

**M. FUAD KÖPRÜLÜ'NÜN "MİLLÎ KIRAAT" ADLI
TÜRKÇE-EDEBİYAT DERS KİTABININ TÜRKÇE VE
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİMİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Mesut BULUT

Doktora tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Halit DURSUNOĞLU

2012

(Her hakkı saklıdır)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BİLİM DALI

M.FUAD KÖPRÜLÜ'NÜN "MİLLÎ KIRAAT" ADLI TÜRKÇE-
EDEBİYAT DERS KİTABININ TÜRKÇE VE TÜRK DİLİ VE
EDEBİYATI ÖĞRETİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

(Analysis of M. Fuad Koprulu's Turkish-Literature Coursebook Titled "Millî Kiraat" in Terms of Teaching Turkish and Turkish Language and Literature)

DOKTORA TEZİ

Mesut BULUT

Danışman: Doç. Dr. Halit DURSUNOĞLU

ERZURUM
Nisan, 2012

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Halit DURSUNOĞLU danışmanlığında, Mesut BULUT tarafından hazırlanan “M.Fuad Köprülü'nün ‘Millî Kıraat’Adlı Türkçe-Edebiyat Ders Kitabının Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışma 06 / 04 / 2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından. Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr.Gürer GÜLSEVİN

İmza:

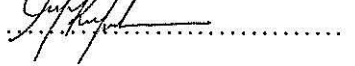
Danışman: Doç.Dr. Halit DURSUNOĞLU

İmza:

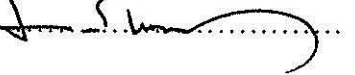
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ

İmza:

Jüri Üyesi: Yrd. Doç.Dr. Rifat KÜTÜK

İmza:

Jüri Üyesi:Yrd. Doç.Dr. Lokman TURAN

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

06 / 04 / 2012

Prof. Dr. H.Ahmet KIRKKILIÇ
Enstitü Müdürü

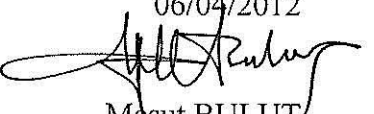
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Doktora Tezi olarak sunduğum ‘‘M. Fuad K opr l ’n n ‘Millî Kıraat’Adlı Türkçe-Edebiyat Ders Kitabının Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı  ğretimi Açısından İncelenmesi’’ başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim- ğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk  niversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 ( ) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu s renin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

06/04/2012

Mesut BULUT

ÖZET

DOKTORA TEZİ

M. FUAD KÖPRÜLÜ'NÜN “MİLLÎ KIRAAT” ADLI TÜRKÇE-EDEBİYAT DERS KİTABININ TÜRKÇE VE TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mesut BULUT

2012, 431 sayfa

M. Fuad Köprülü'nün “*Millî Kıraat*” (Beşinci kısım) adlı eseri 1916 yılında, Mekâtib-i İbtidâiyye'nin son sultanîlerin ilk sınıfında okutulmak üzere hazırlanan ve Maarif Nezareti'nce onaylanan Türkçe-edebiyat ders kitabıdır. Bu ders kitabı, günümüzdeki Türkçe-edebiyat öğretimi çalışmalarına tarihî zemin teşkil etmektedir. Bu çalışmada nitel araştırmanın doküman incelemesi yöntemiyle literatür taraması yapılmıştır. Ders kitabının Türkçe-edebiyat öğretimine katkısı ve Türkçe- edebiyat ders kitaplarına metin seçiminde tür, tema, içerik, kaynak ve yazar tercihi bakımından incelenip değerlendirilmiş, bu ders kitabındaki metinlerin içerdikleri temalar tespit edilerek bir üst tema ile açıklanmıştır. Bu kapsamda, çalışma konusu olan ders kitabı; seçilen yazar/şair ve metinler, metinlerin türlere ve temalara göre değerlendirilmesi, dönemin tarihî ve edebî tartışmalarına ışık tutması açısından incelenmesi vb. konularda ele alınarak, günümüzde Türkçe-edebiyat öğretiminde problem olan ders kitapları sorununa karşı, çeşitli çözüm önerileri getirerek ders öğretmenlerine ve Türkçe-edebiyat öğretimindeki problemlerin çözümüne katkı sağlanması, yardımcı olunması amaçlanmıştır.

Çalışma, beş bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında dilin önemi, Türk Millî Eğitiminin temel amaçları, *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* dersinin genel amaçları, Türkçe-edebiyat öğretimi, II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitim ve öğretim faaliyetleri içerisinde Türkçe-edebiyat öğretimi, bu dönemin sosyal durumu vb. konularla, çalışmanın özü hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, M. Fuad Köprülü'nün hayatı, sanatı, eserleri ve Osmanlı Devleti'nin son döneminden günümüze Türkçe-edebiyat ders kitapları ele alınarak konu ile ilgili bilgiler verilmiş, araştırmanın kapsamını oluşturan M. Fuad Köprülü'nün “*Millî Kıraat*” (Beşinci kısım) adlı ders kitabının orijinalliği bozulmadan, yazım ve noktalama kuralları korunarak Latin harflerine aktarılması sağlanmıştır. Bu bölümde ayrıca ilgili araştırmalar hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde, ders kitabının hazırlanmasında kullanılan yöntem, araştırmanın modeli, araştırmanın kapsamı, verilerin toplanması, verilerin analizi ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde, ders kitabından nitel araştırmanın doküman incelemesi yöntemi ve literatür taramasıyla elde edilen verilerden hareketle bulgular tespit edilerek yorumlarda bulunulmuştur. Beşinci bölümde, ders kitabı ile ilgili sonuçlara varılarak önerilerde bulunulmuş, çalışmanın sonunda ekler kısmına “*Millî Kıraat*” (Beşinci kısım) Osmanlıca Türkçesi ders kitabının tıpkıbasımı eklenmiştir.

Çalışma sonucunda, döneminin hassasiyetleri göz önünde bulundurularak hazırlanan bu ders kitabının, günümüzde öğretim materyali olarak kullanılan ders kitaplarındaki metinlerin içeriği, yazar/şair, tür, tema tercihleri konusunda *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* öğretiminde model oluşturabileceği, millî benlik şuurunu ve Türk kültürünü kazandırmayı amaçlayan metinlerin Türkçe-edebiyat öğretiminde önem arz ettiği, özellikle ders kitapları ile ilgili olarak “*millî*” eğitimin amaçlarının gerçekleştirilmesinde “*millî*” vasfını taşıyan ders kitaplarının ve ders kitaplarını oluşturan edebî metinlerin önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: “*Millî Kıraat*”, Eğitim-Öğretim, Türkçe-Edebiyat Öğretimi, Ders Kitabı.

ABSTRACT
DOCTORAL DISSERTATION
ANALYSIS OF M. FUAD KOPRULU’S TURKISH-LITERATURE COURSEBOOK TITLED
“MİLLÎ KIRAAT” IN TERMS OF TEACHING TURKISH AND TURKISH LANGUAGE AND
LITERATURE
Mesut BULUT
2012, 431 pages

M. Fuad Koprulu’s work entitled “Millî Kıraat” (fifth volume) is a Turkish literature coursebook which was prepared in 1916 to be taught at the first year of the last secondary schools of Mekatib-i İbtidaiyye and which was assented by Ministry of Education. This coursebook has formed a historical basis for teaching activities of Turkish literature at present. In this study, literature review has been done by data analysis method in a qualitative research. The coursebook was analyzed and evaluated in terms of its contribution to the teaching of Turkish literature and selection of texts for Turkish literature course books in terms of choice of theme, content, resource and author, and also the themes that the texts in this coursebook involve were determined and explained with the preceding theme. In this content, the coursebook, the subject of this study, was dealt in some aspects such as its evaluation in terms of authors/poets, texts, themes and types of texts chosen and its analysis in terms of whether it offers an insight into historical and literary discussions of that period. And it was aimed to help and contribute to Turkish language and literature teachers and solutions of the problems in teaching of Turkish literature, offering various solutions to the today’s problem of coursebooks in teaching of Turkish literature.

This study consists of five chapters. In introduction, the importance of language, main goals of Turkish National Education, general aims of Turkish lesson and Turkish language and literature lesson, teaching of Turkish literature, teaching Turkish literature among teaching and training activities during the second Constitutional Monarchy Period and social conditions of this period and the essence of the study were mentioned. In the second chapter, some information about the research topic was provided, dealing with the life, art and works of M. Fuad Koprulu and Turkish-literature coursebooks from the last period of Ottoman Empire up to the present time and M. Fuad Koprulu’s course book titled “Millî Kıraat” (fifth volume) constituting the extent of the study was written in Latin letters by preserving its original dictation and punctuation without any changes. In this chapter, some information about related researches was also given. In the third chapter, the method used in preparation of the coursebook, the model of the research, the extent of the research and studies done for collecting and analyzing data were explained. In the fourth chapter, based on the data attained from the coursebook by data analysis method and literature review of a qualitative research, some findings were obtained and interpreted. In the fifth chapter, some suggestions were made, reaching some conclusions related to the coursebook, and the facsimile of “Millî Kıraat” (fifth volume), an Ottoman Turkish course book, was added to appendix.

As a result, it was concluded that this coursebook prepared by taking the characteristics of the period into consideration might set a model for the coursebooks used as teaching materials today in teaching Turkish and Turkish language and literature in terms of the content of the texts and selection of author/ poet, type and theme; that the texts aiming the reader’s adaption of Turkish culture and national identity had a great importance in teaching Turkish literature; and that the coursebooks and literary texts constituting these coursebooks with “national” characteristic were essential especially in achieving goals of “national” education, related to course books.

Key Words: “Millî Kıraat”, Teaching and Training, Teaching of Turkish Literature, Coursebook.

ÖN SÖZ

Millî Eğitimin temelini oluşturan ana dil eğitimi ve bunu sağlamak için uygulanan Türkçe-edebiyat öğretiminde, yeni yetişen genç nesillerin, estetik duygu ve duyarlılıklarının ortaya çıkarılması, geliştirilip zenginleştirilmesi, yine onlara estetik çerçeve içinde millî ve evrensel değerlerin tanıtılması, dilin incelik ve zenginliklerinin fark ettirilmesinde ders kitapları ve onları oluşturan edebî metinler önemli rol oynamaktadır. Eğitim kurumlarında öğretim materyalleri olarak kullanılan başlıca araç-gereç ders kitaplarıdır. Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bu kadar önemli bir yere ve öneme sahip olan ders kitapları konusunda yapılan araştırmalar, bu konuda bazı sorunların olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Bir milleti millet yapan en önemli öge olan dilin ve ona bağlı olarak edebiyat eğitiminin okullarda verilmesi, dil ve edebiyat eğitimindeki öğretim programlarının önemini daha da artırmaktadır. Ülkemizde *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* derslerinde izlenen program, seçilen ders kitapları, metin seçimi ve yazarlar ile ilgili konu sürekli gündeme getirilip tartışılan ve özellikle eleştirilen bir konu olmuştur. Bu çerçevede Osmanlı Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne ve günümüze kadar geçen sürelerde eğitim politikalarının tümünde olduğu gibi Türkiye'de Türkçe-edebiyat öğretiminde de değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler özellikle eğitim materyallerinin en önemli araçlarından olan ders kitaplarında daha belirgindir. Toplumun kültürel değerlerinin aktarılmasında önemli rol oynayan ders kitapları, yazıldıkları dönemlerin zihniyetinin göstergesidir. Bu bağlamda ders kitaplarına metin seçiminde tür, tema, içerik, kaynak, şair ve yazar tercihi gibi konuların önemi ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada Türkçe-edebiyat öğretiminde önemli bir problem olarak karşımıza çıkan ilköğretim (*ilkokul ve ortaokul*) ve ortaöğretim (*lise*) ders kitapları sorununa çözüm kapsamında, II. Meşrutiyet Döneminde M. Fuad Köprülü tarafından hazırlanan "*Millî Kıraat*"(Beşinci kısım)adlı Türkçe-edebiyat ders kitabından hareketle dönemin Türkçe-edebiyat eğitimi konusunda fikir sahibi olmak, elde edilen verilerle günümüzde ders kitapları sorununa çözüm önerileri sunmak, Türkçe-edebiyat öğretiminde "*millî*" vasfının taşıyan edebî metinlerin önemi anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan çalışma önem arz etmektedir.

Lisansüstü öğrenime başladığım günden beri ilgi ve desteğini benden esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleriyle çok değerli katkılarda bulunan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Halit DURSUNOĞLU'na, doktora programı derslerini büyük feyiz alarak dinlediğim ve özellikle “*Dil ve Edebiyat Öğretiminde Söylem Çözümlemesi*” derslerinde bana edebî metinlere farklı bir göz ve anlayışla bakmayı öğreten saygıdeğer hocam Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ'ye, tez konusunun belirlenmesi esnasında yardımlarını esirgemeyen ve bana yol gösteren saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Rıfat KÜTÜK'e, yine bu süreçte yardımlarını çok gördüğüm mesai arkadaşım Ahmet TURAN'a çok teşekkür ediyorum.

Maddî ve manevî yardımlarını benden esirgemeyen anneme, babama, kardeşlerime çok teşekkür ediyorum.

Her zaman varlığıyla bana güç veren, her anımda bana hassasiyetle, anlayışla yaklaşan hiçbir zaman benden desteğini esirgemeyen eşim Aysel'e çok teşekkür ediyorum.

Son olarak hayatımda bambaşka bir yeri olan oğlum Muhammed Emre'ye, ayrıca aramıza yeni katılan oğlum Berat ve kızım İrem'e sevgilerimi sunuyorum.

Erzurum - 2012

Mesut BULUT

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	32
1.2. Amaç	32
1.3. Önem.....	33
1.4. Sınırlılıklar	34

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	35
2.1. Mehmed Fuad Köprülü Hayatı, Sanatı ve Eserleri	35
2.1.1.Mehmed Fuad Köprülü'nün hayatı.....	35
2.1.2. Mehmed Fuad Köprülü'nün sanatı	37
2.1.2. Mehmed Fuad Köprülü'nün eserleri.....	45
2.1.2.1. Edebî eserleri.....	46
2.1.2.2. Ders kitapları	47
2.2. Osmanlı Devleti'nin Son Döneminden Günümüze Türkçe-Edebiyat Ders Kitapları.....	48
2.3. İlgili Araştırmalar	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	61
3.1. Araştırmanın Modeli	61
3.2. Araştırmanın Kapsamı	62
3.3. Verilerin Toplanması	62
3.4. Verilerin Analizi.....	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM.....	65
4.1. Bulgular.....	65
4.1.1. Millî Kıraat (Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabının tanıtımı ile ilgili bulgular	65
4.1.2. Yazar / şair ve metinlerle ilgili bulgular	65
4.1.2.1. Millî Kıraat (Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabının Latin harflerine aktarılması	68
4.1.2.1.1. Turan	68
4.1.2.1.2. Altunordu	69
4.1.2.1.3. Şehîdin Rüyası	75
4.1.2.1.4. Osmanlı-İtalyan Muharebesi	78
4.1.2.1.5. Şehîd ve Hilâl	82
4.1.2.1.6. Satvetli Günlerimiz	85
4.1.2.1.7. Türk'e Göre Vazife	88
4.1.2.1.8. Alman Talebesi'nin Şarkıları.....	89
4.1.2.1.9. Anadolu.....	91
4.1.2.1.10. Tebdîl-i Hevâ	94
4.1.2.1.11. Kanın İsyanı	97
4.1.2.1.12. Teselli	100
4.1.2.1.13. İstanbul'da Zafer Sabahı	103
4.1.2.1.14. Kafkas Türküsü.....	107
4.1.2.1.15. Kafkaslar'a Doğru	108
4.1.2.1.16. Türk Sesi	109
4.1.2.1.17. Annemin Derdi	114

4.1.2.1.18. Kendine Doğru.....	125
4.1.2.1.19. Üzümcü.....	126
4.1.2.1.20. Durma, Vur	130
4.1.2.1.21. Fatih'te Yatsı Namazı	131
4.1.2.1.22. Koca Hasan Dayı	134
4.1.2.1.23. Silah Sesleri ve Barut Kokuları	139
4.1.2.1.24. Çanakkale İzleri	141
4.1.2.1.25. Kumar	143
4.1.2.1.26. 10 Temmuz	149
4.1.2.1.27. Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü.....	154
4.1.2.1.28. Hutbe-i Peygamberî	158
4.1.2.1.29. Çanakkale Şehîdliği'nde	159
4.1.2.1.30. Ömer'in Çocukluğu'ndan	161
4.1.2.1.31. Gemiciler	165
4.1.2.1.32. Bir Yiğit	167
4.1.2.1.33. Galiçya Yolunda	173
4.1.2.1.34. Eski İstanbul ve İmâr-ı Belde Belası.....	176
4.1.2.1.35. Altun Destan	179
4.1.2.1.36. Kuvvet.....	183
4.1.2.1.37. Kitâbullah	184
4.1.2.1.38. Kaval.....	186
4.1.2.1.39. Son Ders.....	188
4.1.2.1.40. Altun Yurt.....	193
4.1.2.1.41. Gelibolu Sırtları'nda	195
4.1.2.1.42. Muharib Şövalyeler	196
4.1.2.1.43. Akşam Garipliği.....	201
4.1.2.1.44. Fikret'in Mezarı'na	202
4.1.2.1.45. Billur Köşk.....	203
4.1.2.1.46. Ses Duyan Kız	206
4.1.2.1.47. İlkbahar	210
4.1.2.1.48. Kadınlar Hakkında.....	212
4.1.2.1.49. Nöbetçi ve Yıldız.....	215

4.1.2.1.50. Denizde Geziş Harp Gemisinde Gün Geçiriş	217
4.1.2.1.51. Şehîd Mezarı	221
4.1.2.1.52. Düşen Bayrak.....	223
4.1.2.1.53. İlim.....	229
4.1.2.1.54. Ruslar	230
4.1.2.1.55. Karacahisar'da	234
4.1.2.1.56. Türk Enmuzeci.....	238
4.1.2.1.57. Gördüklerimiz.....	239
4.1.2.1.58. Yolcu.....	243
4.1.2.1.59. Tezyîn-i Belde	244
4.1.2.1.60. Aç Bağrını Biz Geldik	248
4.1.2.1.61. Finlandiya	253
4.1.2.1.62. Mektebe Avdet.....	256
4.1.2.1.63. Yavrumuzu Çoğaltalım.....	257
4.1.2.1.64. Osmanlı Türkleri'nde Hayât-ı San'at	259
4.1.2.1.65. Türk Kızı Diyor ki:	261
4.1.2.1.66. Akıllı Baba.....	263
4.1.2.1.67. Asırlar Arasından.....	266
4.1.2.1.68. Almanya'da Ziraat	270
4.1.3. Millî Kıraat (Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabındaki metinlerin kelime hazinesi ile ilgili bulgular	279
4.2. Yorum	279
4.2.1. Millî Kıraat (Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabının tanıtımı ile ilgili yorumlar	288
4.2.2. Yazar / şair ve metinlerle ilgili yorumlar.....	288
4.2.3. Millî Kıraat (Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabındaki metinlerin kelime hazinesi ile ilgili yorumlar.....	298

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	300
5.1. Sonuç.....	300
5.2. Öneriler	303
KAYNAKÇA	305
EKLER.....	314
ÖZ GEÇMİŞ.....	431

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt.	Aktaran
Çev.	Çeviren
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
AÜAÖF	Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Yay.	Yayınları
TEV	Türk Edebiyatı Vakfı
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
AKDITYK	Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
vb.	Ve benzeri
c.	Cilt
s.	Sayfa
S.	Sayı
vd.	Ve diğerleri
vs.	Vesaire
<i>Hzl.</i>	Hazırlayan
KB	Kültür Bakanlığı

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

İnsanoğlu, dünyaya geldiği andan itibaren biyolojik ve zihinsel gelişimi çerçevesinde çevresiyle iletişime geçecek yetkinliğe kavuşarak, duygu, düşünce ve inançlarını başkaları ile paylaşır. Bu durum dil ile gerçekleşir. Dil en yalın ifadesiyle bir iletişim aracıdır. Sosyal yönü olan insanın diğer insanlarla iletişim kurabilmesi ve kendisini ifade edebilmesi dil ile gerçekleşmektedir.

Ergin, dili şu şekilde tanımlamıştır: “Dil, İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örölmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir” (2000: 7). Ergin, bu tanımlarıyla dilin tabî kanunları içinde bir gelişme gösterdiğini, milletin fertlerini bir araya getiren toplumsal bir anlaşma aracı olduğunu, temelinin çok eski dönemlere dayandığını bize anlatmaktadır.

Aksan da bu paralelde dil-költür ilişkisine değinerek költürün en önemli taşıyıcısının dil olduğunu şu ifadelerle anlatmaktadır: “Bir toplumun pek çok özellikleri, yaşayışı, gelenekleri, dünya görüşü, yaşam felsefesi, inançları, bilim, teknik ve sanata katkıları o toplumun diline yansır; o toplumun dilinden izlenebilir... Kısaca söylenecek olursa dil, aynı zamanda her yönüyle bir ulusun költürünün de aynasıdır; insanın ve uygarlığın en önemli belirtisi ve aracı, dildir” (2000: 13).

Ünlü Filozof Konfüçyüs de, dilin öneminden hareketle, dil-iletişim ilişkisini ortaya koyarak, dilin kusurlu olmasının iletişimsizliğe yol açacağını, bunun da neticesinde toplumda bireyler arasında kargaşanın hâkim olacağını şu ifadelerle anlatmaktadır:

“Bir milletin idaresini ele alsaydım, ilk iş şüphesiz dili gözden geçirmek olurdu. Çünkü dil kusurlu ise kelimeler düşüncüyü ifade edemez. Düşünce iyi ifade edilmezse, vazife ve hizmetler gerektiği gibi yapılamaz. Vazife ve hizmetin gerektiği şekilde

yapılamadığı yerlerde âdet, kaide ve kültür bozulur. Âdet, kaide ve kültür bozulursa, adalet yanlış yönlere sapar. Adalet yoldan çıkarsa, şaşkınlık içine düşen halk ne yapacağını, işin nereye varacağını bilemez. İşte bunun içindir ki hiçbir şey dil kadar önemli değildir ” (Akt. Kayaalp, 2002: 33).

Dil, diğer insanlarla bütün ilişkilerimizde bize aracılık eder, sosyal ilişkilerimizi düzenler, bir araç olarak hayatımızın her aşamasında varlığını hissettirir. Evde, okulda, sokakta, çarşıda, iş yerinde ve her yerde onunla yaşarız. Bir milletin dili, tarih boyunca geçmişten günümüze akıp gelen düşünce, kültür ve yaşam deneyimlerinin sözcüklere yansımalarıyla oluşur ve gelişir. Dil kültürel miras gibidir. Onu korumak, geliştirmek ve en iyi şekilde konuşmak, ifade etmek, bizden sonraki nesillere aktarmak temel görevimizdir. Bu yüzden dil insanlardan ayrı düşünülemez.

Dil ile ilgili birçok araştırma yapılmış ve tanımlar getirilmiştir. Bazı dil bilimcilerin yapmış olduğu tanımlar şöyledir:

Aksan,“Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca, başka başka nitelikleri beliren, kimi sınırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlıktır” (2003: 11). Dilin birçok sırrının bugün hâlâ çözümlenemediğini anlatmaktadır. Aksan, ana dili eğitiminde ailenin etkisi ile ilgili olarak da şu tespitleri yapmaktadır: “Çocuğun konuşmaya başladığı sırada annesinden, aile çevresinden öğrendiği ana dili, kuşaktan kuşağa aktarılan, ulusun kültürüyle sıkı sıkıya ilişkili bir bildirişim dizgesidir” (1979: 51).

Börekçi’ye göre ise dil sadece bildirişim değil, düşüncenin kaynağıdır.“Dil, sadece bir iletişim (bildirişim=haberleşme) aracı değil; aynı zamanda bildirişime konu olan düşüncenin üretilmesinde de en önemli araçtır”(2009: 2).

Banguoğlu, insanlar arasında çok farklı iletişim şekilleri bulunduğunu; fakat bu iletişim şekilleri içerisinde en mükemmel iletişim aracının dil olduğunu şu cümlelerle anlatır: “Dil, insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir. Elle başla, gözle kaşla işaretler yaparak da bazı duygularımızı, düşünce ve dileklerimizimizi anlatırız. Fakat en mükemmel anlatma (expression) vasıtamız dilimizdir” (2007: 9).

Hartmann&Stork’a göre ise dil, “İnsan iletişiminin en temel anlamıdır” (1972).

Ünlü dil bilimci Noam Chomsky, dili : “Bir dil, her biri sonlu uzunlukta ve sonlu bir üyeler kümesinde oluşturulan (sonlu ya da sonsuz) cümleler kümesidir” (1957) şeklinde tanımlamaktadır.

Bir başka dil bilimci Saussure ise, “Dil bir kâğıda da benzetilebilir: Düşünce kâğıdın ön yüzü, ses ise arka yüzüdür. Kâğıdın ön yüzünü kestiniz mi, ister istemez arka yüzünü de kesmiş olursunuz. Dilde de durum aynı: Ne ses düşünceden ayrılabilir, ne de düşünce sestten” (1980: 105) insanların seslerle düşündüğünü, düşüncenin sesin ayrılmaz bir parçası olduğunu belirterek ancak dil ile düşüncenin gerçekleşebildiğini vurgulamıştır.

Göğüş de dilin önemini şöyle açıklar: “İnsan yaşamında ana dili önemli bir yer tutar; çünkü insan, edebî boyunca bu dille konuşur, yazar, bilgi alır, duygu ve görüşlerini yazar. Eğitimi süresi boyunca da bu dille öğrenir, öğrendiklerini de bu dille anlatır” (1993: 10).

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlar, bir varlık olarak duygu, düşünce ve isteklerimizi birbirimize anlatmamızda araç görevi üstlenir. Bu şekilde kişiler arası iletişimi sağlayan, sosyal ilişkilerimize yön veren, milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir kurum kimliğine bürünür.

Dil, milletin ortak kültürüyle birlikte varlığını devam ettirir. Milleti oluşturan bireyler arasında birleştirici ve bütünleştirici bir rol üstlenen dil, aynı zamanda ortak millî şuurun ortaya çıkmasını, millî birliği ve beraberliği sağlar. Dil, bir toplumun en önemli kültür varlığıdır; toplumu farklı bir millet hâline getiren birinci unsurdur. Bu anlamda bir milleti millet yapan, aralarındaki sosyal dayanışmayı, bağımsızlığı ve millî şuuru sağlayan yegâne öğedir diyebiliriz.

Dil, bireyin kişilik sahibi olabilmesinin, düşünebilmesinin, kendisini ifade edebilmesinin en önemli parçasıdır. İnsan, dili ile düşünür, dili ile kendisini ifade eder. Bu yüzden edebiyat ve sanatta güzel eserler ortaya koyabilmenin temel yolu dildir. Dilin gelişmesi düşünceye, düşüncenin gelişmesi de dile bağlıdır. Bu nedendir ki birbirinden farklı medeniyetlerin meydana getirilmesini sağlayan düşünce, gelişmesini dile borçludur. Medeniyet oluşturabilmenin en önemli göstergelerinden birisi de dilin zenginliğidir. Dili zengin olmayan milletler, tarih boyunca medeniyet kuramamışlardır.

Türk milleti, dünya üzerindeki en eski ve en soylu milletlerden biridir. Türk milletinin ana dili olan Türkçe de köklü ve zengin bir dildir.

Bu tanımlardan ve değerlendirmelerden anlaşılacağı üzere dil-düşünce-iletişim ve kültür kavramları zincirin birer halkaları gibi dil eğitiminde birbirinden ayrılmaz bütündür. Şüphesiz dil canlı bir olgudur, bir dilin canlı olması sürekli bir değişim içerisinde olduğunu gösterir. Bir dili konuşan toplumun zaman içerisinde yaşadığı kültürel değişimler ve çeşitli etkileşimler sonucu dil yapısının gramer olarak farklılaşması dilin sürekli olarak kendini yenilemesinden kaynaklanır.

Kaplan, Ziya Gökalp'in dili kültürün temeli olarak gören anlayışına katılır. Dilin kültürü oluşturduğunu, kültüre şekil verdiğini, nesilden nesile kültürü aktardığını dile getirirken yazının da dilin bir ögesi olduğuna dikkat çekmiştir:

“Ziya Gökalp, dili kültürün temel unsuru sayar. O, bu görüşünde haklıdır. Zira dil, duygu ve düşüncenin adeta kalıbıdır. Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi, dil kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesle aktarılır. Yazı, dilin sesini kaydeden bir vasıta olarak, dilin bir parçasıdır. Fakat kültür, söz ile de bir millet arasına yayılır” (1998: 139).

Kültür, bir milletin, bir toplumun, bir bireyin sahip olduğu maddî ve manevî değerlerin ortak bütünlüğünden ortaya çıkan, bir toplumu diğer toplumdandan ayırt eden değerler olarak tanımlanmaktadır. Kültür ile ilgili yapılan diğer tanımlar şunlardır:

Cevizci, kültürün nesilden nesile aktarıldığını, doğuştan kazanılan bir değerler sistemi olmadığını, sonradan yaşânılarak öğrenildiğini belirtmektedir: “Kültür, insan toplumunun, biyolojik olarak değil de, sosyal olarak kuşaktan kuşağa aktardığı maddî ve maddî olmayan ürünler bütünü, sembolik ve öğrenilmiş ürünler ya da özellikler toplamıdır” (2000: 586).

Kaplan, kültür ile ilgili görüşlerinde; her milletin dilini ve kültürünü yüz yıllar boyunca yoğurduğunu, bu esnada bir nehir gibi, içinden geçtiği her topraktan bazı unsurları aldığını, her medeni milletin konuşma ve yazı dili, karşılaştığı medeniyetlerden alınma kelime ve deyimlerle dolu olduğunu belirterek, bu bakımdan her milletin dili, o milletin çağlar boyunca yaşadığı tarihin adeta özeti olduğunu, dile bu gözle bakılırsa dilin mana kazanacağını dile getirir. Ona göre dil ile tarih ve kültür

arasındaki münasebeti bilen bir kimse, dili tek başına almaz. Zira dilde her kelimenin yazılış, ses, şekil ve manasını tayin eden, tarih ve kültürdür. Bu yüzden Yunus Emre'nin şiirlerinin dilini, yazıldığı devir ve çevreden ayrı ele almak doğru olmaz. Zira o ağacın kökleri gelenek ile beraber, yetiştiği topraklara sımsıkı bağlıdır. Bu da gösterir ki filolog sadece dilci değil, geniş kültürlü, kafası dil gibi edebînin bütün imkânlarına açık bir insan olmalıdır. Yine bu bağlamda, kültür eserlerini, dilin belli bir yer ve anda donmuş şekilleri olarak görür. Bu bakımdan onların abidelerden farkları olmadığını, kütüphaneleri ise dil abidelerini toplayan müzeler olarak görür. Ona göre dil, bir kitap olduğuna göre onlara duygu, düşünce, hayal müzeleri demek gerektiğini belirten Kaplan; biz eskiden yaşamış insanların edebî tecrübelerini, inanç ve değerlerini eserlerden öğreniriz. Aslında dili hem şekil, hem muhtevasıyla inceleyen filolojinin gayesi, insan kültürünü tanımaktır. Fakat bu görüşe ancak dil ile kültür arasındaki bağlantıyı görenler ulaşabilir görüşünü benimsemektedir (Kaplan, 1998).

Bütün uluslar, dil ve edebiyatını kendilerinden sonra gelen bir sonraki nesle öğretmek, onlara miras bırakmak, ana dillerini ve edebiyatlarını öğretmek amacıyla aile içinde başlayan ana dili eğitimini, öğretim kurumlarında da aynen devam ettirir. Bunda amaç kültürün nesildin nesile aktarımının sağlanmasıdır. Eğitim-öğretim kurumlarının öğretim programlarında da bu alanların öğretimine yönelik derslere yer verilir. Dil, yukarıda belirtilen kültür taşıyıcılığı özelliğinin yanı sıra, insanın geçmişten günümüze düşünce üretme ve bu düşünceler vasıtasıyla kendisini ifade etmesinde ve diğer bütün canlılardan ayrılmasında da önemli bir unsurdur.

İletişim, bir bütün olarak insan edebîni kapsayan ve insanların birbirleriyle ilişki kurmasında, düşüncelerin dil aracılığıyla, yani ortak bir kodla karşılıklı olarak aktarılması faaliyetidir.

Günay, dil-iletişim ilişkisi ile ilgili olarak insanın insan olmasını sağlayan ve onu diğer tüm canlılardan ayıran temel özelliklerin başında düşünebilme ve konuşabilme yetileri geldiğini, insanın bu özellikleri sayesinde diğer canlılara ve doğaya hükmedebildiğini, belirli bir düzen içinde düşünebilme ve bu düşünceleri diğerleriyle paylaşma arzusunun dil denilen soyut iletişim düzeneği ile olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Günay'a göre dil, her toplumun iletişim aracıdır. Bu iletişim aracını kullanmak ve ondan yararlanmak teknolojik ya da bilimsel olarak gelişmiş olmaya ya da ilkelliğe bağlı

değildir. En ilkel koşullarda yaşayan toplumun bir dili olduğu gibi, bilgi çağını yaşayan bir toplumun da bir dili vardır. Bugüne kadar sözlü dilin kullanılmadığı bir topluma rastlanılmamıştır. Ancak yazılı dili olmayan toplumlar vardır. Yazılı bir dili olmadan da toplumlar iletişim kurabilmekte ve bir grup olarak yaşayabilir düşüncesini taşımaktadır (2004: 9).

Kültür, milletlerin fertleri arasında sosyal akrabalık bağına oluşturan maddî ve manevî ortak değerler bütünüdür, toplum edebînin yansımasıdır. Dil ise, toplumun en önemli kurumlarından birisi, insan duygu ve düşüncesinin ifade ediliş şeklidir. Bu anlamda dil, bilim, edebiyat, felsefe ve güzel sanatların temel yapı taşı, aynı zaman da bir kültürün nesilden nesile taşıyıcısı durumundadır. Dil, kültürü aktarmakla kalmaz; aynı zamanda insanların düşüncesinin sözcüsü görevini de üstlenir. Dil ve kültür kavramları birbirlerinden soyutlanamaz. Çünkü, bir toplumu değiştirmek, ona yeni bir yaşama düzeni getirmek, geniş biçimde o toplumun diline bağlıdır. Her düşünce, insanların kendi ana dillerinde kendilerini ifade etmeleriyle gerçekleşmektedir. Bu da ancak dil ile sağlanabilmektedir. Dil, bir ulusun benliğini biçimlendirir, duygu ve düşünce dünyasına yön verir. Her birey dünyaya gözünü açtığı andan itibaren dilinden ve kültüründen etkilenmeye başlar, bu anlamda dil ve kültür sayesinde bireylerin kişilikleri şekillenir. Bireyler, hangi medeniyet içerisinde yer alırsa o medeniyetin kültür özellikleri onun diline girecektir. Bu yüzden milletlere canlılık kazandıran ve milletlerin gelişmesini sağlayan unsurlar, tarihinden gelen kültürel zenginliklerdir. Bir milletin dilinin zenginliği, onun kültürünün de zengin olduğunun en büyük delilidir. Bir toplumda konuşulan ana dil o toplumun ulusal özelliklerini ihtiva eder ve bundan dolayıdır ki aynı dili konuşan bireyler birbirleriyle aynı duygu özelliklerini paylaşırlar. Tarihsel ve kültürel bir dokunun ortak şemsiyesi altında birlikte yaşama bilinci ile birlik ve beraberliklerini korumuş olurlar. Dolayısıyla toplumsal var oluş ile dil arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Milletlerin dillerinin gelişmesi, düşüncelerin gelişmesi kültürün doğal uzantısıdır. Kültür ve kültürün tüm öğeleri en ayrıntılı noktasına kadar dilin izini taşır.

Dil ve kültür ilişkisi ile ilgili olarak bazı araştırmacılar tarafından şu tespitler yapılmıştır:

Atatürk, dil-kültür ilişkisi ile ilgili olarak Türk dilinin dünyanın en zengin dillerinden biri olduğunu; fakat bu zenginliğin ortaya çıkarılması için çaba sarf edilmesi gerektiğini dile getirir: “Türk dili, zengin, geniş bir dildir; her kavramı ifadeye kabiliyeti vardır. Yalnız, onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak, onlar üzerinde işlemek lâzımdır. [...] Türk milletini ve Türk dilini medeniyet tarihinin ve kültür dillerinin dışında görmenin ne yaman bir yanlış olduğunu bütün dünyaya göstereceğiz” (Korkmaz, 1991: 369).

Aksan, bir ulusun yaşayış biçimini, inançlarını, geleneklerini, dünya görüşünü, çeşitli nitelikleri ve hatta tarih boyunca bu toplumda meydana gelen çeşitli olaylar üzerinde hiçbir bilgimiz olmasa, yalnızca dilbilim incelemeleriyle, bu dilin söz varlığının, söz hazinesinin derinliğine inerek bütün bu konularda çok değerli bilgiler ve güvenilir ipuçları edinebileceğimizi ifade etmektedir. Aynı biçimde bir an için tek başına dili ele alarak, belli bir dilin, belli bir dönemdeki bir metnini, yalnızca yabancı öğeler, yabancı etkiler açısından inceleyerek dili konuşan toplumun o süre içinde hangi kültür hareketlerine sahne olduğunu, hangi dış etkiler altında kaldığını saptayabileceğimizi ifade eder (Aksan, 1995: 65).

Uygur da, dil-kültür arasındaki bağı dikkat çekerek dilsiz kültürün olamayacağını, çünkü dilin kültürün taşıyıcısı olduğunu, kültür unsurlarını oluşturan en önemli öğenin dil olduğunu, “Dil açısından bakınca, hiçbir kültür dilsiz var olamaz. Dil: kültür yapısını bir arada tutan çimentodur; ya da, tek yanlı izlenimleri gidermek amacıyla başka benzetmelere başvurduğumuzda, dil: kültür alanının her yanını aydınlatan güneştir; dil: kültür kilimini dokuyan ipliktir; dil: tüm kültür anıtlarının yansıdığı akarsudur” (2006: 19) ifadeleriyle belirtmiştir.

Bu tespitlerden anlaşılacağı gibi dil, bir toplumun en önemli kültür varlığıdır; toplumu farklı bir millet hâline getiren birinci unsurdur. Dil, milli kültür varlıklarını birbirlerine bağımlı hale getirir, bunların devamını sağlar. Milleti oluşturan bireyler arasında birleştirici ve bütünleştirici bir rol üstlenen dil, aynı zamanda ortak millî şuurun ortaya çıkmasını, millî birliği ve beraberliği de sağlar.

Dil, bireysel anlamda bireyin kişilik sahibi olabilmesinin, düşünebilmesinin, kendisini ifade edebilmesinin en önemli parçasıdır. İnsan, dili ile düşünür, dili ile kendisini ifade eder. Dünyanın en eski dillerinden biri olan Türkçe; yüzyılların

birikimini, yaşânmışlıklarını, kültürünü içinde taşıyan geniş ve zengin bir dildir. Türkçe, Orta Asya'daki ana yurdundan dünyanın dört bir yanına dağılan, sayısız büyük devletler kuran, tarihin gidişine defalarca yön veren Türk ulusunun konuştuğu dildir.

Atatürk, Türk dilini Türklüğün en önemli unsuru olarak gördüğü için Türk dili üzerinde araştırmalar yapılması, Türk dilinin güncel sorunlarına çözüm bulunması için Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kurulmasını sağlamış, bu çalışmalarla Türk diline ne kadar önem verdiğini ortaya koymuştur.

Atatürk dil ile ilgili olarak dilin önemini şu cümlelerle dile getirmiştir:

“Türk milletinin dili Türkçe'dir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkını, ananelerini, hatıralarını, menfaatlerini, kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk Dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.” (Akt. Kocatürk, 1999: 148).

Atatürk, yukarıdaki ifadelerle Türk milleti için en değerli kutsal varlığının Türkçe olduğunu, bunun kıymetini bilip, hak ettiği yere ve öneme kavuşturmak gerektiğini vurgulamıştır.

Aksan, dil ve edebiyatı, insanoğlunun ortaya koymuş olduğu medeniyet ve kültürün sürekliliklerini sağlayan iki önemli unsur olarak görür. Ona göre edebiyat, gerek malzemesinin dil olması gerekse bizzat insan odaklı bir sanat ve estetik ölçüler dâhilinde değerlendirilen bir disiplin olması nedeniyle önemli bir kültür ve medeniyet aktarıcısıdır. Bu aktarımın en önemli aracı olan dil dizgesinin içinde önemli bir yere sahip olan kelimeler, dünyadaki nesnelere, olgu, durum, düşünce ve duyguları, birer simgeyle dile, söze dönüştüren bir şifreleme, bir kodlama işleminin parçalarıdır (1990: 159).

Yine bu konu ile ilgili olarak Kavcar göre dil, toplumların yaşayış biçimini, inançlarını, kültürünü yansıtan bir aynadır. Bu nedenle toplumda meydana gelen bir değişme, dil üzerinde de etkisini gösterir. Aynı şekilde, dildeki değişiklikler, toplumu

etkiler. Dil öğretimi de toplumun içinde bulunduğu şartlarla ve meydana gelen olaylarla bağlantılı olarak gelişir. Bu şartların olumlu yönde gelişmesine yine eğitim etkide bulunur. Edebiyat, dil ve eğitim bu anlamda birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Edebiyat ve eğitimin amaçları da topluma ve kişiye hizmet yönünde ortak noktada kesişir. (1974: 9).

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlükte, *Türkçe* ile ilgili olarak “ *Genel Türk dili, Türkiye Türkçesi, öğrencilere Türk dilini doğru ve etkili bir biçimde kullanma alışkanlığını kazandırmak ereğiyle ilkokuldan başlayarak bütün ortaöğretim kurumlarıyla kimi üniversite ve yüksek okullarda okutulan ders*” şeklinde tanımlar getirilmiştir.

Türkçe, edebiyatımızın temelidir. Eğitim boyutu itibariyle her ne kadar Türkçe-edebiyat ayrı bir alan gibi görülse de bu iki ders ve öğretim programları birbirinden ayrılmaz bir bütünün parçaları gibidir. Bu paralelde Hasan Yücel, *Türkiye’de Ortaöğretim* adlı eserinde şu görüşleri dile getirmiştir:

Hangi sınıfta ve hangi şekilde olursa olsun, nihayet seviye derecesini teminden başka bir şey olmayan basitten mürekkebe gidiş harici esasında lisenin son sınıfındaki Edebiyat dersi ile orta mektebin ilk sınıfındaki Türkçe dersi, mahiyeti bakımından aynı şeydir. Hepsi ana dildir ve hepsi güzel Türkçenin güzel eserlerini umumiyetle güzel eserlerin Türkçesini talebeye tanıtmak; böylece onlara edebî ve fikrî bir kültür vermektir (Akt. Kantemir, 1976: 9).

Türk edebiyatı; Türk dilinin varlığıyla yaşıt, Türk dilinin yarattığı edebiyattır. Türk edebiyatı, Türk yazını veya Türk literatürü, Türk diliyle üretilmiş sözlü ve yazılı metinlerdir. Edebiyat, bireyin ve toplumun gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan çeşitli bakış açılarıyla değerlendirmelere tabi tutularak, tanımları yapılmıştır. Bu tanımların bazıları şunlardır:

Ferit Devellioğlu’nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgati’nda edebiyatın tanımı şöyle yapılmıştır: *1. Nazımlı, nesirli güzel sözler 2. Bu sözlerden bahseden ilim.*

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe sözlükte ise edebiyat; *1.Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın. 2.*

Bir bilim kolunun türlü konuları üzerine yazılmış yazı ve eserlerin hepsi, literatür, şeklinde tanımlanmaktadır.

Düşünce duygu ve hayallerin yazı veya sözle güzel bir şekilde dile getirilmesi olarak tanımlanan edebiyat, Arapça *edeb* kökünden gelmektedir.

Bilgegil, edebiyatın kökeni ile ilgili olarak edebiyat kelimesinin Arapça olan “*edeb*”den geldiğini, onun da daha uzak bir geçmişe “*davet*”, husûsî olarak “*yemeğe davet*” mânâsını taşıyan “*edb*”e bağlanmaktadır. *Edebiyat* kelimesi yüz yıllar boyunca Araplar arasında iyi ahlak, dil ilimleri, din mevzuları dışında kalan ve bu kavim arasında doğmuş bulunan ilimler anlamlarına gelmekte olduğunu açıklamaktadır. (Bilgegil, 1989).

Püsküllüoğlu da, edebiyatın kökeni ile ilgili şu tanımları yapmaktadır:

Ona göre “edebiyat”, sözcük olarak Arapça “edep”ten gelir, “-at” eki Arapça çoğul ekidir. Sözlüklere göre “edep”, “toplumda oluşân töreye uygun davranış; utanma, çekinme, sıklıma duygusu; incelik; iyi terbiye; usluluk” gibi anlamlar içerir. “Edebiyat”ın bu içerikle olan ilgisi açıktır. Böyle olmakla birlikte, “edebiyat” sözcüğü bize ilk anda bunları anımsatmasa da onu önce, roman, öykü, şiir, deneme, eleştiri gibi yazınsal türleri içeren genel bir kavram olarak algılarız. Edebiyat, kısaca söylenirse, düşünce, duygu ve imgelerin, insanlarda estetik duygular uyandıracak bir biçimde, dil aracılığıyla, söz ve yazıyla anlatımını amaç edinen bir güzel sanattır. Her güzel sanat gibi edebiyatın da insanların biçimlenmesinde yararlı bir yer tuttuğunu, “edebiyat”ı aynı zamanda bir bilim olarak gören Püsküllüoğlu, bu bilimin, her bilim gibi kendine özgü sözcükleri olduğunu belirtmektedir (1996).

Karaalioğlu ise, edebiyatı şöyle tanımlamaktadır:

“Edebiyat; güzel sanatların bir koludur. Geniş anlamda yazılı her çeşit eser; dar anlamı ile yalnız sanat amacıyla yazılmış eserler edebiyat çevresine girer. İnsanda estetik duyguyu heyecana getirecek değerde şiir, roman, hikâye, tiyatro, hitabet gibi nazım ve nesir halindeki sanat eserlerinin tümüne; bu sanat eserlerini inceleyen bilime; bu bilimi konu olarak ele alan kitaba edebiyat denir” (1980: 9).

Macit ve Soldan da edebiyatın tanımına farklı bir yaklaşım getirmektedir: *“Edebiyat; malzemesi dil, kaynağı yaşantılar ve hayal gücü olan bir yaratıcılıktır. Başka bir deyişle edebiyat; duygu, düşünce ve hayalleri, olayları, eşyaları, soyut ve somut*

değerleri anlatmak üzere kelimelerle meydana getirilen bir sanat dalıdır. Bunun yanı sıra, edebî eserleri inceleyen bir bilim dalının da adıdır” (Macit, Soldan, 2008: 8).

Kaplan, edebiyatı tanımlarken biraz daha geniş pencereden bakmak suretiyle şu tespitleri yapmaktadır:

Ona göre edebiyat dile dayanır. Bir şiirde, hikâyede, romanda, tiyatrodaki bize heyecan veren o derin ve ulvî hisler, kafamızın içinde bir dünya yaratan hayaller ve tasvirler, varlıklarını ve tesirlerini kelimelere borçludur. Musikîde ses, resimde boya, mimaride taş ne ise, edebiyatta da kelime odur. Dil, insanın ve edebînin en canlı parçasıdır. Kelime ile edebî arasında çok ince damar ve sinir ağları ile örülü münasebetler vardır. Dilde on binlerce kelime, tabir ve ifade şekli vardır. Bunlardan her birinin huyu ve suyu farklıdır. Hiçbir dilci bunları bir yazara öğretemez. Yazar, onları bizzat yaşayarak öğrenir. Edebiyatta ‘*şahsî üslup*’ denilen şey bu tecrübenin bir neticesidir. Seçtiği kelime, yaptığı cümle bir edebiyatçıyı yaşatır veya öldürür. Namık Kemal bir yazısında, ‘*edebiyatsız millet dilsiz insan kabilindedir*’ der. Gerçekten de edebiyatları milletlerin dili saymak doğru bir görüştür. Fertler nasıl karşısındaki insana duygu ve düşüncelerini dil ile anlatırlarsa, millet ve insanlık planında edebiyatlar da aynı vazifeyi görürler. Yalnız bu düşünceye şu fikri de eklemek lazımdır: Edebiyat, duygu ve düşünceleri, günlük dilden kat kat daha kuvvetli ve daha güzel bir şekilde ifade eder. Hangi dindar, duygularını Mevlânâ ve Yûnus Emre’den daha güzel ve tesirli bir tarzda anlatabilir? (1992: 161-162).

Bazı edebî şahsiyetler edebiyatı kısaca şöyle tanımlamaktadır:

Kurgusal bağlamda yaratıcı yazım (Eagleton, 1996: 6), iyi ve güzel ahlaka ulaştırıcı bilgi yolunda lügat, sarf ve nahiv, iştikak, meânî, beyân, bedî’, arûz, kafiye, inşâ, karz-ı şiir, hatt ve tarih ilimlerinin geneli (Kam, 1998: 18), yazar ve şâirin dili/kaleminden çıkan ve estetik değeri hâiz olan eserler (Çetişli, 2007: 76).

Fuad Köprülü, *Bugünkü Edebiyat* adlı eserinde edebiyatı şöyle tanımlamaktadır:

Edebiyat; din, dil, ahlak gibi, en ilkel toplumlardan bugünkü en yüksek milletlere kadar bütün insan topluluklarında bulunan sosyal bir üründür. Her edebiyat, kendisini meydana getiren milletin bir ifadesidir ve milletlerin edebînda büyük etkisi

bulunan olaylar, çekilen büyük acılar, duyulan derin sevinçler, o milletin edebiyatında yansır. Edebiyat; edebî en gizli ve en karışık yönleriyle gösterir, rûhlarımızın yükselme hamlelerini anlatır, insanın türlü duygularını dile getirir ve doyurur, üzüntülerimizi, acılarımızı, ahlakî yaralarımızı açık açık yansıtır, ortaya çıkarır (Akt. Kavcar, 1974: 13).

Köprülü, bu şekilde edebiyata bakışını, edebiyatın ne olması gerektiği ile ilgili görüşlerini ortaya koymaktadır. Burada her şeyden önce edebiyatın “*millî*” olması gerektiğini ortaya koyar. Birçok eserinin başına “*millî*” sıfatını koymasında da bu görüşünün etkisi vardır.

Atatürk, dil ve edebiyat eğitimi kapsamında “*bütün vatandaşların ana dili ile okur-yazar olmaları Millî Eğitim Bakanlığı'nın idealidir.*” görüşü çerçevesinde, eğitimin etkili ve önemli aracı olarak gördüğü dil ve edebiyat derslerinin amaç ve yöntemleriyle ilgili olarak o dönemin Millî Eğitiminden sorumlu Kültür Bakanı Saffet Arıkan'a direktifler vermiştir.

Atatürk'e göre *Türk dili* dersleri: Böyle bir ders, genel, ulusal ve dünyasal bir ders olacak, bu dersin programını ve verilecek dersleri, isimleri geçen daireler, daha evvel Atatürk'le görüşüp tespit edecek, bunda kasıt: İlk mektep çocuklarından başlayarak ileri sınıflara gidecek çocuklara öğretilecek bilgilerde kullanılacak sözlerin Türk asıllarını ve Türkçe asıllardan türer olduklarını daha evvelden öğretmektedir. Atatürk'e göre *Edebiyat dersleri*: Edebiyatta bir amaca varmak için Kültür Bakanlığı teşkilatına teveccüh eden vazifede dikkate alınacak noktaları kaydetmeğe muvafık buluruz. Edebiyat, Türk çocuğuna dünyayı anlatmak, ona tahlil ve terkip kabiliyeti vermek, Türk çocuğunu bir üsluba malik etmek, onu başlı başına yardımsız çalışabilir hâle koymak, çocuğa bütün bu vasıf kabiliyetleri vererek onu, mensup olduğu toplumu yükseltmek için kullanması gerektiğini dile getiren Atatürk, bu şekilde Türkçe-edebiyat öğretimine verdiği önemi ortaya koyar (Akt. Karakuş, 2006: 262).

Ana dili bireylere öğretme sürecinde, içinde yaşânılan toplumun değerleri, çağın gerekleri ve öğrenci seviyesi dikkate alınmalıdır. Eğitim ve öğretimin gerçekleştirildiği kurumlar olan okullarda, ana dil öğretimi ilköğretim kurumlarında *Türkçe*; ortaöğretim kurumları olan liselerde ise; *Türk dili ve edebiyatı* ve *Dil ve Anlatım* derslerinde verilmektedir. İlköğretim kurumlarında dilimizin doğru öğretilmesi, öğrencilere dil ve

ifade becerileri olan anlama ve anlatımın kazandırılması amaçlanmaktadır. İlköğretimi takip eden ortaöğretim kurumlarında ise, ana dili eğitimi ve öğretiminin çerçevesi genişlemektedir.

Dil ve edebiyat, millî bir kültür oluşmasında temel yapı taşıdır. Bu anlamda dil ve edebiyat eğitime ulusal birlik ve bütünlük, kültürel değerlerin aktarılması noktasından bakmak gerekir. Dil ve edebiyat eğitimi okullarda verilmektedir. Bu eğitim verilirken toplumun ortak değerleri; örfler, inançlar, gelenekler, görenekler vb. tüm kültürel değerler ile öğrenciye dilinin incelikleri, kuralları, nitelikleri ancak türünün iyi örneklerinden seçilmiş edebi metinlerle verilebilir. Bu anlamda bu değerlerin öğrencilere kazandırılmasında, *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* öğretimi önemli rol oynamaktadır.

Türkçe-edebiyat eğitimi alanında çalışmalarıyla tanınan Kavcar, edebiyat ve eğitimin ortak konusunun insan olduğunu dile getirmiştir: “Edebiyat ve eğitim, insan ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilişkili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da eğitimin de konusu insandır” (1999: 2).

Taşdelen, edebiyat eğitiminin iki işlevi olduğunu belirterek şu şekilde açıklar: “Edebiyat eğitiminin işlevleri, edebiyat eserlerinin anlaşılması ve yenilerinin üretilmesi olmak üzere başlıca iki konuda ortaya çıkar. Edebiyat eserlerine öğrencinin nüfuz edebilmesini, onlara ilişkin kendi bilgi ve yorumunu üretebilmesini sağlamak, yeni eserlerin üretilmesine de zemin hazırlar” (2006: 54).

Güzel, edebiyat ve eğitim arasındaki ilişkiyi şu görüşlerle açıklamaktadır:

İnsancıl (hümanist) yaklaşımı kendilerine hareket noktası yapan edebiyat ile eğitimin kesişim noktası olan edebiyat eğitimi esas alarak, iki temel amacı kendiliğinden beraberinde getirdiğini, güzel sanatların bir dalı olan edebiyatı merkeze alarak, bireye, estetik bakış açısı kazandırmak; edebiyat, dil bilgisi ve yazılı-sözlü anlatım (kompozisyon) şeklindeki üç alana ait birikimden hareketle bireyin okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerini geliştirmek, edebiyatı bir araç şeklinde değerlendirip bireyin eğitime katkı sağlayan temel alanlardan biri olarak kullanmak; bireyin edebiyattan yararlanarak gündelik yaşamına ait duygu, düşünüş ve davranış

şekilleri geliştirmesine yardımcı olmanın edebiyat eğitiminin en önemli amaçları olduğunu dile getirir. (2006: 89).

Edebiyat eğitimi, dil eğitiminin bir üst basamağı olarak düşünülen, insanların kendisini geliştirmesi, başkalarıyla iyi ilişkiler kurabilmesi, kendisini ifade edebilmesi, kendisiyle ve çevresiyle barışık bir şekilde yaşamasını sağlaması gibi özellikler bakımından bireysel gelişime katkıda bulunan önemli bir alandır.

Edebiyat bilimi ve eğitimi ile ilgili çalışmaları bulunan Çetişli, edebiyat eğitimi hakkında şu tespitlerde bulunmuştur:

“Edebiyat eğitimi, sanatkârın dil malzemesiyle edebî verdiği estetik değere haiz edebi metni, varoluş amacı doğrultusunda anlama/anlamlandırma, duyma/duyurma, sezme/sezdirme üzerinde odaklaşan bir tür sanat eğitimidir. Temel amacı da, öğrencinin yaradılışından getirdiği güzellik duygusunu ortaya çıkarmak, geliştirip zenginleştirmek ve terbiye etmektir... Kendini bu amaçlara kilitleyen edebiyat eğitimcisi ise, ciddi bir bilgi birikimi ve metotlu metin çözümleme tecrübesinin yanında üstün pedagojik formasyonu olan bir sanat eğitimcisidir” (2006: 83).

Ay, edebiyat öğretimi ile ilgili olarak; edebiyat öğretiminde kullanılan en önemli materyalin ders kitapları olduğunu, dolayısıyla ders kitaplarında yer alan metinler dil öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Edebiyat dersi kitaplarında yer alan metinlerin öğrenciye kazandırmak istediğimiz davranışları verebilmemiz açısından birer araç olduğunu, bu aracı hedefe ulaştıracak şekilde kullanmak gerektiğini, kitapları bir amaç gibi görmek bizi yanlışlara sürükleyeceğini dile getirmiştir. Yine ona göre, eğitim camiamızın, genellikle ders kitaplarının dışında başka kitaplardan da faydalanma bilincinde olmayışı ders kitaplarında yer alan metinlerin, edebiyat öğretimi açısından alternatifsiz bir araç olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır (2006: 18).

Bu çerçevede liselerdeki edebiyat öğretiminin genel amacı; Anayasa ve Millî Eğitim Temel Kanunundaki hükümlere bağlı olarak, millî ve manevi değerlere sahip, yurduna faydalı olma bilincini kazanmış, insani ve ahlâki yönü gelişmiş, duygu ve

düşünce dünyası zengin, eleştiri yapabilen, edebî bir zevki olan vatandaşlar yetiştirmektir.

Geçmişten günümüze öğrenme ve öğretme faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için birtakım materyallere ihtiyaç duyulmaktadır. Şüphesiz ders kitabı, fonksiyonları itibariyle eğitim-öğretim için gerekli araç-gereçlerin en başta gelenidir.

MEB tarafından Haziran 2007/2597 sayılı *Tebliğler Dergisi*'nde yayımlanan “*MEB Ders Kitapları İle Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge*”ye göre ders kitaplarının nitelikleri ile ilgili olarak şunlara dikkat edilmelidir:

Ders Kitapları; “Öğrencileri; millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyen; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösteren ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdiren okuma metinlerini içerir. Türk toplumunun sosyal, ahlaki, kültürel ve tarihî değerlerini geliştirerek yaşatır” (http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2597_0.html. Erişim tarihi 19/12/2011).

Bu çerçevede ders kitapları, yalnızca eğitim-öğretim işleviyle kalmaz; bir de toplumun kültürünü, tarihini aktarma görevini de yerine getirir. Ders kitapları; hem öğretmene hem de öğrenciye yardımcı olan en önemli eğitim-öğretim aracıdır, eğitim-öğretim, bilgi üretme ve iletişim teknolojisindeki gelişmelere rağmen, geçerliliğini koruyan en temel eğitim ve öğretim materyalleri ve öğrenme sürecinin vazgeçilmez araçlarıdır. Ders kitaplarını oluşturan metinler dönemin aynası olmaları açısından birer vesika niteliğindedir. Meselâ; Shakspeare'in eserlerinden İngilizler'in tarihine ve kültürlerine ait esintileri görmek mümkündür; çünkü edebî eserler ve onu oluşturan metinler dönemlerinin aynasıdır. Ne kadar zaman geçerse geçsin o eserler ve metinler önemlidir.

Kavcar, edebiyatın temel amaçlarından birinin bireylere kimlik ve kişilik kazandırma olduğunu savunur:

“Edebiyatın temel işlevlerinden biri eğitime, insan kişiliğini değiştirme ve geliştirmedir. Bu işlevine duyguları geliştirme, duyarlık kazandırma, duygu ve düşünce arasında sağlıklı bir denge kurma da denebilir. Çünkü insanoğluna sevmeyi, acımayı, güzellikler karşısında heyecanlanmayı öğretmede edebiyat önemli bir görev üstlenir” (1994:5).

Ders kitaplarını oluşturan metinlerin önemi ile ilgili olarak Huffman, ders kitaplarının bireylere metinler aracılığıyla okuma alışkanlığının ve ana dili sevgisinin kazandırılması gibi hedeflerin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynadığını dile getirmektedir:

“Ders kitaplarında yer alan metinler aracılığıyla dilin inceliklerinin aktarılması ve ana dili sevgisinin kazandırılması, ders kitaplarının eğitimdeki önemini arttırmaktadır. Bunun yanında, özellikle dil öğretimine ait ders kitaplarının çocukların okuma alışkanlığı edinmesinde önemli bir paya sahip olduğu ortaya konulmuştur” (1998: 14).

Türkçe-edebiyat öğretimiyle ilgili çalışmalar yapmış olan Karakuş, ders kitapları seçiminin önemi ve bunların öğrenciler üzerindeki etkisi ile ilgili olarak şu tespitlerde bulunmuştur:

“Edebiyat dersinin asli vazifesini yerine getirmesi ve bazı faydaların sağlanması için en mühim araç, ders kitapları ve bu kitaplardaki metinlerdir. Bu metinler düşünce dünyamızı genişletir, edebî zevk verir, estetik duygusu aşılır, kimlik kazandırır. Metinlerle öğrencilerin, hayal gücü, düşünceleri eğitilir. Ders kitaplarına seçilen metinler öğrencilerin düşünce gelişimlerini ne kadar etkilerse o kadar Türk Millî Eğitiminin amaçlarına ulaşılır. Bu nedenle seçilen metinler kültürümüzü taşıyıcı özellikte olmalıdır” (2005: 241-245).

Ders kitapları ve onu oluşturan metinlerin önemi ile ilgili olarak Yazıcı, edebiyat öğretiminde metnin önemini şöyle açıklamaktadır:

Edebiyat öğretiminde aslolan metindir. Edebiyat öğretmenleri öğrencileri sanatçı ile yüz yüze getirmelidir. Gayet tabiidir ki öğrencinin sanatçı ile yüz yüze gelmesi, onun eseri ile tanışması, onun ifadesinden yola çıkması demektir. Bir başkasının, sanatçı veya eseri için söyledikleri o kadar önemli değildir. Önemli olan öğrencilerin edebi eserle tanışmış olmaları ve üzerinde düşünmeye alışmalarıdır. Edebî eserler üzerinde ne biz ne de bizden öncekiler son sözü söylemiş değiliz. Zira, Edebî değeri olan bir eser, herkese ve her devre göre yenidir. Üç asır önce yazılmış olan Hamlet, bu geçen zaman içinde değerinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Zamanla yarışan bu tür sanat eserlerinin her

geçen yüzyıl bilinmeyen bir yanı keşfedilmekte ve böylece değerleri daha da artmaktadır. Edebî eserleri anlayıp değerlendirmede göz önünde bulunduracağımız bir başka husus da, onların yazıldıkları dönemin eserleri ile karşılaştırıp ölçmektir. Aksi takdirde varacağımız hiçbir sonuç gerçekçi ve objektif olamaz (1991: 11).

Edebiyat ders kitaplarına seçilen metinler ile ilgili olarak Cemiloğlu da şu tespitleri yapmaktadır:

Edebiyat kitaplarında verilen metinler, öğrencilerin zihinsel, kültürel düzeylerine ve yaşlarıyla paralel yapı ve zevklerine uygun olarak seçilmelidir. Unutulmamalıdır ki öğrencilerimize okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmak için ders kitaplarına edebî metinler özenle seçilmelidir. Öğrencilerimizin kültürel zenginliğini artırmak, karşılaştırma yeteneğini ve düşündüklerini ifade etmedeki becerisini geliştirmek için edebiyat kitaplarındaki metinlerin rolü büyüktür. Gerek edebî ve estetik zevk kazandırılması gerek ahlak ve dil gelişimi için, edebiyat ders kitaplarına seçilen metinlerin, ilgili alanlara yönelik seçkin örnekler olmasına özen gösterilmelidir. Seçilecek metinler yoluyla kişilik oluşturulmaktadır. Edebî metinleri edebiyat eğitiminde, dil eğitiminde, ahlak eğitiminde, düşünce gelişiminde kullanmak için titiz davranmak gerekir (2003: 18).

Kavcar, Oğuzkan, Sever de Türkçe öğretiminde amaçlara uygun metin seçiminin önemli olduğunu dile getirmektedir:

“Türkçe öğretiminde metinler birer araçtır. Önemli olan bu araçlarla, öğretimde amaçlanan davranışların öğrencilere kazandırılmasıdır. Bir kitaba örnek alınan metinlerin yerine; öğrencilere, amaçlanan davranışları kazandırabilecek nitelikte uygun başka metinlerde kullanılabilir” (2004: 134).

Ders kitaplarının en önemli başvuru kaynağı olduğunu Özbay (2002: 37), araştırmasında, Türkçe öğretmenlerinin derslerini büyük oranda (% 94,44) ders kitabına bağlı kalarak işlediklerini ortaya koymuştur. Bütün bu öneminden dolayı, ders kitaplarının beklentileri ve ihtiyaçları en üst düzeyde karşılayabilecek nitelikte hazırlanmasına ihtiyaç olduğunu dile getirir.

Sever (2003: 17)’e göre de kitaplar ve onları oluşturan metinlerin önemine değinir. Bu bağlamda temel okuma-yazma becerisinin kazanılmaya başlandığı

ilköğretim dönemindeki çocukların öğretimde karşılaştıkları metinler ve kitaplar, onların öğrenimlerinin ileriki aşamalarında okuma alışkanlığı edinmiş birer okur olarak yetişmelerinde önemli bir sorumluluk üstlendiklerini belirtmiştir.

Coşkun, Türkçe ders kitaplarının en önemli okuma kitabı olduklarını dile getirir. Bu doğrultuda şu görüşleri dile getirmiştir: “Alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrenciler, ders kitapları dışında okuyacak kitap bulmakta zorlanmaktadırlar. Bu durumda Türkçe ders kitaplarındaki metinler, en önemli okuma aracı konumunda olmaktadır” (2003).

Ders kitaplarının en önemli eğitim araç-gereci olduğunu dile getiren Yalçın, (1996: 24)’e göre, ülkemizde ders araç ve gereçlerinin sınırlı olmasından dolayı hâlen eğitimin en önemli aracının ders kitapları olduğunu ifade etmiştir.

Ders kitapları, içerdikleri metinler ile bir ulusun kültürüne ilişkin temel fikirleri yansıtır. Bu yüzden, bir toplumun, kendi çocuklarını gelecekte nasıl bir eğitimle yetiştirmek istediklerini resmî olarak kabul ettikleri bilgileri içerir, bir nevi toplumun aynasıdır. Yetişkinlerin doğru olduğuna inandıkları, gelecek kuşaklara aktarmak istedikleri birçok kurala, norma ve davranış kalıplarına dayanır, bunlar sadece bilgi aktarmakla kalmaz, bir toplumun siyasal ve toplumsal kurallarının belleklere yerleştirilmesinde rol oynar. Bu açıdan da büyük bir öneme sahiptir.

Türkçe-edebiyat öğretiminin kültürün nesilden nesile aktarılmasındaki rolü ile ilgili olarak Özbay, şu önemli tespitlerde bulunmuştur:

“Kültürü meydan getiren millî, ahlâkî ve insanî değerler dil ve edebiyat vasıtasıyla tanıtılır, benimsetilir ve böylece millet hayatının devamı sağlanır. Dil edebiyatın temelidir. Edebiyat ise bir milletin maddî ve manevî bütün değerlerini bünyesinde toplayan bir sanattır” (2002:115).

Dervişcemaloğlu, doktora tez çalışmasında Fransız eğitim sisteminde, Türkiye’de ilköğretim ikinci kademeye denk gelen dönemde öğrencilerin, antik çağdan günümüze temel kültürel göndermeleri içeren eserleri okumak zorunda olduklarını, böylece edebiyat eserlerinden hareketle kültürel mirasla ilgili ilk farkındalıkları oluştuğunu; liseye geldiklerinde ise bunu zenginleştirme ve derinleştirme imkânı bulduklarını belirterek burada amacı şöyle açıklamaktadır: Öğrencilerin, geçmişin ışığında şimdiki anlayabilmelerini sağlayacak belirleyici yani temel kültürel

göstergeleri, konuyla ilgili metin ve eserler vasıtasıyla anlamalarını sağlamaktır (2008: 18).

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı, dil ve anlatım ders kitapları, yukarıda belirtilen edebiyat öğretiminin temel amaçlarını gerçekleştirebilecek şekilde hazırlanmalıdır. Özellikle de ortaöğretim *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı ve dil ve anlatım* ders kitapları, öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarını geliştirerek, geniş bir duygu dünyası, eleştirel düşünme, düşündüklerini en iyi şekilde ifade etme ve edebî bir zevke sahip olma becerilerini de kazandırmayı hedeflemelidir. *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* öğretiminin amaçlarının; bu niteliklere sahip, şekil ve içerik bakımından istenilen düzeyde olan ve öğrenci seviyesi dikkate alınarak hazırlanan bir ders kitabı ile gerçekleşmesi mümkündür.

Türkçe - edebiyat öğretiminin temel amacı; Anayasamız ve Millî Eğitim Temel Kanunu'ndaki hükümler doğrultusunda; millî ve manevî değerlerine sahip, hoşgörülü, yurt ve dünya meseleleri karşısında düşünce üretebilen, eleştirici, yapıcı vatandaşlar yetiştirmektir. Bu kapsamda *Türk edebiyatı dersinin genel amaçları* maddeler halinde şu şekilde açıklanmıştır:

MEB 2005 Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Edebiyatın kültürel ve tarihî olandan hareketle dille gerçekleşen bir güzel sanat etkinliği olduğunu kavramaları,
2. Edebî eser ve metinlerin, ortaya çıktıkları dönemi, güzel sanatlara özgü duyarlılıkla zihniyet, yapı, tema, dil ve anlatım bakımlarından temsil ettiklerini sezmeleri,
3. Edebî metinleri yapı, tema, dil, anlatım ve anlam bakımından yazıldıkları dönemin zihniyetiyle ilişkilendirmeleri,
4. Ulusal ve evrensel değerlerin, sanat eseri olan edebî metinlerde zenginleşerek varlıklarını nasıl sürdürdüklerini kavramaları,
5. Türkçenin, tarihî akış içinde yaşânılan medeniyet daireleri çevresinde nasıl zenginleştiğini ve edebiyat dili hâline geldiğini kavramaları,
6. Toplumsal hayatın ve her türlü bireysel değerlerin edebî metinlere nasıl yansıdığını belirlemeleri,

7. Türkçenin, Türk ulusunun kimliği olduğunu benimsemeleri,
8. Yeni düşünceler üretebilme yeteneğini geliştirmeleri,
9. Okuma zevki ve alışkanlığını geliştirmeleri,
10. Araştırma, tartışma, anlama, değerlendirme ve yorumlama yeteneklerini geliştirmeleri,
11. Öğrencilerin sanat zevki ve anlayışlarını geliştirmeleri,
12. Dille gerçekleştirilen sanat etkinliklerini anlayabilecek zevk ve bilgi birikimini kazanmaları,
13. Dil ve edebiyat ilişkisini kavramaları,
14. Edebiyat ile diğer çalışma alanları ve bilim dalları arasındaki ilişkiyi kavramaları,
15. Zamanın akışına paralel olarak -en eski dönemden bugüne- Türk yaşama tarzını, düşüncesini, dil zevkini ve kültür hayatına özgü gelişmeleri edebî metinler çevresinde değerlendirmeleri,
16. Edebî metinlerden hareketle Türk kültür hayatının, tarihinin ve edebiyatının birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu kavramaları,
17. Edebî metinlerin zamanın getirdiği değişmelerle zenginleştiğini ve geliştiğini kavramaları,
18. Edebî eserler çevresinde Türk insanının kültür, anlayış ve zevk bakımından gelişim sürecini kavramaları,
19. Öğrencilerin; kazandıkları yöntem ve dikkatle karşılaştıkları her türlü yazılı ve sözlü metni anlamaları, değerlendirmeleri ve yorumlamaları,
20. Başta sanat metinleri olmak üzere her türlü metinde ulusal ve evrensel kültür, düşünce ve zevk öğelerini belirlemek; bunlar arasındaki ilişkiyi kavramaları,
21. Her türlü insan etkinliğinin edebî eserlerde, sanata has duyarlılıkla dile getirilerek değerlendirildiğini kavramaları,

22. Öğrencilerin Türk ulusunun yaşadığı medeniyet daireleri ile Türk edebiyatının dönemlerini bugünden geçmişe yönelik bir dikkatle değerlendirip yorumlayacak düzeye ulaşmaları amaçlanmaktadır.

Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak *MEB 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı* ile öğrencilerin;

1. Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,

2. Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,

3. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,

4. Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,

5. Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,

6. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,

7. Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri,

8. Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları,

9. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,

10. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,

11. Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.

Anayasamız ve Millî Eğitim Temel Kanununda belirtilen bu değer ve davranışları kazandırabilmek için ilköğretimde ve ortaöğretimde, öğrencilere Türkçe-edebiyat öğretimi yapılmaktadır. Türkçe-edebiyat öğretimi, insanı hayata hazırlayan, ona başkalarının yaşantı ve tecrübeleri yoluyla rûh, fikir, davranış ve zevk eğitimi veren bir öğretim sahasıdır.

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı öğretiminde en önemli husus; bireyin okumaktan zevk almasını sağlayacak, duygu ve hayal dünyasını zenginleştirecek, kültür seviyesini arttıracak, şahsiyetini yüceltecek davranışlara yönelten bir anlayışı egemen kılmaktır.

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı için ders kitapları hazırlanırken bunlarda sanat gayesinden ziyâde edebî zevk vermenin yanında, millî, manevî, ahlakî, birtakım kültürel değerlerin yoğun olarak işlendiği metinlerden oluşân kitaplar hazırlanması, gelecek nesillerin kendi millî benliğini, millî şuurunu, tarihini, kültürünü benimsemesi, özümsemesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Çalışma konusu olan M.Fuad Köprülü'nün "*Millî Kıraat*" (Beşinci kısım) adlı eseri II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1918) eserlerinden birisidir; 1916 yılında hazırlanan ders kitabı dönemin etkilerini yansıtır. Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi* adlı eserinde II. Meşrutiyet Dönemi ile ilgili olarak meclisli siyasal düzene dönüş için Anayasanın tekrar yürürlüğe konduğu 23 Temmuz 1908'den 30 Ekim 1918 Mondros mütarekesine kadar geçen zamana II. Meşrutiyet veya daha çok kullanılan şekliyle, sadece Meşrutiyet Dönemi olarak değerlendirmektedir. Bu dönemde 31 Mart (13 Nisan 1909) günü İstanbul'da patlak veren bir olay, yeni açılan Parlamentoyu dağıtmayı ve Meşrutiyeti kaldırmayı amaçlamıştır. Bu olay ordu tarafından bastırılmış ve bundan sonra Abdülhamit tahttan indirilerek yerine Mehmet Reşat (1909-1918) getirilmiştir. Dönemin öteki siyasî ve askerî olayları şunlardır: Trablusgarp savaşı (1911), Balkan (1912-1913) ve I. Dünya savaşları (1914-1918), arkasından gelen Mütareke dönemi, parti kavgaları, öğrenci olayları, vs... II Meşrutiyet ile birlikte toplumda oluşân hürriyetçi ortamda özellikle Balkan Savaşları'nın etkisiyle aydınlar, toplumsal sorunlara çare aramaya başlamışlar, bu çerçevede Osmanlıcılık, Batıcılık, Türkçülük, İslamcılık vb. fikir akımları ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda birtakım faaliyetler gerçekleşmiştir. Özellikle Balkan Savaşları'ndan (1912-1913) sonra, toplumda eğitim konularına ilgi artmış, âdeta

herkesin “gözü açılmış, eğitim işleri yalnızca Maarif Nezareti’nin işi olmaktan çıkmıştır.” Ancak Balkan Savaşları felâketlerinden çıkarılan, “toplum olarak uyusukluktan silkinip, çalışıp çaba harcayarak toparlanma gerektiği, yoksa Devletin daha büyük felâketlerle karşılaşacağı” gibi dersler, düşünceler ve özeleştiriler, ne yazık ki çabuk unutulmuştur. Balkan savaşları ve felâketlerinden sonra toplumda “çökmekte olan Devleti eğitim ve öğretmenler kurtaracaktır.” Şeklinde bir görüş benimsenmiştir. Fakat bu, genellikle, bir slogan görünümünden öteye gidememiştir. Dönemin başından Balkan Savaşları’na kadar, Tanzimatın “Osmanlılık” ideali ve Osmanlı insan tipi ülke insanlarını bir arada tutacak, siyasi birliği sürdürebilecek bir unsur olarak görülmüş, bu düşünce eğitimde de (amaçlarda, ders kitaplarında, vs.) geçerliğini korumuştur. Ancak, bu insan tipi meşrutiyet yanlısıdır ve II. Abdülhamit’e karşıdır. Fakat, Balkan Savaşları ve felâketleri ile beraber “Osmanlılık”tan vazgeçilerek “Türkçülük” idealine yönelinmiştir (2011: 265-266).

Osmanlı İmparatorluğu’nun bu kadar zor durumda kaldığı bir dönemde eğitim-öğretim faaliyetleri ile birçok alanda yapılması gereken şeyler yapılamamış, eksik yapılmış, eğitim- öğretim de sekteye uğramıştır. II. Meşrutiyetin getirmiş olduğu dönemine göre özgür ortam içersinde birtakım gruplar ve dış devletlerin çalışmaları Osmanlı İmparatorluğu’nu zayıflatmıştır. İttihat ve Terakki Partisi’nin içerde yaptığı faaliyetler, Rusya’nın ve Avusturya’nın balkanlardaki hareketleri, Girit’in Yunanistan’a bağlanması, Balkan uluslarında oluşan milliyetçilik dalgası ve bunun sonucunda başkaldırıda bulunmaları, İtalya’nın Trablusgarp’ı işgali, Arnavutlar’ın isyanı, 1912 Balkan savaşı bunun gibi birtakım iç ve dış, yıkıcı ve bölücü faaliyetler Osmanlı İmparatorluğu’nun yavaş yavaş yıkılmasına zemin hazırlayan etkenlerdir. Ayrıca I.Dünya Savaşı’nda İttihat ve Terakki Partisi’nin Almanya’nın yanında savaşa girmesiyle ve Çanakkale Savaşlarında dünya tarihine damga vuran kahramanca mücadele gösterilip düşman geri püskürtülmesine rağmen Almanya’nın, savaşı kaybetmesiyle birlikte İmparatorluğun çöküşü hızlanmış, Türk milleti, tarihî topraklarından ve Türk evlatlarından koparılmıştır. Osmanlı tarihine *felâket yılları* olarak tanımlanan bir süreç yaşanmıştır. Böyle bir ortamda toplumda İmparatorluğun çöküşü engellemek için birtakım edebî çalışmalar yapılmıştır.

Banarlı, Türk edebiyatının, ancak 1908 inkılâbından sonra yeni bir hayat bulduğunu, yeni ve canlı hamleler yapmaya başladığını dile getirir. Öncelikle, *Servet-i*

Fünuncular'dan bu edebî faaliyetin beklendiğini; onları bir araya toplayan bağların kopması yüzünden; ilkin, *Fecr-i Atî* nesli tarafından yapılmış olduğunu, ancak, memleket meselelerini ve içtimâî vasıflarını ikinci plâna bırakan *Servet-i Fünun* edebiyatının genç ellerde dirilmesi mahiyetindeki bu *Fecr-i Atî* toplantısının, doğası gereği, çok kısa ömürlü bir hareket olmaktan öteye gidemediğini belirtmektedir. Böylelikle, *Fecr-i Atî* toplantısı'na mensup gençler tarafından, *Servet-i Fünun* lisanı ile hareketlendirilen yeni Türk edebiyatı, asıl, *Millî Edebiyat* cereyanı mensuplarının elinde zengin ve müspet neticeli bir hayata ulaşmıştır. Banarlı'ya göre edebiyat, ilk yıllarda, İmparatorluğu ayakta tutacak her çareye başvurmuş; yaşlı, genç hemen bütün vatansever edebiyatçılar, Osmanlı ittihadı veya İslâm birliği gibi idealler uğrunda eserler vermişlerdir. Fakat hadiseler, millî kurtuluşun ancak millî îmanla mümkün olabileceğini meydana koyunca, genç Türk edipleri; Türk milletinin istikbâlini millî birlikte ve millî îmanda bularak; canla başla, millî ve milliyetçi bir edebiyat yolunda birleşmişlerdir (1997: 1092).

II. Meşrutiyet Döneminde çok sayıda kitap, gazete, dergi yayın hayatına başlamış, siyasî, ilmî, edebî birçok çalışma ortaya konmuştur. Edebî tartışmalar içerisinde Batıcılık (garpcılık) ve İslamcılık gibi kavramların toplum nazarında etkisinin yitirilmesinden sonra "*felâket yılları*"nın etkisiyle doğal olarak *Türk milliyetçiliği* etkili olmaya başlamıştır. *Türk milliyetçiliği*, Necip Asım, Veled Çelebi, Yusuf Akçura gibi önemli şahsiyetlerin 1908 yılında faaliyet göstermeye başlayan *Türk Derneği* mensupları, Türkçenin sadeleşmesini ve zengin bir dil haline gelmesini istiyorlardı; fakat yoğun olarak çalışmalarına rağmen, İslamcılık ülküsünün etkisinin tam olarak yerini milliyetçiliğe bırakmaması neticesinde dernek kapatılmıştır. *Türk milliyetçiliğinin* rüzgârı bu dönemde asla dinmemiştir. 1911 yılında edebî faaliyetler devam etmiş, bu doğrultuda bu defa Mehmed Emin Yurdakul, Ahmed Hikmet, Yusuf Akçura, Ağaoğlu Ahmed, Akil Muhtar, Hüseyinzade Ali gibi önemli vatansever edebî şahsiyetler bir araya gelerek *Türk Yurdu* derneğini kurmuş ve bu adla dergi çıkarmışlardır. Bu edebî hareket bu isimle uzun süre *Türkçülük* alanında çalışmalarına devam etti. Bir süre sonra aynı edebî şahsiyetler ve bunlara ek olarak Mehmed Ali Tevfik, Emin Bülend, Fuad Sabit, Hamdullah Suphi gibi önemli şahsiyetlerin de katılımıyla *Türk Ocağı* kurularak *Türkçülük* faaliyetleri aralıksız devam etmiştir. Bu dönemde Ziya Gökalp ve

arkadaşlarının başlattığı *Genç Kalemler* dergisi çevresinde başlatılan hareket, Türkçenin tarihî gelişimi açısından önemli bir dönüm noktasıdır.

Yazımızın, yabancı etkisinden sıyrılarak ulusal yöne dönüşmesi, bu istekler öteden beri sürüp gelmekteydi. 11 Nisan 1911’de Selanik’te yayıma başlayan *Genç Kalemler* dergisi dilde ve yazında Türk’e dönüş denemeleri yaparken, Ziya Gökalp’ın uyandırdığı Türkçülük akımı bu girişimi güçlendirdi. İstanbul’da çıkan *Türk Yurdu ve Yeni Mecmua* adlı dergilerde sürdürülen bu akım gelişti. Millî edebiyatın (*ulusal yazınının*) temelleri atıldı. Dilde, konuda, düşün ve duyguda ulusallaşmak amacını güden şu ilkeleri öne sürmüşlerdir:

a) Arap ve Fars dillerinin etkisinden sıyrılarak konuşma dili temeline dayanan bir Türkçe ile yazmak esas alınacak.

b) Konular, gerçek Türk yaşamından seçilecek, Türk rûhunu yansıtacak.

c) Düşünde, duyguda halka dönük bir yol izlenecek,

ç) Koşuklar, Türk ölçüsü hece ile yazılacak. Millî edebiyatın öncüleri Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem, Aka gündüz; bilimsel kuramcısı da Ziya Gökalp’tı. Çağın birçok gençleriyle Fecr-i Aticilerin pek çoğu da bu akıma katılmışlardır. (<http://tdkterim.gov.tr/bts/erişim tarihi: 19/12/2011>)

Selanik’te 1911 yılında dilde sadeleşme şiarıyla harekete geçen *Genç Kalemler*, vatansever edebî şahsiyetlerin oluşturduğu bir harekettir. *Genç Kalemler* dergisinde önce Ömer Seyfettin ve Ali Canip ardından Türk düşünce dünyasının önemli isimlerinden birisi olan Ziya Gökalp, hareketin bilimsel kuramcısı olmuştur. Bu hareket Türk edebiyatına çok önemli etkilerde bulunmuş, sade bir Türkçe oluşturma gayesiyle ortaya çıkmış, yabancı terkip ve kuralların terk edilmesi esas alınmıştır. Ziya Gökalp’in de etkisiyle milliyetçilik bu dönemde bütün fikirlerde olduğu gibi edebiyatta da kendisini hissettirmeye başlamıştır. *Genç Kalemler* dergisi hareketi ile başlayan dilde sadeleşme hareketleri ve beraberinde Türkçenin önem kazanması ile birlikte, dile bakış açısı değişmiştir. Meşrutiyet Döneminde ortaya çıkan *Millî Edebiyat akımı* ve bu akım içerisinde yer alan Ömer Seyfettin ve arkadaşları Türkçenin kurallarının hâkim kılınması için azamî gayret göstermiştir.

Ziya Gökalp, dil ile ilgili görüşlerini açıklarken, dili yalnızca edebî eser oluşturmak için kullanmadığını, edebî eser vasıtasıyla siyasal ve kültürel fikirlerini ortaya koyduğunu, sadece bir metnin bile toplumu derinden etkileyebildiğini söylemiştir. Ziya Gökalp, *Genç Kalemler'deki* çalışmalarının sadece dil ile sınırlı olmasını kabul etmiyordu. Bu doğrultuda şu görüşlerini dile getirmiştir:

“...Ben dil meselesini kâfi görmüyordum. Türkçülüğü, bütün mefkûreleriyle, bütün programı ile ortaya atmak lazım geldiğini düşündüm. Bütün bu fikirleri ihtiva eden Turan manzumesini yazarak neşrettim. Bu manzume tam zamanında yayınlanmıştır... Çünkü Osmanlılıktan da, İslam ittifadı hareketinden de memleket için zarar doğacağını gören rûhlar, kurtarıcı bir mefkûre arıyorlardı. *Turan manzumesi*, bu mefkûrenin ilk kıvılcımı idi.” (Gökalp, 1969: 12)

Ziya Gökalp'ın dediği gibi *Turan* manzumesindeki fikirler kısa zamanda taraftar bularak yayıldı ve ideal *Türkçülüğün* adı olmuştur. M. Fuad Köprülü başta mesafeli durduğu *Genç Kalemler* dergisi hareketini zamanla tanıdıktan sonra, özellikle Ziya Gökalp'ın de etkisiyle Millî Edebiyat akımının içerisinde yer alarak bu fikirleri desteklemiş, Türkoloji'nin en önemli isimlerinden birisi olmuştur.

Bu bağlamda edebiyatın bir milletin tarihinin bireylere aktarılması noktasında işleviyle ilgili olarak Fuad Köprülü, edebiyatı, tarihi olayları, yaşayan dil, insan ahlakı ve arzuları yönünden yorumlamış, fikirleri, tecrübeleri ve insan duygularını ve psikolojisini dile getirmiştir. Fuad Köprülü, “*Türk Edebiyatı Tarihi'nde Usul*” adlı uzun makalesinde ilk kısmında Hippoly Taine'in “İngiliz Edebiyatı Tarihi'ndeki ön sözüne temas ederek, edebiyatın bir milletin hayatını aksettirmek bakımından taşıdığı büyük değeri belirtmiş ve Taine'in mukaddemesinden aldığı şu cümlelere dikkati çekmiştir: Bir milletin manevi tarihini meydana getirmek ve olayların kendisine bağlı bulunduğu psikolojik kanunları elde etmek için, bilhassa o milletin edebiyatını tetkik etmesi gerektiğini dile getirmiştir. Fuad Köprülü burada, bir edebiyatın tarihini yazmaya ve onda, bir milletin psikolojisini bulmaya teşebbüs ettiğini, bunun için de İngiltere'yi seçmiş olmasını sebepsiz olmadığını dile getirmiştir. Çünkü, büyük ve tam bir edebiyata malik millet bulmak icap ediyordu. İngilizler kadar yaşayışları boyunca gerçekten düşünmüş, yazmış bir kavim nadirdir. Aynı makalede Fuad Köprülü, Gustave

Lanson'un da gene edebiyat ve edebiyat tarihinin değerini belirten şu cümlelerine yer vermiştir: Bizim en yüksek vazifemiz, okuyucuları Montaigne'in bir sayfasında, Corneille'nin bir piyesinde hatta Voltaire'in bir sonesinde bütün insanlığa yahut Avrupa'ya veya Fransa'ya has bir medeniyeti tanımaya sevk etmiştir (Akt. Kantemir, 1976: 40-41).

Fuad Köprölü, bu paralelde düşünüyor ve bu düşüncelerini *Türk dili ve edebiyatı* öğretiminde de uygulamak istemiştir. Nitekim "*Türk Edebiyatı Tarihi'nde Usul*" adlı uzun makalesi de düşünceleri, kullandığı Edebiyat tarihi metotları kendi zekâsının ileri boyutunu göstermesi açısından önemlidir.

II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1918) diye adlandırılan dönem, her açıdan olağanüstü şeylerin yaşandığı bir dönemdir.

"II. Meşrutiyet Dönemi, bu dönem 23 Temmuz 1908'den 23 Nisan 1920'ye kadar sürer. Bu süre içerisinde Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı gibi çok çetin ve yorucu yıllar geçti, Eğitim alanında, buna karşın, çok değişiklikler oldu" (Binbaşıoğlu, 2009: 269).

Birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da bu dönem arayış dönemi olarak değerlendirilebilir. Batıya yönelmiş bir toplum söz konusudur. Bu dönemde eğitim tartışmaları yoğun olarak yapılmıştır. Yeni bir eğitim anlayışı ve yeni kurumlar açılması gibi fikirleri savunanların başında Tefik Fikret, Satı Bey, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Halil Fikred Kanad gibi eğitimciler gelir. Bunlar, yazılarını *Tedrisat*, *Muallim*, *Terbiye* dergilerinde yayımlayarak tartışmalara katılmışlardır. II. Meşrutiyet Dönemi ile birlikte eğitim tartışmaları ve reform hareketleri kapsamında ilk önce anaokulları açılmış; fakat yeterli öğretmen olmadığı için Ermeni ve Yahudi öğretmenlerin Türk okullarında ders vermesi gibi bir durum ortaya çıkmıştır.

Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi* adlı eserinde 1913'te *Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-i Muvakkati (İlköğretim Geçici Kanunu)* çıkarıldığını ve bu kanunun geçici gibi dense de Cumhuriyet Dönemi'ne kadar devam ettiğini, bu kanunla ilköğretimin zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğunu hükme bağladığını, parasız eğitimin ilk kez bu kanunla kabul edildiğini, o zamana kadar iptidai ve rüşdiye adlarını taşıyan okullar birleştirilerek *Mekâtib-i İbtidâiyye Umumiye* adını aldığını belirtmiştir. İlköğretim bu şekilde 6 yıl olarak belirlenmiş, her biri 2 yıl süreli üç devreye alınmıştır: Devre-i Ulâ, Devre-i

Mutavassıta(Vasatiye), Devre-i Aliye. 1913'te çıkarılan *Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-i Muvakkati (İlköğretim Geçici Kanunu)* kapsamında, ilköğretim programları: *Kıraat, Hat, Lisan-i Osmanî, Hesap, hendese, Coğrafya* (bilhassa Osmanlı Coğrafyası), *Tarih* (bilhassa Osmanlı Tarihi), *Dürüs-i Eşya, Malûmat-ı Tabiiye ve Tatbikatı, Hıfzısıhha, Malûmat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye, El İşleri ve Resim, Terbiye-i Bedeniye ve Mektep Oyunları, Talîm-i Askerî* (erkek çocuklara), *İdare-i Beytiye ve Dikiş* (kız çocuklara) adlı derslerden oluşmuştur. 1913 tarihli *Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-i Muvakkati*, Rüşdiyeleri ilk mekteplerle birleştirip orta öğretimden almıştır. Bu okullar o tarihte ortadan kalkmış; fakat *Numûne Rüşdiyeleri* adıyla bazıları Cumhuriyet Dönemi'ne kadar devam eder. Bu dönemde en büyük yenilik ve değişiklik İdadîlerde görülmüştür. 1908'den sonra on iki vilayet merkezindeki İdadîler Sultanîye çevrildi. Bu dönemdeki Sultanîler, 5 veya 6 yıllık ilköğretim üzerinde, birinci devresi (devre-i ulâ) 4, ikinci devresi (devre-i saniye) 3 yıl olmak üzere öğretim yapıyorlardı. *Sultanîlere lise* adı verilmesi düşünülmüşse de bu isim 1922 sonundan itibaren kabul edilmiştir (2011: 268-315).

Yine bu dönem ile ilgili olarak Sağır da durumu şöyle açıklamaktadır,“Tanzimat döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk eğitim ve öğretim kurumları olan sıbyan okulları yanında mekteb-i iptidaîler açılmıştır. İptidaiye olarak adlandırılan bu ilkokullarda, ilk okuma-yazma öğretiminde önemli ilerlemeler görülür. Türkçe derslerine önem verilerek eğitimde millileşmeye doğru bir adım atılır. Okuma ve yazma öğretimine aynı ölçüde önem verilir. Bu okullarda da ilk okuma-yazma eskiden olduğu gibi tümevarım yöntemiyle; harflerden başlayarak öğretiliyordu” (2002: 20).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde yayınlanan 1329 (1913) tarihli *Mekâtib- i İbtidâiyye Ders Müfredâtı (İlkokulların Ders Müfredatı)* Osmanlı döneminde yayınlanmış en derli toplu ve önemli program olup etkileri Cumhuriyet yıllarında da devam etmiştir. 1913 tarihli *Mekâtib-i İbtidâiyye Ders Müfredâtı* ile 1922 tarihli *İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredât Programı* ilköğretim bütünlüğüne (ilkokul+ortaokul) yönelik olarak hazırlanmıştır. Her iki programda da öğretim süresi 6 yıl olup, 1913 programında bu 6 yıllık öğretim ikişer yıllık üç devreye (Devre-i Ūlâ, Devre-i Mutavassıta ve Devre-i Âliye) ayrılmıştır. Bu programların içeriklerinde amaçlar, açıklamalar, davranışlar vb. yer almamaktadır. Sadece derslerin ve derslere ait konuların sıralandığı görülmektedir.

II. Meşrutiyet Döneminde diğer birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da çeşitli programlar uygulanmış ya da uygulanmaya çalışılmış, kurumlarda Avrupaî bir tarzda eğitim verilmek istenmiş, öğretmenler yetiştirilmek istenmiş bu noktadan hareketle birtakım çalışmalar yapılmıştır. Fakat köklü, programlı ve yeterli alt yapıyla yapıldığı söylenemese de bazı yapılan şeyler ilk olması açısından önemlidir.

Balkan Savaşları'nın ve Birinci Dünya Savaşı'nın Türk eğitim tarihine çok önemli etkileri olmuştur. Bu savaşlar neticesinde birçok alanda meydana gelen değişimler eğitim alanında da kendini göstermiştir.

Bu konu ile ilgili olarak Akyüz, *Balkan yenilgi ve felâketlerinin*, aydınların düşünce yapısında bir dönüm noktası olduğunu belirterek aydınların, yenilgi ve felâketlerin nedenlerini araştırdığını, acımasızca özeleştiriler yaparak kusurlu taraflarımızı ortaya döktüklerini ve toplumsal sorunlarla daha derinden ilgilenmeye başladıklarını, bu amaçla gazete ve dergilerde pek çok yazı, ayrıca birçok kitap yayınladıklarını dile getirmektedir. Bu dönemde Balkan Savaşları yenilgisi, Osmanlı aydınları tarafından politik nedenler; particilik kavgaları, eğitimsel nedenler; Osmanlı toplumunun eğitimde geri kalmışlığı sebep olarak gösterilmiştir (2011: 290-292).

Felâket yılları denen bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün hızlanması, Osmanlı aydınları arasında bir panik havasının oluşmasına neden olmuş, kendilerine göre teşhis etmiş ve tedavi reçeteleri sunmuşlardır. Akyüz, bu dönemde yaşananları *Türk Eğitim Tarihi* adlı eserinde anlatmaktadır: Binbaşı Nuri Conker, Nisan 1914'te yayınladığı *Zabit ve Kumandan* başlıklı kitabında, Balkan yenilgilerinin askerî eğitimimiz ve askerlik rûhu ile ilgili nedenlerini araştırır. Arkadaşının bu eserini okuyup beğenen ve onu tamamlayıcı nitelikte *Zabit ve Kumandan İle Hasbihal* başlıklı bir kitap yayınlayan (1918) Yarbay Mustafa Kemal de askerî eğitimdeki eksikliklerimiz, vatan sevgisi, görev duygusu ile ilgili yetersizliklerimiz, hatta annelerin çocuklarına daha beşikte iken söyleyecekleri ninnilerin eğitimsel değeri üzerinde durur. O'nun başlıca görüşleri şunlardır: Askerî okullarda subaylarımıza rûh ve ilim gücü kazandırma yeterince önemsenmemiştir. "*Harp okulu'ndaki öğretim, subaylığın temel görevlerini subayın rûhuna sokacak derecede etkili değildi.*" Ancak Atatürk'e göre, daha iyi bir askerî öğretim verilseydi bile yeterli olmayacaktı, çünkü gerçek askerî bilgiyi verecek asıl okul, birliklerdir. Atatürk, görüşlerine şunları da ekler: "Bulgar milleti okuldaki

çocuğunu ‘*Edirne bizimdir*’ şarkısıyla büyütüyor. Ey Osmanlı subayları! Bulgar, Sırp, Yunan, Romen ordularının geceli gündüzlü çalışmalarını ve amaçlarını göz önüne getiriniz. Ey Osmanlı ordusunun anası olan millet! Bulgar, Sırp, Rum, Romen milletlerini ve bunların çocuklarını yetiştirmedeki amaçlarını göz önüne getiriniz! ...Açık alınlı Türk kadını! Bugünkü subayların komutasına verdiği çocuklarına beşikteyken ninniler yaktın mı? Bu ninnilerle onlarda bir karakter yarattın mı?”

Osmanlı ordularının yenilgisinin temel nedenlerinden biri içine düştüğü “*panik*”tir. Bu çok hızlı bir bozguna ve çöküşe yol açmıştır. Yukarıdaki tabloda adı geçen Binbaşı Hafız Hakkı, bu psikolojik nedeni, eğitimle ilişkili olarak şöyle açıklar: “Bozgun neden ileri gelir? Bozgunun savaş öncesinde ve sırasında bazı nedenleri vardır. Savaş öncesinde bir toplum bilgisizlik içinde bırakılmışsa, ekonomik bakımdan geri bırakılmışsa, aç ve sefil durumda ise, köyde, şehirde yetişkin erkekler kahve köşelerinde pinekliyorsa, okullarda öğrencilere millî bir eğitim verilmiyorsa, çocuklar korkak ve pısrık yetiştiriliyorsa... böyle bir toplumun içinden çıkacak ordular daha işin başından bozulmaya mahkûm demektir! Atatürk, bu düşünceleriyle, “*millî*” bir eğitim-öğretimin oluşturulmasını ve bunun sonucunda “*millî*” bir nesil yetişmesinin gerekliliğine olan inancını ortaya koymuştur.

Balkan Savaşları aynı zamanda ülkedeki azınlıkların kendi millî eğitim ve propaganda çalışmalarının etkinliğinin ve Türklerin bu alandaki yetersizliklerinin fark-edilmesini de kolaylaştırmıştır. Cumhuriyet döneminde Başbakanlık da yapan M. Şemsettin (Günaltay), 1916’da ortaya koyduğu gözlemleri bu dönem açısından önem arz etmektedir. Ona göre Taşnaksiyun, Hınçakyan cemiyetleri Erzurum, Sivas, Bitlis’te mektepler, sanat mektepleri açıyor. Hakkâri’de bir Ermeninin burnu kanasa, İstanbul’daki Ermeni basını kıyametler koparıyor. Patrikhane ile Bab-ı Âli arasında mekik dokunuyor. Kayseri’deki bir Rum’un sesi İstanbul’da, İzmir’de yankılanıyor. Rum Etnik-i Eteryâ cemiyeti, Makedonya teşkilatını İzmir’e nakle çalışıyor. Paris Sorbon Üniversitesinde öğrenimini tamamlayan bir Ermeni genci, Türkiye’ye döner dönmez soluğunu Çölemerik’te (Hakkâri) alıyor. Atina mezunları, Anadolu içlerinde Türkçeden başka dil bilmeyen Rumlara hellenizm rûhu aşılamaya, Yunanca öğretmeye koşuyorlar. Biz ne yapıyoruz? (Akt. Akyüz, 2011: 292-295).

Balkan ve I. Dünya Savaşlarının eğitim, kültür ve siyaset tarihimizdeki önemli sonuçlarından biri, Osmanlıcılık akımının iflas etmesi, İslâmcılık akımının zayıflaması, bunlara karşılık, Türkçülük akımının çok güçlenmesidir. Meşrutiyetle beraber kurulan *Türk Derneği* (1908), *Türk Yurdu* (1911) ve bunları içine alan *Türk Ocağı Dernekleri* (Mart 1912) Türk toplumunun eğitim, iktisadî seviyesinin yükselmesi, Türkçenin sadeleşmesi ve gelişmesi için etkinlikler göstermişlerdir. Bu dönem Türk milliyetçiliği ‘çağdaşlaşma’ ve ‘İslâmın özüne inme’ fikirlerini savunur.

Bütün bu yaşânan felâketler sonucunda, eğitim sisteminin yetersizlikleri ortaya çıkmış, eğitimin toplumsal değişimdeki rolü anlaşılmış ve bu doğrultuda Meşrutiyet Dönemi eğitimi ile ilgili olarak *millî duygularla dolu, yeni bir nesil yetiştirme* isteği ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda vatanın ve milletin içerisinde bulunduğu duruma bir çözüm getirmesi açısından eğitim- öğretim faaliyetleri içerisinde M. Fuad Köprülü, “*Millî Kıraat*”(*Beşinci kısım*)adlı Türkçe-edebiyat ders kitabıyla bu *felâket* ortamından başta gençler olmak üzere, bütün Türk milletini uyandırma, bilinçlendirme bir nevi öğretmenlik ve de rehberlik etmiş, Türk milletinin başkaldırması için uğraş vermiştir. Ders kitabını oluşturan edebî şahsiyetlerin belli başlı eserlerini seçerek bu amacını ortaya koymuştur. M. Fuad Köprülü’nün çalışma konusu olan “*Millî Kıraat*”(*Beşinci kısım*)adlı Türkçe-edebiyat ders kitabının ilk metni olarak *Turan* manzumesini seçmesi de anlamlıdır. Kitabına ilk olarak bu manzumeyi koyması, bir anlamda Türkçe-edebiyat öğretiminde millîleşme cereyanını başlatma arzusu olarak değerlendirilebilir. Meşrutiyet Dönemindeki edebî faaliyetlerle ilgili olarak Kavcar, “*II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim*” adlı eserinde yeni insan tipi yetiştirilmeye çalışıldığını belirterek bu yeni insan tipinin başlıca nitelikleri şu şekilde sıralamıştır:

1.*Ahlakî nitelikleri*: Dürüst, gerçekçi, çalışkan, dayanıklı, girişken, yardımsever, fedakâr, namuslu ve şerefli, aşırı isteklilerden ve aşırı kıskançlıktan uzak.

2.*Medenî nitelikleri*: Bilgili; taassupla savaşân, boş inançlarla her türlü gerilikle savaşân; hürriyet ve adaleti, insanları seven, ailesine bağlı, ülkücü, kadına değer veren saygı duyan, medenî toplum olma şartlarının sağlanması yolunda sürekli çaba haracayan.

3. *Millî nitelikleri*: milletini ve yurdunu her şeyden çok seven, milliyetçi, yurtsever, mert, kahraman gibi birtakım niteliklere sahip olunması hedeflenmiştir (Kavcar, 1974: 253).

Kavcar'ın "*II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim*" adlı eserinde belirttiği insan tipi II. Meşrutiyet dönemi yazar ve şairlerinin eserlerinde yansıttıkları insan tipini yansıtmaktadır. Bu anlamda "*Millî Kıraat*" beşinci kısım adlı çalışma konusu kitaptaki metinlerle *millî, medenî ve ahlakî* niteliklere sahip bireylerin eğitilmesi hedeflenmiştir.

1.1. Problem

1. Ders kitaplarındaki problemlere çözüm getirmek için geçmişteki ders kitaplarına bakılabilir mi?

2. Tez konusu olan eserde kullanılan dilin, ele alınan konuların, seçilen metinlerin Türkçe-edebiyat öğretimine etkisi nedir?

3. Bu eser, günümüzde Türkçe-edebiyat öğretimine katkılar sunabilir nitelikte midir?

4. Ders kitabı; tür, tema, içerik, yazar/şair, kaynak tercihi bakımından Türkçe-edebiyat öğretiminde ders kitapları sorununa hangi çözüm önerilerini barındırmaktadır?

1.2. Amaç

Bu çalışmada, M. Fuad Köprülü'nün II. Meşrutiyet döneminde Türkçe-edebiyat öğretimi için hazırlamış olduğu "*Millî Kıraat*" (*Beşinci kısım*) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabı Türkçe-edebiyat öğretiminde ders kitapları sorunu yönünden incelenerek, dönemin Türkçe-edebiyat öğretimi hakkında fikir sahibi olmak, bu ders kitapları hakkında yapılacak araştırmalar için kaynaklık etmek ve yeni yazılacak Türkçe-edebiyat ders kitapları için kaynak olunması amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda, çalışma konusu olan ders kitabı; bölümlendirme tarzları, seçilen şair, yazar ve metinler, metinlerin türlere göre değerlendirilmesi, dönemin tarihî ve edebî tartışmalarına ışık tutması açısından incelenmesi vb. konularda ele alınarak,

günümüzde Türkçe-edebiyat öğretiminde önemli problemleri içinde barındıran ders kitapları ile ilgili çeşitli çözüm önerileri getirerek Türkçe-edebiyat öğretimindeki sorunların tespitine yardımcı olmak, geçmişteki ders kitaplarından hareketle *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* dersi öğretmenlerine bazı problemlerin çözümünde yardımcı olunması hedeflenmektedir.

1.3. Önem

Geçmişten günümüze ülkemizde *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* derslerinde izlenen program ve bu programa uygun olarak hazırlanan, seçilen ders kitapları sürekli gündeme getirilip tartışılan ve de eleştirilen bir konu olmuştur.

Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet Dönemi Türkiye'si'ne ve günümüze kadar geçen süreçte eğitim politikalarının tümünde olduğu gibi Türkçe-edebiyat öğretiminde de değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler özellikle eğitim materyallerinin en önemli araçlarından olan ders kitaplarında daha belirgindir. Dönemlerin ders kitapları aynı zamanda dönemlerin zihniyetinin göstergesidir. Bu anlamda toplumun kültürel değerlerinin aktarılmasında ders kitaplarının çok önemli rolü vardır.

Türk milletinin millî, ahlakî, insanî ve kültürel değerlerini benimseyen bireyler yetiştirilmesi, Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerlerin tanınması, benimsenmesi ve bunların insanlarda estetik haz uyandırması, güçlü bir ana dil bilinci kazandırılması, dilimizin kurallarının öğretilmesi, toplumun refah ve mutluluğunda didaktik unsurlar taşınması, bireylere her türlü metni yapı, dil, anlatım ve anlam yönüyle çözümleyebilme, yorumlayabilme ve değerlendirmelerde bulunabilme alışkanlığı kazandırılabilmesi, yazınsal metinlerin eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilebilmesi ve dönemin Türkçe-edebiyat öğretimi ile ilgili veriler sunması ve bu veriler ışığında günümüz Türkçe-edebiyat öğretiminde mevcut olan birtakım sorunların çözümlenmesine katkı sunabilmesi bakımından bu çalışma önem arz etmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

Türkçe-edebiyat ders kitapları içerisinde II. Meşrutiyet Dönemi'ni (1908-1918) kapsayan Türkçe-edebiyat ders kitapları dikkate alınmış; ders kitapları içerisinde de M. Fuad Köprülü'nün "*Millî Kıraat*" (*Beşinci kısım*) adlı eseri seçilerek ulaştırılması, günümüz alfabesine aktarılması, incelenmesi ve döneminde aynı çizgide yazılmış kitaplar da göz önünde bulundurularak dönemin Türkçe-edebiyat öğretimi değerlendirilmiştir.

Metinlere ulaştırılmasında Türkiye'deki üniversitelerden yararlanma imkânı sınırlıdır.

İlişkili veya benzer çalışmaların sayısı oldukça azdır. Dolaylı olarak yapılan çalışmalar vardır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Mehmed Fuad Köprülü Hayatı, Sanatı ve Eserleri

2.1.1. Mehmed Fuad Köprülü'nün Hayatı

Türk edebiyatı tarihçiliğinin ilmî kurucusu, Türkoloji'de yeni ufuklar açmış *ilim otoritesi, edip, yazar, siyaset ve devlet adamı* M. Fuad Köprülü, 4 Aralık 1890'da İstanbul Sultanahmet'te Hâlid Ağa Konağı'nda dünyaya geldi. Büyük dedesi, Divan-ı Hümayûn Beylikçisi Köprülüzâde Âkif Bey, dedesi Bükreş Sefiri Ahmed Ziya Bey'dir, Babası Beyoğlu ikinci Ceza Başkatibliğinden emekli İsmail Fâiz Bey'dir. M. Fuad Köprülü, ilk, orta tahsilini Mercan İdâdisi ve Ayasofya Merkez Rüşdiyesi'nde yapmış, 1907-1910 yılları arasında Mekteb-i Hukuk'a devam etmişse de buradaki dersleri yetersiz ve hele kendi sahası için lüzumsuz bulduğundan daha fazla vakit kaybetmemek için kendi kendini daha iyi yetiştirebileceğine inanarak mektebi terk etmiş, kendisini istediği sahada yetiştirmiştir.

M. Fuad Köprülü, bu süreçte o dönemin popüler edebî dili olan Fransızca'yı da özel olarak öğrenmeye de başlamıştır. M. Fuad Köprülü, hukuk öğrenimini yarıda bırakması konusunda şunları söylemiştir:

“Yine, ilme olan aşkımdan, yüksek bir mektep bitirmedim. Anlatayım, İ'dadiye'den sonra, Hukuk'ta üç sene okudum. İmtihanlarımda gayet muvaffak oldum; lakin Hukuk'ta, büyük bir hayal kırıklığı ile karşılaştım. Tedrisat, son derecede fena idi. Benim, talebesi bulunduğum 1907 Darülfünunu bir âlemdi. İslam hukukunu okutan hocalardan istifade etmediğimi söyleyemem. Ancak, yeni Avrupa ilimlerini okutanlar lisan bilmezlerdi. Ellerine geçmiş yalan yanlış tercemelerden, eminim kendileri de bir şey anlamayarak, ders verirlerdi ki, ben bu eserleri, elimde bulunan asıllarından okumağı tercih ederdim.

Fransızca'yı, hocalarımdan daha iyi biliyordum; hatta bazı dersleri, bazı bahisleri, onlardan daha çok önce ve daha iyi öğrenmişim. Hukuk'ta fazla kalmak, zaman kaybetmekten başka birşey değildi. Bir diploma için de bunu göze alamıyordum. Kendi başıma kendimi daha iyi yetiştireceğimi anlamıştım. Sonra, benim ihtisasını yapmak istediğim ilim sahasının mektebi yoktu ki, ben oradan me'zun olabileyim. O zamanki mektepler, ilmi müessesat çok geri idi. Bunun için, kendi kendimi yetiştirmeye karar verdim. Yoksa, niyetim mektep bitirmek olsaydı, buna, hem de fevkalade tarafından, muvaffak olacağıma şüphe yoktu; fakat, tek başıma kendimi yetiştirmek için işe başladığım zaman büyük müşküller karşısında kaldım!" (Akt. Tansel, 1966: 268)

İlme olan merakından dolayı, daha küçük yaşlarda araştırmalar yapmaya başlayan M. Fuad Köprülü, edebiyat, tarih, sosyoloji ve tenkit alanında çalışmalarıyla ön plana çıkmıştır.

M. Fuad Köprülü, felsefe ve tarihle yakından ilgilendi ve Batı'nın fikir ve edebiyat hayatı üzerine yazılar yazdı. 1910'dan sonra İstanbul liselerinde *Türkçe ve edebiyat* öğretmenliği yaptı. Henüz yirmi üç yaşında iken (1913) İstanbul Üniversitesi Türk Edebiyatı Tarihi profesörlüğüne atandı. Üniversite reformundan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (1923) dekanı oldu. 1924'te Maarif Vekâleti Müsteşarlığı'na atandı. Ayrıca Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde tarih hocalığı yaptı. *Türkiyat Enstitüsü*'nü ve *Türkiyat dergisini* (1924) kurdu. Fuad Köprülü, 1925'te Sovyet Bilimler Akademisi üyeliğine, 1926'da Körösi Csoma Macar Bilim Cemiyeti haberleşme üyeliğine seçildi. Türk Tarih Encümeni Başkanlığı'na (1927) getirildi. Aynı yıl Heidelberg Üniversitesi tarafından kendisine fahri felsefe doktorluğu unvanı verildi. 1933'te ordinaryüs profesör oldu. 1935'te Kars Milletvekili seçildikten sonra da İstanbul Edebiyat ve Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakülteleri'nde hocalığa devam etti. 1937'de kendisine Atina ve 1938'de Sorbonne üniversiteleri tarafından fahri doktorluk unvanları verildi. Emekliye ayrıldıktan (1943) sonra Demokrat Partinin kurucuları arasında (1946) yer aldı ve Demokrat Parti (DP) hükümetlerinde Dışişleri (1950) ve Devlet (1956) bakanlıkları görevlerinde bulundu.

1959'da Amerikan Tarih Cemiyeti'nin şeref üyeliğine seçildi. 1957 seçimlerinden sonra istifa ettiği DP'yi 27 Mayıs'tan sonra Yeni Demokrat Parti (1961) adıyla kurmasına izin verildiyse de ilgi görmeyince parti amblemini Adalet Partisine (AP) devrederek politikadan çekildi. 27 Mayıs 1960 ihtilalinde kısa bir süre tutuklandı. 1964'te Macar Bilimler Akademisi şeref üyeliğine ve yine aynı yıl Londra'da *School of Oriental and African Studies* haberleşme üyeliğine seçildi. İstanbul'da Balta Limanı Kemik Hastanesi'nde vefat etti. Sultan Mahmud Türbesi karşısındaki Köprülü Mezarlığı'nda toprağa verildi.

2.1.2. Mehmed Fuad Köprülü'nün Sanatı

Şair, eleştirmen, edebiyat tarihçisi, fikir ve siyaset adamı M. Fuad Köprülü, Ziya Gökalp'ın *Türkçülük* fikrine paralel olarak *Türkçü* bir tarih ve bilim görüşünden hareketle Türk edebiyatının tarihini, Batı yöntemleriyle araştırmış; bulduğu sonuçları edebiyat tarihimize başarıyla uygulamış, sanat hayatına Fecri-i Ati topluluğunda şiirle başlamış; ancak daha sonra Millî Edebiyat akımını benimsemiş, edebiyat ve edebiyat tarihi üzerine araştırmalar yapmış edebî bir şahsiyettir. Fecr-i Atî edebiyat topluluğunun arasına şair olarak katılmasından kısa bir süre sonra şiiri bırakarak, araştırmacı yapısından dolayı, kendini tamamıyla edebiyat tarihi çalışmalarına vermiştir. M. Fuad Köprülü, edebiyatı sosyal bir kurum olarak görür. Bir edebî eseri anlamak için hangi dönemde yazılmışsa eserin devrini tanımak, o devir insanının hayata ve dünyaya bakışını öğrenmek gerektiği düşünür. Onun şu görüşleri edebiyata bakışını bize anlatmaktadır:

“Bir milletin edebiyâtı, millî rûhu ve millî hayatı göstermek için en samimî bir ayna sayılabilir. “Bir millet hayatı nasıl görüyor? Nasıl düşünüyor? Nasıl hissediyor?” Biz bunu en doğru ve en canlı olarak o milletin fikir ve kalem mahsûllerinde bulabiliriz” (Köprülü, 1980: 1). M. Fuad Köprülü, bu görüşler çerçevesinde edebî çalışmalarını ortaya koymuştur.

1908'de *Türk Derneği*, 1911 yılı Ağustos'unda *Türk Yurdu Cemiyeti*, 1912 yılında *Türk Ocağı* ve 1914 yılında *Türk Bilgi Derneği*nin ortaya çıkışı ile müesseseleşen Türkçü görüş ve ülküyle tanıştı. Ziya Gökalp'ın büyük nüfuzuyla bu düşünceyi bir ideal olarak benimseyen iktidar partisi İttihat ve Terakki çevresiyle yakın

münasebet içine giren M. Fuad Köprülü, Maarif Nazırı Emrullah Efendi'nin 1910'daki ilk maarif vekilliği sırasında lise öğretmeni olarak atandı. Öte yandan İttihat ve Terakki'nin yayın organı durumundaki *Hak* gazetesinin kendisine ayrılan başmakale sütununda yazmaya başladı. Emrullah Efendi'nin 1912 yılındaki ikinci vekilliği sırasında resmî hayatta ilk defa aktif rol alma fırsatını buldu. Eğitimde ıslahat yapmaya çalışan Emrullah Efendi'nin İstanbul Sultânîsi'nde lise ve sultânîler için yeni bir müfredat programı hazırlamakla görevlendirildiği komisyonda yer alarak edebiyat öğretiminin yeni bir zihniyetle düzenlenmesi ve edebiyat tarihinin ayrı bir ders olarak kabul edilip programlara konulmasında önemli rol oynadı. Görevlendirildiği komisyonda yer alarak edebiyat öğretiminin yeni bir zihniyetle düzenlenmesi ve edebiyat tarihinin ayrı bir ders olarak kabul edilip programlara konulmasında önemli rol oynadı. Bununla da kalmayarak *Malumat-ı Edebiyye* adlı ders kitabını (İstanbul 1912-1913) beraber hazırladıkları Fecr-i Ati topluluğundan arkadaşı ve sultaniden meslektaşı Şehabeddin Süleyman ile birlikte, edebiyat tarihini medeniyet tarihinin bir şubesi olarak gören yeni bir anlayışla *Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyyatı* isimli ilk lise edebiyat tarihi kitabını meydana getirdi.

M. Fuad Köprülü, eğitim-öğretim faaliyetleriyle ile yakından ilgilenmiş, özellikle “*millî*” bir edebiyat oluşturulması ve “*millî*” bir nesil yetiştirilmesi konusundaki isteğini, Türkçe-edebiyat öğretimi konusundaki duyarlılığını, “*Millî Kıraat*” adlı ders kitabıyla ortaya koymuştur. Hazırlamış olduğu bu ders kitabı “*millî*” sıfatıyla yazılmış ilk ders kitabıdır. Bu özelliğinden dolayı, Türkçe-edebiyat öğretimi tarihinde kaynak kitap mahiyetindedir.

1912-1913 yılları Köprülü'nün fikrî hayatında bir geçiş ve dönüm noktasıdır. *Genç Kalemler*'in yeni lisan ve beraberinde yürüttüğü millî edebiyat tezine karşı giriştiği fikir mücadelesi ve Ziya Gökalp'le yakınlaşması onun zihniyet ve tutumunda Türkçü düşünüş istikametinde bir sarsıntı ve uyanış meydana getirdi. Esasen kendisi de yazı dilimizin bir sadeleşme süreci içine girmiş olduğunu kabul ediyor, ancak onun tabii gidişine müdahaleyi doğru bulmuyordu. Giriştiği tartışmanın aldığı seyir bir merhalede “*Türklük ve Yeni Lisan*” adlı yazısıyla milli duygularını kâğıda dökmeye vesile olurken aynı zamanda onun milli hedefe doğru bir mihver değiştirme arefesinde olduğunu gösteriyordu. 1912'ye gelinceye kadar yazı faaliyeti hemen hemen yalnız Fecr-i Atî'nin neşir organı Servet-i Fünûn'la sınırlı olan Köprülü bu yılın ilk aylarından

itibaren basın âleminde alan genişletmeye başladı. *Genç Kalemler* ile giriştiği polemik *Servet-i Fünûn* sayfalarında devam ederken mart ayından itibaren ağustosun ilk haftasına kadar beş ay boyunca *Hak* gazetesinin başmakale sütununu üstlendi. Gazetenin haftalık edebî ilavelerinde de makale ve şiirleri yayımlandı. Köprülü'nün 1912 ilkbaharının başlarından itibaren *Servet-i Fünun*'daki yazıları gittikçe seyrekleşmeye başlar. *Servet-i Fünun*'da çıkan sondan bir önceki yazısı olan “*Milli Terennümlerimiz*” adlı makalesinin (1913) arkasından Türk Ocağının yayın organı *Türk Yurdu* dergisinin 6 Şubat 1913 tarihli sayısında “*Ümîd ve Azim*” isimli ilk makalesi yayımlandı. Ebüzziya Tevfik'in ölümü dolayısıyla kaleme aldığı makale onun *Servet-i Fünun*'daki son yazısı oldu (10 Nisan 1913). Ziya Gökalp'in *Türk Yurdu*'ndaki ilk yazısı olan “*Kızıl Elma*” şiirinin çıktığı nüshanın ardından gelen nüshadaki “*Ümîd ve Azim*” onun Türkçü cephede yer alışının açık bir habercisi olur ve “*Köprülü*” imzası bundan sonra *Türk Yurdu* sayfalarında görülmeye başlar. Öte yandan *Hak* gazetesiyile hız kazanmış olan gazete yazarlığını 1913 yılının ikinci ayından itibaren *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin yazı kadrosu içinde devam ettirdi. *Türk Derneği* ve *Türk Ocağı* gibi milliyetçi kuruluşların ortaya koyduğu, gittikçe gelişmekte olan atmosfer içinde bu görüşleri benimseyen İttihat ve Terakki'ye yakın milliyetçi çevrelere yaklaşma ihtiyacının sevkiyle Köprülü'nün tuttuğu bu yeni istikamet, onun 1912 yılı ilkbaharında İstanbul'a gelmiş olan Ziya Gökalp'in tesir alanına girişinde izahını bulmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak Tuncer, şu tespitlerde bulunmuştur:

“Ziya Gökalp, M.Fuad'ın ilmi çalışmalarını takdirle karşılar, zamanla aralarında yakınlaşma olur; Köprülü, Z. Gökalp'in 'İlmi Türkçülük' anlayışından etkilenir; edebiyat tarihi çalışmalarını bu doğrultuda sürdürür” (Tuncer, 1994:693).

İttihat ve Terakki çevresindeki münasebetlerin sağladığı uygun ortam Ziya Gökalp ve Fuad Köprülü arasında bir yakınlığın kurulmasına imkân hazırlamıştır. Selanik'te iken onun yazılarını ve *Genç Kalemler* ile girişmiş olduğu tartışmayı ilgiyle takip eden Ziya Gökalp, bu tartışmalar sırasında derginin yazı heyetince bir ara Selanik'e davet edilmiş olan Köprülü'yü yakından tanıma fırsatını bulduğunda istidat sahibi gördüğü birçok genç gibi onu da çevresine almakta tereddüt etmedi. Sosyolojiye olan ilgisini ayrıca takdir ettiği Köprülü'ye Durkheim sosyolojisinin kapılarını açarak onu bu yoldan hareketle Türklüğün Orta Asya'daki derinliklerine uzanması konusunda teşvik etmiştir.

Fuad Köprülü'nün hayatının tamamıyla ilim mecrasında yürümüş, yeni bir anlayışla edebî faaliyetlerini Türkçü cepheye aldığı istikamet üzerinde devam etmiştir. Bu yeni cephenin getirdiği değişiklikler Köprülü'nün ilkin şiirinde ve edebî yazılarında kendini gösterir. Geçmiş yıllarda hararetle savunduğu aruz vezni ve Arapça-Farsça terkipsiz olamayacağını söylediği şiir dili yerine evvelce karşı çıktığı cephenin şiirde aradığı bir değer olarak hece veznini ve terkiplerden arınmış bir ifade tarzını benimsemiştir.

Balkan Savaşı ve bunun sonucunda uğranılan bozgunların memleket çapında yarattığı millî hassasiyetin ilhamları ile yazdığı “*Ümîd ve Azim*” makalesiyle onu takip eden büyük şiiri “*Türk'ün Duası*”, yer aldığı safta şahsiyetine hâkim olan köklü değişimi aksettiren ilk yazıları oldu. Onun bu dönemde *Türk Yurdu'nda* çıkan diğer şiirleri ve edebî yazılarının Balkan Savaşı'ndaki felâketlerin doğurduğu ıstıraplar etrafında merkezleştiği görülmektedir. Köprülü, *Türkçü* düşünüşün en önde neşir organı olan bu dergideki ilk yazısı “*Ümîd ve Azim*”de İslami ahkâmdan Göktürk yazıtlarına kadar uzanan bir düşünceler silsilesi içinde Bergson'un “*Elan vital*” görüşünü dile getirerek Türk gençliğini içine düştüğü ümitsizlik ve yılgınlıktan sıyrılıp atılım yapmaya çağırıyor ve ona irade felsefesini telkin ediyordu. Bu sarsıcı yazının akisleri, yayın hayatına yeni giren diğer bir Türkçü derginin başyazısında hemen kendini gösterdi (“*Ümîd ve Azim- Türk Gençlerine-*”). Bu yazı *Türk Yurdu*'ndakinin bir naziresini, aynı kalemden çıkmış gibi olan daha kısa bir versiyonunu ortaya koymuştur (Akün, 2003: 474-475).

Fuad Köprülü, *Türk Yurdu*'nun iki sayısında yer alan “*Türk'ün Duası*”nda bir yandan ihtişamlı bir atmosfer yaratmak gayesiyle terkiplerle yüklü bir ifadeye yer verirken, öte yandan manzumenin aruza ve terkipli dile veda edişin arefesinde olduğunu hissettiren “*Eski Bir Türk Terennümü*” diye adlandırdığı bir ara parçasında henüz heceye gitmeden Arapça-Farsça terkiplerden tamamen arınmış bir şiir dilinin ilk denemesini ortaya koymuştur. Türkçü / Turancı motifler bütün şiir boyunca iyiden iyiye belirginleşerek, o zamana kadar şiirine hâkim olan ferdi romantizm yerini milletçe duyulan ıstıraplara, Türkçü / Turancı millî bir romantizme bırakmıştır. Türk Ordusu'nun savaşın başından beri üst üste uğradığı mağlubiyetlerle Çatalca'ya çekildiği, Edirne'nin düşmek üzere olduğu günlerde yazılan bu manzume

yayımlanmasının ardından hemen bestelenerek sahnede icrasına girişilmiş, edebî yönden tahlil ve tenkidi bazı görüşlerle birlikte bir değerlendirilmesi de yapılmıştır.

Fuad Köprülü, Balkan Savaşı acıları serisini, Edirne'nin düşman eline düştüğü günlerde nesir olarak yazdığı "*Hicret Matemleri*" ve hece vezniyle yazılmış "*Meriç Türküsü*", "*Hicret Türküleri*" manzumeleriyle sürdürürken aynı tonda "*Süngü Altında*", "*Hicret Hikâyelerinden*" başlıklı iki hikâye kaleme aldı. Edirne'nin geri alınışının ardından yazdığı "*Anadolu Akşamı*" savaş boyunca çekilen sıkıntıların bir tesellisi gibi gelir. Bu manzumeler, millî romantizmin birer ifadesi oluşları yanında Köprülü'nün millî vezin sıfatıyla heceyi artık bıraktırmak üzere benimsediğini göstermektedir. Köprülü *Umumî Harp* yıllarında da yine hece vezniyle "*Şehidin Rüyası*", "*Şehid ve Hilal*", "*Son Akın*", "*Şehid Mezarı*", "*Şehidlerimiz*", "*Kış*" manzumeleriyle o büyük savaşın terennümlerini; "*Ortaç Yolcuları*", "*Deli Ozan*", "*Akpınar Perileri*", "*Akıncı Türküleri*", "*Hakan*", "*Yamaçlarda Kaval*", "*Altın Saz*" manzumeleriyle de *Türkçü* romantizmin örneklerini vermiştir.

Türkoloji araştırmalarıyla tanınan Fuad Köprülü, *Mehasin* ve *Servet-i Fünun*, daha sonra Ziya Gökalp'ın çıkardığı *Yeni Mecmua*'da (1917-1918) şiirler ve günün edebî konuları üzerine yazılar yayımladı. *Akşam*, *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, *Bilgi Mecmuası*, *Büyük Mecmua*, *Dergah*, *Halka Doğru*, *Hayat*, *ikdam*, *Milli Tettebbular Mecmuası*, *Servet-i Fünun*, *Son Saat*, *Tanin*, *Tasvir-i Efkar*, *Türk Yurdu*, *Türkiyat Mecmuası*, *Vatan*, *Yeni Mecmua* gibi dergiler yazılarının yayımlandığı başlıca yayın organlarıdır.

Millî Edebiyat akımına katılarak bu topluluk içerisinde önemli hizmetlerde bulundu. Ziya Gökalp'ın Türk milliyetçiliğinin felsefi temellerini kurmak istemesine paralel olarak, millî edebiyatın anlayışının sanatsal özelliklerini oluşturacak yazılar yazdı. *Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl* adlı incelemesiyle Batılı anlamda edebiyat tarihçiliğinin temellerini atmış oldu. *Şeyyad Hamza*, *Ahmed Fakih*, *Hoca Dehhanî* gibi unutulmuş birçok değerimiz, modern tarih metotlarıyla edebiyatımıza onun tarafından kazandırıldı. Özellikle Türk edebiyatı tarihi, Türk medeniyeti ve Türk kültür tarihi, edebî eleştiri, dil ve din, Türk sanatı ve müziği, Türk siyasi tarihi konularındaki yazıları günümüz edebiyatı için de değerli kaynaklar oldu. Köprülü, aynı zamanda Türk tarihi, modern hukuk ve iktisat tarihinin de kurucusu sayılır. Köprülü'nün şairliği, diğer alanlardaki çalışmalarına göre pek başarılı bulunmadı. Gençlik dönemlerinde yazdığı ve

bireysel özellikler taşıyan şiirlerinin bu havası, *Millî Edebiyat* topluluğuna katıldıktan sonra kayboldu. Şiirlerini kitap halinde topladı.

Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar adlı kitabı kendisine uluslararası şöhret kazandırmıştır. Bu çalışması neticesinde pek çok akademik ilim kuruluşunda ilmî payeler verilmiştir. 1923'te Paris'te toplanan Dinler Tarihi Kongresi'ne katılarak tebliğ sunmuş, 1925 senesinde Rus Bilimler Akademisi'nin 200. yıl kutlamaları merasiminde Türkiye'yi temsilen yer almıştır. 1926'da Bakü'de toplanan Türkiyat, 1928 tarihinde Oxford'ta tertip edilen Müsteşrikler, 1929 senesi Londra ve Krakov'da düzenlenen Dinler Tarihi Kongrelerine katıldı. 1934 yılında şair Firdevsî'nin doğumunun 1000. yıldönümü dolayısıyla Tahran'da Türkiye'yi temsil etti. 1935'te Fransa'da Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ile alakalı olarak bir konferans vermek üzere Paris'e davet edildi. 1938'te Zürih'te 8. Beynelmîl Tarihi İlimler Kongresi'ne katıldı. Köprülü katıldığı bu toplantılarda ilim çevrelerine çeşitli konularda tebliğler sunma imkânı bulmuştur. 1927'de Heidelberg Üniversitesi, 1937'de de Atina Üniversitesi kendisine fahri doktora payesi verdiler. 1929 tarihinde Çekoslovak Şark Cemiyeti ve Alman Arkeoloji Enstitüsüne muhabir üye seçilmiştir. 1939'da Sorbonne Üniversitesi kendisine fahri doktora payesi tevdi etti. Aynı yıl Macar İlimler Akademisi muhabir üyeliğine seçildi. 1947 yılında Amerika Şark Cemiyeti'nin şeref üyesi oldu. Ford vakfı ve Harvard Üniversitesi ortak girişimiyle Türk tarihi ve edebiyatı hakkında araştırmalarda bulunmak ve bu araştırmalar muvacehesinde konferanslar vermek üzere Amerika'ya davet edilmiştir. Bu doğrultuda 13 Eylül 1958-2 Temmuz 1959 tarihleri arasında Harvard ve Columbia Üniversitesi'ne bağlı Yakın ve Ortadoğu Dilleri Enstitüsü'nde çeşitli konferanslar verdi. Burada bulunduğu dönemde Amerikan Tarih Cemiyeti kendisini şeref üyeliği payesiyle onurlandırmıştır. 1964'te *Londra School of Oriental and African Studies Kurumu* tarafından haberleşme üyeliğine seçildi. Köprülü I. Dünya Savaşı ve sonraki yıllarda askeri heyetlerde tercüman sıfatıyla yer alan batılı Friedrich Carl Giese, Johannes Heinrich Mordtmann, Jean Deny gibi Türkologlar ve müsteşriklerle tanışma imkânı bulmuştur. (Akün, 2003:474)

Bazı önemli edebî şahsiyetler M. Fuad Köprülü ile ilgili şu şekilde görüş belirtmişlerdir:

[“Edebiyat tarihini kendine has metotlarla ele alıp inceleyen Köprülü, sanatçı ve toplum arasındaki ilişkileri başarılı bir şekilde ortaya koyar. Bu sahada inceleme ve tenkitlerde bulunurken aynı zamanda iyi bir edebiyat tarihçisi ve iyi bir tenkitçinin vasıflarını bizzat kendisi ortaya koyar. Tarih sahasındaki çalışmalarında takip ettiği ilmi metotlarla ve bu tür eserlerde mutlaka gerekli olan hadiselere objektif bakış tarzıyla, ciddiyeti ve titizliğiyle, güçlü sentez kabiliyetiyle, içteki ve dıştaki hadiselere getirdiği yorumlarla ekol oluşturmuş bir bilim adamıdır” (Şerif Aktaş)

“O, bir kitabı eline aldıktan kısa bir süre sonra, bunun bir kompilasyon mahsülü mü yoksa orijinal bir araştırma mı olduğunu kolayca anlar ve elindeki kitap ve makale bu değerlendirmeye göre muamele görürdü. Meşgul olduğu konuların bibliyografik bilgisine çok sağlam şekilde hâkimdi. Talebelerine ve bütün araştırmacılara da, herhangi bir konuda evvelce yapılmış çalışmaların ne olduğunun bilinmesinin ilk şart olduğunu bıkmadan, usanmadan tekrarları. Meşgul bulunduğu konularla çok uzaktan alakası olan kitap ve makaleleri, Avrupa, İran ve Mısır'dan getirttiği katalogları inceleyerek gayet dikkatli bir şekilde, kılı kırk yararcasına gözden geçirir, kenarda, köşede unutulmuş bir şeyin kalmamasına çok dikkat ederdi. Okumaya değer bulduğu bir kitabı incelerken, küçük kâğıtlara yüzlerce not alır, dinlenme zamanlarında- bu notları gerekli dosyalarına ve bu dosyaların içindeki irili ufaklı zarflara muntazam bir şekilde yerleştirirdi. Değişik devrelere ait Farsça yazma ve basma divanları, çeşitli bakımlardan çok dikkatle tarar, eğer not almaya vakti yoksa önemli gördüğü hususları okuduğu kitabın iç kabına kurşun kalemle yazar, daha sonra vakit buldukça işaretli sayfadaki bilgiyi, bir veya azami iki satırla küçük kâğıtlara geçirir, bunu yaptıktan sonra da kitabın kabındaki yazının yanına bir çarpı işareti koyardı. Hangi kitabı gözden geçirirse geçirsin yalnız belli konular hakkında değil, değişik konular veya mes'eleler hakkında da not almaktan geri kalmazdı” (Orhan F. Köprülü)

“Köprülü'nün şahsına münhasır bu saha genişliği ve çok yönlülük, Türkoloji ilminin gelişmesine hız kazandıracak bir değer ve hizmeti de beraberinde getirmiş, orijinal araştırmaların sunduğu yeni meseleler ve bilgiler Türkoloji'ye yeni ufuklar açmıştır. Çalışmalarını dar bir ihtisas sahası içinde hapsetmeyip konuları Türk ve orta zaman İslam tarihinin umumi kadrosu içinde ele alması Köprülü'ye geniş bir görüş ve kavrayış imkânı sağlamıştır. Meselâ Osmanlı Devleti'nin kuruluşu meselesini dar bir mecradan çıkarıp çözüm yolunda çok ileri bir seviyeye ulaştırmış olmasında yukarıda

tablosu verilen araştırma dallarındaki çalışmalarının topluca ve ehemmiyeti ölçüde hissesi vardır”(Ömer Faruk Akün)] (Işık, 2007: 2273-2274)

M. Fuad Köprülü, gerek siyasi hayatında, gerek ilmî hayatında çalışkanlığı ve olağanüstü zekâsıyla ön plana çıkmıştır. M. Fuad Köprülü, hayatını Türk milletinin tarihine ve edebiyatına adamıştır. Ortaya koyduğu bini aşkın eser de bunu göstermektedir. Onun tarihçi yönü; Türk edebiyatı tarihine yönelmesinde etkili olmuştur. Onun Türkoloji sahasının önemli simalarından birisi olmasında tarihçi yönünün yadsınamaz bir gerçek olduğu görülmektedir. M. Fuad Köprülü, Batı’da otorite sayılan birçok bilim adamının Türk edebiyatı ile ilgili yanlış bilgilerini bilimsemsel metot ve yöntemlerle belgelere dayandırarak düzeltmiştir. Türk Uygarlık tarihini bir sanatçı sezişi ve heyecanıyla aydınlığa çıkararak, kendi edebiyatımızı, kendi kültürümüzü yabancılardan öğrenme anlayışına karşı çıkan M. Fuad Köprülü, kendi kaynaklarımızı Türk rûhu ve batılı metot anlayışıyla bir bütün olarak ele almak gerektiği inancındadır. Bu doğrultuda edebiyat tarihimizi modern yöntemlerle belgelere dayalı olarak ilk kez ortaya çıkararak da kendisidir. Birçok edebî şahsiyet ile ilgili çalışmalar yapmış, edebiyat kitaplarında geçmeyen birçok şair ve yazarı ilk kez o tanıtmış, onları edebiyatımıza kazandırmıştır. Türk kültür ve tarihinde önemli bir yere sahip olan M. Fuad Köprülü, edebiyat tarihi, Türk halk edebiyatı, Türk din tarihi, biyografi, dil tarihi, tarihî ıstılahlar, hukuk tarihi, iktisat tarihi, epigrafi, Türk sanat tarihi gibi alanlarda verdiği eserler onun bilimde çalışmalarının ne kadar geniş bir alana yayıldığıнын en güzel göstergesidir. Özellikle Türk edebiyatı tarihi, Türk medeniyeti ve kültürü tarihi, edebî tenkit, dil ve din, Türk sanatı ve musikisi, Türk siyasi tarihi ve benzeri birçok konuda çalışmalar yaparak Türk ilim sahasında derin izler bırakmıştır.

2.1.2. Mehmed Fuad Köprülü'nün Eserleri

M. Fuad Köprülü, yaşadığı zaman süresince çeşitli gazete, dergilerde yayımlanan ve yazılan kitapları ile Türk edebiyatına damga vurmuş, binin üzerinde makale ve kitap kazandırmış edebî bir şahsiyettir. *Akşam*, *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, *Bilgi Mecmuası*, *Büyük Mecmua*, *Dergâh*, *Halka Doğru*, *Hayat*, *İkdam*, *Milli Tettebbular Mecmuası*, *Servet-i Fünun*, *Son Saat*, *Tanin*, *Tasvir-i Efkâr*, *Türk Yurdu*, *Türkiyat Mecmuası*, *Vatan*, *Yeni Mecmua* gibi dergilerde yazıları yayımlanan M. Fuad Köprülü'nün belli başlı kitap halindeki eserleri şunlardır:

“*Kıraat-ı Edebiyye* (1904), *Hayat-ı Fikriyye* (bazı yabancı yazar ve fikir adamları hakkında, 1909), *Malumat-ı Edebiyye* (Şahabettin Süleyman ile, 1915), *Yeni Osmanlı Tarihi Edebiyatı* (Ş. Süleyman ile, 1916), *Turan'ın Kitabı* (1916–17), *Türk Dilinin Sarf ve Nahvi* (1917), *Mektep Şiirleri* (3 cilt, 1918), *Tevfik Fikret ve Ahlakı* (1918), *Nasrettin Hoca* (50 manzum hikaye, Nasreddin Hoca'nın hayatı ve fıkraları hakkında yazı ile, 1918; Dr. Ata Çatıkkaş tarafından Manzum Nasreddin Hoca Fıkraları adıyla yeni harflerle, 1980), *Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar* (Hoca Ahmed Yesevî ile Yunus Emre'nin şiirleri arasındaki bağlar belirtilerek, 1919, 1976; 1981'deki 4. basımı öncekinin tıpkı basımıdır), *Türk Edebiyatı Tarihi I* (1920), *Millî Tarih* (1921), *Türkiye Tarihi I* (1923), *Külliyat-ı Fuzuli* (1924), *Türk Tarih-i Dinisi* (1925), *Azeri Edebiyatına Ait İlk Tetkikler* (1926), *Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türkî-i Basit* (1928), *Onyedinci Asır Saz Şâirlerinden Cevheri* (1929), *XIX. Asır Saz Şâirlerinden Erzurumlu Emrah* (1929), *XVL Asır Sonuna Kadar Türk Saz Şâirleri* (1930), *Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikayesi* (1930), *Türk Tarihinin Ana Hatları* (1931), *Divan Edebiyatı Antolojisi* (1932-34), *Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülüne Bir Bakış* (1934), *Eski Şairlerimiz-Divan Edebiyatı Antolojisi* (1932-34), *Fuzuli* (1934), *Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar* (1934), *Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi I* (1935), *Les Origines de L'Empire Ottoman* (Paris, 1935), *Yıldırım Beyazıt'ın Esareti ve İntiharı Hakkında* (1937), *Orta Zaman Türk Hukuki Müesseseleri* (1937-38), *Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti* (1938), *Türk Şairleri, İndeksler ve Sözlükler* (1939), *Aşık Dertli* (1940), *Aşık Ömer* (1940), *Karacaoğlan* (1940), *İslâm Medeniyeti Tarihi* (Barthold'dan, çeviri, 1940), *Altınordu'ya Ait Yeni Araştırmalar* (1941), *Orta zaman*

Türk-İslâm Feodalizmi (1941), *Ali Şir Nevaî* (1941), *Yeni Farisîde Türk Unsurları* (1942), *XIII Asırda Maraga Rasathanesi Hakkında Bazı Notlar* (1942), *Uran Kabilesi* (1943), *Osmanlı İmparatorluğu Etnik Menşei, Meseleleri* (1943), *Kayı Kabilesi Hakkında Yeni Notlar* (1944), *Osmanlı Devletinin Kuruluşu* (1959), *Türk Saz Şâirleri Antolojisi* (5 cilt, ilk dört cilt 1940, 5. Cilt 1962-64), *Demokrasi Yolunda* (1964), *Edebiyat Araştırmaları* (1966), *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri* (2002).

2.1.2.1. Edebî Eserleri

M. Fuad Köprülü'nün eserlerinden edebî amaçla yazılmış olanları şunlardır:

Tevfik Fikret ve Ahlakı (1918), *Nasrettin Hoca* (50 manzum hikâye, Nasreddin Hoca'nın hayatı ve fıkraları hakkında yazı ile, 1918; Dr. Ata Çatıkkaş tarafından *Manzum Nasreddin Hoca Fıkraları* adıyla yeni harflerle, 1980), *Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar* (Hoca Ahmed Yesevî ile Yunus Emre'nin şiirleri arasındaki bağlar belirtilerek, 1919, 1976; 1981'deki 4. basımı öncekinin tıpkı basımıdır), *Türk Edebiyatı Tarihi I* (1920), *Külliyat-ı Fuzuli* (1924), *Azeri Edebiyatına Ait İlk Tetkikler* (1926), *Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türkî-i Basit* (1928), *Onyedinci Asır Saz Şâirlerinden Cevheri* (1929), *XIX. Asır Saz Şâirlerinden Erzurumlu Emrah* (1929), *XVI Asır Sonuna Kadar Türk Saz Şâirleri* (1930), *Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikayesi* (1930), *Divan Edebiyatı Antolojisi* (1932-34), *Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülüne Bir Bakış* (1934), *Eski Şairlerimiz-Divan Edebiyatı Antolojisi* (1932-34), *Fuzuli* (1934), *Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar* (1934), *Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi I* (1935), *Les Origines de L'Empire Ottoman* (Paris, 1935), *Türk Şairleri, İndeksler ve Sözlükler* (1939), *Âşık Dertli* (1940), *Âşık Ömer* (1940), *Karacaoğlan* (1940), *Ali Şir Nevaî* (1941), *Saz Şâirleri Antolojisi* (5 cilt, ilk dört cilt 1940, 5. Cilt 1962-64), *Edebiyat Araştırmaları* (1966), *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri* (2002).

2.1.2.2.Ders Kitapları

II. Meşrutiyet sonrası yaşânan Trablusgarp, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ezikliğin ve moral bozukluğunun Türk milliyetçiliğini şekillendirdiği çalışma konusu kitaptaki edebî metinlerde görülmektedir. Yaşamını Türk milletine hizmet etmeye adanmış olan M. Fuad Köprülü, edebiyatı toplumu eğitmek için bir vasıta olarak görmüş, bu bağlamda eserler ortaya koymuştur. Bu dönemde yaşânan savaşların etkisiyle ortaya çıkan Türk milliyetçiliğinin eğitim-öğretim programlarına ve ders kitaplarına yansımaları ilk olarak M. Fuad Köprülü tarafından hazırlanan ders kitabının isminde “*millî*” sıfatını kullanmasında etkisi olduğu söylenebilir. Çünkü bu dönemde *Maarif-i Umumiye Nezareti*'nin öğretim programı hazırlama komisyonunda M. Fuad Köprülü aktif olarak çalışmaktadır.

M. Fuad Köprülü'nün eserlerinden eğitim-öğretim materyali olarak kullanılmak üzere hazırlanmış olduğu ders kitapları şunlardır:

Kıraat-ı Edebiyye (Celâl Sahir ile, 1914, İdadiler için, iki kitap), *Millî Kıraat* (Mekâtib-i İbtidaiyye için ve Sultanîlerin ilk sınıfları için, dört kitap, 1915), *Turan'ın Kitabı* (Mekâtib-i İbtidaiyye için ahlâki medenî muhasebeler, 1916, 1917), *Türk Dilinin Sarf ve Nahvi* (Süleyman Saib ile, Mekatib-i İbtidaiyye için, dört kitap, 1917-1919), *Millî Tarih İbtidâî ve Sultanî Mektepleri için*, altı kitap, 1919-1923), *Yeni Millî Kıraat* (Mekâtib-i ibtidaiyye ve Sultaniler için, üç kitap, 1921-1925), *Mektep Şiirleri* (Altı kitap, 1922), *Millî Tarih* (İlk mektepler için, dört kitap, 1924-1928), *Cumhuriyet Çocuklarına Yeni Millî Kıraat* (Dört kitap, 1926), *Yeni Millî Tarih* (İlk Mektepler için, iki kitap, 1927).

2.2. Osmanlı Devleti'nin Son Döneminden Günümüze Türkçe-Edebiyat Ders Kitapları

Osmanlı Devleti'nin son döneminden günümüze kadar Türkçe-edebiyat öğretiminde önemli bir yere sahip olan ders kitaplarından bazıları şunlardır:

Ahmed Cevdet Paşa'nın 1881 yılında yayımlanan *Belâgat-ı Osmaniyye* adlı eseri eski belâgat biliminin esasını oluşturan “*meani, beyan ve bedii*”nin Türkçeye kazandırılması amacını gütmüştür.

Recaizade Mahmud Ekrem'in *Talim-i Edebiyat* adlı eseri Batı retoriğinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Abdurrahman Süreyya, 1885 yılında *Mizanü'l Belâga* ve 1887 yılında *Sefine-i Belâgat* adlı eserleri neşretmiştir.

Hacı İbrahim Efendi, ilk olarak *Belâgat-ı Osmâniyye*'ye bir şerh olarak *Şerh-i Belâgat* adlı Arapça kaideleri birinci plana çıkaran çıkarıcı bir eser yazdı; daha sonra Mekteb-i Mülkiye'de okuttuğu dersleri *Edebiyât-ı Osmâniyye* (İstanbul,1305) adıyla yayınladı, bu kitapta devrine uyarak gelenekten uzaklaştığı görülür.

Diyarbakırlı Sait Paşa 1888'de *Mizan'ül Edeb* adlı bir belâgat kitabı yazdı. İsmail Hakkı “*Esrar-ı Belâgat*” adlı eserinde eski belâgati esas almakla birlikte Fenelon, Boileau gibi Fransız retorikçilerinden yararlandı. Diyarbakırlı Said Paşa *Mizan'ül-Edeb* 'inde (İstanbul, 1305) eski belâgati devam ettirmiştir.

Ali Nazif'in *Zînetü'l Kelâm'ı* (İstanbul, 1306) ile Muallim Naci'nin *Istılâhât-ı Edebiyye* 'sinde edebî kavramlar tekrar ele alındı. Ali Nazîmâ'nın *Muhtıra-i Belâgat'i* (İstanbul, 1308), Rusçuklu M.Hayri'nin *Belâgat'i* (İstanbul, 1308), İbnü'l-Kâmil Mehmed Abdurrahman'ın *Tertîb-i Cedîd Belâgat-ı Osmâniyye*'si (İstanbul, 1309), İbradali Mehmed Şükrü'nün *İlm-i Belâgat'ı* (İstanbul, 1318), Mehmed Rifat'ın *Mecâmiu'l-Edeb'i* kısmî olarak yeniliğe açık belâgat kitaplarıdır.

Abdülhalim Memduh'un *Tarih-i Edebiyat-ı Osmâniyye*'si(1306), üç bölümden meydana gelen bir eserdir. “*Bazı Mülahazât*” başlıklı birinci bölümde, eski edebiyatın hususiyetleri üzerinde durulmuş, ikinci bölümde divan şairleri, üçüncü bölümde Akif Paşa'dan sonraki edebiyatımız ele alınmıştır.

Menemenlizâde Tahir 1897'de yazdığı *Osmanlı Edebiyatı* adlı eserinde Recaizâde Mahmud Ekrem'in açtığı yoldan yürüdü.

Süleyman Fehmi'nin “*Edebiyyât*”ı (1909) meşrutiyetten sonra yazılmış ilk nazariye kitabıdır. İdadilerin son sınıfları için yazılan bu kitapta sanat ve yazı kaideleri ile bazı teoriler Batı kaynaklarına dayanılarak anlatılmıştır. Rezaizâde'nin getirdiği yenilikleri daha ileriye götüren bir eserdir. Batı felsefesi ve psikolojisinden yararlanarak yazılmıştır.

Midhad Cemal, Süleyman Fehmi'nin “*Edebiyyât*”ında gördüğü eksiklikleri tamamlamak üzere *Edebiyyât Dersleri*'ni (İstanbul, 1326) hazırlamıştır.

Muhiddin'in “*Yeni “Edebiyyât”*” adlı eseri (1910) Süleyman Fehmi'nin kitabı tarzında yazılmış, ancak nazariyelere daha az yer verilmiştir.

Şehabeddin Süleyman, 1910 yılında (14 Eylül 1326/27 Eylül 1910) idadiler için “*Tarih-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*” adlı eserini yazdı. Eser meydana getirilirken Fransız yazarı Eugene Veron'un ve Emile Faguet'in fikirlerinden yararlanılmıştır. Ali Canip, bu kitabın neşri dolayısıyla Servet-i Fünûn'da “*Tarih-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*” adıyla bir tenkid makalesi neşretmiştir.

Şahabettin Süleyman, *San'at-ı Tahrîr ve Edebiyyât* (İstanbul, 1329) adlı eserinde eski belâgatten tamamen ayrılarak şahsiyet, muhit, mektepler, gibi kavramlar üzerinde durur.

Şehabeddin Süleyman ile Köprülüzade Mehmed Fuad'ın birlikte hazırladıkları iki ciltlik *Malumât-ı Edebiyye* (İstanbul, 1330) ile 1332'de sultanîler için ders kitabı olarak hazırladıkları “*Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyyâtı*” Hippolyte Taine, Paul Bourget, Emile Faguet, Hennequin gibi Batılı yazarların görüşlerinden istifade edilerek yazılmıştır.

Mehmed Hayrettin'in “*Tarih-i Edebiyyât Dersleri*” idadiler için ders kitabı olarak hazırlanmıştır. 1328-1329 yılları Konya idadisi yedinci sınıf öğrencileri adına basılan bu kitap, “*Genç Kalemler*”in yeni lisan anlayışlarının tesirinde yazılan ilk edebiyat tarihi kitabıdır. Eser, “*Lisanda İnkılâp*” başlıklı bir ön sözle başlamaktadır. Bu önsözde edebiyatımızın dil sadeleşmesine bağlı olarak bir tarihçesi yapılmakta ve yeni lisan hareketi övülmektedir. Yazar, Osmanlı Türkçesini üç döneme ayırarak ele almaktadır: 1)Ertuğrul Gazi'den Şinasi'ye kadar, 2) Şinasi'den muallim Naci'ye kadar, 3) Devr-i Hazır: Serveti Fünûn Yazarları, Yeni Lisan ve Yeni Edebiyat.

Reşit'in *Nazariyyât-ı Edebiyye* (1912) adlı iki ciltlik eseri Rezaizade tarzında yazılmıştır. İkinci ciltte estetik kaideleri ele alınmıştır. Faik Reşat'ın “*Tarih-i*

Edebiyyât-ı Osmâniyye”si (1912.) üç cilt olarak düşünölmüş; fakat ancak divan edebiyatıyla ilgili olan -Şeyhülişlâm Yahya Efendi’ye kadar- birinci cildi basılabılmıştır.

İbrahim Necmi'nin iki ciltlik *Tarih-i Edebiyyât Dersleri*, (1338) adlı eserinde Türk Edebiyatı'nın XIV. yüzyıla kadarki önemli eserlerinden kısaca bahsedildikten sonra edebiyatımızın XIV. yüzyıldan sonrası eski ve yeni edebiyat olmak üzere iki döneme ayrılarak incelenmektedir.

İsmail Hikmet (Ertaylan)'ın dört ciltlik Türk *Edebiyatı Tarihi*, yazarın hazırlamayı düşündüğü ve içinde Azerî ve Çağatay edebiyatlarının da yer alacağı genel bir Türk edebiyatı tarihinin “*Osmanlılar*” bölümüdür. Eser, Tanzimat öncesinden başlayarak Mütareke sonrasına kadarki dönemin meşhur simalarını içine almaktadır. Bütün bu eserler örneklerini eski yahut yeni edebiyatımızdan alışına, eski zihniyete yahut yeni zihniyete göre yazılmış olmalarına göre ikiye ayrılabilirse de, esasta birlik gösterirler:

Bütün bu eserler:

- a) Kurallar
- b) Örnekler

Planını takip etmişler; önce teorik açıklamalar yapmışlar, sonra metinlere yer vermişlerdir.

Bu eserlerin birleştiği ikinci nokta, manzum yazıyı yazının esası olarak ele alan bir anlayışı yansıtmaları ve bu esasa göre düzenlenmiş olmalarıdır. 1925 yılında Maarif Vekaleti tarafından program değişikliği yapılarak, edebî metin birinci plâna alınmıştı ve edebî metinden şekil ve kurala gidilmesi, edebiyat öğretiminde temel ilke olarak kabul edilmişti. Bu yeni anlayışa göre yazılan ilk kitap, Ali Canip'in “*Edebiyyât*” kitabı olmuştur. (Web:<http://www.ege-edebiyat.org/docs/551.pdf> erişim tarihi: 07 Temmuz 2011)

Ogur, Cumhuriyet Dönemi'nde *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* ders kitapları hakkında şu bilgileri vermektedir:

Türkiye’de 1926’ya kadar ders kitapları çeşitli yayınevleri tarafından basılmış, öğretmenlerin bunlardan birini seçip okutmalarına imkân verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı kitap basımı ve dağıtımında ortaya çıkan sorunlar sebebiyle 1926’da bazı kitapların basımı ve dağıtımını işini üstlenmiştir. 1933’e kadar ders kitaplarının yazılması

ve basılması konusunda Millî Eğitim Bakanlığı'nın denetimi söz konusu olmamış, ders kitaplarının seçimi Talim Terbiye Heyeti'nin oluşturduğu bir komisyon tarafından yapılmıştır. Böylece hem kitapların kalitesinde düzelme sağlanmış hem de kitap fiyatlarında önemli ölçüde düşüş gerçekleşmiştir. 3.10.1933 tarih ve 2259 sayılı “*Maarif Vekâletine Bağlı Mekteplerde Okutulacak Ders Kitaplarının Basılması ve Dağıtılması ile Bu Maksat İçin Kurulacak Mektep Kitapları Sandığı Hakkında Kanun*” ile Bakanlığın bastığı kitapların okutulması ve bu kitapların basımı, dağıtımı ve satışının Bakanlıkça yapılması sağlanmıştır. Ancak bu kanun şiddetle eleştirilmiştir. Bu sebeple kanun, ikinci yıl ve müteakip yıllarda uygulanmamıştır. 1933 yılında kitaplardan bir bölümü devlet kitabı haline getirilmiş ve bakanlık bunların basımı ve dağıtılması işini tekeline almıştır. 1939’da toplanan Maarif Şurasında, bütün ilkokul, ortaokul ve lise kitaplarının tek devlet kitabı olarak bakanlık eliyle basılması kabul edilmiştir. 1945 yılına kadar okul kitapları için her yıl bir yarışma düzenlenmiş, en iyi kitap devletçe satın alınıp basılmış ve okullarda yalnız bu kitap ders kitabı olarak okutulmuştur. 6.6.1949 tarih ve 5429 sayılı kanunla tek tip kitap uygulamasından ve basım, dağıtım, satış işlerinden Bakanlık resmen çekilmiştir (Akt. Ogur, 2009: 379-395).

Ülkemizde 1924 yılında yapılan edebiyat programından sonra, okullarda meydana getirilen programlara da uygun şekilde çeşitli zamanlarda okutulmuş ders kitapları şunlardır:

1. Ali Canip Yöntem, *Edebiyat, -Liselerin İkinci Devresinin Birinci Sınıfına Mahsusdur-*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1340, 499 sayfa. Kitap, Liselerin birinci sınıfı ve Muallim Mekteplerinin beşinci sınıfları için yazılmış, 1943 yılına kadar ders kitabı olarak okutulmuştur.
2. Köprülü Mehmet Fuat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul Milli Matbaası, 1926, 386 sayfa. Kitap, Liselerin ikinci ve üçüncü sınıfları için hazırlanmıştır.
3. Hıfzı Tevfik-Hammamizâde İhsan-Hasan Ali, *Türk Edebiyatı Numuneleri*, İstanbul Millî Matbaa, 1926, 405 sayfa. 1926-1927 öğretim yılında bir ders yılı okutulmuştur.
4. Süleyman Şevket Tanlı, *Güzel Yazılar*, İstanbul Devlet Matbaası, 1929, 358 sayfa. Dört ciltlik bu kitap, bir antoloji niteliğinde olup, 1929-1930 ders yılından 1939-1940 ders yılına kadar liselerde ve muallim mekteplerinde mecburi ders kitabı olarak okutulmuştur.

5. Ali Canip Yöntem, *Türk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul Devlet Matbaası,1931, 659 sayfa.

6. Saadettin Nüzhet Ergun, *Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi*, Suhulet Kitabevi, İstanbul, 1931, 705 sayfa.7. Agâh Sırrı Levend, *Edebiyat Tarihi Dersleri*, İstanbul Maarif Matbaası,1932, 470 sayfa. Kitap liselerin ikinci ve üçüncü sınıfları için hazırlanmış, 1939-1940 ders yılına kadar başvuru kitabı, bu ders yılından sonra mecburi ders kitabı olarak tavsiye edilmiştir.8. Mustafa Nihat Özön, *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, 430 sayfa. Lise III. Sınıflar için hazırlanan kitap, Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesinin 13.11.1933 tarih ve 95276 numaralı emriyle ikinci defa basılmıştır. 9. İsmail Habib Sevük, *Edebî Yeniliğimiz*, İstanbul Devlet Matbaası, 1934,322 sayfa. Kitap, Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesinin 25.08.1930 tarih ve 3868 numaralı emriyle basılmıştır. Bu kitap da lise III. sınıflar için iki cilt olarak hazırlanmıştır.10. Orhan Rıza Aktunç, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Suhulet Kitabevi, İstanbul,1934, 189 sayfa.11. Mustafa Nihat Özön, *Metinlerle Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul Devlet Basımevi, 1934, 793 sayfa. 1934-1935 ders yılından itibaren liselerde ders kitabı olarak okutulmaya başlanmış, 1941'de *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adıyla lise son sınıflar için ders kitabı olarak tekrar basılmıştır (Akt. Ogur, 2009: 379-395).

1940 yılı ve sonrası günümüze kadar birçok lise Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları yazılmıştır. Bunların belli başlıları şunlardır:

Mustafa Nihat Özön *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi* 1941, Nihad Sami Banarlı'nın hazırlamış olduğu *Edebî Bilgiler* (1940), *Metinlerle Edebî Bilgiler* (1950), *Metinlerle Türk Edebiyatı Tarihi* I, II, III, (1951–1954), *Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı, I, II, III* (1955–1960), Mehmet Kaplan'ın hazırladığı *Edebiyat Lise-1* 1976, *Edebiyat Lise -2* 1977, *Edebiyat Lise - 3* 1977, Muharrem Ergin'in, *Türk Dili - Kompozisyon: Lise I, II, III, IV. dönemler* (1994, 1995) adlı kitapları belli başlı önemli Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarıdır. Ayrıca 1996–2010 yılları arasında liselerde ağırlıklı olarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Kitap hazırlama komisyonlarınca hazırlanan *Türk dili ve edebiyatı, Türkçe, Türkçe-Kompozisyon, Dilbilgisi, Türk edebiyatı, dil ve anlatım* gibi ders kitapları okutulmuştur.

2.4. İlgili Araştırmalar

Araştırma konusu ile ilgili alan yazın incelenmiş, yapılan çalışmalardan bazıları hakkında bu bölümde bilgiler sunulmuştur.

Avkapan, (2006). *Ortaöğretim 11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında kelime hazinesinin öğretimi üzerine bir araştırma* adlı araştırmasında; ortaöğretim 11. sınıf öğrencilerinin kelime hazinelerini tespit etmeyi, aynı dönem için yazılan *Türk dili ve edebiyatı* 11. sınıf ders kitaplarındaki metinlerin kelime hazinelerini belirlemeyi, öğrencilerin kelime hazineleri ile *Türk dili ve edebiyatı* 11. sınıf ders kitaplarının kelime hazinelerini karşılaştırmayı, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyabilmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla öğrencilerin kelime hazinelerini tespit edebilmek için Kırşehir ili esas alınarak, seviye gruplarına göre 8 okulda toplam 200 öğrenciye yazılı anlatım yaptırılmış ve temel bulgular bu yazılı anlatımlardan elde edilmiştir. *Türk dili ve edebiyatı* 11. sınıf ders kitaplarının kelime hazinelerini belirleyebilmek için orta öğretim 11. sınıflara yönelik olarak hazırlanan Millî Eğitim Bakanlığı ve Şimşek Yayınları'nın "*Türk dili ve edebiyatı 3*" kitapları incelenmiştir. Bulgular kitaplarda yer alan metinlerden elde edilmiştir. Öğrencilerin okullara göre kelime sıklık ve yaygınlık listeleri ile *Türk dili ve edebiyatı* 11. sınıf ders kitaplarının kelime sıklık listeleri oluşturulmuş, öğrencilerin yaygın olarak kullandıkları kelimeler, ders kitaplarının sıklık listeleri ile karşılaştırılmış, ders kitaplarında ve öğrencilerde ortak olarak kullanılan kelimeler ve öğrencilerin yaygın olarak kullanmalarına rağmen ders kitaplarında bulunmayan kelimeler tespit edilmiş, 11. sınıf öğrencilerinin okullarına göre kullandıkları yaygın kelimeler bir araya getirilerek sıklıklarına göre tekrar dizilmiş, bu liste, ders kitabı, *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* öğretimine yönelik yazılı materyal hazırlayanlara, *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* öğretmenlerine kaynak olarak önerilmiştir.

Ay, (2006). *Lise birinci sınıf edebiyat ders kitaplarındaki Tanzimat sonrası yazılan şiirlerin eğitimdeki yeri* adlı çalışmasıyla Edebiyat Müfredat Programı çerçevesinde yayımlanan lise edebiyat ders kitaplarındaki Tanzimat sonrası şiirlerin tasnifini yapmak, buradan hareketle şiirlerin eğitimdeki kullanım biçimlerini ve ders kitaplarındaki şiirlerin eğitim yönünden daha verimli bir şekilde nasıl ele alınması gerektiğini belirtmek amaçlanmıştır. Bunun için, 2561 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde

okutulması tavsiye edilen yedi tane lise birinci sınıf edebiyat ders kitabında yer alan Tanzimat sonrası yazılan 42 şiir incelenmiş, araştırmada müfredat programında belirtilen konunun, metnin seçiliş sebebine, *Türk dili ve edebiyatı* dersinin amaçlarına ve müfredat programına göre uygun olarak ele alınıp alınmadığı irdelenmiştir. Kitaplarda yer alan Tanzimat sonrası yazılan manzum eserler, metnin kitaba alınış sebebi, hazırlık çalışmaları, sorular ve açıklamalar gibi metin üzerinde yapılan çalışmalara göre değerlendirilmiştir. Bu manzum eserlerin, incelenen ders kitaplarında nasıl ele alındığı, ne gibi çalışmalarla öğrencilere kavratılmaya çalışıldığı ortaya konulmuştur. Çalışma boyunca elde edilen bilgilerden yola çıkılarak, edebî metinlerin seçimi ve metin üzerinde yapılan çalışmalarla ilgili sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Celilova, (2006). *Genel liselerin ikinci sınıflarında okutulan Türk edebiyatı ders kitaplarındaki metin altı soruları üzerine bir inceleme* adlı araştırmasında, soru-cevap yöntemine ilişkin öğretim ortamında meydana çıkacak sorunlar örnekleme alınan genel liselerin ikinci sınıflarında okutulan ders kitaplarındaki MEB tarafından hazırlatılan *Türk dili ve edebiyatı (edebiyat 2)* ders kitabı (2003), Şimşek Yayınevi tarafından hazırlatılan *Türk dili ve edebiyatı (edebiyat 2)* ders kitabı (2003) ve Gaye Yayınevi tarafından hazırlatılan *Türk dili ve edebiyatı (edebiyat 2)* ders kitabı (1994) - metin altı sorularının örneğinde belirlenmiş ve bu sorunların çözümlmesine yönelik bazı öneriler sunulmuştur. Lise kitaplarındaki metinler *Türk dili ve edebiyatının* eğitiminde öğrencilerin ihtiyaç duydukları amaç ve davranışları kazanabilmeleri için araç olarak kullanılması gerektiğini, bu metinlere bağlı olarak hazırlanan metin altı soruları dil ve edebiyat eğitimine katkı sağlaması gerektiğini, bu sebeple araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde rastlantısal örneklem yoluyla 3 *Türk dili ve edebiyatı* ders kitabı seçilmiş ve seçilen kitaplardaki metin altı soruları, bilişsel alan davranışlarına ve cevap kaynaklarına göre ayrı ayrı sınıflandırılarak değerlendirilmiştir.

Demircan, (2010). *Ortaöğretim dokuzuncu sınıf Türk edebiyatı ders kitaplarındaki temel değerlerin incelenmesi* adlı çalışmasında Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın kararıyla, 2005 yılında kabul edilen Türk edebiyatı öğretim programına göre hazırlanmış olan, 9. Sınıf *Türk edebiyatı* ders kitaplarındaki temel değerleri tespit etmiştir. Araştırmanın ilk bölümünde; problem durumuna bağlı olarak araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımlar, tanımlar

belirlenmiş ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Kuramsal temelde, değer kavramı, tanımı, özellikleri, sınıflandırılması, işlevleri ve öğretimi; edebiyat eğitiminde metinlerle değer aktarımı; Millî eğitimin, öğretim programlarının ve ortaöğretimin genel amaçlarında değerlerin yeri belirtilmiştir. Bu çalışma sonucunda 9. Sınıf *Türk edebiyatı* ders kitaplarında sevgi değerinin ilk sırada yer aldığını, sevgi değerini sırasıyla estetik, duyarlılık, vatanseverlik, çalışkanlık ve özveri değerleri takip ettiğini, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme ve adil olma değerlerinin ise en az yer verilen değerler olduğunu ortaya koymuştur.

Dervişcemaloğlu, (2008). *Çağdaş Batı eğitiminde nesir analizi yöntemleri* adlı bu çalışması, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, çağdaş batı eğitiminde kullanılan başlıca nesir analizi yöntemleri üzerinde durulmuş, daha sonra da çağdaş dilbilim, yapısalcılık, anlatıbilim, edimbilim gibi bilim dallarının nesir analizine başlıca katkıları sıralanmıştır. İkinci bölümde, *Türk edebiyatı* eğitimindeki nesir analizi uygulamalarıyla, Batı edebiyat eğitimindeki nesir analizi uygulamaları, model olarak seçilen ders kitaplarından hareketle, betimleyici bir yöntem kullanılarak sergilenmiş, Aradaki farklar maddeler hâlinde sıralanmış, Üçüncü bölümde ise ülkemizdeki edebiyat eğitimiyle ilgili genel önerilere ve nesir analiziyle ilgili özel önerilere yer verilmiştir.

Duman, (1992). *1923-1957 yılları arasında ortaokul ve liseler için hazırlanan Türkçe, Türk dili ve edebiyatı programları üzerine bir inceleme* adlı çalışmasında *Türk dili ve edebiyatı* öğretim programlarını değerlendirmiştir. Çalışma bu alanda ilkler arasındadır ve geniş kapsamlı olması nedeniyle önemlidir.

Erdem, (2011). *Dil ve anlatım ders kitaplarındaki metinlerin kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme* adlı çalışmasında eğitim ve öğretimin gerçekleştirilmesi sırasında, konuların öğretilmesi ve öğrenciye aktarılması için birçok öğretim materyali kullanılmakta olduğunu, *Dil ve Anlatım* dersinin öğrencilere öğretilmesi ve aktarılması sırasında kullanılan en etkili öğretim materyallerinden birisinin de ders kitapları olduğunu, ancak ders kitapları incelenerek analiz edildiğinde bunların istenilen seviyede olmadığını ve okunabilirlik açısından yeterli düzeyde olmadığını görülmekte olduğunu çalışmasında belirtmektedir.

Esengül, (2006). *İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki dil ve anlatım yanlışları* adlı çalışmasında, ilköğretim sekizinci sınıf *Türkçe* ders kitaplarından üçü

incelenerek bu kitaplardaki dil yanlışları, daha önce bu konuyla ilgili yapılmış çalışmaların ışığında belirlenmiş, yanlış kullanımların nedenleri ve doğru biçimleri gösterilmiştir. İncelenen ders kitaplarındaki dil yanlışları, tarama yöntemiyle belirlenmiş olup bu dil yanlışlarının ana başlıkları şöyle sıralanmıştır: sözcük yanlışları, ek yanlışları, öge yanlışları, tamlama yanlışları, anlam yanlışları, deyim yanlışları ve dizgi yanlışları olduğu belirtilmiştir. Çalışmada bireyin dil becerilerini kazandığı en önemli dönem ilköğretim çağı olduğu, *Türkçe* dersinin ve *Türkçe* ders kitaplarının, dil becerilerini kazanmada ve dili doğru kullanmada önemli bir araç olduğunu, buna göre *Türkçe* ders kitaplarının hazırlanmasında daha özenli davranılması gerektiğini, kendisi birçok dil yanlışıyla dolu bir *Türkçe* ders kitabının Türkçeyi doğru öğretmesi, dil sevgisi ve bilinci vermesi mümkün olmayacağını, önemli bir ders aracı olan *Türkçe* ders kitaplarında çok fazla dil yanlışları bulunduğunu, doğru bir dil eğitimi için nitelik bakımından yetersiz sayılacak bu kitaplarla düzgün bir anadili eğitimi vermenin zor olduğu vurgulanmıştır.

İtilli, (2003). *Genel liselerin üçüncü sınıflarında okutulan Türk dili ve edebiyatı ders kitapları üzerine bir inceleme* adlı araştırmasında lise üçüncü sınıflarda okutulan *Türk dili ve edebiyatı* ders kitaplarından üç tanesi incelenmiştir. Kitaplar öncelikle şekil (kullanılan kâğıt, baskı, tertip) ve muhteva (bölümlendirme tarzı, seçilen şair ve yazarlar ile eserleri) bakımından karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin ardından, kitaplarda yer alan ortak metinlerin metin altı soruları, soruların taksonomik değerleri, metin üzerinde çalışmalar bölümleri ve metinlerin seviyeye uygunluğu incelenmiştir. Müfredat programında yer alan *Türk dili ve edebiyatı* ile ilgili maddeler ve Tebliğler Dergisi'nde çıkmış hükümler de incelenerek, bir değerlendirme yapılmış, müfredat programında her sınıf için ayrı amaçların yer almadığı tespit edilmiş, *Türk dili ve edebiyatı* derslerinde kullanılan kitapların ise, şekil ve muhteva bakımından birtakım eksiklikleri olduğu görülmüş, muhtevayla ilgili eksiklikler, millî benlik şuuru ve Türk kültürünü kazandırmayı amaçlayan metinlerin az sayıda verilmiş olmasından; öğrenci seviyesine ve ilgi alanlarına hitap eden metinlerin sayısının fazla olmamasından, günümüz şair ve yazarlarına yer verilmemesinden kaynaklandığı vurgulanmıştır. Kitapların şekil kalitesinin artırılması ve muhtevanın zenginleştirilmesi gerektiği, ders kitaplarında söz konusu değişikliklerin yapılması ile *Türk dili ve edebiyatı* öğretiminde amaçlanan başarıya ulaşmanın mümkün olacağı belirtilmiştir.

Karakuş, (1992). *Genel liselerin üçüncü sınıfı İçin 1957 müfredat programına göre yazılan 'Türk dili ve edebiyatı' ders kitapları üzerine bir inceleme* adlı yüksek lisans tez çalışmasında 1957 yılı öğretim programına göre hazırlanmış ders kitaplarını değerlendirmiştir.

Kaya, (2005). *2003–2004 eğitim-öğretim yılında ilköğretim 7. sınıflarda okutulacak Türkçe ders kitaplarındaki hazırlık çalışmaları ve metni anlama sorularının incelenmesi* adlı çalışmasında ilköğretimin ikinci kademesinde Türkçe öğretimiyle ilgili pek çok sorun yaşandığını, bu sorunların başında, dil öğretiminde kullanılan en önemli materyallerden birisi olan ders kitaplarındaki “*Hazırlık ve Metni Anlama Soruları*”nın gereken niteliklere sahip olmaması geldiğini belirtmektedir. Bu nedenle bu çalışmada 2003-2004 eğitim-öğretim yılında 7. sınıflarda okutulması kararlaştırılan 13 *Türkçe* ders kitabındaki hazırlık soruları ve metni anlama soruları incelenmiştir. Hazırlık soruları; bilişsel bellek, genişletme, değerlendirme ve birleştirici sorular olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Metni anlama soruları ise Bloom taksonomisi göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Çalışmada; 13 *Türkçe* kitabında yer alan 461 metin ve bu metinlerden önceki hazırlık sorusu ile metinlerden sonraki 932 metni anlama sorusu gözden geçirilmiştir. İnceleme sonunda Millî Eğitim Yayınları'nın 7. sınıf *Türkçe* kitabında hazırlık sorularına hiç yer verilmediği görülürken, diğer kitaplarda da soru dağılımında bilişsel bellek ve değerlendirme sorularına ağırlık verildiği tespit edilmiştir. Metni anlama sorularına bakıldığında daha çok ezber ve kavrama sorusu görülürken uygulama düzeyindeki sorulara rastlanmadığı, bu durum metin altı sorularının dağılımındaki dengesizliği ortaya çıkardığı belirtilmiştir.

Kaya, (2006). *Lise birinci sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan metinler ve metin altı soruları üzerine bir değerlendirme* adlı çalışmasında metinlerin, edebiyat eğitimi ile verilmek istenen bilginin, kazandırılmak istenen davranışın somutlaştığı araçlar olduğunu, dolayısıyla, ders kitaplarında yer alan metinlerin, *Türk dili ve edebiyatı* öğretiminin amaçlarına uygun niteliklere sahip olması gerektiğini, araştırmada, metinlerin *Türk dili ve edebiyatı* öğretimindeki önemi ortaya konulduktan sonra, seçilen *Türk dili ve edebiyatı* ders kitaplarındaki metinler “*Gencin Biyo-psiko-sosyal Gelişimine Uygunluğu*” ve “*Türe Uygunluğu*” bakımından incelenmiştir. Metin altı soruları ise “*Bilişsel Gelişim Kuramına Göre*”, “*Hazırlanış Biçimine Göre*”, “*Cevap Kaynaklarına Göre*” sınıflandırılarak değerlendirilmiş, ders kitaplarında farklı soru

tiplerinin yer almasının, öğrencileri motive etmek ve onları daha aktif konuma getirmek için önemli olduğunu, fakat seçilen ders kitaplarındaki metin altı sorularının hepsinin klâsik sorulardan oluşmaması gerektiğini, çoktan seçmeli, doğru yanlış ya da boşluk doldurma gibi soru tiplerine hiç yer verilmemesinin yanlış olduğu belirtilmiştir.

Kırmacı, (2006). *Ortaöğretim lise üçüncü sınıflarda okutulan Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının öğrenci seviyesine uygunluğunun incelenmesi* adlı araştırmasında, ortaöğretim üçüncü sınıf *Türk dili ve edebiyatı* ders kitaplarının cümle, satır ve paragraf uzunluğu bakımından öğrenci gelişim seviyesine uygunluğunu tespit etmek amaçlandığını belirtmiştir. Bu konuda 11. sınıf *Türk dili ve edebiyatı* ders kitaplarının öğrencilerin gelişim özelliklerine uygunluğunu incelemek için dört adet ders kitabı rastlantısal örneklem yoluyla seçilmiştir. Dil eğitimi, edebiyat eğitimi, ders kitaplarının özellikleri konularına yer verilmiştir. Dilin, bir milleti millet yapan en önemli öge olduğu, bir milletin varolmasının, yaşamasının ancak dil ile mümkün olduğu, Öğrencilerini, dili bütün inceliklerini okullarda öğrendiklerini, dil eğitiminin, kişinin eğitim öğretim hayatının haricinde, sosyal hayatında da başarısını birebir etkilediğini, dil eğitiminin, ilköğretim okullarında *Türkçe* dersi aracılığıyla, ortaöğretim kurumlarında ise *Türk dili ve edebiyatı* dersi aracılığıyla verilmekte olduğunu, edebiyat eğitiminin vazgeçilmez aracının ders kitapları olduğunu, ders kitapları teknolojik gelişmelerin hızlı ilerleyişine rağmen, eğitimdeki önemini ve yerini koruduğunu, edebiyat dersinin bir her şeyden evvel bir sanat dersi olduğunu, dil eğitimi ile birlikte bu dersin öneminin bir kat daha arttığını, öğrencilere edebî bir zevk, okuma alışkanlığı, doğru bir kişilik ve kimlik kazandırmada, düşünce ve duygu dünyalarını zenginleştirmede edebiyat ders kitaplarının rolünün büyük olduğunu, öğrencinin, gelişim özelliklerine uymayan bir ders kitabıyla, edebiyat eğitiminin hedeflerine erişemeyeceğinin, edebiyat eğitimi tam ve doğru bir biçimde alamayan bireyin, hayatının her safhasında edebiyat eğitiminin eksikliğini derinden hissedeceğini, bu nedenle *Türk dili ve edebiyatı* ders kitaplarının, öğrencilerin gelişimleri, öğrenme düzeyleri, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanması gerekliliği vurgulanmıştır.

Sulak, 2009). *İlköğretim okulları 1–5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin türlerine göre yapılarının değerlendirilmesi* adlı çalışmasında ana dili eğitiminde *Türkçe* ders kitaplarında yer alan metinlerin önemli bir yer tuttuğunu,

ilköğretimin ilk basamaklarından itibaren ana dilini etkili kullanma becerisinin metinler aracılığıyla kazandırılmaya başlandığını, *Türkçe* ders kitaplarında yer alan metinlerin türlerine göre yapılarında bulunması gereken unsurları taşımaları gerektiğini belirtmiştir. İlköğretim *Türkçe* ders kitaplarında yer alan metinlerin türlerine göre yapılarında bulunması gereken unsurları taşıyıp taşımadıklarının incelenmesinin ve değerlendirilmesinin, nitelikli bir Türkçe öğretimi için bir zorunluluk olduğunu belirtmiştir.

Somuncu, (2008). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki edebi metinlerin temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi* adlı çalışmasında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2005 yılında yürürlüğe giren Türkçe öğretim programına göre hazırlanan 7. sınıf *Türkçe* ders kitabındaki edebî metinler, temel evrensel değerler açısından incelenmiştir. Bu alışmada, bu metin incelemelerine geçmeden önce edebiyat ve eğitim bağlamında edebî metinler eğitsel açıdan değerlendirilip bu bağlamda kavramsal bilgiler sunulmakta, sonrasında evrensel değer ağırlıklı kuramsal bilgiler verilerek, kavramsal ve disipline edilmiş bir çerçevede konu hakkında bilgi verilmekte, bu bilgilerin ardından temel evrensel değerler üzerinde tek tek durulmakta, sonrasında ise kitaptaki metinlere geçilerek önceki bölümlerde verilen bilgilerin ışığında metinlerin okuması yapılmıştır. Bu metinler evrensel değerler açısından değerlendirildiği gibi edebî ve sanatsal çerçevede de değerlendirilmekte, hem kuramsal açıdan tartışmaların hem de metin incelemelerinin yapıldığı çalışmada konu bu incelemelerle özelleştirilerek bu çalışmada, eğitimde edebî metinlerin genel anlamda değer kazandırma, özelde evrensel değerleri kazandırma açısından ne derece öneme sahip olduğunun tespiti yapılmıştır.

Uzun, (2009). *Türkiye ve İngiltere’de edebiyat öğretimi* adlı çalışmasında Türkiye ve İngiltere’de edebiyat öğretimi öğretim programı, ders kitapları, yaklaşımlar, yöntem ve teknikler ile sınıf içi uygulamalar esas alınarak değerlendirilmiştir. Araştırmada modern yöntemlerle anlatılan edebiyat dersindeki başarı oranını geleneksel yaklaşımlarla anlatılan edebiyat dersindeki başarı oranı ile karşılaştırarak edebiyat öğretimi için en uygun yaklaşımı tespit etme amaçlanmıştır.

Giriş bölümünde çalışmanın amacı, önemi ve sınırlılıklarına, varsayımlara, konu ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Kavramsal çerçevede teorik bilgiler ile Türkiye ve

İngiltere’de ortaöğretim ve edebiyat öğretiminin tarihçesine yer verilmiştir. Bulgu ve yorumlarda eğitim sistemi ve orta öğretim, öğretim programı, teori, yaklaşım, strateji, yöntem ve teknikler, ders kitapları ve materyalleri ile sınıf içi uygulamalar Türkiye ve İngiltere’de karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde her iki ülkede edebiyat öğretiminin değerlendirmesi yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın verilerinin elde edilmesinde sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemlerinden biri olan *doküman incelemesi* yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yöntemi son yıllarda sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biridir. Tarih, sosyoloji, dilbilimi ve antropoloji bu alanların başındadır. Bunların yanında eğitim bilimlerinde de doküman incelemesi yöntemi kullanılmaya başlanmıştır. Dokümanlar diğer araştırma yöntemleriyle kullanılabilirdiği gibi sadece tek başlarına bir araştırmanın tüm veri setini oluşturabilirler.

Doküman incelemesi, araştırılması düşünülen birtakım yazılı materyallerin analiz edilmesini sağlayan çalışmalar bütünüdür. Bu çalışmada ayrıca kategori (tema) analizinden yararlanılmıştır.

“Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelenmesi, hemen her araştırma için kaçınılmaz olan bir veri toplama tekniğidir. Belge yoksa tarih de yoktur” (Madge, 1965: 75).

Dokümanlar; gerçek, kolay ulaşılabilir hazır veri sağlayarak, araştırmacılar için sorunlara çözüm bulabilmek amacıyla kullanılmaktadır. Doküman sözcüğü şemsiye bir kavram olarak; yazılmış, görsel ve fiziksel materyallere karşılık gelmektedir (Merriam, 1998).

Doküman incelemesinin kapsamını Yıldırım ve Şimşek (2008: 188)'de şöyle açıklamaktadır:

Hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilirdiği araştırma problemi ile yakından ilgilidir. Örneğin; eğitim konusunda yapılacak bir araştırmada şu tür dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir: *Eğitim alanında ders*

kitapları, program (müfredat) yönergeleri, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğrenci rehberlik kayıt ve dosyaları, öğrenci-öğretmen el kitapları, öğrenci ders ödevleri ve sınavları, ders ve ünite planları, öğretmen dosyaları, eğitim ile ilgili resmî belgeler vb. (Bogdan ve Biklen, 1992; Goetz ve LeCompte,1984).

Bu çalışmada, M. Fuad Köprülü tarafından 1916 yılında Mekatib-i İbtidaiyye'nin son Sultanî'lerin ilk sınıfında okutulmak üzere hazırlanan ve Maarif Nezareti'nce onaylanan "*Millî Kıraat*"(Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabı, *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* öğretimi açısından nitel araştırmanın doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. Ayrıca tematik analizden de faydalanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın evreni ve örnekleme olmadığından araştırmanın kapsamı ifadesi kullanılmıştır. Araştırmanın kapsamını M. Fuad Köprülü'nün "*Millî Kıraat*"(Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabı oluşturmaktadır. Bu ders kitabı, 68 okuma parçasından meydana gelmektedir. Kitapta yer alan 68 okuma parçasının 34 tanesi manzum (şiiir) ve 34 tanesi mensur (düz yazı) olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte ayrıca M. Fuad Köprülü'nün "*Millî Kıraat*" Üçüncü Kısım, Dördüncü Kısım ve "*Yeni Millî Kıraat*" adlarıyla hazırlanmış olan diğer Türkçe-edebiyat ders kitapları da ayrıntılara girilmeden incelenmiştir. Bununla birlikte dönemin Türkçe-edebiyat öğretiminin anlaşılabilmesi açısından önemli olan Osmanlı Devleti'nin son döneminde hazırlanan Türkçe-edebiyat ders kitapları da ayrıntılara girilmeden incelenmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veriler, alanyazının taranması sonucu dokümanlardan elde edilmiştir.

Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin son döneminden günümüze kadar Türkçe-edebiyat öğretiminde kullanılan ders kitapları incelenmiş, ders kitabındaki metinler, doküman olarak kullanılmıştır. M. Fuad Köprülü'nün "*Millî Kıraat*"(Beşinci kısım) adlı eseri araştırılarak Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesi'nin 24619/SÖ sınıflama numarası, 0131850 demirbaş numarası ile kayıtlı olduğu tespit edilmiş, bu

ders kitabı incelenmiştir. Bu ders kitabı, aynı zamanda Kanada Toronto Üniversitesi Kütüphanesi'nin <http://www.archive.org/details/millrat05kp> adlı internet adresinde mevcut olduğu tarafımızdan tespit edilmiş, bu siteden indirilmek suretiyle temin edilmiştir. M. Fuad Köprülü'nün "Millî Kıraat"(Beşinci kısım)adıyla yayınladığı tez konusu olan ders kitabı ile aynı adı taşıyan "*Millî Kıraat*"(Üçüncü kısım, Dördüncü Kısım) ve "*Yeni Millî Kıraat*" adlı diğer eserleri de ayrıntılara girilmeden incelenmiştir. "Millî Kıraat"(Beşinci kısım)adlı ders kitabı, Latin harflerine aktarılırken orijinal yapıya sadık kalınmış, noktalama işaretleri ve yazım kuralları ve metinlerin biçimsel yapısı olduğu gibi aktarılmıştır. Ders kitabının Latin harflerine aktarılmasında, yazım kuralları konusunda Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgatı* esas alınmıştır. Türkçe-edebiyat öğretimi çerçevesinde eserde yer alan altmış sekiz (68) metin taranarak fişlenmek suretiyle bu konuda yapılmış olan tezler, konu ile ilgili kaynak eserler, bu konu ile ilgili makaleler ve Türkçe-edebiyat öğretimi ile ilgili eserler temin edilerek kaynak taraması yapılmıştır.

Verilerin toplanmasında kısaca şu işlem basamakları yapılmıştır:

Tarama işlemi yapılarak ilgili çalışmalara ulaşıldı. İnceleme yapmak için eserin günümüz Türkçesine aktarılması sağlandı. Günümüz Türkçesine aktarılan metinlerden tematik analizler ortaya çıkarıldı. Bulgu olarak kullanılan dokümanlardan elde edilen veriler temalara ayrıldı. Temalar bir üst tema ile ifade edilecek şekilde gruplandırıldı. Veriler; bulgular ve yorumlar bölümü ile sonuç ve öneriler bölümünde yazılı olarak rapor hâline getirildi.

Yukarıda belirtilen işlem basamakları takip edilerek çalışmanın özü ortaya konmuştur.

3.4. Verilerin Analizi

Her nitel araştırma, birbirinden farklı özellikler taşıdığından veri analizinde birtakım yeni yaklaşımlar geliştirmek gerekir. Bu çalışmada veri analizi, doküman incelemesi yoluyla elde edilen verilerin analizini kapsamaktadır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan bir araştırma yöntemidir.

Nitel araştırmanın doküman incelemesi yönteminden elde edilen kavramlar belirli bir tema alanında sınıflandırılır. Kavramların incelenmesi sonucunda ortaya çıkarılan ilişkiler daha üst düzey bir tema ile açıklanır. Kategori (tema), içerik analizinde elde edilen kavramların birbirleriyle belirli bir tema altında sınıflandırılmasıdır. Bu çalışmada metinler işledikleri temalar açısından sistematik olarak incelenerek yorumlanmıştır.

Doküman incelemesine dayalı araştırmalarda, tüm doküman verisinin bir bütün olarak analize konu olması mümkün olmadığından, çoğu zaman araştırmacılar, eldeki veri içinden bir örneklem oluşturmaya çalışır. Eğer ders kitapları örneğini alacak olursak, eldeki kitapların sayısının fazla olduğu düşünülecek olursa, bu durumda araştırmacı, öncelikle bunlar arasından belirli bir örneklem yöntemi kullanarak bir grup dokümanı ya da bu dokümanların belirli bölümlerini seçebilir.

Dokümanlardan elde edilen verinin mutlaka sayısallaştırılması veya nicelleştirilmesi gerekmeyebilir. Araştırmacı, saptadığı kategoriler ve analiz birimi doğrultusunda yaptığı analizden sonra bulduğu sonuçları, rahatlıkla *düzyazı şeklinde de rapor edebilir*. Bu araştırmacının bir seçimidir. Yıldırım ve Şimşek (2008: 188-200)

Tez konusu eserden elde edilen veriler çerçevesinde bulgular olarak aldığımız Osmanlıca Türkçesi metinler Latin harflerine aktarılmıştır. Metinler, bir tablo halinde gösterilmiş, bu bulgulardan hareketle yorumlar yapılmış, bunlar arasındaki ilişkiler ve sonuçlar *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* öğretimi bağlamında incelenerek yorumlanmak suretiyle, Türkçe- edebiyat ders kitaplarına metin seçiminde tür, tema, içerik, kaynak, şair ve yazar tercihi bakımından incelenip değerlendirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Bulgular

4.1.1. Millî Kıraat (Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabının tanıtımı ile ilgili bulgular

Kitabın adı: "Millî Kıraat" (Beşinci kısım) ikinci tab'

Kullanıldığı okul türü, sınıf veya dönem: İbtidaiyyenin son, Sultanîlerin ilk sınıfı. (Günümüz ortaokul son, lise birinci sınıf)

Hazırlayanın adı- soyadı: Köprülüzade Mehmed Fuad

Yayınevinin adı, kısa adı veya amblemi: Kanaat matbaası ve kütüphanesi.

Basıldığı yıl: 1916

Kitabın sayfa sayısı: 231 sayfa

Çalışma konusu M. Fuad Köprülü'nün hazırladığı "Millî Kıraat" (Beşinci kısım) adlı ders kitabı, 1916 yılında Kanaat matbaası tarafından basılmıştır. Mekâtib-i İbtidâiyye'nin son Sultanîlerin ilk sınıfında okutulmak üzere hazırlanmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi'nin eğitim bakanlığı olan Maarif Nezareti'nce onaylanmış Türkçe-edebiyat ders kitabıdır.

Dış Kapak (ön yüz, ön kapak): "Millî Kıraat" (Beşinci kısım) adlı ders kitabının ön kapağı ay yıldızlı Türk bayrağı işlemeli ciltle kaplanmıştır. Hemen sonrasındaki sayfada kitabın adı ve demirbaş numarası görülmektedir.

İç Kapak: "Millî Kıraat" (Beşinci kısım) adlı ders kitabının iç kapağında ilk sayfada "Güverte Mekteb-i Bahriye-yi Şahanesi sınıf-2 1006 Şerafeddin Fethi" yazılmaktadır. Ondaki sonraki sayfada "Şerafeddin Fethi Heybeliada Güverte Mekteb-i Bahriye Şahane Talebelerinden Köprülüzade Mehmed Fuad" ismi en üst kısımda yer almaktadır. Hemen altında "Millî Kıraat" yazısı gelmekte, ondan sonra da "Mekâtib-i İbtidâiyye'nin son ve Sultanîlerin ilk sınıfında tadrîs edilmek üzere Maarif Nezareti tarafından bilmüsabaka kabul edilmiştir." Yazısı gelmektedir. Onun da hemen altında

beşinci kısım-ikinci tab yazısı görülmektedir. Alt kısımda ise “Kafe-i hukuk mahfuzdur”ve “sahip ve neşri Kanaat Kütüphanesi sahibi İlyas” yazısı görülmektedir. İç kapağın en alt kısmında “Kanaat Kütüphane ve Matbaası” “Bab-ı Ali cad. numro 20” yazısı ve onun altında “1332” hicri takvime göre yıl yer almaktadır. İç kapaktan sonraki bir sayfa daha bulunmaktadır. Bu sayfada Kanada-Toronto Üniversitesi Kütüphanesi’ndeki kitabın demirbaş numarası ve yılı yazılı, hemen altta yine aynı şekilde “Kanaat Kütüphane ve Matbaası” yazısı ve onun altında “Bab-ı Ali caddesinde numro 20” yazısı ile adres belirtilmiştir. Bu kısımdan sonra kitapta metinler başlamaktadır. Kitap 231 sayfadır. Kitapta toplam 68 metin yer almaktadır. Bu metinlerin yarısı manzum, diğer yarısı mensurdur. Matbaa harfleriyle yazılan kitapta çeşitli süslemeler yapılarak kitabın ilgi çekici olması istenmiştir. M. Fuad Köprülü, bu ders kitabını metinlerden meydana getirmiştir. Bazı şair ve yazarlar ile ilgili görüşlerini de metinlerin hemen altına yazmıştır.

Kitaptaki metinlerin başlık bölümünün hemen üst kısmında açıklayıcı, bilgi verici mahiyette başlıklar konmuştur: “*Türklük menâkıbı’ndan, felâket hâtıraları, ezber ve inşad, millî an’anelerimiz, zafer destanları, cenk ve zafer şiirleri, tarihî makale, hâtîrât ve tahassüsât, küçük hikâyeye, bir romandan müferrez, Anadolu köylerinde, ezber ve irşâd, garb edebiyatı numûneleri, ezber ve inşâd, harp hikâyeleri, maziye hürmet, hayât-ı hakika sahneleri, Fransız edebiyatından numûneler, Çanakkale hâtıraları, seyahat hâtıraları, kahramanlar yurdundan, başka milletler nasıl çalışıyor.*”

İçerik: 68 metnin yer aldığı “*Millî Kıraat*”ın yarısı manzum metinlerden, diğer yarısı mensur metinlerden meydana getirilmiştir. Bu metinler ve metinlerin yazar ve şairleri şunlardır:

Ziya Gökalp’ten “*Turan, Türk’e Göre Vazife, Kendine Doğru, Durma Vur, Galiçya Yolunda, Altun Destan, Altun Yurt, Türk Enmuzeci*”, Mehmed Emin’den “*Anadolu, Silâh Sesleri ve Barut Kokuları, 10 Temmuz, İlim, Yolcu, Aç Bağrını Biz Geldik, Yavrularımızı Çoğaltalım*”, “İsimsizler”den “*Şehîdin Rü’yâsı, Şehîd ve Hilâl, Şehîd Mezarı, Alman Talebesinin Şarkıları, Gelibolu Sırtları’nda, Ses Duyan kız, Düşen Bayrak, Ruslar, Asırlar Arasından*”, Ahmed Hikmet’ten, “*Altunordu, Üzümcü, Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü*” Piyer Loti “*Osmanlı-İtalyan Muharebesi, Fatih’te Yatsı Namazı, Muharib Şövalyeler*”, Ahmed Refik’ten

“*Satvetli Günlerimiz, Karacahisar’da..., İstanbul’da Zafer Sabahı*”, Rıza Tevfik’ten “*Koca Hasan Dayı, Akşam Garipliği, Fikret’in Mezarı’na*”, Celâl Sahir’den “*Kafkas Türküsü, Türk Kızı Diyor ki:*”, Hüseyin Cahid’den “*Tebdîl-i Hevâ, Kuvvet*” Yusuf Ziya’dan “*Kafkaslar’a Doğru, Nöbetçi ve Yıldız*”, Hamdullah Suphi’den “*Annemin Derdi, Gördüklerimiz*”, Enis Behiç’ten “*Çanakkale Şehîdliği’nde..., Gemiciler*”, Cenap Şahabeddin’den “*Tezyin-i Belde, Almanya’da Zirâat*”, Uşakizade Halid Ziya’dan “*Türk Sesi*”, Doğan’dan “*Teselli*”, Mehmed Ali Tevfik’ten “*Kanın İsyanı*”, İsmail Safa’dan “*Kitâbullah*”, Safvet Bey’den “*Denizde Geziş Harp Gemisinde Gün Geçiriş*”, İbrahim Alaaddin’den “*Çanakkale İzleri(SiperlerArasında)*”, Ali Suad “*Akıllı Baba*”, Tolstoy “*Kumar*”, Cevdet Paşa “*Hutbe-i Peygamberî*”, Muallim Naci “*Ömer’in Çocukluğu’ndan*” Mehmed Rauf’tan “*Bir Yiğit*”, Mimar Kemaleddin’den “*Eski İstanbul ve İ’âmâr-ı Belde Belâsı*”, Ali Canip’ten “*Kaval*”, Alfons Dude’den “*Son Ders*”, İdris Sabih’ten “*Billur Köşk*”, A. Seyfeddin’den “*İlkbahar*”, Fatma Aliye’den “*Kadınlar Hakkında*”, Celâl Nuri’den “*Finlandiya*”, M.Saim’den “*Osmanlı Türkleri’nde Hayât-ı San’at*”, Anatol Frans’tan “*Mektebe Avdet*” adlı metinler yer almaktadır.

Metinlerin yazar ve şairlere göre dağılımı şöyledir: “İsimsiz” 9, Ziya Gökalp’ten 8, Mehmed Emin’den 7, Ahmed Hikmet’ten 3, Rıza Tevfik’ten 3, Piyer Loti’den 3, Ahmed Refik’den 3, Hüseyin Cahid’den 2, Celâl Sahir’den 2, Enis Behiç’ten 2, Yusuf Ziya’dan 2, Hamdullah Suphi’den 2, Cenap Şahabeddin’den 2, Mehmed Ali Tevfik’ten 1, İsmail Safa’dan 1, Uşakizade Halid Ziya’dan 1, Doğan’dan 1, Safvet Bey’den 1, İbrahim Alaaddin’den 1, Ali Suad’dan 1, Tolstoy’dan 1, Cevdet Paşa’dan 1, Muallim Naci’den 1, Mehmed Rauf’tan 1, Mimar Kemaleddin’den 1, Ali Canip’ten 1, Alfons Dude’den 1, İdris Sabih’ten 1, A. Seyfeddin ’den 1, Fatma Aliye’den 1, Celal Nuri’den 1, M.Saim’den 1, Anatol Frans’dan 1 metin yer almaktadır.

Çalışma konusu ders kitabında; 34 şiir, 14 hikâye, 10 makale, 5 anı (hatıra), 2 romandan alıntı, 2 gezi yazısı, 1 fıkra türünde yazılmış edebî metin yer almaktadır.

4.1.2. Yazar / Şair ve Metinlerle İlgili Bulgular

4.1.2.1. Millî Kıraat (Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabının latin harflerine aktarılması

4.1.2.1.1.Turan

(s.3)Nabızlarımda vuran duygular ki tarihin
 Birer derin sesidir; ben sahîfelerde değil,
 Güzide, şânlı, necîb ırkımın uzak ve yakın
 Bütün zaferlerini kalbimin tanîninde,
 Nabızlarımda okur, anlar, eylerim tebcîl.
 Sahifelerde değil! Çünkü Atilla, Cengiz
 Zaferle ırkımın tetvîc eden bu nâsiyeler,
 O tozlu çerçevelerde, o iftirâ âmîz
 Muhit içinde görünmekte kirli, şermende;
 Fakat şerefle nümâyân Sezar ve İskender!
 Nabızlarımda, evet! Çünkü ilm için müphem
 Kalan Oğuz Han'ı kalbim tanır tamamıyla,
 Damarlarımda yaşar şân u ihtişâmıyla!
 Oğuz Han, işte budur gönlümü eden mülhem:...

Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan,

Vatan, büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan... **Ziya Gökalp (Kızıl Elma)**

4.1.2.1.2. Altunordu

Türklük Menâkıbı'ndan:

(s.4) Atlar kişner; kağnılar gıcırda; oklar, kargılar şakırdar; yiğitler, delikanlılar bağırır; öküzler böğürür. Köpekler havlar... Kar yağar; rüzgâr savurur; tipi etrafı sarmış, göz gözü görmez... Koşân, düşen; ağlaşân, gülüşen; kadın, erkek, genç, ihtiyar birbirine girmiş: Telaş, çığlık yeri göğü çınlatıyor.

Ordu ordu; cihan cihan insan kümeleri yekdiğerini itip kakıyor; birbirine girip çıkıyordu. Gök kubbesi yaradılalı böyle bir kargaşalık, böyle bir mahşer görülmemiştir.

Gel! Git! Dur! Tut! As! Kes! Yak! Yık! Sür! Gibi bir hecâli, sert, korkunç, kat'î emirler havada gürlüyor... Her kafilenin önünde iri inekler, öküzler, yüklü kısraklar, taylar, sevimli kuzular, köpekler... Onların arkasında kızlar, çocuklar, daha sonra yanlarında yayaları, bellerinde okları, ellerinde kamçıları, kısa boylu, hırçın, çevik atlarına binmiş yiğitler, terkilerine kadınlarını, gönüldaşlarını almışlar, seğirtip, haykırıyorlardı... Bu hengâmenin karşısında uçmasını şaşırان karları hercümerç ediyorlar; uzaklarda bağırان, kaçışân iri kuşları, beyaz ayıları, aç kurtları ürkütüyorlardı...

(s.5) Bazen başında samur kalpağı, sırtında kurt postundan gocuğu, elinde parlayan altun kargısı olduğu halde iri, gürbüz bir ata binmiş, iri, gürbüz, pala bıyıklı bir süvarinin birdenbire görünüşü, bütün bu karışıklıkları, bu çığlıkları, bu harıltıları birden sustururdu! İnsanlar susar, atlar susar, rüzgârlar susar, dünya susardı!.. Ve onun bir “tek dur!...” Diye gürlemesi, bütün bu akan, köpüren canlı denizi dimdik durdururdu: İnsanlar durur, dünya dururdu!.. O zaman, tekmîl dudaklarda, korkunç ve mukaddes iki kelime titrerdi: Ay Han!...

Bu bir tûfân, bir kıyamet, bir mahşer idi. Tâ Tibet çöllerinden, Karahıtay vadilerinden, Karakurum bozkırlarından, Kıpçak deştlerinden akın akın toplanan bu âdem tûfânı, dalgalana, dalgalana ilerliyordu. Rastgeldiği engelleri kırıp eziyordu.

Günler, geceler, haftalar, aylar geçti. Nuh Tûfânı gibi dünyanın devrânını, tarihini değiştirecek olan bu ikinci tûfân bir “Türk Tûfânı” ydı. Bu tûfânın her damlasında beşeriyetin gelecekteki nesl-i âtîsi için bir baba hüviyeti saklı idi... Bu tûfân, Avrupa'nın, o zaman için, yıpranmış, kırılmış çehresini yıkayacak, bu tûfân rûhlara

neş'e, gönüllere muhabbet, adalâta kuvvet verecek, çelimsiz kadınlardan gürbüz çocuklar peydâ edecekti. Bu Altunordu'da milyonlarca ikinci Hazret-i Âdem, milyonlarca ikinci Ebû'l-beşer cevheri vardı.

Bu Türk tûfânı; bu feyiz tûfânı, beşeriyetin tekmili için bir hâlet-i tabiiyye, bir (s.6)rahmet idi. Bir sevk-i fitrî, bir azm-i kavî ile gittikçe köpürüyor, gittikçe yayılıyor, gittikçe büyüyordu; önüne gelen ormanların koca koca ağaçları, çayırın mini mini çimenleri gibi atların ayakları altında eziliyor, arkada bir yeşil ot bile görünmez oluyordu... Denizlere benzeyen büyük nehirler, bunların önünde birer yılanvârî kıvrılarak yataklarından çıkıyor ve tebdîl-i istikamet ediyor, çağlayanlarında bir damla nem bile ışıldamaz hâle geliyordu... Dağlar bu tûfâna geçit vermek için, ya aşına aşına yarıyor, ya ezile ezile gömülüyordu... Bu sûretle, bitmez tükenmez ordu halkı, kara, kızıl, ak, batac kumlardan geçtiler. Dağ, yâr, dere, tepe ormanlardan aştilar; çamurlara bulandılar, çığlarla yuvarlandılar... Yolda babalar, boğalar öldü; çocuklar, danalar doğdu; analar, kısraklar düştü; kızlar, taylar büyüdü... Düşen düştü; ölen öldü; denizden bir damla eksilmiş gibi tûfân yine kabardı, yine ilerledi...

Bir sonbahar sabahı idi. Tâ Çin hududundan Baykal gölüne kadar şimâli ve cenûbî kıtalardaki halk, ağaçların kovuklarında, dağların oyuklarında, kulübelerde, çayırarda barınan insanlar uyanmağa, izbelerin önündeki kısraklardan kımız yapmak için, kadınlar süt sağmaya başlamışlardı. Bu sırada idi ki tan yerinden doğru parlak bir bulut koparak tâ semt-i reise geldi ve orada nurdan büyük bir insan şekli aldı. Artık atları tîmâr etmek, davarları gütmek için gözlerini ovuştura ovuştura dışarıya çıkanlar göğün gürlemesini işitince, bulutun sıyrılıp başlarının tepesine geldiğini görünce yerlere (s.7)kapandılar. Dünyayı sarsan bir heybetli ses duydular. Bu nidâ üç defa tekrarlandı: "Göç! Göç! Göç!.." Ve bütün bir kıta ahâlîsinin kulaklarında bu ihtâr çınladı.

Neden sonra birbirlerine soruyorlardı: Gökten inen bu emri kim verdi? Nereye göçeceğiz?

Bu nidâ aylarca devam etti. Her hafta Cuma sabahı tan yerinden sıyrılan bir bulut göğün ortasına gelir, nûrdan insan şekline girer, üç defa: Göç! Göç! Göç! Diye gürlendi...

Şimdi her âğulun ulûları, başbuğları bulmuşlar, bir kurultay kurmuşlardı: Evet, bu ihtâr Tanrı'dan geliyordu; zaten bozkırlar senenin sekiz ayı karlar, buzlar altında kalmıyor mu? Onlara çiçek yüzü, yeşillik rengi gösteriyor mu? Onların bahçeleri gök, çiçekleri yıldızlar olmuyor mu? Lâkin bu yetişir mi! Buralarda yer pek katı, gök pek ırdır. Tanrı'nın bu emri belki onları kurtarmak içindi. Fakat ne tarafa göçeceklerdi. Türklerin bir küçük kısmı bir zaman güneşin doğduğu tarafa doğru yürüyüp, Altun "Altay" dağları'nın tepelerine atlarını sürüp, uzaktan gördükleri Çin ülkelerini benimseyip, "burası bizim olacaktır." deyip ilerlemediler mi? Oraları zaptetmediler mi? Kalanlara, topraklara renk, vücûda can veren Büyük Ma'bûd Güneş'in izini gütmek, onun arkasından gitmek tabii bir ihtiyaç değil miydi? Kendileri için şarktan garba doğru parlak bir yolu, mevcudatı kımıldatan güneş çizmemiş miydi?...

Az zaman içinde, bu büyük kıtada, büyük bir hareket görüldü, "Güneş'in arkasından; Garb'a! Garb'a! " havâdis-i tekmîl Asya'ya yayıldı.

(s.8)Bu karar üzerinde âğullar, uluslar dolusu; çöller, dağlar dolusu milyonlarca Türkler birden kımıldandılar; çadırlarıyla, kızları, kızaklarıyla; davarlarıyla harekete geldiler... Darı, yulaf suyundan aşlıklar, kısrak sütünden mayalı, köpüklü kımızlar hazırlandı. Kurt, koyun, sincap, tilki, ayı derilerinden kürkler dikildi. Âğul âğul yola çıkıldı. Ve:

“ Tanrı'nın sözüyle,

Güneş'in iziyle,

Garb'a gidiyoruz!

Garb'a gidiyoruz! ”

Şarkısı söylenerek, kona göçe ağır ağır akmaya, ilerlemeye başlandı.

Türkler'in ilk hanı olan "Kara Han " ölmüş ve onun yerine ihtiyar "Oğuz Han" geçmişti. Fakat Oğuz Han artık ihtiyar idi., Onun göçmeye takati yok idi. O buralarda kocabaşlarla, kart ninelerle kalacak ve "varan gelmez" diyarına yalnız yiğit erkekler ve körpe kadınlar gideceklerdi. Bunların başına Oğuz'un altı oğlu Gün Han, Ay

Han, Yıldız Han, Gök Han, Dağ Han, Deniz Han geçecekler ve yollarda tesâdüf ettikleri Gol, Moğol, Tatar, Macar, Bulgar, Kalaç, Kırgız, Tonguz, Başkırd, Uygur, Yakut, Tarancı, Buryat, Özbek, Türkmen, Peçenek, Hun kardeşlerini hanlarıyla, beyleriyle, ağalarıyla, hünkârlarıyla beraber alacaklardı. Bu sûretle Oğuz Han'la beraber atalar, analar, bozkırlarda, yurtlarında kaldılar; ağalar, gençler yola düzüldüler.

(s.9)Türlere göre Âdemoğlu dam gölgesinde doğar, gök altında ölüdü... Bir kimsenin değeri ilk, zoruyla; ikinci, silâhıyla belli olur idi.

Türkler babalarından, ninelerinden ziyâde ulularını sayarlar, severlerdi. Altınordu'da kanun, yasak iki kelimedenden ibaret idi: Sıra, saygı. Herkes sırasını, haddini, mevki'ini bilecek, herkes büyüğünü tanıyacak, sayacak.. İşte o kadar.. Bu, iki kelime cihân cihân milyonlarca halkı idâreye kâfiydi: Sıra, saygı!...

Altınordu'nun göçmesi yıllar sürdü. Her başbuğ ağulunu arkasına almış yasağını dinletiyor, istikbâl hakkında ümîdler besliyordu. Han'lardan kimileri İran'ın hazinelerine, baygın bakışlı, kumral saçlı dilberlerine; kimi Arab'ın saltanatına, iri gözlü, uzun kirpikli mahbûbelerine; kimi Garb'ın eğlencelerine, ak tenli ince belli güzellerine kavuşmak istiyor; kullarına o yolda öğütler veriyordu.

Yolda Han'lardan bir kısmı ecelleriyle ölüyor, "Dağ Han"ın yerine "Kaya Han" [*]geçiyordu.

Karanlık, yağmurlu, fırtınalı bir gece Ural dağları eteklerinde "Ay Han" ve "Yıldız Han" maiyetindeki âğulların yoldaşları yollarını gaybettiler. Şark'a doğru (s.10)giderken cenûba ve Kuzgun Denizi "Bahr-ı Hazer" sahiline geldiler. Ve gölün kıyısını tutarak Türkistan'a doğru indiler.

[*]Osmanlı Türkleri'nin mensup olduğu kabile "Kaya Han"ıdır. Kayı Han sehven kullanılmıştır.

Artık Altınordu'dan ayrılmışlardı. Buralarda çata, çarpışa; saldırı, dövüşe etrafi kapladılar... Hindistan'a döndüler, İran'a girdiler, Kafkasya'ya çıktılar, Irak tarafına, Arabistan'a yayıldılar. Âmir oldular. Emrettiler.. Rastgeldikleri boyunları eğdiler,

kolları büktiler.. Bükülmüş belleri doğrulttular. İnsanlara büyüklük nedir anlattılar.. Şân nedir tattırdılar.. Edebî nedir öğrendiler.

Diğer taraftan Altunordu durmayıp ilerliyordu. Rusya'nın cenûbunu, şimâlini, Kırım'ı, Finlandiya'yı, Laponya'yı kaplıyordu. “Gün Han” kumandasında bir kısım Bulgarlar ayrıldılar. Dobruca ovasından Aşağı Balkan dağlarının eteklerine sarıldılar. Koyunlarını saldılar, buralarda kaldılar.

Çelik Han kumandasındaki Macarlar ve Hunlar, Karpat tepelerinin etrafında durdular. İlk yurtlarında bozkırlarda pek az gördükleri bu yeşil yaylaları, ak dereleri sevdiler. Çadırlarını kurdular. Atlarını ürettiler.

Ordunun son kısmı Cermanya, Gol ülkelerine kadar sokuldular. Rûhlarından, ateşlerinden, kuvvetlerinden oralardaki kansız, cansız insanlara rûh, kuvvet aşıladılar ve böylece bugünkü canlı, ateşli, kuvvetli insanlık meydana çıktı. Meydana çıktı, fakat bunlar da kardeş olduklarını unuttular. O hâldeki, yekdiğerine saldırmaya, birbirinin vücûdunu dünyadan kaldırmaya başladılar...

(s.11)Acaba bunlar, bir gün olup da damarlarında hâlâ, kırmızı ile beslenen atalarının kanı mevcûd olduğunu ve dedelerinin, torunlarının hâlâ Türkistan ovalarında, Sibiryâ çöllerinde, Ural eteklerinde sefil ve kimsesiz süründüklerini anlamayacaklar mı? Anlaşamayacaklar mı? Yoksa gafil, câhil birbirlerini yiyip gidecekler mi?

Ahmed Hikmet

(s.11)**Ahmed Hikmet Bey**, 1287 sene-yi hicriyesi Rebiü'levvelin üçünde İstanbul'da doğmuş olan Ahmet Hikmet Bey, Girit ve Cezayir Bahr-i Sefîd Vilâyetleri Kapı Kethüdâsı merhum Yahya Sezaî Efendi'nin oğludur. Ecdâdı Moralı olup uzun müddet o taraflarda müftülüklerde bulunmuşlardır. Ahmet Hikmet Bey'in ceddi Abdülhalim Efendi şiir ile iştigal etmiş olduğu gibi Bedri Sezaî Efendi'nin de gayr-i matbu' müretteb, mutasavvifâne bir dîvânı vardır. Yedi yaşında pederini kaybetmiş olan Ahmed Hikmet Bey, ibtidaî tahsîlini rüştiye mektebinde geçirdikten sonra Mekteb-i Sultânî'ye girmiş ve mektebin daha dördüncü sınıfında iken edebiyât ile iştigale başlamıştır. Ahmet Hikmet Bey, tahsîlini ikmâl ettikten sonra, Fransızcadan muhtelif hikâyeler tercüme ve neşreylemişse de onlara hiçbir ehemmiyet atfedilemez.

Genç edîb, henüz 309 tarihinde Yunanistan'da Pire'de, bir sene sonra Kafkasya'da şebender ve Kalten'de bulunduğu sırada edebiyâtımızda millî bir gaye bulunması lüzumunu anlamış ve İstanbul'a avdetinde, Mekteb-i Sultânî'de senelerce devam eden hayât-ı tadrîsiyesiyle bilhassa Servet-i Fünûn'daki beş senelik fa'âl hayât-ı edebiyesinde edebiyâtın millîleşmesi ve lisânın sadeleşmesi hususunda çok çalışmıştır. "Haristân ve Gülistân" unvanlı mecmuayı hikâyâtı millî bir mahiyeti hâiz ve pek kıymetlidir. Hikmet Bey bu eserini çıkardıktan sonra, sadelik ve milliyet mes'elelerine bir kat daha ehemmiyet vermiş ve meşrutiyetten sonra, "Türk Derneği"nde "Türk Yurdu"nda, Dârülfünûn'daki tadrîsâtında Türk milliyetçiliğini bütün kuvvetiyle neşr ve ta'mîme çalışmıştır. Âsâr-ı Almancada tercüme edilen bu millî edîbimiz el-yevm "Peşte" başşebenderidir.

Zafer Destanları

4.1.2.1.3.Şehîdin Rü'yâsı

(s.12)Gökte yanan yıldızların sarı ateşi,

Durgun sular üzerinde söndü uzandı.

Yeşil sırtlar arkasında doğan güneş,

Türk şehîdi yüce Turan fecridir sandı.

Yüz çevirip göğsündeki yıldızlı aya,

İstikbâli görmek için daldı rü'yâya:

Eski Turan illerinde ıssız ellerde

Atlıların naraları inledi, durdu:

Destanımız okunacak yine dillerde,

Büyük Hakan altun dağda kurultay kurdu!

Aksakallar anladılar nedir ma'nâsı;

Genç kızların gözlerinden sildiler yası.

Donuk yüzlü cengâverler, altun kargılar,

Tunç kılıçlar ellerinde Oğuz Beyleri;

Yirmi dört boy merakla birbirinden sorar:

—Kaç asırlık meş'ûm tâli' kaldı mı geri?

Ateş yandı, tunç yüzlere alev süründü;

Altun tahtı üzerinde hakan göründü:

(s.13) “Türk milleti, ey Tanrı'nın en yüce soyu!

“Kızıl renkli kutlu ışık ocağımızda

“Parıldarken topladım ki yirmi dört boyu,

“Artık zafer perileri kucağımızda!

“Eski hüsrân yıllarının silindi hârı!

“Eski Kafkas dağlarında zafer rüzgârı!

“Kaç asırdır Altaylar'da çiçek açmazdı,

“Moskof eli değdi diye, ağlardı sular.

“Artık” şânla parıldadı eski Türk adı!

“Şimdi İdil boylarında analar sorar:

“Yine hilâl asıldı mı göğün yüzüne

“Yaşlar inmiş düşmanların hâin gözüne.

“Kahramanlar, boy beyleri, yüce yiğitler!

“Doğan güneş rûhumuzdan ateşler kapmış!

“Gelibolu sırtlarında yanan şehîdler

“Ecdâdının rü’yâsını hakikat yapmış!

“Çanakkale, o mukaddes kahraman yurdu

“Asırlıların dillerinde bir destan oldu...”

15 Teşrin-i Evvel 1911

Felâket Hâtıraları

4.1.2.1.4. Osmanlı-İtalyan Muharebesi

(s.14) Afrika'da bir gece, bir ğabede, magnezyum ziyâsında birkaç saniye seyrettiğim bir mübâreze hatırlıyorum. Mübâreze, bir manda ile onun sırtına sıçramış bir pars arasında vuku'a geliyordu. Ensesinden kavrayan parsı devirmek için zavallı mandanın nevmîdâne sıçrayışı ne bülend idi!

Evvelâ hücumun ânîliği, sonrada mandanın yırtıcı pençelerden mahrûmiyeti, iki kuvvet arasında nispet bırakmamıştı. Bîçare hayvan, canavara karşı kendini müdâfaa için uğraşırken, pars onun etlerine on tırnağını birden geçirmişti. Bu keskin, bu sivri tırnakların delip geçtiği yerlerden dereler gibi kanlar akıyordu.

Zihninde Osmanlı-İtalyan Muhaberesi'yle bu vak'a arasında bir mukarenet buluyorum. Mütecavizde aynı hücumanı,-heyhat- aynı maksat silâhlar beyninde aynı tefâvüt, müdâfaada, aynı kahramân-âne gazab ve aynı şiddet. Hâlbuki bu vak'a insanlar arasında cereyan ediyor. Avrupa ise, her vakitki gibi, sükûnetle durmuş., bu katliama seyirci oluyor. Terakki, müsâlemetperverlik konferans, hüküm kelimelerinde.. Bu, büyük, bu, boş kelimelerde ne elîm bir istihzâ var!

(s.15) İtalyanlar bize cevap verecekler; bizim de bir vakit Cezayir'de.. Daha sonra "Tonken"de daha başka yerlerde fatih oyunu oynadığımızı söyleyecekler. Evet, heyhat ki.. Doğru söze karşı ne söylenilebilir. Bununla beraber, bizim seferlerimiz, İtalyanlar'ın Trablus Muharebeleri'nden, pek.. Pek az kanlı oldu. Lâkin her şeye rağmen tarihimizi lekeleyecek bir parça cinayet kaldı! Bunun içindir ki, benim me'yûsâne-yi itirâzâtım yalnız İtalyanlar'a değil hepimize.. Avrupa'nın Hristiyan nâmını taşıyan bütün milletlerine şâmildir. Dünyada bizden daha katil kim var? Dudaklarımızda uhuvvet terâneleriyle her sene daha cehennemi bir alet-i harp îcâd eden.. Yağmacılık etmek için, ihtiyar Asya'yı, bîçâre Afrika'yı ateşlere, kanlara boyayan.. İrk-ı esvede..

İrk-ı asfere mensup olan bîçârelere hayvan muamelesi eden biz değil miyiz?

Her yerde bizimkine benzemeyen medeniyetleri top ateşleriyle yakıyoruz. Anlamadan, anlamağa lüzum görmeden, bizimki kadar ameli, o kadar menfaatperest o kadar muslih değildir, diye bu medeniyetleri istihfâf ediyoruz. Bu yerler kıtallarımızdan kurtulur kurtulmaz, bizim o doymak bilmeyen hırslımıza âmâçgâh oluyor. Kürek cezasına mahkûm işçilerimizi, küçük san'atları öldüren büyük fabrikalarımızı, memleketimizin hırslarını ümîdsizliklerini.. Bütün karışıklığını, bütün çirkinliğini, o yerlere naklediyoruz. Nezîh, füsûnkâr nutuklar teâtî ettiğimiz Avrupa merâkizinden uzak memleketlerde bizi iş başında görenler, insâniyyetin merhamete doğru, “Hunlar” zamanından beri en hatve atamadığını teslim ederler. Bununla beraber bizzat Çinliler’in de beni tasdik edeceklerinden emîn olarak derim ki: Son Çin seferinde Latinler..Yani Fransızlar, İtalyanlar sâirlerine nispetle kıyas olunmaz derecede şefkat, mülâyemet gösterdiler.

Fransa gazetelerinden çoğu zımnen, İtalya lehinde görünüyorlar. Mükemmel (s.16)toplar sayesinde yüzlerce Türk’ün yere serilmesine mukabil İtalyanlar’ın üç, dört telef vererek kazandıkları muvaffakıyyâti bu gazeteler büyük bir sükûn ile anlatıyorlar. İtalyanlar’ın asî demek şenâatını irtikâb ettikleri birçok Arap esirinin göz önünde asılmasını, bir şey demeden hikâye ediyorlar. İtalyanlar yağma ediyorlar, yakıyorlar, öldürüyorlar; ve bütün bu harekâta “memleketi temizlemek” nâmını veriyorlar; o kadar ki, insan vahşî hayvan ondan bahsedildiğine inanacak gibi oluyor. Geçende, en büyük Paris gazetelerinden birinin muhabiri, uzak mesafeden açılmış bir top ateşinin güzelliğinden(!) bahsediyordu. Topçular, o kadar güzel nişân alıyormuş ki karşılarındaki Araplar’ı, zavallı eski tüfekleriyle ekin biçer gibi seriyormuş. Türkler, kendilerini arslanlar gibi müdâfaa etmek için bir caminin derûnuna girmişler. İtalyanların fütuhatını geciktirmişler. Muhabir bu camiye “uğursuz” demekten çekinmiyordu....

Bir başkası da: “Toplarla yıkılmış köy harâbelerinde, cenaze yığınlarına, mevâşî sürüleri, şaşkın çoban köpekleri arasında görülen tek tük birkaç mutaassıb hâlâ İtalyanlar’a kurşun atmağa çalışıyor.” diyordu. “Mutaassıb kelimesi, doğrusu ya bir buluştur. Bari ölseler!” ve fakat, İtalyanlar bunları hemen yakalayıp -şüphesiz darağacına doğru- zahmetsizce götürüyormuş!

Bütün bunlarda insânı buht içinde bırakan bir idrâksızlık var. Bunun sebebi şudur ki: Muhabirlerimiz İtalyan ordusunda yaşıyorlar. Gördükleri hüsn-ü kabulun te'sîrine pek çabuk kapılıyorlar. Onları misafir eden zâbitler de, aynı sûretle her gün (s.17)barut kokusuyla bî-hûş oluyorlar. Lâkin sükûn zamanlarında hepsinin samîm rûhu teşebbüsün nâ-merd-âne bu vesâitin zâlimâne olduğunu şüphesizki bir dereceye kadar teessürle idrâk ediyor. Lâkin mütecavizler tarafını iltizâm eden Fransız gazeteleri vicdân-ı millîye hiçbir zamanda bu kadar bîgâne almamışlardı. Ben bu cihetten emînîm. Çünkü, birçok kimselere, birçok çiftçilere, köylülere bunun için düşündüklerini sordum. Fransa'da herkes bir buht-ı elîm içinde.. İtalyanlar'ı müttehiden tekbîh ediyor. Ben bu hakikatı hiç değilse Afrika'daki yedi milyondan ziyâde Arap teb'amızın hatırı için, sesim çıktığı kadar yüksek söylüyorum. Matbûatın bu macerada göstermiş olduğu tarafgirlik, Arap teb'amızın kalbinde ye's ve isyan uyandırdı.

Sırası gelmişken şunu da ilâve edeyim ki biz tabiiyetimizde bulunan Araplar'a cidden mûcib-i hecâlet olacak muamelelerde bulunuyor, onları beyhûde mezâlim altında eziyoruz. Cezayir'de, Tunus'ta yüzlerce miskin küçük me'murlarımız var; Araplar'a ebleh-âne bir gurur ile muamele ediyorlar. Onların yüreğinde gizli bir kin uyandırıyorlar. Ve bu kin Suriye'ye Fas'a ve neresi olursa olsun bir İslâm diyarına takım takım giden muhacir kabilelerini hazırlıyor.

Hristiyan Avrupa'nın nazarında bütün Müslümanlar, sayd-ı mücâz olan bir şikâr sürüsünden başka bir şey değildir. Bir anda memlekete hûnîn bir gün ve kemik yığını haline getiren öldürücü aletlerin faikıyyeti yüzünden Avrupa umûmiyetle bu avlanışlarda muvaffak oluyor.

İşte Afrika'da bu sayd -ağır bir esâret zebûnu olan Mısır'dan geçerek-mağribden Zengibar'a kadar hemen tamam oldu; aynı sûretle, bütün Hindistan Müslümanlar'ı da esaret altına girdi. Biri şimâlden, diğeri cenûbdan iki dehşetli avcı, İran içine doğru ilerleyip duruyor...

(s.18)Geride ancak Osmanlı Hükûmeti kaldı. Lâkin onlar gibi kendine dokundurmuyor. Evlâdını kemirmeğe başlayan teceddütperverlik yarasına rağmen yine müdhiş bir mücâhiddir. Onun mağrur ve kahraman ordusu kanının son katresini dökünceye kadar müdâfadan fariğ olmayacaktır.

Piyer Loti

(s.18)**Piyer Loti.** —Fransa'nın Őu son otuz sene zarfında yetiŐtirdiĐi bųyųk hikâye nųvîslerden biridir. Bahriye silkinden yetiŐerek vazifesi iktizâsınca dųnyanın en gųzel ve mećhul kıtalarını gųren, Avusturalya'yı, ćin'i, Japonya'yı, Tonkin'i, Őimâl-i Afrikayı, İnan'ı gezen ve memleketimizde iki defa senelerce ikamet eden “Piyer Loti”, kâinatın bu muhtelif kıtalarını bųyųk bir kudret ressâmâne ile musavver hikâyeler yazmış ve nihayet Fransız Encųmen-i DaniŐ'e dâhil olmuŐtur. Mevzu'larının gųzelliĐi ve yeniliĐi, hikâyelerinde mevzu'nun sadeliĐi, ųslųbunun renk hususiyeti, lisânın selâsetiyle, “Piyer Loti”, bųtųn Fransız ųdebâsı arasında temâyųz etmiŐtir. Őark'ın ve bilhassa memleketimizin menâzır-i tabiiyyesini o kadar kudretle tasvîr eden hićbir edîp yoktur. Memleketimizi pek ćok seven bu bųyųk edîp, Trablusgarp ve Balkan muharabeleri esnasında Avrupa'da Tųrkler lehinde bir cereyan aćmaĐa baŐında ćalıŐmış ve bilâhere Edirne'nin istirdâdından sonra misafireten memleketimize kaldıĐı esnada, Tųrkler'in kadirŐinâslıĐına tekrar Őâhid olmuŐ, hakkında bųyųk hųrmet ve muhabbetler gųsterilmiŐtir.

Zafer Destanları

4.1.2.1.5. Şehîd ve Hilâl

(s.19)Zulmetde mi kaldım, ne bu akşamın hâli?

Bir gariplik çökmüş yine durgun denize...

Benzetirdim bir vürmalî sarı benze...

Altun taclı, matem yüzlü güzel hilâli.

Yine doğmuş; vadilere dökmüş saçını;

Fakat nerde, göremedim, altun tacını...

—Altun taclı yüce hilâl, sen kaç asırdır

Evlâdının hüsrânına yaşlar dökersin,

Nazlı “Orhun” sularına aksedersin,

Yeşil “Tuna” boylarında gözlerin kalır;

Sendin gören ecdâdımın şân demlerini;

Anlat şimdi asırların mâtemlerini?

Maî, derin bir karanlık... Issız bir vadi...

Yalnız, uzak boşluklarda eski bir kaval...

Lâkin bu ses cedlerimin sesi:

“Ey hilâl”

Tak tacını kahramanlık günleri geldi!

Hangi altun kavalındı bu esrarlı ses?

Düşünürken, gökyüzünden geldi bir nefes:

(s.20)Gönüllerde soldu siyah hüsrân gülleri;

“Fatihler’in büyük rûhu uyandı yine!

“ (Altun Soy)’un bitti artık mâtem selleri,

“Girdi zafer mevkibeleri Turan iline...

“ Türk şehîdi! Zulmet yandı kaldır başını;

“Sil şefkatli gözlerinden hüsrân yaşını!”

Mefkûremın rü’yâsı mı?.. Bilemedim bu.

Hakikatti! Rü’yâ demek hakikat demek

Ey rûhuma ateş koyan mukaddes dilek

Bana yalnız senin rü’yân hakikat oldu!

Ateş gözlü hilâlinin öpüp saçını

Sordum:

—Nerde göster bana altun tacını?

Issız gece... Birdenbire karşı dağlardan

Bir karanlık uğultuyla ŐimŐekler aktı;

Tâ önümden yükselirken kara bir duman

Pembe hilâl gökyüzünden Őefkatle baktı:

“Türk Şehîdi, kanlarınla yıka saçımı!

Koydum senin merd başına altun tacımı!..”

4.1.2.1.6. Satvetli Günlerimiz

(s.21) “Birinci Fransuva”, “Şarlken”in cesm ordularını bütün hırs ve intikamıyla perîşân etmek onlardan hakikî bir intikam almak için Kanunî'nin silâh muzafferiyetine ilticâ eylediği zaman “Süleyman Kanunî” muzaffer ordularıyla Macaristan'ın vâsi' sahralarında dolaşıyor. Turan'ın bî-ârâm dalgaları üzerine kurulan köprülerden mütemadiyen nakliyat icrâ ediliyordu. “Süleyman Kanunî” İstanbul'da müdebed saraylar içinde ittihâz eylediği tedâbîr-i siyâsiyyeye mızrak parıltıları, bayrak temevvücleri arasında seyyar bir kâşâne-i zafer teşkîl eden çadırlar içinde de devam ediyordu. Bir gün, “Budin”de maiyyet kumandanları ve muzaffer ordusu ile yeni bir silsile-i zaferin tertîbât-ı evveliyyesi ile meşgul olduğu sırada, “Birinci Fransuva” tarafından murahhaz sıfatıyla gönderilen “Polen”i huzuruna kabul etmiş “Birinci Fransuva”nın hırs-ı intikamıyla meşbû' recâ ve istirhâmâtını bir vakar-ı merdâne ile dinlemişti. “Birinci Fransuva” bu istirhâmında “Süleyman Kanunî” ordularının kuvvet ve besâletinden istimdâd ediyor, Manş denizinde gayr-i kabil galebe faikıyyet-i mükemmmeliyeti hâiz bir kuvvet teşkîl eden “Şarlken” ile “Sekizinci Henri” donanmalarına karşı bir kuvvet vücûda getirmek arzu eyliyordu. “Birinci Fransuva” bu kuvveti vücûda getirmeye muvaffak olduğu andan itibaren, bahren bir faikıyet kesbedecek bahr-ı muhit atlasında gayıp eylediği hâkimiyet-i bahriyeyi, Bahr-i-sefid'de muzaffer satvetli bir donanmayı vücûda getirecekti.

“Süleyman Kanunî” “Birinci Fransuva”nın bütün desâisine vakıftı.

Onda kuvvetine i'timâd etmekten mütevellid öyle bir cesaret-i fikriyye, bir lâkayd-ı (s.22)fevkalâde mevcuttu ki, kuvvete âid husûsunda zerre kadar tereddüt göstermiyor, düvel-i sâireye karşı takip eylediği himâye politikasında hep zayıf olan ciheti iltizâm ediyordu. Bu politikada öyle bir muhâleset ibrâz ediyordu ki taht-ı himâyesine aldığı hükûmetin hiçbir hatasını nazar-ı dikkate almıyor. Dini kendi siyasetine îrâs-ı mazarrat etmeyecek bir sûrette himâye etmekten hâli kalmıyordu.

“Süleyman Kanunî” bu meslekte hitâm-i ömrüne kadar devam etmiş, Fransa'nın hasmı “Şarlken” Osmanlılar'la te'sisi münasebet için Mösyö “Seyer”i “Süleyman Kanunî” nin âsitân-ı selâtîn-i penâhına gönderdiği zaman Mohaç muzafferi şu sûretle cevap vermişti.

— “Şarlken” benimle akd-ı musâfât etmek istiyorsa, şunu kat’iyyen hâtırından çıkarmasın ki, “Fransuva Kral” benim en birinci dostumdur; binâenaleyh evvelâ ondan gassettiği yerleri vermeli ve zorla aldığı paraları iâde etmelidir. Aramızda teyîd -i muhâleset için ancak o zaman müzâkere edebiliriz; ondan evvel mümkün değil bir şey olamaz. Çünkü İmparator, “Fransuva”ya karşı pek büyük şiddetler göstermiştir!

“Süleyman Kanunî” bu fikrinde cidden sebât etmiş “Birinci Fransuva”ya muavenet eylemeyi kat’iyyen dirîğ etmemiştir: Hatta Kaptan-ı Derya “Hayrettin Paşa”ya lazım gelir emirler verilmiş donanma Gelibolu’dan hareket için tertîbât ile meşgul olmaya başlamıştı.

“Süleyman Kanunî” Fransuva’nın seffri “Polen”e te’mînât-ı kat’iyye i’tâ ediyor. “Fransuva”ya gönderdiği nâme-i mahsûsada: “Murahhas-ı mahsûsun Polen’in recâ ve istirhâmâtı nezd-i şâhânemizde kabul buyrulmakla her türlü levâzım ve mühimmâtını hâmil olan satvetli donanmamızı muavenete me’mur eyledim. Kaptan-ı Derya (s.23)Hayreddin Paşa’ya emr-i mahsûs irsâl ederek evâmir ve ta’lîmâtını dinlemesini düşmanlarını mahv ü perîşân edecek tedâbîr-i ittihâz eylemesini ferman buyurdum.” Tarzında beyân-ı malûmat eyledikten sonra şu satırları ilâve ediyordu: “Dikkat et ki hasmın yine seni iğfâl etmesin, çünkü o kendisi ile mütemadiyen harp eylemeye azm-i kat’î hâsil etmiş görmezse, hiçbir zaman senin de akd-i müsâlaha etmek ârzû etmez?”

“Hayreddin Paşa” emr-i pâdişâhîyi alır almaz, Nisan’ın lâtif bir gününde “Çanakkale”den hareket ediyordu. Osmanlılar’ın satvet-i cihângîrânesini Bahr-i seffidin bî-pâyân mâîlikleri içinde gösterecek, “Nis” sahillerinde “Toulon” körfezlerinde irâe-i mehâbet edecek olan bu donanma yüz on çekdiri, kırk kalyon, kırk mavnadan ibaret bulunuyordu. Hayreddin Paşa’nın tab-ı şedîdi ile mütenasip bir sûret-i fevkâladeyle hareket eden donanma hedef-i harekâtına vusûl için sür’atle kat’-i merâhil ediyor. Az bir zaman sonra “Mesina” Boğazı’nın mest ve râkid sularında “Reciyo”nun mâî ufuklara doğru imtidâd eden zerrîn sahilleri karşısında lenger-endâz oluyordu. Donanmanın hedef harekâtı Marsilya şehri idi. Donanma, “Reciyo”da su almak için tevakkuf etmişti. Fakat, ahâlî bu vakıf olmadıklarından, Osmanlı Donanması’nın vürûdunu haber alır almaz firar etmişler, şehirde “Reciyo”şatosunu müdâfaa edecek altmış kişiden başka bir kuvvet bırakmamışlardı. Osmanlı askerleri su almak için karaya çıktıkları hâlde “Reciyo” Kalesi kumandanı “Diyego Gaytano” ânî bir taarruza duçar olacağından

korkmuş, Osmanlı askerleri üzerine müdhiş bir ateş icrâ eylemişti. “Gaytano”nun bu hareketi kendisi için büyük bir felâket olmuştu. “Hayreddin Paşa”, bu vak’ayı haber alır almaz, derhal topları sahile çıkarmış, “Reciyo” Kalesi’ni mütemadiyen ateşe tutarak nihayet fethine muvaffak olmuştur.

(s.24)Osmanlı Donanması “Reciyo” sularından müfârekat ettikten sonra Roma sahilerine doğru hareket ediyordu. Donanma “Terraçin”, “Porto Daniçyo”, “Civitavecckiyân” sahillerinde şanlı sancaklarıyla arz-ı endâm ettiği zaman “Roma”da azim bir havf ve dehşet hüküm-fermâ oluyor. Ahâlî müteessir ve perîşân, dağlara ilticâ ediyordu. Üç aydan beri engin denizler ortasında dolaşân bu sefâin-i zafer “Alp” adasının şimâlinde “Niyomniyo” sahillerine kadar geldiği hâlde hiçbir kasabaya tecavüz etmemiş güzergâhı satveti üzerinde hiçbir eser-i hasâr bırakmamıştı. İtalyanlar onlara emîn ve mutmain erzak getiriyorlar, paralarını daima peşin alıyorlar, Osmanlılar’dan hiçbir zarar görmüyorlardı.

“Hayreddin Paşa” donanması, tabl ve kôs âvâzesiyle “Marsilya” körfezine dâhil olduğu esnada bütün ahâlî sahillere koşuyor; Marsilya körfezinin şuâlı şemse karşı parlayan mâî suları üstünde mestâne temevvüc eden Osmanlı sancaklarını temâşâ ediyorlardı. Osmanlı donanması uzakta görünür görünmez, limanda azîm bir fa’âliyyet husûle gelmiş, “Fransuva dö Burbon” kumandasında bulunan Fransız donanması, Osmanlı donanmasını istikbâl için fevkâlade tedârikat icrâ eylemişti. Temmuz’un tarâvetdâr lâtif bir gününde Marsilya limanında arz-ı endâm eden Osmanlı donanması tarihte misl-i sebk etmemiş bir şetâret-i fevkâlade ile istikbâl ediliyordu. Osmanlı bayraklarının rengi gülgûnî uzaklarda müşahade olunur olunmaz, Fransız bahriyyesi meserret ve şetâret âvâzeleriyle bu muhteşem donanmayı istikbâl ediyor. Fransız bayrakları Barbaros’un güzârîş-i satvet ve kahramanîsi önünde titreye titreye direkler üzerinde iniyor, çıkıyordu. Fakat, “Barbaros” bu bî-fâide-i merasim ve ihtirâmâtı kat’îyyen ehemmiyet vermiyordu...

Ahmed Refik

4.1.2.1.7. Türk'e Göre Vazife

(s.25)Vazife ne? Gökten inen bir sestir:

Soydan gelen duygulara ma'kestir!
Ben askerim, o üstümde kumandan;
Baş eğerim her emrine sormadan.

Gözlerimi kaparım,
Vazifemi yaparım!

Hikmetini sormam, ince elemem;
Âmirimdir, ona karşı gelemem.
Haklığına eylemişim kanâat,
Benden ona kayıtsız, şartsız itâat

Gözlerimi kaparım,
Vazifemi yaparım!

Benim hakkım, menfaatim, ârzûm yok...
Vazifem var, başka şeye lüzum yok.
Aklım, gönlüm düşünmezler, duyarlar;
Ondan gelen buyruklara uyarlar.

Gözlerimi kaparım,
Vazifemi yaparım!

Var demezdim bu dünyanın ötesi,
Olmasaydı vazifenin gür sesi...
Bu ses mutlak mâverâdan geliyor;
Hak nerdeyse tâ oradan geliyor.

Gözlerimi kaparım,
Vazifemi yaparım!

Ziya Gökalp

4.1.2.1.8. Alman Talebesi'nin Şarkıları

(s.26)[Cibâl ve tilâinde lâ-yemût meşe ağaçları zafer iklîlleri gibi parlayan handenâk memleketi, tarab-fezâ tepeleri altın telli şua'-i şemsin te'sîriyle parıldayan yeşilliklere, müstağrak vasi' ülkeyi bilir misin?

Evet bilirim. Almanların vatanıdır

Yalan nedir bilinmeyen, insanın sözü hakikat diye telâkki olunan güzel memleketi, bütün meşâkk ü mezahim-i hayâtiyyenin samimi aşk ve muhabbetin te'sîriyle zâil olduğu cennet gibi ülkeyi bilir misin?

Evet bilirim. Almanların vatanıdır

Nâmûs ve istikametın melce'î, salâbet-i dîniyyenin merkezi olan memleketi, tatlı sesiyle ehl-i fazilete mesûbat-ı celfle va'd eden i'tikad-i dinîyyenin saltanat sürdüğü güzel ülkeyi bilir misin?

Evet bilirim. Almanların vatanıdır

Evet! Şân ü şeref senindir, ey vatanım, küre-i arzda en mümtaz yeri sen teşkîl edersin, cihân-ı kıymet-ı hürriyetin en ziyâde cilve-nümâ-yı mubâhât olduğu yer senin sine-i şefkatindir...

Evet, ahd ü kaseın ederiz ki bütün hüviyet-i rûhiyyemizle, bütün kalbimizle seni seveceğiz ve bütün hayâtımızda sana layık, senin tarihine şeref-bahş olmaktan başka hiç bir gaye takip etmeyeceğiz.]

[Ey vatanım, ölünceye kadar sana karşı aşk ve muhabbetimde sâdik ve vefâ-dâr kalacağım, işte yemin ediyorum, bütün malımı mevcûdiyyemi, hatta hayâtımı al, hep senindir.

Yalnız sözle, şarkıyla değil, en müşkil zamanlarında muharebenin en kızgın dakikalarında sönmez ateş-i muhabbetimi ispat etmeğe hazırım.

(s.27)Gerek şenlik ve gerek mâtem günlerinde senin dostların benimkiler olacaktır. Ömrüm sürdükçe senin düşmanların benimkiler olacaktır. Çünkü seninle ittifâkımız zevâl-nâ-pezîrdir.

Yegâne medâr-ı tesellim, en büyük medâr-ı saâdetim sensin:

İşte yemin ediyorum, ey vatanım, mal ve canım senindir, ölünceye kadar sana sâdık kalacağım.]

[İşte Mayıs ayı geldi. Ağaçlar baharlara müstağrak, siyah endişeler içinde kûşe-i istirahatıta kalmak isteyenlere vay! Fikrim, rûhum kubbe-i semâ altında uzaklara doğru hareket eden bulutları takip ediyor, âlem-i mechûliyyetin bî-pâyân karanlıklarının içine dalmak isterim. Yegâne emelim budur.

Ey sevgili babam! Ey şefkatli anam! Sizi Allah'ın himâyesine tevdi' ediyorum, uzaklara, uzaklara doğru rehrev oluyorum. Benim katetmediğim ne kadar yollar, henüz tatmadığım ne kadar şaraplar vardır.

İşte yola çıkıyorum, bana güneşin ferahfezâ şuâ'-ı refâkat ediyor, işte dilrübâ dağları atlıyorum, sâkin vadileri katediyorum, suların tatlı tatlı zezzemeleri, ağaçların tarabâver şakırtısı kalbimi tenşît ediyor, tagannilerin tabîatın mütelevvin terennümlerine karışıyor.

İşte akşam oldu. Ortalığa karanlık bastı. Yolda hân yoksa mâî semânın kubbesi altında uyuyacağım. Yıldızlar bana bekçilik edecek, rüzgâr bana goncaların bûselerini getirecek. Gün açılmadan şafağın bir bûsesiyle uyanıp kalkacağım. Yolculuk! Yolculuk! Hür ve serbest müteallimin en derin emeli. Göğsünde hayât nefhaları çarpıyor. Ey âlem-i mechûliyyet! Niçin bu kadar güzel, niçin bu kadar câzibedârsın?]

4.1.2.1.9. Anadolu

Gençliğe

(s.28) Yürüyordum: Ağlıyordu ırmaklar;

Yürüyordum: Düşüyordu yapraklar;

Yürüyordum: Sararmıştı yaylalar;

Yürüyordum: Ekilmişti tarlalar.

Bir ses duydum,

Dönüp baktım: Bir kadın,

Gözler dönük, kaşlar çatık, yüz argın;

Derileri çatlak, bağı kapkara;

Sağ elinin nasırında bir yara;

Başında bir eski püskü peştamal;

Koltuğunda bir yamalı boş çuval!..

—“Ne o bacı? ”

— Ot yiyoruz, n’olacak!..

—Tarlan yok mu?

— Ne öküz var, ne toprak..

Bugüne dek ırgat gibi didindim;

Çifte gittim, ekin biçtim; geçindim,

Bundan sonra..

— Kocan nerde?

— Ben dulum;

Kocam şehîd.. Bir ninem var, bir oğlum.

(s.29) — Soyun, sopun?

— Onlar dahi hep yoksul!..

Ah Efendi, bize karşı İstanbul

Neden böyle bir sert, yalçın taş gibi;

Taşraların hayvanlık mı nasibi?

Hayır, hayır, bu nasibi almak için doğmadık.
 Onun için doğdun ki sen kadınlığın hakkıyla
 Ocağının karşısında saadete eresin;
 Göğsünü kabarttıran anneliğin aşkıyla
 Evlâdına sütün gibi pâk duygular veresin;
 Sen bir aziz yoldaşsın:
 Senin sesin hayât için dövüşmeğe koşturur;
 Senin sevgin vatan için fedakârlık öğretir;
 Senin yüzün insan için bir merhamet duyurur;
 Senin ile insanoğlu yeryüzünü şenletir.

Ey mübarek Anadolu toprağı!
 Hani senin bahtiyârlık hukukun,
 Hür düşüncen, millî duygun, kanunun?
 Hani senin yeni rûhlu çocuğun?
 Yazık sana ağlamayan şiire.
 Sevgin, neşen, çalgın, türkün, oyunun?

Ey dertler yatağı!

Ne vakte dek gençliğine hakaret,
 Bu ayrılık, bu gözyaşı bu ölüm?
 Ne vakte dek, kızlarına esaret,
 Bu sert demir, bu ağır yük, bu zulüm?

(s.30) Yazık, sana ağlamayan şiire;
 Yazık, sana titremeyen vicdâna;
 Yazık, sana uzanmayan ellere;
 Yazık, seni kurtarmayan insana!..

Ey vatanın bağrı yanık bucağı!
Hani senin bereketli hasadın,
Yeşil yurdun, mesut çatın, şen çiftin?
Hani senin medeniyet hayâtın,
Yolun, köprün, kazman, iğnen, çekicin?
Ey Türklüğün otağı!

Ne vakte dek bu acıklı sefâlet,
Bu viranlık, bu inilti, bu kaygu?
Ne vakte dek bu uğursuz cehalet,
Bu taassup, bu görenek, bu uyku?

Yazık, sana ağlamıyan şiire;
Yazık, sana titremeyen vicdana,
Yazık, sana uzanmayan ellere;
Yazık, seni kurtarmayan insana!..

Mehmed Emin (Türk Sazı)

4.1.2.1.10. Tebdîl-i Hevâ

(s.31)Ne vakit müsta'cel bir kâğıt çıkarmağa mecbur olsam zavallı bir tıfl-ı bâdiyenin gurbettede hayâl-i muhtazırı gözümün önüne gelir. Bir iki sene oluyor. Bir gün bitirip gitmek üzere isti'câl ettiğim evrak arasında bir tebdîl-i hevâ kâğıdı dikkatimi celb etmişti. Müsveddesi için hiç de lüzum olmadığı halde melfûflarından birine şöyle bir göz gezdirdim. Sonra bırakmayarak hepsini okudum. Bu İbtidâ-i Mekteb-i Tabîb-i'nin bir raporundan başlıyordu. Basralı bir çocuğun sillü'r-ri'e illetine duçar olmasına ve hastalık sür'atle seyretmesini icrâ etmekte bulunmasına mebnî-yi tebdîl-i hevâ için “bir an ol memleketine i'zâmı” lüzumundan bahsolunuyordu. Sonra bu esas üzerine bir teennî -yi ciddiyetperverâne ile aylarca süren birtakım muamelât başlamış. Havaleler, derkenarlar, başka raporlar, tezkireler yazılmış, muhâberât cereyan etmişti. En nihayet, hallolunamayan bir nokta kalıyordu: Harc-i râh. Hastanın Basra'ya kadar olan harcırahının hangi bütçeden tesviye edileceği, nereden karşılık bulunacağı ta'yîn etmek için bütün bu evrak dâireden dâireye dolaşıyordu. Ve şimdi yorgun nevmid bir halde yazıhanemin üzerinde dinelen bu evrak içinde tıfl-ı bâdiyenin bir an ol memleketine izâmı lüzumundan bahseden tabib raporları elden ele gezdikçe yıpranmış sanki kendileriyle birlikte o lüzum-u mübremde zevâle yüz tutmuş, artık ehemmiyetten (s.32)düşmüştü. Yalnız, hastalığın sür'atle seyrini icrâ ettiğini gösteren satırlar acı bir mâni, anîf bir vuzûh-ı kesbederek boğuk bir feryat ile rûhu tırmalıyordu. Bu azâb-ı elîm içinde bî-çâre çocuğu tahayyülde kendimi men' edemiyordum. O, şimdi mektep hastahanesinin demir karyolası üzerinde beyaz badanalı çıplak duvarlar arasında öldürücü öksürüklerin kahr-ı hayât sözüyle inleyerek, sarsılarak sür'atle seyrini icrâ eden hastalığın te'sfiriyle her gün bir parça daha eriyerek, solarak orada memmat ile uğraşıyordu.

Zavallı hasta, bazen baygın bir halde yatarken karşıki duvara mün'atıf kalan gözlerinde lem'a-i tahassür görülüyor, ne düşünüyorsun? Senelerden beri arkada bıraktığın bâdiyenin o hûnîn gurublarını, saf mehtâplarını, o yeşil hurmalıklarını, o payansız kum sahralarını mı tahattur ediyorsun? Orada sevgili bir pederin, müşfik bir validen, muazzez hemşirelerin, kardeşlerin, develerin, kısrakların vardı. Değil mi? İhtimal ki bunların hiçbirisi değil. İhtimal ki sadece o serbest semâlar, o serbest ufuklar, o serbest hayâtlar için mütehassir oluyorsun. İhtimal ki seni bu medeniyyetin kaldırımlı sokakları, bu yüksek duvarları sıkıyor, boğuyor. Fakat biraz daha cesaret; biraz daha

metanet... İşte ufak bir müşkil kaldı. O da yakında bitecek, artık bâdiyene kavuşacaksın...

Filhakika, nâ-kabil hâl gibi görünen harcı-râh meselesi de bir kere daha muhabereden sonra tesviye edildi. Artık hiçbir mani' kalmamıştı. Nihayet bîçare memleketine kavuşacak, kim bilir orada yeni bir hayât bulacaktı. Kâğıtların arkasını bırakmıyordum. Müsta'celen elden çıkarmak için uğraşıyordum; yazılıp imzalandı. Evraka teslim edildi. Memnuniyetle bir nefes alarak sofaya çıktım. Bu işi takip için evvelce birkaç kere kalıp gitmiş olan mektebin mubassırı orada, elinde maaş senedi (s.33) olduğu hâlde bu senede dâir ehemmiyetli bir bahse girişmiş gibi birkaç kişi ile beraber konuşuyordu.

Derhal yanına yaklaşarak:

— Hasta nasıl oldu, dedim, kâğıdı şimdi çıktı. Artık memleketine gidiyor.

Muhabatım maaş senedine ait muhavereyi kesmeğe razı olamayarak iki lâkırdı arasında can sıkıntısıyla, başından savarcasına cevap verdi:

— Ha! Dedi. Onu bugün gömdük.

Hüseyin Cahid

(s.33)**Hüseyin Cahid Bey.** —1291’de Karasi’de doğan Hüseyin Cahid Bey, aslen İstanbullu’dur. Pederi taşra me’muriyetlerinde dolaştığı için Cahid Bey’in çocukluğu Rumeli’de geçmiş, İstanbul’da idadi tahsîlini bitirdikten sonra Mekteb-i Mülkiye’ye girmiş, 312’de oradan şehâdetnâme almıştır. Hüseyin Cahid Bey’in edebiyâta intisâbı daha mektep sıralarından başlar: Mülkiye’nin son sınıfında arkadaşlarıyla birlikte “Mektep” isminde bir risale çıkaran Cahid Bey, ikmâl-i tahsîlinden sonra, o zaman Fikret Bey’in riyâset-i tahrîriyyesi altında çıkan “Servet-i Fünûn”a küçük tecârib kılmaya ve küçük hikâyeler yazmağa başladı.

Cahid Bey, asıl şöhretini edebî münakaşalarla kazanmıştır. Halid Ziya, Cenap ve Fikret ile teessüs eden yeni edebiyâtın en şiddetli müdafî, eskilerin muhâcemâtine karşı en şiddet ve harâretle çarpışân o olmuştur. Bu münakaşaların bir kısmı muahhiren “Ğavgalarım” unvanıyla neşredildi. Hikmet-i bedâyi’ ictimâiyyâta dâir perakende birçok makaleler tercüme ve neşreden Cahid Bey’in “Hayâl İçinde” unvanlı bir büyük hikâyesi ve “Hayât-ı Muhayyel”, “Hayât-ı Hakikiye Sahneleri” namlarıyla de iki cilt mecmua-ı hikayâtı vardır. Lisânda sadeliğın en hararetili müdafilerinden biri olan Cahid Bey, istibdâd devrinde memlekette fikri bir hayât uyandırmak isteyenlerin en çalışkanlarındandı. İ’lân-ı hürriyetten sonra “Tanin”in başına geçerek siyâsiyyât âleminde de kudret-i mübareze karanesini gösteren Cahid Bey, el-yevm İstanbul meb’ûsudur. Fakat onun ilim ve edebiyât sahasından çekilmesiyle, memleket bu sahada pek nadir yetişen müstaid zekâlardan birini gaybetmiş oldu.

Cenk ve Zafer Şiirleri

4.1.2.1.11. Kanın İsyanı

1

(s.34)Damarlarında sakın ve hâmûş seyreden kan birdenbire isyan etti. Ve haykırdı: “Bu mezellet artık yeter! Ben artık bu makhûriyyete tahammül etmem! Ben bundan sonra senin aciz korkak kendi aşkıyla dolu vücûduna feyz ve hararet vermem! Beni sana büyük Fatihler, hiçbir şey önünde korku bilmeyerek parlak zaferler kazanan ölü babaların mîrâs bıraktı. Onların damarlarında daima mağrur ve zafer hırs ve hamâsîyle kaynayarak aktım; ve daima Kosova'nın, Niğbolu'nun, Varna'nın, Çaldıran'ın, Mohaç'ın, Haçova'nın bir ve tek düşman vâsi bir mezar ve kendim için bir şânlı galibiyet sahnesi olan toprakları üstüne döküldüm. Heyhat!! İşte asırlardan beri o mes'ûd, muhteşem zamanların tahassürüyle muazzebim! İşte asırlardan beri ben ecdâdının şerefli kanı senin damarlarında mahbûs kaldım. Sen bana hiç gün göstermedin! Ben asîl civânmerd ve kuvvetli idim. Sende şimdi cılız zayıf oldum. Birbiri arkası sıra sayısız hezimetlerinle o bir alçağa yakışân zillet ve miskinlikle benim sükûtuma sebep olan beni kurutan sensin, sefil! Eğer sen bana sermedî bîgurur ve iftihâr veren Türk nâmını taşımasa idin, şu isyân anında derhal beynine hücûm eder. Bir saniye içinde bütün hôdgâmlığıyla kendine ait perestişinle bütün o murdar, i'tirâf olunmaz şeylerinle seni öldürürdüm! Fakat mademki henüz sen o büyük o şânlı adı taşıyorsun, her şeye (s.35)rağmen senden ümîdvârım. Ben zafer isterim zafer! Azîm, günahlarının keffâretini vermek bana kendini affettirmek için çabuk silahlanmalı. Düşmana doğru koşmalı! İşte sana son ihtârım: Bana haysiyetimi iâde et. Beni zafer yolunda akıt! Git, muzaffer ol yahut sefil, geber!”

2

Aman Yâ-Rabbî! Az kalsın deli oluyordum! Şikârını gagasıyla başından tutarak yere vuran bir yırtıcı kuş gibi âsî kanım beynime saldırdı ve beni tâ başımdan ayaklarıma kadar bir kasırğa kuvvet ve şiddetiyle sarstı. Elime tüfengimi aldım, dışarıya fırladım içimde sanki bir ateş ocağı varmış gibi her zerremden yanıyordu. Her yerimde hummâ nöbeti vardı. Kızgın kan sanki vücûdumu bir cehennem yapmıştı.

Azgın bir at gibi kırlarda koşarak her mâniadan atlayarak yol almağa başladım. Çölde susayan bir adam yakıcı güneş altında nasıl mütemadiyen “Su! Su!” diye bağırırsa benim de kanımın ateşi içinde yanarak: “Zafer! Zafer!” diye haykırıyordum. Dudaklarım patladı belim iki kat oldu. Ayaklarım şişti. Ben durmadım oturmamı muttasıl koştum yol aldım. Nihayet karşımda ordugâh göründü. Son bir cehd ve gayretle akşam olmadan oraya vardım. Nöbetçiler beni birdenbire “acaba deli mi?” diye korktular, “hayır, ben deli değilim. Beni kumandana götürünüz!” Dedim; Kumandan gür vakarlı bir sesle: “Evlâd ne istersin?” diye sordu, o zaman solmuş patlamış dudaklarımdan ayn-i sayha fırladı: “Zafer! Zafer!”

Ertesi sabah şafakla beraber iki saat ötedeki bir Moskof istihkâmına hücûm emri (s.36)verildi. Arkadaşların önüne ben geçtim. Yine azgın bir at gibi koşmağa başladım. Her dakika bana asırdan daha uzun göründü. Düşmanın bulunduğu yerin karşısına gelince arkadaşlar birdenbire durdular. İstihkâm gayet dik ve sarp bir tepenin üstünde idi. Kumandanımız ayaküstünde öteki zâbitlerle ne yapacaklarını düşünür. İstişâre ederlerken ben kendim gibi birkaç arkadaşımınla tırmanmaya başladık. Arkamızdan binbaşımızın sesini duyduk. “Evlâdlar! Gitmeyin sizi böyle yok yere öldürtmem!” Fakat bu emir kulağıma girmedi. Çünkü beynimde binbaşımın daha büyük, daha hâkim, daha kuvvetli bir kumandan bağırıyordu: “Zafer! Zafer!”

Zafer, Zafer! Patlamış dudaklarım bu sayhayı hep eski şiddetli tekrar ediyordu; şişen bacaklarım yine eskisi gibi azîm ve cür’etle her mâniadan atlıyor ve ilerliyordu. Çok geçmeden düşman ateş yağdırmaya başladı. Önümde ve yanımda iki arkadaşımın yere serildiğini şöyle bir lâhzada göz ucuyla fark edebildim. Ben muttasıl tırmanıyordum. Ansızın arkamdan bir mehîb ve ulvî: “Allah, Allah!” sadâsı işitildi, bizimkilerin arkamızdan geldiğini anladım. Onlar bana yaklaştılar. Fakat yine ben önde idim. İstihkâma pek az bir yer kalmıştı. Binbaşımız gür erkek sesiyle kükrer gibi haykırdı: “Haydi, evlâdlarım, dikelim şuraya al bayrağı!” Bir dakika sonra boğaz boğaza geldik. Karşımdakilerin üstüne yaralanmış bir aslan gibi atıldım, birkaçını yere serdim. Sonra bilmem nasıl oldu kendim de onlar gibi yere düştüm....

Kendimi toplamağa ne olduğunu anlamağa çalışırken borazanlar istihkâmın bizim elimize geçtiğini müjdeledi. Tekbîr ve tehlîl sesi her tarafı doldurdu. Al bayrağın (s.37)güzel bir gelin gibi ağır ağır istihkâmın üstüne yükseldiğini gördüm. Çılgın bir

sevinç içinde ellerimi şakaklarıma götürünce, bütün parmaklarım kana boyandı, anladım ki orada bir yara var. Yarayı yokladım epey büyükceydi. Fakat o kadar kanamıyordu. Kan sanki oradan çıkmak istemiyordu. Bu sefer ben kızdım. Bu sefer ben isyân ettim. Bu sefer ben haykırdım: “Ey sert, merhametsiz asî kan! Niçin akmazsın, işte günahlarımın keffâretini verdim. İşte kendimi sana affettirmek için boğaz boğaza çarptım, işte gebermeden zaferle mazhar oldum! Hâlâ ârzûn yerine gelmedi mi? Beni zafer yolunda dön diyordun.... İşte sana parlak bir zafer. Artık durma, ak!”

Sert merhametsiz asî kan yine eski tahavvürle eski şiddetle haykırdı: “Hayır, ben burada dökülmem! Hayır, bütün düşmanların kahredildiği Niğbolu’da, Moskof Çarı’nın ezildiği Prut’ta gurur ve ihtişâmla akan kan, burayı bu küçük ğavga meydanının toprağını ıslatmağa, tenezzül etmez. Ben büyük zaferler gördüm, yine büyük zaferler isterim. Bana layık olan galibiyet senin şu bir avuç Moskof’a galeben değil, Batum’da, Tiflis’te, Süveys’te, Kahire’de, Selanik’te, Yanya’da yüz binlerce düşman karşısında ihrâz edeceğin muzafferiyettir. Bana haysiyetimi iâde etmek beni şâd u mest akıtmak istersen kalk, yarayı ov ve bekle, kapa, düşmana karşı çık! İşte sana son ihtârım: “Git, bana yakışacak, benim şâhid olduğum Niğbolu ve Prut’la beraber yâd edilecek bir büyük kat’î zaferle muzaffer ol, yahut sefil, geber!”

Mehmed Ali Tevfik

4.1.2.1.12. Teselli

—Şehîd Tayyarecilerimizin Annelerine—

(s.38)Nineler, Nineler toplanın, gelin:

Yiğit evlâdların düğünleri var!
Ak yeşil melekler olmuşlar gelin,
Göçüyor cennete bakın analar.

Derin gönüllerdeki görünmez sazlar
Çalıyor ne güzel de gün havası.
Yağıyor çiçekler, nazlar, niyazlar,
Böylece kavuşur erkek sevdâsı.

Sırmalar içine bürünmüş güneş,
Yüce dağ başları, takmış altun tac.
Her yıldız ayırmış kendine bir eş,
Kalmamış çiçeksiz, kuru bir ağaç.

Kayalar giyinmiş kardan beyazlar,
Sahiller sedeften kemer kuşânmış.
Ovalarda yanmış hirmenler, sazlar,
Denizler köpürmüş, kuşânmış.

Şehîdler yolunu süslemiş güller,
Ninniler saçıyor çağlayan sular.
Ötüyor her yanda nazlı bülbüller,
Çamlıkta dizilmiş şirin âhûlar

Dinliyor sevdâlı delikanlılar
Şu çöl dilberinin mevvâl sesini
Dinliyor uzaktan hep nişânlılar
Türk illerindeki kaval sesi,

Nineler, Nineler toplanın, gelin:
 Yiğit evlâdların düğün günüdür.
 Üç ere üç melek oldular gelin,
 Bu düğün millete dirlik önüdür.

Fakat ağlıyorsun ihtiyar kadın!
 “Fethî”in anası değil mi adın?
 Bak oğlun gülerek can feda etti.
 Vatana bir büyük şân ihdâ etti.
 Onun anasısın, onun goncasısın
 Ağlanır mı böyle düğün gecesi?

“Sâdık”ın anası, nazlı ninesi!
 Oğlunla kabardı yurdun sinesi.
 Tâbûtî altında dünya inliyor.
 Şânlı destanını tarih dinliyor
 Onun anasısın, bırak eyvahı!
 Ah eylenebilir mi hiç düğün sabahı?

(s.39) Bir daha öpmeden giden “Nuri”nin
 Güzel anacığı nedir bu enin?
 Şerefîn bunda gitti evlâdın,
 Sus, mahzun edecek onu feryadın!
 O delikanlılar, nişânlandılar,
 Şehîd şerbeti içip kandılar.

Ağlamayın, asla şehîd olana,
 Onlar korudular ırz-ı nâmûsu.
 Ağlasın onlar ki, aziz vatana,
 Kahpece taktılar kanlı nâkusu.
 Ağlasın onlar ki, bir lokma için
 Yediler vatani hep için için!

Ağlasın onlar ki, kızı kızanı
 Yavaştan kızına kanar sızını
 Masum yavruları güzel sancağı,
 Ma'bedi, mescidi, yordu ocağı.
 Bir pula sattılar düşman eline
 Kıydılar gittiler urum iline...

Kan ağlasın o ki ağlamak bilmez,
 Gözlerden damlayan kanları silmez;
 Kan ağlasın o ki ağlandı bizi,
 Al kana boyandı yeri, denizi.
 Korkmadı Allah'tan, korkmadı kuldun,
 Yurdu esirgedi bir eski çuldan.

Ağlasın onlar ki o kadar İslâm
 Kara yüzlerinden kahroldu encam!

Ey şânlı analar, siz ağlamayın,
 Kalpleri yeniden siz dağlamayın.
 Onlar sizin değil, arzın oğludur...
 Onların tarihi şânla doludur.
 Onlardır hakiki Türk'ün soyundan,
 Onlardır Allah'ı bilen Müslümân.

Susun, ağlamayın, bilakis gülün!
 Zehrolmamalı şebnemi gülün!
 Susun, ağlamayın, düğün günüdür.
 Bu düğün millete dirlik önüdür.

Doğan

Tarihî Makale

4.1.2.1.13. İstanbul'da Zafer Sabahı

(s.40)Fatih Sultan Mehmet İstanbul'a bugün girdi. Mayısın yirmi dokuzu idi. Şehri her taraftan kuşatan orduda, daha geceden, büyük bir faaliyet başlamıştı. Yedikule önlerinde, Topkapı'sı sırtlarında, Edirnekapı'sı, Eğrikapı civarında, Galata tepelerinde ayın donuk ziyâları altında yığın yığın kahraman kümeleri, Türk cengâverleri görülüyordu. Cemaziyelevvelin yirminci gecesiydi. O gece Fatih, sürûrundan uyuyamıyordu. Elli dört günden beri süren muhasara vücûdunu yormuştu. Fakat o, bu yorgunluğu duymuyordu; fikrî yorgunluğu daha eski idi. Pâdişâh olduğu günden beri İstanbul'u almak, Bizans saltanatını yıkmak istiyordu. Müslüman Avar, Bulgarlar ordularının daha sonra büyük babalarının şiddetli muhasaralarla almaya muvaffak olamadıkları güzel beldeyi kendisine râm etmek fikrindeydi. Geceleri uyku uyumuyordu. Bazen birdenbire uyanır. Sadrazamı çağırırdı İstanbul'dan, İstanbul'un fethinden bahisler açardı. O bu zafere, bu parlak fethi âşıktı. Bu mazhariyyetleri maddî ve manevî muvaffakiyyet ümîd ediyordu. Kalbi ve bütün rûhu Müslümanlık hissiyle pür ü vecddi.

Resûl-i Ekrem "Letüftehannel Konstantiniyye..." buyurmuştur. Birçok Müslüman ordular Bizans'ın köhne surlarına atılmışlar, topsuzluktan, idaresizlikten muvaffak olamamışlardı. Resûl-i Ekrem'in bayraktarı Ebû Eyyûb el-Ensârî bile bu gazalar uğrunda şehîd olmuştu; mübarek merkadı, Bizans surları haricinde, kim bilir nerede idi. Fatih Sultan Mehmet bu besârete nâil olmak, Türklüğe muazzam bir pâyi-taht tesis etmek, dinine ve milletine hâdim olmak istiyordu. Şimdi bu emelinin husûlune birkaç saat kalmıştı. Elinde gümüş saplı bir topuz, tûvâna bir at üzerinde, arkasında vüzerâsı, sırtlar üzerinden aşılıyor, hücûm kollarını teftîş ediyordu.

(s.41)Ortalık ağarmaya üç saat kalmıştı. İstanbul ufukları, hafif bir karanlık içine gömülmüştü. Artık hücûma başlamak zamanı idi. Fatih, bütün kollara hücûm emri verdi. Bir dakika içinde İstanbul'un muhtelif noktalarından müthiş gürültüler yükseldi: Davullar, borular çalınıyor, meşaleler yanıyor, Bayrampaşa deresi civarında medîd bir vâveylâ afâka aksediyordu. Kalabalık bukalemûn bir kitle halinde surlara yürüyen kahraman safları arasında bir sancak görülüyordu. Bu sancak Fatih'in büyük bayrağı idi.

Fatih, askere nutuklar söylüyor, ganimetler va'd ediyor, mütemadiyen teşvikten geri durmuyordu. Genç pâdişâhı safları arasında gören asker, pür-şevk ve tehâlük atılıyorlar, ölüyorlar, öldürüyorlardı. Bazen köhne surların yüksek mazgalları arasından bir Venedikli'nin zırhlı heyulâsı görülüyor, siperler üzerlerinde müdâfaaya çalışan Bizans askerlerinin yüksek surlardan düştükleri fark ediliyordu.

Fatih, üç hüçûm kolu tertip etmişti. Bu üç kol sıra ile hüçûm edecekti, son ve kat'î hüçûm yeniçeriler tarafından icrâ edilecekti. Haliç tarafından da ayrıca Zağnos Paşa kolu, Galata tepesinden inen kol taarruz edecekti. Her kol, ok atımına kadar ilerliyor. Allah Allah sadâsıyla ortalığı inletiyor, müdhiş bir ok tûfânı karanlıklar içinde hedefini buluyordu. Bu taarruzlar, müdâfaasını bîtâb bırakıyor, sonra ikinci hüçûm başlıyordu. Bu hüçûm, Anadolu askerlerinin taarruzu idi. Üç saat süren birinci hüçûmda düşmana hayli telefât verdirilmişti.

İstanbul ufukları can sadâlarıyla dolmuştu. İmparator, endişe içinde saltanatının ve hayâtının son saatlerini yaşıyordu. Azm ü sebâtı Bizans'ın mütefessih muhitinde saltanatını kurtaracak hiçbir kuvvete istinâd edemiyordu. Uzaktan Topkapı, Eğrikapı cihetinde Osmanlı askerlerinin surlara tırmandıklarını görüyor, olanca metanetiyle karşı (s.42)koymak, Bizans saltanatını kurtarmak istiyordu. Fakat, Osmanlı azmi Osmanlı fedakârlığı karşısında en mühim muavinlerinin, Venedikliler'in de serdarlarını kaybettiklerini görüyordu. Her taraftan hurûşân, velveleli bir sel halinde, Osmanlı askerlerinin ilerlediğini, etrafında semâlara yükselen surların, top tarrâkaları arasında afaka dumanlar çıkararak çöktüğünü görüyor, kalben ağlıyordu. Arkasına bakıyor, Haliç'ten ilerleyen Zağnos Paşa kolunu hemen hemen tekfur sarayına girecek zannediyordu.

Filhakika Zağnos Paşa kolu Eyvan Saray'dan ilerlemiş, şehre bu taraftan girmeğe uğraşıyordu. Bu taarruzlarda bütün asker harikalar gösteriyordu. Askerlerin surlara merdivenler atarak çıktıkları, içeriden Venedikliler'in taş ve ok yağmuru altında ilerlemeğe çalıştıkları görülüyordu. Artık bu son hüçûmdu. Osmanlı azmi, hiçbir mânia karşı kırılmıyordu. Bu kolda, bütün askerler arasında, bir Türk kahramanı teferrüd etmişti. Ulubatlı Hasan! Hasan, bütün arkadaşları arasında cesaretiyle şöhret almıştı. O

esnada o da surlara tırmanmağa uğraşıyordu. Fatih ordusunda bulunmak şerefi, cesaretini arttırıyor. Pâdişâhına hizmet hissi bütün mevcûdiyyetini gâleyana getiriyordu. Hücûmun el'ân muvaffakiyyetle neticelenmesi kahraman Hasan'ı fena halde hiddetlendirdi. Palasını dişleri arasına sıkıştırdı; kalkanını sol eliyle yüzüne siper etti. Arkasında otuz kırk Yeniçeri, surun en üstüne kadar tırmanmağa muvaffak oldu. Fakat içeriden müthiş bir sadmeye uğradı. Müdafî'ini külliyetli bir kuvvetle hücûm ettiler. Hasan'ın yanındaki askerlerin de birçoğunu şehîd ettiler. Hasan yanında kalan arkadaşlarıyla duvarın üzerinde el'ân karşı koyuyordu. Kalkanını yüzüne siper ediyor, sağ elinde palası, arslanlar gibi çarpışıyor, etrafında okların ve taşların yağmur gibi yağdığını ehemmiyet vermiyordu. Öyle bir an geldi ki, kahraman Hasan, etrafının (s.43)yüzlerce Bizans askerleri tarafından kuşatıldığını gördü. Metanetine hâlel getirmedi. Yüzünden kanlar akıyor, önüne geleni deviriyordu. Nihayet koca bir taş, şâika gibi, üzerine düştü. Hasan, ok yağmuru içinde surlardan aşağı yuvarlandı, arkasından yığınlarla taşlar atıldı. Kendini kaybetmedi. Düştüğü yerden doğruldu. Dizlerinde kuvvet kalmamıştı. Bu sefer diz üstünde merdâne müdâfaa etti. Üzerine yağın oklara taşlara ehemmiyet vermedi. Bu ulvî mübâreze bir müddet devam etti. Vücûdundan akan kanlar tâb ü tuvânını kesti. Kahraman Türk, orada bir elinde palası, bir elinde kalkanı, yere serildi, gözleri kanlar içinde kapandı, necîp bir fedakârlığa teslîm-i rûh etti.

Hasan'ın rûhu muzdarib olmadı. Arkadaşlar daha kuvvetli daha azimkârane hücûm ettiler. Birkaç dakika sonra içeri girmeğe muvaffak oldular.

Bu sırada Topkapı, Edirne kapısı cihetinden de surlar yıkılıyor. Fatih'in şânlı askerleri afâka yükselen dumanlar arasından akın akın şehre giriyordu. Bizans'ın son müdâfi'leri bu savlete karşı kaçmaktan başka çâre bulamıyordu. Çân sedlerinin son askerleri İstanbul'un mâî semâsında henüz çınliyordu. Lâtif bir mayıs güneşi genç pâdişâhın şânlı zaferini tescîl ediyordu. Fatih, at üzerinde muzaffer askerlerinin bir şevk ü tehâlük fevc fevc kapılarından girdiklerini görüyordu. Artık en mukaddes emeline nail olmuştu. Etrâk vezîrleri, ulemâsı, paşaları yanında büyük bir bayrak, mağlup şehre giriyordu. Fatih'in atı Topkapı'dan girdiği gün, tarihte de yeni bir karn başlıyordu.

Artık Osmanlılık Bizans'ta tesîs edecek, Türk nesli burada büyüyecekti. Tuna boylarına doğru ilerleyecek, orduların yaldızlı tuğlarla İstanbul sokaklarından geçtiği

görülecekti. Fatih'in kahraman hafidleri zamanında bütün Müslümanlık âleminin nazarı (s.44)İstanbul'a hilâfet merkezine teveccüh edecek, Türk saltanatı bu muazzam pâyitahtta evc-i ikbâline vasıl olacaktı.

Ahmed Refik

4.1.2.1.14. Kafkas Türküsü

(s.44) Her köşende bin çiçekli bahçeler vardı;

Göklerinin güneşinden güller yağardı...

Dağlarının yeşil saçı niçin ağardı?

Gecelerin niçin hasret çeker hilâle?

Seni Türk'ün hicrânı mı koydu bu hâle?

Güzel Kafkas! Yeter bu yas uykusu, uyan!

Benzin solmuş, düşmanların kanıyla boyan;

Bayrak gibi kırmızı ol, güneş gibi yan...

Sarı Türk'ün getirdiği parlak hilâle!

Seni onun hicranı mı koydu bu hâle?

Al dudaklar mavi göğe dua okusun;

Pembe eller yarın için şallar dokusun;

Her yiğit er kılıcına bir kelle kosun...

Tanrı artık bir nihayet versin bu hâle:

Seni çabuk kavuştursun güzel hilâle...

Celâl Sahir

4.1.2.1.15. Kafkaslar'a Doğru

(s.45)Gökte uçan mızraklarla, bir sabah erken,
 Cengâverler Kafkaslar'a akın ederken
 Buzlu dağlar üzerinde bir ses gezindi,
 Naralarla kişnemeler ürperip dindi:
 “—Ey Türkoğlu! Bugün yine şeref günüdür
 Düşmanları bir yıldırım gibi vur öldür.
 Cehennemden pusu kursa yoluna dağ, taş,
 Zabt olunmaz coşkun bir sel gibi köpür, taş!
 Bir dakika bile sakın inme atından,
 Vazgeçme yeryüzündeki saltanatından!”
 Yıldırımlar tutuşturdu gözlerinde bu ses,
 Gülüyordu her çehrede bir kızıl heves.
 Naralarla göğe doğru kalktı mızraklar;
 Bir alevden dalga gibi uçtu bayraklar;
 Pembe güneş selâmladı doğudan Türk'ü
 Uzaklardan geliyordu bir şânlı türkü...

Her ne zaman cengi ilân ederse hakan
 Kâinatı baştanbaşa bürür ateş, kan!
 Toplar kızıl bir sevinçle, haykırır, güler,
 Bir ufuktan diğer ufka kalkar süngüler!

Yusuf Ziya

Ayastefanos: Kanunievvel 1328

Hâtırât ve Tahassüsât'tan

4.1.2.1.16. Türk Sesi

(s.46)Edâ-yı vahşetine, garâbet-i elhânına rağmen bu sese derhal âşinâ çıktım. Hüviyet-i irkiyyemin tâ menba'ına kadar çıkan bir istinâs ile a'sâr ve ensâlin bînihaye silsilesinden yükselerek tarihin derin ufuklarına uçan bir hiss-i muarefe ile hemen ilk ihtizâzından anladım ki bu sesle Türklüğümün arasında, mecrûh ve müteellim Türklüğümün arasında bir uhuvvet var; bu dakikada ağlayan yüreğimle bu sesin feryad-ı şikâyetinde, asırlarca evvele ait bir beraber doğmak, aynı kandan gelmek, aynı göğüste büyümek ve bî-hudûd fezalarda yekdiğerini kaybettikten sonra bu saat-i musibde buluşmuş olmak irtibâtı vardı. Derhal rûhumun sızlayan enînleriyle onun zulmetlere feryatlarını gönderen gâleyanları kucaklaştılar, sarılıp öpüştüler, beraber uçtular.

Hezimetler, elvâh-ı dilhırâşıyla kandan ölümden, girye ve nâleden müteşekkil mahûf alayını sürükleyerek tevâlî yetmiş ve bütün Türklük, tali'-i meş'umunun belâ ve âfet yağdıran semâ-yı muzliminden düşen sâika altında yüksek nâsiyesini eğmeyerek, sabûr gözlerini kırpmayarak, pûlâd rûhunu titremeyerek, necîb bir sükût içinde inkıraz-ı âmâline, iflâs-ı hayâline şâhîd olmuş idi.

(s.47)Evimin arkasında, hattın üzerinden, bir ümîde koşân asker katarlarını müteakib, bir tecelli-i bî-rahmin kasırgalarından kırılanlar, yuvasını, toprağını, ecdâdının mezarını, mevcûdiyyetinin ocağını, bütün mazi ve istikbâlini müdhiş bir kâbusun ka'rina atarak hakikate üryân bir gölge şeklinde çıkan muhacirler; gözlerinde yaşlar donmuş analarla boğazlarına bir türlü koyamayan bir ukde tıklımış babalar, sarı benizlerinde bir daha silinemeyecek kadar derin dalgalarıyla vahşî bir hayretin nikâbını taşıyan çocuklar, nihayet yaralılar, hastalar ve daha sonra ölümler, takım takım, alay alay dönmüşlerdi. Bînihaye katarlar, gidenlerle gelenlerden, koca bir memleketin bu kenarda çırpınan meddücezrinden, ümîd ve hayâl emvâcını sürmek istedikçe bî-insaf kaderin önünden ye's ve hırmânla dönen bir deryanın telâtum-i cidâlinden mürekkebe bir manzara-i devvâre şeklinde, hattın üzerinden akıp geçmişlerdi. Ve bu yüz binlerce

insan, insaniyete mukadder olabilen en müthiş dakikayı geçiren bu mehîb kitle-i beşer güya mahûf bir âfetin rû'yâsına ait zilâl-i mebhûteydi ki en vahşî bir mâtemi bir kelime-i şikâyet ref' etmeksizin, bir nevha-i tazallüm çıkarmaksızın vakur ve ulvî bir sükût içinde yaşıyordu. Âlâm ve mesâible, belâya ve âfet ile muhammer Türk rûhu tevekkül ve tahammülünden, ölümlerin bile fevkinde yüzen mekânet-i kibarânesinden bir nebze kaybetmeyerek feragatına, sabır ve intizâra müntehî felsefesiyle dişleri kilitlenmiş, dudakları basılmış, sâkit duruyordu.

Bir gün katarlara bir vakfe geldi ve devam etmedi. Güya memleketin mevcûdiyyetini, hayât ile memmat arasında bir nokta-i muallâkiyyete asıldı, daha sonra köy akın akın enkaz-ı harb ile dolarken hattın üzerine kırmızı hilâlleriyle, bir dizi araba (s.48) getirdiler. Evimle ikinci hat arasında kana boyanmış ay parçalarıyla harbin gene hikmetini takrîr eden bir duvar yükselmiş oldu.

Hilâl-i Ahmer'in bu arabalarını bekleyen neferler içinde bilhassa biri vardı ki nazar-ı dikkatimi celb etmişti. Köyün kırlarını, tehî evlerini döğen kış rüzgârlarının altında onu serseriyâne seyredenler de görürdüm. Gözlerinde daima düşünen bir hulyâ, geniş alnıyla dolgun yanaklarında geceleri parıldamak lazım gelen bir lem'a vardı. Bir gün ona elleri arkasında, dudaklarının arasından bir küçük şimşir dalı sallanarak, gözleri sabit bir nazarla ileri dikilmiş, tesâdüf ettim.

Bu, bir şâir miydi?

Belki... Fakat her şeyden evvel bir Türk çocuğuydu. Öyle vakur bir vaz'i tavrı vardı ki nefer elbisesinin altında onu bir havâ-yı serdarâne ile ihâta eder gibiydi. Belliydi ki bu Türk çocuğunun kanı, köyünün iki kaya arasından akan saf ve berrak suyuna benzerdi, ona bir çamur katresi karışmamıştı.

Aldanmadığına emin olan bir hisle hükmettim ki gecenin arasından gelip beni bulan, mâtemimi alıp beraber uzak bir ufka uçuran ses onun sesidir.

Bugün, yine bir haber-i elîmle bitmişti; yine köyün boş evlerinin, câ-be-câ beyaz sırtlarını rüzgârlara karşı şişiren çadırların, battal çamurlarıyla yayılan kırlarının, üryân

ve cılız kollarını kaldıran ağaçlarının üzerine yıldızsız bir gecenin koyu gölgesi yarın için azîm bir suâl-i endişenâkın çengâl-i kasvetini takmıştı.

Odamın cam kapısını açmış, şeh-nişîne çıkmış idim.

Şakaklarımın, göğsümün, gözlerimin, bütün bu söndürülemeyen bir ateşte yanan (s.49)şeylerin soğuk hevâ temasına ihtiyacı vardı. Etrafımda gecenin her şeyini silen, örten, boğan siyahlıklarının içinde, gözlerimin, delip geçmek isteyen, bu zulmetleri yarıp aşmağa çalışan bir cehd-i nevmîd-ânesi; rûhumun beqliye-i ıztırâbın nefesini dinleyen, onun esrar ve hafâyâsını koklayan bir endişesi vardı.

Köy, olmuş bir havânın müncemid sükûnu içinde sinmiş, gömülmüş gibiydi; yalnız fenarın, gâh u bî-gâh, ıslak toprakları, evlerin cephe ve duvarlarını yalayıp kaçan ve tâ ileride, denizin uzaklarında kaybolup söndükten sonra tekrar açılan gözüvarî.

Birden, bir ses, bu sükûtu bir hançer darbesiyle yırttı; ser-â-pâ titredim, o kadar vahşî ve o kadar munisdi; güya müthiş bir sar'a ra'sesi içinde benliğimin amakından bir başka benliğin çıktığını duydum. Onun ne nagamâtı, ne terennümâtı vardı; bu düz güya safha safha çelik halde çıkan ve öylece kıvrılmadan, eğrilmeden yapılan bir şeydi. Ne söylüyordum, bunu fark etmek mümkün değildi; bir kelimesini bile anlamıyordum; fakat edâ ve mişvarında evvelce uzun uzun gezilip görülmüş, yaşânıp sevilmiş âlemlerin tâ o târ-ı mevcûdiyyetinde irtîâşâtı tekerrür eden sürûd ve mezamirini dinliyordum. Ve anı tayy-ı mekân ve zaman içinde, bî-inhinâ bir mensur hayâl arasından, Türk illerini, gittikçe açılan ve gittikçe o geniş ve güzel yurdu bağrına basa basa kucaklayan hayâlimin kollarında yüksek başlar, düşük dağları, metruk yeşil kırları, öksüz köyleri görüyor ve bütün tarihin elvâh-ı sefâlet ve ducretini hissediyordum. Tagannîsinin düzlüğüne ne bir şakraklığın, ne kıvraklığın elhânları gelmeyen bu seste öyle bir genişlik vardı ki, onda asırlarca gûşvâr gûşalıkla, cihangirlikle, hükümdarlıkla me'lûf bir (s.50)ırkın hiçbir musibetle hiçbir sâika ile yıkılamayan, ne kadar düşerse sükûtundan o kadar asâletle yükselen bir azîmeti duyuluyordu. Bu ses o seslerden biri idi ki cemâatlere, dağlara ufuklara söylemek için yaratılmıştı ve bu gece, güyâ zulmetleri açmak isteyen bir kuvvetle, her dalgası yuvarlandıkça bir zulmet tabakasını depretilip oynatarak, cemâatlere ağlayan, dağları selâmlayan ufuklara itâb eden seyahatını salıveriyordu.

Bu neşîdeyi nereden getirmişti? Her türlü kavâidin fevkine çıkan, bütün mûsikîleri istihkâr eden, fakat ulvî bir vahşetle her lahnında bir garabetin rûhu sarsıcı, asabî hırpalayıcı bir te'sîr-i belâgat-i haykıran bu feryadı hangi bir Türk köyünün nasıl bir türküsüydü; bunu ta'yîn edemem; fakat düzlüğünün, câ-be-câ bir enin içinde boğuk nakaratına refâkat eden yekneskisinin içinde, uzun uzun fasılalarla, her mevcesi uçtukça derin bir nefes-i elem ala ala yuvarlayıp giderken öyle servetdar-ı efkâr, öyle renk renk hissiyat oluyordu ki, her kelimesinde, o fark edilmeyen kelimelerinin her birinde bir başka ma'nâ-yı mâtem inleyen bir kaside-yi melâmet hükmünü alıyordu.

Onu hayâlen görüyordum. O da günün müsemmin teessürâtından sonra uyuyamamış olacaktı ve arabasının kapısını soğuk havâlara açarak, başı kenara dayanmış, bacakları sallanarak gözleri karanlığın içinde, kalbi, bîçare saf ve sade kalbi pek tahlîl olunamamış, pek ehemmiyet ve vahâmeti anlayamamış bir ceriha ile sızlayarak, etrafından melûl ve şikeste, efsürde ve bîtab, hasta ve ma'lûl geçen kardeşleri, sonra, daha ötede, yanmış köyleri, yıkılmış evleri, çiğnenmiş tarlaları (s.51)düşünerek nihayet hayâlinin bir tâyerân-ı gayr-i ihtiyârîsiyle kendi köyünün ağlayan analarıyla çocuklarını, düşünen dullarıyla nişânlılarını görerek taşmış idi.

Basit ve sade neşîdesinin içinde bunların hepsine ayrı ayrı ifadelerle mersiyeler söyleyen, giryeler serpen, selâmlar yollayan gayr-i kâbil-i ta'yîn bir belâgat vardır ki bu yek-tarz ve yek-edâ neşîdenin yalnız rûhundan çıkan bir tenevvü'le vakit vakit bir lisân-ı muhteşem oluyordu:

Bazen, uzun bir nâle gibiydi ki gecenin enfâs şeâmeti üzerine ağır bir sût-re-i mâtemin damanî şeklinde batfî bir imtidâd ile serilip giriliyordu; bazen tîz ve cân-şikâf bir feryad kesilerek etrafını yırtıyor, tutunacak bir zirve-i ümîd, bu siyahlıkların arasında sinecek bir kûşe-i sebzîn arıyormuşcasına, geçiyordu; kaçan bir şu'le-i emelin, silinen bir leb-i ibtisâmın etrafında çırpınır halecânları vardı, bir saniye boğulmuş, bir nevha-i elem şeklinde, hemen el uzatılırsa tutulverecekmiş vehmini veren bir uçuşla irkilerek şuracıkta muallâk dururken, nâgehân hıçkırığa hıçkırığa kaçıyor ve tâ ileride, zill-i siyahı dikili minareyi tavaf ederek düğümleliyordu.

Elhân-ı bîgüftesinin arasında bu kaside-i şekvâ, gecenin zalâm-ı bî-insâfından, afakın lakayd-ı eb'adından bütün yıldızlarını söndürerek etrafa yalnız sis ve bulut yağın

bu semânın sükût-u siyahından, bazen bir pür itâb ve serzeniş, bazen müşteki ve nalişkâr suâllerle çarpıyordu; ve bu suâllerine bîçâre rûh-ı hicrânzedesinin acılarını, sızılarını koyuyor; dakikadan dakikaya tehevürlerle etrafı kamçıl原因an isyânları, sonra birden meftûr ve me'yûs sürüklenen, müsterhimâne iniltilerinin boğuluşlarıyla sönen keslânları oluyordu.

Mevcûdiyyet-i hassasemi mass eden bir te'sîrin bahtıyla donmuş gibiydim; bu (s.52)ses bütün Türklüğün sesiydi; Türklüğün tarihinden, tali'den, i'sâr ve şuûnu zulm-u bî-fasılasından, bî-insaf bir ta'kîb-i muhrible hayâtını kemiren mukadderât-ı sefâlet ve musibetten, gecelere, ufuklara, semâlara haykırâ haykırâ hicrân ve hüsrân okuyan, uzun bir fihris-i muâhezâtının figanlarını, hañçereden şâhikalarla püskürüp tüküren Türklüğün sedâ-yı şikâyet ve itâbıydı. Ve her lahn-ı elemi bittikçe, nakaratının güyâ tesellîyyet-yâb olmuş, ulvî bir feragatın sükûnu içinde feveranları tevakkuf etmiş zannedilen âsûde kararı, kim bilir, bütün terennüm ettiği elvâh-ı muhavvifenin ortasında henüz ümîde benzeyen bir gûşe bularak oraya, kasırgasız, fırtınasız bir mersâye sokulurcasına, yavaş yavaş mülâyemet ve nevâzişle, uyuyanları uyandırmak isteyen bir seylan ile sokuluyordu.

O köşeyi ben de görüyordum; Türk ilinin uzak bir yurdunda o baba ile anayı, o genç gelini ben de görüyordum; fakat şu dakikada onlar da uyumuyor ve belki bu sesi onlar da kalplerinde, kalplerinin ihtizâz-ı târında işitiyorlardı.

Birden sustu. Ağlıyor muydu?.. Ötekiler de, o uzak yurttaki bekleyenler de bu dakikada ağlıyorlar mıydı?..

Başımı iki ellerimin içine aldım ve şu anda hayâtımın en derinden gelen yaşlarıyla uzun uzun, kana kana, doya doya ağladım.

Uşakîzâde Halid Ziya

4.1.2.1.17. Annemin Derdi

(s.53)Melâl içinde yanan kalbi bî-niyâz ü emel

Fenaya terk eden en eski bir mesâiden;

Melâl içinde yanan kalbe bir huzura bedel

Derin feci acı bir hissi intihâ getiren

Bir akşamüstü, yazın, bundan altı yıl evvel:

Yanımda ye's-i muhîtâta karşı mest-i elem,

Yanımda başka bir akşam kadar hazin annem

*

— Hani sen anne her zaman derdin

Bir küçük dert içimde saklıyorum;

Büyü, atîde söylerim oğlum,

Neydi ketmettiğin küçük derdin?..

*

Odamda yan yana annem ve ben ve bir akşam

Ve cevfi kalbe dolan dalga dalga hüzn-ü zalâm

Duvarı üç köşe şeklinde ateşin bir renk,

Güneş batınca uzaklarda, söndü titreyerek.

— Seni mahzun eder bugün belki

Pek uzun bir hikâye, pek eski;

Büyüdün oğlum işte bak dinle.

Sana nakleyeyim o derdim ne:

Bir çocuktum, küçük, sabî ancak,
 Bizi hep sattılar esîr olarak.
 Ağabeyim kaldı bir uzak yerde,
 Öldü kız kardeşim denizlerde,
 Zaten annem zavallı sorma, hele.
 Şimdi yok bende bir hayâli bile;
 Yaşım on bir ya var ya yoktu henüz
 Öyle kaldımdı kimsesiz, öksüz.
 Pek büyük bir nasipmiş güyâ
 Beni bir gün getirdiler buraya;
 Ne dilersen önünde, giy, iç, ye.
 Sana artık saadet işte diye...
 Bir konak, bir saray, büyük, sessiz,
 Her taraf intizâm içinde, temiz,
 Kimi karşımda bir cihâna bedel
 Bir kadın, öyle nazlı, öyle güzel;
 Kimi bir kehlibar çubuk içiyor,
 Kimi dalgın ağır ağır geçiyor;
 Sanki karşımda başka bir dünya,
 Neye baksam garip göründü bana.
 Esvâbım kir içinde yağlı bütün.
 Saçlarım hiç taranmamış kaç gün,

Ayağım bir arıktta hapsolmuş,
 Cepkenim, kalpağım, yüzüm solmuş.
 Yazık olmuş çocukcağız dediler,
 Acıyıp baktılar temizlediler...
 Akrabam oldu bir zaman herkes,
 Bak diyorlardı cümlemiz erkes.
 Cümlemiz aynı rûh ve aynı beden,
 Bu senin ablan, iste ben annen,
 (s.54)Ye's-i, hicrânı hep avutmuştum,
 Her ne ektimse hep unutmuştum.
 Yalnız ol, yatakta bazı gece
 Düşünürdüm bu hâli kendimizce,
 Yoktu annem babam hatırlardım,
 Örtünür yorganımla ağlardım...
 Sonra oğlum, uzatmayım, aradan
 Ay ve yıllar geçip epeyce zaman
 Oldu; ben öyle kaygısız, gamsız
 Büyüdüm, iste bir yetişmiş kız,
 Daima Şen, vücûdu, gönlü kavî,
 Kahkaham ınlatır dururdu evi.
 O kadar ben bu yerleri sevdim,
 İşte derdim ikinci memleketim;

Her şeyim, yurdum, ömrüm artık bu...

Bana bir gün baban gelip sordu,

Dedi: “Verdim bu fikre şimdi karar,

Dinle bak bir küçük suâlîm var,

Seni ben almak istesem farzet,

Sen ne dersin?” düşündüm “öyle, evet

Alınız, isterdim.” Dedim; tekrar:

“Dinle bak başka bir suâlîm var,

Dedi, lâkin diğer kadınlarla

Ya geçinmez ve bâ-husûs sonra

Kıskanırsan unutma, havâr ü sefil

İçlenirsin, harâb olursun bil.”

Kıskanırsam mı?... Ben şaşıp gülerek

Soruyordum nedir bu söz ne demek?

Görgüden, bilgiden bütün mahrum,

Bilmiyordum o his nedir yavrum.

Buna hayranım işte ben kendim,

Sonra amma o neymiş öğrendim!..

*

Düşündü durdu bu son sözle bir zaman mahzun,

Ve sonra nakle devam etti mümtelî-i sükûn:

İşte artık neticesi malûm,

Geldi dünyaya bir küçük oğlum,
 Bağımın ilk açan zavallı gülü,
 Ateşin renkli; lacivert gözlü,
 Öyle nâdîde bir güzel oğlan,
 Bir çocuk görmedim bugün el'ân.
 Üstüne her dakika titrerdim,
 Senin olsun benim canım, derdim.
 O üzülükçe ben harâb ve sefil,
 O gün artık cihân gözümde değil.
 O gün artık içimiz zehreyle dolar.
 O biraz gülse, gün içimde doğar...
 Fikir ve kalbim hep onda toplandı.
 Ona her bir teliyle bağlandı;
 Sanki ondan alırdı her nefesi
 Başımın her ümîdi her hevesi,
 O senin şimdi yirmi yaş büyüğün,
 Koca bir ağabeyin olurdu bugün,
 Ben yaşardım cihânda pervâsız,
 İşte derdim, budur sizin babanız;
 Çalışır, uğraşır, bakardı size;
 Bir keder uğramazdı kalbinize;
 Bulunur ayrı bir küçük evimiz

(s.55)Çıktı beyhûde umduğum emelim;

Onu dört beş yaşında kaybettim,

Tali'im gitti sonra hep meş'um

Arkadan öldü bir diğçer çocuğum,

İçim artık sefil, fakîr oldu,

Kanlarım hep zehr, ateş doldu.

Kimsesiz kaldı rûhumun yuvası.

Vurdu dünyaya gönlümün karası...

Seneler geçti lâkin evlâdım

Şimdi hâlâ kırık kolum kanadım...

Evde zaten huzuru vicdân yok.

Kim; bir söz atar, zehirli bir ok;

Gibi hâin, deler değer kalbi;

Ne için sorma aşikâr sebebi:

Hem kadınlık ve hem de ortaklık,

Sen saâdet umar mısın artık?

Her taraftan gına, refâh akıyor.

Sor fakat hangi göz görüp bakıyor.

Var mı bir hakkı affeden, unutan

Kendi indinde hepsi bir sultan

Hepsi bir bî-aman kadın müdhiş,

Hepsi de aynı kalbe göz dikmiş;

Hepsi de âteşîn, hâris, kıskanç;
 Sonra hepsinde en derin bir usanç...
 Bir ümîd olsa, iste, uğraş, koş;
 Yok, fakat kalbimiz garip, bomboş.
 Bir hayât var mı başka kim bilecek?
 Dört duvar kaleler kadar yüksek,
 Dikilir karşımızda pervâsız,
 Onların ortasında biz yalnız...
 Geceler sanki el ayak çekilir,
 Evet, ama ne olsa hepsi bilir;
 Sanki eşya kulaklı, canlı olur,
 Aldığın hızlı bir nefes duyulur.
 Şimdi aklımda hepsi yok elbet.
 Daha birçok eziyet ve mihnet...
 Gençliğim böyle mahvolup kalmış,
 İlkbaharımda başlamış bir kış...
 Ömrümün en fena zamanı budur,
 Fakat insan neler çeker, unuttur.
 O uzun günler işte bir rü'ya...
 Ağabeyin geldi sonra dünyaya.
 Hepsi erkek, üçüncü oğlum bu,
 O da kalbimde bir ümîd oldu.

Ellerim buldu bir güneş, bir nur,
 Yine bir anneyim kavî, mağrur,
 Kuvvetim taze, fikr ü rûhum dinç,
 Geldi artık o eski neşe, sevinç...
 Kardeşin pek çabuk gezip yürüdü,
 Seneler geçti serpilip büyüdü;
 Seneler geçti ah zavallı kadın,
 Sen nasıl uğraşır nasıl baktın!
 O ne hicrândı duyduğum aşka,
 Yaptığım başka, isteğim başka.
 Horlanır bazı bazı hırpalanır;
 Bunu bir göz görür nasıl dayanır?
 İşte kendimde bulduğum yardım:
 Bazı günler beraber ağlardım.
 Eski dertler içimde hep mevcûd
 Bir kırık kalp olur mu hiç mes'ûd?
 (s.56)Derdi insan çeker çeker, unuttur,
 Sanki kalbinde bir zaman uyutur,
 Sonra bir gün o canlanır uyanır,
 Bir dumandır tüter, tüter, uzanır:
 Sarılır her ümîde, her hevese
 Boğdururu her hayâli bir ye'se,

Her ne kurdumsa bir esef yıkılmış,
 Rûhum artık dinmeden bıkmış...
 Sonra, dördüncü defa hamileyim;
 Sana oğlum ne yolda söyleyeyim,
 Dedim artık bu çektiğini yetişir,
 Bu çocuk ayrı bir felâkettir.
 Kederim mihnetim aşır taşıyor,
 İşte bir tane var nasıl yaşıyor.
 Sanki dünyadan anlıyor öteki.
 Kendi derdim yetişiyor sanki!
 Bu da bin ye's içinde inleyecek,
 Beni ne için getirdiniz diyecek.
 Şimdiden, doğmadan ölüp bitsin,
 İçeyim bir ilâç; düşüp gitsin.
 İki üç gün kırık, düşük, mahzun;
 Oldu kalbim bu fikre râm ve zebûn
 İlâç aldım hazırladım iyice;
 Dedim artık olur biter bu gece...
 Gece herkes birer birer gitti;
 Ben kararımla yalnızım şimdi;
 Mûteessir yavaş yavaş uyumuş;
 O fikirlerle kalmışım bî-hûş;

Bir zaman sonra doğrulup kalktım;
 Dolaşıp durdum öyle beş on adım;
 Kapkaranlık odam elimde şişe;
 Kalp ve rûhumda ye's ü endişe...
 Zehri içmek, boşaltmak istiyorum,
 İçeceksen, çekinme, iç diyorum;
 Ellerim titriyor kırık sanki
 Analık hissi başlamış çünkü...
 Gittim açtım önümde pencereyi;
 Seyre daldım o boş hazîn geceyi:
 Uyumuş her taraf derin, ıssız,
 Gökte birçok büyük küçük yıldız;
 Yere bir uhrevî ışık vuruyor,
 En uzak bir ağaç ayân duruyor;
 Olsa ancak saat sekiz, ya dokuz;
 Sular üstünde adeta bir buz
 Gibi ay gökte muttasıl eriyor,
 Kalbe bir hiss-i merhamet veriyor;
 Esiyor işte bir hafif rüzgâr;
 Artıyor hiss-i merhamet tekrar;
 O kadar her taraf lâtif, munis.
 Doluyor rûha sevdiren bir his;

Sanki göklerde bir uzun hulyâ;
 Yağıyor aşk ve merhamet güyâ ;
 Onu dalgın içip yudum ve yudum;
 Gevşiyor azîm ve niyetim, duydum;
 Ne suçun var; zavallı yavru dedim;
 Gözlerim doldu, taştı merhametim;
 Şişe taşlarda hurd u hâş oldu;
 Gece seslerle ra'seler doldu;
 İşte oğlum o kurtulan... Kendin;
 İşte karnımda bekleyen sendin.
 (s.57)Seni ben şimdi böyle gördükçe
 Yükselir hâtırında hep o gece;
 Ya içeydim derim içim ağlar...
 İşte kalbimde böyle bir dert var;
 İşte ketmettiğim o eski keder;
 Beni affet o cürme karşı, yeter...
 —Seni affeylemek mi; ah annem;
 Yetişir tuttuğun uzun mâtem;
 Onu gel kollarımda şimdi unut;
 Seni affeyledim, senin bu vücûd...
 Bir günahın bu son tecellisi:
 Benim affim; onun tesellisi!

Hamdullah Suphi

4.1.2.1.18. Kendine Doğru

(s.57)Atanın içkisi köpüklü kırmızı,
Arpa suyu içme! Dedi bir Kırgız!
Evinin yemişi erikle elma,
Komşunun bağından hurmayı alma!
Başka dile uymaz annenin sesi,
Her sözün ararsan vardır Türkçesi!
Duymadan düşünme, görme sezmeden,
Kendi duygun olsun usunu yeden!
Dile, yap! Tanrı'nın sensin bileği,
Göktürk'ün sendedir yüce dileği!
Demir sana tapar, şimşek baş eğer,
İsteme, sen yarat; görme, sen göster!

Ziya Gökalp: “Kızıl Elma”dan

Küçük Hikâye

4.1.2.1.19. Üzümcü

(s.58)Büyükada'da, Temmuz ibtidâsı, öğleüstü güneşin eriyip toprakları, yaprakları kavrayıp kavurduğu bir gün. Gökten dökülen sıcak, yanakları yakıyor, göğüsleri eziyor, nefesleri tıkıyor.. Elle tutulabilir bir alev haline geliyor. Ortalık, gözleri kamaştırarak derecede aydınlık. Karşıdaki çamlar yanık, siyah birer leke gibi duruyor. Bu kadar nura dayanamayan gözler sönüyor ve kapanan gözkapakları altında kımıldanmak istemiyordu. Yer, gök bir kor halinde için için yanıyor idi.

Baygın, geniş sükûtun içinden tâ uzaklardan, iskele tarafından, akisler hâsıl ederek korkunç, vakur bir sedâ kükredi:

—Kaaarpuz!.. Kaaarpuz!..

Köşklerin camlarına çarparak, çamların tepelerinden aşarak azgın bir kartal mehabetiyle dağların sırtlarından uçan bu sestem ürken bir küme güvercin karşıki çamlıktan havalandı.

—Kaarpuz!...

Bu sedâyâya Nizam tarafından daha dik, daha iri bir ses aksiseda gibi cevap verdi:

—Çaavuuuş!..

Sükût! Sanki bu dik, kalın, büyük sesin azametinden mevcudat bir saniye için, ürkmüş, titremişti. Sükûtun altında sinmiş duran dağlara, denizlere bu iki sesin yüksekliği hâkimdi.

(s.59)—Çaavuuuş!.. Çaavuuuş!...

Sesi kadar yüksek vücûdu, değirmi ve kır sakalı, açık ve yanık göğsü, kalın tozluklu baldırları, saf çehresi, arkasında seksen okka çeken içiçe geçmiş küfesiyle bu recüliyyet heykeli şimdi karşımda duruyordu:

— Baba, sen kumanda eder gibi üzüm satıyorsun. Sesin gürlüyor!

—Bağırıyorum ki...

Üzümünü verdi. Yukarıki tepeye tırmanmağa başladı. Etrafı çınlatıyordu:

—Çavuuş!

Ben bu sese, bu sesi hâsıl eden cevhere meftunum. Şimdi yanımızdaki sokaktan bir satıcı daha geçiyor; biraz daha uzaktan “çalı fasulye, kemer patlıcan!” sesleri alçaklarda paytaklanarak yayılıyor. Bunların üstünde uçan “çaaavuuuş!..” avazının yanında bu yıpranmış, çatlamış sesler ne kadar aciz, ne kadar pest kalıyordu!

Evin arka penceresine koştum. Üzümcü tepeye varmıştı. Yolun kenarındaki kayanın üstüne küfesini koydu. Ellerini belindeki kızıl kuşağın ön tarafına soktu; açık göğsü, çıplak, sert baldırlarıyla bir kuvvet abidesi vaziyetinde durdu. Mütekebbir, kalın kaşları altında mütehakkim ağır dönen iri gözlerinden fırlayan nazarlarıyla, Marmara'nın dalgalarına, karşıki sahile, mavi göğü, lacivert deniziyle, altın köpüğü renginde güneşinin ışığıyla mavi gözlü, sarı saçlı bir kıza benzeyen sevimli, sevgili yurdunun taşına, toprağına derin derin baktı... Bu bakıştaki esrar, bu bakıştaki feryad, memleket için:

(s.60) “Allah! Dedim, yatağana dayandım;

Ben seninçin alkanlara boyandım.”

Beyitinin mağrur bir meali idi.

Pencerenin önünde bu canlı kaleyi hayretle, hürmetle seyrediyordum. Bunun, kur'a neferi hâlinde üstünde mavili, kırmızılı yemeni sarılmış kalıpsız, püskülsüz fesi, ayağında yırtık çarığı, sırtında koyun postundan dağarcığı olduğu hâlde sırayı bozmamak için bir kuzu gibi seğirte, sıçraya Harbiye Nezâreti'nin büyük kapısından içeri girdiğini görüyordum.

Bugün uçuk benzinle, yırtık çepkeninle, bir vatan kurbanı teslimiyetiyle girdiğin devlet kapısından, asker ocağından, yarın yeni libâsınla, kızıl fesinle bir âmir kurumuyla çıkarsın! O zaman, bugünkü zayıf, yarın kavî bir kahraman olur; bastığın yerleri titre-tirsin!.. Atın dizginini kavrayıp, kılıcını çektiğin, tüfeğini omzuna vurup, süngünü taktığın vakit bugünkü köylü, yarın korkunç bir asker olur; asîleri sindirirsin!.. Tarlanı çapalar, davarını güderken hakaret görürsen bugünkü koyun, yarın yırtıcı bir kaplan kesilir, yuvanı bozanları ezersin!.. Seni böyle bir an içinde değişmiş görenler sanırlar ki bu

sağlam vücûd yalnız asker libâsı giymek, bu sert pençeler yalnız silâh kullanmak, bu kalın ses yalnız emretmek, bu geniş göğüs siper olmak için yaratılmıştır.

Senin o tabur halinde bir pûlâd kitlesi katılığında yürürken takındığın o salâbet, o mehabet, o vakarı görüp de, sana gönül bağlamamak, sana güvenmemek, seni sevmemek kabil değildir.

(s.61) Sen gürbüz ninenin, gür ve temiz sütünü daha emerken azamet-i nefis, ulüvv-i cenâb, inâd ve tahammül, itâat ve tahakküm gibi âmir olmak için yaratılmış bir cinsin faziletlerine malik olmuşsun. Bu hâkimiyet esaslarını başka milletler mekteplerde, medreselerde anlarlar. Sana bu meziyetleri ninenin iri siyah bakışı, babanın kükreyen dik sesi, Kur'an'ın esrarengiz ahengi öğretmiş!

Yırtık poturunla da vakursun; mahkûm olsan da hâkimsin; temellükten ziyâde tecebbüre meyyalsin; fikrinde de azmin, gibi sabitsin! Sertsin; sertliğinde bir kabalıktan, bayağılıktan ziyâde bir âmiriyyet kuvveti, necâbet laubaliliği vardır. Hiddetle yıldırım gibi gürlediğin halde rikkatle bir bulut gibi ağlarsın; safiyette bir melek, ısrarda bir devsin... Onun için dünyada eşi bulunmaz bir millet olmuşsun. Düşündüğün zaman bir arslan temkiniyle ağır ve sakin duruşundan, kızdığın vakitki azm ve şiddetin anlaşılmaz. Uzun kirpiklerin altında utangan ve durgun düşünen iri gözlerin bir kere açılmasın; kalın kaşların bir kere çatılmasın; o zaman varlığın, benliğin köpürür, taşar; o zaman ceberutun, haşmetin parlar, yükselir; o zaman cebbar olursun. Bu acîb sırr-ı hilkatini bilmeyenler yanılırlar.

Büyüklerle karşı saygın, bizzat sayılmağı sevdiğindendir; mutî' olman, muta' olmak istemendendir.

İnce işlere alışmağa vaktin olmasa bile, zor bâzûya bağlı teşebbüslerden lezzet alırsın. Kara topraktan, ak ekmeğini çıkarırsın.

Fikrinde muannid, ihtiyâtında muannid, muhabbette muannid, muharebede muannidsin. Yeniliğe çabuk alışmazsın, fakat bir defa da alışırsan bırakmazsın. Safsın; (s.62) seni çekemeyenler böbürlenmekle değil, ekseri sana yaltaklanmakla seni ızrâr ederler. Ayakların, kolların bir boğa gibi ağır ağır kımıldarken tavrından tükenmeyen bir tahammül, yılmayan bir azm aşikâr olur. O engin denize benzersin ki yavaş yavaş coşar ve coşunca da pek yaman, pek hırçın olur...

Menfaatperest değilsin. Para denilen sahte bir vesile-i saâdet olan maden parçasına itibar etmezsin, suçun budur. Müsrifliği îcâb-ı asâlet bilirsin.

Vakarın benliğine galebe eder. Cananını canına tercih edersin. Ekseri başkaları için çalışır; başkaları uğruna ölürsün. Başkaları seni beğendiği hâlde sen kendini sevmezsin. Ne zaman önüne bir önlük koyup köyünde makine başına geçecek, ne vakit eline pergâr alıp masaya yaslanacaksın? Ne zaman dükkânının tezgâhında sermayenin faizini hesap edeceksin?

Senden bunu bekliyorlar, sana bu kusuru buluyorlar... Fakat vakit kalıyor mu? Keseni doldurmak için değil, karnını doyumak için kullandığın sapanın demirini tarlanın ortasında bırakıp tüfeğinin çeliğine sarılıyorsun... O serhadden bu hudûda koşuyorsun.. Bulgaristan'da ölüyor, Yunanistan'da ölüyor, Arabistan'da ölüyor, Acemistan'da ölüyor, Sırbistan'da ölüyor; yalnız yurdunda yaşamıyor, ölemiyorsun.

Bir ulu çınarsın ki kırılır, eğilmezsin; ölür, eğilmezsin.. Kanınla çorak kumlukları sularken ekmeğini alnının terine batırır, yer; yine düşman karşısına (s.63)yaralarıyla beraber her yerde bir istihkâm gibi çıkarırsın.. Sen, zâlim heybetinde bir mazlumsun; ninenin, atanın bucağında bir garip; ananın, babanın kucağında bir yetimsin!...

Dul analarla dolu olan şu Anadolu bir üveği nine kadar sana cefakârdır. Sen Şark'ın kınına giremeyen bir kılıcısn; dögüle dögüle tavlânır, vurula vurula kırılırsın. Yine her parçandan bir kıvılcım, her kıvılcımdan bir şimşek çıkar? İlâhi bir kuvvetin, ebedî bir feyzin var, ey Türk!...

Ahmed Hikmet

Felâket Hâtıraları

4.1.2.1.20. Durma, Vur

(s.63) Durma.. Yunan, durma kibrini artır!

Türklüğün başına hakaret yağdır!

Uyuyan bir kavme bu zillet azdır;

Vur, eski kölesi, utandır onu!

Bırakma uyusun; uyandır onu!

Bu yurdun haznesi onun elinde;

Fakat anahtarı senin belinde,

Kalmış aç ve garip kendi ilinde!

Vur, eski kölesi utandır onu!

Bırakma uyusun, uyandır onu!

Zorla onu; yeni revişe girsin,

Gemi yapsın; alışverişe girsin;

Fabrikalar açsın, her işe girsin;

Vur; eski kölesi, utandır onu!

Bırakma uyusun; uyandır onu!

Sıkıştır ki ordu, donanma yapsın,

Garpte ne terakki görürse kapsın,

Türklüğü tanısin, Tanrı'ya tapsın;

Vur, eski köleniz, utandır bizi!

Bırakma dalalım, uyandır bizi!

Gökalp (Kızıl Elma'dan)

Bir Romandan Müferrez

4.1.2.1.21. Fatih'te Yatsı Namazı

(s.64) Ancak ışık verebilen küçük kenarları asılı ağaçların altında, caminin tam karşısında oturmuştu. Bozulmuş mermer taşlığı toprak ve çukurlarla ayrılan bu meydan nîm-zulmet içinde idi; ve nihayetleri baştanbaşa işgal eden bu cami duvarı, yüksek, muazzam ve muhib, adeta bir tek medhali, içerdeki mukaddes havluya yol veren lâ-akall otuz kademlik kemeriyle bir mâni, bir sur gibi pür vakardı. Sonra sağda ve solda, uzaklarda, karışık bir gece bir siyahlık belki bir şeceristân. Bir mahall-i emvât gösteren mübhem serviler her tarafta görüldüğünden daha garip bir karanlık, bir sekînet -i İslâm, bir hafâ-yı İslâm vardı.

Bir iki saatten beri Asya Dağları'nın arkasından yükselen mehtâp Fatih'in bir cephesi üstünde tulû etmeğe başlamıştı. Yavaş yavaş sıyrılıyor, arzın bu kesîf, ağır cismi üstünde mâîmsi gümüşüyle yusyuvurlak, o kadar âzâde, o kadar havaî, fezadaki inzivâsını nihayetsiz uzaklığına o kadar hissettiren bir hafiflikle yükseliyordu.

Mâî aydınlık, gitgide her tarafta artıyor, kenarda nargilelerini içen, ağırbaşlı, münekki adamları istîlâ ediyordu. Hâlbuki boş meydan, mukaddes duvarların gölgesinde kalmıştı. Aynı zamanda mehtâbın aydınlığı, biraz evvel o kadar kesîf duran şu duvara, demin pek bir ak olduğu için görünmeyen ve gitgide beliren mâîlikle her şeyi ihâta eden Marmara'nın neşrettiği taze bir sis, bir akşam sisle karışmış, bahardan masnû (s.65) bir şekil veriyordu. Semânın içine dökülen iki minare, şeffaf gibi, mehtâp ziyaları için kabil-i nüfûz gibi duruyor; bu mâî aydınlığın sisinde baş döndürecek kadar büyümüş, muvâzenetsiz ve hafif görünüyordu.

Kenarda nargilelerini içen sade rûhlu, ağırbaşlı adamlar esrarına nüfûzu mümkün olmayan Allah'ın önünde gidip diz çökmek için, yukarıda havaların içinde müezzinin nağmeserâ olmasını beklediler; ve onlar ileride rûhları itmi'nân ile dolu güzel bir seyahata çıkar gibi terk-i hissiyyât edecekler.

İşte bekledikleri sesler, nidâ-yi da'veti tertîle ibtidâr etti. Semânın bahar mazisi içinde kaybolmuş oklara benzeyen minarelerin nihayetlerinde duran müezzinler şimdi mehtâba pek yakın oldukları zannedilen bu semâ sakinleri, kendilerini teshîr eden bir

nev'î teb-lerze-i vecd içinde nâgehân kuşlar gibi neşr-i elhân ettiler. O kadar müferrid derecede yüksek minarelerin üstünden seslerini duyurabilmek için, boğazları müstesna bir kuvvete mâlik adamlar intihâb edilmiş olacak! Bir tek sâdâ bile zâyi olmuyor; ahenk-i mahsûs ile söylediklerinden hiçbiri, bizim üstümüze sarîh, berrak ve âsân-ı nüzûl etmekten hâli kalmıyor.

Birbirini müteakip, kenarda hulyâ-neverd olanlar kalktılar; camın elân gölge içinde duran meydanını geçerek, karşıdaki medhal-i mübâreke doğru teveccüh ettiler. Beyaz sarıkları, uzun cüppeler, ibtidâları üçer dörder, beşer, küçük cemâatlerle dua etmeğe gidiyorlar. Sonra muhtelif köşelerden, karanlık cihetlerden, ağaçların zulmetinden çıkarak daha birçokları geldi. Sessiz adımlarla ilerliyorlar, kendi kendilerine temerküz etmiş, sakin ve pür-vakar yürüyorlar.

(s.66) Gayet büyük ve haşîn duvarda açılıp bunların hepsini cezbeden yüksek revâkı, eski zamanlardan kalma bir fener sanki tenvîr ediyor. Kemerin ortasına asılmış küçük alev, kamerin semâyı kamaştırır o güzel aydınlığı içinde sapsarı ve ölgün duruyordu. Bu kardan gelen sâdâlar nağme-serâ olmakta hâlâ devam ediyorken, bu giriş, beyaz tûlbentle sarılmış başların o cesîm revâk içinde kaybolduğu nihayetsiz bir alay, bir geçit oldu.

Peykeler boşaldıktan sonra, “andereleri” de en son olarak, dua etmeyeceğinden dolayı kendini insanların en sefili hisseden bir kalple camiye doğru ilerledi, girdi, kapının yanında durdu. Orada iki, üç bin sarık kendi kendilerine ahz-ı mevki etmiş, mihrâba doğru saf saf sıralanmış duruyorlar. Onların sükûtu üstünde bir sadâ-yı tayerân ediyor; o kadar hazin, o kadar nâkabil taayyün bir sûretle hulyâ-engiz bir sadâ ki müezzinler gibi yüksek perdelerle sesleniyor. Nâgehân bitiyormuş gibi iniyor, iniyor sonra canlanıyor, yeniden geniş tannân kubbeler altında, evrilmelerle titriyor, uzıyor uzuyor yavaş bir ihtizâr ile, sönüyor bitiyor ve tekrar başlıyor. Mevkuf-i dikkat olan bütün bu adamların iki bin duasını tanzîm eden işte o sadâdır. Onun da'vetiyle ibtidâ dizleri üstüne çöküyor, sonra daha büyük bir huşû ve acz ile geliyor ve nihayet başlarının üstünde geçen zaman zaman hafiflenerek ancak bir inilti hâlinde kalmışken, yine muazzam mabedi dolduran o mahzun fakat pek tatlı sadâ ile hep birden biçilmiş gibi umûmî bir hareket ve intizâm ile alınlarını süzerek yerlere kapatıyorlardı.

Mabed pek az tenvîr edilmişti. Tannân kubbelere yer yer sarkan zincirlere rabt-(s.67) edilmiş gece kandillerinde başka bir ışık yoktu. Bütün duvarların saf beyazlığı olmasaydı. Etraf müşkilât ile görülecekti.

Ara sıra kanat sesleri duyuluyordu. Yukarıda yuvalarını kurmağa bırakılmış alışkan güvercinler, küçük ışıklardan, bütün bu cüppelerin hâsıl ettiği sürtünmelerden uyanmış; fakat korkusuzca, cemâatin binlerce sarıkların üstünde uçuyor, dönüyordu.

Demin ki küçük fakat yüksek ve mühtez sadânın kasveti altında başlar eğildiği vakit rûhların temerküzü o kadar mutlak, itikad o kadar derindi ki, onların sessiz ve bî-nihâye duaları bir buhûrdânın dumanlar gibi yükseliyor zannedilirdi.

Cenâb-ı Hak ve halife dünyanın en asîl milletlerinden biri olan Türkler'i, bu dindar ve hulyâ-neverd civânmerd ve hayır-hâh bu doğdukları topraklar ve îmân ve İslâm için cenk ve veğa meydanlarında dehşet-nisâr gayretler hârikanümûn kahramanların göstermeğe muktedir olan Türkler'i, daha uzun müddetler tecrîd ve sıyânet etsin.

Piyer Loti

4.1.2.1.22. Koca Hasan Dayı

(s.68) Issız dağlar, gür ormanlar, akarsular geçerek
Rumeli'nin bir yanını yapayalnız dolaştım.
Yaz günüydü, uzaklardan mezarlığı seçerek
Sabah vakti çukurda bir vîrân köye ulaştım.

Sisli bir dağ eteğinde isli birkaç evceğiz,
Bir ormanın gölgesinde dalgın dalgın uyurdu.
Çörden çöpden çatılmış bir vîrâneydi köyceğiz;
Gece dağdan kurtlar iner, dolanırdı o yurdu.

Lâkin bilmem ne hikmettir, o kırlarda, bağlarda
Bir perişân güzellik var; sevdâsına doyumaz.
Sular çağlar, rüzgâr ağlar gece gündüz dağlarda;
Irmaklarda iniltiden başka bir şey duyulmaz.

Kestanelik gölgesinde hayâl gibi yürürsün;
Bülbül şakır her ağacın bir nazenin dalında.
Tarlalarda gülümseyen çiçeklerin alnında
Ela gözlü gelinlerin gül benzini görürsün!

(s.69) Eğri büğrü geçitlerden, kumsal dere yanından
Dalgın dalgın geçiyorken, gözü kalır insanın!
Laleleri al al olmuş vahşî kara ormanın;
Kudret eli kalem çalmış şehîdlerin kanından.

Akşamüstü o dağlara sanki bir yas bürünür:
Duman alır yükseklerde ıssız kaya başını.
Her gelincik uzaklardan bir damla kan görünür;
“Gaza” yeri zannedersin toprağını taşını.

Gölge yürür, köyü okşar, ufku sarar gizlice;

Tepelerden yalçın taşlar akan suya ses verir.
Karanlıklar inci serper çayırlara her gece,
Sabah olur; -peri gibi- gün yüzünü gösterir.

Bir düş görür gibi geçtim o kimsesiz yerlerden,
Harmanlara çıkar bir yol buldum, köye yanaşım.
Yalnız değil, çoktan beri ben gönlümle yoldaşım.
Ne düşündüm, bilmem niçin garipsedim seferden?

Dörtüol ağzına gelmişim. Mescide pek yakındım.
Azıcık durdum; doğruldum. Etrafıma bakındım;
Bir şey gördüm: Asırlardan kalma ulu bir çınar;
Altında yeşil sarıklı, bembeyaz bir ihtiyar,

(s.70)Çeşme başında ağaca yaslanmış bir “emir”di.
Kaygısız ve duygusuzdu dünyaya boş bakışı.
Efsaneler anlatırdı insana loş bakışı.
Yaşlı gürbüz bir Yörük’tü, paslanmış bir demirdi.

Hiç akranı kalmamıştı... Köyde varsa bir eşi,
Gölgesinde dinlendiği koca yüce çınardı.
Bir neşeli çocuk gibi doğan sabah güneşi,
Temiz beyaz sakalını öper, sever, okşardı.

Bu çehreye şen güneşin kahkahası vururdu;
Lâkin koca karlı dağda artık çiçek açmazdı.
Bir devrilmiş kütük gibi, kımıldamaz dururdu.
Bu zararsız ihtiyardan kuşlar bile kaçmazdı.

Yavaş yavaş ilerledim, küçük bir hendek aştım,
 Birkaç adım sonra, sessiz ihtiyara yanaştım.
 Selâm verdim, selâm aldı. Tütün verdim sevindi.
 Bir Müslümân olduğumdan tamamıyla emindi.

Bir kav çaktık, çubuk yaktık; biraz duman savurduk.
 Gölgelekte hoşbeş ettik, biraz yalan savurduk.
 Aramızda söz uzadı, laftan lafa aşarak,
 “ Nerelisin? ” diye sordu, “İstanbulu” dedimdi:

(s.71) “Sultan Mahmud sağ mı? ” dedi, sonra birden coşarak:
 “Tam beş yıl askerlik ettim, ekmeğini yedimdi;
 “Hey devletli koca sultân! Hey celâlli arslan, hey!
 “Bir kır ata biner gelir, gelen şahin sanırdın.

“Bin yiğidin arasında, bir görüşte tanırdın.
 “Ak sakallı vezirleri karşısında titrerdi,
 “Ardı sıra derya gibi kullar yürür giderdi.
 “Fermanına yedi kral baş eğermiş derlerdi;

“Evliya kuvveti vardı, ona “ermiş” derlerdi.
 “Biz ne mutlu günler gördük, dehey gidi devran hey!..

“Delikanlıydım o zaman, kapısında çavuştum.
 “Beş sene hizmetten sonra, geldim, köye kavuştum.

“Bir daha çıkmadım artık. Tarla takım edindim;
 “Elli sene şu toprakla güreş ettim, didindim.
 “Çocuklar askere gitti; biri geri gelmedi;
 “Hiçbirinin bugüne dek bir haberi gelmedi.

“Sonra kadın öldü. Çoktan kimsesizim, yoksulum,
 “İhtiyarlık pençesinde zebûn kalmış bir kulum!”
 “Bu sözleri o söylerken ben dikkatle dinledim,
 “Can evimde acı duydum, için için inledim.

(s.72) Bu adamın sergüzeşti bana hayli dokundu,
 Dertli gönlümde mazinin ezanları okundu.
 Sakin sakin ağlamışım... Baktım gözüm yaşarmış.
 Zavallı! Kimsesi yokmuş, yapayalnız yaşarmış.

Ben de merak edip sordum hayâtını, yaşını;
 Biraz daha kurcaladım canlı mezar taşını...
 “Bu köyde doğmuşum!”, dedi, “çoluk çocuk kalmadı”,
 “Seksenbeşlik varım belki... Bak şu yaşta öksüzüm.

“Gözde fer yok, dizde derman, canda soluk kalmadı;
 “Baykuş gibi şu kovukta geçer gecem, gündüzüm.
 “Ben de halimce gün gördüm, sorma inceden ince.
 “Bana Koca Hasan derler; Hasan Dayı deyince

“Yedi köyden karı kızan hep tanırlar bilirler;
 “Beni görmek için harman vakti bazı gelirler.”
 Dedim: “Baba, İstanbul’a döneceğim, sen de gel,
 “Evlâd gibi hoş tutarım, misafir ol bende, gel.

“Bizde sana canla başla hizmet edip bakarlar,
 “Yazın taze süt bulurlar, kışın ateş yakarlar.
 “Dinlenirsin biraz belki...” İhtiyarın yüzüne
 Ateş bastı, bir kıvılcım düştü solgun yüzüne;

(s.73) Dedi: “Oğlum, bu dünyada artık nedir umudum!

“Allah senden hoşnut olsun; ben köyümden hoşnudum:

“Gönlüm, gözüm bu yerlerde ne şenlikler görmüştür!

“Hepsi yalan.. Geldi geçti.. Fâni dünya bir düştür.

“Gelen gitti, konan göçtü, kervan geçti, ben kaldım.

“Yalnızlıktan dilsiz oldum, ıssızlıktan bunaldım.

“Şimden sonra nerde olsam benim için mezardır.

“Nerde ölüm pençesinden kurtulacak yer vardır?

“Bak ben artık bir sararmış, bir kurumuş yaprağım.

“Rüzgâr beni savurursa burasıdır toprağım!

“Burda rahat ölmek için ölenlere ağladım;

“Nice candan ayrı düştüm, kara yazma bağladım.

“Arslan gibi üç oğlumu kurban ettim uğrunda;

“Çifti sattım, evi barkı vîrân ettim uğrunda.

“Altmış sene oldu belki, ben bu köyden çıkmadım.

“Ormanından, deresinden, kuşlarından bıkmadım.

“Oğul, arzum budur benim: Burda ölmek isterim;

Yad ellerde neyerim?...”

Rıza Tevfik

Anadolu Köylerinde

4.1.2.1.23. Silâh Sesleri ve Barut Kokuları

(s.74) Gelin göçürme günüydü. Göğü taraflısı kızın köyüne yüz atlı ile gelmişler, alaca kumaşlarla donattıkları ata gelini bindirmişlerdi. Delikanlıların bir takımı gelinin sağında, solunda yürüyorlar, bol barutla doldurdukları kara bînâları sıkıyorlardı; bir takımı ekinleri biçilmiş tarlalarda at yarıştıyorlar, uçları demirli değneklerle cirit oynuyorlardı. Alayın önünde, davul zurna, gelin göçürme havasını yanık yanık çalıyordu. Türk gelini, silâh sesleri, barut dumanları içinde gidiyordu...

Ben yolun bir kıyısında durarak gelin göçürmekten ziyâde, atış talîmi yapan bu alaya bakıyordum; Oğuz evlâdlarının bu eski töresinde asker bir milletin ahlâkını ve bu asker milleti yetiştiren kadınların terbiyesini okuyordum. Kendi kendime diyordum ki: “Üç yüz yıldan beri pek çok kara günler geçirdik; Âl-i Osmân Devleti nice sarsıntılara, nice ziyânlarla uğradı. Ancak sevinmeğe yeri olacak bir şey vardır ki; o da bu sarsıntı ve ziyânların Türk rûhuna dokunamamış olmasıdır. Evet, düşman gülleleri kalelerimizi yıkmış, lâkin yüreklerimize bir şey yapamamış. Düşman pençeleri ülkelerimizi almış, yiğitlik duygularımıza el uzatamamış. İşte şu gördüğüm delikanlılara bakınız: Binicilikte, akıncılıkta, yiğitlikte, kavga işlerinde ne kadar yücedirler. Bu yüksek alınlı, (s.75) demir pençeli, ceylan bakışlı, boğa gövdeli yiğitlerimizi görenler, inanacaklardır ki, bunların damarlarında Timuçinler’in, Yavuzlar’ın devirlerindeki ölü ecdâdın kanları kaynamaktadır.” Arkamdan omuzuma dokunan bir el, beni bu tatlı düşüncemden ayırdı. Dönüp baktım; bir ihtiyar köylü, bana soruyor: “Efendi, nasıl düşünümüz iyi mi?...”

—“Evet babacığım iyi!.. Hele gelinlerinizin böyle silâh sesleriyle, barut kokularıyla göçürülmesi çok güzel! Zirâ bu gelinlerinizde yarın asker ocağına gönderecekleri koçyiğitlerimizin anaları olacaklar; vatan toprağına kin ve tam’alar beslemek de olan düşmanlara göğüs gelecek askerlerimizi bağırlarında büyütecekler. Bunların büyütecekleri yarınki nesil bu bağırarda birer korkak tilki değil, birer cesur arslan olarak yetişecek, yurdunu bir ananın ırzı gibi kiskanacak, onun üstüne kartal gibi kanat gelecek. Biz şunu hiçbir vakit unutmamalıyız ki bu dünyada silâh kullanmayı bilmeyen bilekler, zincirler altında çürür. Barut kokularına veda eden milletler, vatanlarına ve vatanlarının gül bahçelerine de veda ederler. Yiğit olmayanlar, zayıf

bulunanlar için, ne vatan, ne hürriyet, hiçbir şey yoktur. Bundan dolayıdır ki, ey muhterem ihtiyar, gelinlerinize silâh sesleri, gelinlerinize barut kokuları..”

Mehmed Emin

Ezber ve İrşâd

4.1.2.1.24. Çanakkale İzleri

—Siperler Arasında—

(s.76) Kurşunların ıslığından daha nâfiz bir sedâ
Eğiliniz, tehlike var; çabuk geçin buradan
Tembihini fısıldadı..Önce baktım ki hâlâ
Sarsılmayan bir burç gibi duruyordu kumandan.
Artık Türk'ün yüksek alını eğilmiyor, anladım.
Kul ölüme yaklaşmazsa dirilmiyor, anladım.

Geçiyordu; önümüzde sağ cenahın bu lewend
Kumandanı, yanımızda güleryüzlü zâbitler.
Muhit ile cesur olduk. Siperlerde bir bülemlend
Kale gibi müheyyekeldi gördüğümüz her nefer
Mahşerine alışmıştı cengin; hatta sanırım,
Korkacaktık sükût etse o velvele, yıldırım.

Saatlerce yürümüştük hep oyulmuş toprakta,
Yarı medfun şehîdleri ilerimiz, gerimiz.
Karşımızda düşman hattı, üzerinde bir duman
Sonra artık yaşlı, mavi bir göz gibi Akdeniz!
Ah o deniz ki hıçkıran yâdımızdı izleri,
Mütekâsif asırlardı bulutları, sisleri.

Vardı bütün süngülerde bir telâşsız intizâr.
Mazgallarda beklenirdi her an küstah bir hayâl.
Oyuk raflar üzerinde bekliyordu bombalar.
(s.77) Bekliyordu orda bütün millî, irsî infiâl,
Bu infiâl öyle köklü bir şey ki inandım:

Düşman için bir muhakkak uçurumdur her adım.

O askerın ölümleri bekleyişi ne yüksek!
 Gözlerinde kalplerin gevşemeyen kuvveti,
 Her birisi bâzûları devirecek bir erkek
 Cevherinde Türk ırkının mütevekkil cür'eti
 Güneş altın şu'lelerle başlarında dolaşır.
 Terli, yanık alınlara böyle çelenk yaraşır.

Yürüyorduk; bir siperden diğere geçecek
 En kısa yol henüz tamam olunmamıştı. Beş arşın
 Kadar yeri geçmek için lazım gelirdi sürünmek.
 Onlarca bu en tabii çevikliğı kavganın.
 Buralarda tehlikeler azme mani değildi;
 Azim uğrunda kemiklerden abideler dikildi.

Kayıtsızca tırmanmağa hazırlandı kumandan;
 O sırada yüzü kumral gölgelerle örtülü
 Vicdânının yüksekliğı gözlerinde parlayan
 Boylu, poslu arslan gibi bir Türkoğlu göründü.
 Kumandan yaklaşarak dedi: beyfim gel beri;
 Sana (muvakkat) olayım ben, kurşun yalar o yeri.

Bu ne asıl, ne müstesna bir fitrattı Yarabbi!
 Amirine siper olup huzur ile ölecek.
 Lâyık olan teşekkür ile red olundu talebi.
 Talep gibi cevâb oldu hem tabi, hem yüksek!
 Zaman geçti aradan belki şimdi o nefer
 Milletine yapmıştır toprağından bir siper...

İbrahim Alaaddin

Garb Edebiyatı Numuneleri

4.1.2.1.25. Kumar

(s.78)Niyekliyodof, prens ve “Fedutka” denilen bıyıklı zat ile birlikte geldi. Fedutka, son derece çirkin bir adamdır. Fakat kemâl-ı i'tinâ' ile giyiniyordu ve bir de arabası vardı. Niçin herkes ona o derece bezl-i teveccüh eyliyordu? Filhakika, daima ziyafetlere da'vet olunuyor ve her yerde masârifi başkaları tarafından tesviye ediliyordu. Ah, bu hilekâr bir tilkiydi! Kaybettiği vakit para vermeksizin borçtan kurtulmayı biliyor, kazandığı zamanlarda ise alacağını pekâlâ tahsil ediyordu.

O gün puvanı üç rubleye bilardo oynadılar. Prens ile Niyekliyodof, oyun esnasında, o sıralarda pek ziyâde iktisâb-ı şöhret eden bir aktristen bahsediyorlardı. Esnâ-yı mübâhiste tabii oyuna dikkat etmedikleri için, Fedutka bundan istifâde etti. Ve her ikisinden altmışar ruble kazandı. Prens ile bu adam arasında nasıl bir hesap olduğuna bir türlü akıl erdiremedim, çünkü hiç hesap görmüyorlardı. Niyekliyodof kesesini çıkardı. Fedutka bağırdı:

—Yok, yok azizim, daha oynayalım“git Odübel”

Yuvarlakları koydu, Fedutka o derece dikkatle oynuyordu ki nihayet kazandı ve Niyekliyodof'a:

—Haydi, dedi. Bir defa daha, Paranın tekmîline değil mi?

(s.79) —Hay hay!

Bu Fedutka herifi bir kaybederse mutlaka iki kazanıyordu. Meselenin ciddileşmeğe başladığını gören Prens bağırdı:

—Ey, kâfi artık!

Lâkin Niyekliyodof hadîd ve sinirli, Fedutka soğuk ve i'tidâl-ı dümene malik, bir şey işitmediler. Böylece beş yüz puvana kadar ilerlediler. Fedutka kazanmıştı.

Büsbütün ateşlenmiş olan Niyekliyodof şimdi ısrar ediyordu:

—Haydi daha!

Zavallı, ilk defa olarak kumarın verdiği şedîd bir baş dönmesini, bir buhrana müptelâ olmuştu. Artık kendisinden haberdar değildi.

—Pekâlâ, haydi yukarıya, orada tazmîn edersin. Yukarıda iskambil oynanıyordu...

O günden itibaren Fedutka Niyekliyodof'a güya bir büyü yapmıştı. Şimdi artık hiç durmaksızın gâh aşağıda gâh yukarıda oynuyordu. Artık Niyekliyodof eskisinden

pek çok farklı, adeta büsbütün başka bir adamdı. Eski taraftan hiçbir eser kalmamış, yanakları çökük ve soluk bir hal almıştı. Bir gün kendisine dedim ki:

—Aaa canım, çoktandır benimle oynamıyorsun.

Oynadı; on ruble kazanıyordum.

—Haydi, hepsine birden ya borçtan kurtulursun yahut iki misli zarar edersin.

Bu teklife hiç canı sıkılmayarak razı oldu. Niyekliyodof artık eskisi gibi hiddetlenecek, sinirlenecek bir adam değildi. Uzun uzadıya oyuna devam ettik. Seksen ruble kazanmıştım.

(s.80) —Niyekliyodof, bu günden itibaren her gün benimle oynuyordu. Salonun tenhalaştığını görür görmez hemen bana koşuyordu. Bir gün ondan tamam altmış ruble kazanmıştım. Bana dedi ki:

—İster misin hepsine oynayalım?

—Siz bilirsiniz.

Kazanıyordum.

—Yüz yirmiye karşı yüz yirmi?

—Pekâlâ.

Yine kazanıyorum.

—İki yüz kırka karşı iki yüz kırk!

Tâlih beni asla terk etmiyordu.

—Dört yüz seksene karşı dört yüz seksen?

Niyekliyodof'daki hamâ-yı asabiyyet gittikçe teşeddüd ediyordu.

— Kâfi değil mi aaa canım! Bana yalnız yüz ruble ver de borcun bitsin! Hiddetlendi. Kısık bir sesle bağırdı:

—Oynuyor musun, yoksa oynamıyor musun?

Oynuyordum. Fakat artık kazanmak istemediğim için ona kırk avans veriyordum. Fakat buna rağmen ben otuz altıya geldiğim hâlde o hâlâ on ikiyi geçmemişti. Parti yine benimdi; nihayet durdu ve bana:

—Petruşa dedi. Şu dakikadan sonra borcumu ödeyebilecek bir hâlde değilim; fakat biraz sabredersen, iki ay sonra bu miktarın üç misline iblâğ edebilirim.

—Hay hay, beklerim.

Niyekliyodof salonda birkaç kere döndükten sonra yanıma geldi.

(s.81) —Hepsine oynamak ister misin?

Oynadık, kaybettik.

Kapının yanındaki küçük bir iskemleye oturarak göz ucuyla onu seyrediyordum. Başını elleriyle yumruklayarak geziniyor ve kendi kendine söyleniyordu... Biraz gezindikten sonra, tıpkı bir deli gibi dışarıya atıldı.

Garip şey!

Bugünden sonra Niyekliyodof sekiz gün kadar gözükmedi. Dokuzuncu gün, solgun bir hâlde salona girdi; fakat asla bilardoya yaklaşmadı. Prens bu hâli gördü.

—Oynar mısın Anatolibi?

—Hayır, bundan sonra hiç oynamayacağım.

Nafile yere ısrar ediyorlardı. Niyekliyodof oynamadan gitti.

Böylece bir hafta kadar mukavemet etti. Fakat bir yortu günü frak giyinmiş ve bir beyaz boyun bağı takmış olduğu hâlde gelerek bütün gün oynadı. İbtîlâ onu tekrar yed-i teshîrine almıştı. Bu günden itibaren yine eski hâline avdet etti. Bir akşam bana dedi ki:

—Petruşa, sana yüz seksen ruble borçluyum; bir aya kadar bana gel de al. Bir ay sonra evine gittim. Gelecek Perşembe gününe kadar beklememi ricâ etti. Perşembe günü saat on bire doğru Niyekliyodof'un kapısının önünde bulunuyordum.

—Bana hâlâ para yollamadılar, pek müteessifim. Maamâfih, işte bir elmaslı boyun bağı iğnesiyle bir altun saat. Bunları emniyet sandığına götür, sana alacağından daha (s.82) fazla para verirler. Param gelince sen onları çıkarırsın.

—Pekâlâ!

Ve bunu söyleyerek saati aldım. Filhakîka, bu saat üç yüz rubleden daha ziyâde ediyordu. Onu yüz rubleye terhîn edip rehin senedini Niyekliyodof'a götürdüm.

—Bana seksen ruble daha borçlusunuz. Saati de ileride tahlîs edersiniz. İşte rehin senedi...

Seksen rubleye mi bir daha göremedim.

Niyekliyodof eskiden epeyce mahçup tabiatlı iken, şimdi artık utanmaz olmuştu. Bazen bindiği arabanın parasını vermek için benden bir ruble alıyor, hâlbuki bir dakika sonra prensle yüz rublelik bir partiye başlıyordu. Sabahleyin, saçları karmakarışık, çamaşırı paçavra gibi pis, gözleri esmerin bir dâire ile muhât ve kanlı olduğu hâlde geliyor. Birkaç kadeh absent yuvarladıktan sonra oyuna başlıyordu.

Büyük perhiz esnasında bir gün süvari ile oyun oynuyordu:

—Bu partiyi bir şey sine oynayalım mı?

—Maalmemnuniye nesine?

—Bir şişe “koluvuju” suna.

—Pekâlâ.

Süvari partiyi kazandı. Kalkıp yemek yemeğe gittiler ve boş bir masaya oturdular. Niyekliyodof bağırdı:

(s.83) “Siyemen” bize bir şişe “koluvuju” getir. Fakat, biraz ısıtıver. “Siyemen” çekildi ve biraz sonra çorbayı getirdi; fakat elinde şişe yoktu.

—Ey şişe, nerdesin?

— “Siyemen” biraz sonra kebabı da getirdi. Fakat artık sabırsızlanan Niyekliyodof hiddetle bağırdı:

—Deli misin be herif! Şarabı meyve ile beraber mi getireceksin? İçeri giden “Siyemen” biraz sonra tekrar göründü. Maâmâfih elleri yine boştu.

—Usta sizi istiyor efendim!

Bunu işiten Niyekliyodof kemâl-ı hiddetle yerinden fırladı.

—Ne yapacak beni?

Usta kapının eşiği üzerinde duruyordu. Bu hâlimden canı sıkılan Niyekliyodof onu yan taraftaki odaya çekti.

—Eğer borcunuzu derhal tesviye etmezseniz bir daha sözlerinize inanmakta ma'zûrum.

—Borcumu bu ay nihayetinde te'diye edeceğimi size söylemişim.

—Siz bilirsiniz; fakat bundan sonra size veresiye vermem. Zaten böyle olduğu hâlde bile sizin yüzünüzden yine epeyce mühim bir zarara giriftâr oluyorum.

—Sözlerime i'timâd edebilirsiniz diyorum. Yalnız şimdilik bana bir şişe “koluvuju” yollayınız.

Niyekliyodof bunu söyler söylemez derhal oradan çıkarak süvarinin yanına geldi. Şimdi ikisi de şarabı bekliyordular. “Siyemen” yine salona girdi, maâmâfih, elleri hep boştu.

—Ey, ne oldu?

(s.84) —Şarap yok!

Niyekliyodof'un rengi kırmızılıktan çıkıp adeta erguvânlaşmıştı; ve bana koştu:

—Allah aşkına bana altı ruble ver, yoksa mahvoldum.

- Bir tek rublen bile yok. Ondan başka bana o kadar çok borcunuz var ki!
 —Şimdi vereceğin altı ruble yerine sekiz gün sonra sana kırk ruble veririm.
 —Fakat... Bende istediğiniz kadar para yok ki!

Dışlerini gıcırdatarak yumruklarını sıktı ve sonra saçlarını kopararak kapıya doğru koştu.

Öteki adam nafîle yere hâlâ bekliyordu. Nihayet sabırsızlanarak işi anlamak istedi. Zavallıya Niyekliyodof'un çıkıp gitmiş olduğunu söylediler. Niyekliyodof zavallı adamcağıza fena bir oyun oynamıştı...

Niyekliyodof, böyle bir rezâletten sonra artık bir daha meydana çıkmağa cesaret edemeyeceğini zannediyordum. Hâlbuki ertesi gün her günküden biraz daha perîşân olduğu hâlde geldi. Pardesü ve şapkasını çıkardıktan sonra bana dedi ki:

—Benimle oynamak ister misin? Oyuna başladık. Lâkin biraz sonra bağırdı:

—Kâfi! Bana biraz mürekkeple bir kalem bul. Evime mektup yazacağım. Hiç şüphelenmiyordum. Ufak bir masanın üzerine kâğıdı, kalemi, hokkayı koydum. Kalem kâğıt üzerinde seri, pür helecan uzun uzadıya çitirdadı... Sonra, Niyekliyodof, terlemiş ve kurşunî renk intisâb etmiş olduğu hâlde, vahşi nazarlarla kaldı.

(s.85) —Haydi, bana bir araba bul!

Salonlarda kimse yoktu. Herkes karnaval eğlenceleriyle meşgul bulunuyordu. Ben daha eşiği atlamağa vakit bulmadan, haykırdı:

—Petruşa!

Döndüm. Bana sabit nazarlarla baktı:

—Haydi bir parti daha oynayalım, dedi. Ve garip bir tebessümle ilâve etti:

—Ey, şimdi adamakıllı oynamasını bilirim, değil mi?

Oynadık ve o kazandı. Omuzlarını silkerek:

—Kâfi, dedi, haydi git arabayı getir.

Dışarı çıktım. Oralarda hiç araba yoktu. Tamam içeriye girecekken, birdenbire fena bir ses işittim ve hemen bilardo salonuna koştum. Burada tuhaf bir koku vardı. Etrafıma baktım: Niyekliyodof, parkenin üzerinde kanlarla mülemma' bir hâlde uzanmıştı; yanındaki tabancadan hâlâ duman çıkıyordu. Bir kelime bile söyleyemedi, tıpkı budala gibi, bakıyordum. Bu uzanmış vücûd ürperdi ve ayaklarından biri hafifçe titredi; sonra hırıldadı, yumruklarını sıktı, tekrar hırıldadı ve nihayet boylu boyunca uzandı...

Tolstoy

(s.85) **Tolstoy**-Ruslar'ın son asırda yetiştirdikleri en büyük edîplerden biri ve belki de birincisidir. Romanlarında, felsefî eserlerinde “insaniyyet” “adalet ve adalet” esaslarını şiddetle müdâfaa ve Çarlar'ın müstebîd idâresini terzîl ve tahkîr eden Tolstoy, yalnız kendi memleketinde değil dünyanın her tarafında büyük bir şöhret kazanmış ve eserleri her medenî lisâna tercüme olunmuştur. Zengin ve asîl olmakla beraber sade bir köylü hayâtı süren bu âlicenap adamın vefatıyla, Rus idâresi- âlem-şümûl şöhretinden dolayı kendisini hiçbir şey yapamadığı- bu en büyük düşmandan kurtulmuş oldu.

4.1.2.1.26. 10 Temmuz

(s.86)Şu dağların, ovaların seslerine kulak verin;

Bakın, her yer sanki coşkun deniz gibi bağıyor.

Evler, köyler zincirleri parçalayan beldelerin

“Ya hürriyet yahut ölüm!” türküsünü çağırıyor.

Hani nerde ağızları kilitleyen o pençeler,

Ahâlfinin kuvvetini hiçe sayan o yiğitler?

Hani nerde, hür başlara mezar kazan o geceler,

Bir intikam saatinden çekinmeyen müstebiddler?..

Esir millet yaratmayan adîl Allah

Bize dahi: “Kalkın!” dedi;

Elimizde parıldayan keskin silâh

Bugün zulmü kahreyledi.

Titreyiniz, zirâ sizler bize karşı cellâttınız;

Bağrımıza vurduğunuz demir gibi kalpsizdiniz;

Yüz binlerce anaları, oğulları ağlattınız;

Düne kadar evler yıkan, canlar yakan hep sizdiniz.

Aklımıza gelmezdi ki, hiçbir vakit zincir, zindân

Kalplerinde vatan aşkı çarpanları titretmez;
 (s.87) Hürriyetin o mukaddes rü'yâları alev saçan
 Alınlardan en sönük bir kıvılcımı körletemez.

Esir millet yaratmayan adîl Allah

Bize dahi: "Kalkın!" dedi;

Elimizde parıldayan keskin silâh

Bugün zulmü kahreyledi!

Bugün eski bir dünyanın yıkıntısı üzerine

93'ün meşrutiyet saltanatı yükseliyor;

Orhanlar'ın, Selimler'in o sevgili illerine

Bir Kanûn-ı esâsîyle yeni baştan can geliyor.

Bundan sonra her Osmanlı, şu Türkiye toprağında

Mabediyle, mektebiyle, her şeyiyle hür olacak;

Bir ak mermer saray kadar emin olan ocağında

Bir padişah gibi ömür sürmek için hak bulacak;

Esir millet yaratmayan adîl Allah

Bize dahi: "Kalkın!" dedi;

Elimizde parıldayan keskin silâh

Bugün zulmü kahreyledi.

Evet, artık hiç kimseye zulüm pençe salmayacak;

Bir kuvvetli tarafından zayıf malı yenmeyecek;

(s.88)Yurdun hiçbir bucağında hâkim, mahkûm kalmayacak;

“Bu efendi, bunlar dahi kölelerdir!” denmeyecek.

Hakir köylü diyecek ki: “Bugün ben de bir ağayım;

Adaletin huzurunda zenginlerle müsâvîyim;

Hür ve mes’ud bir vatandaş olduğumu duymadayım;

Ağılımın, çiftliğimin, her hakkımın sahibiyim.”

Esir millet yaratmayan adîl Allah

Bize dahi: “Kalkın!” dedi;

Elimizde parıldayan keskin silâh

Bugün zulmü kahreyledi.

.

Ey Dicle’nin, Sakarya’nın ve Fırat’ın çocukları!

Vatanımız talihini, bugün bize terk ediyor;

Doğduğumuz bu yerlerin kara yaşlı ufukları

Kadın, erkek, her bir asîl evlâdımdan iş istiyor.

*

Zalim devrin bize mîrâs bıraktığı harâbeler
 Bizim kardeş zekâmızın nurlarıyla uyanacak;
 Şu zavallı ıssız köyler, su karanlık kulübeler
 Bizim kardeş kalbimizin ateşiyle canlanacak?

Esir millet yaratmayan adîl Allah
 Bize dahi: “Kalkın!” dedi;
 Elimizde parıldayan keskin silâh
 Bugün zulmü kahreyledi

Biz istersek hürriyetin kanadının gölgesinde
 Asırları övündüren dehâmızı parlatınız;
 Büyük ırklar yurdu olan şu zengin Şark ülkesinde
 Yarın yine bir şerefli medeniyet yaratırız.
 Dünya dahi öğrenir ki bizim gibi bir milletin
 Her cehennem ateşini söndürmeye gücü yeter;
 Şu demirden yumruğumuz, zulüm gibi sefâletin,
 Taassubun, ceahlin dahi başlarını kırar, ezer!..

Esir millet yaratmayan adîl Allah
 Bize dahi: “Kalkın!” dedi;
 (s.89) Elimizde parıldayan keskin silâh

Bugün zulmü kahreyledi.

Mehmed Emin “Türk Sazı”ndan

(s.89)**Mehmed Emin Bey**-“Osmanlı-Yunan” muharebesi esnasında “Türkçe Şiirler” unvanıyla neşrettiği sade lisânla ve hece vezniyle yazılmış millî bir şiir mecmuası sayesinde derhal büyük bir şöhret kazanan Mehmed Emin Bey, bugün bütün Türkler arasında “Millî Şâir” telakki olunmaktadır. “Türk Sazı” ve “Ey Türk Uyan” gibi eserleriyle Türkleri intibaha, teâlîyle davet eden, Türk milletinin ulviyyetini rûhlara haykıran bu büyük şâir sayesinde hece vezni yavaş yavaş arûz veznine galebe çalmağa başlamış, edebiyatımızda milliyet cereyanları kuvvetle kendini göstermiştir. Şu son felâket senelerimizin en karanlık devirlerinde gençliğe azîm ve ümîd telkîninden geri durmayan bu millî şâir “millet hâdimi” olmak itibariyle bütün edebiyatımızın kökünde bir mevki işgal ederler.

Küçük Hikâye

4.1.2.1.27. Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü

(s.90)Samime Hanım masanın yanındaki kanepeye oturmuş, sarı siperli lambanın ışığında gazete okuyordu. Masanın kenarında işleyen ufak saatin tik takıyla, köşede yanan sobanın derin çıtırtısı bu odaya ölgün bir rûh veriyordu. Usulca kapı açıldı. Evvelâ içeriye kuyruğunu kaldırarak, kapının kenarına, minderin ucuna sürünerek bir kedi girdi. Sobanın yanındaki şiltenin üstüne çıktı, kıvrıldı.. Arkasından, pembe faniladan entarisi, sarı kuşağı, lepiska, gür saçlarını yarı örten mavi yemenisiyle, pek pembe, değirmi çehresiyle bir kadın çekinerek ve gülen başını sağ omzuna doğru bükerek duvarın kenarında dayandı, durdu.

— Otur Ayşecik.

Ayşe küçük minderi çekti. Dizüstü oturdu. Beyefendi Trablusgarp’a gideli, her akşam işini bitirdikten sonra gelir, minderin ucuna oturur, hanıma bir, iki saat arkadaşlık ederdi.

Ayşe’nin garip bir talihi vardı. Pederi beş senedir ki Trablusgarp’ta idi. Bu senenin baharında kurası çıkıveren nişânlısı “Tosun” da Trablus’a sevk edilmişti. Ailesi bir İstanbul’dan, bir de Bingazi’den mektup almışlardı. İkinci mektupta Yemen’e gideceğinden bahsediyordu. Fakat altı aydır ne pederinden kâğıt almıştı, ne Tosun’dan haber vardı. Bir taraftan baba eksikliği, diğer cihetten nişânlısının ayrılığı ve bu iki (s.91)hicrâna inzimâm eden bu yoksulluk Ayşe’yi İstanbul’a gelmeye mecbur etmişti. Hemşehrileri onu Cihangir’de Erkânı Harbiye binbaşlarından Tuğrul Bey’in yanına koydular. Beyefendi ona nişânlısıyla, babasından haber getireceğini vaad etmişti. Fakat işte buna muvaffak olamadan Tuğrul Bey de yine oraya, Ayşe’yi pederinden, yârinden ayıran Trablus’a gidiyordu. Buralardan bu hain düşmanı kovduktan sonra ona babasını da nişânlısını da beraber getirecekti.

Bey gittikten sonra, hanıma hizmetçi iki dert ortağı oldular. Afrika sahili iki rûhun da daima teveccüh ettikleri bir Kâbe kesildi. Gözyaşlarıyla yıkanan dualar, hıçkırıklarla kanatlan teessürler hep o çöllerin kenarında yükselen hurma ağaçlarının sayelerinde kayboluyordu.

Tuğrul gittiği günden beri Ayşe’nin adı “Ayşecik”, Samime’nin nâmı da “Hanımcığım” olmuştu.

Hanım Ayşecik'e gâh gazete ve gâh eline geçen romanları okur, anlatırdı. Uzayıp giden yalnız gecelerde "Muhsin Bey"ler, "Solgun Demet"ler, "Sergüzeşt"ler, "Zavallı Necdet"ler okunur ve ağlanırdı. Ayşe'nin ma'sûm rûhu, duygusu ve bu mütâlâalarla gittikçe parlıyor, inceliyordu. Kızılırmak kenarında yetişmiş bu pembe kır çiçeğine pâyitahtın bütün uçuk renkleri, baygın râyihaları bir ince sâfiyyet veriyordu. Ceridelerden sonra elde hikâye olmazsa söz Trablus'taki sevgili vücûdların hâtıralarına geçerdi. Hanım kocasından bahsettikçe "gülüm" demeği adet ettiğinden Ayşe'nin nişânlısına da "senin gülün" derdi. Bu iki kimsesiz kadın yaprakları dökülmüş iki kuru dal gibi, rüzgârın sitemiyle karanlık gecelerde yekdiğerine temayül eyledikçe yalnızlıklarını daha anlıyorlar, acılarını duyuyorlardı. Bu hasb-ı haller esnasında (s.92)"Samime"nin uzun siyah kirpiklerinde Tuğrul'un aşkı ağlar; "Ayşecik"nin gözlerinin mavi ışıklarında Tosun'un rûhu yanardı.

—Hanımcığım muharebeden yeni haber var mı?

Samime, elinde tuttuğu "Al Sancak" gazetesini okumaya başladı:

On üç zırhlıya karşı bir asker

"Salı sabahı düşman zırhlılarından on üçü Trablus'un şark tarafında kâin Hamidiye İstihkâmı'nı dövmeğe başlamışlardır. İstihkâmda on neferle bir çavuş vardı. Neferin dokuzu bir müddet sonra şehîd, ikisi mecrûh olmuş ve sağ kalan Mehmet Çavuş isminde bir kahraman henüz parçalanmayan bir kaç topla, dünyanın hiçbir muharebesinde işitilmemiş, hiçbir memleketin tarihinde görülmemiş bir inâd ve metanetle tek başına dört saat düşmana mukabele etmiş ve nihayet o tunç toplarla beraber o pûlâd vücûd da başına yağın yüzlerce güller altında parça parça olmuştur. Böyle emsalsiz erlere malik olan millet dünyanın en büyük milletidir."

— Benim babam, benim babacığım... Hanımcığım yetişir. Mehmet Çavuş babamdır.

— İnşallah değildir.

— Hamidiye İstihkâmı'nda olduğunu biliyorum.

Ayşecik bayılmıştı. Samime Hanım odasına koştu, elinde Lokman rûhu, kolonya şişeleri olduğu halde geldi; Ayşecik şakaklarını bileklerini ovuşturmaya başladı.

— Babacığım ölümü istedi. Kendi istedi. Terk-i tezkere etti. Niçin bilmem? (s.93)Fakat ölümü istedi. Ben bunu anlıyordum, ninem de korkuyordu. Her mektubunda

yalvarıyordu. Zavallı babacığım! Başu ucuna bir taş bile dikilmeyecek. Yattığı yeri ot örtecek, yağmur silecek.

— Ah bu vatanda her şehîde bir taş dikilseydi, memleketimiz baştan başa bir kabristân kesilirdi; ve bu türbelerin kandilleri için göğün yıldızları kâfi gelmezdi!

Şimdi kocası Tuğrul Bey'in de ma'rûz olduğu tehlikeleri düşünen, belki yarın, belki öbür gün bir felâket haberi alacağından ürken Samime, siyah tül gibi vücûdunu kaplayan bir kara hulyâ altında bunalıyor, sararıyordu.

—Ne mutlu ona! Şehîd oldu. Sen de yetim oldun. Duadan gayrı elimizden ne gelir. Dua edelim Allah Asâkir-i İslâm'ı muzaffer etsin!

Artık Samime söyleyecek söz, verecek teselli bulamıyordu. İkisi de ağlaya ağlaya abdest aldılar. Başörtülerini örttüler, seccadelerini yaydılar. Sessizce namaza durdular. Birer melek gibi Allah'a o derece kayboldular ki, o derece benliklerinden, varlıklarından geçtiler ki, o derece bittiler ki secdeye kapanan başları yerden kalkmak istemiyor; dimağlarına hücum eden tûfân-ı niyâz bî-çâreleri o vaziyette eritiyordu. Namazdan sonra titreyerek kıbleye açılan eller, dakikalarca hareketsiz kaldılar. Tutuşân yüreklerinden kopan ateş damlalarıyla ağladılar. Bu kıvılcımların Allah dergâhında birer iz bırakacağına îmân ederek, o sükûnetle seccadelerini topladılar.

—Ah Ayşecik! Benim de babamın Moskof Muharebesi'nde şehîd olduğunu rahmetli nineciğim söylerdi. Allah ecrini veriyor ne yapalım? Erkekler vatanın kuzuları değil mi? Bir gün gelip alınlarında yazılmışsa, elbette kurban olacaklardır.

(s.94)Bu sırada masanın üstündeki çiçekliğin içinde duran bir beyaz gülü Samime gördü. Şimdi düşünüyordu: Bu vatanın her avuç toprağı bir şehîd kanıyla yoğrulmuş iken nasıl oluyor da yine bahçelerinde beyaz güller, ak zambaklar, sarı papatya yetişiyor? Her köşesi inleyen bir ninenin, kahrolan bir sevgilinin acı yaşları ile sulandığı halde, nasıl oluyor da çiçeklerinin göbeklerinde yine her arı bir içim tatlı, her kelebek bir parlak renk buluyor? Çocukluktan beri duyduğumuz, gördüğümüz, okuduğum boğuşmak, savaşmak, vuruşmak!. Her taraf nefret ve kan, her taraf kin ve ateş!... Niçin? Niçin memlekete bir siyah bulut çöküp, tabîat bütün felâketlerinin birden mâtemini tutmuyor? Bu hüznün sükûtu içinde olsun rûhunu dinlendirmiyor ve acılarını doya doya tatmıyor?..

—Haydi Ayşeciğim yat! Allah babanı aldı. Belki gülünü sana bağışlar. Bir gün onu gazi olmuş, karşında görürsün.

Ayşe usulca kalktı, odasına çekildi. Yatağın kenarına oturdu. Babasının rûhuna tekrar bir fatiha hediye etti. Yorganını çekti. Acıyan, yanan göz kapaklarına, bîcârelerin biricik teselliyyât-kârı olan uyku bile yaklaşmıyor idi.

Sabaha karşı dalmıştı. Rü'yâsında, mavi göğün kenarından, beyaz bir melek indi. Bu melek “ben aşığım” dedi. Ayşe’yi kanatları altına aldı. Dağları aşdı, denizleri geçti. Trablusgarp’a götürdü. Çölün ortasına bıraktı, uçtu gitti. Ayşe şimdi, şeffaf bir geceye bürünmüş azametli bir sükût içinde yalnız kalmıştı. Gökte binlerce yıldız parıldayan gözlerini kırkıyordu. Ayşe sahranın ortasındaki hurma ağaçlarının arasına (s.95)girdi. Kuyunun başında testisini dolduran bir Arap çocuğuna yalvardı. İki dakika geçmemişti ki babası ile Tosun koşarak geldiler. Babası “işte nişânın!” dedi ve kızını alnından öptü.

— Ben buradan düşmanı kovmadan köye dönemem. Sen Tosun’unu götür. Onun hizmetini de ben görürüm.

Diyerek ağaçların arasından karanlığa karıştı, gitti.

Ahmed Hikmet

4.1.2.1.28. Hutbe-i Peygamberî

(s.95)Resûl-i Ekrem Cuma günü kendi devesine bindi ve yüz nefer ehli İslâm ile Kuba'dan kalktı ve nefis-i Medîne'ye azmoldu. Esnâ-yı rahda sol tarafına mey ile Beni Salim Bin Avf yurdunda Rânûnâ denilen vadinin üst tarafına indi ve orada gayet belîğâne bir hutbe okuyup Cuma namazını kıldı ve

Hâtemü'l Enbiyâ Hazretleri'nin en ibtidâ kıldığı Cuma namazı budur ve ibtidâki hutbesi odur ki hulâsa-i vech ile tercümesi burada irâd olunur.

Resûl-i Ekrem kalkıp Hak Teâlâ Hazretleri'ne layık olduğu vech ile hamd ü senâ ettikten sonra böyle buyurmuştu:

“Ey nas, sağlığınızda ahiretiniz için tedârik görünüz. Muhakkak bilirsiniz ki yevm-i kıyamette her ferdin başına vurulacak ve çobansız bıraktığı koyunundan sorulacak. Sonra Cenâb-ı Hak ona diyecek, ama nasıl diyecek, tercümanı yok, perdedarı yok, bizzat diyecek ki: Sana benim Resûlüm gelip de tebliğ etmedi mi? Ben sana mal verdim, sana lütuf ve ihsan ettim, sen kendin için ne tedârik ettin? O kimse dahi sağına soluna bakacak, cehennemde başka bir şey görmeyecek. Önüne bakacak, cehennemden başka bir şey görmeyecek. Öyle ise her kim kendisini -velev ki bir yarım hurma ile olsun- ateşten kurtarabilecek ise, hemen ol hayrı işlesin. Onu da bulamaz ise bari Kelime-i Tayyibe ile kendisini kurtarsın. Zîrâ onunla bir hayra on mislinden yedi yüz misline kadar sevap verilir.”

“Vesselâmü âlâ Resûlillahi ve rahmetullâhi ve berekâtühû”

Cevdet Paşa

Ezber ve İnşâd

4.1.2.1.29. Çanakkale Şehîdliği'nde...

(s.96)Ey Şimdi köyünden pek çok uzakta,
 Ey Şimdi bir yığın kara toprakta
 Uyanmaz uykuya dalan yiğitler,
 Şehîdlik Şânını almış olanlar!

Yan yana dizilen mezarlarınız
 Zemine semavî iftihâr olmuş.
 Dünyaya kapanan nazarlarınız
 Tanrı'nın mağfiret nuruyla dolmuş.

Ne kadar alçalır bu fânî hayât,
 Baktıkça samimi uzletinize.
 Bir anda coşarak ağlarım; heyhat!
 Günahkâr gözyaŐım layık mı size?

Hayır, sanmayın ki bu gözyaŐlarım
 Kirlenmek istiyor merkadinizi.
 Ey benim kaybolan arkadaşlarım
 Ben görmek isterim bir daha sizi.

(s.97)Lâ'net gözlerimde duran gölgeye!
 Ağlarım bu gölge silinsin diye,
 Ah; o gölgedir ki hayâta tapar;
 Gözümün nurunu sizlere kapar;
 Beni bir vefasız riyakâr yapar.
 Lâ'net, bu gölgenin ihtirâsına!
 Lâ'net, bu teneffüs ibtilâsına!

Ey Şimdi sevgili ailesinden

Ey Şimdi gençliğin her hevesinden
Ayrılıp bayrağa kavuŐan erler,
Ah, o bayrak için ölen neferler.

Yurdumun derdini dinlesem de ben,
Őiirimle ebedi inlesem de ben
Rebâbım sizlere inikâs etmez,
Fânîlik sesini beka iŐitmez...

Sizler ki, bilinmez isimlersiniz,
Bu taŐsız mezarlar değil yeriniz.
“Türklüğün tarihi” türbeniz sizin,
Kandili “Hilâl” dir bu türbenizin.

(s.98)Düşündüm sizleri anlatabilen
Bir ilhama sahip olmak istedim.
San’at incileri sahtedir, sizden
Őiirime bir avuç toprak istedim.

Bu toprak titreyen elimi yaktı;
Ve beni kalbimle yalnız bıraktı.
Utandım bu âciz Őâirliđimden;
Ağlaya ağlaya anladım ki ben:

Hayâlim olsaydı Şeref yoldaŐı,
Göklerin yolunda pek yorulurdum.
Ömrümde en büyük Şiiri bulurdum
Olsaydı sâniham bir mezar taşı!

Enis Behiç

4.1.2.1.30. Ömer'in Çocukluğu'ndan

(s.99)Pederin kırk altı yaşında olduğu halde irtihâlinde ben tahminen sekiz yaşında idim. Kıyafeti hâlâ gözümün önündedir. Orta boylu, geniş omuzlu, kaviyyü'l-bünye, büyücek başlı, değirmi çehreli, kalınca karakaşlı, ela gözlü, irice kara bıyıklı, beyaz tenli, mehibü's-sîmâ.

Başına giydiği büyük Tunus fesinin üzerine büyücek bir yemeni sarar. Geniş göğsünü güççe kaplayabilen kaytan ve sırma işlemeli çuha yelekteki düğmelerin kısmı küllisi hemen yaz kış çözüklü bulunur. Yeleğin üzerindeki sade çuha saltanın kolları biraz kısadır. İri dolgun bilekler daima göze çarpar. Belinde alasından zemini beyaz çiçekli bir acem şalı görülür. Bunun sarı zeminli bir eşi de omuzunda yahut kolunda bulunur. Bunu ekseriya mendil makamında kullanır. Belindeki şalın içinde mestur olan mahfazalı, iri "Corci Piryol" saatinin sırma ortası döğmeli kösteğini yeleğin kısmi âlisindeki düğmelerin birine iliştiyor. Dizlerinden bir parça aşağı inmekte olan çuha şalvarın alt taraflarını beyaz ahıska tozlukları setretmiştir. Ayakları galatakâri, az üstlü, zarif kırmızı yemenilere alışıktır.

Üzerinde eski değil rengi tagayyür etmiş bir şey bulunmaz. Pek yakışıklı, dolgun vücûdlu bir Türk'tür. Bununla beraber şişman denilecek bir hâlde değildir. İstanbul'da (s.100)doğmuş, büyümüş; fakat kendisini bilmeyenler İstanbullu zannetmezler. Saraçhane halkından Ali Bey'i tanıyanlar henüz az değildir.

Ahlâkına dair de birkaç söz söyleyelim:

Terbiyeli bir İslâm ehl-i beyti içinde yetişmiş hüsnü'l halka bir adamın kalbi, hissiyatı nasıl olur? Pederin kalbi, hissiyyâtı da işte öyledir. Kimseye fenalık etmemiştir; fakat pek çok kimselere iyilik etmiştir. Doğruluk, mertlik kendisine pederisi Ahmet Ağa'dan mevrûstur. Biraz hadîd görünür; lâkin nâ-bî-mahall hiddet etmez. Gazabını tahrîk eden husûsâtı mutlaka terbiyeyi İslâmiyeye, insaniyete yakışmayacak şeylerdir. Yüreği aile muhabbetiyle meşhûn olmakla beraber hiçbir vakit şımartıcı muamelede bulunmadığından, hane halkı tesîr-i heybeti tahtında bulunur. Bu te'sîr, dövüp sövmek gibi bazı esbâb ile hâsıl olmamıştır. Kendisinden, hâlinden tabii bir

sûrette vücûda gelmiştir. Dünyada kimseye muhtaç olmamak kadar bahtiyârlık olamayacağına kani' olduğundan, işleriyle meşgul olmayı pek sever.

İrtihâlinde birkaç bin kuruş alacağı bulunmakla beraber yalnız altmış kuruş kadar vereceği çıktı. Vefat edeli bir hafta kadar olmuştu. Bir sabah dülger kıyafetinde bir Hristiyan evin kapısını çalıyordu. “Nedir?” denildi. Müteessirâne bir tavır ile o kadar alacağı olduğunu söyledi. Derhal parasını vererek “hakkımı helâl et!” dediler. Adamcağızın gözleri doldu. Birkaç ay mukaddem ön bahçe cihetine bir oda ilâve edildiği sırada, merhumun pek çok insaniyyetini gördüğünü i'tirâf etti. “Helâl olsun!” (s.101)diyerek gitti. İyi adama herkes acır. Bahtiyâr addolunmasını mı o insan ki gaybubeti milletdaş olmayanları da müteessir eder?

Birdenbire, validenin gözlerinden yaş boşandı. Birader ile ben de ise bu vakitler her şeyden ziyâde ağlamaya kabiliyet vardı. Binâenaleyh, o anda valide ile hemhal olduk. Mâtem teceddüd etti. Bir de valide “ah benim yetim kalan evlâdım!” diye beni tutup bağrına basmasın mı? Bütün bütün bittim. İşte o zaman üçümüz birden bir sûrette ağlaştık ki Cenâb-ı Hakk ile bizden gayrı herkesin nazarında nihân olan bu manzara-yı heyecan, derya-ı merhamet-i ilâhiyeyi elbette hurûşân etmiştir. Evet, hiç şüphe etmem! Niçin ketmedeyim? Şu satırları yazarken yine ağlıyorum. Belki de o zaman bu kadar ağlamamışımdır.

Ey mevt ve hayât haliki! Hakikaten o hazîn ağlayışlarımıza mı merhamet ettik de bizi sonradan dahi bunca in'âmâtına layık gördün? Bizim makbul dergâh-ı celâlin olacak neyimiz var?...

İstersen yaparsın: Muktezâ-yı hikmetin olmak üzere pederini elinden aldığım bî-çâre bir yetimi ölünceye kadar, hatta öldükten sonra de mes'ud etmek için feyz-i kabulüne layık olacak sûrette ağlatırsın. Sana intisâbın en büyük medârı yine senin kemâl-i kudretine karşı izhâr olunan kemâl-i acz imiş!... Otuz senedir nazar-ı îtimâdım bu nokta-i isnâd üzerinedir. Diyorlar ki bir damla gözyaşı mûcib-i saadet-i ebediyye olabilir.

Pederin koç, koyun beslemek merakı olduğundan, duvarları serâser lâtif asmalarla müzeyyen olduğu hâlde zemininde bir kiraz ağacıyla iki, yahut üç vişne

fidanından başka bir şey bulunmayan bahçeye mevsiminde arpa ekerdi. Bir gün yalnızca (s.102)bahçeye çıktım. İlk arpa bir karıştan ziyâdece büyümüş, zemine letafet vermişti. Temaşa ile meşgul iken aşağıda biraderin sesini işittim.

—Ömer! Bak bu keçi yavrusuna! Ne kadar güzel?

Ben:

—Gerçek mi ağacık?

Diye izhâr-ı şevk ettim. Merdivenden acele ile inmeğe başladım. O aralık birader kucağında siyah tüylü bir oğlak olduğu hâlde zuhûr ederek:

—Inme, inme! İşte getiriyorum.

Dedi. Bende ne sevinç!

Biraderle şu gülmeleri teâtî eyledik:

—Bunu nereden buldun ağabey?

—Varna'dan dayım yollamış. Bir tavukçu dükkâna getirdi. Babam da bana “al şunu eve götürüver” dedi.

—Bana mı yollamış?

—Sana ya! Ben oğlakı ne yapayım?

—Kuzum ağabeyciğim, benim kucağıma ver!

—Sen kaldıramazsın.

Birader, son cümleyi söyler söylemez, oğlakı arpanın içine doğru salıverdi. Ben hemen koştum, sevmeğe başladım. Yavrucak pek cüz'i otladıktan sonra yeşillik içinde yan üstüne yatıyordu. Yorulmuş mu, yoksa orası hoşuna mı gitti, anlamadım. Oğlak kadar sebük-rûh mahlûk pek az bulunur. Duruşu, bakışı bir hoşuma gitti ki ta'rif edemem. Hemen ben de yanına yatarak tekrar okşamağa başladım. Bu manzara-yı

ma'sûmâne göz önünden gider şeylerden midir?.. O şirin hayvancağz bana nice günler arkadaş oldu...

Muallim Naci

Ezber ve İnşâd

4.1.2.1.31. Gemiciler

(s.103) Biz dalgalar, fırtınalar kahramanı yiğitleriz;
 Ufuklardan ufuklara haber sorar, gezeriz.
 Güneşlerde uyuklayan yamaçları,
 Kalbi durgun tarlaları bıraktık.
 Gölge veren ağaçları
 Sevmiyoruz biz artık;
 Sevgilimiz,
 Ey deniz!

 İşte biz;
 Nihayetsiz
 Mavilikler yolcusu!
 Rûhumuzun kardeşidir
 Güneşlerde parlayan bu yeşil su.
 Bayrağımız yeşil sular ateşidir.
 Biz bayrağın fedaîsi sayısız Türk genciyiz.
 Biz hilâle şân arayan korku bilmez gemiciyiz.
 (s.104) Ey vatandan müjdelerle bize kadar gelen rüzgâr!
 O sarışın sahillerde kara gözlü genç kızlar,
 Yaz gecesi mehtâp ile konuşurken,
 Doğru söyle, sordular mı bizleri?
 Nasıl cevap verdiği gökten
 Gemimizin rehberi,
 O vefakâr
 Yıldızlar?..

 Poyraz var!
 Yelken dolar!
 Gemi sanki kanatlı.

Enginlerde pembe güneş
Gülümserken bu yolculuk ne tatlı!
Çal sazını, kalenderce yiğit kardeş!
Nağmelerin yorulmayan dalgalardan bahtiyâr...
Gönderelim bu ahengi o sevgili yurda kadar!

Enis Behiç

Harp Hikâyeleri

4.1.2.1.32. Bir Yiğit

(s.105) Genç Mülâzım, Miralay Bey'in odasına girdiği vakit, binbaşısını da orada buldu.

Binbaşı onu görünce:

— Gel oğlum, dedi.

Ve Miralay'a dönerek:

— İşte efendim, o iş için en evvel aklıma gelen yiğit kendime her cihetçe güvenebilirsiniz. Sözünü söyledi.

Miralay, delikanlıyı dikkatli dikkatli süzdü:

—Bana bak evlâd, yarın sabah erkenden düşmana taarruz edeceğiz... Fakat bir gönüllü casus bize düşman ihtiyat cephanesinin muvakkaten depo edildiği bir kaleyi bildiğini; istersen bize delâlet edeceğini söylüyor. Kumandan Paşa hazretleri birkaç fedaî vesilesiyle bu cephanenin hemen mahvini ferman buyurdular. Binbaşın bu iş için bana seni tavsiye ediyor. Nasıl, ne dersin, becerebilir misin?

—Elbette Miralay...

İşin pek müşkil, pek tehlikeli olduğunu, yakayı ele verirken kurşuna dizilmek muhakkak olduğunu biliyor musun?...

—Elbette... Hatta bu iş için beni layık gördüğünüzden dolayı Binbaşı Bey'e pek minnettarım!

(s.106)—Evli misin, çocuğun filan var mı?...

—Hayır Miralay, bir annem ile bir küçük kardeşim var.

—İnşallah muvaffak olur da selâmetle gelersin ya, şayet gelmezsen bile onlar için hiç merak etme... Dinamit hakkında malûmatın var mı? Lağım tertibini bilir misin?

—Elbette Miralay...

—Haydi öyle ise Allah muvaffakiyet versin oğlum.

—Miralay Mülâzım'ın elini muhabbetle sıktı, ve Binbaşı'ya dönüp:

—Haydi bunu kılavuzla görüştürek, lazım olan şeyleri verin de vaktiyle yola çıksınlar, dedi.

2

Genç Mülâzım, Binbaşı'yla görüşüp onun tenbîhâtına kesb-i vukuf ettikten, şayet avdet etmezse validesine gönderilmek üzere bir veda mektubu yazıp teslim ettikten sonra kılavuzu, sadık neferi ve lazım olan mevâdd ile yola çıktılar. Gece iyice ilerlemiş, kuru bir rüzgâr, keskin, akur, etrafı tırpanlıyor idi.

Mülâzım'ın rûhu ise sıcak, sıcak bir güneş ile senelerden beri beklediği vazife fırsatının bu kadar parlak bir sûtette tulû'dan dolayı bir şevk ve güşâyış güneşiyle yanıyordu. Kılavuz ona çetrefil bir lisânla îzâhât veriyor, bu civarda kaçakçılık ettiklerinden, etrafı, yolları karış karış bildiğini, kendine güvenmesini, hiç korkmamasını mutlak muvaffak olacaklarını söylüyor idi.

Korkmak mı? Niçin korkacaktı? O kaleyi değil bütün kâinatı ber-hevâ edecek kadar (s.107)bir gâleyan-ı rûh ile pür-ateş idi. Mektepte tarih derslerinde hezimet ve mağlubiyet bahislerinde, rûhu hep bu emel ile sızlamamış mı, “ah, sıra bana gelse!...” diye çırpınmamış mıydı? Ümîdinin pek fevkinde olarak kader, bütün arkadaşları arasında harp daha yeni başlamış iken, yalnız ona böyle bir muvaffakiyetle tebessüm etmiş, memlektine, milletine müfid olmak ihtimalini bahşetmiş idi de o şimdi mi korkacaktı?

Hayâtının bilhassa son devrelerinde mağlubiyetten mağlubiyete, hezimetten hezimete sürüklenen Türklük için bugün ilk fırsat intikam tulû' etmemiş miydi? Asırlardan beri yalnız gadr ve ihânet, yalnız zulüm ve i'tisâf görmüş, daima ezilmiş, daima dökülmüş, daima tahkir edilmiş, muhtelif cereyanların, muhtelif menfaatlerin merkez-i telâtininde mevcûdiyyetinden bîhaber kalmış bu zavallı millet: Bugün son harbin sadme-i îkâzıyla bir nefha-i hayât hissediyordu. Benliğine sonra sahip olunca yüzlerce seneden beri uyku hâlinde kalmış olan mehîb, idhâş, bakir, vecd kuvveti cûş ü hurûşa gelecek, elbette önünde yıkmadık set, kırmadık mukavemet, ezmedik husûmet

bırakmayacak diye korkarak ona hücûm eden düşmanlara Türklük'te ne lâ-yüfnâ, ne ilâhî bir unsur-u hayât olduğunu isbât lazım olduğu bir zamanda mı korkacaktı?...

Şimdiye kadar bu milleti herkes, herkes hatta bizzat Türkler bile, bir gaflet-i bahş içinde tahkir ediyor idi. Fakat artık uyuyan arslan uyandı; bugün nefret ve azametle ref'ettiği simâ-yı necîb ve bülend-i en gayr-ı mahsus işmi'zâze bile tahammül edemiyor; bugün kuvvetiyle mağrur, şebâbıyla pür-hayât ve kuvvetiyle müftehir, pervâz ve taarruza hazır... Bunun için herkesten, her fertten gayret, fedakârlık lazım... Bu ihtiyacı kan içinde takdîr etmiş olan kendisi mi bu vazifeden kaçacaktı?

Onda Türklüğün istikbâli hakkında nihayetsiz bir ümîd-i zafer vardı.

(s.108)Ona göre, Türklüğün bugünkü mefkûresi, yalnız vazife îfâ etmek, cihân-pesend kahramanlıklar icâd edip asırlardan beri türlü mesâib ile ezilmiş olan nâsiye-i milleti şân ve şerefle terfi' ve tezyîn etmek olmalıydı. Ama bunun için fertler fedâ olacakmış...“Millet büyüdükten, milletin hazine-i şerefi kesb-i servet ettikten sonra, ne beis var...” derdi.

İşte bugün, kendisine böyle bir fırsat zuhûr etmişti; büyük bir şevk-i derûn ile sıçrayarak: “Korku morku yok arslanım, arş ileri...” diye haykırdı.

3

Bir saat kadar yürüdükten sonra, kılavuz onu bir ormana soktu. Bir buçuk saat kadar da ormanda yürüdüler; sonra ormanın kenarına fundalıklı bir bayırdan tırmanarak bir tepeye çıktılar. Hudûda yaklaşıyorlar idi. Kılavuz ona gayet sarp bir yârın gövdesinde kaçakçıların yapmış oldukları merdivenimsi pek meçhul bir geçitten geçerek hudûdu aşacaklarını böylece, hudûd karakollarının tehlikesinden kurtulacaklarını söylemişti. Şimdi bu yârın önündeydiler. Bin müşkilatla her saniye çırpılan ayakları kayıp hurde-hâş olmak tehlikesinin pençesinde kıvranarak, çalılıarın îanesiyle dik merdivenden çıktılar. Tepede buldukları vakit, kılavuz öbür tarafta, vadinin zulmeti içinde tek tük ışıldayan birkaç ziyâ gözü göstererek:

—İşte oraya ineceğiz. Fakat seyyar kola rastgelmek ihtimali vardır... Dedi.

Artık, bin ihtiyatta, her dakika tevkîf ile etrafı dinleyerek yürümek lazım geliyor (s.109)idi. Yirmi dakika kadar bu minval üzere gittikten sonra, kılavuz heyecanla onun kolunu tutup: — Aman dikkat: —Diye fısıldadı.

Hemen yere yattılar, yanlarında taş kümeleri vardı, onun bir kenarına büzüldüler. Yirmi beş metre kadar uzaktaki yoldan bir kol geçiyor idi. Kol geçtiği vakit, artık tepeyi, kola tesâdüf etmek ihtimal, olan yoldan değil, dört ayak yürüyerek fundalıklar arasından inmek lazım geldi. Hayli vakit böyle geçti; bir an oldu ki kılavuz, tevakkuf ederek, elli metre kadar uzakta bir yüksek binayı gösterdi, ve: “İşte orası!” dedi.

Beş on dakika uzaktan tetkîk ve teftîş ettiler; bina, büyük bir kaya üzerinde inşâ' edilmiş yüksek bir şeydi; kaidesinde nöbetçiler geziyorlar idi. Sürüne sürüne daha takarrüb ettiler: Her köşede bir nöbetçi bulunduğunu gördüler. Nöbetçiler, her biri bir cephe boyunca gidip gelerek vazife ifâ ediyorlar idi. Fakat bu geliş gidiş muntazam olmadığı için her seferde birbiriyle mülâki olamıyorlar idi. Hemen tertibini kurdu; şimdi bir köşeye yaklaşacak, oradaki nöbetçiye yalnız rastgeldiği bir sırada üzerine atlayarak, onun sesini kesecekti. Bu iş olunca, mücavir cephedekinin sesini kesmek nispeten kesb-i suhûlet edecekti. Böylece nöbetçiler telef edilince, o cephelerden birine dinamit-i vaz ile ateş etmek kolaylaşıyor idi.

Şimdi nöbetçiye beş adım yaklaşmış idi; onun yalnız bulunduğu bir saniyede üzerine atlayıp elindeki bıçağı gırtlığına daldırmak pek ânî bir iş oldu; bu bitince, diğer nöbetçileri de aynı vech ile gırtlakladı. Ve hemen cephenin kaidesindeki taş (s.110)basamaklara basıp kalenin ilk katı hizasına yükseldi. Ve orada eliyle keşfettiği mazgala dinamiti tertîb-i lazımında vaz edip fitilini aşağı sarkıttı. Fitili ateşleyip, uzaklaşarak kılavuza mülâki olmak için yarım dakika kâfi geldi. “Çabuk çabuk!” dedi. Yine geldikleri gibi, yüzükoyun uzaklaştılar.

Ah, şimdi, şimdi dûzah-ı bir sütun ateş, bir infilâk bir kân gibi havaları yıldırımlarla yakıp tutuşturarak, kâinatı tarrâka-i ra'd ile sarsarak, yükselecek idi. Fakat dakikalar geçip de hiçbir alâmet zuhûr etmedikçe, derin bir endişe ile harâb olmaya başladı. Demek ki fitili ya sönmüş yahut söndürülmüştü. Fitilin kendiliğinden sönmek ihtimali binde beş râddesinde olduğuna göre, asıl korkulacak ihtimal, onun keşfedilip

söndürülmesindeydi. Eğer söndürülmüş ise, demek ki etraf velveleye verilmiş olacaktı. Kılavuz: “Aman öyle ise, çabuk çabuk uzaklaşalım...” Dedi.

Kahrından helâk olarak uzaklaşmağa başladı. Ah, niçin, niçin muvaffak olamamıştı? O kadar tehlikeleri aşmış bu kadar muvaffakiyete yaklaştıktan sonra, hâiben avdet onu mahvediyordu. “Ya sahihden fitil sönmüş ise...” endişesiyle onu yiyiyor idi. Demek artık bu kadarcık bir işi beceremeden dönüyordu. Hiç olmazsa tekrar ateşlemek lazım değil miydi?... Ama tutulmak ihtimali var idi.. Ah, demek ki korkuyor idi?... Bugünkü istikbâle bahş-ı gurur edecek ulvî misâller irâd etmek, Türklük şânını büyük fedakârlıklarla îlâ etmek lazım idi, bugün demek ki o korkuyor idi... Kendinden öğrendi, silkindi, tevakkuf etti: “Hayır, hayır ben döneceğim, mutlak anlayacağım.” Dedi. Ve (s.111)kılavuzun ibrâmını dinlemeden, onu orada bırakıp döndü. Tekrar kuleye yaklaştığı vakit orada büyük bir telaş ve hareket olduğunu gördü. İşin fâilini derdest için süvari kolları hazırlanıyor idi. Derin bir elem içinde: “Eyvah!” dedi. Fakat bu eyvah, yakalamak ihtimalinden ziyâde hiçbir şey yapamamasının hüsrânından idi.

Bu kadar beceriksiz olduğuna lâ'net ediyor idi. O kadar ki, artık tutulsa da ehemmiyeti yoktu; memleketine bu kadarcık bir hizmet ifâsına muvaffak olamadıktan sonra, artık ölmekte ne beis kalır idi?

Taharrî kolları on dakika kadar sonra onu yakalayıp bir büyük zâbitin karşısına çıkardılar. Zâbit kötü bir Fransızcayla onu istintâk etti, Mülâzım işi inkâr etmedi. Nöbetçileri kendinin öldürmüş, dinamiti kendinin koymuş olduğunu i'tirâf etti. Sade, başka arkadaşı olup olmadığını sordukları vakit, kılavuzu ta'kîb edilmekten kurtarmak için, tek başına gelmiş olduğunu söyledi. Bu zâbit, kapının dibine ayakta bekleyen diğer ki küçük zâbite Moskofça iki üç kelime söyledi, onu dışarı çıkardılar.

Avluda yüksek sesle emirle verildiğini işitti. Onu bir kapıdan çıkararak bir bahçeye götürdüler. Orada zâbitlerden birinin kendine takarrüb edip bir mendil uzattığını görünce, ne olacağını anladı ve mendili alıp elinde tutarak, ciddî ve metîn, ayakta bekledi.

El fenerlerinin meş'ûm aydınlığında bu meş'ûm işi sür'atle bitirip çekilmek isteyen Moskof zâbitleri, tüfekler patladığı vakit, genç Türk zâbitinin:

—Yaşasın Türklük!..

Diye haykırarak yere düştüğünü gördüler.

Mehmed Rauf

4.1.2.1.33. Galiçya Yolu'nda

(s.112) İşte biz düştük yola
Yolumuz uğur ola!
Galiçya'ya, oradan
Doğru Sivastopol'a

Kırım, Azak burada,
Nogay, Kazak burada,
Milyonlarca soydaşlar
Hepsi de bak burada.

Bu yurdun oğlu kızı
Tanıdı Ay-yıldızı
Dediler: "Siz yine o,
Sancak yine kırmızı!"

Sancak yine o sancak
Değişen felek ancak,
Nice demdir Moskof'a
Yaptı bizi oyuncak.

İşte biz geldik yine
Oyarak uca, gene
Ordumuzu kondurduk
Moskof'un sinesine

Ey şarktaki Acarlar!
Ey garptaki Macarlar!
Bakın Türkler süngüyü
Nasıl Rus'a Sancarlar!

Kinimiz değil dinden,
 Din yaptık millî kinden;
 (s.113)Gelir sana ğayzımız
 Rûhumuzun içinden

Açıkmişız canına
 Susamışız kanına;
 Yaptıkların, ey Moskof
 Kalmayacak yanına!

Ülkelerden taşarız
 Balonlarla aşarız
 Nerede varsa düşmanın,
 İmdadına koşarız.

Söylenme için için
 “Geldiler acep niçin?”
 Geldik senin zulmünden
 Türk’ü kurtarmak için.

Türk, Nemseli, Alaman
 Birleştik, bir kocaman
 Ordu yaptık yürüdük
 Diyeceksin ki el-âmân.

Ey kardeşler, merakta
 Kalmayınız ırakta.
 Yüksелеcek ordunun
 Şânı bu ak toprakta.

Uygun düştü kelâmlar,

Halifeye selâmlar!

Moskof'u üzeceğiz

Kurtulacak İslâmlar!

Ziya Gökalp

Maziye Hürmet

4.1.2.1.34. Eski İstanbul ve İ'mâr-ı Belde Belâsı

(s.114)Bir zamandan beri İstanbul'un başına bir de imâr -ı belde belâsı arz oldu. Zavallı İstanbul, son inhitât devrelerinde "i'mâr" nâmiyle ne câhilâne, ne zâlimâne, harâbîlere uğradı...

Selim-i sâlisten sonra, eski Türk sanatının incelik ve temizlikle ve bütün bir rûh-ı millî ile husûle getirilen âsâr-ı takdîr olunmayarak, Frank te'sîrâtı garbın nokta-i nazarıyla ğalatlanmış hisler ile görülmeye başlandı. Asırlardan beri tekâmül ede ede sath-ı tezyînâtının en müterakkî, en tarihî kıymettar âsârını bırakan koca bir san'at, nefis bir marifet, çirkin görünmeğe başladı. Bunun yerine alafranga kalemler, duygusuzluklar tercih olundu.

Derece-i kusvâyı terakkiye mazhar olmuş o Türk çinicilik sanatı öldürüldü. O sûretle ki bugün ihyâsı mümkün olamamaktadır. Yalan mı? Üzerleri sıvalarla ve kaba kalemlerle örülmüş çini satırlarını, çivi mozayıklarını meydana çıkarmadık mı?

Gerek milliyeti ve gerek marifet ve san'atı itibariyle teşekkül etmiş, başlı başına millî bir san'at olmuş neler kaybettik!... O ağaç işleri, doğramalar, kapı ve pencere kanatları, rahleler, kürsiler, tavanlar, duvar kaplamaları bunların üzerinde boya ile işlenen müzeyyenât, çiçekler, yıldızlar, ağacın cins-ü havâs-ı tabiiye ve hükmüyyesi layıkıyla takdîr edilerek ona göre fevkalâde bir vukuf ve meleke ile istihsâl olunan bu kıymettar işleri gözlerimiz görmez oldu. Bunların hâli tekâmüle vasıl olmuş ne eski ve ne metin bir san'at olduğunu ve istihsâlları için senelerden beri ne büyük emekler, ne alî (s.115)kudretlere sarfolunduğunu takdîr edemedik, ziyân ettik. Muhafaza edemedik; çaldılar, il ellerine geçti. Sökülemeyenleri de biz tahrîb ettik. Üzerlerine alafranga olacak diye beyaz badana, krem boyalar vurdurduk. Yalan mı? Mukaddes hakanımızın, şehzadelerimizin, büyük âlimlerimizin, paşalarımızın, beylerimizin türbelerindeki abidelerindeki boyaların altından kalın Osmanlı yıldızı ile yapılmış müzeyyenât, çiçekler meydana çıkarmadık mı? Tozunu almak için çeşme altında yikanarak rutubetle tahrîb edilen o fildişi abanoz, gümüş kakmalı rahlelerin acıklı hallerine tesâdüf etmedik mi?

Bugün Avrupa'da o kadar terakki eden dökmeçilik san'atıyla bile daha harikulâde neticeler istihsâl olunamayan ma'denî işleri, dökme demir parmaklıkları, oymalı yaldızlı kapı takımlarını, kilitlerini, halkaları, dökme dövme demir işçiliklerini bugün her türlü emek ve gayrete rağmen tamamiyle istihsâl olunamayan hep bu ince ma'rifetli işleri, bu san'atları beğenmedik. Frank fabrikalarının bu millî ve her cihetle kıymetli emeklerimizin istihsâlâtımız üzerine döktükleri müzahrefâtın pâresini verdik, fikra olduk. San'atkârlarımız ma'rifet-i nefise sahipleri aç kalmağa başladılar, süründüler, öldüler. O asırlardan beri dünyalar kadar kıymetli emekler sarfıyla hâsıl olan san'atlarımız, ma'rifetlerimizde öldü. Frank fabrikacıları karınlarını şişirdiler ve istihsâl ettikleri bu galibiyette devam ettiler. Aklımız başımıza gelmedi. Onların memleketimize döktükleri rûhsuz masnûları güzel görmeye başladık. Şark güneşinin parlaklığı aklımızın saffeti te'sîratıyla rûh-i milliyemizde hâsıl olan inceliklerin, devletimizin satvet-ü şevketinin bahşettiği sükûn ve istirahat içinde meydana getirdiği tekâmül bu terakkiyât-ı medeniyeye garbın sisli havasının mahsûllerini tercih ettik.

Fevkalâde vüsat-ı terakkiye malik olan sanâyi' ve maârif-i milliyemizi ihtiyacat-ı (s.116)cedîdeye muvafık bir sûrette ileri götüremedik; ve o sûrette o kadar iktidarsız ve câhil bir hâlde kaldık ki, garbın terakkiyât-ı medeniyyesinin maârif ve sanâyi' kısmını tamamiyle kabul ve tatbik etmedikçe, hayâ ve istikbâlden ümîd yoktur. Fakat maârif ve sanâyide garp terakkiyâtını öğrenmeği tamamiyle kabul ve tatbik bir çâre-i hayât olmak üzere telâkki etmekle beraber kadir-na-şinâslıkla, zulmet-i cehaletle, Frank taklitçiliği ile mahvettiğimiz o eski büyük medeniyetimizin âsârını bekayasını tahrîb veya ortadan kaldırmak değil, hatta muhafazada ihmal etmek bile bir millet için şeyin olduğunu kimse inkâr edemez. İşte maa'tteessüf biz bugün bu hâldeyiz. Ve zavallı eski medeniyetin âsâr-ı bizim dest-i ihmal ü taharrîmiz altında her gün bir kıymetini, bir mahiyetini mahv u ğayıp etmekle inliyor.

Zavallı İstanbul, büyük ve eski İstanbul! Atalarımızın dehâ-yı san'atlarıyla vücûda gelmiş olan edvar-i tarihiyenin kıymetini, âsâr-ı aliyye-i medeniyeyi, yıkık ve harâb duvarlarının içinde bugüne kadar hıfzetmekle gayret ettiğin hâlde, bir türlü san'at ve ma'rifetinin ehemmiyetini takdîrde acz gösteren ve seni hep böyle mukaddesat-ı tarihiyye, milliyeye ü ilmiyyenle dünyanın yegâne bir şehri hâline getirmeğe muvaffak olmuş o binlerce büyük avlularının mezarlarını çiğneyen, kabirlerini parçalayan,

türbelerini yıkan hissiz ve rûhsuz Avrupa mukallidlerine karşı titriyorsun. Azametli kubbelerine, göklere varan minareleriyle Cenâb-ı Hak'tan istimdât eyleyerek bu seni takdîr ve takdîs etmek zihniyetine malik olmayanlara beddua ediyorsun, değil mi? Zavallı İstanbul! Ey İslâmın en muhteşem şehri! Dünyanın en kıymetli ve ehemmiyetli parçası! Avusturya'nın "Viyana"sına vasil olmağa, diğer sûretle sarf olunan parelerimiz yetişemediğinden, seni Romanya'nın "Bükreş"ine benzetmeğe çalışıyorlar. Tekmîl mukaddesatını yıkarak, âsârdîde ağaçlarını keserek, ölülerinin kemiklerini kırarak, (s.117)enkazını bir baştan o bir başa yarmak istedikleri bol ve çirkin, uzun ve kasvetengîz yolların altına gömecekler... Bu da, elektrik mühendislerinin demir yollarını ve nakillerini kolaylıkla ve ucuzca ferş-ü inşâ edebilmeleri için!

Fakat meyûs olma! Seni sevenler, kudsiyyetine, ulviyyetine îmân edenlerde var... Senin bedayi-i san'atının karşısında bir hiss-i ihtirâm ü muhabbetle sakın ve pür hayât nefes alanlar, bu vâsi ve emsalsiz medeniyyeti meydana getirenlerin ahfâdi olduklarını his ve idrâk ederek kalpleri rûh-ı millî ile dolan ve yine bugünkü inhitât, bugünkü milliyyetsizlikle başları eğilen, gözleri dolan, o rûhâniyet ile dolu, mukaddes, muazzam türbelerin ayak uçlarında titreye titreye yerlere geçen, utanan, rûhlarını saklayan, yüzlerini bin türlü san'atla, nadir malzeme ile meydana getirilmiş döşemelerine, duvar kaplamalarına süren ve nihayet, büyük medeniyetin âsârını; teferruâtına kadar, her türlü kuvâ-yi tahrîbiyyeye karşı ne kadar güç olursa olsun muhafazaya mefîn ve haklı bir azm ile çalışanlar da var. Hakayık-ı tarihiyye, tedkikat-ı ilmiye ile teessüs eden bir hak, hiçbir vakitte zâil olmayacak, zâil üzerine istinâd eden bir azm kırılmayacaktır.

Her Türk bu medeniyet-i milliyye âsârını canı gibi muhafaza ve tahrîbâtan vikayeye gayret edecek ve medeniyet-i cedîde ihtiyacatını dahi hep bunların kıymet ve ehemmiyetini artık açık bir şekil ve sûrette getirmeğe sa'y eyleyecek.

İstanbul, o zaman, tarihine kıymet ve ehemmiyet sanâyisine layık bir sûrette i'mâr edilmiş, dünyanın emsalsiz bir şehri olacak ve bugün bu gaye için çalışanlar, mezar taşlarına " Türk ve İslâm âsâr-ı medeniyyesini muhafazaya çalışan filânın rûhuna "Fatiha" kitabelerini yazdıracaklardır.

Mimar Kemaleddin

Millî An'anelerimiz

4.1.2.1.35. Altun Destan

(s.118)Sürüden koyunlar hep takım takım
Ayrılmış, sürüde kalmamış bakım;
Asmanın üzümü dağılmış, salkım
Olmak ister, fakat bağban nerede?
Gideyim arayım; çoban nerede?...

Yüce dağlar çökmüş, belleri kalmış!
Çoşkun ırmakların selleri kalmış!
Hanlar yok meydanda, elleri kalmış;
Düşenler çok, ama, kalkan nerede?
Gideyim arayım: Hakan nerede?...

Türk yurdu uykuda, ey düşman sakın!
Uyuyan ülkeye yapılmaz akın...
Tanyeri ağardı, yiğitler kalkın!
Bakın yurt ne hâlde, vatan nerede?
Gideyim arayım; yatan nerede?...

Herkesin gözünde vatan: Özyurdu,
Serhaddin düşmeni, derenin kurdu;
Yâd iller Turan'da hanlıklar kurdu,
(s.119)Turan'dan yâdları koğan nerede?
Gideyim arayım: Oğan nerede?...

Sandım gençlik doğar: Baktım Mart olmuş,
Gittim ili gezdim: Genci kart olmuş,
Kimi Kırgız, Kazan, Kimi Sart olmuş;
Dedim yahşiler çok, yaman nerede?
Gideyim arayım: Şaman nerede?...

Tekinler köy beyi, ağalar çoban
 Adsız'lar yalancı birer kahraman,
 İçinde görmedim maksadı duyan!..
 Yasanın emrine uyan nerede?
 Gideyim arayım: Duyan nerede?

Uygurlar uyuşuk, Türkmenler aylak,
 Ne kışlak sevinçli, ne güler yaylak,
 Arslanlar yurdunda barınır çaylak...
 Atilla, Timuçin, Gürkan nerede?
 Gideyim arayım: Türkân nerede?...

Kaşgar, Delhi, Pekin, İstanbul, Kazan,
 Bu beş yerde vardı beş büyük hakan:
 Sarı, Kızıl, Gökhan, Akhan, Karahan
 —Hepsinin üstünde parladı İlhan-
 Akhan'dan gayrisi, il... Han nerede?
 Gideyim arayım: İlhan nerede?...

(s.120) “Kırım” nerde kaldı, “Kafkas” ne oldu?
 Kazan'dan Tibet'e kadar Rus doldu,
 “Hitay”da analar saçını yoldu,
 Şen yurtlar ne hâlde, vîrân nerede,
 Gideyim arayım: İran nerede?...

Yayların kirişi urgana dönmüş,
 Şahin, yuvasında doğana dönmüş,
 Türk yurdu soyulmuş soğana dönmüş..
 Kılıç satır olmuş, takan nerede?
 Gideyim arayım: Takan nerede?...

Soy atlar küçülmüş, olmuş kurada,
 Alpler kız ardında birer hovarda.
 Sancağı unuttuk hangi diyarda,

Altun otağ, altun kazan nerede?..
Gideyim arayım: Yazan nerede?..

Başları ağarmış ihtiyar dağlar,
Anar eski günü: Sel döker, çağlar,
Kırlangıç ah çeker, güvercin ağlar,
Uzak bir ses sorar: Turan nerede?
Gideyim arayım: Soran nerede?...

Yüce Türk Tanrısı, gönder bir yalvaç!
Sürüne baş olsun, yasa ki dilmaç,
(s.121) Türklüğe bir yeni “Turfan” nuru saç!
Anlasın Türk, millî irfan nerede?
Gideyim arayım: “Turfan” nerede?...

“Ulus”i içine girsin her oymak,
Beş ulus budunda birleşsin çabucak,
Uygur, Kalaç, Karluk, Kungu, Kıpçak,
—Türk yurdu bir olsun, kalmasın kaçak-
Çıksınlar meydana, meydan nerede?
Gideyim arayım: Meydan nerede?...

Kurultay toplanıp Tanrıdağı’nda,
İlhan tahta çıksın Elmadağı’nda,
Beyler solda dursun, Hanlar sağında,
—Sevmek günah değil, sevinç çağında-
Görünce toplanmış hanân nerede?
Gideyim arayım: Canan nerede?...

Altundağ’a kursun İlhan otağı,
Taşları elmadır, yakut toprağı.
Han’lara kımızla sunsun ayağı,
—Taç giyme resminin kalmam uzağı-

Sorup öğrenince, Divan nerede?
Gideyim arayım: Kervan nerede?..

(s.122) Oğuz Han bayramı baharda olsun,
Otağlar, çadırlar çiçekle dolsun,
Genç kızlar oynasın, yiğitler solsun,
Bir âşık bayılmış, derman nerede?
Gideyim arayım: Lokman nerede?...

“Türk Destanı” yazmak hâtıra gelmemiş,
Yasanın sözleri satıra gelmemiş,
Tarihe deryadan katra gelmemiş,
Şâirler sordular: “Hoca”n nerede?
Gideyim arayım: O can nerede?...

Kırklar karar verdi; yediler, üçler
Oldular kılavuz, kalmadı göçler,
Yarın ilhan çıkar, alınır öçler,
İlhan tacı boşta; alan nerede?
Gideyim arayım: Arslan nerede?...

Gündüzlerden sapan geceyi bilir,
Bilmeksizin tapan her şeyi bilir,
Bilen yapmaz, yapan pekiyi bilir;
Erenler yolu bu, varan nerede?
Gideyim arayım: Yâran nerede?...

Ziya Gökalp:“Kızıl Elma”dan

Hayât-ı Hakika Sahneleri

4.1.2.1.36. Kuvvet

(s.123)Yolumun üstündeki bir cami avlusundan her akşam geçtikçe görür idim: Bir sürü çocuk türlü türlü oyunlarla, haylazlıklarla meşgul olurlar, arada bağışlılar, kavga ederlerdi.

Bir akşam yine geçiyordum. Oyun yoktu. Şimdi çocuklar bir halka olmuş, bir şey seyrediyorlardı. Pek tuhaf, pek eğlenceli bir temâşâ karşısında bulunuyorlar gibi, hepsi mütebessim idi. Kemâl-i zevk ile seyrettikleri manzara, ihtimal ki her gün gördükleri bir hâl idi: Oradakilerin hepsinden büyük bir çocuk, âdeta bir genç adam, üzerine saldıran küçük bir çocuğu dövüyor, galiz lâkırdılarla yanından itiyordu. Fakat beriki her tokat yiyişinde yeni bir feryat ile haykırarak, bütün yüzü gözü, yere düşüp kalkmaktan kirlere, gözyaşlarına bulanmış olduğu hâlde, yine karşısındakinin üzerine atlıyor:

— Benimdir o, ver! Avazesıyla bir kamçıyı almak, istirdâd etmek istiyordu...

Ve böyle, her taleb muhikkine karşı bir tokat, bir tekme yiyerek geriliyordu. Ağlamaktan, bağırmaktan sesi dönmüş, kısılmış bir hâlde -âciz ve zaif- onu vermemeğe çalışarak, kamçısına doğru fırlıyordu.

Nihayet, bir defasında, hâin bir tokat ile şiddetli bir tekme yedi; bir daha (s.124) kalkmağa, zavallı vücûdunda kuvvet bulamadı; oraya tozların içine yuvarlandı. Aczinin, zaafının bütün bîçârelikleriyle, olduğu yerde içini çekerek, bağırarak ağlarken, öteki zorla aldı kamçıyı müftehirâne sallayarak, etrafındaki çocukların, kuvvete karşı müdâhaneyi bilen bu küçük mahlûkların kahkahaları, alkışları arasında salınıp gidiyordu.

Hüseyin Cahid

4.1.2.1.37. Kitâbullah

(s.124) Bir şâhika bâlâsına inseydi Kitâb'ın

Ey Kâhir-i Mübdi',

Eylerdi serâpâ cebel-i havf-i itâbın

Hâşî, mütesaddi',

Yâ Rab, ne müessir, ne selâsetli beyandır,

Kevserleri mi Cennet'in pür-galeyandır?

Emvât kıyâm eylemede mâ-haşera'llah,

Gayyâ-yü gazûb âteş-i duzehde ıyandır.

Kur'an ola hâl û harekâtında delilin,

Ahkâmına, gafil-i beşer, ahkâmına râm ol;

Fermân-ı hakikattir o düstûr-ı Celîl'in,

Fermânına râm ol da, zafer-yab-ı merâm ol!

Ahkâmı: Diyânet, edebiyât, hikemiyât

Enva'-i meziyyât,

Âyât-ı güzîninde eder cümle mesâil

Telkîn-i fezâil!

Her sûrede sâzende-nevâ'dır per-i Cibril,
 Her yaprağına dinse revâdır per-i Cibril;
 Her satırına bir mukhile-i çeşm-i surûşân,
 Her noktasına kurre-i Peygamber-i zî-şân.

Sâyende azaldı zulûmât-i beşerîyyet,
 Benzer mi furûgun sönük envârına Bedr'in?
 Câiz sana dinse güneşi Leyle-i Kadr'in,
 Ey nûr-ı hidâyet!

Ey hutbe-i kudsiyye, eyâ nâziletü'l-arş,
 Nâsût nüzûlünle ziyâdâr-ı Muhammed..
 Ey nûr-ı nümâ-yi dil-i dîdâr-ı Muhammed..
 Ey nefha-i lâhût,
 Âlem sana mebhût!

İsmail Safa

4.1.2.1.38. Kaval

(s.125) Boş bir ufuk, benzi uçuk bir hilâl;
Kâinatın kalbi durmuş gibi bir şey: Bir yoksulluk bir melâl...

Bir yoksulluk, bir melal sonra bir serseri ses:
Bir kuzucuk kaybolmuş, anasını arıyor,
İn ey çoban tepeden, kavalını biraz kes!
Ovaları pek hâin karanlıklar sarıyor...

Ben istemem ey sevimli genç çoban
Ürkütmesin seni korku baykuşu;
Gecelere lâkin kanma, afacan
Bir kurt saklar her inişi yokuşu...

Toplandı mı kuzuların?
Fakat yine getir yarın!...

Bir çingirak çalar sükûn ürperir,
Sürü yürür, yürür tozlanır, erir...
Artık her şey siner, uzak dağlardan
Dökülür kırlara yorgun bir figan:

Bana anlat duyuyorsan ey hilâl!
Gecelere ne söylüyor bu kaval?..

(s.126)Ne söylüyor yakın uzak kapkara
Yokluklardan mâtem yağın kırlara?
Küskün değil, şen hiç değil, ya rabbi
Yuvasından düşen yavru kuş gibi
Bilmeksizin, çırpınıyor, inliyor;
Onu yalnız meçhul bir şey dinliyor...

Bana anlat duyuyorsan ey hilâl!
Gecelere ne söylüyor bu kaval?

Meşhed'den tâ Akdeniz'e, ceset, kan
Sürükleyen Vardar'a bir cevap mı?
Yoksa güzel Selanik'in oy aman
O vefasız grubuna itâp mı?

Niçin baygın gözlerin,
Görmeksizin bakıyor?
Beni yeni bir derin,
Zâlim şüphe yakıyor:

Ah ey hilâl Rum ilinde camilere takılan,
Yere göğe hâkim gibi çığlık saçan nakûşlu
Belki senin kulağını sağır etmiş, bu figan,
Özürlerden akşamlara bu ezeli yadigâr

Demek sana ebediyyen yabancı?
Bu böyleyse pek acı...

Bu böyleyse, ey tûfânlar baştan başa akınız,
Türk'e mut'i olmadıkça garbı, şarkı yakınız!...

Ali Canip

Fransız Edebiyatı'ndan Numûneler

4.1.2.1.39. Son Ders

(s.127)O Sabah mektebe gitmekte pek ziyâde gecikmişim ve tekdire uğrayacağımdan son derece korkuyordum. Bâhusûs Mösyö “Hamel” bizi sığa-i müşterekelerden imtihân edeceğini de söylemişti. Ben ise onların ilk kelimesini bile bilmiyordum. Bir aralık mektebden geri kalmak, kırlarda gezip oynamak fikrinde bulundum. Hava ne kadar berrak, ne kadar saf idi!

Orman kenarında karatavukların ısıkları ve “Riper” çayırında, bıçkıhanenin arka cihetinde ta'lîm etmekte olan Prusya askerlerinin sesleri işitiliyordu. Bunlar sığa-i müştereke kaidelerinden ziyâde, zevkini tahrîk ediyordu; maâmâfih, bu hevese galebe ederek hemen mektebe koştum.

Hükûmet dairesinin yanından geçerken küçük i'lân parmaklığının önünde bir kalabalık gördüm. İki seneden beri bütün fena havâsslar bize oradan gelmişti. Kaybedilen muharebeler, tekalif-i emiriyeyle, o evamir-i askeriye...Yolumda durmaksızın zihnimden:

“ Yine ne var acaba?” suâli geçti.

Bu mülâhaza-i zihniyye içinde koşarak meydanı geçmekte iken, çırağı ile beraber orada i'lânı okumakta olan demirci:“ Viktır” arkamdan:

—O kadar acele etme, küçük, mektebine yetişebilirsin! Diye bağırdı.

Benimle alay ediyor zannında bulundum; ve soluk soluğa Mösyö Hamel'in dâiresine dâhil oldum.

Ekseriya ders ibtidâsında sokaktan işitilecek kadar büyük bir gürültü olurdu. (s.128)Çekmecelerin açılıp kapanması, onu öğrenmek için kulaklar tikanılarak yüksek sesle müctemian tekrar edilen dersler muallimin masaların üzerine inen cesîm cedvel tahtası: “Bir parça sükût!”

Bütün bu patırtıların, görülmeksizin sırama gidebilmek için, bana yardımı olurdu; fakat o gün, bir Pazar sabahı gibi, her şey bir sükûn içinde idi. Açık olan pencereden arkadaşlarımin yerlerine dizilmiş olduklarını, koltuğunun altında müdhiş demir cetvel ile Mösyö Hamel'in dershanenin içinde dolaşmakta olduğunu görüyordum. Kapıyı açıp bu sükûn-ı azîm içinden geçmek lâzım geldi. Ne derecelere kadar kızardığımı, ne kadar korku geçirdiğimi artık anlarsınız. Fakat, hayır Mösyö “Hamel” bana hiçbir eser-i hiddet göstermeyerek baktı ve gayet tatlı bir sûrette:

“Çabuk yerine git küçük “Fran”ım dedi. Sensiz başlayacaktık.” Sırayı atlayarak hemen çekmecemin başına geçtim. Yalnız o vakit havf ve heyecanım bir parça sükûn bularak, hocamızın bilhassa teftîş veya tevzî-i mükâfat günlerinde giyindiği güzel yeşil redingotunu, ince kırmalı göğüslüğünü, siyah ipekten işlemeli takımını giyinmiş olduğunu fark etti. Bundan başka, bütün sınıfta bir fevkalâdelik, bir başkalık görünüyordu. Fakat en ziyâde nazar-ı hayretimi celb eden şey dershanenin nihayetinde, bir mu'tâd boş kalan sıraların köy adamlarının, üç köşeli şapkasıyla ihtiyar “Hüzer” sabık nahiye müdürü, sabık mevzi' ve daha sair bazı kimselerin bizim gibi sakıt bir hâlde oturmuş olduklarını görmek oldu. Bütün bu adamlar mahzun görünüyorlardı; “Hüzer” beraberinde getirmiş olduğu kenarları yırtık, eski bir elif-ba risalesini, açık olarak sahifeleri arasına büyük gözlüğünü yerleştirmiş olduğu hâlde dizleri üstünde tutuyordu.

Bütün şu manzaranın karşısında mütehayyir bulunduğum sırada Mösyö Hamel (s.129) makam-ı tadrîsine çıkmıştı. Beni istikbâl ettiği o halâvetli ve vakur sesiyle söze başladı:

—Çocuklarım! Size son defa olmak üzere ders veriyorum. “Berlin”den, bundan böyle “Alsas Loren”de Almancadan başka hiçbir şey tadrîs olunmayacağına dâir emir geldi..“Yeni muallim yarın geliyor. Bugün son Fransızca dersinizdir. Pek dikkatli olmanızı ricâ ederim.”

Bu birkaç söz zihnimi târumâr etti. Ah hâinler! Hükûmet dâiresinin önünde i'lân ettikleri şey buydu!

Son Fransızca dersim!...

Halbuki ben daha ancak yazı yazabiliyordum!.. Demek artık tahsîl etmeyecektim. Demek bu kadarla kalmak îcâb edecekti, öyle mi!.. Şimdi kaybolan zamana yuvaların peşinde koşmak veyahut kırlara gezip eğlenmek için ihmal edilen derslere ne kadar acıyordum! Daha deminden müz'ic, ağır taşınmaz bir yük olmak üzere telakki ettiğim kitaplarım, sarfım, tarih-i mukaddesim şimdi nazarımda iftirâkıyla beni son derece dil-hûn eden eski dostlar gibi görünüyordu. Mösyö Hamel'in iftirâkı gibi. Gitmek üzere olduğunu, onu artık bir daha göremeyeceğimi düşünmek, bütün cezaları cetvel darbelerini unutturuyordu.

Zavallı adam!

Pazar günlerine mahsûs olan esvâblarını bu son dersin şerefine olarak giyinmişti. Şimdi bu köy ihtiyarlarının ne maksatla gelip dershanede ahz-ı mevki' ettiklerini anlıyordum. Bu, onların oraya, bu mektebe daima gelmediklerine teessüf ettiklerini işrâb ediyordu. Ve bundan başka, kırk senelik hidemât-ı hasenesinden dolayı hocamıza bir nev'i teşekkür etmek, iftirâk eden vatana karşı ifâ-yı vazife etmek demektir.

(s.130)Zihnen şu mülâhazat içinde iken, isminin çağrıldığını işittim, ders okumak nöbeti bana gelmişti. Bu dehşetli sîga-i müştereke kaidelerini baştan nihayete kadar cehren, muvaddahen, yanlısız bir sûrette anlatabilmek bahtiyarlığıma, o dakikada her şeyi feda etmeye hazırdım. Fakat daha ilk kelimelerde şaşakaldım ve sıramın üzerinde me'yus üzüntülerini ve dil-hûn, başımı kaldırmağa cesaret etmeksizin, ayakta sallanakaldım. Mösyö Hamel'in şu sözlerini işitiyordum:

—Seni tekdîr ettim küçük Fran'ım, sen zaten cezayı çekeceksin. İşte asıl iş burada.. İnsan daima: “Adam sen de! Daha vakit var yarın öğrenirim.” der. Sonra işin neye müncer olduğunu görüyorsun ya! Ah! Tahsîlini daima ferdaya teallik etmek bizim Alsas'ımızın en büyük felâketi olmuştur. Şimdi o adamların bize: “ Nasıl Fransız olduğunu iddiâ' ediyordunuz. Daha lisânınızı söyleyip yazmayı bilmiyorsunuz!” Demeye hakları vardır. Bütün bu işlerde yine en kaba haklı olan sen değilsin, zavallı Fran'ım! Bunda hepimizin bol bol hassası vardır. Ebeveyniniz tahsîlinize lüzumu derecesinde ehemmiyet vermediler. Birkaç para fazla kazanmak tamamıyla sizi çift sürmek için tarlalara, çalışmak için fabrikalara göndermeyi tercih ediyorlardı. Ben bile kendi nefsim, dersinize çalışacak yerde size bahçemi sulattırmadım mı? Alabalık tutmağa gitmek istediğim zaman size izin vermekle bir itâb hisseder miydim?”

Bundan sonra Mösyö “Hamel” sözü değiştirerek bize Fransızcadan bahsetmeye başladı. Bunun, dünyanın en güzel, en mu'ciz, en pâyidâr bir lisânı olduğunu, anı aramızda muhafaza ederek asla unutmamak lâzım geleceğini, zîrâ bir kavim esîr düştüğü zaman lisânına tamamıyla merbut ise, mahbesinin anahtarı elleri arasında imiş gibi kıyas edileceğini söyledi. Sonra bir sarf alarak bize dersimizi okudu. Takrîrlerini (s.131)suhûletle anladığımı görerek mütehayyir oluyordum. Bütün söylediği şeyler bana kolay, pek kolay geliyordu. Zannedersem o kadar dikkatle hiçbir vakit dinlememiştim ve kendisi de ifadelerinde hiçbir zaman bu derece şevk ve hararet göstermemişti. Zavallı

adam, güya gitmeden evvel bütün ilim ve kemâlini bize vermek, onu bir anda dimağımıza idhâl etmek istiyordu!

Ders bitti. Yazıya başlandı. O güne mahsûs olarak Mösyö Hamel, büsbütün yeni modeller hazırlamıştı ki bunların üzerinde güzel bir hatt-ı müdevverle şu kelimeler muharrerdi. Fransa Alsas, Fransa Alsas. Bunlar, çekmecelerimizin kapakları üzerine muallâk olarak bütün sınıfın etrafında temevvüç eden küçük bayrakları andırıyordu.

Herkes nasıl çalıştığını ve derslane içinde ne derin bir sükût hüküm-fermâ olduğunu görmeliydi! Kâğıt üzerinde kalemlerin çıkardığı terânedden başka bir şey işitilmiyordu. Bir aralık dershaneye mayıs böcekleri girdi; fakat hiç kimse onlara kulak vermedi. Hatta –helezonlarını- bunlar da Fransızcadan ma'dût etmiş gibi- kalben ve vicdânen çizmek gayretiyle meşgul olan en küçükler bile... Mektep damında pest bir âhenîn ile ölüyorlardı ve onları dinleyerek, içinden : “ Bunları da Almanca tagannî etmeğe mecbur edecekler mi acebâ?” diyordum.

Ara sıra kitabımın üzerimden gözlerimi kaldırdığım zaman, Mösyö Hamel’i makam-ı tadrîsinde güyâ şu küçük dârütta’lîmini, nazarıyla alıp götürmek istiyormuş gibi bi hareket, etrafındaki eşyaya gözlerini dikmiş görüyordu. Düşününüz bir kere! Kırk seneden beri karşısındaki hulyâsı ile bütün dershanesiyle orada, aynı mevki’ ile bulunuyordu. Yalnız sıralar, çekmeceler, kesret-i isti'mâlden renkleri değişerek yeniden cilalanmış, hulyâdaki ceviz ağaçları büyümüş, kendi eliyle dikmiş olduğu ömürotu, (s.132)şimdi pencereleri damın boyunca tetvîc etmişti. Bütün bu şeyleri terk etmek yukarıdaki odada eşya sandıklarını koparmakla meşgul olan-çünkü ertesi gün gitmeleri, ilelebet memleketi terk etmeleri lâzım geliyordu. Hemşiresinin gidip gelmekte olduğunu iştmek, bu zavallı adam için ne dil-hırâş ne müellem bir şeydi!

Bu hâle rağmen yine dersin sonunsa kadar devam etmeğe gayret etti. Yazıdan sonra tarih dersimizi okuduk; sonra küçükler hep bir ağızdan “ba-be-bi-bu” hecelerini tagannî ettiler. Ortada dershanenin öbür ucunda bulunan “Huzer” gözlüğünü takmıştı ve elifbasını iki eliyle tutarak onlar ile harfleri heceliyordu. Anın çalışmakta olduğu görülüyordu. Ve onu işitmek o kadar tuhaf oluyordu ki, hepimizin gülmek ve ağlamak ârzûsu geliyordu. Ah! Bu son dersi hiç unutmayacağım!

Birdenbire kilisenin büyük saati öğleyi i’lân etti. Sonra dua. Ayin zamanda, ta'lîmden avdet eden Prusyalılar’ın boruları pencerelerimizin altında tanîn-endâz oldu.

Mösyö “Hamel”, benzi sapsarı olduğu hâlde, makam-ı mahsûsunda ayağa kalktı. Hiçbir vakit bana o kadar büyük görünmemiştı.

“Dostlarım, dostlarım. Ben... Ben...”

Fakat bir şey nefesini tıkıyordu. Sözüünü ikmâl edemiyordu. O fakat tahtaya doğru döndü, bir parça tebeşir aldı. Bütün kuvvetiyle dayanarak, mümkün olduğu iri bir yazı ile: “Yaşasun Fransa!” cümlesini yazdı.

Sonra orada, başı duvara müstenid, lâkırdı etmeksizin kaldı. Eliyle bize işaret ediyordu! “Ders bitti... Gidiniz. ”

Alfons Dude

4.1.2.1.40. Altun Yurt

(s.133)Çinli bir Türk, “Ulutaş” Çin dilini, ilmini
Öğrenerek “Mandarin” ünvanını kazandı.
Senelerce kumanda etti Çin’i, Maçin’i;
Bir gün artık Çinlilik hayâtından usandı,
Usanmadı, gönlündeki Türk duygusu uyandı,
Eski şânlı günleri hatırladı, utandı...

Turan yurdu uykuda, Hanlar kalmış Hakansız!
“Karakurum” buyruksuz, “Altunordu” dağınık!
Bu öksüzlük hâlini gören bir Türk vicdânsız
Olmalı ki, gönlünde sızlamasın bir yanık...
Ulutaş’ın kalbinde Türklük aşkı kudurdu,
Çıktı kıra, kurultay derneği kurdurdu.

Dedi:

—Ey Türk hanları, Türk’ün ayak bastığı
Her yer ana vatandan bir parçadır; bu vatan
İstiyor ki: Her elde Altınordu bayrağı,
Bütün Türkler birleşsin; bu birlikte “İli Han”
(s.134)Saltanatı dirilsin, Türk hakanı, Altundağ
Eteğinde donatsın parla, yüce bir otağ!...

“Karakurum” cenneti yeni baştan şenlensin.
Türk yurdunun şânları, Türk ilinin duygusu
Eski yolda yaşânsın, eski sesler dinlensin.
Şark’a Garb’e yürüsün Oğuz Han’ın ordusu...
Eski yolda fağfurlar, şahlar, çarlar, sultânlar,
Vergi versin Hanlar’a, vergi alsın Hakanlar.

Ey oymaklar, Alaylar! Birleşelim, Türk bir soy
Olduğunu herkese, herkese anlatsın.

Hangi millet, hangi bey, hangi oymak, hangi boy
Baş eğmezse, başını mızrağımız patlatsın.
Türk milleti bir ordu, katılmayan kaçaktır;
“Yasa”ımızda yazılı: “Harpten kaçan alçaktır!”

Ulutaş Han söylerken genç “Timuçin” karşıdan
Bu hutbenin rûhunu dikkat ile dinlerdi.
Bu genç sonra Cengiz Han olup çıktı meydana,
“Büyük İş”in pek yakın olduğunu gösterdi:
Türk ayağı nereye basmış ise yürüdü,
“Altunordu” yeniden altun yurdu bürüdü....

Ziya Gökalp: “Kızıl Elma”dan

Çanakkale Hâtıraları

4.1.2.1.41. Gelibolu Sırtları'nda

(s.135)Gün batınca dalgaların pembe göğsüne

Karşıdaki mor sırtlara zulmet akardı.

Tarlasından yorgun dönen ihtiyar nine

Dalgın dalgın şehîdliğe dönüp bakardı.

—Ey fedakâr Türk kadını, ağlama sakın!

Gözyaşların evlâdını belki incitir.

Tatlı yurda yabancılar etmişken akın

Vatanını çiğnetmeyen: O Türk gencidir!

Gül kokulu baharlı, yaz akşamları,

Kavalını inletirken ihtiyar çoban,

Ona selâm getirdi şehîd oğlundan!

—Türk kadını, senin oğlun burada öldü,

Hâin bir top güllesiyle yere gömüldü;

Toprak değil, Türk'ün kalbi onun mezarı!

Felâket Hâtıraları

4.1.2.1.42. Muhârib Şövalyeler

(s.136)Gözüme bir gazetede bir resim ilişti: Dört balkan kralını tasvir ediyor; atlara binmişler, harbe tekrar başlamağa hazır bulunuyorlar.

İşte dört müncî şövalye! Ordularının arkasında, kanlı çamurlar, kızıl dereler içinde Hazret-i İsa nâmına ilerleyip duruyorlar. Başlarında, salîb ile hepsinden daha gürültülü bir sûrette, bir davul tokmağı gibi oynayan Bulgaristan Kralı Ferdinand var; o davulla, arkasından, müteassıbları saf dilleri sürüklüyor. Atmacaya benzeyen profili, düşük deri kıvrımları altından bir matkapla delinmiş gibi görünen ufacık gözlerinin ve vahşî şerâreleri bütün cihânın ma'lûmudur.

Bu “Kuburg’un”o kadar mümtelî-i istihkâr ve ta'zîm... Aynı zamanda cebbâr ve zâlim! Mazi-i husûsîsini kim bilmez? Baldızı bedbaht Prenses “Luiz dö Dokuburg”u beş sene hapsettirdi. Sebebini siz bulunuz!... Birinci zevcesi Prenses “Marya Luiza Dö Parm” i kahretti. Onun müşteki hayâli söyletilebilse idi, bize kim bilir neler öğretirdi. Zalim! Evet hayât-ı husûsiyyesinde mütekebbir ve zâlim. Lâkin, tesâdüfen eline geçen tacı giydiği günlerde korkan, cebin! —Kendini rahatsız edenlerin izâlesini İstanbulof’a tevdi’ ediyor. Ve onlar katlonulacağı zaman basîretkârâne bir sûrette hudûdu geçiyordu. Nihayet “İstanbulof” da kendine engel oldu. Onun da pek esrarengiz bir el ile adem-i âbâde gönderilmesinde, şüphesiz ki, müdhildârdır.

Ferdinand’ın arkasında, Krüyör Köyçek hâr ve leîm çehresi görünüyor. “Kral (s.137)Piyer”, Kral “Aleksandır” ile karısının facia-i vefâtını müteakip taht-ı saltanata geçti. Bundan başka meyl-i cânîyânesini vaktinden evvel göstermiş, küçük bir çocukken hizmetçilerinden birini katletmişti. Bundan sonra Karadağ’ın küçücük kralı geliyor. Ha! Bu Kral, çok işgüzar! Harp başladığı sırada ustalıkla bir iş gördü. Oğlunun riyâseti altında Bursa’da tenzîl-i fiyat ile oyun oynamak için bir sendika teşkil etti. Tabii, ilk muhasamat-ı müteâkib eshamı ellerinden çıkardılar. İşte İsa’nın bu üç musaffî şövalyesi!

En nihayet, belli belirsiz bir hâlde, uzaktan uzağa Yunan Kralı meşhud oluyor. Böyle bir heyet içinde at oynatmaktan utanmış, hayrete düşmüş gibi geliyor.

Ne olursa olsun; galiplerin mağluplara ettiği muamele ile salîbin münâsebetdâr olmadığı, bu ehl-i salîb muharebesinin mahiyetini tenvîr eden gün, yavaş yavaş meydana çıkıyor.

Satın alınmış gazetelerin medhiyelerine ve harp muhabirlerinin rivayetlerinden uzun parçalar çıkacak kadar şedîd olan sansürlere rağmen, hakikat karîben tezâhür edecektir.

Müttefiklerin vahşetleri, katilleri, geçende yazdığım dereceyi çok tecavüz etmiştir. Artık bu teeyyüd ediyor. Bilhassa Selanik'te üç gün devam eden arıza tasallutların, katillerin tezkîb edilmez şâhidleri alaylar teşkîl etti. Bu vahşetlerin icrasında incelikler, maharetler de eksik değildi. Esir-i harp olan Osmanlı zâbitleri, Osmanlı neferleri berhayât olarak serbest bırakıldılar. Lâkin burunları yok... Dudakları yok... Göz kapakları yok. Hepsi bıçaklarla maktu'!...

Ben de artık, bütün şiddetine rağmen, Makedonya'da uzun müddet oturmuş pek muhterem bir Fransız diplomatından aldığını şu mektubu neşretmeden kendimi alamıyorum.

(s.138) *İstanbul 25 Kanun-i Evvel 1912*

Mösyö Piyer Loti'ye:

Türkler katliâm ediyorlar, deniyordu. Bugün daha doğru olarak feryat edelim: Türkler katl-i amm ediyorlar! Evet, hep öldürülüyorlar. Yaralıları, vahşiyâne parçalanmış, kadınlarının ırzına tasallut olunmuş, yurtları yağma edilmiş, evleri ateşlere yakılmıştır. Bunu kimler yapıyor? Bunu yapanlar on seneden beri Makedonya'da katli san'at edinen vahşî gurûhu! Ya bu vahşetler hangi akîdeler nâmına irtikâb ediliyor? Medeniyet, adalet, hürriyet nâmına! Sonra da bütün Avrupa.., O, ağızları bu büyük kelimelerle dolmuş olan Avrupa, bu kadar vahşetlerin vuku'nu kemâl-ı meserretle alkışlıyor. Oh! Ey zehr-i hande-i istihzâ! Ne ayıp...

Kral Ferdinand, bunlar hep salîb nâmınadır, diye bağıyor. Lâkin hangi salîb den bahsediyor? Bu, herhalde oğluna inkâr ettirmiş olduğu Katolik salîbi nâmına olmamalıdır? Hayır eksar halk-ı salîbi nâmına da denilemez. Bu öyle bir salîbin nâmınadır ki, Avrupa-i Osmanî'de anâsır-ı sâire-i Hristaniyye'nin mütemekkin olduğu bütün köyleri kanlar, ateşler içinde bırakmıştır. Bu, öyle bir salîbin nâmınadır ki, yarın da 1907'de olduğu gibi Rum ahâlîye katiller, yağmalar, işkenceler icrâsında devam edecektir.

Herkes bir tek adamın, İkinci Abdülhamid'in emriyle icrâ olunan katl-iammdan mütemadiyen bahsediyor. Lâkin yine herkes, ondan daha çok sonra Makedonya'da hatta

bilakis Bulgaristan'da Bulgar milletinin sınıf-ı mümtazı tarafından tertîb edilen katilleri sükût ile geçiştiriyor.

İftira etmek için Bulgarlar her tarafta yardımcı buluyorlar. Türkler tünelleri daha doğrusu ya kendilerini müdâfaa etmeyi bilmemeleri veya müdâfaaya âdem-i tenezzülleri sebebiyle bütün bu şenâatlara sükût içinde tahammül gösteriyorlar.

(s.139)Siz mağluplara karşı rahm-u emân istiyorsunuz. Lâkin Avrupa'da hissi merhamet mevcûd mudur; acaba ulüvv-i cenâb ve asâlet kalmış mıdır?

Masalarının başında mağlupları tahkîrden başka bir mevzu' bulamayan kalem sahiplerini gördükçe, hey'et-i ictimâiyemizde alçaklıktan başka bir şeyin hüküm sürmediğine kanaat etmekte kendimizi haklı buluyoruz. Daima zuafâ-yı himaye için sıyrılan Fransa'nın kılıcı nerede? Kırım'da askerlerimiz kanlarını beyhûde mi döktüler? Onların Beyoğlu Latin kabristanında zî-sükûn olan gubâr-ı izamı, O Türkler'in her sene gelip hâbgâh-ı ebedîlerine karşı arz-ı ihtirâmı birer vazife bildikleri kahramanlarımız, Fransa'daki arkadaşlarına hitap ediyorlar: “ Davranınız! Hürmetsizce bizi çiğnemeye gelen barbarlara karşı bakayâ-yı izamımızı rahibelerimizin serpûşlarını, rahiplerimizin kisvelerini, mürebbîlerimizin eserlerini, mühendislerimizin i'mâlâthânelerini, tacirlerimizin, memurlarımızın meskenlerini müdâfaaya getiriz.

Bugün Bulgar milliyetperverliği, Bulgar taassubuyla mahvolmak tehlikesine uğrayan ve sultânların hükümrân olduğu zamandan beri yüz binlerle ağızdan “Ya rab Fransız milletini muhafaza et.” Diye duaya müsait olan bu misafirperver iklimdeki Katolikleri himayeye geliniz! Bu kadar Fransız âvâze-i istimdâdına koşunuz... Yürüyünüz! Kısmen kendi eserimiz olan Fransa'nın şarkta eserini himaye için, ne olurdu tekrar îade-i hayât edebilip de ve kanımızı tekrar rîzân etseydik! Hiç olmazsa gubâr-ı hâkimiz bu vazife-i îfâyâ sizi saik olsaydı! Eğer Fransa'nın şarktaki menâfî'ini müdâfaa gibi ulvî bir maksat uğruna kılıç çekmek için size müsâade etmiyorlarsa, namus-u millî nâmına olsun, mağlupları kimsenin tahkîr etmesine müsâade etmeyiniz. Bu mağluplar ki bize beş asırdan beri dostluk etmişlerdir.

(s.140)O mağluplar kahramânâne öldüler. Onlar yalnız dört devlet ordusuyla kavga etmiyorlardı, karşılarında daha müdhiş düşmanlar vardı: Açlık, cephanesizlik, ordunun bütün şu'bat-ı idâresinde karışıklık. Dünyanın hiçbir asker.. Anlıyor musunuz? Hiçbir askeri bu kadar fecî sefâletlere tahammül edemezdi; ahvâl-i mumailedede başka askerler olsaydı katl-iamma.. Yağmaya koyulurlardı. Hâlbuki Türk askeri, bazen ulvî bir

sabr ve tahammülle ve umûmiyyet itibariyle bütün bunlardan ictinâb etti. Bugün yalan her tarafta hâkimdir. Lâkin yarın hakikat öğrenilecek. Şimdiden, “Adaletsizlik oluyor.” Diye olanca kuvvetleriyle feryad edenler var; Avrupa’nın meskenetine karşı protesto ediyorlar. Nihayet hakikate agâh olan Fransa’nın bundan sonra, Avrupa ile teşrîk-i hareketi kabul etmeyeceğini ümîd ederim. Hakkınız var: Türklerle yaşayan Fransızlar içinde sizin onlara karşı gösterdiğiniz eser-i hürmet ve şevkate kemâl-i hararetle iştirâk etmeyen his ve vicdân sahibi bir kimse yoktur.

Zavallı Türkler! Selanik Yahudileri tarafından bile terk olundular. Bu İspanya mültecileri Osmanlılar’ın zîr-i hâkimiyetinde bir devr-i hürriyet geçirmiş, “müncîlerin” cinayetine maruz kalmışken, içlerinde, nihayet “Hakikaten medenî bir milletin zîr-i idâresinde yaşamak kendileri için mûcib-i fahr ve şeref olduğu”nu –şüphesiz altın mukabilinde- şarkın bilmem hangi varakpâresine yazmayı vicdânına sığdıran bir mahlûk bulunmuştur. Bu hareket eğer bu derece denî olmasaydı, kahkahalarla gülünecek bir şey olurdu. Onunla beraber ümîd ediyor ve istiyorum ki, bu Yahudi millettaşları arasında bir istisna teşkil etsin!

(s.141)Zavallı Türkler! Londra Konferansı’nın icrâ-yı müzâkerât ettiği şu sırada, matbuâtın lisânı, onlara karşı daha müstehziyâne, daha müstahkırane bir şekil aldı. Onların, işi sürüncemede bırakmak için vuku’ bulan teşebbüsleriyle eğleniyor, mütteliklerin sabr-ı eyyubâneleri evc-i bâlâyâ çıkarılıyor.

“Sürüncemede bırakmak çareleri!” Yahu, büyük Hıristiyan milletlerinin alçaklığı yüzünden onların düştüğü bu felâket içinde her türlü vesâit-i isti’mâl etmelerine mesâğ yok mudur?

Avrupa’nın Bulgarlar tarafından bi-hakkın dermiyân olunan matâlibat-ı tervîc ve Edirne’yi terke Türkler’i icbâr etmek mecbûriyyetinde bulunacağını yazan gazeteler görülüyor.

O Avrupa ki, Türklere karşı en şenî’ bir yalanı irtikâb etmiş; O Avrupa ki, hudûdlarını muhafaza edeceğini onlara temin eylemiş; o Avrupa ki, istatüko nâmına olarak galip oldukları sûrette hiçbir sûrette tevsî’-i arazi edemeyeceklerini onlara bildirmişti. Bulgarlar’ın Edirne Vilayeti, Edirne şehri hakkındaki talepleri haklı imiş... Bilakis en hakaretâmîz bir şenâattir. Avrupa mütteliklerinin basiretsizliklerini setr için, onların Avrupa’yı dinleyerek Lüleburgaz Muharebesi’nden sonra açılmış olan İstanbul

yolunda tevakkuf etmelerinden memnun olduğunu söylemeğe kadar ictisâr ediyor.” Lâkin afv edrler, ama onların söyleyişine nazaran, geçilmesi o kadar kolay olan bu yol üzerinde bir ufak mâni' olduğunu galiba unutuyorlar: Çatalca hattına karşı üç gün devam eden hücûmları boşuna gitti; ve üç gün, mütemadiyen, kanlı mağlubiyetlerle nihayet buldu.

Metâlib-i mu hakka!... Bulgarlar'ın Edirne hakkındaki metâlibi...

Lâkin evvelâ, kale teslîm olmadı. Bir vakitler “Plevne” nasıl mukavemet ettiyse el'ân (s.142)Edirne de öyle mukavemet ediyor. Sonra, her gün, istihzâ eder gibi kalenin önünde geçen demiryolu, vagonlar dolusu erzakı düşman ordularına naklederken, şehir-i kaht yüzünden sükût etmiş bile olsa, Türkler'i tazyîk edecek yerde, bilakis en müessir tazyikin Bulgaristan'a, bu sonradan görme hükümdarın vahşî ihtirâsâtına karşı icrâsı lazım gelmez mi?

Avrupa devletleri, Osmanlı İmparatorluğuna yağma cinayetindeki şirketlerini cilâdâr etmek için, ırk ve milliyet esasları gibi, hadd-i zatinde makul esaslara istinâd ettiler.

Pekâlâ! Edirne yalnız Osmanlılar'ın eski payitâhtı değildir; yalnız hâtrât-ı tarihiyesini, uzama-yi millet makabirini muhtevi bulunmuyor; belki bugün esasen bir müslüman memleketidir. Orada Bulgarlar ehemmiyetsiz bir akalliyet teşkîl ediyorlar. Bütün vilayet-i ahaliyesinin üçte ikisi de müslümandır.

Filhakika Ferdinand, istihzâsını göstermeksizin, Türk zîrâ sınıfına müstesna bir hâl ve mevki va'd ediyor. Hâlbuki ihrâklar, kıtallar şimdiki gibi devam edecek olursa, bu müstakbel memlekette mevta yığınlarından başka bir şey kalmayacak. Lâkin şânlı bakayânın ne hakla fedâ edilmesi talep olunabilir? Acaba hak ve adillik, zevk-i selîmin Türkiye'ye ait olarak telâkki ettiği bu vilayeti sirkat etmek için ne gibi bir vesile-i insaniyyetperverâne bulunacak!..

Piyer Loti

4.1.2.1.43. Akşam Garipliği

(s.143)Ezelden beridir o hücrâ yere
Ninniler söylermiş bir serin dere;
Sırrını bana da açtı meşcere:
Gençliğim orada medfûndur sandım.

Sevdâlar demiydi, bülbül çilerdi,
Servistân içinde bir ses gülerdi;
Çiçekler kuşlardan bûse dilerdi.
Kâinat aşk ile mecnûndur sandım.

Nûş ettim güneşin akan rengini,
Rûhumu hazz ile yakan rengini;
Ufukta görünce o kan rengini
Felekler ben gibi dil-hûndur sandım.

Sıra dağlar mordu, sular kırmızı;
Suları beklerdi bir peri kıızı.
Alnından öperken, akşam yıldızı
Yeşil gözlerine meftundur sandım.

Reng-i hüsn emerdi: Ay, ülker, çemen,
Günün can çekişen solgun lebinden;
O akşam her şeyi pembe gördüm ben!
O yerin mehtâbı gülgûndur sandım.

Rıza Tevfik

4.1.2.1.44. Fikret'in Mezarı'na

(s.144)Dediler ki: Issız kalan türbende
 Vahşi güller açmış! Görmeye geldim.
 O cennet hâkinin bağına ben de
 Hasretle yüzümü sürmeye geldim!

Dediler ki: Sana emel bağlayan,
 Kabrinde diz çöküp bir dem ağlayan
 Bermurad olurmuş... Ben de bir zaman
 Ağlayıp murada ermeye geldim!

Şu hicrân yılının sonbaharında,
 Jaleler titrerken çemen-zârında,
 Gün doğmazdan evvel, ben mezarında
 Matem çiçekleri dermeye geldim!

Seni andım bütün gam çekenlerle
 Aşkî Hak uğruna yaş dökenlerle;
 Sarı gonca veren şu dikenlerle
 Taşına bir çelenk örmeye geldim!

Yâdın -ölüm gibi- bir sırrı müphem!
 Neşeyi sevdâ mı bu hissi elem?
 Rûhunda ne füsûn eyledi bilmem,
 Bugün sana gönül vermeye geldim! **Rıza Tevfik**

4.1.2.1.45. Billur Köşk

(s.145)Uzaktan bir alev gibi yanması
 Andırır yekpâre, şafak elması!
 Fildişi saçığı, altın oyması;
 Babil' den yücedir cihannüması,
 Bahçe sen, şebnemler bize yub sular.
 Ayağı ucunda yayılır sular;
 Mehtâbı göllerde bekler kuğular.
 Seherde ezanlar okur kumrular.

Ne yanık salâlar verir bülbüller;
 Titreşir cibinlik:
 Sisler ve tüller,
 Açık göğsü bağı, uyanır güller;
 Bulutlardan abdest alır sümbüller!
 Nergisler bî-namâz, süzer gözlerin.
 Serçeler vaaz eder, duyar sözlerin,
 Gölgeler, sumağı mermerden serin.
 Güneş uykusuzdur, yadırgar yerin!

Yağmur az çiseler, sonradan diner.
 Periler kapının ardına siner;
 Şehzade zümrüdüankaya biner;
 Kaf dağına mutlak akşama iner.

(s.146)Bayraklar donanır şimdi erguvan.
 İns ve cin yer oyup dururlar dîvân;
 Firuze bir kağrı gözüdür yoldan:
 Çıkmıştır seyrâna ortanca sultân!

Asma salkıma az daha yaklaşır,

Zürafa hurmayı bulur, bağdaşır;
 Ahûlar, tavuslar, güler, oynasır;
 Kaynağın başında rûhlar kaynasır.

Su gülüne yakışmaz doğrusu o naz,
 Mermerler el açıp ederler niyaz.
 Çağlayan, coşarak, çalar içine saz;
 Söğütler darılır, ara verse az...

Kırlangıç sürüsü bir uzun katar;
 Kelebek, nâmeler taşıyan tatar.
 Manolya mineye çalımlar satar.
 Arılar nice bir üzümde tadar.

Billur köşk, ey yolcu söyle ne oldu?
 O cennet nasıl bir vîrâne oldu?
 Demek yandı anka, pervâne oldu;
 Biricik destanı efsane oldu.

(s.147)Nerede o bahar, nereye sürgün?
 Kuşlar can çekişir, çiçekler solgun..
 Yıldızlar gittikçe solmada her gün;
 Bu güneş, sanırım, sürüyor düzgün...

İshak'lar geçmişe çekerler salâ.
 Elmayı hafakan boğarsa n'ola!
 Başvursun her taşa her çıkmaz yola;
 Mürâî rüzgâra yazıklar ola!

Kahrında çıldırır, güler ayvalar,
 Göğsünü yırtarak narlar kan ağlar!

Süsenler alnına mor çatkı bağlar,
Lalenin yüreğın ateşler dağlar...

Güllerin kalbine dikenler batar;
Söğütler o yeşil kaşların çatar;
Yapraklar kendini yerlere atar;
Leylaklar sararır döşenir, yatar!

İdris Sabih

Küçük Hikâye

4.1.2.1.46. Ses Duyan Kız

(s.148)Taşlık bir patikadan yokuş aşağı inen hayvanlarımızın dizleri titremeye başlamıştı; söğüt ağaçlarını ve serin kaynağı görünce, bir parça durup dinlenmek ihtiyacını hissettik. İndiğimiz yamacın eteğinde küçük ve eski bir köy var, kuş bakışı siyah damlarını görüyoruz. Yoldaşıma:

— “Garipler köyü burası mıdır?” dedim.

Garipler köyü [*Bu da muhayyel bir Anadolu köyüdür.*]az çok çıplak ve kayalık bir yâr ortasında sıkışmış, ıssız ve melûl duruyor. Biz biraz sonra oradan geçip karşiki sırta çıkacağız. Yoldaşım, yorgun hayvanını kendi hâline bıraktı ve suyun başına çöküp ellerini, yüzünü yıkamağa koyuldu. Ben, kendi hayvanımı ihtiyaten söğüt ağaçlarından birinin kütüğüne bağlamak lüzumunu gördüm, ve onu söğütlere doğru çektim. Yoldaşım çömeldiği yerden kalkarak bana seslendi:

— “Aman Beyefendi, oraya bağlamayın; altında türbe var.”

Etrafıma baktım; türbeye benzer bir şey yok; yalnız, tam benim yaklaştığım söğüdün altında yeşile boyanmış birkaç kaya parçası gözüktüyor, ve bu yeşil kaya parçalarının üstüne doğru uzanan dalların birinden kırık dökük bir kandil sarkıyor. Bu kandilin sarktığı dalda rengârenk yüzlerce bez parçaları..

Biraz ötede, ayakta, bir taraftan mendili ile sıvanmış kollarını silen ve bir taraftan beni gözetleyen yoldaşım, eliyle bulunduğum noktayı işaret etti:

—Hah, tamam orası; dedi.

Yoldaşım bu havâlînin adamlarındandır. Her tarafı karış karış bilir. Kendisine sordum ki burası nasıl bir türbe ve kimin türbesidir? Ve bir türbenin ağacına bir hayvan (s.149)bağlamakta ne gibi mahzûr vardır? Gülerek yanına yaklaştım. O, ciddî bir tavırla mühim bir şey anlatmağa hazırlanmış gibiydi; kuşağının arasından bir iri tütün tabakası çıkarıp bana uzattıktan sonra:

—“Dinle de, söyleyeyim Beyefendi” dedi ve şöyle hikâye etti:

—“Bu türbe Ses Duyan Kız’ın türbesidir. Yabancıları hiç sevmez de onun için sana yaklaşma, dedim. Ben bu Ses Duyan Kız’ı gördüm beyefendi; çünkü öleli ancak üç, üç buçuk yıl oluyor. Kendisi bu köyün kızlarındandı; fakat değme şehir kızlarından, daha güzel, daha malûmatlı ve daha akıllıydı; kendi başına köyün hocasından hıfzetti, birçok ilâhiler öğrendi, sesi de çok güzelmiş. Haftada bir defa köyün kadınlarına mevlûd okurdu. Yaşı da on altı, ya on yedi idi. Topuklarına kadar uzun saçları vardı; gözlerine her bakan tir tir titrer, kalırdı. Asıl adı Emine’ydi.

— “Emine bundan dört beş yıl evvel Garipler köyünün en zengini ve en namuslu genciyle nişânlandıydı; -günahı söyleyenlerin boynuna, derler ki, bu iki genç birbirleriyle küçükten beri sevişmişler de öyle nişânlanmışlar- nişânın haftasına harp çıktı, o menhus Rumeli harbi... Ve delikanlı kalktı, askere gitti. Vâkıa variyetliydi, bedel verebilirdi, fakat hem kendi istemedi, hem de babası gitsin, dedi; gitti ve bir daha dönmedi. Evvelâ Yunanlılar eline esir düşmüş diye duyduk; sonra Sırplar’a karşı Manastır’da mı nerede bilmem, Sırplar’a karşı dövüşürken şehîd düştüğü haberi geldi. Bu kara haber, bütün köyü yas içinde bıraktı; yedi yaşındaki çocuktan yetmiş yaşındaki ihtiyara kadar kadın, erkek herkes ağladı durdu. Köyde, hatta bütün civar köylerde onu sevmeyen yoktu. Gariptir ki bu haber Emine’ye fazla bir keder vermedi, hatta (s.150)ağlatmadı, haykırtmadı bile... Yalnız birkaç gün yemedi, içmedi, kimseye söz söylemedi, elini hiçbir işe sürmedi, mahzûn mahzûn dolaştı; bu kadarı da gayet tabîiydi, çünkü...”

Yoldaşım sustu; ve tâ sonuna kadar içtiği sigarasını, kalın ağızlığının içinden yere doğru üfledikten sonra, daha ciddileşen, daha muttakileşen bir tavırla hikâyesine devam etti:

“Fakat, dedi; günün birinde Emine’ye bir hâl oldu: Benzi limon gibi sararmaya ve gözleri ateş gibi parlamaya başladı. İkide bir boynunu öne doğru uzatıyor, etrafındakilere “susun susun!” diyor ve hiç kimsenin işitemediği bir sese kulak veriyordu. “Ne dinliyorsun Emine?” diye sordular, cevap vermedi. Böyle, günler geçti; Emine hep sustu ve dinledi. Fakat çok sürmedi, bir zaman geldi ki Emine, işittiği sözü hecelemeye başladı: “Kalk Emine Memleketi düşman basıyor, kalk Emine! Memleketi

düşman sarıyor!” diyordu. “İlk defa” dedi, “bu sesi uykumun içinde duydum; gözlerimi açtım, dinledim, gene duydum; şimdi, gittikçe sık sık duymağa başlıyorum; derinden, uzaklardan geliyor gibi.” “Ses ona, gâh ne duruyorsun?”, “gâh kalk!” dermiş. “Kalk Emine, memleketi düşman basıyor. Ne duruyorsun? Memleketi düşman sarıyor!” Çok geçmedi, bu sözün mânâsı anlaşıldı; bütün köylere, Rumeli’nin elden gittiği haberi yayıldı. Fakat bu haberi Emine işitmedi, işittiyse anlamadı bile. O sestem başka bir şey işitmiyor, o sestem başka bir şey anlamıyordu: “Emine düşman basıyor, Emine düşman sarıyor!”

“Derken Emine bir gece yarısı sokağa fırladı; koşarak ve şu sözleri haykırarak köyü baştan aşağıya dolaştı: “Yol göründü, yol göründü; haydi, hazır olun! Yol (s.151)göründü!” “Nereye? Kimler gidiyor?” diye sordular. “Kadın, kız ne kadar genç varsa... düşmana karşı, cenge, cenge, cenge!...” diye bağırdı. Köyü bir heyecan sardı. Emine aklını oynattı sandılar ve evine kapattılar, kapısını kilitlediler. Ses Duyan Kız, “Bırakın beni, ben yalnız giderim. Kara Fatma gitmedi mi? Ben de giderim. Vâcib oldu, Vâcib oldu!” diyordu; sonra birden susup, gözleri dışarı fırlamış, boynu öne uzanmış, sesi, uzaktan ve derinden gelen sesi dinliyordu. Sesi dinlediği müddetçe sakin ve uslu duruyordu; fakat kendi söylemeğe başlayınca, onu kimse zapt edemiyordu. Köyün hocası dedi ki: “Dokunmayın, o hepimizden daha akıllı, o bizim eremeyeceğimiz mertebeye erdi!” ve herkes Emine’yi kendi hâline bıraktı. Bunun üstünden beş altı gün ya geçti ya geçmedi, Ses Duyan duyan Kız günün birinde ortadan kayboldu. Anası: “Gece yarısı hepimiz rahat rahat uyuyorduk, dedi; Emine kalkmış, babasının duvarda asılı palasını kavramış ve çıkıp gitmiş!” Çıkıp gitmiş; fakat nereye? Dağ, dere, tepe arayan arayana... Günlerce Emine yok, Emine sırta kadem basmış.

Yoldaşım, hikâyesinin bu noktasında yine bir müddet sustu ve bir sigara daha sarıp mahzûn mahzûn çekerek:

—“Bir sabaha karşı, dedi, köylülerden Çoban Mehmed isminde biri, onu şu soğuk su kaynağının başında yüzükoyun uzanmış buldu. Dürttü, kaldırmak istedi: Baktı ki ölmüş. Üstü başı parça parça, vücûdu yara bere içinde; fakat gözleri bakıyor ve ağzı gülüyor gibi. Çoban Mehmed hemen koşar, köye haber verir; gelirler, bakarlar, bir türlü nasıl öldüğünü anlayamazlar. Kasabadan adliye memurları, doktorlar gelir. Sözde sol

memesinin altından büyük bir bıçakla vurulmuş derler. Derler, ama köyden hiç kimse, (s.152)ne anası, ne babası, ne de ölüyü yıkayanlar bu yarayı göremediklerini söylüyorlar... Ne ise burası bize lâzım değil; nihayet, getirdiler, onu buraya gömdüler; üç gece üst üste kabrine nur indi. Şimdi köylüler ona hep “Ses Duyan Kız” diyorlar. Asıl ismi unutuldu.

Yalnız Garipler’den değil, bütün civar köylerden onu ziyarete gelirler; fakat, onun en gedikli ziyaretçileri genç kızlarla, genç kadınlardır. Askere giden delikanlılar da bir defa buraya uğramadan geçmezler ve sağ salim dönmek için kendisine adak adarlar. Şimdi son muharebe çıktığı zamandan beri, iki yıldır âdet oldu, kocaları veya nişânlıları harpte bulunan genç kadınlarla, genç kızlar, akşamüzerleri karşıki yamaca çıkarlar ve yüzlerini Ses Duyan Kız’ın türbesine doğru çevirip şöyle haykırırlar: “Şehîd mi? Gazi mi?” Ses Duyan Kız, derinden derine, uzaktan uzağa onlara cevap verir. Bazen “şehîd”, bazen “gazi” diye bağırır.

Yoldaşıma:

—Niçin yakınına gelip sormazlar da uzaktan bağırırlar? Dedim.

—Çünkü yakından ses vermiyormuş. Dedi.

—O hâlde biz de karşıki yamaca geçince bağıralım ya olmaz mı? Diye sordum.

—Muharebede bir yakının var mı? Yoksa nafîle! Dedi.

Bununla beraber atlarımıza binip, Garipler köyünün içinden geçerek karşıki yamaca çıktığımız zaman, fena bir tecessüs, köy kadınlarının mâsum itikadını bozan bir tecessüs sevkiyle, Ses Duyan Kız’ı bir kere olsun çağırmaktan kendimi alamadım. Ve iki kere üst üste: “Ses Duyan Kız, Ses Duyan Kız!” diye bağırdım; karşıki kayalar benim sesimi bana îade ettiler.

4.1.2.1.47. İlkbahar

(s.153)Şu sarışın kız, bakın,
 Ne sevimli, ne çapkın!
 Açık kollar, omuzlar..
 Altından bir saçı var.
 Hırâmını ta'lîm etmiş sabâdan,
 Çalmış mâî gözlerini semâdan;
 Dudakları birer pembe kadeh ki
 Şafaklardan doldurulmuş, gül rengi.
 Nazarları, sisli, uzak ufuklara dalıyor;
 Bir derenin kenarında rebâbını çalıyor:

Artık uyan, ey toprak!
 Ey sevgili anne, kalk!
 Bütün bir kış uyuduk
 Ne bir çiçek, ne yaprak..
 Artık uyan, ey toprak!

Biliyorum, sinenin
 Yaraları pek derin..
 O yarayı saracak
 (s.154)Yine kendi ellerin.
 Sarılmıştır yaran, kalk,
 Artık uyan, ey toprak!

Seni her el hırpalar,
 Çünkü sende her şey var.
 Senden hayât alacak
 Şu sararmış ağaçlar.

Fırtına, kar bitti, kalk,
Artık uyan, ey toprak!

Bu yıl bolluk olacak,
Boş ambarlar dolacak.
Bütün bir kış uyuduk;
Ey sevgili anne, kalk,
Artık uyan, ey toprak!

A. Seyfeddin

4.1.2.1.48. Kadınlar Hakkında

(s.155)Terakkiyâtı medeniyetin şu zamanki derecesine vasıl olan Avrupa'nın mütefekkir ve âlimleri tarafından “âlem-i insaniyet” nâmıyla tasavvur ve ta'rîf olunan kemâlâta intisâbleriyle öğünmekte olanlar, kan dökmekten ictinâb ve mezâlimden nefret yolundaki fikirlerini neşr ü beyân eyledikçe insan artık bunlar içinde harbin zuhûrunu müşkilattan görmekteydi. İdâme-i sulhu cihân sözde iken, bir de Lahey Mahkemesi'nin teşekkülü görüldü. Lâkin fabrikalar bir yandan yeniden yeniye sefine-yi harbiye, top, tüfek, gülle, fişek, i'mâlâtına çalışmakta Salîb-i Ahmer Cemiyâtı da tedârikât ve ihzârâtını tevsîf ve ikmâl ile uğraşmakta idiler. O kadar barutlar yığıldı, o kadar mermiler yapıldı ki, artık bir kıvılcımdan kurtulmak zamanı gelmişti. Bir cânînin tabancasından çıkan kıvılcımdan sanki afâk tutuştu. Bütün cihânı alevler sardı. Nice seneden beri hazırlıkta yek diğerine rekabetten hâli kalmayan hükûmetlerin kadınları da harp zamanı hidemât-ı vatan husûsunda haylice işe yarayacak hâllerde bulundu. İngiliz kadınlarından telgraf ve telefon bölükleri teşkîl olduğu gazetelerde görüldü. Fransız kadınlarında tedavi-i mecrûhîn kabilelerinin kesret ve faaliyetleri işitildi. Almanya, bütün erkeklerini harbe gönderse bile münakalât ve idâre-i müessesât için kadınlar boş bir bırakmayacak hâlde bulundu. Alman kadınları bir taraftan Salîb-i Ahmer kabileleriyle yara sarmaya gittikleri hâlde, takımı da ordularına gülle, fişek yetiştirmek için fabrikalara koştular. Ne ticaret, ne zirâat, ne münakalât ne de matbuata hiçbir sekte gelmedi. Ulûm ve sanâyinin hepsinde îfâ-yi hizmete muktedir kadınlar hazır bulundu. Avrupa kadınlarının bu terakkiyâtı ciddiyesi Avrupa âlemi için bir devreyi terakki addolunsa bile, biz İslâmlar için böyle değildir. Zîrâ İslâm kadınlığı gibi hidemât-ı ciddiyede daha ileri mevkiiler görüp geçirmiştir.

(s.156)Esliha-i harbiye şimdiki gibi fabrikalar işi olmayıp ustaları san'atkârlar tarafından yapıldığı zamanlarda, İslâm kadınların da Esliha-i harbiye imâl eyleyen hayli silâhçı ustalar gelmiştir. “Redini” diye şöret almış ve pek makbul ve mu'teber olmuş olan mızraklar “Redine” nâmındaki silahçı ustası bir kadının imâl-gerdesiydi. “Redini” denilen mızraklar sâir mızraklardan daha pahalı satılırdı. Zaman-ı Hazret-i Peygamber'de ticaret ve sanâyide pek çok kadınlar bulunurdu. “Hazret-i Hatice” büyük bir tâcir idi. Attâr dükkânlarının en meşhur ve mükemmel, sahâbîyattan Hazret-i “Havle”nin dükkânıydı. Avrupa kadınlarının tedavi-i mecrûhîn için meydan-ı harbe

gitmeleri pek yakın zamanda başladı. Zaman-ı Resûl-i Ekrem de harpte yaralıları tedavi eyleyen kadınlar pek çok olduğu gibi tabîb ve cerrah kadınlardan müteşekkil cemiyat-ı muntazamaya riyasetle meydan-ı harbe giden kadınlar da vardı ki, Hazret-i “Ümeyye” ile Hazret-i “Refide” bunlardandı. Meydan-ı harpte mücâhidine su dağıtan kadınlardan biri de Cenab-ı Resûl’ün süt validesi “Bereke Ümmü Eymen” Hazretleridir. Tabâbet kadınlarda o kadar ilerledi ki Hazret-i Ömer zamanında İran ve Rum İmparatorluğu biladine sevk olunan cesîm ordularda hizmet-i tabâbet ve cerrahlık tamamıyla kadınlar tarafından îfâ edilmiş, binlerce yaralılar hep kadınlar tarafından tedavi olunmuştu.

Peygamberimizin, tahsil-i ulûmun erkeğe ve kadına farz olduğunu ve ilmi Çin’de dahi olsa almamızı söylemesi üzerine, erkekleriyle beraber tahsîl-i ulûma şitâb eyleyen İslâm kadınları, ulûm ve fûnunun en yüksek mertebelerine varmışlardır. Bilâd -ı İslâmiye’de tekessür eyleyen medâris ve dürûs-u umûmiyye mahallerinde, dürûs-ü Aliyye tadrîsi için kürsülere geçirilecek ders-i âmların erkek kadın olmasına bakılmaz, derece-i ilm ve feyzine bakılırdı. Bir erkek ders-i âmin dersinde tullâb ve tâlibât bulunduğu gibi, bir kadın ders-i âmin dersinde de kadın ve erkek talebeler bulunurdu. (s.157)Yalnız İmam Suyuti Hazretleri’nin derslerinde hazır bulunduğu ders-i âm kadınların adeti iki yüze varıyor. Birçok meşâhir-i ulemâ-yi ricâl, ulûm-u âliyyede bu ders-i âm kadınlardan icâzet almışlar, ve bunu âsâr-ı münteşirelerine kayd ve derc eylemişlerdir. Camilerde erkeklere dahi vaaz eden vaizeler de vardı ki, bunlardan “Fatma Binti Abbas” ın vaazını dinlemeğe pek çok meşâhir-i ulemâyı ricâli giderlerdi. Abdurrahman-ı Sâlis’in “ilm, fazl, kalem, raziye” nâmında dört muhasebe ve kâtibesi zeka ve malûmatlarıyla iştihâr eylemişlerdir. Hükm-i sâninin kitabet-i hususiyesi hizmetinde bulunan “Lebne” ve “Fatma” nâmındaki kadınların ilm-ü fazl ve iktidar-ı kitabetlerine, o zaman Endülüs’teki meşâhir-i ricâlin pek azı kıyas olunabilmiştir. İslâmiyette sâhibât-ı ilim ve irfan daha nice mevki-i muallâya geçmiştir ki, bugünkü terakiyyât-ı medeniye henüz Avrupa kadınlarını oralara îsâl edemedi.

İptidâ-yı meşrutiyette kadınlarımızın terakki ettirilmesi için birçok sözler söylendi. “Bizde kadın ne olabilir? Ne gibi hizmetlerde istihdam olunabilir?, diye uzun uzadıya bahisler hatta mücadeleler oldu. Bu ne kadar beyhûde yorgunluktu?.. Evvelce İslâmiyette kadın ne olmuş ise, İslâm kadınları ne mevâki'a geçirilmiş ise, yine öyle

olabileceği aşikâr değil midir? Ama derhal hep kadınlarımızı o mevâki'aya çıkarmak mümkün mi idi? Heyhat!.. O evvelki İslâm kadınları erkekleriyle aynı tahsîl görüp senelerce çalışarak o mertebelere varırlardı. “Peygamberimiz ilmi Hümeyra’dan ahzediniz” buyurmuş iken devr-i inhitâtınızda o kadar zulmet cehle düşüldü ki, halk içinde kadınların ziyâdece tahsîlleri câiz olmadığını söyleyen kimseler kendilerinin kavî Müslümân olduklarını iddiasında buldukları hâlde tahsîl-i ulûmun erkeğe ve kadına farz olduğunu beyân buyuran Hazret-i Resûl’ün evamirini red ve cerhe cesaret (s.159)eylediklerinden bî-haber olarak tövbe ve istiğfarın lüzumunu bile anlayamamışlardır. Sûret-i maişetin tebeddül-ü terbiye-yi ictimâiyeyi evvelkinden pek farklı hâle getirmesi de pek mühim bir mesele teşkil eylemiş idi. “Büyük Reşit Paşa” zamanında başlayan devre-i intibâhımızda. Erkekler için meydana getirilmiş olan Mekâtib-i Aliyye-yi Benât-ı Osmaniyye için nâ-mevcûd bulunduğundan, iktidarı bulunan pederler kızlarına hanelerinde tahsîl ettirmeğe ibtidâr eylemişlerse de; sûret-i talîm ve tadrîsin ekserisi kızlara bir süs, bir zinet sûretinde cereyan eyleyerek bir gün vatanın ihtiyacına medâr olacak ailenin emr ü iâşesine yarayacak ulûm ve fûnûn-u sanâyinin talîm ve tadrîsi düşünülmemiş idi. Memalik-i müterakkiye ile muhat bulunduğumuzdan terakkiyât-ı medeniyyenin nüfuzu tabii olmakla, icabat ve ilcâât-ı medeniyyeden olarak tekessür eyleyen emr-ü maişetin ihtiyacatını bu milletin yarısı muattal kalarak nısf-ı diğêrinin tesviye edebilmesi ihtimalden pek uzak kalmaz mı? Şimdi telefon ve posta idârelerinde kadınların istihdâm-ı terakkiyâta doğru ciddî bir adım olduğu gibi, Balkan harbinden iki sene evvel ihyâ' olunan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin bir bir kadınlar kısmı teşkil ederek hastabakıcılar yetiştirmesi cidden büyük devrândişlik eseri olduğunu i'tirâf eylemeyecek bir kimse bulunabilir mi?

İslâmiyette gazâya kadınların mecburî olmadığı hâlde kendi arzularıyla sarf-ı harbte bulunan cengâveran-ı müslümattan kahramanlıklarla tarihte şânlı nâmlarını yaşatanlar pek çok olduğu gibi şimdi İslâm kadınlarından hastabakıcılar yetiştirilmesi İslâmiyette yeni başlamış bir şey olmamakla beraber, bu devri intibâhımızda lüzumu musaddak bulunan terakkiyât-ı nisvân hususunda tarîk-i ciddiyete atılan hutuvâtandır. Kadınlarımızın evvelki İslâm kadınları derece-i kemâlâtına vusûli ulûm-u âliye tahsîli ile olabileceği gibi, devri inhitâtın haylice beklemiş olduğu terbiyeyi ictimâiyeyi asliyemizin evvelki derecesini bulması için elzem olan şeylerden biri de terbiyeyi fikriyenin sınıf-ı zükûr ve sınıf-ı nisânın her ikisine ta'mîmidir. **Fatma Aliye**

4.1.2.1.49. Nöbetçi ve Yıldız

Çanakkale Hâtıraları

(s.159)Sükûn indi, karanlıkta yorgun denize
Ufuklarda uğuldayan rüzgâr uyudu,
Ay gecenin elinde bir sedef yelpaze,
Ölgün sular gök halkının rü'yâlı yurdu.

Her yer tenha... Uzaklarda bir gölge yalnız,
Semâları dinleyen bir kahraman nefer;
Hiç bir ses yok! Sade gökten küçük bir yıldız
Sesleniyor:

— Ey bayrağa şân veren asker
Ne var, ne yok? Seni görmek için geldim ben,
Sor köyüne ait benden her ne istersen!
Ah anladım, gözlerinde yalnız bir şey var,
Yalnız onun, nişânının sönmez gölgesi!
Geçen akşam harmanlıktan dönerken kızlar
Gördüm onu, pek solmuştu pembe çehresi...
Bütün gençler söylüyordu beyaz bir şarkı,
Yalnız siyah bir sessizlik içinde yorgun,
Hazin hazin ağlıyordu nazlı yavuklun..
Dedim: “Nen var ey köylü kız, gözlerin tıpkı
(s.160)Yağmur dolu bir sonbahar gibi mükedder?”
Bir kuş gibi hıçkırıldı: “Ah, yok hiç bir haber,
Beş ay oldu.. İşte burda biz ağlaştıktı,
Bu çeşmenin karşısında vedalaştıktı..
Gitti bütün gençliğimin rengini yolup,
O gün bu gün bekliyorum, yok hiç bir mektup!”
Neşem soldu, rengim uçtu, ümîdim öldü,
Dudağımda bir karanlık inilti güldü:
“Ey sevdalı kır çiçeği, ey kalbi yetim,
Ay Sultân'ın başı için, bil ki ahdettim
Nişânını bulacağım, merak etme sen,

Söyle, ona anlatırım her ne istersen!..”
 Gözlerinde yaşlar, güldü: “Ey uzak yıldız!
 Duacıdır yeryüzünde sana bu genç kız;
 Bir selâmcık götür benden, budur niyazım;
 Ayşe’sini unutmasın..Ancak o lâzım!”

Asker soldu, gözlerinde bir gölge yandı,
 Gürüldeyen sesi gökyüzüne uzandı:
 (s.161)—Uzak yıldız! Ben ölüme karşı gülerken
 Heyecanla doldu kalbim bu sözlerinden!
 Dikkatle bak Çanakkale bu gördüğün yer,
 Bir çelikten kale gibi burda her nefer.
 Yıldırımlar, ateşlerle her gün çarpıştık,
 Fakat, düşman çıkamıyor meydana artık.
 Ayşeciğe söyle, beni merak etmesin,
 Kavuşuruz!

Birdenbire göklerde derin
 Bir gürültü dalgalandı, bir alev yandı,
 Kan içinde genç kahraman yere uzandı.

Şaşkın, deli bir kahkaha koyverdi yıldız:
 —Artık haber bekleme, ey uzaktaki kız!
 Nişânlının hayâlini kalbine göm sen,
 İşte ben de kaçıyorum bu ıssız gökten...

Bir gözyaşı gibi düştü perişân, harâb;
 Uzak muhbir yıldız değil şimdi, bir şihâb!
 Arkasında hafif beyaz bir yol göründü,
 Biraz koşup karanlıklar içinde söndü!..

Yusuf Ziya

4.1.2.1.50. Denizde Geziş Harp Gemisinde Gün Geçiriş

(s.162)Denizde geçen günler-öyle gün olur ki kişi “Gemiye duvarda, suyu bardakta görmeli” diyenlere hak verir. Ama, denizde geçen günlerin akıllarda kalanları acıları değil, tatlılardır. Deniz, kin tutmaz bir arkadaşına benzer. Sert boralı bir gece, sabaha doğru rüzgâr kalmış, denizler düşmüş. Güneş yavaş yavaş ortalığı ağartıyor. Dalgaların köpüğü, çırpıntısı kesilmiş, ağır şişkinler olmuş. Güneşin, daha kızıl olan, ışığı bunların üzerine vurdukça yüzlerle renkler gösterir. Gözünüzü alamaz, bu tatlı, bu değişir, güzel renklere bakar, dalar geceki o silkinti, o sarsıntıyı, o gürültüyü, şimdi sessiz ağır ağır inip çıkan bu şişkinlerin yaptığına inanamazsınız. Deniz o güler yüzüyle çarçabuk gönlünüzü alır, siz onun akşamki suçunu, etiklerini bağışlar, barıştır, unutursunuz. Siz o geceyi, çektiğinizi çok yerde anlatırsınız. Bir sözünüz kulağıma girmez. Bu anlatışınızla denizin kötülüğünü bildirmiyorsunuz, başınızdan geçenle övünüyorsunuz. Sevimli, sevgili deniz durgunluğunda da, öfkesinde de şâire kalemini, ressama fırçasını arattırır.

Sözün gelişi, siz de bir kaptansınız. Bir gemi ile yolcu olarak gidiyorsunuz. Yetmiş iki saat süren bir fırtınaya tutuldunuz. Filikaları deniz almış, burada fenerleri zor yanar, sular güvertede adam arar. Siz sıcak kamarada, geminin kaptanı köprü üstünde soğukta, ayakta. Hanginiz çok yorulur? Sen. Siz de denizde gezmiş, fırtına nedir bilir ve alışkınsınız. Yine içiniz, az çok korku, hiç olmazsa sıkıntı bürür. Kamara lumbuzunuz sızmış, yastığımız ıslanmış, rahatınız kaçır. Kuyudan sırsıklam, burun deliklerinden (s.163)duman fişkiriyor. Sizin kadar üşüme, korku duymuyor. Onun sırtında “vazife” denilen kalın, ağır bir kocuğu, gönlünde yanar bir kazanç hırsı var. Korku falan için başında yer yok. Gözü başka yanda, kulağı başka yanda. Başını pruvaya çevirerek:

—Vardiya bunu?

—Bunu!

Bir iki volta daha dolaşır, hesap kamarasına girer, bir şeyler hesap eder. Derken, pruvadan bir ses:

—Pruvada bir fener var!

İşte Hz.Nuh’un güvercini uçtu, suları ölçtü, geldi, öttü. Fener tanılır, kaptan hesap kamarasına çekilir, bir sigara yakar, arkasına dayanır. Buna bakarsınız bir karış büyümüş, yarım endaze genişlemiş gözleri, şimdi görünen fener gibi gittikçe parlıyor, durgun yüzünde hem sevinç, hem gurur görünüyor. Hakkı var “vazife” seni yaptı.

“Hulku’l azîm” çiğnedi geçti, canlarını kendisine inanıp ısmarlamış, bir iki yüz kişiyi sağ ve esen taşıdı, getirdi.

Limana girilir. Kaporta ağızlarından başlar, görünmeye başlar. Kaptan köprü altından geçenlerden birer birer “geçmiş olsun kaptan!” tebrik veya teşekkürünü alır. “Vezirlik Alayı” bunun yanında nedir? Gittiğiniz yerde bunları anlatacak söze “filan kaptanın vapuruyla geliyordum.” Diye başlayacak değil misiniz? İşte kaptanın kazancı bu. Kişi o gecenin acısını çabuk unuttur, sabahının tadı damaktan çıkmaz.

Harp gemisinde gün geçiriş –bir gün (gil) de bahriye kulübüne gitmiştim. Duvarda bir tablo asılı, altında yaldızlı, harflerle İngilizce “vazife, zevk demek olan” “diyovty end pleser ” yazılı idi. Resim, bir filonun bütün filikalarını denize indirerek (s.164)yelken, kürek ta’lîmi yarışını gösteriyordu. Tablo pek güzeldi, çok beğendim hele altındaki o iki söze bayıldım. Günler haftalarla çalışan o el ressamının göstermek istediğini, bu dil ressamı iki sözle daha iyi anlatıyordu. Ben de şu yazacaklarımı o ressamdan öğrenmiş idim. İşte harp gemisinde yaşayış budur. İş eğlence yorgunluğu zevk olur.

Denizdesiniz, dört yanınızda her şey değişir, yaşayışınız değişmez, güneş doğar, batar, bu size ancak “Sia güterizi” almanızı akla getirir. Evet, gemide her gün bir geçer. İş, iş, iş! Bundan bıkmaz mı? Gece ile gündüzün her gün birbirini kovalamasından ne kadar bıkilırsa o kadar bıkilır. Vazife en büyük duygu, en tatlı eğlencedir. Hem neden bıkilınsın, herkesin vazifesi ayrılmış, kimsenin kimseye angaryası, dargınlığı olamaz. Küçük küçük paydoslar, kısa kısa dinlenme, soluk almalar sıralarında, sevgili arkadaşlarla gülüşme, şakalaşmalar, iş üzerinde bahisler hatta kınayışlar en büyük eğlenti olur. Gemi temiz, yemek temiz, hava temiz, yeme yatma saatleri dakikası dakikasına, kol, bacak, beyin, gövde çalışır. Böyle yaşayışın ne olduğunu ancak bir doktor anlatabilir.

İş sıkı ve zor olmakla beraber, nizam, vazife, alışkanlık, zorluğunu, yorgunluğunu giderir, bir spor bir eğlence kılığına kor.

Limandayız, asker kalkar, abdest alır, irtte namazlarını kılar, çorbasını içer. Sözü gelişi, o gün gemi yıkanacak. Boru çalar, vardiyacı bağıırır. Hemen kollar, paçalar sıvanır. Tulumbalar koşulur, kerdel, mastalya, süpürge, lastikler ortaya çıkar. Görürsünüz, askerler üçer beşer bir arada, kollar yanındakinin omzunda “arş!” “siya beraber, siya! Diye ayak süpürgeleriyle güverteyi ovuyorlar. Hava soğuk, su buz gibi,

(s.165)yine yanaklar pancar. Kollar sevdiğin omzunda. Soğuk mu duyulur? Gemi onun yurdu, bucağı iş kendinin işi yorulur mu? Hem, “ üşüdüm, yoruldum” o yıkıntılardan hangisinin ağzına sığar yaraşır sözdür?

“Top başına!” boru urur. Bir koşuştur gider. Asker top başına geçer. Hakka ibadetten geri kalmayan vatana hizmetini o noktada göreceği borcunu o noktada ödeyeceği için orası askerin ikinci kıblesidir. Orada namazda gibi her düşünce baştan çıkar, gözünü nişâna, kulağını kumandaya, gönlünü vatana verir.

Sabah talîmi biter, “arıya sofr!” çağırıyor, yemek başına oturulur. Talimde alınan“aferin” ler, azarlar, edilen yanlışlıklar, konuşula konuşula yalnız ekmek ve zeytin salatası olan o sade yemek kapışla kapışla yenilir.

Biraz yoldan çıkacaksam da, ömrümün en tatlı bir saatinin hikâyesini izninizle, söylemeden geçemeyeceğim:

Arkadaşlarım pekiyi hatırlarlar, mektep gemisinde mühendisim. Uzun bir seferden sonra (Portukufu)ya inmiştik. Ay nisan idi. Filikaları indirdik, hem limanı gezdik, hem de biraz kürek ta’limi yaptık. İkinci oldu, karınlar acıktı. Peksimât, soğan, zeytin olan azığımızı alarak karaya çıktık. Yüksek bir tepeden tatlı, duru bir su iniyor, ortada havuz gibi kumsal bir gölcüğe doluyor, oradan da aşağıya çağlayıp gidiyor. Peksimâtları zeytinleri o havuza attık. Peksimâttaki yabancılar çıktı. Soğanları kırdık, yemeğe koyulduk. Susayanlar eğilip gölden, çağlayandan su içiyorlardı. Çok ağır ziyafetlerde çok parlak kır eğlencelerinde bulundum. Şimdi hiçbirisini bilemiyorum, o günkü yemeğin tadını unutamıyorum. Bu nedendi? Gençlikten, yokluktan mı? Evde ve arsada, başlıca o günkü vazife yorgunluğundan sonra sevimli, sevgili arkadaşlarımla, gülüşe, sataşa, kapışa yiyip dinlenişten idi!

(s.166)Aaa!.. Ben yanıldım, “gemide her gün bir geçer” demişim. Yok! “Karaya asker çıkarmak” ta’limleri, kürek yelken yarışları öyle değişmelerdir ki masalları bir ömür sürer.

Yarış — yelken kürek yarışları o kadar meraklıdır ki ne güreşe, ne at koşusuna benzer, kişi sıtmaya düşer. Hele arada yabancı da olursa, vara Allah esirgeye!

Kıyıda filikalar dizilmiş, eller küreklerde, başlar kalkmış, kulaklar dikilmiş, birden “arş” tüfeği patlar, denizin yüzü köpük kesilir bir şey görünmez. Seyirciler arasında beş altısına iyice bakarsanız yüreklerinin iyice çarptığını duyar, benizlerinin attığını görürsünüz. Dakikalar onlar için yıl kesilir. Filikalar “işaret yeri”ni dolaşır. Geri

dönmeğe, biraz geçtikten sonra belirmeğe, gitgide tanımağa başlar. O beş altı kişi boyun, göz kesilir, parmağınızla dürtseniz göz kırpmaz. Filikadaki serdümeni takliden rükû'ya varır kalkarlar. Filikalar iyice yaklaşır. Ya dalgın, ya saygısız bir seyirci sandalı yol üstüne yürümüş, en öndeki filikadan bir ses:

—Gayuğ.....!

Bu kişilerden birinin ağzından katıca bir söz fırlar. Bu yerinden kalkmış istiyor ama daha yüreği pek pek değil. Ah, bu son dakikada neler olur neler! Derken peşinden el şakırtıları kopar. Demin söylediğim o kişi yerinden fırlar, kanatlanır, iskele başına o filikanın yanına uçar, başları açık, kolları, bacakları sıvalı, gömlekleri sırtlarına yapışmış, geniş alınlarından kopup, tombul kara yağız yanaklarından dolaşarak, enli, etli çenelerinden dolanan terlerini yenleriyle silerek, geriden gelenlere gözlerini dikip bakan yiğitlere, kilitlenmiş dişleri arasından çıkan çatlak bir sesle:

—Aferin, tosunlarım!

(s.167)Der, iki damla da yaş döker. Yüzü gülüyor, kızarmış gözleri yaşarıyor. Neye gülüyor, neye ağlıyor? Ona sorun bak bir şey anlayabilir misiniz? Serdümen o kişiye bir selâmla dönerek:

—Baba “Durmuş” kürek kaptırdı, topaç boğazından kırdı.

—Millet sağ olsun, siz sağ olun, oğlum demek, bu bunların babasıymış, öyle mi? Evet, babası, hocası, zâbitidir. O, tosun oğullarını kendisi yetiştirdi, vazîfe görmede ötekilerin oğullarına üstün çıktığını gördü, “yarışı kazandı.” Değil, ha!.. Sermaye kendinin olduğu için bu kazançtan onun da büyücek payı vardır.

Bazı olur ki bir gemi iki filika çıkarır, biri çaparız vermek, engel olmak içindir. Filikada “yük” kürek gizlenir. Bunlar yarışın çileleridir. Bayağı günde bile birbirine rastgelen iki filikadan biri ötekine çima gösterir. Bu “gel seni peşime bağlayayım” demek meydan okumaktır. Artık bir “al!” der gider. Kürekler yaylanır, talazlıklar kütüzir, yarım oturaklar çıtırdaya çıtırdaya esner, serdümenler yatar, kalkar, eloğlu kişiye “biraz daha ekmek yiyiniz!” der. Aman ne kötü söz!

Merhum Kaptan

Safvet Bey

4.1.2.1.51. Şehîd Mezarı

(s.168)Söyle bana, ıssız gece,

Ziyâların niye paslı?

Mor sularda titredikçe

Yıldızların, durur yaslı.

Belli, benzin benden solgun;

Onu bana niçin sordun?

—Onu sordum, çünkü çölden

Dün kimsesiz geçiyorken

Birden gördüm kan içinde,

Bir uzak duman içinde...

Dediler: “ O burada öldü,

Kızgın kumlara gömüldü!”

Söyle bana, kimsesiz ay

Kalbindeki o el mi?

Şu sıralara bir kırık yay

Senden düşüp inledi mi?

Belli, kalbin benden vurgun,

Onu bana niçin sordun?

—Anlatayım: Geçen gece

Boş çöllerde, gezindikçe,

Sessiz kimsesiz bakındım:

Mezarına pek yakındım!

Dediler: “ O burada öldü,

(s.169)Lâkin göklere gömüldü!”

Söyle bana gamlı yıldız

Gözün niye yaşla dolu?
Bak, karşıda sessiz ıssız
Sana bakar Anadolu.
Belli, gözün benden durgun
Onu bana niçin sordun?
—Ah, niçin mi? Benden akşam
Sarı çöle verip selâm
Şehîdlerden sordum haber,
Mezarını bilmediler...
Dediler: “ O burada öldü,
Bilmeyiz, nerde gömüldü!”
Söyle bana zulmet yeli,
O çöllerden ne haber var?
Karanlığın gizli dili
Bilsen, bana ne fısıldar.
Belli, sesin benden yorgun,
Onu bana niçin sordun?
—Dün sordum çölden geçerken:
“Kervan mı kalktı bu yerden?”
Kumlarda bir ufak tümsek
Ne bir diken, ne bir çiçek!
Dediler: “ O burada öldü;
Türk’ün kalbine gömüldü!”

Harp Hikâyeleri

4.1.2.1.52. Düşen Bayrak

(s.170)Size iki harp senesini Filistin’de geçiren bir arkadaşımın son mektubunu naklediyorum.

...Her gün bu gemilerden biri veya birkaçı Akdeniz’in bu uzak kıyılarına gelirler. Bir seneden beri ufak kasabanın hayâtında hiç tenevvü’ yok; ve belki bunun için bu ziyaretleri adeta sevinçle karşılıyor. Onlar gelirken, dolaşırken ve ufuk değiştirirken, birçok hendese vesaire oyunları bulmak ve akşama kadar bu oyunlar üzerinde tahliller ve münakaşalar yapmak, bizim için hemen yegâne eğlence vesilesi oluyor, diyebilirim.

Herkesin en son bir bahriye rehberi var; gemilerden biri görüldüğü vakit bütün halk otel ve ev pencerelerine toplanır, gelen geminin ismini, dümenini zerre kalınlığını ve bin türlü teferruâtını arar. Hatta bazıları, husûsiyle gençler rehberine bile muhtaç değil; direk adedi, baca biçimi, tül ve basıklık seçilir seçilmez, aynı zamanda birçok ses size misafirin hüviyetini haber verir: Jan Dark şu kadar ton, şu kadar baca, şu kadar top, beş otuz çapında, ikisi.. İlh. Şimdi benim otelimdeki herkes bu gemilerin tafsilâtını tanıyor.

Yafa’nın ılık sahili karşısında bu gemiler her vakit biraz sinirli ve kıskanç gibi. Bunun, kollarını burada tellerine aşân tıknaz gemicilerin hâlinden hissediyoruz. Onlar her geçişte Filistin’in cömert bağlarını güneşte sararmış veya tuzla beyazlanmış portakal bahçelerini, nefis şarap cinslerini sonra belki şarap, bahçe ve bağ arasında tesadüfen (s.171)geçirmiş bazı maceraları düşünüyorlar. Bize öyle geliyor ki bu hased tahassürlü, ince ve kibar bir hased değil, iğrenç, ahlaksız, gözlerde kin ve düşmanlık yaşları biriktiren bir hased... Yine bir gün bu susan kinin bağırان bir şey olacağından emindik, ve kendimizi hep bu güne uyanan çelikler, boğuk duman sütunları, düşen demir ve ateş parçalarıyla karşı karşıya kalacağımız bir güne hazırlanıyorduk. Herkes başkasına câlî yahut samimi, mukaddes metaneti unutmak tavsiyesinde bulunuyordu.

Beklediğimiz vâkıa Şubat’ın ilk haftasında o aldı.

Bugün Yafa bu ayın her gününden ziyâde sıcaktı; yine her tarafta o korkunç denebilecek toz, renkleri silen, yolcuları her kilometrede elli yaş ihtiyarlatan toz vardı.

Çalışmak mecburiyetinde olmayan bütün erkek ve kadınlar o tellerin serin katlarına toplanmışlardı. Herkes döşemelere düşen yırtık muz gölgelerin, Şubat'a rağmen taze kokulu güller, bahçelerde sarkan sıcak memleketlere mahsûs geniş ve köşk mandarinler karşısında piyanosu öğle uykusu veya konuşmasıyla meşguldu. Ben Yafa'nın bilhassa gençlerinde görünen sahil hâline sahil serbestîsine ve şenliğine meftunum. Bu nihayetsiz denizlerin genç düşüncelere, genç hislere ümîd verici bir sirâyeti var.

Yine onlardan bir küme arasına karışmış, yeni tanıdığım bir arkadaşımın küçük kardeşlerinin uzun ve kırmızı külahlı Beytullahim kadınlarından işitilmiş bir masallarını Eriha'nın kış misafirlerinden keşfedilmiş bir münasebete ait ibtidâî tahlîllerini dinliyordum. Bilmem ne kadar sonra en küçüklerinin bir basit nüktesine gülmek için açılmağa hazırlanan dudakları birdenbire dondu. Otelin merdivenleri üzerinde bir yığın ses, bir şey düşer gibi iniyordu. Evvelâ arkadaşım ürkmüş başını salonun kapısına soktu, halecânla:

— Durdu! Dedi. Ve beyaz mermerde telaşlı ayakları sekerek kaçtı.

(s.172)Hep koştuk. Otelin önünde daha şimdiden oldukça büyümüş bir cereyan bulduk. Her tarafta bu cereyana katılıp giden kadınlar, yanları dolaşarak, araları açarak ilerleyen erkekler, bellere sıkıştırılmış küçük çocuklar vardı.

Bütün mesele bir zırhlının durmasından ve bir sandal indirilmesinden ibaretti. Fakat beyhûde heyecan, Yafa'yı, ateş altına alan bir hudut şehri kadar dağıtmıştı. Yanımdakileri teskîn etmek istedim:

—Kim bilir belki bir şey soracaklar. Fransa'yla aramızda posta yok, şimdi mektupları zırhlı ve sandalla gönderiyorlar, dedim. İki zabita memuru yanaşân kayığa gitti ve ellerinde uzunca bir zarfla döndüler. Halk sandala mukabil noktada mümkün olduğu kadar içeriye doğru derinleşen bir daire ile durmuştu. Zırhlının demir cephesi güneş altında ağarmış görünen çelikleriyle karşımızda idi; ve müstesna olarak etrafta ton miktarına, direk adedinde çanaklık tertîbâtına dâir hiçbir söz yoktu.

Biraz sonra anlaşıldı, gemi kaptanı yevm-i mahsûs olduğu için Alman Konsolatosu'na çekilen bayrağın indirilmesini istemiş ve eğer indirilmezse yarım saat sonra yalnız bayrak direğinin top ateşine alınacağını bildirmişti.

Ben:

—Delilik! Dedim.

Arkadaşım:

— Küçüklük! Dedi. Ve hep beraber, hükûmetin reddetmiş olduğunu hararetle tasvip ettik.

Hakikat şâyi' olduğunca, dairenin konsoloshane tarafındaki ucu birdenbire geriye (s.173)doğru toplandı; ve yarım daire, ortası konsolato istikametinde ve iki ucu geriye bükük yeni bir şekil aldı.

Herkeste bir ameliyata hazırlanan insanların muzdarip intizârı vardı. Mütemadiyen yanımdakilerin suâllerine cevap veriyordum:

— Gölle düştükten sonra dolaşır mı?

—Hayır!

—Parçalanır mı?

—Hayır!

—Nişânı direktten bizim aramız kadar şaşırırlar mı?

—Hayır!

Gemide gülünç bir acele görünüyordu. Top başları, seri türlü yapıyor. Sonra bir noktada, ağızlarının dairesi bizim göremediğimiz bir noktada, sabit kalıyordu. Buna mukabil karada herkes, zihnini dolduran bir milyon düşünceyi aynı zamanda, bir gülle ile söyleyememek imkânsızlığına kızgın susuyordu.

O zamanlar Çanakkale'den dönmüş kıtalardan bir küçük parça Yafa'da kalmıştı. Bu kıtadan bir asker elindeki muz salkımının son meyvelerini kopararak, halkı yardı ve önümüzdeki mütevazı' bir yer buldu. Bir tek nefes, halka bir ümîd olmuş idi. Bütün kızlar, eğer kalabalığı bırakmaktan tuhaf bir korku hissetmiş olsalar, ona semiz mandarinler hediye etmek istiyorlardı.

İyi sıkılmış dolakları ve dürüst tavırlarından, onun sağlam ve pişkin bir nefer olduğunu anlıyorduk; bakıştık:

— Burada ne olacak?

Diye sormak istiyor, sonra cevap almağı düşünmekten herkes gibi etrafına dalıyordu.

(s.174)Bu tunç yüzlü bir Türk'tü. Çehresinin belki bu muhaberede biraz daha derinleşmiş çizgileri; fakat sevimli ve sert çizgileri vardı. Bin endişe ile dolu başımda onun için gayr-i ihtiyarî bir köşe ayırmıştım. Bu geniş alnın, kaç gece siper çamurunu oyup, dayanmış ve dinlenmiş bu yüzün kaç siper güneşinin nemli sıcağı altında buruşmuş olduğunu düşünüyordum.

Birden başımızı çevirdik. Bir toptan toplu ve sert bir duman küresi çıktı. Ve bir korkunç ses koştı. Sonra bu duman deniz üstünde ve bir ses Yafa'nın dağsız ve beyaz arka yolları üzerinde dağıldı. Çocuklar ve kadınlar ürkek yüzleri bayrağa dönük biraz daha gerilediler. Bir taraftan daireyi; fakat daire olarak olduğu yerde donmak için herkeste bir sebât görünüyor, sonra biri yerini boş bırakıp dönerken, bütün daire onunla beraber geriye doğru bir çukur yapıyordu. Duman küreleri ve ses dalgaları birbirini takip etti. Konsolato, kalın parçaları arasında kayboluyor; fakat bayrak her defa ânî bir rüzgârla bir müddet seri temevvücler yapıp sonra yine mail sarkıyordu.

Mütemâdi cezr ve medler yapan ahâlî kümesi önünde nefer hâlâ aynı noktada idi. Eli belinde ağzında tebessüm veya hayret olamamış bir açıklık, kayıtsız ve hareketsiz duruyordu. Bir nişân müsabakası seyrediyor gibiydi. Bu kayıtsızlık uzaklaşan halkı telaşsızlığa ve seyre ısındırdı. Daire yavaş yavaş nefer istikametinde bir kanbur yapıyordu. Gemi, isabetsizliğe karşı biraz daha kızgın, gittikçe daha müteaddid daha muhasaralı ateşler açtı. Gemi, boyu kısa veya irtifâ'li ince veya kalın, koyu veya açık, sis parçalarıyla kapanmıştı. Hedef etrafında bazı ev cephelerini geniş alev dilleri yalıyor.

O zaman korkak, cesur, telaşlı atımlar bütün sesler bir hiddetle toplanıyordu.

(s.175)Mücadele oldukça uzun sürdü. Ansızın kopan direğin evvelâ hızlı, sonra yavaş ve salıntılı cadde üzerine düşmeğe başladığını gördük. Direkle beraber içimizden hassas bir şey koptu. Ve güllesiz sayhalar çıkardık.

Nefer önümüzde şimdiye kadar hep o lâkayd ve gevşek hâli muhafaza etmiş idi. Evvelâ muvafakatsız atışlara gülüyor gibiydi. Birdenbire bu gülüş dudakları içinde duruldu ve ağır ağır söndü. Elinden boş muz hevengi yere düştü. Azalarında inhinâlarını kaybeden bacaklarının sinirlerinde bir gerginlik seziyordu. O şimdiye kadar herkeste. Fakat, şimdi bütün bu insanlar sesler ve eşya arasında yalnız başına ayrılmış ve sıyrılmış bir şey kalmış idi. Ve yüzü büsbütün tunç olmuştu.

Birden evvelâ eğildi, sonra koştu. Onu, elinde kopuk direğin bayrağıyla sahile giderken gördük. Çılgın kollarıyla bayrağı gemiye karşı sallıyordu.

Heyecanları taşıran bir dakika yaşadık. Belki o bu bayrağı hiç tanımazdı; fakat tanıdığı bir şey vardı. İşte demir çenesi, geniş taretleriyle karşısında duran bu gemi ve onun fena hâtıralarıydı. O, bir fena hâtıranın muvaffak olmuş olmasına kızıyordu. Öyle geçmişti. Hararetsiz hava altında deniz, gemi, sahiller daha vâzih çizgilerle katılmıştı. Gemi evvelâ onun küçük atışlarla çevirdi. Demir parçaları, bu sallanan şeyle sallayan insanı arıyordu. Şurada bir atış, şurada bir avuç siyah toprak sekiyor; ona yakın yerlerde koyu duman sütunları yükseliyordu. Biz takdir ve tahlilden uzak vahşî bir his fırtınası içindeydik.

Sanki gemi gittikçe büsbütün taşkın demir vücûdunu kumsal üstüne çıkarmak ve (s.176)nihayetsiz bu insan cephesine çarpmak istiyordu. Bilakis bu ufak insanın hiddeti ve hırçınlığı gittikçe bir alaya ve istihfâfa geçiyor gibiydi. Ve bu ufak insan galebe etti.

Birkaç ateşten sonra zırhlı engine doğru açılmağa başlamıştı. O zaman birbirimize karıştık. Hepimiz, kalplerimizde onun bileği için hürmetle dolmuştuk. Çocuklar, küçük kızlar onu takip ediyordu. Ve o, sıkıldığı için yalnız yürümeyerek ve koltuğundan çekip, kalabalık karşısında kendini sendelemeyecek bir dost, kol arayarak ilerledi. Önde direkleri ve topları ve bin demir şeyle koca bir gemiyi mağlup etmiş olmak gururu hiss olunmuyordu. Onun yalnız başına hissetmekle küçüklük bulduğu gururu, biz, bütün şu bir yığın halk aramızda taksîm ediyor ve hepimiz ayrı ayrı bir iftihâr hassası buluyorduk. Ve onun sade dağdağsız büyüklüğü karşısında hep beraber

kendimizi, Şimdi engini dönen geminin tıknaz insanlarından biri kadar küçülmüş ve sersemlemiŐ hissediyorduk.

F.

4.1.2.1.53. İlim

(s.177)Kuvvet akla geçtiğinden beridir ki her davaya bakıldı;

İnsan nedir, anlaşıldı, adaletin meşalesi yakıldı;

Hakikatler ele geçti, sefâletin girdâbına inildi;

Tâlih adı değişerek ârzû oldu, sırra ilim denildi.

İlim, İlim! Bu ses nerden yükselmişse ora mes'ud olmuştur;

Mazlum arzın hayâtım düşünücü alınlarla dolmuştur.

Burda sefîl tabiattan, insanlıktan hukukunu almıştır;

İnsan için yalnız bir şey: İstikbâli fetheylemek kalmıştır!

Her şey ilmin değil midir? Şu Japonya aceb kimin eseri?

Elli yılda ona böyle bir hayât veren aceb kimin elleri?

Besbelli ki bu şey büyük "Arşimet"ın aradığı noktadır.

Bizim dahi vatanımız bu noktadan ileriye gidecek;

Dehâsının saçacağı mahsûllerle Garb'ı hayran edecek;

Gördüğümüz o rü'yâlar, o ümîdler yalnız, yalnız bundadır!..

Mehmed Emin "Türk Sazı"ndan

4.1.2.1.54. Ruslar

(s.178)Şu harp başlayıncaya kadar kendimi Ruslar'a karşı bu kadar vâzih, bu kadar samimî ve bu kadar derin hissetmemiştim. Gerçi eskiden beri her Rus için kalbimde, hiçbir insanın başka bir insan için duymakta haklı olmadığı yırtıcı bir şey vardı. Benim için tâ küçükten beri, sarı meş'umdu; sarı kuştan, sarı gökten, sarı çiçekten, sarı insandan öğreniyordum. Bence ölüm sarı, ızdırab sarı, şeytan sarı ve cehennem sarıydı. Hiçbir dostuma sarı demezdim, kumral derdim. Bana öyle gelirdi, ki Ruslar sarı güler, sarı yürür, sarı bakardı. Öyle zamanlar oldu ki atlasa, mistah ve masnû' kürelere bakamadım.

Şehir kelimesinde herkes soğukluk duyar; ben sarılık düşünürdüm. Ruslar'ı hatırlatacak şeylerden o kadar kaçardım ki tarihin son üç asrını ancak aylarca fasıla vererek okuyabilmişim. Rusya hazinesinin her damla sarısı altında bir damla kırmızı Türk kanı vardı. Sevdiklerimizin öldüğü evlere girmek istemezsiniz, o evlere ölü sinmiş gibi gelir. Ben eski Türk konaklarını, uzun pencereli, yüksek tavanlı, tahta merdivenli Türk konaklarını sevmezdim. Bana bu konaklara Rus sinmiş gibi gelirdi. Onlarda Rus hikâyeleri anlatılırdı.

Bir insan bir ırka düşman olabilir mi, bir ırk içinde kadın, yetim, çocuk ve dul var. Bizim kinimiz hudûdsuz bir karanlıktır; önümüzde ne çukur, ne tepe, ne çiçek ne baldıran belli. Bu kinin yayıldığı ufuk üstünde her şey bir ve beraber. Benim için bütün felsefe, bütün ahlak, bütün hukuk, bütün fena ve iyi, dünyanın bütün insanlarına karşı başka, Ruslar'a karşı başkadır. Dudaklarımı bir insana buruşturan sebep Ruslar'a güldürür. Herkes baktığı zaman Rus kör, herkes işittiği zaman Rus sağır, herkes ağladığı (s.179)zaman Rus neşeli, Rus herkesten başkadır. Dünya iki renkse bir renk yalnız Rus, bir renk bütün dünyadır. Rus memleketlerinde de tulû'lar yaptığı için güneşe hiddet etmek istemiyorum. Ruslar'a inen gece başka, Ruslar'a doğna güneş başka, Ruslar üstüne gerilen semâ başka, Rus toprağında kabaran dağ silsilesi başka olmalıydı.

Bu harbin ilk günleriydi. O günlere kadar bu memlekette Rus harbi görmeyen yalnız benim neslimdi, biz onları ancak işitmiştik. O zaman herkes Paris'ten bahsediyordu; ben Petersburg'u düşünüyordum. Kendimde, Almanlar'ın Eyfel'e düşen gözlerini Baltık ufuklarına döndürecek korkunç, nâ-mütenâhî kuvvetli bir kol istiyordum. Almanlar'a, Avusturyalılar'a, Macarlar'a karşı rûhumun samimî, şüphesiz bir meyli vardı. Fransa'ya düşman oldum, çünkü Ruslar'la beraberdi; İngiltere'den

nefret ettim, çünkü Ruslar'la dosttu. Evet, Belçika'ya acımadım; çünkü onların numûnesi Ruslar içindi. Alman lisânını ve irfanını tanıımıyordum, Alman şehirlerini görmemiştim. Almanlar'ı dik ve vakur tasavvur ediyordum. Harbin ilk günü Almanlar'ı bir âşinâ, vaktiyle meçhul gurbetlerde unutulmuşken nihayet birdenbire bulunmuş bir vatandaş gibi kucaklamak istedim. Bu sevgi her gün biraz daha arttı; her ay, her gün biraz daha benim dostum, sevgilim, ümîdim oldu. Almanlar'a karşı duyduğum bu geniş dostluğun sebebini ne siyasetlerde, ne menfaatlerde, bir yerde aramıyordum. Bu dostluğun bütün felsefesi şu iki kelimededir: Ruslar'a... Düşmanlık!

Türkler ve Araplar hepimiz bir memleketi sevdiğimiz için vatandaşız. Türkler ve Almanlar hepimiz bir memlekete düşman olduğumuz için vatandaşa benzer bir şeyiz. İnsanlar ve hiddetlerini iki merkez etrafında yaparlar: Sevilen şey, nefret edilen şey.

Ben eminim ki Hindenburg'u Almanlar benim kadar sevediler. Hindenburg Almanlar'ın şerefini kurtarmışsa, benim yarım milyon düşmanımı öldürmüştür. Rus öldürmek, bir insan yaratmak kadar büyük bir şey... Gerçi Hindenburg'un tahta heykeli üstünde benim altın çivim yok. Fakat onun bende, henüz dünyada anlaşılammış rûhânî taşlardan masnû' bir heykeli var.

(s.180)Bazen, bizi bu muharebeye sevk eden uzun sebepleri arıyorlar, fakat bu yalnız Rusya'dır. Ruslar karada ise biz de denizdeyiz; Ruslar gökte ise biz yerdeyiz. Biz Ruslar'a karşı ebedî, semâdan ve güneşten ebedî bir kinle sarhoşuz. Eğer Türkler'in Ruslar'a el uzatacağı bir güne inansaydım, Türk olduğuma yanardım. Anadolu herkes için ışıksa Ruslar için alev, herkes için ırmaksa Ruslar için sel ve sağnaktır. Ruslar'ın mezarları bizim ümîdlerimizin beşikleridir. Ben ne Kars, ne Kırım, ne Türkistan, kelimeleriyle çıldırmıyorum. Beni çıldırtan İslâv kelimesidir.

Her gün devletlerin resmî tebliğlerini okurum. Bana Rus cephesinde geri çekilen bir zaviye, Fransa'ya, İngiltere'ye, Romanya'ya, İtalya'ya şehirler vermek, vilayetler istilâ' ettirmek kadar ağır gelir. Biliyorum ki bu hiçbir şeydir. Bu umûmî düşünen bir planın yüksek istikbâl nâmına fedâ ettiği küçük bir hâl-i hazırdir. Ruslar, bugün aldıkları her dağı silsile-i cibâller, her köyü vilayetler, her ırmağı nehirler, her gölü denizler vermekle ödeyeceklerdir. Bütün bunlar doğru... Fakat, Rusya'da bir gülen dudak bulunduğunu tasavvur ettiğim gün, akşama kadar ızdırabla kilitleniyorum.

Dünyada mademki Ruslar'ın bir düşmanı vardı, o bizim dostumuzdu.

Rus sefirine Berlin’de, Viyana’da, Nev York’ta, Pekin’de, dünyanın herhangi bir köşesinde, herhangi bir milletin, herhangi bir sebeple vereceği bir i’lân-ı harb beyannâmesinde ben Bab-ı Ali’nin imzasını meknuz farz ederim. İmkânsızlık bizim onlarla beraber olmamıza müsaade etmese bile, Ruslar’a mağlup olanlara karşı mağlup olanlar kadar matem duyarız. Rus cephelerine giden insan safları arasında maddeten veya ma’nen Türkler’in bulunmadığı her gün, o günde yaşayan bütün Türkler’in bir günahı olurdu.

Hiçbir insan kümesi başka bir insan yığına bizim Ruslar’a karşı duyduğumuz (s.181)gayzı duymadı. Ve bunu ne beyannâmeler, ne nasîhatler, ne telkînler yaptı; bu kendi kendine oldu. Ve ebedî olan şey kendi kendine olan şeydir. Onun sebebi mutlaka uzun, derin ve ilâhîdir. Almanlar’ı seviyorum, Ruslar’ı düşündükçe Almanlar’a perestîş ediyorum. Fransa’yı seviyorum, Ruslar’ı düşündükçe Fransa’dan nefret ediyorum. Mûsikî Ruslar’ın olaydı, insanların sağrılarını sevecektim. Medeniyyet Ruslar’ın olaydı, çadır insanları benim dostum olacaktı. Hangi Türk var ki Ruslar’ı birer birer öldürmemesi kabil olaydı, bütün insanların her biri elinde birer defa ölmeği saadet saymazdı?

Balkan harbinde ölen kardaşıma, iki asır evvel Ruslar’ın herhangi bir harbinde ölen herhangi meçhul isimli bir nefer kadar acımamıştım. Çünkü biri Türkler’in duası için ölmüştü; öteki bizzat Türklük için ölmüştür.

İsterdim ki bütün şairler son mısralarında Rus kinini yazsınlar, mûsikî-şinâslar, son dakikalarında bu mısraları bestelesinler, anneler henüz doğan çocukların alınlarını şimâle çevirsinler. Her Türk Rus kitleleri önünde bir kaya, Rus kayaları önünde bir deniz olsun!

Bütün Türkler’in Ruslar’a karşı iki vazifesi var: Esir olmamak için mücadele, serbest olmak için mücadele. Bizim hayâtımız Ruslar içindir. İnsan bunu düşündükçe “ Yaşasın hayât!...” diyor. Ve yaşamalıyız. Mademki dünyada yaşayan bir Rus var. Eğer Türkler arasında ölmek de unutulmak, ve dünya üstünde asırlarca kalmak isteyenler varsa, bunlar Ruslar’ın büyük bir matem gününe bütün bu asırları feda ederler ve ölmek için kendilerini hatırlatabilirler.

Ararat’ın yüksek şehirleri üstünden bizim millî kâbemiz görünür: İnsanlardan müstesna olan Türkler iki defa mukaddes olurlar: Biri peygamberin merkadında, biri

(s.182)ölen Türk mezarları üstünde. Hacc etmiş bir ihtiyarının yanında Kafkas'tan dönmüş bir ihtiyarı olmayan hangi Anadolu köyü var?

Bir gece Şam'ın "Barada" sına karşı odamda kalmıştım. O gece Şam'da gariplik ve kurbağa sesleri vardı. Barada'nın eski suları durgun bir yaz gecesinin yarısında birkaç damla yıldız üstüne kapanmış, dinliyordu. Karşıda kerpiç evler yumuşak ve harap bir sükût içindeydi. Dışarıda bir araba, iki zayıf atının son kuvvetlerini ziyan ederek geçiyordu. Bulutlu ay altında ıssız sokak sanki eşyadan kendine çekilmişti. Ansızın bir haber aldık: Bu, Kafkasya'da bir muzafferiyetti. Son selâmını verip dönmeğe hazırlanan nefere haber verdim. Bu adamın içinde neler olduğunu bilmiyordum, fakat kuru ve sert ellerinin üstünde kabarıp inen bir şeyler görünüyor gibiydim. Dudakları kımıldamak istedi, sonra durdu ve sonra basit bir sesle:

—Babamı oralarda bıraktıktı, dedi.

Bu haberden sonra Şam gecesinin yorgun karanlığını serin bir rüzgâr yarı. Derede ses ve yıldız çoğaldı. Bütün gece, gecenin ağaçları, suları ve çayırı mukaddes bir dudağın uzun bûsesi altında sarhoş oluyordu. Öyle zannedersiniz ki, bu memlekette toprak bile üstünde, basan Rus ayakları hissettikçe, uçurum olmak ister.

Ruslar'ın Galiçya'da, Kafkas'da, Volinya'da kanadı birer birer döküldü. Kartal ahu olmaz; fakat kanatsız olacak! Hiç olmazsa yarım asır denizlerimizin ve karalarımızın şimâlinde onun kıvranan sarı dişlerini ve riyâ' eden kırmızı gözlerini göreceğiz. Ve o zaman, Anadolu, nihayet ölmüş iğrenç rü'yâlı bir uykunun mahmur alaca karanlığını yaşayacak!

F.

Tarihî Kıraat

4.1.2.1.55. Karacahisar'da...

(s.183)Osman Gazi babası Ertuğrul'un yerine geçtiği zaman, zaferle, kahramanlıkla nâm almaya başlamıştı. Söğüt ve civarı Osman Bey'in âvâze-i şöhretiyle milliydi. Osman Gazi bu sıralarda, Selçuk sultânının uç beyiydi. Bir zamanlar Konya'da Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin dilnişin türbesi etrafında lacivert mozaikli saraylar, güzîde bir eser san'ât hâlinde yükselen medreseler arasında Selçuk Türkleri'nin mukadderatını idare eden sultânlar, şimdi Moğolların zulmü altında, devletin mevcûdiyyetini bile pek güç idâme edebiliyorlardı. Selçuk Türkleri'nin bu inkıraz demlerinde, garbde Türklüğü idâme edecek yeni bir sima zuhûr etmişti; bu kahraman, Osman Gazi'ydi.

Osman Gazi'nin maiyetinde akrabası var kardeşleri fedâkârâne çalışıyorlardı. Saru Yatı, Aktimur kahraman Osman'ın cesur refikleriydi. Porsuk sahilleri, Sakarya vadileri bu mert askerlere cevelângâh olmuştu. Osman Gazi, ilk evvel İnegöl civarında. "Kulacahisar"ı almıştı; artık gittikçe "Karacahisar"a yaklaşıyordu. "Karacahisar" yüksek bir tepe üzerinde Bizans Beyleri'nin idaresi altındaydı. "Kulacahisar" tekfuru Osman Gazi'nin muzafferiyeti üzerine "Karacahisar" tekfuruna müracaat etti. Duçar olacağını tehlikeyi vâzıh bir sûrette anlattı. Tekfur, kahraman Osman'ın istilâsına mâni' olmak için kardeşi Flânoz'u "Domaniç" taraflarına doğru kuvvetli bir ordu ile gönderdi. Bu ordu İnegöl askerleriyle birleşti. Kanlı bir muharebe, Osman Gazi'nin kardeşi Saru Yatı Bey şehîd oldu; fakat muzafferiyeti Osman Gazi'nin askerleri ihrâz etti. (685)

Karacahisar tekfurunun husûmeti Selçuk Sultanını dilgîr etmişti. Kuvvetli bir (s.184)Selçuk Ordusu derhal "Karacahisar"ı kuşattı, Osman Gazi de maiyet-i halkı ile bu muhasaraya iştirak ediyordu. Fakat Moğollar, Türkler'in bîamân bir düşmanı hâlinde "Ereğli"ye doğru ilerlemişlerdi. Selçuk Sultânı Tatarlar'ın tahrîbâtına meydan vermemek için vatanını müdâfaaya koştı, ordunun serdarlığını Osman Gazi derûhte etti. Osman Gazi "Karacahisar"ı şiddetli bir sûretle kuşattı. Birkaç gün içinde, zapta muvaffak oldu. Hisarın tekfuru esir edildi. Asker pek çok ganâim elde etti. Osman Gazi maiyet-i efrâdını taltîf ediyor, evleri gazilere paylaşıyor. Karacahisar'ı bir Türk ve Müslüman şehri yapmaya çalışıyordu.

"Karacahisar" fethi Osman Gazi'nin en parlak muzafferiyetleriydi. Kahraman Osman bu galibiyetini Selçuk Sultânı'na bildirmek istedi, kardeşi Aktimur'u Keykubad-

ı Salis'e gönderdi. Bu parlak zafer üzerine Osman Gazi'ye Selçuk Sultanı'ndan davul, sancak ve âlem hediye edildi. Artık Osman Gazi resmen Bey ilân olunmuş, "Karacahisar" Kahraman Osman'ın makarini teşkîl eylemişti. (688)

Osman Gazi'nin ilk işi "Karacahisar"ın tezyîn ve i'mârı olmuştu. Şehrin kelisaları camiye tahvîl olunuyor, Germiyan Vilayeti'nden, ve civar köylerden fevc fevc Müslüman âhalî geliyordu. Osman Gazi Karacahisar Sancağı'nın idâresini oğlu Orhan Bey'e, subaşılığını kardeşi Gündüz'e verdi. Şehri az zamanda i'mâra muvaffak oldu; pazar yerleri açmaya halkın ticaretini te'mîn etmeğe çalıştı. Fakat şer'i işleri görmek için bir kadıya ihtiyaç vardı; Osman Gazi'nin beraberinde, Osmanlı Türkleri'ne imamlık vazîfesini îfâ eden Dursun Fakih, bu vazîfe-yi îfâya pek muktedir idi. Ahâlî hem Cuma namazı kılmak, hem de kendilerine bir kadı ta'yîn ettirmek için Dursun Fakih'e müracaat ettiler. Dursun Fakih meseleyi Edebalı ile Osman Gazi'nin kayınpederiyle (s.185)görüürken Osman Bey ansızın geldi, ne müzakere ettiklerini sordu. Ârzûlarını pek muvafık buldu. Fakat Dursun Fakih tereddüt ediyor, Selçuk Sultanı'ndan müsâade almak istiyordu. Osman Gazi bu fikri asla muvafık görmedi. Merdâne bir tavırla:

—Bu şehri hûd kendi kılıcımla aldım. Sultânın bunda ne dâhili var kim ondan izin alam. Ona sultanlık veren Allah bana da hanlık verdi, eğer milleti şu sancaksa, ben hûd sancağımla götürüp uğraştım ve eğer ederse kim ben Selçuk'um derse, ben hûd Gök Alp nesliyim.

Dedi. Kahraman Osman'ın bu fikrini herkes muvafık gördü. Osman Gazi kadılığı ve kelisadan tahvîl olunan caminin hatipliğini Dursun Fakih'e verdi. O Cuma ilk hutbe Karacahisar'da, bayram hutbesi de Eskişehir'de okunuyordu. (678)

"Karacahisar" Osmanlılar'ın ilk payitâhtı olmuştu. Porsuk Nehri sahilinde, hâkim bir noktayı işgal eden bu güzel belde, gündün güne Osmanlı Türkleri'yle doluyordu. Her tarafa pazarlar kuruluyor, dilber Türk kızlarının, arkalarında Denizli kumaşlarından esvâblar pazar yerlerinde dolaştıkları, tarlalarda çalıştıkları görülürdü. "Karacahisar" "Eskişehir" pek yakın olduğu için, ekseriya Osman Gazi'nin ve oğlu Orhan Gazi'nin at nallatmak, eşya almak için Eskişehir Pazarı'na gittikleri vakıf olunurdu. Osman Gazi istiklâlini ilân etikten sonra, bu havalînin ehemmiyeti bir kat daha artmıştı. Karacahisar, Eskişehir ve civarı, muhteşem Osmanlı saltanatının menba'ı olmuştu. Osman Gazi'nin kahraman akıncıları Bilecik Bağları'nda, Sakarya'nın sarmaşıklar ve çamlarla müzeyyen dik kayalıkları arasında, çiçekler ve çamlar arasında

tatlı bir zembere ile akan bir ak çağlayanları etrafında, zaferden zafere koşuyorlardı. (s.186)Artık Osmanlı saltanatı tesîs etmişti. Hükümler olduğu yerlerde bağlar, bahçeler, pembe ve sarı çiçeklerle müzeyyen vadiler, çamlı tepeler, söğütler altında sâkitâne akan yeşil dereler vardı. Köylüler Osmanlı Türkleri'nin adaleti sayesinde mes'udâne bir hayât imrâr ediyordu. Bütün bu güzel memleketin merkezini “Karacahisar” ve Eskişehir teşkîl ediyordu. Eskişehir'in kaplıcaları etrafındaki pazarı pek meşhurdu. Burada Bilecik'ten gelen kaplar ve etraftan gelen kumaşlar satılıyor, Germiyan'dan pek çok emtia' geliyordu. Osman Gazi, ilk defa olmak üzere, Eskişehir Pazarı'nda resm vazih ediyor, müslim ve gayr-i müslim tebaasını muhafaza eyliyordu. Osman Gazi'nin adaleti, cesaret ve gayreti, az zamanda, Osmanlı diyarını Marmara sahillerine kadar tevsî'a yardım etmişti.

Osman Gazi, bu diyarın merkezinde, bahtiyâr ailesiyle beraber Osmanlı Türkleri arasında saltanat sürdürüyordu. Osman Gazi'nin ailesi herkesin hürmetini celb etmişti. Zevcesi Mal Hatun vefakâr bir aşkın Kahraman Osman'a te'mîn ettiği yegâne perestîdeydi. Kayınpederi Edebali ilim ve fazlıyla, zühd ve takvâsıyla şöret olmuştu. Oğlu Orhan Bey, genç yaşta faziletle yükseliyordu; gelini Nilüfer Hatun Osmanlı zaferinin gönüller teshîr edici, pâkîze bir ganimeti idi. Sonra, Osmanlılık uğrunda muharebe meydanlarında şehîd olanlar; Saru Yatılar, Aydoğdular hep Osman Bey neslinin güzîde kahramanları idi. Osmanlılık kahramanlıkla, necâbetle, aşk ile teâlî ediyordu. Osman Gazi'nin hafîdleri de bu güzîde o saf ile ilerleyebilecekler, Osmanlı unvanını, kuvvetli ve muhteşem bir devletin muhterem nâmı olarak ilelebet pâyidâr eyleyeceklerdi...

Bugün Karacahisar eski servet ve ihtişâmından mahrum, harâb surlarının perîşân (s.187)enkazıyla ıssız ve mağmumdur. Bir zamanlar Kahraman Osman'ın aşkına, zaferine cesaretine, adaletine makarr olan belde, şimdi zanaatkâr tabiatın ebedî güzelliklerinden başka dest-i beşer ile vücûda getirilmiş hiçbir eseri ihtiva etmiyor. Onun yegâne meziyeti baharın tarâveti, akşamların hazin sükûnetidir. Baharın feyizli demlerinde “Karacahisar” bir şiirdir. Mâî ufuklar altında siyah taşlarla yükselen hisarın eteği ser-â-pâ çiçekle, renk ve bû ile dolar, dik kayalara tırmanan çamların ebedî yeşillikleri çayırları renkten renge koyan ufak gelincikler, neftî, sarı, lacivert, mâî ve sarı çiçekler Kahraman Osman'ın harâb surunu rengârenk bir çelenkle ihâta eder. Bazen

beyaz, kara göz kuzuların küme küme meleyişleri, bazen çayırlar ortasında ma'sûm gözlerini diken, kumral, alınlar beyaz buzağuların iri başları, ince ayaklarıyla, tıflâne, acemice koşuştukları görülür. Akşam kal'anın siyah duvarlarını al bir hâle ile kuşatır. Aşağıda söğütler, sarı çiçekler ve sarmaşıklar, gümüş yapraklı kavaklar arasında Porsuk Nehri bazen beyaz köpüklü çağlayanlar teşkîl ederek akar; bazen bitâbâne bir sükûn içinde, söğütlerin gölgeleri altında, sahilin pembe sarı çiçeklerini öperek yeşil çayırlara doğru süzülür.

Karacahisar bütün bu güzelliklere hâkimdir. Orada rüzgâr, üftâde bir bestekârdır. Vadilerin çiçek kokularıyla meşbû' esen rüzgâr size geçmiş asırların menâkıbını inler. O zaman, bu duvarlar ortasında yaşayan, orada Osmanlılığı büyütmek için geceleri uykusuz kalan, at sırtında zaferden zafere koşân kahraman Osman'ın ulviyyetini düşünmemek, onun şânlı hâtırasını hürmetle selâmlamamak kabil olmaz.

Ahmed Refik

4.1.2.1.56. Türk Enmuzeci

(s.188)Aradım yıllarca seni aradım

Köy köy dolaşarak Anadolu'da;

Sen her tarafta yedekte bulamadım,

Göründük nihayet, Gelibolu'da!

Sezmiştim "Murad"da, "Yavuz"da seni,

"Nef'î"de "Kemâl"de "Mi'mâr Sinân"da

Duyarken yine on Temmuzda seni,

Büsbütün kaybolduk sandım Balkan'da!

Düşmanlar dediler: "Artık o öldü!"

Pervâsız geldiler eşiğimize;

Satırın onları et gibi böldü,

Kesti dilim dilim, attı denize!

Orduda nihayet kavuştuk sana!

Ararız şimdi her ocakta seni:

Dileriz kalmasın görmek yarına

Hukukta, sanatta, ahlâkta seni!

Ziya Gökalp

4.1.2.1.57. Gördüklerimiz

Çanakkale Hâtıraları

(s.189)Yayladağ üstünde, artık maviliğini terk eden göklerin her tarafından akan gül rengi son bir ışık içinde, etrafımızı bir daha seyrettik. Çalıların dibine yatarak dinlenen birkaç asker, aralarında konuşuyorlar; biri yanık yüzünün esmerliği arasında, karanlıkta bir şafak ağartısı gibi açılan bembeyaz genç dişleriyle gülümsüyordu. Kır ve tabiat çocuklarının bu lekesiz, güzel, güneş vurmuş gibi parlayan dişleri kadar insana hakiki bir gençlik fikri veren hiçbir şey tanımıyorum. Her tarafı sessizlik kaplamış, ovalar biten günün intiha hisleriyle dolmuştu. Sık sık tanıdık zâbitlere tesâdüf ediyorduk. Ordumuzun, bugün, idrâkın havsalasına sığması mümkün olmayan ne inanılmaz bir kahramanlıkla muharebe ettiğini bize öğreten hikâyeleri dinlemeğe başlıyoruz:

İhtiyat zâbiti Köprülüzade Ahmet Cemal Bey’i yolda bulmuştuk. Şimdi, aynı araba ile Keşân’a doğru ilerliyoruz. Karargâhlara geldiğimiz, kumandanları erkânıharbiye reislerini ziyaret ettiğimiz vakit, ihtiyat zabitlerinin ordumuza ne değerli bir yardım getirdiklerini, nasıl yiğit bir rûh ile muharebe ettiklerini, o incecik şehir çocuklarından nasıl korku saçan demir gibi sağlam askerler çıktığını uzun uzadıya işiteceksiniz. Pek genç asker arkadaşımın yanında kalbimi bir baba şefkati istilâ’ etmişti. Konuşuyorduk.

“Taburlarınızda neler var?..” diye sordum:

— Geri kaldığımızı şimdi eskisi kadar acımıyorum.. Dedi. -nci alayı (Uzunköprü – Keşân) yolunu bir yürüyüşte aldı. Bizim ...nci alay kısa bir konak vermeğe mecbur (s.190)oldu. Onun için burada görüşebildik. Taburlarımız arasında günlerden beri harp yerlerine biz evvel varacağız, diye bir yarışmadır devam ediyor. İnanınız ki her taburun anlatmağa layık sekiz on hikâyesi tanıtılmaya layık sekiz on kahramanı vardır. Bugün askerimizi tahrik eden rûhu, hatta en iyi bir hayâl ile tahmin etmek mümkün değildir. Size birer birer onların namus ve faziletini, erkek rûhunu bize öğretmiş olan vakaları anlatsam hayran olursunuz. Esasen bilfiil asker olan efrâd ayrıca gönüllü olmağa fırsat bulurlar. Bakınız nasıl... nci alayın ikinci taburu beşinci bölüğünde Bursalı Ethem isminde bir asker “kardeşim Çanakkale’de şehîd oldu, onun yerine ben gideyim...” diye istida’ vererek taburundan iki ay evvel hareket etti. Aynı alay, aynı taburda Söğütlü

Yusuf, arkadaşlarından borç aldığı elli kuruşla bir küçük berber takımını vücûda getirmiş, fakat daha borcunu ödemeye fırsat bulamamıştı. Arkadaşı Çanakkale'ye gidince, ya borcumu vermeden birimiz ölürsek diye istida' etti, arkadaşının arkasından o da Çanakkale'ye gitti. Kayseri'de Develi kazasında Koycali mahallesinden Hüseyin Çavuş iki ayağı cılk yara olduğu hâlde, âdetâ işkence çekerek, bütün bu yolları yürüye yürüye muharebeye gidiyor. Onu tedavi ettirmek, alıkoymak için sarfettiğiniz gayret hep boşa gitti. Yollardaki kalabalık arasında o da var, o da gidiyor...

Arabalarımız yavaş yavaş yükselen bir yokuşu tırmanıyordu. Yer, artık görünmüyor, bir karanlığın sırtından ağır ağır yıldızlara doğru çıkıyor gibiydik. Birdenbire yolumuzun solundan iki büyük ışık parladı:

Arabacımız, “Keşân görünüyor”, dedi. Bu iki ışık, varılması mümkün olmayan (s.191) bir uzaklığa konulmuş gibi, gidiyor, gidiyor... Bir türlü vasıl olamıyorduk. Etrafı görmemek belki gözleri oyalayacak şeyleri bulamamak, bu mesafeye sabır tüketen bir uzayış verdi. Nihayet... Nasıl oldu bilmem, arızalı yolda biraz daha çalkandıktan sonra artık “geldik” dediler, sanki büyü çözülmüş, şehir bizim yaklaşmamızı kabul etmişti. Bizi pek temiz, pek güzel bir eve misafir ettiler. Kaymakam Bey, diğer memurlar ve eşraf bizi pek büyük bir nezaketle ağırlamak lûtfünde bulundular. Yemekten sonra Kaymakam Bey'in Uzunköprü'de olduğu gibi, iyi düşünülmüş, millî, duygulu bir nutkunu dinledik. Keşân bir tepe üstünde, değirmenleri, yontma taşla yapılmış evleriyle çok sevimli, çok güzel bir kasabadır. Geçen muharebenin demir ve ateş kasırgası burada umulmaz bir vahşetle Türklere ait ne varsa yakıp yıkmış, bu çılgın husumetin elinden ne cami, ne mektep, ne ev, ne ticarethane, hiçbir şey kurtulmamış; asırlarca susuz kalmış bir kin burada zevkini çıkara çıkara bizim nemiz varsa harap etmiş. Üst parçası devrilmiş minarelerin başında, leyleklerin geniş kenarlı yuvaları görülüyor! Onlar, yukarıdan, terkedilmiş, boş bırakılmış mahallelerin harap evlerini, تنها sokaklarını seyrederek duruyorlar. Biz cidden rûha pek acı gelen bu vîrânelikte kazanın mektebini arıyorduk. Gelincik kadar renkli bir kız çocuğu önümüze düştü: “Amca! Ben size mektebi göstereyim” dedi. Ayaklarında iki nalın, ses vere vere yürüyordu. Küçük vücudunu erguvânî bir eteklik, düz pembe bir mintan örtmüştü. Yazma yemenisinin altında dünyanın en sevimli, en nazik yüzlerinden biri vardı. Fakat bu çocuk mahzundu. Yanımda, akşam kendisine tesadüf ettiğimizden bahsettiğim, Ahmet Cemal, muallim ve

hukukşinâs Salahaddin ve ressam İbrahim Beyler, küçük rehberimizi ta'kîb ederek hep beraber yürüyoruz. En ummadığımız bir dakikada, dün akşam hikâyesini dinlediğimiz (s.192)Hüseyin Çavuş'a rastgeldik. Yüzü ıstırap içinde, bin acı duyarak ağır ağır yürüyor. Yanına sokulduk. Ben sordum.

— Arkadaş!... Ayaklarından rahatsızsın, ne için bu halde muharebeye gidiyorsun?...

Hüseyin Çavuş merakımızı tatmin için kunduralarını çıkardı, Bize, şişmiş ve su toplamış, çatlak çatlak yaralarla örtülü zavallı bir ayak gösterdi. Üstte sıcaktan bunalmış, yüzü, henüz yıkanmış kadar terle ıslaktı. Çok müteessir olduk. Ona bir soru daha sorduk. Bu, neden böyle oldu?...

Hüseyin Çavuş, bize unutulması mümkün olmayan bir cevap verdi:

— Efendim, Selanik'te Yunanlılar'a esir düşmüştüm. Bize ayaklarımızla kireç ezdirir, sonra suya sokarlardı. O zaman, intikamı mı almağa yemin ettim. Şimdi yürüyemesem, yolda düşsem, beni bir sedyeye koysunlar; muharebeye gideceğim, orada şehîd olacağım. Bu kararı söyleyen sesin tesiri gözlerimizi yaşla doldurdu. Küçük yoldaşımız bizi bekliyordu. Türk mahallesinin ortasında “Kebîr Mekteb-i İbtidâî” ismini verdikleri taştan yapılmış iyi bir mektep vardı. Kapısının üstünde bir bayrak sallanıyor, imtihanlar bitmiş, tatil başlamış olduğu için içeriye giremedik. Yalnız, çeşme başında dizleri üstüne çömelmiş bir ihtiyar kadın, testisini dolduran genç kızı bekleyerek bize bakıyordu. Karşı duvarın dibinde başka bir yaşlı kadın, sonuna kadar bir tek kelime söylemeksizin, derin bir sûrette mahzun iki gözle bizi seyrediyor. Söylediklerimizi dinliyordu. Deminki ihtiyar nine, bu sağlam yapılı Türk evlerini yerlilerin nasıl yaktıklarını, kendilerini şehirden nasıl kovduklarını bize anlattı. Testisini dolduran (s.193)çatık kaşlı genç kız, “Nereye gidiyorsunuz?” diye bize soruyor ve bizi asker sanıyordu. “Çanakkale'ye” dediğimiz vakit, testi omzuna kaldırdı, gözleri yaşardı ve bir şey demeksizin ayrıldı, gitti. Akşama doğru, sırtlarında değirmenlerin kanat çevirttiği Keşân Tepesi'nden “Kısırkaya” istikametinde yola çıktığımız vakit, muharebeye, şân ve şerefeye giden sayısız taburların hareketi, yolları doldurmuştu. Değirmenlerin rüzgâr aldığı tepelerden taburlar akıyor akıyor, iki üç defa kıvrandıktan sonra, aşağıda doğru bir yola düzülüyordu. Güneş, batı yerlerine yaklaşmıştı. Birdenbire, ovaların sessizliği içinde, dalga dalga yükselen umûmî bir türküdür başladı;

ölümle boğuşmaya giden bu sayısız taburlar, binlerce göğüsten çıkan bir sesle her tarafa duyuracak gibi haykırıyordu:

Padişahıma, yurduma kulum,

Düşmana kalbim, besler intikam!

Biz, henüz yaklaştığımız çam ormanlarına doğru parça parça yayılan bu türküyü dinleyerek uzaklaşırken, yeni bir heves, bir heyecan hamlesi ile bir başka türkünün taburlardan yükseldiğini duyduk. Simdi onlar, hep birden:

“Yatağımız taştan olsa, yorganımız yapraktan

Vazgeçmeyiz bu vatandan, biz bu kızıl sancaktan!”

Şarkısına başlamışlardı.

Akşamın hissi saatinde, bu türkü ne derin bir sûrette müessirdi!...

Hamdullah Suphi

4.1.2.1.58. Yolcu

(s.194)—Fırtına var...

—Varsın olsun, kıyametler koparsın;

Sen yolunda bir büyük dev adımıyla ilerle.

Durma yürü; ayakların yürümekten kabarsın;

Ölümlerden kurtulunur ileriye gitmekle:

Ziyanı yok, sendele, düş; şu geçitten uzaklaş;

Atacağın her adımla fenerliğe koş, yaklaş;

Yürü, yürü; yarı yolda kalma, haydi ileri!

—Oh, çığ uçmuş...

—Görüyorum, lâkin bundan ne çıkar;

Sen yolunda bir büyük dev adımıyla ilerle.

Durma, yürü, insanoğlu ister ise dağ yıkar;

Kayalıklar bir yol olur, bir parçacık emekle!

Bak şu sarp, dik dağ başına; işte ayak izleri!

Bunlar bütün senden önce geçenleri gösterir;

Yürü, yürü; artık yeter, korkaklığın elverir!...

Mehmed Emin

4.1.2.1.59. Tezyîn-i Belde

(s.195)Şehr-i emanet-i meclis-i umûmîsinin tûnel, fûnikûler, otobüs, tram elektrik gibi vesâit-i cedide-i nakliye imtiyâzı talep edenlerin istid'â-nâmelerini “tezyînât-ı belde” komisyonuna havale ettiğini okuyor, işitiyoruz. Acaba meclis-i umûmî güzel İstanbul’u bunlarla mı tezyîn etmek tasavvurundadır? Bu ihtimal, biraz ba’îd olmakla beraber, mail-i bedayi bir rûha îrâs-ı ra’şe-i isyan etmekten geri kalmıyor. Yer altında kazılmış geniş köstebek yolları, bir yokuşta biri inerek, öteki çıkararak yekdiğerini cer eden vagonlar, sakfında bir maşa ile elektrik tellerine tutunarak caddelerde dolaşân tramlar ile İstanbul gibi naziresiz bir beldenin hayât-ı cemâli nasıl te'mîn olunur? Evet, şüphe yok ki işletme imtiyazı talep olunan bu vasıta-i nakliye, hayât-ı hâzıra ihtiyâcâtını tehvîn edecek birer verîd-i iktisâdîdir. Vakit kazandırmak, nakit kazandırmak suretleriyle pek çok fevâid-i medeniyye te'mîn ederler; fakat bunların kayd-ı tezyîn ile münasebeti olduğu iddia olunamaz. Kast-ı menfaat güzelliğın en büyük hasmıdır.

İ'tikadımca bir şehri zevk-i selîme muvafık bir sûrette tezyîn edebilmek için, şehri emanetinin, belediyelerin hüsn-i niyet ve faaliyeti kifayet etmez. Kalb-ı ahâlîde sevdâ-yı nefâset olamazsa, mecâlis-i resmiyyenin himmet-i resmiyyesinden ne beklenir? Bütün sükne-i belde bir ittifâk-ı bedâyi'-i pesendâne ile bir pür-sitar-ı ziynet olmalı, herkes kendi rûhundaki teşne-i hüsnün sevkiyle kendi karargâhında bir meşâta-i san'at âşinâ gibi çalışmalı, her fert kendi hânesine hulyâ-i melâhatını çıkarıp asmalı ki maksat tamamıyla hâsıl olabilsin.

Güzel şehirler devâir-i belediyyenin sadr-ı gayretinden değil, halkın **meşime-i mesâîsinden** doğar!

(s.196)Bedâyi'-e âşinâ bir mi'mâr plânını getirir; ressam fırçasıyla, bahçıvanı kazmasıyla, zengin altınıyla, fakir kollarıyla çalışır; büyük küçük herkes kendi habbe-i ta'abını ithâf eder, ancak bu şirket sayesinde bir belde-i bedî'a meydana gelebilir.

Kurûn-i kadîmede vücûda gelen ebniye-i mühimmenin inşaatında en kibar kadınlar bedeniyle fiilen çalışmışlar, ellerinin nezaketini unutarak cesîm kayalar yuvarlamışlardır. Şehr-i emanetinin arzusuyla bir “küpes” ihrâm-i ilâ edilebilir miydi? Plâtâ muzafferiyet-i meşhuresinin hâtırası olan Çemberlitaş, bir dâire-yi belediyyenin himmeti ile Yunanistan'dan nâkil olunabilir miydi?

Bir beldenin huliyyât-ı hakikîyesi milyonlar sarfiyle vücûda gelen müzehheb saraylar, şekerleme kutuları gibi cicili köşkler, kuyudu-u mimariyeden mahrum cesîm konaklar değildir. Memleketimizde ne Çırağan kasrını, ne Rağib Paşa'nın Cadde-Bostan'daki Kâşânesi, ne Parapalas Oteli'ni “Güzel!” diye gösteremeyiz. İstanbul'un ebniye-i melîhası, camiler, Sultan Ahmed-i Sâlis Çeşmesi, Dikilitaş gibi beş on parçaya münhasır kalır.

Güzelliğin rûkn-ü a'zamı ahengi tenâsübdür. Bu ahenk –Sanâyi’-i nefiseye karşı bir takdîr-i müttefikane şeklinde- evvela rûhlarımızda mevcûd olmalı ki, bâde-i haricde tahakkuk edebilsin. Destgâh-ı tezyîn önünde umumun nasâib-i kuvveti toplanırsa, herkes nefsindeki liyâkat-ı nefâis-i perverâneyi kendi civarına sarf ederse, işte o zaman bu ecza'-yı himmetin yekûnü olarak payitâhtı tezyîn eder.

Bu gayeye vasıl olmak için, enâfis-i âsâr ile halkın rûhunu tahrîk ederek bedâyi'ye doğru umûmî bir arzuyu i'tilâ' uyandırmalıdır.

Bir memlekette, her şey gibi Sanâyi’-i nefisenin de bir devr-i sabâveti vardır: Âsâr-ı bedî'a sokaklara yapılmadan evvel evlerde, dükkânlarda, imalathanelerde yaşar; (s.197)buralarda yaşamaya başlamak için de gönüllerde de doğmuş olmalıdır. İstanbul'da kaç kişi var ki bir bina inşâ' ettireceği zaman dülger ustasından evvel bir mi'mâra müracaat lüzumu hiss ediyor? Memleketimizde selâmeti zevke delâlet eden kaç hane vardır? Kaç dükkân vardır ki içerisinde âsâr-ı nefise vücûda getirmek için sarf-ı mesaî olunuyor? Kaç yerde oyma, mine, mozaik yapılıyor? Fotoğrafların birkaç senede zengin olduğu bu memlekette Sanâyi’-i nefise mezunları açlıktan bihakkın şikâyet etmiyorlar mı?

Dimağlarımız esrar-ı bedâyi'ye karşı bu kadar bigâne kaldıkça, etrafımıza bir muhît-i cemâl te'mîn edemeyeceğimizde şüphe yoktur. Birkaç sene evvel İstanbul'da “Anavud” nâmiyle bir maskaralık çıktı, bu bahane ile ötede beride gâh bir muhallebici, gâh bir mecnûnun manzara-i fikriyesini andıran garibeler türedi, terbiye-i zevkiyede ne kadar geri kalmış olduğumuzu ispat etti.

Bazıları diyorlar ki: Mademki heykellerle meydanlarımızı donatamayacağız şehrimizi tezyine teşebbüs akamete mahkûmdur.

Bu iddiadaki mübalağayı muhtâc-ı ispat görmüyorum. Vicdanımızda ârzû-yı nefâset cevelâna başlayınca, evlerde balkonlar, pencereler, kapılar, demir parmaklıklar, tokmaklar bin şekl-i nazar-ı nüvâz alır; çeşmeler, saat kuleleri, fener sütûnları sanât sayesinde memleketimizin birer pîrâye-i şâirânesi olur.

Güzellik mahdûd ve muayyen kavâid dâhilinde mahpus değildir. Bir belde güzelleşmek için mutlaka Paris gibi bir şehri meşk-i ittihâz etmesi lazım gelmez. Hatta zevk-i selîm, manzara-yı husûsiyyenin muhafazasını emreder. “Sara Bernar” İstanbul’u son ziyaretinde muharririn-i mümtâzemizden birine: “Memleketinizi temizleyiniz, süsleyiniz...” Fakat sakın Avrupa şehirlerine çevirmeyiniz, letafet-i asliyesine hürmet ediniz!” dememiş mi idi? Sanâyi’-i nefisenin her şubesinde ezhâr-ı liyakat eden o büyük (s.198)kadının bu sözlerinde, bize bir kıymettar-ı ders-i zevk gizlidir: Avrupa şehirlerinde met’âb bir ittîrad-ı menâzır görülür, bunun İstanbul’a tevzî’ni biz ârzû değil, men etmeliyiz.

Bazıları da, İstanbul arazisinin arızalı olmasını mânî-i tezyîn addediyorlar. Bu da zevke aid bir galattır. Bir şehre inişler, yokuşlar bir nev’î hayât îare eder, sokakların inhinâ’atı beldeye bir melahat-ı müteharrike verir; onlar memleketi bîrûh çöllere mahsûs düzlükten kurtarır. Şatrenc tahtası gibi müstevî bir zemin üzerinde muntazam murabba'lardan müteşekkil emsâr-ı cesîmenin müstakim caddelerinde, onbaşı takımları tarzında yeknesak dizilmiş makamât hânelerin zevk-i selîme mutabakatı müselleme değildir.

Evlerimize heykeller yapıştırmayacağız; fakat çiçekler, yapraklar yok mu? Onlar san’at-ı âşinâyâne bir edâ ile taşlara oyulunca, bir arayış dîde-rübâ-yı temin etmez mi? Bundan başka, evlerimizin nekais-i mi’mâriyyesini güzel çiçekli sarmaşıklardan mürekkep bir tabaka-i zî-hayât ile setr edemez miyiz? Çiçekler -Volter’in dediği gibi, -Arzın en saf ve en latif eseridir. Bunları bir mebzûliyyet-i müsrifâne ile pencerelerimize, meydanlarımıza, her tarafa ferş etmeliyiz. Fatih, Bayezıt, Ayasofya Meydanları’nın çıplaklığını mini mini tarhlarla örtmeliyiz. Sonra geniş caddeleri, ikişer dar sokakları hiç olmazsa birer sıra ağaçlarla donatmalıyız.

Tezyîn-i beldeye ahâlînin terbiye-i zevkiyesiyle başlamalıdır. Tarih-i Sanâyi’-i nefise, hikmet-i bedâyi’ mekteplere teşmil olunmalı, İ’dâdî programlarına idhâl edilmeli,

rûhlara hubb-i nefâset yerleştirilmeli. Hubb-i nefâset ki uluviyyet-i milliyenin avamil-i mühimmesinden biridir. Terbiye-i zevkiyye terbiye-i ahlâkiyyenin en güzel yardımcısı olduğunu bugün felâsife-i cihân teslim ediyor.

Cenap Şhabbeddin

4.1.2.1.60. Aç Bağrını Biz Geldik

(s.199)Bugün yeni tarihin başladığı gündür;

Açtığımız bayraklar,

O canavar Ruslar'a mahkûm olan topraklar,

Zulüm altında inleyen esir Türkler içindir.

*

Biz de zindan ve zencir yaratmayan Tanrının:

Halâs için dünyaya gönderdiği erlerimiz;

Şarka büyük bir devir hazırlayan yarının

Rü'yâsına can vermek yeminini ediniz!...

*

Ben bir kara saatte teselliler ararken,

Bana asîl ırkımın destanını söyleyen

Aziz Kökci kalbimin tellerine dokundu.

Benim çorak rûhuma bir mukaddes aşk sundu;

Ve dedi ki: "Türklük'ün

İlk beşiği, vatanı şu saf ufkun altında

Senin garip gönlünün

Özlediği Cennet'ler bu dağların ardında!.."

*

Ah bu yerler.. Bana bir mabet kadar uludur;

Burda her dağ tepesi,

Her karanlık uçurum, her loş kaya gölgesi

Akisleri susmayan sesler ile doludur.

(s.200)Bu illerde her hisar, her taş sütûn, her türbe

Bana tunçtan rûhların tarihini nakleder;

Bu yurtlarda her duvar, her yosunlu harabe:

“Bizde yatan kırk çeşit medeniyet sizin!” der.

*

Ve onları söyler ki, yedi gökten haykıran

Eski Roma Kartalı Sezarlar’ın asrından

Daha şânlı devirler bütün bende uyanır;

Gözlerimde beş bin yıl dirilerek canlanır.

Ben o zaman önümde

Kurulacak devletler, altun tahtlar görürüm;

Ve îmânlı göğsümde

Türk rûhumu bularak ileriye yürürüm.

*

Rüzgâr, tipi, fırtına.. Bir şey beni râm etmez;

Gökler, yerler açılsa..

Özüme tûfânlar, yanar dağlar saçılma

Benim erkek gövdemin bir kılını titretmez.

*

Ben oyum ki kaniyla övündüğüm ecdadım
 Titretici şeylere hiçbir gün diz çökmemiş;
 O ne kuduz canavar, ne şimşekli yıldırım,
 (s.201)Ne kasırga önünde korku yaşı dökmemiş.

*

Onun eski Tanrısı hayât veren güneşmiş;
 Kara külçe demiri silah yapan ateşmiş;
 Kahramanca masallar nakleyeyen ırmakmış;
 Ulu Tanrı dağını parıldatan toprakmış.

*

Benim dahi taptığım

Hep bunları var eden, beni bir Türk yaradan!

Kulluğumu yaptığım

Şu ateşli bağrıma bir polattan kalp koyan!..
 Gerçektir ki, dünyada güzel, parlak çok şeyler:
 Şân ve şeref sevdası,
 Zengin olmak dileği, bahtiyârlık rü'yâsı
 Hulyâ kuran gençliğin çehresine gülümser.
 Yeşil, zümrüt yurtlarda çift olarak dolaşmak
 Sevgililer içinden ayrılmamak iyidir;
 Bal kokulu yerlerde gül yüzlerle koklaşmak
 Acı olan hayâtın en tatlı bir şeyidir.

Fakat ey sen, rûhumun aradığı vatanım!

Yıldızları bana bir ana gibi bakanım!...

Sen asılı bahçeler sultânından dilbersin;

Geyiklerin sevdiği iller gibi bir yersin;

(s.202)Senin bana her türkün

Bin Orşilim kızının nağmesinden güzeldir;

Bir yabanî sümbülün

Tavusların uçtuğu elli Hind'e bedeldir.

Ey Kafkas'ın Doğu'ya kanat açan rüzgârı!

Ey obalı çöllere,

Mavi buzlu dağlara, uyur sulu göllere

Bulutların üstünden uçan turna kuşları!

Sizler ölüm gülleri biten Turan iline,

Irmakları kan olan topraklara gidiniz;

Boyunduruk altında ölenlerin nesline,

O yaralı kalplere bizden selam ediniz.

Deyiniz ki, o yaşlı taze duvak gelinler,

Hınçkırıkları nineler feryatları kessinler;

Pırangalı mahpuslar solgun yüzlü sürgünler,

Büyük günün bir ölmez ümîdiyle gülsünler.

Verdikleri kurbanlar

Tanrımızın merhamet denizini coşturdu;

Ettikleri figanlar

Biz esir Turan'ı kurtarmaya koşturdu!

(s.203)Bilsinler ki, şu komşu, kardeş olan toprakta

Elmas taçlı sultândan

Yirmi evli köydeki rençbere dek her insan

Onlar için en derin muhabbetler duymakta.

Bakın size bir çocuk, bülbül sesli diliyle

Onlar için ihtilâl şiirleri okuyor;

Bakın size bir genç kız, som gümüşten eliyle

Onlar için hürriyet bayrağını dokuyor.

Evet, artık kurtuluş zamanları yakındır;

Yarın yine saltanat bu kahraman ırkıdır.

Bu ayrılmaz Türklüğün yaşadığı her bucak

Yetmiş iki ulusa bir hür vatan olacak;

Yine altun saraylar,

Medreseler, camiler Şark'a şeref verecek;

Yine şânlı alaylar,

Debdebeler, şerefler orada hüküm sürecektir.

Mehmed Emin

Seyahat Hatıraları

4.1.2.1.61. Finlandiya

(s.204)Dünyanın en müterakki memleketlerinden birindeyim: Finlandiya. Burada okuyup yazmak bilmeyen kalmamıştır. Buna biraz da Luteryen mezhebinin himmeti dokunmuş diyorlar. Luteryen vâizleri, bizzat ibârât-ı dua'iyeyi okumayanları komünyon dedikleri merasime kabul etmiyorlar. Onun için herkes kıraata râğib oluyor. Hoş, latif, zarif bir memleket! Meydanlar, sokaklar, limanlar o kadar temiz ki, insan kendisini bir salonda zannediyor. Âsâyiş berkemâl, hırsızlık yok, fuhşiyât bile çok değil. Hastalık da pek o kadar mebzûl değilmiş. Bu garip diyarda bin kadar göl, bir o kadar da ada var. Taşlığı pek çok, ormanları, suları az değil. Fakat, asıl nazar-ı dikkati celbeden maârif. Seviye-yi ilmiye o kadar ilerlemiş ki gürültüsüz, patırtısız, parlamentoya kadın aza almışlar. Bu âlemde herkes işini biliyor. Herkes menâfi-i umûmiyye çalışıyor. İsveç ve Rus rekabeti arasında vaka bu memleket mevcudiyeti hariciyesini muhafaza edemeyip birkaç muahede neticesi “Finlandiya Büyük Dukalığı” unvanıyla Rusya’ya iltihâk etmiş ise de, maârif ile terakkiyât ile yine mevcudiyet-i milliyesini, muhtâriyyet-i dâhiliyesini, muhafaza edebilmiştir. Siyasetinde, hususiyle idâre-i dâhiliyesinde bu kadar dürüst olan Rusya, bu muhtariyyete pek o kadar müdahale edemiyor. “İkinci Aleksandır” vaktiyle burada hayli hürmet görmüş; fakat şimdiki Çar aynı teveccühü ihrâz edememiş. Filvaki’ verilen imtiyâzât-ı mütenevvi’adan, Çarlar’ın hîn-i cülusunda ettikleri yeminlerden sarf-ı nazar, Rusya ser-âmedâni yavaş yavaş Finlandiya’nın istiklâl-ı dâhiliyesini ortadan kaldırmak istiyorlar. Kat’î ciddî bir hulûl politikası ihtiyar edilmiştir. Merkez idâre olan “Helsingfors” kasabasının bütün nüfusu yüz yirmi bin olduğu halde, şehirde bir o kadar (s.205)da Rus askeri vardır. Bütün Finlandiya’da bu anda dört yüz bini mütecaviz Rus askeri ârâmsâzdır. Coşima muharebesinin Bakıyyet-üs-süyûfî tek tük torpido ve kruvazör her vakit burada duruyor. Bugün bir iydi-i mahsûs. Donanma donanmış, toplar atılıyor Helsingfors şehri bir iki göl ve birçok adaya maliktir. Bunların Suyaborg denilen kümesini istihkâmlar işgal ediyor. Burada, bu kal’alara Baltık Cebelitarıkı derlermiş. Helsingfors, Kronştad ile Sen-Petersburg’un Çanakkale’si mesabesinde. Ruslar burada bir iki büyük muntazam kelîsa da yaptırmışlar. Hâsılı sûr-ı mütenevvia ile kendilerini gösteriyorlar.

Fin milleti Türk unsurundadır. Türk kabâilinden biri Mâverâünnehir’den çıkıp mülk-i Rum’a geldiği gibi, bir takımları da Volga’ya, şimdiki Finlandiya’ya

gelmişlerdir. Binâenaleyh, Finler bizim öz amcazedelerimizdir. Lisânları Avrupa lisânlarına benzemez. Bilakis Türkçe ile müşabehet külliyesi vardır. Şimâlin bu unutulmuş, uzak hıttasını, demek oluyor ki Türk akıl ve sa'y-i ihyâ ve i'mâr etmiştir. Vatan-ı aslisinden çıkıp on binlerce kilometre ötede ortalığa hâkim olmak, kaviyyü'l şekîme devletler, hükümetler kurmak, elhâk, bu ırkın kârıdır.

Ruslara nispetle Finlandiyalılar'ın terakkisi muhayyirü'l-ukuldur. Bu terakki sathı, ca'li, sun'î değildir. Ahâlînin gerek maddî, gerek manevî seviyesi pek yüksek olduğundan bugün Finlandiya mühim bir eser-i tekâmül ibrâz ediyor. Ya acaba Rusya'nın taht-ı tabiatında bulunmayıp da haricen bütün bütün, dâhilen daha ziyâde hür olsa idi, bu millet daha ne kadar terakki ederdi?

Bu dakikada bulunduğum Helsingfors şehrinde fevkalâde bir rahat, bir sükûn, hatta bir bahtiyarlık his olunuyor. Bahçeler ferahfeza manzara pek dil-nişîn. Limanın içinde, dışında birçok adacıklar var. Şehrin içinde küçük küçük göller var. Halk terbiyeli (s.206)ve asla fakir değil. Burada âlâyîşe ehemmiyet veren yok. Tasallüf, gösteriş, reklâm yok. Terbiye-yi bedeniye pek çok ihtimâm ediliyor, dârülfünûn muntazam ve parlak. Bu diyarda ekseriyyet milliyyeti Finliler'dir; akliyyât milleti ise İsveçliler'dir. Her iki milletin lisanı da müsta'meldir. Vaktiyle İsveç lisânı saffet-i resmîyyeyi hâiz iken, şimdi onun makamına ve bihakkin Fin lisânı kaim olmuştur. Rusça da biraz zor ile işe müdâhale etmek istiyor. Meselâ, yol ve cadde isimleri İsveç, Fin ve Rusça yazılmıştır.

Aded-i nüfusça Danimarka ve Norveç'ten aşağı olmayan bu milletin mektepleri, müzeleri, matbuatı ve husûsîyle edebiyatı, bihakkin iftihârlarını mûcib olacak bir derecededir; fakat Rusya hulûl ve nüfuz sulh-u perverânesinde sebât edebilecek ise, bu millet-i fâzılâya cidden acınır. Maârif ve terbiye hususunda Almanya'nın, İngiltere'nin, Fransa'nın fevkinde olan bu milleti gönül, Rus Kazaklarının zebûnu, mahkûmu görmek istemezdi. Finlandiya istiklâle cidden layıktır. Eğer bu mevâki' ve hususiyle Suyaborg adaları Rusya'ya lazım ise, bunun için böyle mütekâmil bir milletin istiklâl-i dâhiliyesine dokunmak cidden gûnahtır. Mademki bütün Rusların imparatoru buranın da büyük dukasıdır, o hâlde harice karşı bu mevâki' kendisinin demektir. Acabâ neden korkuluyor ki Ruslaştırılmak politikasına bu kadar kerr mi veriliyor?

Memleket hayli vâsi' ve pek mühim adaları, gölleri, uzun sahilleri ihtiva ettiğinden istikbâlde cidden daha ziyâde ilerleyebilir. Meğerki Rusya olanca kuvvetiyle

bu zavallı milletin üzerine çöküp yüz binlerce Kazak'ı memlekete sürmesin ve araziyi istimlâk etmesin.

İstikbâlde Rusya ve Almanya çarpışacak olursa, en büyük muhârebât Finlandiya sahilinde olacaktır. Böyle bir ihtimalde İsveç Devleti tabiatıyla Almanya'nın zahîri olacağından, Finlandiya'nın tâlî-i âtîde belki tahavvül edebilir. İsveçliler bu memleketi (s.207) bir yabancı gözüyle görmüyorlar. Zaten İsveç ve Fin ırk ve unsurları birbirine pek çok karışmıştır. Burası bir ikinci İsveç'tir. Tarih, İsveçliler'in kalbinde Ruslar aleyhine intifa'-ı nâ-pezîr hisler bırakmıştır. İsveç Devleti -ki on ikinci Şarl ile bizim (Ma'hûd Timur Paşa) evc-i bâlâ-yı şevkete çıkmış idi. Devlet-i muazzamalık mevki'nden çıkararak ve üçüncü sınıftan bir devlet derekesine tenzîl eden Rusya'dır. Rusya Finlandiya'yı ve şimdiki Sen-Petersburg şehrinin mebnî bulunduğu yerleri İsveçliler'in elinden almak suretiyle bu mevki' şân ve şerefe irtika' etti.

Rusya'nın cenûbunda biz kendisinin mazlumuyuz. Şimâlinde İsveçliler ve Finler ise bizim mevki'mizde bulunuyor. Almanlar'a gelince, Baltık eyaletinden dolayı onlar Rusya'ya karşı kalben bîtaraf kalamazlar. Binaenaleyh kâğıt üzerinde olmasa da Alman-İsveç ittifâkı tabiidir. Ve bu ittifâk, zannederim ki, ahd-i karîbde Finlandiya'ya taalluk edecektir. Almanlar, Lehler, Finler, Türkler, İsveçliler Rusya'nın karşısında aynı vaziyette bulunuyorlar. Bunların cümlesi Rusya için bir zahîr ve nasîr ordusu teşkîl etmez. Binâenaleyh, Rusya siyaseti hazıra ve müstakbelesinde, bunlara hilâfgîr olmak sûretiyle muhafaza-i mevcûdiyyete sâî olacaktır ve oluyor.

Bu keşmekeşte en ziyâde zarar gören zavallı Lehliler'dir. Onlardan sonra bîçâre Finler gelir. İsveçliler ve Türklerin mevki'-i ise herhalde onlardan iyidir.

Ticarette, sanayide, maârifte, tarzı maişette bu kadar ileriye giden Finlerin, her hususta kendilerinden pek geri olan Moskofların zebûn ve mahkûmu olması -doğrusu- kalbi sıkıyor.

Bu milletin her şeyi var. Sa'yî ve amelî, akl u nakdî an'anât-ı mühimmesi ile Finlandiya milleti her ne türlü terakki etmek lazım ise etmiş. Yalnız bir eksiği var: Millî bayrağı. Finlandiya'da yalnız fazla, lüzumsuz ve muzırr bir şey var: Rus bayrağı.

Celâl Nuri

4.1.2.1.62. Mektebe Avdet

Garp Edebiyatı Numuneleri

(s.208)Size her senenin mevsim-i hazânında sehâb-ı bî-karâr ile mâlî âsümânın, eşcâr-ı lerze-dâr üzerinde sararmakta bulunan evrakın bana neler tahattur ettirdiğini söyleyeceğim. Teşrin-i evvelin ilk günlerinde -ki yaprakların birer birer istatoların beyaz omuzları üzerine sükût etmekte olmasından dolayı hazîn ve fakat her vakitten ziyâde güzeldir- Lüksemburg'dan geçtiğim zaman neler görmekte olduğumu söyleyeceğim.

Bu bahçede gördüğüm bir küçük insandır ki elleri ceplerinde, çantası arkasında, serçe gibi sıçrayarak mektebe gidiyor. Onu yalnız benim müfeekirem görüyor; çünkü o küçük insan bir hayaldir; yirmi beş sene evvelki mevcûdiyyetimin hayâlidir.

Bu çocuğa nefsimde bir incizâb hissederim. Şu âlemde bulunduğu zaman nazarımda o kadar ehemmiyeti yok idi. Lâkin şimdi- ki artık mevcut değildir-onu çok severim.

Pek hafifü'l- mizaç idi; fakat kalbi fena değil idi. Şu hakkını îtirâf etmeliyim, hiçbir fena hâtıra bırakmamıştır. Şimdi onun adem-i vücûdundan müteessir olmaklığım, hayalimde onu görmekliğim, onun yâdiyle müfeekiremde bir mahzûziyyet bulmaklığım pek tabîidir.

Yirmi beş sene var ki, dediğim mevsimde, sınıfında bulunmak için saat sekizden (s.209)evvel bu bahçeden geçiyordu. Pek neş'edâr değil idi. Çünkü, mektebe avdet vakti idi.

Maahazâ kitapları arkasında, topacı cebinde kaldırımdan gidiyordu. Ne kadar söyleyecek, işitilecek şeyleri vardı.

“Laboriyet”in “Seğl” ormanında ava çıkmış olduğunu öğrenmek lazım gelmez miydi?

Kendisinin “Overn” dağlarında ata binmiş olduğunu ona duyurmak iktiza etmez miydi? Böyle bir şey yapılırsa saklamak için değildir ya!

Hem arkadaşlarla tekrar buluşmak ne kadar tatlıdır...

İşe sabahın serin havasında Lüksemburg'dan bu sûretle geçiyordu. O vakit onun hep gördüklerini bugün ben görüyorum: Yine o gün, yine o yer, yalnız o yok.

Bunun içindir ki, ihtiyarladıkça, mektebe avdet zamanı piş-i nazar madde kıymetini daha ziyâde artırır.

Anatol Frans “İktitaf”dan

4.1.2.1.63. Yavrumuzu oğaltalım

1

(s.210)Bilmez misin, her bir doğan öyle uzun yaşamaz,

Çocukluğın hatta şu dar sinorunu aşamaz,

Eğer böyle olmasaydı, birçok mezar olmazdı;

Kara toprak bunca küçük kemiklerle dolmazdı!..

Evet, hayât bir incecik körpe fidan gibidir.

Onu sıcak, soğuk, rüzgâr, yakar kırar, devirir.

Ah ne mutlu onlara ki ulu ağaç olurlar;

Yemiş veren dallarında birçok kuşlar bulurlar.

Mademki her doğana uzun ömür sürmek yok,

Mademki hayât için her tarafta düşmüş çok;

Ne yapalım buna karşı, nasıl bir iş turalım?..

Çiçeklerden, böceklerden birer örnek alalım

Yavrumuzu çoğaltalım, her yere kök salalım.

Böylelikle bir ziyana karşı iki artalım!..

2

—Doğurmasın!

—Sebep ne ki doğurmasın bir kadın?

Ya sen her yıl ağacın yemişini isterken,
Bir ineğin yavrusuna hizmetçilik ederken,
(s.211)Neden senden türeyecek insanlara düşmansın?

—Aç kalırlar!..

—Sus, söyleme, bu söz küfür demektir.

Şu toprakta hepimizi besleyecek şeyler var;

Yeraltında solucanlar bile rızık bulurlar;

Bilmez misin, diş yaratan ekini de yeşertir?..

Bırak bırak “doğurmasın” deme sakın, var ora,

Çocukların torunların sığmasınlar bu yere;

Çıplak dağlar hep onların elleriyle şen olsun.

Hazineye en çok senin hirmenlerin bâc versin;

Herkes senin ocağını gariplere göstere;

Yüreğine o konuklu sofralarla zevk dolsun!..

Mehmed Emin

4.1.2.1.64. Osmanlı Türkleri'nde Hayât-ı San'at

(s.212)Bir cidal-ı daimî ile başlayan ve yetmek tükenmek bilmeyen gavâil-i hâriciye arasında bile, Osmanlı Türkleri terbiye-i fikriyelerini ve tatmîn-i zevk-i bedîa'-perverîlerini unutamamışlar. Koca Sultan Hudâvendigâr bir taraftan Avrupa ehli-salîbine karşı tedârikâtta bulunmak mecburiyetini hissederken, diğer taraftan memleketinde yeni bir san'at uyandırmak için, dehâ-yi sanatkâriyesini işiterek takdîr ettiği mi'mâr "Hristo Dolu"yu da'vet ediyor; Bizans'ın tesîr-i hâkimiyetinden kurtulup başlı başına bir şekli mahsûs alıncaya kadar bütün inşaata numûne olacak "Çekirge"deki camiini tanzîm ettiriyor. Bu muvaffakiyetinden sonra, mağrur düşmanlarıyla boy ölçüşmek için Kosova'ya kadar ordularıyla giderek muzaffer ve memleketinin selâmet ve saadetinden emin olarak şehîd olmuştu. Bıraktığı eser, sonradan inşâ' edilen camiilere numûne ittihâz olunuyor; fakat her defasında daha ziyâde ıslâh edilerek bil'âhare Osmanlı meslek-i mi'mâriyyesinin istiklâli esaslarını hazırlıyor. Yıldırım Camii'ine atılan ilk hatve üzerine yeni bir tecrübeye ibtidâr ediliyor; ayrıca Câmî-i kebîr vücûda getiriliyor; müteârizlarının pay-ı ihtirâsından kurtulan memleket ilk şaheserini de sür'atle meydana koyuyor. "Yeşil Camii ve Türbe" dökülen kanların hâtıra-i muzafferiyetini tetvîc ediyor; hayât-ı Osmâniyyeye yeni; fakat pek kutlu ve ulvî bir can geldiğini gösteriyor.

Bu ana gelinceye kadar tufûliyyet devrini geçiren san'at, artık kendisine bir tarz-ı mahsûs ayırıyor. Devr-i ikbâlimizde, yâr ve agyârı takdîrlere, hayretlere mecbur edecek bunca âbidât-ı muazzama vücûda getiriliyor ve her meslek erbâbı ayrılarak kendi san'atında harikalar gösteriyor.

Çelebi Sultan Mehmed Camii'ndeki çinileri vücûda getiren "Tebriz" (s.213)kâşîcilerinin ve daha sonra Selim-i evvelin İran fütuhâtından birlikte getirdiği ustanın yetiştirdikleri sanatkârlar, çinicilikte Araplar, İranîleri hatta Selçukîleri pek geride bırakıyor. Rüstem Paşa, Şehîd Mehmed Paşa Camii'leriyle Şehzâde Hüsrev Paşa Türbe'leri gibi devr-i i'tilâ'da vücûda getirilen bu Âsâr-ı nefisedeki çinileri tersîm ve i'mâl ediyorlar. Bir tarafında, yazıları bu gibi makamât-ı âliyyeye va'z edilecek hattatlar yetişiyor. Sultân Bayezîd asrının ferîdî "Şeyh Hamidullah" mesleğinde gösterdiği kudret, açtığı yeni çığırda hem zemânî bulunan esâtîz-ü seb'a-i Rûm'dan Abdah Amasî, Celal Amasî, Karahisarî, Mevlana Ahmet, Cemal Halife gibi meşâhir arasında Şeyh'ül Hattâtîn unvanını bihakkın ihrâz ediyor. Ve bu zevât birçok şâkirdler, şâkird şâkirdleri

yetiştiriyor ve Osmanlılarda en feyizli şu'be-i san'at bu oluyor. Müntesibini yevmen feyven terakki ederek son zamanlarda pek de mazhar-ı iltifât ve rağbet olamayan mesleklerinde, bütün âlem-i Osmânî-yi en muhikk iftihârlara müstehak edecek bedfalar vücûda getiriyorlar.

Diğer taraftan Sultân Fatih, resmini yaptırmak üzere Venedik'ten ressam "Bellini"yi celb ediyor; bu zatın şarkta tevli'd ettiği zevk-i musavveraneyi o asırda İstanbul'a getirilen ressam "Vorona Mate Odö Pasti" teşdîd ediyor. Sonra "Masturi Pavli" musavvir "Sinan Bey" gibi san'atkârlar yetiştiriyor ki, bunun da Bursalı talebesi "Şiblizade Ahmet Bey" nakkaşlıkta Osmanlılara mahsus tarz-ı lüzumu kadar canlandırıyor. Hazret "Yavuz" "Reis Haydar"a yaptırdığı resminin musavvir-i müşarün-ileyhin kadrini i'lâ ediyor. Ve Halep'ten getirdiği nakkaşların ser-efrâzı "İbn-i Hüseyin Taceddin Kerebiz" ve "Ahmet Usta" birtakım san'atkâran yetiştirmeye muvaffak oluyorlar ki, Kanunî devrinin meşhur musavvirleri "Nali" ve "Kancı Mahmud"lar ve o (s.214)devrin ferîdî Mısırlı "Hasan"-ki üstâd nâmına ilhâk şayeste olduğu için öylece tevsîm edilirdi. Kendilerine hayrül halefler bırakmışlardı; Haydarpaşalı "İbrahim Çelebi", "Galatalı "Memi" Şah-Mehmed Çelebi" bunların en ileri gelenleri idi.

Musavvir yegâne-i devran "Osman Usta" ve kâynbiraderi "Musavvir Ali" ve şâkirdi "Mehmed Bey" 980 tarihinde irtihâl eden ve Sultan Selâm-i Sanî musavvir ve musahibi olan ressam "Nigarî" fevkalâde teceddüdler terakkiler vücûda getirmişlerdi. Daha sonra Köprülüler devrinde ün alan Kara Caferler, Sarâhî Mustafalar san'at-ı tersîmdeki zevk-i Osmanî'nin şahîdin-i evvelini idiler.

Ahmed-i Sâlis devrinde İstanbul'da bulunan ve şark ressamı unvanıyla iştihâr eden "Van Mour"lardan "Lyotar"lardan ciddî bir sûrette istifâdeye, gavâil-i dâhiliyye ve hâriciyyenin, ilim, fen ve san'at, üzerindeki tesîri mâni' olmuş idi. Hemen bir buçuk asırdan beri sönen zevk-i san'atın, yarım asırdan beri tekrar ve esaslı bir sûrette uyanmağa başladığı kemâl-ı memnuniyetle görülüyorki, bu da selâmet-i istikbâl için berâat-i istihlâldır. Ancak bugün, önümüzde, iktidâ edecek bir garb-ı irfân san'atı var; onu unutmayalım; ve belki onu kendi zevk-i millîmize tevfi'k ederek, yukarıya kemâl-i hürmetle isimlerini yâd ettiğimiz üstâdân gibi, millî duygularımızla müktesebâtımızı meydana koyalım.

Zirâ, her millet yalnız topuyla, tüfeğiyle hatta sahte mukallidliğiyle değil, ancak sanatkârlarıyla yaşar...

M. Saim

4.1.2.1.65. Türk Kızı Diyor Ki:

(s.215)Ben bir Türk kızımı; yüreğim sızlar,
 Bağrımda yurdumun yarası kanar...
 Gözümün önünde bir kalın duman
 İçinde bir levha: Ateş, ölüm, kan...
 Gözleri kararmış bir sürü haydut,
 Kudurur, saldırır, öldürür, ezer,
 Ma'sûm kanlarının içinde yüzer;
 Hepsinin üstünde bir kanlı bulut...
 Boğulur kadınlar, yakılır kızlar;
 Camiler, kal'alar, şehirler yanar...
 Topların ağzı ateşler saçar,
 Kahramanlar ölür, alçaklar kaçır...
 Tütmez ocaklarda garip kumrular,
 Başlara yıkılmış çatılar, damlar,
 Yollara dökülmüş şaşkın adamlar,
 Çıplak kucaklarda cansız yavrular,
 Ağarmış sakallar, bükülmüş beller,
 Bulanmış bakışlar, titreyen eller...
 Hepsinin kırılmış kanadı, kolu;
 Hepsinin baktığı: İstanbul yolu...
 Çökmüş her tarafa bozgununu yası,
 (s.216)Toprağın mahsulü: İnsan kafası!
 Canlanır kımıldar, kesilmiş başlar,
 Etsiz dudakları daima inler...
 Kulaklarım bütün onları dinler;
 Akar gözlerimden kanayan yaşlar;
 Bağırmak isterim, kısılır sesim...
 Ey ana vatanım, ey mübarek yurt,
 Senin hayaletin bu kanlı resim,
 Senin düşmanların bu bir sürü kurt.
 Her zaman felâket, her yerde enîn,

Ey yurdum, bu mudur nasibin senin?
 Yok hayır, bu senin son felâketin;
 Bu son didikleniş, son koparılış;
 Artık yok verecek toprak bir karış.
 Ben Türküm, imanım, ümîdim metin;
 “Ümîdsizlik” değil Türkçe kelime.
 Yarın yetişecek yeni bir nesil,
 Ben onun kızımı! Düşman iyi bil,
 Benim de yaraşır tüfek elime!
 (s.217)Türk kızı boyunu zincirde görmez.
 Düşmanın elleri yurdun başına
 Belalar ürerken tentene örmez;
 Benzetmez kendini mezar taşına.
 Maziye baksana: Türk kadını
 Kalmamış erkekten bir adım geri.
 Kandan kızıl olmuş ak bilekleri.
 Tarihe kılıçla yazmış adını!
 Damarımdaki kan onların kanı,
 Rûhumda onların büyük imanı,
 Ben de büyüyorum, hazır ol, düşman,
 Bir gün yine bürür etrafı duman...
 Silahım yurt aşkı, kurşunum meram,
 Beklediğim yarın, kastım intikam!...

Celâl Sahir

4.1.2.1.66. Akıllı Baba

(s.218)Nahiye'nin ileri gelenlerinden Abdülkerim Ağa akli başında bir adamdı. Tarlaları hep güzel ekilmiş, hayvanları iyi beslenmiş, evinin önü her vakit temiz idi. Ondandır çokları akıl danışırdu. Danışmayanın bile bir kusurunu görürse yüzüne söyler, hem de nasihat verir idi. Bir gün, bayrama bir hafta kala, oğlu Haşim'i beraber alarak nahiyeden altı saat uzaktaki kasabaya götürdü. Kerim Ağa'nın arzusu hem kasabadan öteberi satın almak, hem de Haşim'e orayı göstermekti. Çünkü Haşim on yaşına gelmiş, daha kasabayı görmemişti. Bu sene nahiyedeki iptidâî mektebden kasabadaki rüşdiyyeye girecekti. Kasabadaki dayısının evinde kalarak mektebinde okuyacaktı.

Baba oğul kendilerinin yük arabasına binerek şehre indiler. Çarşı pazarın kalabalığı Haşim'in hoşuna gitti. Yine baba oğul büyük camide öğle namazını kıldıktan sonra, çarşı boyunda gezmeğe başladılar. Kerim Ağa'yı bazı tanıyanlar buyurun ettiler, bir kahvede oturdular. Haşim geleni geçeni seyretmeye dalmıştı. Biraz sonra dayısı tarlasından geldi. Buluştular, eve giderek biraz rahat ettikten sonra yine çarşıya çıktılar. İkindiüstü olmuştu. Hükümetin memurları, kâtipleri, hep sokağa çıkmış olduklarından caddede daha çok gelen giden vardı. Birtakım çocuklar da mektepten dağılıyorlardı. İçlerinde üstü başı eski fakirleri çoktu. Haşim, bunların hepsine birer birer bakıyordu. Memur efendilerden birkaç kişi daha geçtiler. Bunlar başkalarına benzemiyordu. Üst başları temiz ve alafranga idi. Haşim, dayanamadı, babasına sordu: "Baba bak bu beylere. Bunlar kimdir?" dedi.

Kerim Ağa gülererek sordu:

—Deminden beri gelip geçenleri sormadın da bunları neden soruyorsun?

(s.219)Bunlar güzel giyinmiş beyler, büyük adamlar!.

—Öyle sanırsın oğlum ama iş başkadır. Güzel giyinmek iyi şeydir; fakat buna aldanma yavrum. Bu efendiler memurdur. Hükümet adamıdır. Böyle olanlar eğer yalnız yazı ile iş gören memur ise, özenilecek bir şey olmasa gerek.

Bu söz üzerine Haşim merak etti. Babasına dedi ki:

—Öyle ise beni neden mektebe veriyorsun? Niçin okuma-yazma öğren diyorsun?

—O başkadır. Sen mektepte okuyunca hemen böyle memur olmak mı istersin?

Okumak yazmak, dinini, hesabını, işini bilmek içindir. Dünyanın hâlini daha iyi anlamak içindir. Yoksa böyle olmak nedir ki! Eğer bu efendiler san'at sahibi iseler, ona diyeceğim yok, oğlum; geçende bize gelen hekîm gib, mühendis efendi gibi ellerinde sanatları varsa güzeldir. Benim gibi çifti varsa ekip biçerse iyi iştir. Yoksa aylık almak nedir? Hem çok zor bir yoldur. İşinde az yanlış yapsa büyüğünü memnun edemezse, işinden çıkarılsa, iki eli böğründe kalır; yolunu şaşırır. Hem memleket böyle meydana çıkmaz. Memurların düşüneceği bizim işlerimizi görmektir. Biz onlarsız olamayız; amma onlar gibi olmak da istek edilecek bir kâr değildir. Biz çiftimize ve çubuğumuza bakalım. Benim şu kalın bezden esvâbım onun boynundaki ipekli sarığıntan, sırtındaki yakışıklı sütrede daha iyidir. Senin on kile buğdayın, onun on altınından aladır. Senin on onbeş tavuğun, onun kafesteki kanarya kuşlarından daha güzeldir. Bir de memleketi onlar zengin edemezler. Hele bizde kâğıt karalamaktan başka bir işe yaradıkları yoktur.

(s.220)—Niçin öyle baba?

—Niçin olacak, bilmediğinden! Aklınca sanır ki o kâğıdı yazdı mı, yapacağını yaptı. Onun üst tarafındaki büyüğüde kâğıdı yazdırdı mı, iş oldubitti. Daha ondan evvelki de kâğıdı havale etti mi her şey yerini buldu. Kâğıt getir, kâğıt götür...

— Haşîm düşündü. Babasının sözlerinden hiç hoşlanmadı. Hele o memurluğu fena görüşü keyfini kaçırdı. Haşîm, bunların hâlini beğenmiş idi. Kerim Ağa, evvelki sözleriyle hep aklındakileri söylememiş olmalı ki, biraz sustuktan sonra, yine başladı:

—Çifte, ekine, ticarete bak. San'âta bak!. İyi çalış, insafsız madrabazın eline düşme; hesabını bil. İşini düşünerek gör. Oğlum, sana şimdi bir hesap yapayım, bakalım ne dersin? Hesabı belki iyi anlayamayacaksın, daha küçüksün. Fakat anladığın kadar. İşte oğlum, demin buradan geçen iki efendinin biri buranın tapu memurudur. Aylığı sekiz yüz kuruştur. Ayda yetmiş kuruş ev kirasına, altmış kuruş bir hizmetçiye verir. İkiyüz kuruşluk yemek yer. Çoluk çocuğu var. İşte aylığın nesi kaldı? Memleket pahalı oldu, aylık yine o. Bundan yirmi sene evvel et, ekmek çok ucuzdu. Şimdi iki katına

çıktı. Bak bu adamın senede eline geçen yüz altının hâline! Şimdi bizim hesabımızı yapalım: Bizim on saban ortakımız var; her biri beşer liradan elli eder. Kendimizde beş sabanlık ekeriz, buda elli lira etti yüz. Değirmenden senede yirmi, kuzu, yağ, peynirden otuz, bostandan on lira alıyoruz, hepsi etti yüz altmış. Tütünden yirmi, belki otuz alırsak yüz seksen, yüz doksan eder. Bu paradan işçi aylığı, çoban, sığırtmaç filan için doksanı (s.221)gidiyor. Bize kaldı senin memur efendi gibi yüz lira!. Kuruş hesabıyla ayda dokuz yüz eder. Bizim ev kiramız yoktur. Başka masrafa gelince o günde üç okka ekmek alır, üç kuruş verir. Biz, buğday bahasına daha ucuz yeriz; ekmeğimizi evde kendimiz yaparız; unumuzu evvelden kendimiz öğütürüz. O her gün bakkaldan, kasaptan, zerzevatçıdan öteberi alır. Biz her gün et yemeyiz, kasaba her gün üç beş kuruş vermeyiz, ama yediğimiz şeyler ondan iyidir. Yiyecek için evin kalabalığı ile beraber ayda para olarak dışarıya belki yüz kuruş ya gider, ya gitmez. Paramızı saklarız, iyi senenin bereketinden fena seneyi duymayız. Öküz, beygir işe yaramaz, yahut ölür, yerine başka alırız. Paramız arttıkça birkaç dönüm tarla, birkaç koyun keçi alırız. Evi tamir ederiz. Bunları hep yaptıktan sonra elimizde para kalmasa bile bu kadar sermaye var.

Bizim evde sen, ben, anan, bacın filan sekiz kişi var. Her gün misafir eksik değil. O memur, bizim gibi olsa bir gün dayanamaz. Oğlum, demek isterim ki biz şu kalın kunduramız, kaba esvâbımızla o güzel giyimli efendiden daha çok ileriyiz. O efendi paşa da olsa ve benimle değişmek istese onun paşalığına atımın nalını vermem. Anladın mı oğlum?

Hele sen burada okuduktan sonra bir de san'at öğrenirsen ondan sonra dünya senindir. Sonra vezirler, paşalar sana yalvarsınlar. Sen bu kıyafetlere bakıp ta aldanma, oğlum. Allah onların yardımcısı olsun. Bizi kötüsünden sakınsın, iyisine muhtaç etmesin. Bunlar özenilecek şeyler değildir, oğlum dedi...

Ali Suad

Kahramanlar Yurdu'nda:

4.1.2.1.67. Asırlar Arasından...

(s.222)Akşamın ağaçlık vadilere ağır ağır yayılıp inen sincâbı, şeffaf dumanları arasında, asırlara mütehakkim asıl bir vakar ile sessizce ilerleyen bu ilâhî kafileyi görmemek kabil değildi. Barut ve kan kokularıyla büyümüş cins bir sipâhî beygiri gibi mağrur al atlarının gerdanlarında, yüzlerce zaferin efsaneye pek benzer destanlarını söyleyen altın kotaslar, iri tunç tulgalarının garip donukluğu üstünde nereden aksettiği anlaşılmayan derin ve esrarlı ışıklar vardı. Gözlerimiz bir anda çarpıştı: Anladım ki damarlarımızda dolaşan kan, aynı yüksek menba'dan ma'neviyyetimize akmıştır.

—Merhaba yiğidim! Alnından boşânan kan sellerine bakmayarak nereden nereye gidiyorsun?

Gök gürültüsüne benzeyen bu kalın ve sarsılmaz sesi, kaç sene evvel “Lüleburgaz” da korkunç bir lâ'net yıldırımını heybetiyle duymuştum. Fakat bu sefer onda ne rahîm, ne şefkatkâr bir edâ gizleniyordu..

—Merhaba yüce atam! “Lüleburgaz” da aç, perîşân ezdirilen ordunun, bugün adalar denizine kendi kanıyla yazdığı hamâset destanlarını toplamağa gidiyorum. “Orhun” un, “Niğbolu”nun, “Kosova”nın ebedî ahenklerini rûhunda toplayan bu destanlardan, yarının genç şairleri millî şehnâmelerimizi yaratacaklar! Üç asırdır beşik başında felâket ninnileri söyleyen genç anneler, bundan sonra, Altun sazlarla Turan ninnisini terennüm edecekler! “Eski Yunan” ın füsûnkâr destancıları, fedakâr ordunun bugün yarattığı harikaları duysalar, muhayyel ma'bûdlarına isnâd ettikleri hareketlere kahramanlık nâmını vermekten sıkılırlardı...

(s.223)Akşam ufukta kan renginde irtisâmlar göstererek, uzak denizin mavi, durgun sularına koyu gölgeler yayıyor; sürülerin muttarid çingirakları sönen top seslerine karışarak ıssız vadilerde yatan şehidlerin kulağına bu ölen gününde -diğer geçen her gün gibi- yeni bir zaferle tetevvüç ettiğini fısıldıyordu. Tâ ileri siperlerimizden gelen bir rüzgâr, bir huşu' ezan sesleriyle beraber bize de bu beşâreti getirdi...

O vakit eşinen al atları üstünde, ihtiyar tarihin yıkılmaz istinâdgâhları gibi mağrur duran bu sert ve yanık çehrelerde, birer katre-i ümîd ve şükran yaşının tebellürünü gördüm.

İçlerinden biri, birdenbire, haykırdı:

—Tanrının inâyetiyle Malazgirt’te düşmanı bozduğumuz zaman, yanımdaki yiğitler bu karşiki vadilerde yatan şehîdlerin dedeleriydi. Yabancıların bütün hıyânetlerine rağmen geçen yıllar, damarlardaki o saf kanı değiştirmemiş!

Biraz ufak gözleri, geniş yüzü, gür bıyıklarıyla, al atı üstünde esâtîri bir heykel gibi duran bu kahramanın “Alparslan” olduğunu anladım. Boynunda zafer çelenkleri değil, yalnız kesif kan lekeleri duran atımdan bir hamlede atladım. Aman ya Rabbi! Hâin yabancılar bize atalarımızı unutturmak saf rûhumuzu bozmak için neler yapmışlar, neler... Karşımdaki ilâhî kafilenin kimlerden ibaret olduğunu bilmiyor, yalnız hissediyordum. Birdenbire, bazılarına âşinâ çıktım. İri kavuğu, biraz uzunca sakalı, rahîm gözleriyle “Osmangazi” bana doğru ilerledi, ve demir eliyle arkamı okşadı:

—Bin atına yiğidim! Bu akşam bizimle beraber gel; sana burada dövüşen çocuklarımın tarihimize ilave ettikleri canlı zafer sahifelerini göstereyim. Rûhumuzu bilmeyen yabancılar “Kosova”yı, “Niğbolu” yu , “Plevne” yi efsane zannederler; isterim ki onlar da buraya gelsinler!

(s.224)Adalar denizinin bu şâirâne, yeşil kıyılarında “Oğuz” un rûhunu taşıyan her nefer artık esâtîre karışacak! Sen mademki yarının şehnâmecilerine bugünün destanlarını vermek istiyorsun, yarın ki nesillere söyle; baştanbaşa bir zafer âbidesi teşkîl eden tarihimiz, Çanakkale müdâfaasıyla, layık olduğu lâyetmût iklîli kazandı... Bin atına yiğidim, şeref sana ki rûhumuzu millî gurur ile dolduran o lâyetmût zafer iklîlini yapanlar senin kardeşlerin, arkadaşlarındır. Onlar öldüler... Fakat onlar mukaddes gaye uğruna ölmeydiler, beşeriyet, şimdiye kadar kaydettiği en yüksek hamâset destanını kara bir sahîfe ile kapatacaktı... Tanrıya bin şükür! Milletimize bahşettiği ezeli feyz, yarın insanlığın tarihinde yeni bir devir açacak!

—Affet Hakanım, alnımdan boşânan kan selleriyle “Lüleburgaz”ın lekesini silmeğe çalışıyorum. Çanakkale’nin esâtîre karışacak destanlarını da o kanla yazmağa ahdettim. Bu hizmet belki günahımın keffâreti olur!

Büyük Hakan'ın iri şahane gözlerinde, ummanlarda kopan korkunç, gazabnâk fırtınaların alâmetlerini gördüm; hiddet ve heyecan ile kabaran geniş göğsü altında, asırların ağırlığını, atâletini yırtacak nihayetsiz bir kuvvet vardı:

—Hangi lekeden bahsediyorsun, yiğidim! Tarihinde leke olduğuna seni kandırmak isteyen, rûhunun bozulduğunu söyleyen hâinlere sen de mi inandın? Benim kanımı, benim ma'neviyyetimi taşımayan o hâin yabancılar istediler ki bütün İslâm Âlemini kucaklayan, esir kardeşlere necât ve hürriyet va'd eden saltanatımın temelleri sarsılsın; evlâdlarımın kurdukları abideler sefil topraklar altına gömülüp kalsın! Fakat hâinler bilmediler ki cenk meydanında şehîd düşen her çocuğumun kanında, büyük istikbâli yaratarak ezeli bir feyz, ilâhî bir kudret vardır... İnanma yiğidim! Alçakların (s.225)milletime, orduma sürmek istedikleri leke yalnız kendi alınlarında kaldı. Trakya ovalarında, Arnavutluk dağlarında hastalıktan ölen kahraman şehîdlerin hâin yabancılar okudukları lâ'net nidâlarını, yarının şehnâmecileri Meriç'in, Tunca'nın dalgacıklarından dinlesinler!

Büyük Hakan'ın sesinde hâin yabancıardan bahsederken yükselen me'li gazab, bütün o kahramanların tunçtan çehrelerinde in'ikâslar yapıyor, al atlar altından kotaslarını sallayarak eşiniyor, iri kılıçlar hiddetle şakırdıyordu...

Birdenbire, ağaçlık vadilere kesif tabakalarla inen bu ağır Haziran gecesinin sükûtu yırtıldı: Uzak vadilerden korkunç askerle vahşî top sesleri geldi. O vakit, tunç tulgalardan daha sert bu yanık çehrelerde sanki bir şimşek çaktı; ve bu ilâhî kabile, asırlara mütehakkim bir vakar ile Adalar Denizi kıyılarına sessizce ilerlerken, Büyük Hakan şefkatli sesiyle bağırdı:

—Yürü yiğidim! Burada her günün hadiseleri, yarının şehnâmecilerine ebedî bir destan mevzu'-u olur. Bizimle beraber gel, sana o toplayacağın destanların rûhunu anlatayım!

Gecenin parlak sahlığı altında uzanıp giden vadilerin arkasındaki tepelerden, kırmızıya yakın sarı renkte garip bir aydınlık belirdi; ve o sarı aydınlık ortasında ince, kırmızı bir hilâl uzak top sesleri ve meçhul barut kokuları arasında yıldızlı semâya yükseldi.

O vakit, bilmem neden, tunç tulgalar altındaki bu yanık simâlara baktım:
Hepsinin alnında kırmızı bir ay yıldız yanıyordu...

Başka Milletler Nasıl Çalışıyor

4.1.2.1.68. Almanya'da Zirâat

(s.226)Almanların hayât-ı faaliyetine hangi cihetten bakılsa (1840) senesi mukabele nazarda bir serhadd şeklini alıyor: Ötesinde fakr ve ve rükûdet, berisinde intibâh ve refah....

Pek güçlkle inanabileceğimiz hakikatlerdendir: Ondokuzuncu asrın mebâdisinde Alman çiftçileri henüz kurûn-ı vustâ hayâtından çıkmamıştlar; köylerde devr-i zeâmet devam ediyordu. Köy köylülerindi; fakat hakk-ı mülkiyet köylüde değil, köydeydi. Her karye “Grundherr” dedikleri bir “derebeyi”nin malikânesi hükmündeydi; Köylüler “Grundherr”in adeta rençberleri idiler. Her karyenin aksâm-ı süknâiyyesi, arazi-i zirâiyyesi, otağı, ormanı, çayı, gölü, yolu, bütün levazımı ve levâhiki ayrı idi. Her aileye evvelâ derece-i faaliyeti ve derece-i ihtiyacı ile mütenasip bir kısım süknâyı verilirdi ki “Hufe” dedikleri bu arsa ailenin mahall-i ikameti olurdu. Sâniyen bir “yuh” vüs’atında arazi-yi zirâiyye tahsîs olunurdu; fakat eb’âdı ne kadar mahdûd olursa olsun bir aileye iâre edilen arazi-yi zirâiyye hiçbir zaman yekpare değildi, karyenin civarına dağılmış, küçük parçalara münkasımdı. Köylü, keyfe mayeşa icrâ-yı zirâat edemez; Falan parçada filân şeyi ekmeğe kanunen mecbur tutulurdu. Derebeyinin “Şöltze” dedikleri kethüdâsı emr-i zirâati idâre ederdi. “Grundherr” arazi-yi istediği gibi paylaştırır, ve dün birine verdiğini bugün geri alarak başkasına verebilirdi.

Köylü, mesâi-yi istismâriyyesini idârede muhtar olmadığı gibi, semerât (s.227)mesâisinin ancak bir cüzünden müstefit idi: Zirâ kendi tarlasından ziyâde “Grundherr”in tarlalarında çalışmak mecburiyetinde idi. Küçük bir serkeşlik gösterenin elindeki süknâ ve tarla müsadere edilir, ve âsî köylü mevki’inden “rençber” sınıfına iskât olunurdu; artık başkalarının tarlalarında çalışarak yaşamaktan başka çâresi kalmazdı. Bütün bu hayât esareti telhîs etmek üzere, denilebilir ki köylüler “Grundherr”in öküzleriydi....

İşte âlâ ettakrîb yüz sene evvel Alman çiftçisi bu hadîd sefâlette sürünüyordu. “Yena” mağlubiyeti ile “Vaterloo” muzafferiyetinden sonra bu âlem-i gaflet sarsıldı ve mahmur-u zulmet gözler aydınlandı: Ba’dâ-zin her fert kendi ocağı başında az çok kusurlu bir sûrette her san’atı değil, fakat umûmî destigâhlarda yalnız bir san’atı

öğrenecek, ancak onu şerâit-i matlubede icrâ edecekti. “Hezârfennlik” devri geçmiş, asr-ı ihtisâs başlıyordu.

Köylüler –kadın, erkek- iki büyük sınıfa ayrıldılar: Erbâb-ı zirâat, Erbâb-ı sanâyi'... Fakat çiftçi olsun, san'atkâr olsun, artık bir köylü eliyle yetiştirdiğini evine yerleştirmiyor, pazara yolluyordu; kendi ailesi hakkında daha müsmir olacağını anladığı için mesâisini yurduna değil, müşterilerine tevzî' ediyordu. İstediklerini yapamıyor, fakat öğrendiğini iyi yapabiliyordu; ârzû ettiği saatlerde değil, evkat-ı muayyenede çalışıyordu; en çok hoşuna giden avadanlıkla değil, sa'y-i en müsmir kılacak âlât ile iş görüyordu. Hürriyet zannettiği esaret-i kadîmeyi, hasbelzâhir esarete benzeyen hürriyet-i medeniyye ile mübadeleye başlamıştı. Bu mübadelede bütün köylülerin saadet-i iktisâdiyyeye irtika' ettikleri iddia olunamaz. Her memlekette, göbekleri an'aneye bağlı (s.228)zavallılar vardır: Bunlar mazi ile alakaları kat'edilince yaşayamazlar. “1840” buhranı böylelerin sebep-i inkırazı oldu. Makineye bâzûsu ve fabrikaya destgâhı ile karşı koymak isteyen muhafazakârlar, teşkîlât-ı iştirâkiyyenin ne büyük menba'i kuvvet olduğunu idrâk edemeyerek sa'y-i müctemia sa'y-i münferidi ile mukabeleye uğraşan gafiller, birer birer girdâb, izmihlâle düştüler. Serbest rekabet en sadık mi'yâr-ı liyakattır: “1880” senesine kadar devam eden kırk sene, Alman kolu ve Alman dimağı için güzel bir devr-i imtihân mahiyetini aldı. Aceze helâk oluyor, zekiler ve kavîler hudud-u refahını tevsi' ediyordu.

“1880” senesi “saltanat-ı sermaye”nin mebde-i hükmündedir. Bu tarihten sonra her fert ya sermayesiyle hâkim olacak veya sa'y-i ile bir sermayenin zîr-i himayesine dâhil olacaktır...

Bu hâdisât-ı iktisâdiyye arasında Alman zirâati garip bir manzara-i terakki arz eder: “Grundherr”lerin ribka-i idâresinden kurtulan çiftçiler, bidâyet-i emirde, şaşaladılar; evet, artık bu tarla kendilerininindi, oraya istediklerini ekebilirlerdi; fakat şimdiye kadar ettiklerinden başka ekilecek ne vardı? İtiyadın ölü dalgaları üstünde geçirilen bu eyyâm-ı tereddüd, köylülere birtakım garâbetler gösteriyordu: Vaktiyle tehvîn-i ihtiyâcâtı için yüz kilo mahsûl satan bir çiftçi, şimdi iki yüz kilo satmalıydı ki muhtâc-ı elhânı satın alabilirdi. Bu miktar mahsûlü yetiştiremeyenler mağlup ve sefil oluyorlardı; çünkü fazla mahsûlü ile elde edemediği meblağın ancak bir çâre-i tedârîki vardı: İstikrâz.... Fakat ilaç gibi görünen bu şey pek nadiren tedavi ediyor, bir mu'tâd

öldürüyordu. Bu sene istikrâz eden köylü, gelecek sene, her senekinden fazla olarak, borcunun taksidi ile faizini de tedârike mecbur oluyordu; bu bir çıkmaz sokaktı. Ve buna düşen çiftçi, yine belâ-yı iflâstan kurtulmak, için bir taraftan harikulade bir sa'y ve (s.229)tasarruf göstermeli, diğer taraftan harikulade bir cilve-i talîa mazhar olmalı idi... Gerive-i istikrâzdan, köylülerin çoğu, elindeki tarlayı kaybederek rençber hayâtına düşmekle çıktılar.

Rençber hayâtı bilhassa Almanya'da pek acıdır: Tarla sahipleri gayet cüzi bir ücrete mukabil rençberlerden öldürücü bir sa'y isterler. Buna ancak mevsim-i zirâatte Lehistan'dan ve Çehistan'dan gelen yabancı rençberler tahammül edebiliyorlardı. Bu cihetle toprağını elinden kaçırarak Almanlar tarlaya veda ediyor, nafakasını âlem-i sanâyi'den istiyordu. Böylece Alman zirâati milyonlarla kol kaybetti. Geçen asrın mebâdisinde nüfusun beşte dördü çiftçi iken, evâhirinde çiftçilerin nisbeti onda üçe indi. Bir cihetten de nüfûs bir bereket-i nâdîde ile tekessür ediyordu. Asrın başında ecânibe satacak mahsulât-ı zirâiyye bulan Almanya, şimdi her gün doğan üç bin Alman'ı beslemek için, çâreler taharrîsine mecbur olmuştu; bhusus ki Alman toprağı ne zengin, ve ne de semîhtir..

İnsan hiçbir şey halk edemez. Hatta Alman da olsa! Zekâ-yı beşer ancak toprak üzerinde bir vazîfe-i telkîhiyye icrâ edebilir. Toprağın sefâleti dâima süknâsına sirâyet eder. Ektiğimizi besleyemeyen yerde açlığa mahkûmuz. Kîse-yi serveti bir millet ayağı altında aramalı. Define-i hakikiye çîğnediğimiz arsanın isti'dâd-ı enbâtıdır. Hazine biter, maden tükenir, ancak münbit bir tarlanın semâhati bitmez ve tükenmez.

Fakir yaşamamağa karar veren Almanlar, hasîs topraklarının verdiği kuvvet-i lâyemût ile kanâat edemezlerdi. O zaman düşündüler, toprağın hasta tabiyyesini izâleden başka çâre yoktu. Buna teşebbüs ettiler ve muvaffak oldular.

Bunda da fenne müracaat ve evâmîr-i fenne itâat ettiler. Evvelâ şunu öğrendiler (s.230)ki “dinlendirmek” bahanesiyle her iki üç senede bir kere bir tarlayı gayrı mezru' bırakmak bir eser-i cehl imiş: Nasıl ki bir Alman'ın bir işten duyduğu yorgunluğu bir başka işle izâle etmek mümkün oluyordu, tıpkı bunun gibi toprağın bir tohuma karşı

gösterdiği yorgunluk da bir başka tohumla def edilebilirdi. Artık toprak “dinlensin” diye tohumuz bırakılmıyor, ancak başka bir tohum ekiliyordu.

Biraz sonra “Lippich” gibi kimyâ-yı zirâî ulemâsının gayreti ile bir hakikat-ı mühimme daha malûm oldu: Tarla nebatın anası değil, lokantasıymış!: Nebat orada ne kadar çok bulursa o kadar sömürür, ve sömürdükçe semirirmiş; bir tarlanın sermaye-yi tagdiyesi ne kadar tezyîd edilirse, mahsûl-u nebatîsi de o kadar artarmış... Bu hakikat anlaşıldıktan sonra gübrenin kıymeti ve ehemmiyeti bilindi; ve tabîî, kimyevî her nevî gübre ile Alman toprağı bir servet-i fevkalâdeye nâil oldu.

Bunlara ilâve olunacak bir üçüncü amîl-i terakki var. Alât-i zirâiyye... Öküz yerine buhar, kol yerine makine kaim oldu. Sürme, ekme, biçme, harman, bütün ameliyyât-ı zirâiyye için makineler icat olunmuştu.

Bu avâmil-i mütenevviyanın semeresi olarak, bugünün bir çiftçisi, eski zamanın on çiftçisinden ziyâde iş görüyor. Eski zamanda beş hektar yerden alınan mahsûl, şimdi bir hektar topraktan alınıyordu. Alman tarlası hem vüs'at ve kuvvet, hem de servet ve semâhat kesbetmişti. Arazi-yi mevrûa eskisine nispetle eğer ki ancak bir sülüs derecesinde arttı; fakat mahsûlât-ı zirâiyye eskisinin üç misli çoğaldı. Artık Almanya'da toprağın ecel-i zirâiyyesine inanan yoktur: Burada o itikat hâkimdir ki, üzerindeki yaşamak isteyince, toprak ölmez!

(s.231)Rusya, Amerika-yı Şimâli, Hindistan, Arjantin, Uruguay, Romanya gibi toprakları çok müthiş bir servet-i tabîyyeye nâil memleketlerin rekabetine karşı Almanya zâ'af hissetti. Mahsûlât-ı zirâiyye fiyatında yüzde on üçten, yüzde yirmi beşe kadar tedennî görüldü. Alman çiftçileri bihakkın telaşa düştüler; iflâsın taht-ı tehditinde idiler.

İşte o zaman, müteveffa “Bismark”ın “usûl-i himaye”si ile başlayan bir silsile-i tedâbir ittihâz olundu: Gümrük resminin tezyîdi, ücret-i nakliyenin tenkîsi, zirâat bankalarında miktar-ı faizin haddi asgare tenzîli, ve bahusus... Tedrîsât-ı zirâiyyenin ta'mîmi... Çünkü en metin silâh-ı müdâfaa fenn olduğu anlaşılmıştı.

Bu tedbirler sayesinde Alman zirâati kurtarıldı; fakat Alman sanâyi'ine nisbetle zâ'af ve aczi gayr-i kabil inkârdır. Ancak bir şekl-i sanâyi' verilmek sûretiyle Alman zirâatinin feyz-i âfîsi te'mîn olunabileceği ümîd olunuyor.

Filhakika, bugünkü harbe tekaddüm eden senelerin istatistikleri kemâl-i vuzûh ile gösteriyor ki âlâtteidrîc zirâat-i gıdâîyye azalmakta ve zirâat-i sanâiyye meselâ; şerbetçiotu zer'i gibi,-çoğalmaktadır. Bu cihetle mevâdd-ı gıdâîyye idhâlâtı gittikçe yükseliyordu. "1913" senesinde Almanya'nın hariçten satın aldığı zahâirin bedeli, üç milyar marktan dîn değildi!

Hulâsa: Almanya'da arazi-yi münbite pek mahdûd olduğu için ulûm-ı zirâiyyenin fevkalâde taammüm ve terakkisine rağmen mahsûlât-ı gıdâîyye kesafet-i nüfûsiyye ile mütenasip olarak tezâyüd edememiştir. Bu cihetle eyyâm-ı sulhda Almanya diyar-ı ecnebiyyeden zâd ve zahîre iştirâ'sına mecbur oluyordu. Zuhûr-u harpten beri bu mecbûriyyet, zirâat-i sanâyi'inin, zirâat-i gıdâîyyeye tahvîli, ve meselâ pancar ekilen tarlaların buğdaya tahsîsi sûretiyle son derece de tahfîf edilmiştir.

Hitâm

Cenab Şahabeddin

“*Millî Kıraat*”(Beşinci kısım)adlı bu kitapta, toplam 68 adet metin yer almakta olup, bu metinlerden 34’ü manzum (şair), 34’ü ise mensur (düz yazı) şeklindedir. Bu kitaptaki yazar ve şairler, metinlerinin adları, sayıları, türleri ve temaları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.1.

Millî Kıraat (Beşinci kısım)’taki şair, yazar, metin ve ana temaları

Yazar/Şair Adı-Soyadı	Metin Adı	Metin türü	Ana Tema	Sayfa Numarası
Ziya Gökalp	Turan	Şiir	Türk milliyetçiliği (Turancılık/Türkçülük)	3
Ziya Gökalp	Türk’e Göre Vazife	Şiir	Türk milliyetçiliği (Türkçülük)	25
Ziya Gökalp	Kendine Doğru	Şiir	Türk milliyetçiliği (Türkçülük)	57
Ziya Gökalp	Durma, Vur	Şiir	Türk milliyetçiliği (Vatan-Millet sevgisi)	63
Ziya Gökalp	Galiçya Yolunda	Şiir	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	112, 113
Ziya Gökalp	Altun Destan	Şiir	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	118, 119, 120, 121, 122
Ziya Gökalp	Altun Yurt	Şiir	Türk Milliyetçiliği (Kahramanlık)	133, 134
Ziya Gökalp	Türk Enmuzeci	Şiir	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	188
Mehmed Emin	Anadolu	Şiir	Türk milliyetçiliği (Yurt sevgisi)	28, 29, 30
Mehmed Emin	Silâh Sesleri ve Barut Kokuları	Anı (Hatıra)	Türk milliyetçiliği (Türk sevgisi)	74, 75
Mehmed Emin	10 Temmuz	Şiir	Türk milliyetçiliği (Vatan-Millet sevgisi)	86, 87, 88, 89
Mehmed Emin	İlim	Şiir	Bilim ve Teknik (İlmin önemi)	177
Mehmed Emin	Yolcu	Şiir	Türk milliyetçiliği (Vatan-Millet sevgisi)	194
Mehmed Emin	Aç Bağrını Biz Geldik	Şiir	Türk milliyetçiliği (Vatan, Millet, Şehîtlük)	199, 200, 201, 202, 203
Mehmed Emin	Yavrularımızı Çoğaltalım	Şiir	Türk milliyetçiliği (Vatan-Millet sevgisi)	210, 211

Tablo 4.1 (devamı)

İsimsiz	Şehîdin Rü'yâsı	Şiir	Türk milliyetçiliği (Vatan,Millet, Şehîtlik)	12,13
İsimsiz	Şehîd ve Hilâl	Şiir	Türk milliyetçiliği (Vatan,Millet,Şehîtlik, Kahramanlık)	19,20
İsimsiz	Şehîd Mezarı	Şiir	Türk milliyetçiliği (Vatan, Millet, Şehîtlik)	168, 169
İsimsiz	Alman Talebesinin Şarkıları	Makale	Milliyetçilik (Vatan sevgisi)	26, 27
İsimsiz	Gelibolu Sırtları'nda	Şiir	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	135
İsimsiz	Ses Duyan kız	Hikâye	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	148, 149, 150, 151, 152
İsimsiz	Düşen Bayrak	Hikâye	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	170, 171, 172, 173, 174, 175, 176
İsimsiz	Ruslar	Makale	Türk milliyetçiliği (Türk sevgisi)	178, 179, 180, 181, 182
İsimsiz	Asırlar Arasından	Hikâye	Türk milliyetçiliği (Vatan-Millet sevgisi)	222, 223, 224, 225
Ahmed Hikmet	Altunordu	Hikâye	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
Ahmed Hikmet	Üzümcü	Hikâye	Türk milliyetçiliği (Vatan-Millet sevgisi)	58, 59, 60, 61, 62, 63
Ahmed Hikmet	Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü	Hikâye	Türk milliyetçiliği (Vatan sevgisi/Kahramanlık)	90, 91, 92, 93, 94, 95
Piyer Loti	Osmanlı-İtalyan Muharebesi	Anı (Hatıra)	Türk milliyetçiliği (Türk Sevgisi)	14, 15, 16, 17, 18
Piyer Loti	Fatih'te Yatsı Namazı	Roman'dan Alıntı	Türk milliyetçiliği (Türk sevgisi)	64, 65, 66, 67
Piyer Loti	Muharib Şövalyeler	Anı (Hatıra)	Türk milliyetçiliği (Türk sevgisi)	136, 137, 138, 139, 140, 141, 142

Tablo 4.1 (devamı)

Ahmed Refik	Satvetli Günlerimiz	Makale	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	21, 22, 23, 24
Ahmed Refik	Karacahisar'da...	Makale	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	183, 184, 185, 186, 187
Ahmed Refik	İstanbul'da Zafer sabahı	Makale	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	41, 42, 43, 44
Rıza Tevfik	Koca Hasan Dayı	Şiir	Ferdî duygular (Gurbet)	68, 69, 70, 71, 72, 73
Rıza Tevfik	Akşam Garipliği	Şiir	Ferdî duygular (Hüzün)	143
Rıza Tevfik	Fikret'in Mezarı'na	Şiir	Ferdî duygular (Özlem)	144
Celâl Sahir	Kafkas Türküsü	Şiir	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	44
Celâl Sahir	Türk Kızı Diyor ki:	Şiir	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	215, 216, 217
Hüseyin Cahid	Tebdîl-i Hevâ	Hikâye	Ferdî duygular (İnsan sevgisi)	31, 32, 33
Hüseyin Cahid	Kuvvet	Fıkra	Ferdî duygular (Güç, kuvvet)	123, 124
Yusuf Ziya	Kafkaslar'a Doğru	Şiir	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	45
Yusuf Ziya	Nöbetçi ve Yıldız	Şiir	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	159, 160, 161
Hamdullah Suphi	Annemin Derdi	Şiir	Ferdî duygular (Evlat sevgisi)	53, 54, 55, 56, 57
Hamdullah Suphi	Gördüklerimiz	Anı (Hatıra)	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	189, 190, 191, 192, 193
Enis Behiç	Çanakkale Şehîdliği'nde...	Şiir	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	96, 97, 98
Enis Behiç	Gemiciler	Şiir	Türk milliyetçiliği (Yurt-Bayrak sevgisi)	103, 104
Cenap Şahabeddin	Tezyin-i Belde	Makale	Şehir ve İnsan İstanbul	195, 196, 197, 198
Cenap Şahabeddin	Almanya'da Zirâat	Gezi yazısı	Eğitici-öğretici (Yaşam)	226, 227, 228, 229, 230, 231
Uşakzade Halid Ziya	Türk Sesi	Hikâye	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	46, 47, 48, 49, 50, 51, 52
Doğan	Teselli	Şiir	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	38,39

Tablo 4.1 (devamı)

Mehmed Ali Tefvik	Kanın İsyanı	Hikâye	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	34, 35, 36, 37
İsmail Safa	Kitâbullah	Şiir	Dinî duygular (Allah sevgisi)	
Safvet Bey	Denizde Geziş Harp Gemisinde Gün Geçiriş	Makale	Türk milliyetçiliği (Görev bilinci)	162, 163, 164, 165, 166, 167
İbrahim Alaaddin	Çanakkale İzleri(Siperler Arasında)	Şiir	Türk milliyetçiliği (Yurt ve Bayrak sevgisi)	76, 77
Ali Suad	Akıllı Baba	Hikâye	Eğitici-öğretici (Sosyal yaşam)	218, 219, 220, 221
Tolstoy	Kumar	Hikâye	Eğitici-öğretici (Kötü alışkanlıklar)	78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85
Cevdet Paşa	Hutbe-i Peygamberî	Makale	Dinî duygular (Peygamber sevgisi)	95
Muallim Naci	Ömer'in Çocukluğu'ndan	Romandan Alıntı	Ferdî duygular (Aile hayâtı)	99, 100, 101, 102
Mehmed Rauf	Bir Yiğit	Hikâye	Türk milliyetçiliği (Kahramanlık)	105, 106, 107, 108, 109, 110, 111
Mimar Kemaleddin	Eski İstanbul ve İmâr-ı Belde Belâsı	Makale	Şehir ve İnsan (İstanbul)	114, 115, 116, 117
Ali Canip	Kaval	Şiir	Türk milliyetçiliği (Türk sevgisi)	125, 126
Alfons Dude	Son Ders	Hikâye	Eğitici-öğretici (Dil ve Milliyetçilik)	127, 128, 129, 130, 131, 132
İdris Sabih	Billur Köşk	Şiir	Türk milliyetçiliği (Türk sevgisi)	145, 146, 147
A. Seyfeddin	İlkbahar	Şiir	Ferdî duygular (Doğa sevgisi)	153, 154
Fatma Aliye	Kadınlar Hakkında	Makale	Kadın (İslamda kadın)	155, 156, 157, 158
Celal Nuri	Finlandiya	Gezi yazısı	Bilim ve Teknik (Sosyal yaşam)	204, 205, 206, 207
M.Saim	Osmanlı Türkleri'nde Hayât-ı San'at	Makale	Türk milliyetçiliği (Türk sevgisi)	212, 213, 214
Anatol Frans	Mektebe Avdet	Anı (hatıra)	Eğitici-öğretici (Okul yaşamı)	208, 209

4.1.3. Millî Kıraat (Beşinci Kısım) Adlı Türkçe-Edebiyat Ders Kitabındaki Metinlerin Kelime Hazinesi İle İlgili Bulgular

“Turan” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Necîb, tanîn, tebcîl, tetvîc, nâsiye, şermende, nümâyân, müphem, mülhem, müebbet.

“Altunordu” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Kargı, hecâli, hengâme, hercümerç, tekmîl, mahşer, deşt, tûfân, nesli-âti beşeriyet, peydâ, ebû'l-beşer, sevk-i fitrî, tebdîl-i istikamet, şimâl, cenûbî, nidâ, ma'bûd, şark, garb, mevcudat, havâdis-i tekmîl, mahbûbe, dârülfünûn, hünkâr, cihân, mahbûbe, istikbâl, Türkistan, karpata, kethüdâ, rebîü'levvel, gayr-i matbu',ibtidâî, Mekteb-i Sultânî mutasavvifâne, ikmâl, edîb, hayât-ı edebiye, el-yevm, tedrisât, şehbender, meşrutiyet.

“Şehîdin Rü'yâsı” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Fecr, kargı, meş'ûm, tâli'.

“Osmanlı-İtalyan Muharebesi” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Ziyâ, mübâreze, vuku', bîçare, vak'a, mütecaviz, tefâvüt, terakki, müsâlemetperver, mukarenet, heyhat, ırk-ı esved, ırk-ı asfer, nezîh, füsûnkâr, merâkiz, mülâyemet, şenâat, irtikâb, fütuhât, mevâşî, mutaassıb, zâbit, hüsn-ü kabul, zâlimâne, mütecaviz, iltizâm, matbûat, teb'a, ye's, nâmerdâne, bîgâne, müttehiden, tekbîh, mûcib-i hecâlet, ebleh-âne, beyhûde, mezâlim, sayd-ı mûcâz, faikiyyet, umûmiyyet, sayd, zebûn, mağrib, şimâl, cenûb, fariğ, iktizâ, üdebâ, nüvis, selâset, menâzır, istirdâd, kadirşinâs.

“Şehîd ve Hilâl” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Zulmet, maî, mevkibe, mefkûre.

“Satvetli Günlerimiz” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Cesîm, satvet, muzafferiyet, mütemadiyen, mütevellid, lâkayd, düvel-i sâire, iltizâm, îrâs-ı mazarrat, muhâleset, ibrâz, hitâm-i ömür, akd-ı musâfât, teyîd -i muhâleset, murahhas-ı mahsûs, muavenet, Kaptan-ı Derya, tedâbîr-i ittihâz, iğfâl, satvet, cihângîrâne, tab-ı şedîdi, mütenasip, lenger-endâz, vürûd, imtidâd,

zerrîn, kat'-i merâhil, vusûl, bî-pâyân, tabl, kôs âvâze, tarâvetdâr, misl-i sebk, güzâriş-i satvet, husûle, temâşâ, mestâne, temevvüc, müşahade, şetâret, meserret, ihtirâmât.

“Türk’e Göre Vazife” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Mâverâ.

“Alman Talebesi’nin Şarkıları” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Cibâl, tilâl, lâyemût, iklîl, tarab-fezâ, şua'-i şems, müstağrak, vasi' telâkki, meşâkk ü mezahim-i hayâtiyye, zâil, melce'î salâbet-i dîniyye, ehl-i fazilet, mesûbat-ı celîle, i'tikad-i dinîye, küre-i arz, cilve-nümâ, mubâhât, sine-i şefkat, ahd ü kase, hüviyet-i rûhiyye, şeref-bahş, cihân-ı kıymet-i hürriyet, vefâ-dâr, zevâl-nâ-pezîr, medâr-ı teselli, medâr-ı saâdet, kûşe-i istirahat, kubbe-i semâ, tevdî', tarabâver, ferahfezâ, dilrübâ, nefha, câzibedâr.

“Anadolu” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Peştamal

“Tebdîl-i Hevâ” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Müsta'cel, tıfl-ı bâdiye, hayâl-i muhtazır, tebdîl-i hevâ, müsvedde, melfûf, İbtidâ-i Mekteb-i Tabîb, i'zâm, teennî -yi ciddiyetperverâne, mebnî, isti'câl, muhâberât, harc-i râh, lüzum-u mübrem, zevâl, hûnîn, mütehassir, nâ-kabil, harcı-râh, filhakika, müsta'celen, şehâdetnâme, tecârib, ikmâl-i tahsîl, teessüs, hikmet-i bedâyi', ictimâiyyât, mecmua-ı hikayat, müdafî, i'lân-ı hürriyet, el-yevm, müstaid, istibdâd, muhâcemât.

“Kanın İsyanı” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Hâmûş, mezellet, makhûriyyet, hamâsî, tahassür, muazzeb, civânmerd, sermedî, hôdgâm, perestişin, keffâret, şikâr, mânia, Moskof, istihkâm, lâhza, tehlîl, tahavvür, kat'î.

“Teselli” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Mevvâl, hirmen, encam.

“İstanbul’da Zafer Sabahı” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Cemaziyelevvel, râm, ziyâ, Letüftehannel Konstantiniyye, vüzerâ, tüvâna, heyulâ, sadâ, mütefessih, hurûşân, teferrüd, el'ân,

merdâne, tâb ü tüvân, necîb, şevk ü tehâlûk, fevc, ulemâ, tuğ, hafîd, evc-i ikbâl, pâyitaht.

“Kafkas Türküsü” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Hicran.

“Kafkaslar’a Doğru” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları bulunmamaktadır.

“Türk Sesi” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Edâ-yı vahşet, garâbet-i elhân, hüviyet-i irkiye, istinâs, ensâl, uhuvvet, enîn, hiss-i muarefe, ihtizâz, elvâh-ı dilhırâş, tali’-i meş’um, semâ-yı muzlim, inkıraz-ı âmâl, tevâlî, iflâs-ı hayâl, tecelli-yi bî-rahm, ka’r, üryân, ukde, nikâb, telâtum-i cidâl, manzara-i devvâre, meddücezr, hırmân, mehîb, ref etmek, mahûf, zilâl-i mebhûte, mekânet-i kibarâne, muntehî, Hilâl-i Ahmer, tehî, lem’a, havâ-yı serdarâne, vaz’i, vakur, câ-be-câ, üryân, suâl-i endişenâk, çengâl-i kasvet, cehd-i nevmîd-âne, bevliye-i ıztırâb, hafâyâ, sar’a ra’şesi, mişvar, edâ, irtîâşât, sürûd, mezamir, tekerrür, mensur, tayy-ı mekân, gûşvâr gûşa, elvâh-ı sefâlet, ducret, elhân, neşîde, te’sîr-i belâgat, ma'nâ-yı mâtem, melûl, şikeste, efsürde, bîtab, tâyerân-ı gayr-i ihtiyarî, ma'lûl, yek-tarz, yek-edâ, kûşe-i sebzîn, imtidâd, enfâs, şeâmet, tîz, cân-şikâf, leb-i ibtisâm, şu'le-i emel, muallâk, nâgehân, nâle, elhân-ı bîgüfte, zalâm-ı bî-insâf, lakayd-ı eb’ad, zill-i siyah, kaside-i şekvâ, pür itâb, rûh-ı hicrânzede, tehevür, meftûr, me'yûs, müsterhimâne, keslân, hassase, tali’, i’sâr, şuûnu zulm-u bî-fasıla, mukadderât-ı sefâlet, lahn-ı elem, elvâh-ı muhavvife, nevâziş, mülâyemet, tesellîyyet-yâb, ulvî, feveran, tevakkuf, fihris-i muâhezât.

“Annemin Derdi” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Melâl, intihâ, ye’s-i muhîtâta, mest-i elem, cevî-i kalb, sabî, bâ-husûs, mümtelî-i sükûn, nâdîde, tali’, hâris, kavî, râm, zebûn, müteessir, uhrevî, hulyâ.

“Kendine Doğru” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları bulunmamaktadır.

“Üzümcü” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: İbtidâ mehabet azamet, mevcudat, recüliyyet, meftun, mütekebbir, mütehakkim, Harbiye Nezâreti, libâs, çepken, salâbet, rikkat, necâbet, temellük, sırr-ı hilkat, mutî', muta', muannid.

“Durma, Vur” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları bulunmamaktadır.

“Fatih'te Yatsı Namazı” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Lâ-akall, nîm-zulmet, mübhem, mahall-i emvât, sekînet -i İslâm, kesîf, münekki, masnû, kabil-i nüfûz, muvâzenet, nağmeserâ, itmi'nân, ibtidâr, teb-lerze-i vecd, neşr-i elhân, hulyâ-neverd, intihâb, zâyî, sâdâ, revâk, taayyün, nâkabil, hulyâ-engiz, sadâ-yı tayerân, nâgehân, ihtizâr, mevkuf, tannân, temerküz, dehşet-nisâr, hayır-hâh, hârikanümûn, sıyânet.

“Koca Hasan Dayı” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Vîrân, zebûn.

“Silâh Sesleri ve Barut Kokuları” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları bulunmamaktadır.

“Çanakkale İzleri” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Nâfiz, , bülend, intizâr, mütevekkil, muvakkat.

“Kumar” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Kemâl-ı i'tinâ', bezl-i teveccüh, iktisâb-ı şöhret, i'tidâl-ı dümen, hamâ-yı asabiyet, teşeddüd, yed-i teshîr, maamâfih, koluvuju, terzîl, tahkîr.

“10 Temmuz” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Müsâvî, teâlî, ulviyyet.

“Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Erkân-ı Harbiye, râyiha, hasb-ı hal, mecruh, pûlâd.

“Hutbe-i Peygamberî” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Rânûnâ, hamd ü senâ, tedârik, Kelime-i Tayyibe

“Çanakkale Şehitliği’nde...” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Uzlet, merkad, semavî, ibtida.

“Ömer’in Çocukluğu’ndan” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: İrtihâl, kaviyyü‘l-bünye, nâ-bî-mahall, mevrûs, hurûşân muktezâ-yı hikmet, nokta-i isnâd, serâser, mevt, sebük-rûh

“Gemiciler” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları bulunmamaktadır.

“Bir Yiğit” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Tenbîhât, kesb-i vukuf, tulû', müfid, i'tisâf, mehîb, idhâş, vecd, cûş ü hurûş, ref', simâ-yı necîb, işmi'zâze, müftehir, tezyîn, mesâib , nâsiye, pervâz, tevkîf , tarrâka-i ra'd, îlâ, meş'ûm, zâbit.

“Galiçya Yolu’nda” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Nimse, el-âmân.

“İstanbul ve İ'mâr-ı Belde Belâsı” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: İmâr -ı belde belâsı, tekâmül, kusvâ, sath-ı tezyînât, müterakkî, tekâmül, sâlis, müzeyyenât, istihsâl, satvet-ü şevket, maârif, zulmet-i cehalet, terakkiyât-ı medeniye, telâkki, maa'tteessüf, dest-i ihmal, taharrî, mukallit tekmîl, kasvetengîz, kuvâ-yi tahrîbiyye, vâsi, zâil, medeniyyet-i cedîde, hakayık-ı tarihiye.

“Altun Destan” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları bulunmamaktadır.

“Kuvvet” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Kemâl-i zevk, galiz lâkırdı, mütebessim, istirdâd, müftehirâne

“Kitâbullah” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Şâhika bâlâsı, kâhir-i mübdi', ser-â-pâ, cebel-i havf-i itâb, hâşî, mütesaddi' müessir, selâset, pür-galeyan, emvât, mâ-haşera'llah, gayyâ-yü gazûb, âteş-i duzeh, ıyan râm, düstûr-ı celîl, zafer-yab-ı merâm, hikemiyyât, enva'-i meziyyât, telkîn-

i fezâil, sâzende-nevâ, mesâil, kurre-i peygamber-i zî-şân, furûgun, nâziletü'l-arş, nûr-ı nümâ-yi dîl-i dîdâr, mebhût, nefha-i lâhût.

“Kaval” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Melâl.

“Son Ders” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Sîga-i müştereke, maâmâfih, havâs, mülâhaza-i zihniye, makam-ı tedrîs, halâvet, vakur, iftirâk, ahz-ı mevki', mülâhazat, hidemât-ı hasene, muvaddahen, teessüf, dil-hûn, suhûlet, takrîr, helezon, ma'dût, tagannî, dârütta'lîm, dil-hırâş, müellem, ikmâl

“Altun Yurt” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Mandarin.

“Gelibolu Sırtları’nda” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Zulmet.

“Muhârib Şövalyeler” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Salîb, müteassıb, şerâre, müşteki, Cebbâr, adem-i âbâde, hâr, leîm, tenzîl-i fiyat, muhasamat, müteâkib , esham, müteakip, meşhud, ehl-i salîb muharebesi, tenvîr, münâsebetdâr, şedîd, karîben, tezâhür, berhayât, tekzîb , katl-i amm, irtikâb, kemâl-ı meserret, zehr-i hande-i istihzâ, tasallut, sükût, sınıf-ı mümtez, tenazzü , ulüvv-i cenâb, zî-sükûn, arz-ı ihtirâm, hâbgâh-ı ebedî, gubâr-ı izam, hey'et-i ictimâiyye, mürebbî, rîzân, gubâr-ı hâki, ictinâb, muncî, zîr-i hâkimiyet, mûcib-i fahr, icrâ-yi müzâkerât, vesâit-i isti'mâl, mesağ , tevsî'-i arazi, hakaretâmîz, şenâat, setr, tevakkuf, istinâd, insaniyyetperverâne.

“Akşam Garipliği” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Hücrâ, medfûn, dil-hûn, mecnûn, Servistân, meşcere.

“Fikret'in Mezarı'na” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Füsûn, çemen-zâr.

“Billur Köşk” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Yekpâre, cihannüma, yub, salâ, firuze.

“Ses Duyan Kız” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Mahzûn.

“İlkbahar” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Ta'lîm, mâî.

“Kadınlar Hakkında” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Terakkiyât, vasıl, intisâb, kemâlât, neşr ü beyân, sefine-yi harbiye, tasavvur, tevsî', mecrûhîn, esliha-i harbiye, ders-i âm, tekessür, dürûs-u umûmiyye, meşâhir-i ulemâ-yi ricâl, ulûm-u âliye, iştihâr, kitabet-i hususiye, sâhibât-ı ilim, tebeddül-ü terbiye-yi ictimâiyye, Mekâtib-i Aliyye-yi Benât-ı Osmaniyye, memalik-i müterakki, muattal, ihyâ', cengâveran-ı müslümat, terakkiyât-ı nisvân, inhitât, sınıf-ı zükûr, ta'mîm, musaddak

“Nöbetçi ve Yıldız” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Sükûn, şihâb.

“Denizde Geziş Harp Gemisinde Gün Geçiriş” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Pruva,, endaze, Hulku'l azîm, diyovty end pleser, ta'lîm.

“Şehîd Mezarı” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Ziyâ

“Düşen Bayrak” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: tenevvü', teferruât, tûl, hased, tahassür, meftun,yevm-i mahsûs, konsolato, konsoloshane, şâyi', muzdarip, intizâr, mütevazî', nefer, gayr-i ihtiyarî, temevvüc, muhasara, irtifâ', sayha, taret, istihfâf, İlim, girdâb, mes'ud, mazlum, sefâlet, sefil, mahsûl, dehâ,

“Ruslar” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Vâzih, meş'um, mistah, masnû', nâ-mütenâhî, tasavvur, vakur, istilâ', meknuz, kabil, mûsikî-şinâs, mahmur

“Karacahisar'da...” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Âvâze-i şöhret, dilnişîn, mukadderat, refik, tekfur, ihrâz,

dilgîr, ganâim, maiyet-i efrâd, tezyîn, tahvîl, hûd, mes'udâne, vazih, zühd, teshîr, necâbet, hafîd, güzîde, teâlî, takvâ, ihtîşâm, makarr, dest-i beşer, tarâvet, sükûnet, yegâne, ser-â-pâ, nefî, ihâta , hâle, üftâde, meşbû', ulviyyet.

“Türk Enmuzeci” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: enmuzec, pervâ.

“Gördüklerimiz” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Havsala, idrâk, muharebe, vîrâne, hukukşinâs, müteessir, Kebîr Mekteb-i İbtidâî.

“Yolcu” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları bulunmamaktadır.

“Tezyîn-i Belde” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Vesâit-i cedide-i nakliye, istid'â-nâme, tezyînât-ı belde, îrâs-ı ra'ş'e-i isyan, mail-i bedayi, verîd-i iktisâdî, fevâid-i medeniye

“Aç Bağrını Biz Geldik” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Hulyâ, ihtilâl

“Finlandiya” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: İbârât-ı dua'iyye, komünyon, âsâyîş berkemâl, müterakki, fuşsiyyât, mebzûl, maârif, iltihâk, terakkiyât, muhtariyet, menâfi-i umûmiyye, ihrâz, bakıyyet-üs-süyûfî, istihkâm, kelîsa, sûr-ı mütenevvia, müşabehet, sa'y-i ihyâ, elhâk, kaviyyü'l-şekîme, muhayyirü'l-ukul, ca'l, sun'î, tekâmül, ibrâz, müsta'mel, dârülfünûn, âlâyîş, ferahfeza, ihtimâm, kaim, hâiz, mevâki', istiklâl, mûcib, millet-i fâzıla, hulûl, sulh-u perverâne, sebât, vâsi', tâlî-i âtî, tahavvül, zahîr, evc-i bâlâ, tenzîl, mebnî, irtika', intifa'-ı nâ-pezîr, cenûb, ahd-i karîb, nasîr, teşkîl, müstakbele, sâî, muzır, sa'yî.

“Mektebe Avdet” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Sehâb, eşcâr-ı lerze-dâr, istato, teşrîn-i evvel neş'edâr, maahazâ, piş-i nazar

“Yavrumuzu Çoğaltalım” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Sinor.

“Osmanlı Türkleri’nde Hayât-ı San’at” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Islâh, tedârikât, ittihâz, numûne, müteâriz, tetvîc, fütuhât, i'tilâ', âsâr-ı nefîse, zemânî, erbâb, esâtîz-ü seb'a, zevât, şâkird, hattâfîn, kâşîci, tersîm, müntesib, yevmen fe-yevmen, müstehak, Âlem-i Osmânî,, musavverane, tevlîd, teşdîd, musavvir, i'lâ, ser-efrâz, mazhar-ı iltifât, şayeste, üstâd, hayrül halef, tevsîm, müşarün-ileyhin kadri, teceddüd, tersîm, sâlis, gavâil-i dâhiliyye, hâriciyye, irfân, müktesebât, üstâdân, iktidâ.

“Türk Kızı Diyor ki” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Enîn.

“Akıllı Baba” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Sarığintan, madrabaz, esvâb.

“Asırlar Arasından...” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Sincâb, mütehakkim, tulga, rahîm, füsûnkâr, muhayyel, ma'bûd, isnâd, menba', şehnâme, in'ikâs, me'l-i gazab, kesîf, mevzu', simâ.

“Almanya’da Zirâat” adlı metinde günümüz nesilleri tarafından anlaşılması güç kelime ve kelime grupları: Mukabele, serhadd, intibâh, Fakr, rûkudet, levazım, levâhik, mahall, kethüdâ, mesâi-yi istismâriyye, telhîs, gerive-i istikrâz, hadîd, destigâh, umûmî, erbâb, esaret-i kadîme, sa'y, şerâit-i matlube, tevzî', evkat-ı muayyene, müsmir, mübadele, menba', sa'y-i müctemia, sa'y-i münferidi, izmihlâl, mi'yâr-ı liyakat, helâk, kavî, tevsî', inkıraz, zîr-i himaye, mebde-i hükm, hâdisât-ı iktisâdiye, manzara-i terakki, ribka-i idâre, îtiyad, eyyâm-ı tereddüd, çâre-i tedârik, tehvîn-i ihtiyâcât, muhtâc-ı elhân, İstikrâz, mu'tâd, cilve-i talîa, mebâdî, evâhir, mahsulât-ı zirâiyye, taharrî, vazîfe-i telkîhiyye, semâhat, kîse-yi servet, hasîs, lâyemût, semîh, süknâ, sirâyet, evâmir-i fenn, eser-i cehl, izâle, kimyâ-yı zirâi ulemâ, tezyîd, tagdiye, nâil, kaim, tenzîl, tedrîsât-ı zirâiyye, müteveffa, mevâdd-ı gıdâiyye, tekaddüm, idhâlât, münbit, mahdûd, ulûm-ı zirâiyye, tezâyüd, kesafet-i nüfûsiyye, tahfif, diyar-ı ecnebiye, eyyâm-ı sulh, taammüm, zahâir, zâd, zahîre, iştirâ', kemâl-i vuzûh, tekaddüm, feyz-i âtî.

4.2.Yorum

4.2.1. Millî Kıraat (Beşinci Kısım) Adlı Türkçe-Edebiyat Ders Kitabının Tanıtımı İle İlgili Yorumlar

“*Millî Kıraat*”(Beşinci kısım) adlı çalışma konusu Türkçe-edebiyat ders kitabını günümüz ders kitaplarıyla kıyaslamak yanlıştır. Çünkü, kitabın hazırlanış biçimi, dönemin eğitim-öğretim programı ve kuşak farkı gibi nedenlerden dolayı günümüz ders kitabı incelemesi mantığıyla incelenmesinin yapılması güçtür. O yüzden standart bir şablonda incelenmesi yapılmamış, döneminin ders kitapları bağlamında metin, tür, tema, içerik, yazar/şair ve kaynak tercihi bakımından incelemesi yapılmıştır.

“*Millî Kıraat*” (Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabı 1916 yılında yayınlanmıştır. İkinci baskısıdır. İlk baskısı 1915 yılında yapılmıştır. Özellikle Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nın olduğu bir dönemi yansıtmaları açısından önemlidir.

“*Millî*” sıfatını taşıyan ilk Türkçe-edebiyat ders kitabı olma vasfına sahiptir. Bu anlamda öncü bir role sahiptir.

“*Millî Kıraat*”(Beşinci kısım) adlı bu ders kitabı hazırlanışı itibariyle seçme yazılar veya eserlerden oluşan müntehabat (antoloji) şeklinde adlandırılabilir.

Bazı şair ve yazarların hayatı ve sanat anlayışlarıyla ilgili kısa bilgiler metinlerin sonunda verilmiştir. Ayrıca bazı metinlerin üst kısmında yazar ve şairlerin küçük boy resimleri konmuştur. Bu şekilde yazar ve şairlerin şahsiyetleri ve edebî anlayışları ile ilgili olarak bireylerde bir intiba yaratma arzusu göze çarpmaktadır.

Kitabın belli yerlerinde çeşitli süslemeler yapıldığı görülmektedir. Kitabın estetik anlamda güzel görünmesine önem verildiği söylenebilir.

Eserde röportaj, söyleşi, deneme, eleştiri, efsane, masal, fabl, tiyatro, destan, biyografi ve otobiyografi türlerinde metin örnekleri yoktur. Buna karşılık özellikle hikâye ve şiire bolca yer verilmiştir.

Yazınsal türlerin ancak bir bölümüne yer verilmiş veya ağırlıklı olarak birkaç yazınsal tür üzerinde durulduğu görülmektedir. (*Hikâye, Şiir, Makale, Fıkra*)

“*Millî Kıraat*” (Beşinci kısım) *taki* şiirlerde halkın konuştuğu yalın Türkçe kullanılmıştır.

Halk şiiri nazım biçimleri kullanılmıştır. (Yusuf Ziya, Rıza Tevfik)

Konular çerçevesinde pedagojik resimler ve çizimler yer almamıştır.

Çalışma konusu ders kitabında MEB 100 Temel Eserde yer alan; *Muallim Naci'nin “Ömer'in Çocukluğu”*ndan alıntı yer almıştır.

“*Millî Kıraat*”(Beşinci kısım)adlı Türkçe-edebiyat ders kitabı, öğrencileri millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerler bakımından besleyici özelliklere sahiptir.

Metinlerde doğru, açık, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılmasına özen gösterilmiştir. Dil bilgisi, imlâ ve noktalama kurallarına tam anlamıyla riayet edildiği söylenemez.

İşlenen konular diğer derslerle de ilişkilidir. İçeriği anlamayı kolaylaştırıcı resim, çizim vb. unsurlara fazla yer verilmemiştir.

Dünya edebiyatından seçilen metinler, millî kültürümüzle çelişmeyen eserlerden alınmıştır.

4.2.2. Yazar / Şair ve Metinlerle İlgili Yorumlar

Edebî eser, ortaya çıktığı toplumun tarihiyle ve sosyal yapısıyla ilişkilidir. Bu bağlamda çalışma konusu “*Millî Kıraat*”(Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabında Osmanlı Devleti'nin II. Meşrutiyet dönemi içinde bulunduğu sosyal, siyasi, ekonomik ve düşünce alanındaki değişme ve gelişmeler gözler önüne serilmiştir.

“*Millî Kıraat*”(Beşinci kısım)taki metinler; halkı içinde bulunduğu hâlden, gerilikten, şüursuzluktan kurtarmak, kimliğini ve tarihini hatırlatarak, kendisine güven duygusunu aşılaman, maddî ve manevî bakımlardan kalkındırmayı amaçlayan, o günkü şartlarda nesillere milliyetçi-muhafazakâr değerleri veren metinlerdir. Öne çıkan değer; Türkçülük'tür.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Türkçülük, Balkan Savaşları mağlubiyeti, Birinci Dünya Savaşı sonucunda Almanya'nın yenilmesi, Osmanlı Devleti'nin de toprak kaybetmesi gibi nedenlerden dolayı etkili bir ideoloji olarak Ziya Gökalp ve arkadaşlarının önderliğinde, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu sıkıntılı durumuna çare aranması sonucunda ortaya çıkmıştır.

Çetişli, Türkçülüğün tarihî gelişimi ile ilgili olarak, IX. yüzyılın ikinci yarısı ve özellikle XX. yüzyılda Osmanlı-Türk toplumunun fikrî, siyasi, kültürel ve sosyal hayatında en etkili fikir hareketinin Türkçülük/Milliyetçilik olduğunu, Tanzimat yıllarında, önce ilmî ve kültürel bir niteliğe sahip olan Türkçülüğün, 1910'dan itibaren bir taraftan edebiyat eserlerinde ifadesini bulurken; hemen akabinde gelen Balkan Harbi yıllarından itibaren de siyasi bir düşünce hâlini aldığını dile getirmiştir (2007:140).

Ziya Gökalp'in *Genç Kalemler*'de 7 Mart 1911'de yayımlanan *Turan* manzumesinde Türkçülük düşüncesi dile getirilmiştir. *Millî Kıraat (Beşinci kısım)*ın ilk metni de *Turan* manzumesidir. Bu anlamda çalışma konusu eserin ilk metninin ana teması Türkçülük'tür.

Millî uyanış ve millî şuurlanmayı hedefleyen şair ve yazarlardan metinler seçilmiştir. Ders kitabında yazar/şair tercihi bakımından “*millî*” vasıflı olunması konusunda hassasiyet gösterilmiştir. Kitaptaki metinlerin dağılımına bakıldığında, başta Ziya Gökalp ve M. Emin Yurdakul olmak üzere, Ahmed Hikmet, Hüseyin Cahid, Yusuf Ziya, Rıza Tevfik, Enis Behiç, Hamdullah Suphi, Ahmed Refik vb. muhafazakâr, vatansever ve Türkçülük/Türk milliyetçiliği ideolojisini benimseyen önemli şahsiyetlerden daha çok metin alındığı görülmektedir.

“*Millî Kıraat*”(Beşinci kısım) adlı bu ders kitabı, “*felâket yılları*” denilen Osmanlı Devleti'nin çöküşünün yaşandığı 1908-1918 yılları arasındaki dönemi yansıtan metinlerden oluştuğu, Trablusgarp, Çanakkale, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşları'nı konu alan ve Türkçülük/Türk milliyetçiliği temasını işleyen metinlerden anlaşılmaktadır.

“*İsimsizler*”, olarak belirtilen yazar ve şairlerin isimleri tespit edilmekle birlikte, eserde isimleri belirtilmediği için tabloda da (bulgularda da) belirtilmemiştir.

Yazar, bazı yazarların hayatı ile ilgili bilgileri metnin sonunda kısaca yer vererek, bu şekilde yazarlar hakkındaki görüşlerini de ortaya koymuştur. Bu ortaya koyduğu kısa bilgiler, seçilen metinlerin seçiliş sebebini de ortaya koymaktadır. (*Mehmed Emin, Piyer Loti, Ahmed Hikmet, Hüseyin Cahid*)

Kitaptaki metinlerin başlık bölümünün hemen üst kısmında açıklayıcı, bilgi verici mahiyette başlıklar konmuştur: “*Türklük menâkıbı’ndan, felâket hâtıraları, ezber ve inşad, millî an’anelerimiz, zafer destanları, cenk ve zafer şiirleri, tarihî makale, hâtırât ve tahassüsât, küçük hikâye, bir romandan müferrez, Anadolu köylerinde, ezber ve irşâd, garb edebiyatı numûneleri, ezber ve inşâd, harp hikâyeleri, maziye hürmet, hayât-ı hakika sahneleri, Fransız edebiyatından numûneler, Çanakkale hâtıraları, seyahat hâtıraları, kahramanlar yurdundan, başka milletler nasıl çalışıyor.*” Bu başlıklarla metinlerin içeriği hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bu başlıklardan anlaşılacağı üzere edebî metinlerin ana teması Türklük ve Türk milliyetçiliğidir.

Eserde, İslamiyet Öncesi Türk edebiyatı ve Eski Türk edebiyatından örnek edebî metinler yer almamıştır. Bu anlamda eser, kapsamlı bir Türkçe-edebiyat ders kitabı değildir.

Didaktik bir yaklaşım içinde ilmî, çalışmayı, zanaatı, kalkınmayı ele alan, teşvik eden, iyiyi-kötüyü ayırt eden, eğitici-öğretici metinler seçilerek, bireylerin bilinçlendirilmesi hedeflenmiştir. (*Mektebe Avdet, Finlandiya, Son Ders, Akıllı Baba, Kumar, Almanya’da Ziraat, Kadınlar Hakkında*)

Kadın ve İslamda Kadın konusunda bireylerin bilinçlendirilmesi gayesiyle, Fatma Aliye’nin “*Kadınlar Hakkında*” adlı makalesi eserde yer almıştır.

Kadın, erkek, çocuk, güzel sanatlar, kahramanlık, milliyetçilik, zafer, cenk, kültürel değerler, yaşam vb. konular eserde işlenmiştir. Eserde savaş ve kahramanlık temaları ağır basmaktadır. Bu durum Osmanlının ve ülkenin içinde bulunduğu “*felâket yılları*” ile ilgilidir.

Kitapta yer alan metinler genel anlamda “*sanat için*” gayesinden uzak “*toplum için*” yazılan metinlerdir. Şiirlerde doğa ve yurt güzellikleri ile birlikte vatanseverlik kahramanlık konuları işlenmiştir.

M.Fuad Köprülü, Millî Edebiyatı, edebiyatta halkçılık olarak görür, ona göre halkçılık: “Millî dediğimiz şey, hiç bir zaman o aşağı tabaka değil; yalnız unsurları oradan alınarak yukarı tarafın ortaya koyabildiği bir şeydir. ... Halkın dilini, halkın veznini alarak bu milletin rûhunu edebî eserlerde dile getirmek, bunun felâketlerine ağlamak, bunun sevinçlerinin sırdaşı olmak”tır. (Ünaydın, 1985:204-213)

Metinlerden anlaşıldığı kadarıyla edebiyat ders kitabı; amaca giden yolda bir vasıta fonksiyonundadır.

Metinlerin birçoğu Türk edebiyatından seçilmiş; dünya edebiyatından sadece üç metin (*Kumar, Mektebe Avdet, Son Ders*) alınmıştır. Bunlardan 1 anı (hatıra), 2 hikâye yer almıştır. Kitaptaki metinlerin türlerine bakıldığında bazı türlere hiç yer verilmediği; bazı türlerden de çok sayıda bulunduğu görülür.

“*Millî Kıraat*” adlı Türkçe-Edebiyat ders kitabındaki metinleri olay, düşünce ve duygu temalı türler olmak üzere üçe ayırmak mümkündür. Olay temalı türler; hikaye, roman, anı ve gezi yazısıdır. Düşünce temalı türler; makale ve fıkra(köşe yazısı)dır. Duygu temalı tür ise şiirdir. Bu türlerden bazılarını birbirinden kesin çizgilerle ayırmak zordur.

Olay temalı türlerden hikâyeler: “*Ses Duyan Kız, Bir Yiğit, Denizde Geziş Harp Gemisinde Gün Geçiriş, Kanın İsyanı, Türk Sesi, İstanbul’da Zafer Sabahı, Karacahisar’da..., Fatih’te Yatsı Namazı, Osmanlı-İtalyan Muharebesi, Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü, Altunordu, Üzümcü, Asırlar Arasından, Düşen Bayrak, Ses Duyan Kız, Silâh Sesleri ve Barut Kokuları, Muharib Şövalyeler, Satvetli Günlerimiz, Silâh Sesleri ve Barut Kokuları, Ömer’in Çocukluğu’ndan, Akıllı Baba*”

Düşünce temalı türlerden fıkra ve makaleler: “*Ruslar, Osmanlı-İtalyan Muharebesi, Osmanlı Türkleri’nde Hayât-ı San’at, Ruslar Mektebe Avdet, Finlandiya, Son Ders, , Kumar, Almanya’da Ziraat, Kadınlar Hakkında*”

Duygu temalı türlerden şiirler: “*Çanakkale Şehîdliği’ne, Türk’e Göre Vazife, Koca Hasan Dayı, Anadolu, Kafkas Türküsü, Türk kızı Diyor Ki, Turan, Türk’e Göre Vazife, Kendine Doğru, Durma Vur, Galiçya Yolunda, Altun Destan, Altun Yurt, Türk Enmuzeci, Kaval, 10 Temmuz, İlim, Yolcu, Aç Bağrını Biz Geldik, Yavrularımızı Çoğaltalım, Akşam Garipliği, Fikret’in Mezarı’na, Kafkaslar’a Doğru, Gelibolu*

Sırtları'nda, Nöbetçi ve Yıldız, Şehîd Mezarı, Şehîdin Rü'yâsı, Yolcu, Şehîd ve Hilâl, Altun Yurt, Kendine Doğru, Annemin Derdi"

Yazarın, kitabın adını “*Millî Kıraat*” olarak belirlemesi “*millî*” bir Türkçe-edebiyat öğretimi oluşturma gayesinin işareti mahiyetindedir. Ayrıca Millî Edebiyat akımına tabi olmasının bir sonucudur. Bütün bu etkenler kitapta, “*millî*” bir dil ve “*millî*” bir Türkçe-edebiyat öğretimi oluşturma arzusunu ortaya koymaktadır.

Politik ve sosyal karakterlerin yoğun olarak işlendiği metinler yer almaktadır. (*Ruslar, Osmanlı-İtalyan Muharebesi*)

Metinlerde Batı'nın ilim ve tekniğinden yararlanma arzusu vardır. (*Finlandiya, Almanya'da Ziraat*)

Mazlum bir milletin başkaldırısını anlatan metinler göze çarpmaktadır. (*Çanakkale Şehîdliği'ne, Türk'e Göre Vazife, Anadolu*)

Millî egemenliği sağlama, millî devleti hâkim kılma çabasının ürünleri kitabı oluşturduğu görülmektedir. Tarihe ve savaşlara tanıklık söz konusudur. Bu savaşlar metinlerin oluşumuna kaynaklık etmektedir. Trablusgarp, Çanakkale, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı bu savaşların başlıcalarıdır. (*Osmanlı-İtalyan Muharebesi, Ses Duyan Kız*)

Bu konu ile ilgi olarak Çetişli vd., *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı* adlı eserinde şu görüşlerini dile getirmiştir:

“Balkan Savaşları hem güncel olarak o zamanlarda hem de daha sonraki zamanlarda Türk edebiyatında işlenen bir konu olmuştur. Harun Duman, Balkan Savaşları için yazılmış 280 kadar şiir tespit etmiştir. Konuyla ilgili şiir yazar başlıca şairler olarak da şunları sayar: Süleyman Nazif, Abdülhak Hamid, Recaizade Mahmud Ekrem, Muallim Naci, Ali Emiri, Rıza Tevfik, celal Sahir, Köprülüzade Fuat, Aka Gündüz, Ali Canip, Ziya Gökalp, Enis Behiç, Mehmet Akif, Ali Ekrem, Halit Fahri, Faik Ali. Bu şiirler savaşın başlarında genellikle hamasî üslupta yazılmış, Türk askerini yücelten ona moral vermeyi amaçlayan, düşmanı kötüleyen şiirlerdir. Savaş sonunda yazılan şiirlerde ise mağlubiyetin etkisiyle üzüntü, karamsarlık, katliam, göç, kin ve intikam yansıtılmıştır. Yine Harun Duman Balkan Savaşları'yla ilgili *İkdam, Tanin, Tasvir-i Efkâr*, gazetelerinde ve *Halka Doğru, Donanma ve Türk Yurdu* dergilerinde Aka Gündüz, Ercüment Ekrem, Köprülüzade Fuat gibi yazarlar tarafından 25 hikâye

tespit etmiştir. Sonraki dönemlerde de Ömer Seyfettin, Refik Halit, Memduh Şevket gibi yazarlar da bu konuyla ilgili hikâyeler yazmışlardır” (Çetişli ve diğerleri. (2007).

Muhteva, dil, vezin, şekil, ses ve ahenk bakımından halk şiiri tarzı eserler seçildiği görülmektedir. (*Rıza Tevfik- Koca Hasan Dayı*)

Eserin dili genel anlamda sade, anlaşılır bir dildir. Halk için yazılmış metinler seçilmiş olduğu görülmektedir. Özellikle Mehmed Emin ve Rıza Tevfik’in eserlerinde bu durum belirgindir. Bunda millileşme cereyanının etkisi vardır.

Aşk, tabiat ve ferdî konuları ele alan metinler vardır. Ama ferdî konulardan ziyâde millî, toplumsal konulu metinlerin hâkimiyeti söz konusudur. Bu anlamda hikâyeler muhteva, yapı ve dil bakımından homojendir.

Edebiyat-ı Cedide’den ayrılarak Millî Edebiyat akımına dâhil olan Celâl Sahir’den “*Kafkas Türküsü, Türk kızı Diyor Ki*” adlı metinler yer almaktadır. Bu metinlerde ana tema olarak Türkçülük/Türk milliyetçiliği belirgindir.

Vatanın içinde bulunduğu durumu en iyi anlatan, aruzla şiirler yazan o dönem şairlerimizden Mehmed Akif ve Yahya Kemal’den herhangi bir metin yer almamıştır.

1890 sonrası doğan Millî Edebiyat şairlerinden Enis Behiç’ten “*Çanakkale Şehîdliği’nde..., Gemiciler*” adlı şiirler yer alırken, Yusuf Ziya’dan “*Kafkaslar’a Doğru, Nöbetçi ve Yıldız*” adlı şiirler yer almıştır. Bu şairler Türkçülük/Türk milliyetçiliği ana temasını işlemişlerdir.

Genç Kalemler hareketine başlangıçta karşı oldukları hâlde daha sonra katılanlardan Hamdullah Suphi’den “*Gördüklerimiz, Annemin Derdi*”, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’ndan “*Ses Duyan Kız*”, Celal Sahir’den “*Kafkas Türküsü, Türk Kızı Diyor ki*” adlı metinler yer almıştır.

Millî Edebiyat’ın kurucu şairlerinden Ziya Gökalp’ten “*Turan, Türk’e Göre Vazife, Kendine Doğru, Durma Vur, Galiçya Yolunda, Altun Destan, Altun Yurt, Türk Enmuzeci*” adlı şiirleri yer almıştır. Bu şiirlerin de ana teması Türkçülük/Türk milliyetçiliğidir. Ali Canip’ten ise “*Kaval*” adlı şiir yer almıştır. Bu şiirin ana teması Türkçülük/Türk sevgisidir.

Millî Edebiyat’ın öncü şairlerinden Mehmed Emin’den “*Anadolu, Silâh Sesleri ve Barut Kokuları, 10 Temmuz, İlim, Yolcu, Aç Bağrını Biz Geldik, Yavrularımızı*

Çoğaltalım”adlı şiirleri yer almaktadır. Bu şiirlerin ana teması Türkçülük/Türk milliyetçiliğidir. Rıza Tevfik’ten ise “*Koca Hasan Dayı, Akşam Garipliği, Fikret’in Mezarı’na*”adlı şiirler yer almaktadır. Ferdî konular ele alınmakla birlikte ana tema Türk milliyetçiliğidir.

Kitapta, Türk kültür ve tarihini yansıtan metinler ağırlıklı olarak yer almaktadır. Kitabın “*millî*” vasfını almasının en önemli nedeni seçkin metinlerdir.

Vatan konusunu işleyen şiirlerde savaş, bayrak, yurt, hürriyet, kahramanlık, yiğitlik, şehîdlik temaları iç içedir. Bu şiirler destansı bir şekilde ve yüksek tonlu bir ses ve edayla halkı coşturma amacı güdüldüğü görülmektedir. Çalışma konusu kitapta yer alan bu amaçla yazılmış şiirler şunlardır: “*Durma Vur, Galiçya Yolu’nda, Turan, Türk’e göre Vazife, Galiçya Yolunda, Altun Destan, Çanakkale İzleri(Siperler Arasında), Anadolu, Türk Enmuzeci, 10 Temmuz, Aç Bağrını Biz Geldik, Yavrularımızı Çoğaltalım, Kaval, Çanakkale Şehîdliği’nde..., Kafkas Türküsü, Kafkaslar’a Doğru, Gelibolu Sırtları’nda, Nöbetçi ve Yıldız, Şehîd Mezarı, Şehîdin Rü’yâsı, Yolcu, Şehîd ve Hilâl, Altun Yurt, Kendine Doğru*”dur. Özellikle Ziya Gökalp’in “*Galiçya Yolu’nda*” ve Celal Sahir’in “*Kafkas Türküsü*” adlı şiirlerinde vatanın içinde bulunduğu duruma duyulan üzüntü ve isyan çok belirgindir. Bütün bu şiirlerde Türkçülük/Türk milliyetçiliği, millî kimlikle övünme ve millî kimliği oluşturan değerlerle gururlanma ifadesi belirgindir.

Vatan konusunu işleyen edebî metinlerde de savaş, yurt, bayrak, hürriyet, kahramanlık, yiğitlik, şehîdlik temaları şiirlerdeki gibi iç içedir. Yine bu metinlerin halkı uyandırma, bilinçlendirme ve millî şuur aşılama gayesini taşıdıkları görülmektedir. Çalışma konusu kitapta yer alan bu amaçla yazılmış nesir (*düz yazı*) şeklindeki şunlardır: “*Bir Yiğit Denizde Geziş Harp Gemisinde Gün Geçiriş, Kanın İsyanı, Türk Sesi, İstanbul’da Zafer Sabahı, Karacahisar’da..., Fatih’te Yatsı Namazı, Osmanlı-İtalyan Muharebesi, Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü, Altunordu, Üzümcü, Asırlar Arasından, Düşen Bayrak, Ses Duyan Kız, Silâh Sesleri ve Barut Kokuları, Muharib Şövalyeler, Satvetli Günlerimiz, Osmanlı Türkleri’nde Hayât-ı San’at, Ruslar*”dır. Şiirlerde olduğu gibi bütün bu nesirlerde *Türkçülük/Türk milliyetçiliği*, millî kimlikle övünme ve millî kimliği oluşturan değerlerle gururlanma ifadesi belirgindir.

Millî Edebiyat akımı etkilerinin belirgin olarak görüldüğü bu kitapta, sosyal ve toplumsal konular ağırlıklı olmakla birlikte, ferdî temaları konu alan metinler de yer almıştır. (*Koca Hasan Dayı, Akşam Garıplığı, Fikret'in Mezarı'na, Annemin Derdi, Ömer'in Çocukluğu'ndan, İlkbahar*)

Şiirlerini içeriğinde İslamiyet öncesi eski Türk tarihinden bahseden şairlerin başında Ziya Gökalp ve Ahmed Hikmet gelmektedir. Bu konuda yazılmış eserleri; “*Altun Yurt, Altun Destan, Altunordu*”dur. Bu metinlerdeki ana tema *Türkçülük/Türk milliyetçiliği*dir. Bu şiirler, kaynağını Eski Türk tarihinden ve destanlardan almıştır.

Tarih ve tarih duygusunun öne çıktığı, özellikle Osmanlı tarihinden bahseden şairlerin başında Ahmed Refik ve “*Satvetli Günlerimiz, Karacahisar'da..., İstanbul'da Zafer Sabahı*”adlı eserleri gelmektedir.

Dinî-Tasavvufî değerlerin anlatımına önem verilmiştir. Bu doğrultuda metinler kitapta yer almıştır. (*Cevdet Paşa-Hutbe-i Peygamberî, İsmail Safa-Kitabullah*)

Halk için sanat anlayışıyla hareket eden, yaralı bir milletin dertlerini terennüm edenlerin başında Mehmed Emin gelmektedir. Mehmed Emin konu, dil, vezin ve söyleyişte yerli ve millîdir. Türk halkının millî duygularını, heyecanlarını, Türk askerlerinin zaferlerini, dile getirir. Bu durum eserlerine yansımıştır. Özellikle Mehmed Emin'in bu kapsamdaki metinleri; “*Anadolu, Silâh Sesleri ve Barut Kokuları, 10 Temmuz, İlim, Yolcu, Aç Bağrını Biz Geldik, Yavrularımızı Çoğaltalım*”dır.

Osmanlı Devleti'nin savaş sonucunda karşı karşıya kaldığı sıkıntılar neticesinde ortaya çıkan fakirlik, yoksulluk, çaresizlik, şiir ve hikâyelere konu olmuştur. (*Mehmed Emin-Anadolu şiiri*)

Birey ve toplum hayatının Batıcılık ve Batı'nın tekniklerinin alınmasıyla tanzim edilmesi gerektiğini, kalkınmayı ve çalışmayı sıkıntılardan kurtulmanın çaresi olarak ortaya koyan şairlerden birisi de Mehmed Emin'dir. Şiiri ise “*İlim*”dir.

Bu kitapta fikrî, siyasî ve ideolojik muhteva ağır basmaktadır. *Türkçülük/ Türk milliyetçiliği* eksenli metinler çoğunluktadır. II. Meşrutiyet Dönemi'ni eleştiren, özgürlüğü savunan şairlerden birisi de Mehmed Emin'dir. Bunu dile getirdiği şiiri “*10 Temmuz*”dur.

Osmanlı Devleti bünyesinde Türk'ü, kimliği ve değerleriyle öne çıkaran, sonra da Turancılığa yönelen şiirler yer almaktadır. (*Mehmed Emin-Aç Bağrını Biz Geldik*)

“İsimsizler” başlığı altında verilen Yakup Kadri’nin “*Ses Duyan Kız*” adlı hikâyesinde savaşın getirdiği büyük yıkım, acılar, savaş, ihtilal ve çözümler anlatılmıştır.

Millî Edebiyat akımı ile birlikte ortaya çıkan ferdiyetçilikten toplumculuğa yönelik bu kitapta da belirgindir. Ahmed Hikmet’in “*Üzümcü*” adlı hikâyesinde sokaktaki satıcıdan hareketle “*Mehmetçik*”te ortaya çıkan Türk rûhu ve kimliği anlatılmıştır.

Bu kitaptaki hikâyelerin kaynakları bazen Türk tarihi ve destanları, bazen Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşânanlar oluşturmaktadır. Klasik hikâye formundan uzak his ve heyecanların, duyguların yoğun olarak anlatıldığı, halkı etkileme amacıyla da yazıldıkları için, hitabetin önemli olduğu göze çarpmaktadır. Hikâyelerdeki şahıs kadrosu, zaman ve mekân unsuru daha çok gözlem ve hatıralara dayanmaktadır. “*Ses Duyan Kız, Bir Yiğit*” realist anlayışın örneklerini sergilemektedir.

Kitapta millî romantik duyuş tarzının hâkim olduğu görülmektedir.

“*Millî Kıraat*”taki metinler ve yazarlar/şairlerle, “*millî bir nesil vücuda getirmek*” anlayışını benimsendiği söylenebilir. Bu ders kitabı bir “*okuma kitabı*” mahiyetindedir.

Dünya edebiyatından yazar/şair olarak Alponse Daudet (*Son Ders*), Anatole France (*Mektebe Avdet*), Tolstoy (*Kumar*) birer metinle kitapta yer almıştır. Türkçe-edebiyat eğitim-öğretim faaliyetlerinin gerçekleşmesi için yabancı yazar ve şairlerden metin alınmasında bir sakınca görülmemiştir.

Osmanlı Devleti’nin parlak devirlerini konu edinen yazarlar; Enis Behiç, Ahmed Refik’tir.

Eserlerinin içeriğinde Eski Türk tarihi, efsane ve gelenekleri işleyen yazarlar; Ziya Gökalp ve Mehmed Emin’dir.

II. Meşrutiyet Dönemi’nde ders kitaplarında yeni kullanılmaya başlanan resimler bu ders kitabında bazı yazar ve şairlerin resimlerinin kitapta kullanılmasıyla kendini göstermiştir.

Ziya Gökalp’in “*Turan*” şiirinde bir toplumun yüzyıllardır bilinçaltında tuttuğu “*millî*” kimliğinin açığa çıkarılması ve yüksek sesle ifadesidir. Bu yüzden kitaptaki ilk metin olarak seçilmiş olduğu görülmektedir. Millî Edebiyat akımının önde gelen

isimlerinden Ziya Gökalp'in “*şuur devrinde şiir susar, şiir devrinde şuur seyirci kalır. İçinde bulunduğumuz devir galiba birinci devreye aittir*” (Akt. Filizok, 1991: 19) düşüncesine sahiptir. Ona göre edebiyat, amaç değil araçtır. Sanat öncelikle millî fayda içindir. Dolayısıyla edebi mahiyetteki eserlerinde güzellik değerini geri plana atar. Duygu ve düşüncelerin anlatılması, geniş kitlelere ulaştırılmasında edebiyattan faydalanması gerektiğini düşünür (Çetişli, vd. 2007: 263).

Ders kitabına seçilen metinler yoluyla millî kültürümüz, örf ve âdetlerimiz ve millî menfaatlerimiz benimsetilmeye çalışılmıştır.

4.2.3. Millî Kıraat (Beşinci Kısım) Adlı Türkçe-Edebiyat Ders Kitabındaki Metinlerin Kelime Hazinesi İle İlgili Yorumlar

“*Millî Kıraat*” (Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabı, bir amacı gerçekleştirmede vasıta fonksiyonunda görüldüğünden, vatansever aydınların öncülüğünde vatanın içinde bulunduğu kötü duruma çare aranması neticesinde çözüm yolları ortaya konmuş, milliyetçiliğin etkisiyle de özellikle türk milliyetçiliği temasını işleyen metinlerin sayısının fazla olmasına önem verilmiştir. Bu anlamda “*Millî Kıraat*” (Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabı kelime hazinesi bakımından zengin olduğu görülmektedir. Dönemine göre sade bir dil kullanıldığı söylenebilir. Günümüz nesillerinin anlaşılmasında güçlük çekebileceği kelime ve kelime grupları olmakla birlikte emsallerine göre daha azdır.

“*Millî Kıraat*” (Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabında, Fransızca – İngilizce kökenli sözcük sayısı sınırlı sayıda kullanılmıştır. Buna mukabil Arapça-Farsça kökenli kelime ve kelime gruplarının metinlerde yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Mehmed Emin, Ziya Gökalp, Yusuf Ziya, Enis Behiç, Rıza Tevfik, Celâl Sahir Ali Canip başta olmak üzere yazar ve şairlerin edebî metinlerinin dili yalındır.

Ziya Gökalp'in “*Turan, Türk'e Göre Vazife, Kendine Doğru, Durma Vur, Galiçya Yolu'nda, Altun Destan, Altun Yurt, Türk Enmuzeci*”, Mehmed Emin'in “*Anadolu, Silâh Sesleri ve Barut Kokuları, 10 Temmuz, İlim, Yolcu, Aç Bağrını Biz Geldik, Yavrularımızı Çoğaltalım*”, Rıza Tevfik'in “*Koca Hasan Dayı, Akşam Garipliği, Fikret'in Mezarı'na*”, Celâl Sahir'in “*Kafkas Türküsü, Türk Kızı Diyor ki*” Ali Canip'in “*Kaval*” adlı metinlerinde kelime ve kelime grupları seçiminde herkesin

anlayabileceği sade bir dil kullanılması konusunda hassasiyet gösterildiği görülmektedir.

“*Millî Kıraat*”(Beşinci kısım) adlı Türkçe-edebiyat ders kitabını oluşturan aşağıdaki metinlerden anlaşılması güç kelime ve kelime grupları sayısı yok denecek kadar az olan metinler şunlardır: “*Türk’e Göre Vazife, Anadolu, Teselli, Kafkaslar’a Doğru, Kendine Doğru, Durma, Vur, Koca Hasan Dayı, 10 Temmuz, Çanakkale Şehitliği’nde..., Gemiciler, Galiçya Yolu’nda, Altun Destan, Kaval, Altun Yurt, Gelibolu Sırtları’nda, Akşam Garipliği, Fikret’in Mezarı’na, Billur Köşk, Ses Duyan Kız, İlbahar, Nöbetçi ve Yıldız, Şehîd Mezarı, Türk Enmuzeci, Yolcu, Aç Bağrını Biz Geldik, Yavrumuzu Çoğaltalım, Türk Kızı Diyor ki, Akıllı Baba*”

“*Millî Kıraat*” (Beşinci kısım) ders kitabını oluşturan aşağıdaki metinlerden anlaşılması güç kelime ve kelime grupları sayısı fazla olan metinler şunlardır: “*Altunordu, Osmanlı-İtalyan Muharebesi, Satvetli Günlerimiz, Alman Talebesi’nin Şarkıları, Tebdîl-i Hevâ, Türk Sesi, Fatih’te Yatsı Namazı, İstanbul ve İmâr-ı Belde Belâsı, Kitâbullah, Son Ders, Muhârib Şövalyeler, Osmanlı Türkleri’nde Hayât-ı San’at, Kadınlar Hakkında, Düşen Bayrak, Karacahisar’da..., Finlandiya, Almanya’da Zirâat*”

Edebiyat-ı Cedide kökenli yazarlardan Hüseyin Cahid, Halit Ziya ve Cenab Şahabeddin’in edebî metinlerdeki anlaşılması güç kelime ve kelime grupları sayısının fazla olduğu görülmektedir. Bu duruma edebî ekollerinin etkisi olduğu söylenebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.Sonuç

Araştırma sonucunda, eserin yayınlandığı dönemin ideolojik yaklaşımının Türkçe-edebiyat öğretim programlarına yansıdığı, edebiyatımızda milliyet cereyanlarının kuvvetle kendini göstermeye başladığı, edebiyatın, birtakım değerlerin aşılmasında vasıta olarak görüldüğü anlaşılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu “*felâket yılları*” denilen II. Meşrutiyet Dönemi, hem eserlere hem de yazar ve şairlerin psikolojilerine olduğu gibi yansımıştır. Metinlerde savaş psikolojisi oldukça belirgindir. Bu anlamda eseri oluşturan metinler bu dönemi belirgin bir şekilde yansıtmaktadır. Osmanlı'nın “*felâket yılları*” nda yazılmış bir Türkçe-Edebiyat ders kitabı mahiyetindedir. Dönemin savaş psikolojisini yansıtmaktadır.

“*Millî Kıraat*” (Beşinci kısım) adlı bu ders kitabında yurt, millet, vatan sevgisi, kahramanlık duygusu en çok üstünde durulan konular olmuştur. Metinlerle yurt ve Anadolu sevgisi aşılması ve yayılması hedeflenmiştir. Genel anlamda metinler yolu ile eğitim-öğretim söz konusudur.

Bu ders kitabını oluşturan metinlerde, “*felâket yılları*”nın en karanlık döneminde, yazar ve şairler tarafından gençliğe *azîm ve ümîd* telkîninde bulunulmuştur. Bu bağlamda *Türk tarihi ve edebiyatı* birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak görülmüştür.

Türkçe-edebiyat öğretimi seçilmiş (seçkin) metinlerle yapılmalıdır. Rastgele seçilen metinlerle Türkçe-edebiyat öğretimi yapılmaz. Bu metinlerin belli bir amaç doğrultusunda etkileyici olması, hayatın kendisini yansıtması esastır.

Millî idealler millî değerlere yaslanmakla gerçekleşir. Bu da eğitim-öğretim faaliyetleriyle gerçekleşebilir. Bunun bir yolu da Türkçe-edebiyat öğretiminden geçer. Yeni yetişen genç nesillerimiz, batılı bir çocuğun sahip olduğu eğitim-öğretimi almalı;

fakat bu eğitim-öğretim faaliyetlerinin “*millî*” değerlerle yoğrulmasına dikkat edilmelidir.

Ders kitabını oluşturan metinler, dil, kültür ve sanat değerleri bakımından hitap ettiği o günkü neslin -o dönem öğrencilerinin- seviyesine göre millîlik yönüyle oldukça zengindir. Bu ders kitabıyla öğrencilere -o dönem nesline- eğitim ve öğretim yoluyla millî uyanış hareketi gibi bir hareket arzusuyla, millî şuur aşılması hedeflenmiştir.

Yazar, metinlerle bilgilendirme, metinler üzerinden edebî zevk ve kültürü aşılama gayesi taşımıştır. Yazar bu ders kitabında eğitici-öğretici bilgilere de yer vermiş, bu anlamda ders kitabının didaktik, pedagojik yönü de vardır. Batı edebiyatından seçilen metinler, daha çok didaktik unsurlar taşıyan eğitici-öğretici metinlerdir.

Ders kitabındaki metinlerde anlatılan olaylara ve bu metinlerde işlenen temalara bakılınca, eserde II. Meşrutiyet Dönemi ve sonrası yaşananlar adeta sergilenmiştir. Bu anlamda metinler, söylem itibariyle dönemlerinin izlerini taşımaktadır.

Çalışma konusu ders kitabında dönem itibariyle Millî Edebiyat akımının etkileri görülmektedir. Ulusal konu ve temaların ağırlığı belirgindir. Çünkü millîleşme cereyanı ortaya çıkmış, Türk millî değerlerini en iyi şekilde yansıtan metinler seçilmeye çalışılmıştır. Bu paralelde hazırlanmış olan bu ders kitabında genellikle dönemin en tanınmış milliyetçi, vatansever yazar ve şairlerinden metinler yer almaktadır.

II. Meşrutiyet Dönemi’ne göre oldukça sade bir dil kullanılmıştır. Türk dilinin ve edebiyatının mahiyetini ortaya koyabilecek eserler (metinler) seçilmiştir. Kitapta türlerin dengeli dağılmadığı görülmüştür.

“*Millî Kıraat*” (Beşinci kısım) adlı bu kitapta; Türk kültürü, dili, edebiyatı, mimarîsi, musikîsi, ahlakı, felsefesi, sosyolojisi, siyaseti, iktisadîsi ve tarihine dair önemli metinler bulunmaktadır. Bu metinler; Türk milletinin dertlerini, felâketlerini, hatıralarını, savaşlarını, anelerini, göreneklerini, millî davalarını, kısaca Türk kültürünü ve tarihini yansıtmaktadır. Bu anlamda, tarihî, edebî, sosyal ve siyasî konuları kapsayan bir ders kitabı mahiyetindedir. Türk uygarlık tarihinin, öğretim programlarına liseden itibaren verilmesi isteği seçilen metinlerde belirgindir.

“*Millî Kıraat*”taki (Beşinci kısım) edebî metinlerde; birlik, beraberlik ve sosyal dayanışmayı güçlendirme arzusu göze çarpmaktadır. Yeni nesilleri millî ve manevî değerler konusunda eğitime, vatan ve millet sevgisiyle büyüyen bir nesil hedefiyle metinler seçildiği, yazarların fikriyatından ortaya çıkmaktadır.

Tanzimat’ın ilan edilmesiyle birlikte toplumda meydana gelen değişim hareketlerinden dilin de etkilendiği söylenebilir. Millî Edebiyat akımı cereyanının hâkim olduğu bu dönemde, Türkçe-edebiyat eğitimi ve öğretimi konusunda birtakım eksiklikler bulunduğu, değişime ihtiyaç duyulduğu Türkçe-edebiyat öğretiminin önem kazanmaya başladığı söylenebilir.

Ders kitabı, yazıldığı dönemde, hitap ettiği kesimde dil bilincini geliştirmek amacı gütmüştür. Bu ders kitabı bir anlamda dil, milliyet ve *Türkçülük* hareketleri yolunda atılmış adımlardan birisi mahiyetindedir. Yazar bu kitapta; edebiyatı fikirlerin yayılması için bir araç olarak görmüş ve edebiyatın bu işlevinden faydalanmıştır.

Eserdeki metinlerde ortak bir tema olarak özellikle Balkan Savaşları’nın ve Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda yavaş yavaş yıkılmaya yüz tutan Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu durumun oluşturduğu ortamda, doğal olarak ortaya çıkan Türk milliyetçiliğinin etkisi bulunmaktadır.

Eserdeki metinler dönemi itibariyle hem dil hem de edebiyat eğitimi için değerlendirildiğinde, okuma alışkanlığı ve bu yolla da bir takım örf, âdet ve terbiye kurallarının öğretilmesi amacına hizmet etmek amaçlı olduğu anlaşılmaktadır.

II. Meşrutiyet Döneminde yazılan bu eser, Türkçe-edebiyat ders kitabı niteliğinde olmakla birlikte; eseri günümüz ders kitaplarıyla mukayese etmek yanlış değerlendirmelere yol açacaktır. Yardımcı ders kitabı mahiyetindedir.

Eserdeki eğitici-öğretici metinler pedagojik unsurlar taşımaktadır.

Batı’yla olan temas sonucu eğitim-öğretim faaliyetleri konusunda ihtiyaçlar daha somut olarak ortaya çıkmış, bir yandan dilin ıslahı öte yandan dilin eğitim ve öğretimine dönük etkinlikler ülke gündemine girmiştir. Bu eser eğitim-öğretimin ıslahı yönünde atılmış bir adımdır.

Osmanlıca bütünlüğü içerisindeki Arapça eksenli bir dil anlayışının, milliyetçiliğin etkisiyle yerini bu dönemde ayrı bir eğitim-öğretim alanı olarak Türkçe eksenli bir dil ve eğitim-öğretim anlayışına bırakmaya başlamıştır.

Arapça ve Farsça ağırlıklı divan edebiyatına karşı Tanzimat ile başlayan Batılılaşma serüveninde milliyetçiliğin etkisi ve dilde sadeleşme hareketleriyle birlikte mesafeli bir duruş kitapta ortaya çıkmıştır.

Türkçe-edebiyat dersinde, sanat eğitimi ve dil eğitimi konularının yanında, okuma zevkini ve alışkanlığı kazandırma, öğrencilere kişilik ve kimlik kazanmalarına yardımcı olma, onların düşünce dünyasını zenginleştirme gibi fonksiyonları yerine getirir. Ders kitaplarındaki metinler bireylerin kimlik ve kişiliğini şekillendirme açısından büyük önem arz etmektedir. Bunun içindir ki eseri oluşturan metinler önemlidir.

Çalışma konusu ders kitabı nitelik itibariyle edebî metinler yönünden zengindir. Fakat, günümüz ders kitaplarında bulunması gereken birtakım niteliklerden yoksundur. Edebî metin türleri yönünden çeşitlilik azdır. Günümüzde ders kitabı olarak okutulması mümkün olmamakla birlikte özellikle içerdiği “*millî*” vasıflı edebî metinlerden ders kitapları hazırlanırken faydalanılabilir.

5.2. Öneriler

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarında millî değerlerin hâkim kılındığı metinlerin seçilmesi veya bu yönde çalışmaları olan şair ve yazarların seçilmesi, millî şuuru benimseyen bireylerin yetiştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı öğretimi, millî bir dil anlayışı, millî kültür perspektifinden öğretimin gerçekleştiği, yıkıcı akımlara karşı koyan eğitici-öğretici, millî birlik ve beraberliği sağlayacak, Türk kültürünü tanıttacak, geliştirecek, gelecek nesillere aktaracak şekilde olmalıdır. Ders kitapları için seçilen metinlerin söylemleri itibariyle dönemini yansıtmamasına, toplumun değerlerine yabancı olmamasına ve ulusal bilinci geliştirmesine dikkat edilmelidir. Metinlerin yazar ya da şairlerin hayatları, sanatları ve edebî anlayışları hakkında bilgi verilmelidir.

İlköğretim (ilkokul-ortaokul) *Türkçe* ders kitapları ile ortaöğretimde (lisede) kullanılan *Türk dili ve edebiyatı* kitapları seçiminde dilsel açıdan ve içerdiği edebî metinler açısından daha titiz olunmalıdır.

Ders kitaplarına seçilen metinler türsel / yazınsal nitelikleri itibarıyla seçkin eser ve yazarlardan oluşmalıdır. *Türkçe* ve *Türk dili ve edebiyatı* ders kitaplarında metinlerin söz varlığı bakımından zengin olması gerekliliği, diğer tüm dersleri de kapsamalıdır.

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı ders kitabı kimliğini oluşturan metinler, ahenk oluşturma, derinlik, güzellik, incelik, zevk verme, heyecan uyandırma, millî şuur oluşturma konusunda bunu sağlayabilecek sözcük ve sözcük gruplarından seçilmelidir. Ders kitabındaki metinler, *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* derslerini sevdirecek, okuma zevk ve alışkanlığını kazandırabilecek metinlerden seçilmelidir.

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı ders kitapları için kaynak teşkil edebilecek Eski Osmanlıca Türkçesi eserlerin, Latin harflerine aktarılmak suretiyle gün yüzüne çıkarılması sağlanmalıdır.

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı ders kitapları hazırlanırken Türk kültürünü daha iyi yansıtan sözcük ve cümlelerin yer aldığı metinlerden oluşmuş kitaplar seçilmelidir. Bu paralelde *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* öğretiminde milletimizin tarihten gelen kültürünü, edebî zevkini ön planda tutan, milletimizin yaratılışına, karakterine, tarihî ve sosyal değerlerine uygun ders kitapları ve metinler seçilmelidir.

Okullarda *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* derslerinde “okuma” saatleri adı altındaki derslerde “millî” değerlerin özümsemesine öncelik verilmelidir.

Edebiyat tarihinin ayrı bir ders olarak, tarih öğretmenleri ile koordineli olarak işlenmesi *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* öğretimi hedeflerinin gerçekleşmesinde önemli rol oynar.

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı ders kitapları metin yönünden zenginleştirilmelidir. *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* ders kitaplarında tür çeşitliliğine dikkat edilmeli, öğrencilerin farklı türden metinleri okumaları sağlanmalıdır.

Dünya klasikleri olan edebî eserler aksatılmamak kaydıyla, Türk millî klasiklerine ağırlık verilmelidir.

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında, Türklüğü, Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti'ni tahkir ve tezyif eden ve insanları dil, din, ırk ayrımı gözeten şair/yazar ve bunların edebî metinlerinin yer almamasına özellikle dikkat edilmelidir.

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı ders kitapları, öğrenci ihtiyaçları gözetilerek hazırlanırken toplumun beklentileri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı dersi öğretmenleri toplumsal değerlerin aktarılması konusunda özel bir gayret göstermelidir. *Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı* öğretmenleri mevcut ders kitaplarının dışında millî unsurların ağırlıkta olduğu şair ve yazarların metinlerini öğrencilere yardımcı kaynak ders araç-gereci olarak tavsiye etmelidir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1987). *Her yönüyle dil-1*. Ankara. TDK yay.
- Aksan, D. (1990). *Her yönüyle dil III*. Ankara: AKDITYK, TDK yay.
- Aksan, D. (1995). *Her yönüyle dil(ana çizgileriyle dilbilim)*. 1.cilt, 5.baskı.
Ankara: TDK yay.,
- Aksan, D. (2000), *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dil bilim*. Ankara: TDK yay.
- Aksan, D. (2003). *Her yönüyle dil- ana çizgileriyle dil bilim*. Ankara: TDK yay
- Akün, Ö.F. (2003). “*Mehmed Fuad Köprülü*”. TDVİA, c. 28, Ankara: TDV yay., s. 471-486.
- Aslan, E. (2010). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ders kitapları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, cilt 35, S. 158, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Akyüz, Y. (2011). *Türk eğitim tarihi*, Ankara: Pegem-Akademi yay.
- Avkapan, A. (2006). *Ortaöğretim 11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında kelime hazinesinin öğretimi üzerine bir araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ay, K. (2006). *Lise birinci sınıf edebiyat ders kitaplarındaki Tanzimat sonrası yazılan şiirlerin eğitimdeki yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bakiler, Y.B. (2005). *Sözün doğrusu 1*. İstanbul: TEV yay.
- Bakiler, Y.B. (2004). *Sözün doğrusu 2.*, İstanbul: TEV yay.
- Balcı, A. (2009). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*, Ankara: Pegem-Akademi yay.
- Banarlı, N. S. (1997). *Resimli Türk edebiyatı tarihi*. 2 cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Banarlı, N. S. (2008). *Türkçenin sırları*. İstanbul: Kubbealtı neşriyat yay.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin grameri*. Ankara: TDK yay.
- Berkaltay, E. (1996) *Mehmet Fuât Köprülü'nün fecr-i atî dönemindeki edebî faaliyetleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bilgegil, M. K. (1980). *Edebiyat bilgi ve teorileri*. Ankara: Sevinç matbaası.
- Bilgegil, M. K. (1989). *Edebiyat bilgi ve teorileri*, İstanbul: Enderun kitabevi.
- Binbaşoğlu, C. (1994). Ders kitapları üzerine, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, no: 195, s.26-33

- Binbaşıoğlu, C. (2009). *Başlangıçtan günümüze Türk eğitim tarihi*, Ankara: Anı yay.
- Bulut, M., Orhan, S. ve Kırbaş, A. K. (Baskıda). Türkçeye “Fransız kalmak” üzerine bir inceleme, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.16 (1) s.1-22
- Börekçi, M. (1997). “Türk eğitim sisteminde öğretimin konusu ve öğretim dili olarak Türkçe”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 8.
- Börekçi, M. (2009). *Türkiye Türkçesinde yapı ve işlev bakımından sözcükler*. Erzurum: Eser ofset matbaacılık.
- Canlı, S.(2006).*Türkçe öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin “Türkçe” ve “edebiyat” kavramlarına yüklediği anlamlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Celilova, V. (2006). *Genel liselerin ikinci sınıflarında okutulan Türk edebiyatı ders kitaplarındaki metin altı soruları üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cemiloğlu, M. (2003). *Türk dili ve edebiyatı öğretimi*. İstanbul: Alfa yay.
- Cevizci, A. (2000). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma yay.
- Chomsky, N. (1957) *Syntactic Structures*. *The Hague*: Mouton.
- Coşku, E.(2003). Çeşitli değişkenlere göre lise öğrencilerinin etkili okuma becerileri ve bazı öneriler. *Türklük Bilimi Araştırmaları Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, 13, s.219–232.
- Coşkun, E. ve Taş, S. (2008). Ders kitaplarının metin seçimi açısından Türkçe öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.5, S. 10.
- Çalışkan, N. (2006). “Türkiye’deki ortaöğretim edebiyat ders kitapları üzerine edebiyat eğitimi açısından bir değerlendirme”. *Millî Eğitim Dergisi*, Sayı: 169.
- Çetişli, İ. (2006). Edebiyat eğitiminde “edebî metin”in yeri ve anlamı. *Milli Eğitim Dergisi Edebiyat Eğitimi Özel Sayısı S.169. s.75–84*
- Çetişli, İ. (2008). *Batı edebiyatı ’nda edebî akımlar*. Ankara: Akçağ yay.
- Çetişli, İ. (2011). *Edebiyat sanatı ve bilimi*.Ankara: Akçağ yay.
- Çetişli, İ., Çetin, N., Doğan, A., Gür, A., Demir, Ş.ve Karataş, C. (2007). *II. Meşrutiyet dönemi Türk edebiyatı*. Ankara: Akçağ yay.

- Demircan, T. (2010). *Orta öğretim dokuzuncu sınıf Türk edebiyatı ders kitaplarındaki temel değerlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dervişcemaloğlu, B.(2008).*Çağdaş batı eğitiminde nesir analizi yöntemleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Develioğlu, F.(2003). *Osmanlıca- Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi yay.
- Duman, A. (1992). *1923–1957 Yılları arasında ortaokul ve liseler için hazırlanan Türkçe, Türk dili ve edebiyatı programları üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dursunoğlu, H. (2009). *Türkiye Türkçesi yazım bilgisi*.Ankara: Vizyon yay.
- Eagleton, T. (1996). *Literary theory: an introduction*. Great Britain: Blackwell Publishing.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara: Anı yay.
- Erdem, C.(2011). *Dil ve anlatım ders kitaplarındaki metinlerin kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ergin, M. (1977). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Minnetoğlu yay.
- Ertop, K. (1990). *Bizde edebiyat öğretimi ve ders kitapları*. İstanbul: *Varlık Dergisi*. S. 997. s.7-8.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelkentepe yay.
- Es, H. F.(1939). *Sorbonne Üniversitesi'ne Türk bayrağını çektiren adam*. Yedigün mecmuası.
- Esengül, M. (2006). *İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki dil ve anlatım yanlışları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Filizok, R. (1991). *Ziya Gökalp'in edebî eserlerinde halk edebiyatı tesiri üzerinde bir araştırma*. Ankara: KB yay.
- Filizok, R. (2005). *Ziya Gökalp*, Ankara: Akçağ yay.

- Filizok, R.(____). *Ali Canip Yöntem'in lise edebiyat kitapları üzerine*.
<http://www.ege-edebiyat.org/docs/551.pdf>
- Güzel, A. (2006). *Dinî-tasavvufî Türk edebiyatı*. Ankara: Akçağ yay.
- Göğüş, B. (1993). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi ve sorunları*. Türk Eğitim derneği yay., 11. Öğretim Toplantısı. Ankara: Şafak matbaacılık.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül yay.
- Güzel, A. (2006). Edebiyat eğitiminde amaçlar ve bu amaçlara yönelik yöntem, teknik ve örnek uygulamalar. *Milli Eğitim Dergisi*. S. 169.
- Günay, V. Doğan, (2004). *Dil ve iletişim*. İstanbul: Multilingual yay.
- Hartmann, R. R. K., Stork, F.C. (1972). *Dictionary of language and linguistics*. Newyork-Toronto, John Wiley& Sons.
- Huffman, L. E. (1998). *Racial and ethnic portrayal in widely adopted reading methods textbooks*. Ph. D. Thesis, North Carolina State University, U.S.
- Işık, İ. (2007), *Türkiye edebiyatçıları ve kültür adamları ansiklopedisi*, Ankara: Elvan yay.
- İnan, A. (1959). *Atatürk hakkında hatıralar ve belgeler*. Ankara: TTK yay.
- İnan, A. (1966). Milliyetin temeli olan dil birliği. *Türk dili dergisi*, nu.82, s.90.
- İtilli, Ö. (2003). *Genel liselerin üçüncü sınıflarında okutulan Türk dili ve edebiyatı ders kitapları üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kam, F. (1998). *Ömer Ferit Kam ve asâr-ı edebiye tedkikatı*. (Hzl. Halil Çeltik). Ankara: KB yay.
- Kantemir, E. (1976). *Türkiye'de liselerde türk dili ve edebiyatı eğitimi (alan araştırması)*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Kantemir, E. (1997). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Engin yay.
- Kaplan, M. (1992). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh yay.
- Kaplan, M. (1998). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergâh yay.
- Kaplan, M. (2006). *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar–I*. 8. bs., İstanbul: Dergâh yay.
- Karaalioglu, S. K. (1980). *Edebiyat sanatı*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

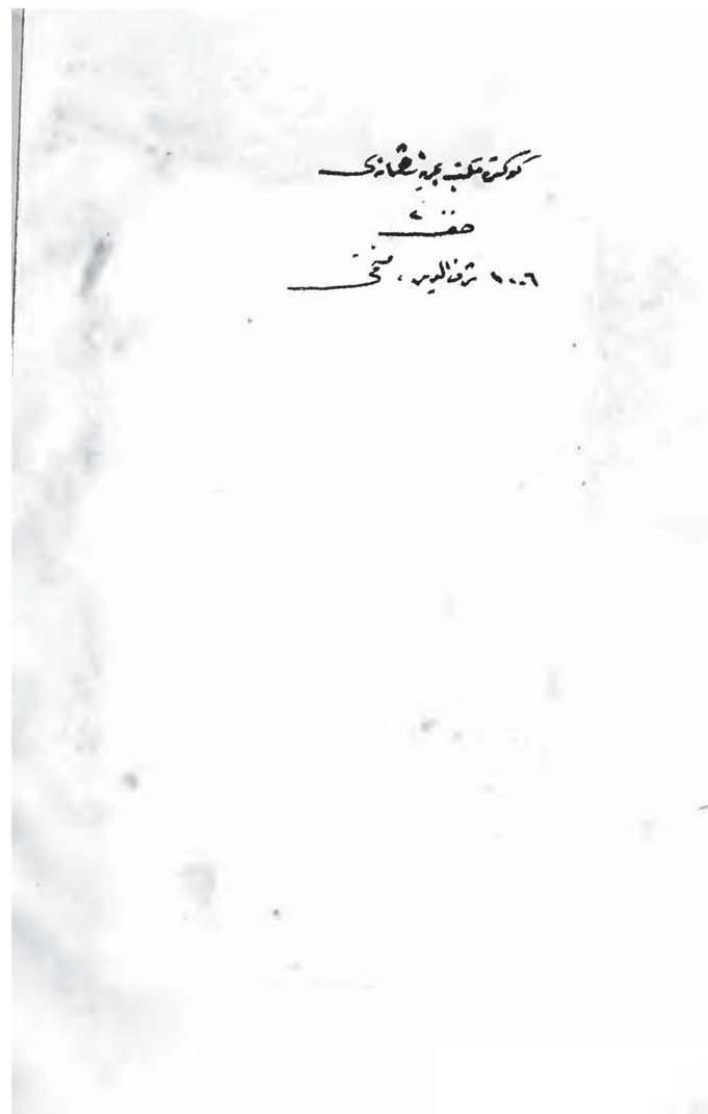
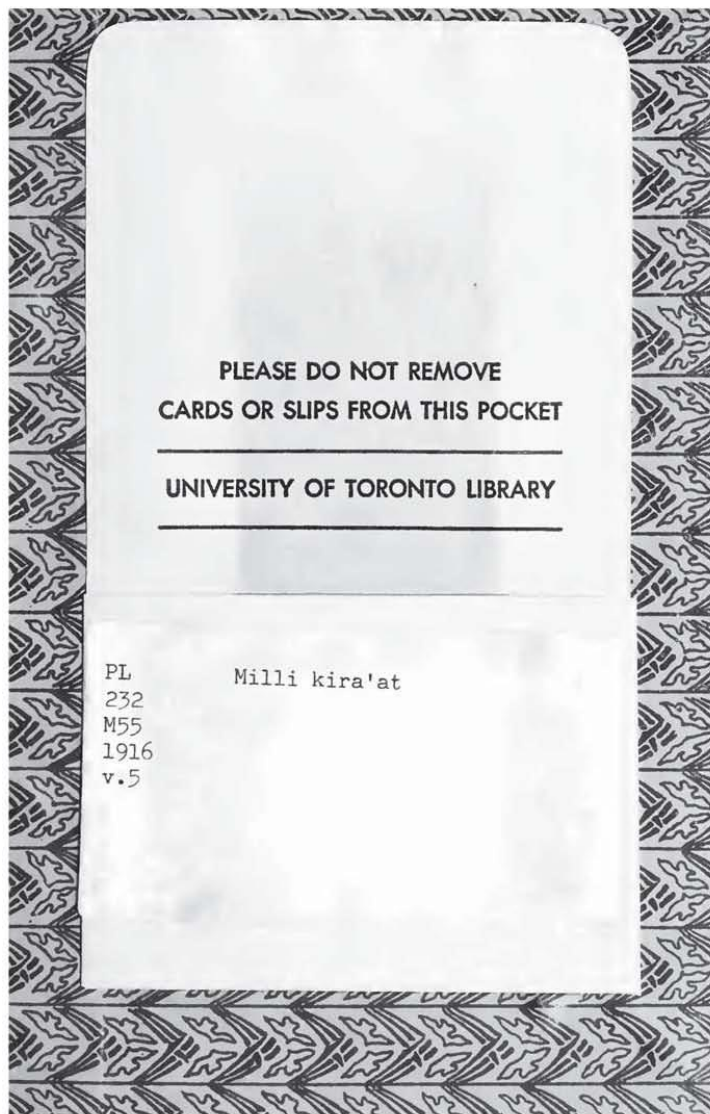
- Karaalioğlu, S. K. (2002). *Türkçe, Türk dili ve edebiyatı öğretimi*. Ankara: Anıttepe yay.
- Karaalioğlu, S. K. (2005). *Türkçe-Türk dili ve edebiyat öğretimi*. Ankara: Can yay.
- Karakuş, İ. (1992). *Genel liselerin üçüncü sınıfı için 1957 müfredat programına göre yazılan "Türk dili ve edebiyatı" ders kitapları üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karakuş, İ. (2006). *Atatürk dönemi eğitim sisteminde Türkçe öğretimi*. Ankara: TDK yay.
- Kavcar, C. (1974). *II. Meşrutiyet devrinde edebiyat ve eğitim. 1908-1923*. Ankara: Üniversitesi Eğitim Fakültesi yay.
- Kavcar, C. (1994). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri yay.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Engin yay.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaya, G. (2005). *2003–2004 eğitim-öğretim yılında ilköğretim 7. sınıflarda okutulacak Türkçe ders kitaplarındaki hazırlık çalışmaları ve metni anlama sorularının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Kaya, H. (2006). *Lise birinci sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan metinler ve metin altı soruları üzerine bir değerlendirme*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kayaalp, İ. (2002). *İletişimde insan dili*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Keleş, S.ve Yeşil, K. (2005). *Orta öğretim Türk edebiyatı dersi 9., 10., 11., 12. sınıflar öğretim programı*. Ankara: MEB yay.
- Kılıç, A. ve Seve, S. (2007). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem A yay.
- Kırmacı, A.B. (2006). *Ortaöğretim lise üçüncü sınıflarda okutulan türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının öğrenci seviyesine uygunluğunun incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kocatürk, V. M. (1964). *Türk edebiyatı tarihi*. Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- Kocatürk, U. (1999). *Atatürk'ün fikir ve düşünceleri*. Ankara: AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, Sistem Ofset.

- Koç, R. (2006). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkçenin öğretimindeki gelişmeler ve aşamalar*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Korkmaz, Z. (1991). *Atatürk ve Türk dili: Belgeler*. Ankara: TDK yay.
- Köprülü, F. ve Süleyman, Ş. (1914). *Malûmat-ı edebiye*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Köprülü, F. (1916). *Millî Kıraat (Beşinci kısım) ikinci tab*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Köprülü, F. (1980). *Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Ötüken yay., 2.bs.
- Köprülü, F. (1999). *Edebiyat araştırmaları*, Ankara: TTK yay.
- Köprülü, F. (2007). *Bugünkü edebiyat*. Ankara: Akçağ yay.
- Levend, A. S. (1960). *Türk dilinde gelişme ve sadeleşme evreleri*. Ankara: TDK yay.
- Levend, A. S. (1984). *Türk edebiyatı tarihi*, Ankara: TTK yay.
- Macit, M. ve Soldan, U. (2008). *Edebiyat bilgi ve teorileri el kitabı*, 3.baskı, Ankara: Grafiker yay.
- Madge, J. (1965). *The Tools of Science An Analytical Description of Social Science Techniques*. Anchor Books Doubleday and Comp.
- Merriam, S. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass.
- MEB. (2005). *Türkçe 6-8. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB yay.
- MEB. (2005), (2005), *Türk edebiyatı öğretim programı*. Ankara: MEB yay.
- MEB. (2005), (1973) *1739 Sayılı Türk milli eğitim kanunu. genel amaçlar*, Ankara: MEB yay.
- Ogur, E. (2009). Ali Canip Yöntem'in eğitim ve edebiyat eğitimi hakkındaki düşünceleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (2), s.379-395
- Okay, O. (1998). *Sanat ve edebiyat yazıları*. İstanbul: Dergâh yay.
- Özbay, M. (2002). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretimi. *Türk Dili Dergisi* (602). 12-120
- Özbay, M. (2003). *Öğretmen görüşlerine göre Ankara merkez ilköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. Ankara: Gölge Ofset Matbaacılık.
- Özbay, M. (2006). *Türkçe özel öğretim yöntemleri II*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özkan, M. (2009). *Tarih içinde Türk dili*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Özön, M.N. (1934). *Metinlerle muasır Türk edebiyatı tarihi*. c.II, İstanbul: Devlet matbaası.

- Püsküllüoğlu, A. (1996). *Edebiyat sözlüğü*. İstanbul: Özgür yay.
- Sağır, M. (2002). *İlköğretim okullarında Türkçe dil bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel yay.
- Saussure, F. de .(1980). *Genel dilbilim dersleri I*. Ankara: TDK yay.
- Sever, S. (2000). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı yay.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök yay.
- Sezer, A., Oğuzkan, F., Özdemir, E., Göğüş, B. (1991). *Türk dili ve edebiyatı öğretimi*, Eskişehir: AÜAÖF yay.
- Sinanoğlu, O. (2010). *Bye bye Türkçe*. İstanbul: Bilim+Gönül yay.
- Somuncu, S. (2008). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki edebi metinlerin temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Soysal, M. O. (1999). *Türk dili ve edebiyatı ile Türkçe öğretmeninin el kitabı*. Ankara: MEB Yay.
- Sönmez, V. (1994). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Pegem yay.
- Sulak, S. E. (2009). *İlköğretim okulları 1–5. sınıf türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin türlerine göre yapılarının değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tansel, F.A.(1966). “Memleketimizin acı kaybı Prof. Dr. Fuat Köprülü”, *Belleten*, c. XXX, S. 117.
- Taşdelen, V. (2006). *Edebiyat eğitimi: hermeneutik bir yaklaşım, edebiyat eğitimi ve öğretimi Özel Sayısı 169. sayı*, Ankara: MEB yay.
- TDK.(2005) *Türkçe sözlük*, 10. bs. Ankara: TDK yay.
- Timurtaş, F.K. (1981). *Tarih içinde Türk edebiyatı*, İstanbul: Boğaziçi yay.
- Topçuoğlu, H. (2003). Cumhuriyet öncesinde yazılmış ders kitaplarında dil ve edebiyat öğretimine ilişkin görüşler ve uygulamalar, *Türklük Bilim Araştırmaları, Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, sayı 13. s.373–406.
- Tuncer, H. (1994). *Meşrutiyet devri Türk edebiyatı*, İzmir: Akademi Kitapevi.
- Uygun, N. (2006), *Kültür kuramı*, İstanbul: Yapı Kredi yay.
- Uzun, Y. (2009). *Türkiye ve İngiltere’de edebiyat öğretimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ülper, H. (Editör), Arı, G., Çetinkaya, G., Güneşli, A., İşeri, K., Okur, A., Uzun, L., Yağmur, K., Yalınkılıç, K. ve Yaylı, D. (2010). *Türkçe ders kitabı çözümlenmeleri*, Ankara: Pegem-Akademi yay.
- Ünaydın, R. E. (1985). *Diyorlar ki*, Ankara: KB yay.
- Variş, F. (1991). *Eğitim bilimine giriş*, Ankara: Ankara Üniversitesi basımevi.
- Yalçın, A. (1996). Türkçe ders kitaplarının planlanması ve yazılması, *Türk Yurdu*, 107: 24-27.
- Yazıcı, R. (1991). *Türk edebiyatı*, Konya: Selçuk Üniversitesi yay., no:101, Niğde Eğitim Yüksekokulu yay., No.1.
- Yetiş, K. (1992). *Belâgat-ı osmaniyye*, TDVİA, İstanbul: TDV yay. c.5
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin yay.
- Yılmaz, K. (2008). Mehmed Fuad Köprülü'nün bugünkü edebiyat adlı eserinden hareketle edebiyata dair görüşleri, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.14, s.171-192.
- Yücel, H. A. (1994). *Türkiye'de ortaöğretim*. Ankara: KB yay.
- Web:<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?> Erişim Tarihi: 22.06.2011
- Web:<http://www.ege-edebiyat.org/docs/551.pdf> Erişim Tarihi: 07 Temmuz 2011
- Web:http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2597_0.html. Erişim tarihi 19/12/2011

EKLER

آلتون اوردو

آلتون كىشەنەر؛ قاغىلىر غىجىردار؛ اوقلر، قارغىلىر شاقىردار؛ بىكىتلەر، دىلى قانلىر باغىرير؛ اوكوزلر بوكورور؛ كوپكەر، حاولار... قار ياغار، روزكار ساوورور؛ تىپى اطراقى صارەش، كوز كوزى كورمىز... قوشان، دوشن؛ آغلاشان، كولوشن؛ قادين، ارلك، كىچ، اختيار برى برىنە كىرمش: تىلاش، چىقلاق برى كوكى چىنلاتىيور.

اوردو اوردو، جەسان جەسان انسان كورمەلىرى بىكىدىكىرىنى ايتوب قاقيور؛ برى برىنە كىروب چىقوردى. كوك قەبەسى يارادىلەلى بويە بر قارغاشانق، بويە بر محشر كورولەمشدى.

كل! كىت! طور! طوت! آص! كس! ياق! يىق! سور! كىبى بر بحالى، سرت، قورقونج، قىلى امرار هواده كورلە تور.

هر قافەنك بو كىندە ابرى اينكەر، اوكوزلر، بوكلو قىصر اقلر، طايلر، سويلى قوزولر، كوپكەر... اونلر آرقاسىندە قىزلر، چوجوقلر، داها سوكر ايانلرندە يايلىرى، بلارندە اوقلرى، اللرندە قامچىلىرى، قىصە بويو، خىرچىن، چويك آتلىرىنە بىشمش بىكىتلەر، تركلرلىنە قادينلرلى، كوكلداشلىرىنى آلمشەر، سكىرتوب، حايقىر بىيورلدى... بو ەنگامەنك قارشىسىندە اوچاسنى شاشىران قارلرى مرچ و مرچ ايدىيورلر؛ اوزاقلردە ياغىران، قاجىمەسان ابرى قوشلرى، بىپاش ابىلرى، آج قوردلرى اوركو تويورلدى...

توران

بىضلمدە، ووران طويغولر كە تارىخكە برر دەرىن سىدىر؛ بن صحىفەلردە دكل، كزىدە، شانلى، نجىب عرقكە اوزاق وياقن بوتون طفرلىرى لىلىكە طىنىندە، بىضلمدە اولور، آكلار، ايلرم بىجىل.

صحىفەلردە دكل! چونكە آتلىلا، چىكىز ظفرلە مرقى تىويغ ايدەن بو ناصىلر، او توزلو چىرچىوولردە، او افترا آمىز بحىط ايجىندە كورونمىكە كىرلى، شىرمندە، فقط شىرفە نمايان سزار واسكندر!

بىضلمدە، اوت! چونكە علم ايجون مېم قالاڭ اوغوز خانى لىم طانير تامىلە، دامارلردە پاشاز شان و احتشامىلە! اوغوز خان، ايتتە بودر كوكلى ايدەن ملهم... وطن نه تور كىادر توركلەر، نه توركستان، وطن بو بويك و مؤبد براولكەدر: توران... عىيا كوك آتپ [قىزىلدا]

6
 كوپورويور، كيتدىكى يايلىور، كيتدىكى بويويوردي؛ اوكنه كلن اورمانلرك قوجا قوجا آغاچلرى، چايرلرك ميني ميني چنلرى كى اتلرك آياقلىرى آلتىدە ازیليوز، آرقادە بریشیل اوت بیلە كورونمز اولويوردي ... دكيزلره بگزمين بويوك نهرلر، بونلرك اوكنده برر بيلان وارى قيوريله رق ياقاقلندن چقيور وتبديل استقامت ايديور، چاغلاپانلرنده بر داملا تم بيله ايشيلداما ز حاله كليوردي ... طاغلر، بو طوقانه كچيد و برمك ايچون، يا، آشینه آشینه يازيلور، يا ازیله ازیله كومولويوردي ... بو صورته، بيتمز توكنمز اوردو خلقى قارا، قيزيل، آق، باطاق قوملردن كچيدلر. طاغ، ياز، دره، تپه اورمانلردن آشدیلر؛ چامورلره بولانديلر، چيقلره يووارلانديلر ... يولده باباز، بوغالر تولدى؛ چوجوقلر، طانلر طوغدى؛ آتار، قيصراقلر دوشدى؛ قيزلر، طایلر بويوي ... دوشن دوشدى؛ تولن تولدى؛ دكيزدن بر داملا اكسيلمش كى طوفان ينه قاباردى، ينه ايله رله دي ...

7
 بر صوگ بهار صباحى ایدی. تا چين حدودندن بايقال كونه قدر شمالي وجنوبى قطعه لرده كى خلق، آغاچلرك قوغوقلرنده، طاغلرك او بوقلرنده، قولوبه لرده، چايرلرده بارينان انسانلر اوپانمه، ایزبه لرك اوگندى كى قيصراقلردن، قيميز بايق ايچون، قادينلر سود صاعمه باشلامشلردى. بو صيراده ایدی كه طاك پرندن دوغرو پارلاق بر بولوط قويه رق تا سمت رأسه كلدى، و اوراده نوردن بويوك بر انسان شكلى الدى. اذق اتلرى تيار ايتك، داوآلرلى كوتك ايچون كوزلرغى اوغوشدوره اوغوشدوره ديشارى به چيقلره، گوگك كورله ميسنى ايشيدنجه، بولولطك صيريلوب باشلرنگ تپه سنه كلدىكى كورونجه، رلره قاپانديلر. دنيانى سازغان

بعضاً، باشنده سنامور قالمىغى، صيرتنده قورد پوستندن قوجوغى، آلتىدە بارلايان آلتون قارغيسى اولدينى حالده، ايرى، كوربوز برآته ينمش. ايرى، كوربوز، بالا بيقلى بر سوارينك بردن بره كورونوشى، بوتون بو قاريشيقلقلىرى، بو چينقلرى، بو حاريلشلىرى بردن صوصدوروردى! انسانلر صوصاره، آتلر صوصاره، روزكارلر صوصار، دنيا صوصاردى! ... واونك بره تك طور! ... ديه كورله ميسنى، بوتون بو آقان، كوپورن جانلى دكيزى ديمدك طوردوروردى؛ انسانلر طورور، دنيا طوروردى! ... واوزمان، تكميل دوداقلرده، قورقونج و مقدس بر گله تيزه ردى: آى خان! ...

بو بر طوفان، بر قيامت، بر محشر ایدی. تا نيت چولارندن قارا خطى واديلردن، قارا قوروم بوز قيرلردن، قيجاق دشتلردن آقین آقین طوبلانان بو آدم طوفانى طالعالاته طالعالاته ايلرله يوردى. راست كلدىكى انكللرى قيروب ازیيوردي.

كونلر، كيجلر، هفتلر، آيلر كچدى. نوح طوفانى كى دنيانك دوراتى، تاريخى دكيشدیره جك اولان بو ايكنجى طوفان بر تورك طوفانى، ایدی. بو طوفانك هر داملاسنده بشرنگ نسل آتيسى ايچون بر باها هوق صاقلی ایدی .. بو طوفان، آروبانك، او زمان ايچون، بپيرامش، كيرلنمش چهره سنى بيقايه جق، بو طوفان روحلره نشته، كوكلره محبت، عضلاته قوت ويره جك، چليممز قادينلردن كوربوز چوجوقلر پيدا ايدم جك ایدی. بو آلتون اوردوده، ميليونلرجه ايكنجى حضرت آدم، ميليونلرجه ايكنجى ابوالبشر جوهرى واردى.

بو تورك طوفانى، بوقيض طوفانى، بشرنگ تكملى ايچون بر حالت طبييه، بر رحمت ایدی. بر نسوق فطرى، بر عنم قوى ايله كيتدىكى

میلیونلارچە توركلار بىردىن قىمىلدايدىلار؛ چادىرلار، قىزلىرى، قىزاقلىرى، داوارلىرى، حرکتە كەلدىلەر... دارى، يولاف، سوتىدىن باشقا، قىصراق سوتىدىن مايەلى، كۆپۈكلۈ قىمىزلىر، قورۇق، قوён، سىنجاپ، تىلەكلى آيى درىلەردىن كۆرۈكلەر دىكىلدى. آغول آغول يولە چىقىلدى. و:

تا كرىنك سوزىلە ،

كۈنلەشە اىزىلە ،

غەربە كىدىيورز!

غەربە كىدىيورز!

شەرقىسى سۈيۈلەنەرك ، قونە ، كوچە ، آغىر آغىر آقشە ، ابارىلەمكە باشلاندى .

توركلار ك ايلك خانى اولان «قاراخان» ئولمىش و اونك يىرنە اختيار «اوغوزخان» كىمىشىدى . فقط اوغوزخان آرتق اختيار ايدى . . . ، اونك كوچكە طاقى يوق ايدى. او بورالردە قوشا باشلىرى، قارت نىنەلەر قالاچق ، و « واران گلز » ديارىنە يالكنز بىكىت ار ككلر و كورپە قادىنلر كىدە جكلردى . بونلر ك باشنە اوغوزك آلى اوغلى : كۈن خان، آى خان، يىلدىزخان، كوك خان ، طاخ خان، دكىز خان كىچە جكلر ، و بوللردە تصادف ايتىدكلرى غول ، موغول ، تامار ، ماجار ، بولغار ، قالاچ ، قىرغىز ، طونعوز ، باشقىردە اوغوز ، ياقوت ، تارانچى ، بوريات ، اوزبەك ، توركن ، بچەنك ، هون قارده شلىرى خانلر يە ، بكلر يە ، آغالر يە ، هونكارلر يە برابر لاجەلردى . بو صورتە ، اوغوزخانە برابر آتار ، آتار بوزقىلردە ، يوردلرنە قالدىلر؛ آتار ، كىچىلر يولە دوزولدىلر .

بر هيدىل سس دويدىلر . بوندا اوچ دفعە تكرر ايتدى : كوچ ا كوچ ؛ كوچ . . . و بوتون بر قلمە اھالىسنك قولاقلىرنە بو اخطار چىنلادى . نەدن صوكر ا برى برلرینە صوروپورلردى : كو كىن اىنن بو امرى كىم وىردى؟ نرە كوچە جكنز ؟

بوندا ايلرچە دوام ايتدى . ھەر ھفتە ، جمە صباچى ، طاك بىردىن صىبىلان بر بولوط كوكل اورتاسنە كلر ، نوردن انمان شىكلنە كىرە ، اوچ دفعە : كوچ ! كوچ ! كوچ ! دىيە كورلە زدى . . .

شىمدى ھەر آغولك اولوولوى ، باشوغلىرى بولوشمشلر ، بر قورولناى قوروشلردى : اوت ، بو اخطار تا كرىدن كلىوردى ؛ ذاتا بوزقىلر سەنك سىز آى قارلر ، بوزلر آلتىدە قالىيورمى؟ اونلرە چىچك بوزى ، يىشلىك رىنى كۈستە رىيورمى؟ اونلر ك باغچەلر كوك ، چىچكلرى يىلدىزلر اولىيورمى؟ لىكن بو يتىشىرىمى! بورالردە بر يك قاقى ، كوك يك اىراقدر ، تا كرىنك بو امرى بلكە اونلر قورتارمق ايجوندى . فقط نە طرفە كوچە جكلردى . توركلر ك بر كوچوك قىسى بر زمان ، كۈنشك طوغدىنى طرفە دوغرو يورويوب آلتون « آلتى ، طاغارىنك تىلرینە آتارىخى سوروب اوزاقدن كوردكلرى چىن اولكلر نى نىسە يوب » بوراسى بزم اولاجقدر ، دىيۈب ايلر يە مديلمى؟ اورالرى ضبط ايتدىلر مى؟ قالانلر ، طوبراقلرە رىنك ، وجودلرە جان وىرەن بو يوك مەبود كۈنشك ايزىنى كۈتمك ، اونك آرقە سىدن كىتمك طىبى بر احتىياج دىكىدى ؟ كىدىلر مى ايجون شىرقىن غەربە دوغرو پارلاق بر يولى ، موجوداتى قىمىلدا تان كۈنش چىزمە شىمدى ؟ . . .

آز زمان ايجىنە ، بو بو يوك قلمە دە ، بو يوك بر حركت كوردلدى ، « كۈنشك آرقە سىدن ؟ غەربە ! غەربە ! » حواداتى تكمىل آسايە ئىيىلدى . بو قران اوزرىنە اوغوز ، اولوسلر دولوبى ؛ چوللر ، طاغلىر دولوبى

ساحلنە كەدىلەر . وكولك قيسىنى طوبەرق توركىستانە دوغرو ايندىلەر .
آرتق آلتون اوردودن آيرىلشردى .

بورالزده چاتە ، چارېشە ؛ صالدىرە ، دوكوشە اطرافى قاپلادىلەر ...
ھندستانە دوندىلەر . ايرانە كىردىلەر ، قافقاسىيە چىقىدىلەر ، عراق طرفىدىن
عربستانە يايىلدىلەر ، امر اولدىلەر ، امر ايندىلەر .. راست كەلدىلەر بويونلارنى
اكىدىلەر . قوللارنى بوكىدىلەر . بو كوش بللارنى دوغرو ئىدىلەر . انسانلارە
بويوكلك نەدر آكلاندىلەر .. شان نەدر طاندىلەر .. حيات نەدر اوكرەندىلەر .

دىكر طرفىدىن آلتون اوردو دورمايوب اېلەرىلە بوردى . روسىيانەك
جنوبى ، شالى ، قىرىمى ، فىلاندىيە ، لاپونىيە قاپلادىلەر . «كون خان»
قوماندانلىقىدە بىر قىسىم بولغارلار آيرىلدىلەر . دورېچە اوواستىدىن آشاغى بالقان
طاغلىرىنىڭ اتكەرىنە سارىلدىلەر . قويونلارنى سالىدىلەر . بورالزده قالدىلەر .
چىلىك خان قوماندانلىقىدا ماجارلەر ، ھونلەر قارپات تېلەرىنىڭ اطرافىدە
دوردىلەر . ايلك يوردلارنى ، بوزقىرلارنى پەك آز كوردىلەر بويىشىل يايلاقلارنى ،
بواق درەلەرى سۇدىلەر . چادىرلارنى قوردىلەر . اتلارنى اورەندىلەر .
اوردونىڭ سوك قىسمى ، جرمانىيا ، غول اولكەلەرىنە قىسىم قىسىم قىلىدىلەر .
روحلاردىن ، آتشلاردىن ، قوتلاردىن اورالزده كى قانسىز ، چالسىز انسانلارە
روح ، قوت ، آشىلادىلەر . بويەجە بوكونى جانلى ، آتلى ، قوتلى
انسانىت مىدانە چىقىدى . مىدانە چىقىدى ، فقط بونلارە قارەش اولدۇلارنى
اونوتىۋىردىلەر . احوالەكە ، يەنە بىر كىرىنە سالىدىرە ، بىر بىرىنىڭ وجودىنى دىيادىن
قالدىرەنە باشلادىلەر ...

توركارە كورە ، آدم اوغلى تام كوكەسىندە طوغار ، كوك آلتىندە
تولوردى ... بىر كىمەنەك دىكرى ايلك زورىلە ، ايكىنچى سىلاھىلە بللى
اولور ايدى .

توركار باپلاردىن ، نىنەلەردىن زىادە اوولورلارنى سايارلەر ، سۈەردلەردى .
آلتون اوردودە قانۇن ، ياساق ايكى كەلەننە عبارت ايدى :
صىرا ، صايغى .

ھەركىس صىراسىنى ، خىدىنى ، موقەئى بىلەجەك ، ھەركىس بويىچە
طائىياچق ، صايەجق . . . ايشتە او قدر .. بو ايكى كەلەننە جەھان جەھان ، آقان
مىليونلارچە خەلق ادارەيە كەفى ايدى :
صىرا ، صايغى ! ...

آلتون اوردونىڭ كوچەسى يىللەر سوردى . ھە باشبۇغ آغولنى آرقەسىنە
آمش ، ياساغنى دېكەتتورە ، استىقبال قىلىدە امىدلەر بىلە بوردى . خانلاردىن
كىمى ايرانىڭ خەزىنەلەرىنە ، بايقىن باقىشىلى ، قومرال سىلاھلى دلەلەرىنە ؛
كىمى غەربەك سىلەتتە ، ايرى كوزلى ، اوزون كىرىپكىلى مەھبۇبەلەرىنە ؛ كىمى غەربەك
اكتەنەلەرىنە ، آق تىلى ، اىچە بللى كوزەلەرىنە قاۋوشمىق اىستە يور ؛ قوللەرىنە
اويۇلدە او كودلەر ورسىوردى .
يۇلدە خانلاردىن بىر قىسىم اچلەرىلە ئولمور ، «ملاغ خان» كەلەرىنە
«قايا خان» [*] كىچىوردى .

قارا كلىق ، ياغمورلى ، فېرطنەلى بىر كىچە ، اورال طاغلىرى اتكەرنە «ئاي
خان» و «يىلدىز خان» مەئىتەدىكى آغوللارنى يولداشلىرى يوللارنى غائىب
اېتىدىلەر . شەرقتە دوغرو كىدە ركن جنۇبە وقوزغون دىكرى «بىر حەزىرە»
[*] غائىب توركارنىڭ تەنەبۇب اولدىنى قىبىلە «قايا خان» در ئاي خان سەھو
قوللاندىلەر .

سۇرەبىك رۇبائى

كوكده يانان بيلدبزلرك صارى آتشی
 دورغون صولر اوزرنده سوندى . اوزاندى .
 يشيل صرتلر آراسنده دوغان كونه
 تورك شهبىدى بوجه توران غریدر ساندى .
 يوز چوروب كوكدهكى بيلدىزلى آبه
 استقبالى كورمك اچون دالدى رۇبايه :

اسكى توران ايلارنده ، ايسسىز بۇرده
 آتلىرك نره لرى ايكلدى ، دوردى :
 — دستانز اوقونه جق ینه دېگرده ،
 بوبوك خاقان آلتون طاغده قورولتاي قوردى !
 آق صفالر آكلاديلر نهدر معناسى ؛
 كنج قيزلرك كوزلردن سيلدیلر ياسى .

طونوق يوزلى جنكاورلر ؛ آلتون خارغیلر ،
 طونج قیلجیلر اقرنده اوغوز بكارى ؛
 پكرى درت بوى بربرندن صرافله صوراز :
 — قانچ صصرلق مشوم طالع قابدى كرى ؟
 آتش ياندى ؛ طونج يوزلره آلو سوروندى ؛
 آلتون تحق اوزرنده خاقان كوروندى :

تجيا بولر، بركون اولوبده، دامارلرنده حالا، قيميزايه بسله ن آتارلنك
 قان موجود اولديغنى وده لرلنك طورونلرنك حالاتوركستان اووالرنده،
 سيبيريا چوللرنده ، اورال اتكلرنده ، سفيل و كيمسه سز سوروندىكلرنى
 ا كلامايه چقلمى؟ آكلاشه مایه چقلمى؟ يوقسه غافل ، جاهل برى برلرنى
 بيوب كیده چكلمى ؟...

احمد حكمت

احمد حكمت بك . — ۱۲۸۷ سنه هجره سى ربیع الاولك اوچنده استانبولده
 دوغمن اولان احمد حكمت بك ، كرید و جزائر بحر سفید ولایتلى قانچ كندامى
 صرحوم محبى سزاقى ائندىنك اولغیدر. اجدادى موره لى اولوب اوزون مدت او طولرده
 متفيلكلرده بولونمشلردر . احمد حكمت بكك جدى عبدالحليم ائندى شعر ايله اشتغال
 ايتش اولديغنى كى ، پدرى سزاقى ائندىنكده غير مطبوع . مرتب ، متصوفانه بردوانى
 واردر . يدق باشنده پدرى فائب ائتمش اولان احمد حكمت بك ، ابتدائى تحصيلنى زشديه
 مکتبنده كچيردكن صوكرا مکتب سلطانى به كيرميش و مکتبك داها دردمجى صنفنده
 ايكن ادبيات ايله اشتغاله باشلامشدر . احمد حكمت بك تحصيلنى اكمال ايتدكن صوكرا ،
 فرانسجه دن مختلف حكايه لر ترجمه ونشر ايله مشغوله اولره هيچ بر اهميت عطف
 ايديله من .

كنج ادیب ، هنوز ۳۰۹ تاريخنده يونانسانده بيرده ، برسنه صوكرا قافقاسيه ده
 شهبندر و كالنتده بولوندينى صبراده ، ادبيازده مى برغايه بولونماي لوزمى آكلامش ،
 واستانبولده هودننده ، مکتب سلطانيده سنه لرحه دوام ايدن حيات تدريسيه سيله باشاصه
 ثروت فنونده كى بش سنه لك فعال حیات ادبيه سنده ادبياتك مليه شمه سى ولسلك
 ساده لشمه سى خصوصنده چوقچ چالشمشدر . « خارستان و كلستان » عنوانلى مجموعه
 حكايانلى مى برماهيتى حائزريك قيمتليدر . حكمت بك بو اثرنى چيقاردقن صوكرا ،
 ساده لك و مليت مسئله لر نه براتداها اهميت و برمش ، و مشروطيتدن صوكرا « تورك
 ذرنكى » نده ، « تورك يورده » نده ، دارالفنونده كى تدريساتنده تورك مليتچيلكىنى
 بوتون لوتيله نشر و تعميمه چالشمشدر . آثارى آلامجه يده ترجمه ايديلن بوملى اديچن
 اليوم « پخته » باش شهبندريدر .

تلاک خاطرہ لری

عثمانی - ایتالیانہ محابہ برسی

۱۵ تمبھریں اولی ۱۹۱۱

آفریقادہ برکیچہ ، برغابہدہ ، مغتزیوم ضیاسندہ برقاچ تانیہ سیرایتدیکم
بر مبارزہ خاطرہ لری یوم . مبارزہ ، بر ماندا ایله
اونک صرتنه صیچرامش بریارس آراسندہ وقوعه
کلیوردی . اکمه سندن قارایان یارسی دہ ویرمک
ایچون زاواللی ماندانک نویدانه صیچراییشی نه
بلند ایدی !
اولا هجومک آتیلکی ، صوکراده ماندانک
یرتییی ییچیلردن محرومیتی ، ایکی قوت آراسندہ
نسبت بر اقامشدی . بیچاره حیوان ، جنواره قارشئ کندی مدافعه ایچون
اوغراشیرکن ، پارس اونک اتلرینه اون طیرناغنی بردن کچیرمشدی .
بو کسکین ، بو سیوری طیرناقلرک دلوب کچدیکی برلردن دره لر کچی قانلر
آقوردی .

ذهندہ عثمانی - ایتالیانہ محابہ سبله بووقه آراسندہ برمقارنت بولیوروم .
متجاوزده ، عینی هجوم آئی ، - هیبات - عینی مقصد ، سلاحلر بیننده
عینی تفاوت ، مدافعده ، عینی قهرمانانه غضب و عینی شدت .

حالبوکه بووقه انسانلر آراسندہ جریان ایدپور . آوروپا ایسه هر
وقتی کچی ، سکونتله ، دورمش . بو قتل عامه سیرجی اولیور . ترقی ،
مسالته پورولک ، قونفرانس ، حکم کله لرنده .. بو ، بو بویک ، بو ، بوش کله لرنده
نه الیم بر استهزا وار !

ایتالیانلر بزه جواب ویرمچکلر ؛ بزمده بر وقت جزاژرده . داه

» — تورکملتی ، ای تا کرینک الکی بوجه صوی !
» قیزیل رنکلی قوطلو ایشیق اوچاغمزده
» یاریلهدارکن طویلام که بکری دوت بوی ،
» آرتق طفر پریرلی آوچاغمزده !
» اسکی خسران یکلرینک سباندی هاری !
» اسدی کافقاس طاهرلرنده طفر روزکاری !

» کاج عصردر آلتایلرده چیچکلر آچازدی ،
» موسقوف الی دکدی دیبه ، آغلاردی صولر .
» آرتق شانله یاریلهدادی اسکی تورک آدی !
» شیددی ایدیل بویلرنده آنالر صورار :
» ینه هلال آصیلدی بی کولکله یوزینه ؟
» یاسلر ایغش دشمنلرک خائن کوزینه .

» قهرمانلر ، بوی بکاری ، یونجه ییکینلر !
» دوغان کونش روحزدن آتشلر قاپمش ..
» کلیولی صیرتلرنده یانان شهیدلر
» اجدادینک رؤیاسنی حقیقت یامیش !
» چاناق قلعه ، اومقدس قهرمان یوردی
» عصرلرک دیلرلرنده بردستان اولدی ... »

طويل سايه سنده يوزلرجه توركك يره سربله سنه مقابل ايتاليانلرڭ اوج ، درت تلف و يره دك قازاندقلى موقىياتى ، بو غزتلر بوبوك برسكون ايله اكلاتيورلر . ايتاليانلرڭ هاصى ديمك شناعتى ارتكاب ايتدكلرى بر چوق غرب اسپرنگ كوز اوكنده آصلماسى ، برشى ديمه دن حكايه ايدىيورلر . ايتاليانلر ياغما ايدىيورلر ، ياقيورلر ، ئولديريورلر ؛ بوتون بو حركاته « مملكتى ئميزله مك » نامى ورييورلر ؛ او قدر كه ، انسان وحشى حيوان آوندن بحث ايدىلدىكنه اينانه حق كهي اوليور . كچنده ، اڭ بوبوك پارس غزتلر لىدن برينڭ مخبرى ، اوزاق مسافه دن آچىلمش برطوب آتشك كوزهللكندن (!) بحث ايدىيوردى . طوبچىلر ، او قدر كوزهل نشان آليورمش كه ، قارشىلر نده كى عربلىرى ، زواللى اسكى تفكلىر يله اكين بىجر كى سربيورمش . توركلر ، كندىلرغى آرسلانلر كهي مدافعه ايتك ايجون برجامعك درونته كيرمشلر ، ايتاليانلرڭ فتوحاتى كچىكد برمشلر . مخابر بو جامعه « اوغورسز » ديمكدن كچىكىمىوردى

برباشقه سى ده : « طوبلرله بيقىلمش كوى خرابلر نده ، جنازه بيقىنلر ، مواشى سبورلر ، شاشقن چوبان كوپكلرى آراسنده كورولن تك توك برقاچ متعصب ، حاللا ايتاليانلر قورشون آتمغه چالشيور . دىيوردى . « متعصب كلسى ، دوغروسى يابربولوشدر . بارى اولسه لرا ، وقفط ايتاليانلر بونلر ي همان ياقالايوب - شهبه سز دار آغاجسه دوغروسو - زهستزجه كوتوزويورمش !

بوتون بونلر ده انسانى بهت ايجنده براقان برادرا كىزلك وار . بونك سببى شورد كه : مخابرلرغى ايتاليان اوردوسنده باشايورلر . كوردكلرى حسن قبولك تاثيرينه پك چابوق قايىليورلر . اونلر ي مسافر ايدن ضابطلر ده ، عىنى صورته ، هر كون باروت قوقوسيله بيوش اوليورلر . لكن سكون

سوكرا ، « طونكن » ده وداها باشقه يرلر ده . فاتح اويونى اوينادىغى سويله جكلر . اوت ، هپهات كه . . . دوغروسو سوزده قارشى نه سويله نيلير . بونكله برابر ، بزم سفرلرغى ، ايتاليانلرڭ طرابلس محاربه لرندن ، پك . . . پك آرزقانى اولدى . لكن هر شىئه رهمآ تاريخمى لكليه جك بر پارچه جنابت قالدى ؛ بونك ايجوتدر كه ، بزم ماپوسانه اعتراضتم يالگىز ايتاليانلر ده دكلر ، هپمزه . . . آوروبانك خريستيان نامنى طاشيان بوتون ملترينه شاملدر . دنباده بزدن داها قاتل كيم وار ؟ دوزداقلمزده اخوت ترانه لر يله هر سته داها جهننى برآلت حرب ايجاد ايدن . . . ياغماچىلىق ايتك ايجون ، اختيار آسپايى ، بىچاره آفريقاي آتشلر ، قاتلر بويان . . . عرق اسوده . . . عرق اصفره منسوب اولان بىچاره لر ، حيوان معامله سى ايدن بزدكلى يز ؟ . . .

هر يرده ، بزمكنه بىكزه مبن مدنيتلر ي طوب آتشلر يله ياقيورلر . اكلامه دن ، اكلامنه لزوم كورمه دن ، بزمكى قدر عملى ، او قدر منفعتپرست ، او قدر مسلح دكلدر ، ديه بومدنيتلر استخفاف ايدىيورلر . بويرلر قاتلر يمزدن قورتولور قورتولماز ، بزم او طويق بيلمه ين حرصمزه آماجگاه اوليور . كورده ك جزاسنه حكوم ايشجىلرغى ، كوچوك صنعتلر ئولدوردهن بوبوك فابرىقه لرغى ، مملكتمىزڭ حرصلرغى ، ايدىسزلكلرغى . . . بوتون قارىشقىلغى ، بوتون چيركىلكنى ، ايرلرله نقل ايدىيورلر . نزيه ، فسونكار نطقلر تماطلى ايتدىكىمىز آروپا مرا كىزندن اوزاق مملكتلر ده بى ايش باشنده كورده نلر ، انسانىك مرحمه دوغروسو ، « هونلر » زمانندن برى اون خطوه آتامادىغى تسليم ايدلرلر . بونكله برابر ، بالذات چينلر كه ده بى تصديق ايدلر جكلر ندىن امين اولارق دىرم كه : صوك چين سفر نده لائينلر . . . يعنى فرانسىلر ، ايتاليانلر ، سائرلر ينه نسبتله قياس اولوماز درجه ده شفقت ، ملايمت كوستردىلر .

فرانسه غزتلر لىدن بر چوغى ، ضمناً ايتاليا لهنده كورونيورلر . مكمل

کریده آنجاکی عثمانلی حکومتی قالدی. لکن بوء اونلر کبی دکل؛ کندینه دوقوندورمايور. اولادینی کیرمکه باشلايار تجدد پرورلک یاراسنه رغماً، ینه مدھش بر مجاهددر. اونک مغرور و قهرمان اوردوسی، قانک صولک قطرہ سنی دوکنجه به قدر، مدافعه دن فارغ اولما یا جقدر.

پیرلوتی

پیرلوتی . — فرانسه نکه شو صولک اونوز سنه طرفنده بیشه بر دیکی بوووک حکایه نویسردن بریدر. بجریه سلکندن بیشه رنک وظیفه سی انتفا سنجه دنیانک الله کوزله و جمہول قطعہ لرینی کورہقی، اوسترا لیا بی، چینی، ژاپونیا بی، طونکی بی، شمالی آفریقا بی، ایرانی کزہن، و مملکتزده ایکی دفعه سنہ لرجه اقامت ایدن « پیرلوتی »، کائناتک بو مختلف قطعہ لرینی بوووک بر قدرت رسامانہ ایله مصور حکایه لر یازمش و نہایت فرانسز انجمن دانسته داخل اولمشدر. موضوع لرینک کوزہ لکی ویکیلیکی، حکایه لرندہ موضوعه ک ساده لکی، اسلوبنک رنک خصوصیتی، لساننک سلاستیه، « پیرلوتی » بو تون فرانسز ادبایی آرا سنده تمایز ایتمشدر. شرقک وبالخاصه مملکتزک مناظر طبیعیه سنی او قدر قدرتله تصویر ایدن هیچ بر ادیب بو قدر. مملکتز می پاک چوق سوون بو بوووک ادیب، طرابلیش غربت و بالقان محاربه لری اثنا سنده، آورو یاده تورکار لہندہ بر جریان آچمہ تک باشنه جالیشمش، و بالاخره، ادرنہ تک استردادندن صو کرا مسافرة مملکتزہ کلدیکی ائادہ، تورکارک قدر شناسلغنه تکرار شاهد اولمش، حقدہ بوووک حرمت و محبتلر کوسترلشدر.

زمانلرندہ، ہبسنک صمیم روحی، بوتشبتک نامردانہ، بو سائٹک ظالمانہ اولدینقی، شہہ سزکہ بردرجه به قدر تأثرله ادراک ایدیور. لکن، متجاوزلر طرفنی التزام ایدن فرانسز غنہ قہری، وجدان ملی به هیچ بر زماندہ بو قدر بیگانہ اولما مشلردر. بن بوجہندن امینم. چونکہ بر چوق کیمسہ لرہ، بر چوق چینتجیلرہ، کویلرہ بونک ایچون تہ دوشوندکلرینی صوردم. فرانسدہ هر کس بر بہت الیم ایچندہ. ایتالیانلری متحداً قبیح ایدیور. بن بو حقیقی، هیچ دکلسہ آفریقادہ کی یدی میلیوندن زیادہ عرب تبہ منزک خاطر ایچون، سسم چقدینی قدر یوکسک سویلورم. مطبوعاتک بو ماجرا دہ کوسترمش اولدینی طرفکیزلک، عرب تبہ منزک قلبندہ یأس و عصیان او یاندیردی.

صیراسی گلشکن شونی دہ علاوہ ایدم کہ، بز، تابعیتزده بولونان عربلرہ جدآ موجب خجالت اولہ جق معاملہ لردہ بولونیورہ اونلری بہبودہ مظالم آلتندہ ازییورزہ جزا بردہ، تونسدہ، یوزلرجه مسکین کوچوک مأمورلر مز وار؛ عربلرہ ابلہ سائہ برغرور ایله معاملہ ایدیورلر. اونلرک پورہ کندہ کیزلی بزکین او یاندیرییورلر. بوکین، سوریه به، فاسہ و ترمسق اولورسہ اولسون بر اسلام دیارینہ طاق طاق کیدن مهاجر قافلہ لرینی حاضرلا یور. خرابستان آورو یانک نظرندہ، بو تون مسلمانلر، صیدی مجاز اولان بز شکار سوروسندن باشقا بر شی دکلدز. بر آندہ مملکتی خونین برکول و کیمک بیغینی حالہ کتیرن اولدیریمی آتلرک فائقینی بوزندن، آورو پاء عمومیتہ، بو آولانشاردہ موفق اولیور.

ایشته آفریقادہ بو صید - آغیر بر اسازتک زبونی اولان مصردن کچرک - مغربدن زنبکارہ قدر همان تمام اولدی؛ عینی صورتلہ، بو تون هندستان مسلمانلری دہ اسارت آلتہ کیدی. بری شہالند، دیکری جنوبدن ایکی دہشتلی آوجی، ایران ایچنہ دوغرو ایارلیوب دورییور...

— كوكلردم سولدى سياه خسران كلارى ؛
 « فاختلرك بويوك روسى اوياندى يته !
 » (آلتون صوى) ك بيتدى آرتق مام سيلارى ،
 « كيردى ظفر موكلرى توران ابلته ..
 » تورك شهبىدى ! ظلمت ياپدى ، قالدېر باشكى ؛
 « سىل شفقتلى كوزلر كدن خسران ياشنى ! »

مفكورهمك رۇياسى مې ؟ .. بيله مدم بو ..
 حقيقتىدى ! رۇيا دىك حقيقت دىك .
 اى روجه آتش قويان مقدس دىلهك
 بكا يالكىز سىنلەك رۇياك حقيقت اولدى !
 آتش كوزلى هلالكك اوپوب ساچنى
 سوردم :

— نروده ، كوستر بكا آلتون تاجىكى ؟

ايسىز كيجه ... بردن بره قارشى ظاهرلردن
 بر قارا كلنى اوغولتوبله شىمشكلر چالدى ؛
 تا اوقده بوكسه ليركن قازا بردومان
 پنه هلال كوك يوزندن شفقتله بائدى ؛
 — « تورك شهبىدى ، قانلر كله بيقا ساچى !
 قويدم سنلەك مراد باشكە آلتون تاجىكى .. »

ظفر دستانلىرى

سهرېم رهنمولى

ظلمتندە مې قالدىم ، نه بو آقتاملك حالى ؟
 بر غريبلك چوكلش يته دورغون دىكيزه ...
 بىكزه تيردم بر ورمل سارى بىكزه
 آلتون تاجىلى ، مام يوزلى كوزله هلالى
 يته دوغمشن ؛ وادىلرە دوكلش ساچنى ؛
 فقط نروده ، كوره مدم ، آلتون تاجىكى ..

— آلتون تاجىلى بوجه هلال ، سن قاچ عصردر
 اولادىكك خسرانته ياشلر دوكرسلەك ،
 نازلى « اورخون » سولرېته مەكس ايدرسىلەك ،
 بشىل « طونه » بولر نده كوزلر ك قالير ؛
 سىنلەك كورن اجدادمك شان دىملرې ؛
 آكلات شىمىدى عصرلر ك مائىلرې ؟

مائى ، دىرېن بر قارا كلنى .. ايسىز بروادى ...
 يالكىز ، اوزاق بوشلقرده اسكى بر قوال ...
 لکن بوسس جىدرلر ك سى :

— « اى هلال »

طاق تاجىكى ، قهرمانلىق كونلرى كلدى !
 هانكى آلتون قاولكدى بوسر اولى سس ؟
 دوشونوركن ، كوك يوزندن كلدى بر نفس :

فوق‌العاده موجودی که، قوه عائد خصوصاً ذره قدر تردد کوستر میور، دول سائر به قارشى تمقيب ایلدییکی حمایه بولتیقه سنده هپ ضعیف اولان جهتی التزام ایدیوردی . بو بولتیقه ده اوله برصقوت ، عثمانلیقه مخصوص اوله بر مخالفت ابراز ایدیوردی که ، تحت حمایه سنه آلدینی حکومتک هیچ برخطاسنی نظر دفته آلمایور ، آنی کندی سیاسته ایرات مضرت ایتمه جک بر صورتده حمایه ایتمکدن خالی قالمیوردی .

« سلیمان قانونی » بومسلکده ختام عمرینه قدر دوام ایتمش ، فرانسوانک خصمی « شارلکن » عثمانلیله تأسیس مناسبات ایچون موسیو « سه یه » ی « سلیمان قانونی » نك آستان سلاطین پناهنه کونده ردییکی زمان ، مهاج مظفری سوصورتله جواب ویرمشدی :

— « شارلکن » بنله عقد مصافقات ایتمک ایستیورسه ، شونی قطعاً خاطرندن چیقارماسین که ، « فرانسوا قرال » نیم اگ برنجی دوستمدر ؛ بناء علیه اولآ آندن غصب ایتدیکی برلری ویرمه لی ، زورله آلدینی پاره لری احاده ایتمه لیدر . آرامزده تأیید مخالفت ایچون آنجاق او زمان مذاکره ایده بیلیرز ؛ آندن اول ، ممکن دکل برشی اولاماز . چونکه ایمبراطور ، « فرانسوا » به قارشى يك بویوک شدتلر کوسترمشدر !

« سلیمان قانونی » بوفکرنده جدآ ثبات ایتمش ، « برنجی فرانسوا » به معاونت ایله مکی قطعاً دریغ ایتمه مشدی : حتی قیودان دریا « خیرالدین پاشا » به لازم کلن امرلر ویرلش ، دونانما کلیبولیدن حرکت ایچون ترتیبات ایله مشغول اولمغه باشلامشدی . « سلیمان قانونی » فرانسوانک سفیری « پولهن » به تأمینات قطعیه اعطا ایدیور ، « فرانسوا » به کونده ردییکی نامه مخصوصده : « مرخص مخصوصک پوله نك رجا واسترحاماتی نزد شاهانه مزده قبول بیورلمغه هر درلو لوازم و مهماتی حامل اولان سطلوتلی دونانما مزری معاونته مأمور ایلدم . قه داندون خیرالدین پاشا امر مخصوصی ادرسال ایلدیک اولم

سطلوتلی کونلر

« برنجی فرانسوا » ، « شارلکن » ک جسم اوردولرینی بوتون حرص وانتقامیله بریشان ایتمک ، آ نلردن حقیقی برانتقام المق ایچون قانونیک سلاح مظفرتنه التجایله دیکی زمان ، « سلیمان قانونی » مظفر اوردولرله ماجارستانک واسع محرم الزنده دولاشیور ، طونه نك بی آرام دالغاری اوزرینه قورولان کوریلردن متدباً نقلیات اجرا ایدیوردی . « سلیمان قانونی » استانبولده مدبذب سرایلر ایچنده آنخا ایله دیکی تدابیر سیاسییه ، مزراق پارلیتیلری ، بایراق تموجلری آراسنده ، سیار بر کاشانه ظفر تشکیل ایدن چادرلر ایچنده دوام ایدیوردی . بر کون « بودین » ده معیت قوماندانلری و مظفر اوردوسی ایله یکی بر سلسله ظفرک ترتیبات اولیه سی ایله مشغول اولدینی صبراده ، « برنجی فرانسوا » طرفندن مرخص صفتیله کونده ریلن « پولهن » ی حضورینه قبول ایتمش ، « برنجی فرانسوا » نك حرص انتقام ایله مشبوع رجا واسترحاماتی بروقار مردانه ایله دیگله مشدی . « برنجی فرانسوا » بو استرحامینده ، « سلیمان قانونی » اوردولرینک قوت وبسالندن استمداد ایدیور ، مانش دگزنده غیر قابل غلبه ، قانقیت مکمله بی حائز بر قوت تشکیل ایدن « شارلکن » ایله « سکزنجی هانری » دونانما لرینه قارشى بر قوت وجوده کتیرمک آرزو ایلوردی . « برنجی فرانسوا » بوقوتی وجوده کتیرمکه موفق اولدینی آندن اعتبارآ ، بحرآ برقانقیت کسب ایله جک ، بحر محیط اطلاسیده غائب ایله دیکی حاکیت بحریه بی ، بحر سفیده مظفر ، سطلوتلی بر دونانما ایله وجوده کتیره جکدی .

« سلیمان قانونی » ، « برنجی فرانسوا » نك بوتون دسانسه واقفدی . اونده ، قوتنه اعتبار ایتمکدن متولد اوله بر جسارت فکریه ، بر لاقیدی

عثمانی دونانماسی «ره چپو» صولزندن مفارقت ایتدکن صوگرا، روما ساحلرینه دوغرو حرکت ایدیوردی. دونانماده راجین، «پورطودانچپو»، «چپویتاوه کیان» ساحلرینده شانلی سنجاقلریله عرض اندام ایتدیکی زمان، «روما» ده عظیم برخوف ودهشت حکمفرما اولیور، اهالی، متاثر وپریشان، طاغاره التجا ایدیوردی. اوچ آیدن بری انکین ده لیزل اورتیسنده طولاشان بوسغان ظفر، «آلب» اطهسنگ شیلنده «نیوم نیو» ساحلرینه قدر کلدیکی حالدی هیج برقصیه تیساوز اتمه مش، کدرکاه سطوقی اوزرینده هیج بر اثر خسار بر اقامشدی. ایتالانلر، آنلره، امین ومعلمین، اوزاق کتیریورلر، پارالری داٹما پشین آلیورلر، عثمانیلرینده هیج برضرر کورمیورلردی.

«خیرالدین پاشا» دونانماسی طبل وکوس آوازه سیله «مارسیلیا» کورفرینه داخل اولدینی ائنده، بوتون اهالی ساحلره قوشیور، مارسیلیا کورفرینک شعاع شمسه قارشى پارلایان مائی صولری اوستنده مستانه توج ایدن عثمانی سنجاقلری تامشا ایدیورلردی. عثمانی دونانماسی اوزاقدن کورونور کورونمز لیمانده عظیم بر فعالیت حصوله ککش، «فرانسوا دو بوریون» قومانداسنده بولونان فرانسمز دونانماسی، عثمانی دونانماسی استقبال ایچون فوق العاده تدارکات اجرا ایلمشدی. تموزک طراوتدار، لطیف برکوننده، مارسیلیا لیماننده عرض اندام ایدن عثمانی دونانماسی، تاریخده مثلی سبق اتمه مش بر شطارت فوق العاده ایله استقبال ایدیورلردی. عثمانی بایراقلرینک نؤک کلکونوی اوزاقلرده مشاهده اولونور اولونماز، فرانسمز بحر بیسی مسرت و شطارت آوازه لریله بوختشم دونانماسی استقبال ایدیور، فرانسمز بایراقلری بارباروسک کنارش سلطوت و قهرمانیسی اوکئنده تیرمه تیرمه یه دیره کار اوزرینده اینیور، چیقوردی. فقط «بارباروس» بوی فائده مراسم واحتراماته قطعاً اهمیت و برمیوردی...

احمد رشید

وتعلیاتیکی دیکلمه سنی و دشمنلریکی محو و پریشان ایدمک تدابیر آنخا ایلهمه سنی فرمان بووردیم. طرزنده بیان معلومات ایلدکن صوگرا، شو سطرلری علاوه ایدیوردی: «دقت ایت که خصمک ینسه سنی اغفال اتمه سین. چونکه او، کندیمی ایله متادیا حرب ایلهمکه عزم قطعی حاصل ایتش کورمرسه، هیج بر زمان سنکله عقد مصالحه ایتک آرزو ایتز!»

«خیرالدین پاشا» امر پادشاهی بی آلیر آلاز، نیشانک لطیف برکوننده «چناق قلعه» دن حرکت ایدیوردی. عثمانیلرک سطوت جهانگیرانه سنی بحر سفیدک بی پایان مائیلکلی ایچنده کوسته ره جک، «نيس» ساحلرینده، «طولون» کورفرلرینده ارانه مهابت ایدمک اولان بودونانما، یوز اون چکدری، قرق قالیون، قرق ماونه دن عبارت بولونیوردی. «خیرالدین پاشا» نك طبع شدیدی ایله متناسب بر سرعت فوق العاده ایله حرکت ایدن دونانما، هدف حرکاته وصول ایچون سرعتله قطع مراحل ایدیور، آرزو بر زمان صوگرا «سینا» بوغازینک مست ورا کد صولرینده، «ره چپو» نك مائی افقزده دوغرو امتداد ایدن زرین ساحلری قارشینده لنگر انداز اولیوردی. دونانمانک هدف حرکاتی «مارسیلیا» شهری ایدی. دونانما، «ره چپو» ده صوا لقی ایچون توقف ایتشدی. فقط اهالی بوکواقم اولمادقلرینده، عثمانی دونانماسی رودی خبر آلیر آلاز فرار ایتشلر، شهرده «ره چپو» شیاوسنی مدافعه ایدمک آلتش کشیدن باشقا بر قوت بر اقامشلوردی. عثمانی عسکری صوا لقی ایچون قره یه چیققلری حالدی، «ره چپو» قلعه سی قوماندانی «دیغو غانه طاتو»، آتی بر تهرضه دوچار اولاجندن قورقش، عثمانی عسکرلری اوزرینه مدهش بر آتش اجرا ایلمشدی. «غانه طاتو» نك بوحرکتی کندیمی ایچون بویوک برفلاکت اولمشدی: «خیرالدین پاشا»، بو وقته بی خبر آلیر انماز، درحال طوبلری ساحله چیقارمش، «ره چپو» قلعه سی متعادیا آتسه طوبه رق نهایت فتحه موفق اولمشدر.

آلمانە ئىلھامىنىڭ شەرقىيىرى

[جبال وتلالىدا لايىموت مېشە آغاچلىرى ظفر اكليللىرى كې پارلايان
خىدە نالە مەلىكىتى ، طرفىزا تىپەلىرى آلتون تىللى شىعاع شىمسىڭ تائىرىپە
پارىلدايان يىشىللىكلەرە مستغرق واسم اولكەينى بىليرمىسىڭ ؟

أوتە بىليرم ، آلمانلارڭ وطيندەر ...

يالان نەدر بىلنمەين ، انسانك سوزى حقيقت دىيە تلىق اولونان كوزەل
مەلىكىتى ، بوتون مشاق ومزاح حىياتىنەك صميمى عشق ومحبتك تائىرىپە زائل
اولدېنى جنت كې اولكەينى بىليرمىسىڭ ؟

أوتە بىليرم ، آلمانلارڭ وطيندەر ...

ناموس واستقامتىڭ ملجائى ، صلابت دىنيەنك مركزى اولان مەلىكىتى ،
طائىلى سىنىلە اهل فضىلتە شىوابات جىلپە وعدە ايدەن اھتقاد دىنيىڭ سىلانت
سۆردىكى كوزەل اولكەينى بىليرمىسىڭ ؟

أوتە بىليرم ، آلمانلارڭ وطيندەر ...

أوتە شان وشرف سىڭدەر ، اى وطن . كره ارضە ، ائك امتازىرى
سەن تىشكىل ايدەرسىڭ . جەھاتقىمىت حرىتىڭ ائك زىادە جلوہ نماى مباحات
اولدېنى ىر سىڭ سىنە شىقتىڭدەر ...

أوتە ، عھد وقىم ايدەرزكە بوتون ھويت روحيە مزلە ، بوتون قىلمزلە
سنى سۈە جىگىز ؛ بوتون حىياتىزدە سگا لايىق ، سىڭ تارىخىڭكە شىرقىجىش
اولقىدن باشقا ھىچ بر غايە تەقىب ايتىمە جىگىز .]

*

*

[اى وطنم ، ئولجە يەقدەر سگا قارشى عشق ومحبتىدە صادق ووفادار قالاچىم ،
ايشتە يمىن ايدىيورم . بوتون مالى ، موجودىمى ، حتى حىياتىمى آل ، ھې سىڭدەر .
يالگىز سوزلە ، شىرقى ايلە دكل ، ائك مشكل زمانلارگە ، مچارىنەنك
ائك قىزغىن دىققەلرەندە سىمىز آئىم . محبتىم انساناتنىڭكە حاضر .]

نەپەرگە كۆرە رىئەت

وظيفەنە ؟ كوكدن ايتىن برسسىدەر :
صويدن كان طويغولرە مەكسىدەر !
بىن عسىكرم ، اووستىدە قوماندان ؛
باش اكرم ھراسىپتە ، سورمەدن .

كوزلىرى قايارم ،

وظيفەمى يايارم !

حكىمتى سورمەم ، اىچە ائەم ؛
آسىمدەر ، اوكا قارىنى كەلم .

حىلقنە ايلەشم قناعت ،

بىدن اوكا قىدىسىز ، شىرطسىز اطاعت .

كوزلىرى قايارم ،

وظيفەمى يايارم !

بىم حىقم ، منقىم ، آرزوم يوق ...

وظيفەم وار ، باشقا شىئە لزوم يوق .

عقلم ، كوكام دوشونىزىلر ، طويارلر ؛

اوندىن كان بوپروقلەرە اوبارلر .

كوزلىرى قايارم ،

وظيفەمى يايارم !

واردىزدەم بودىيالىك اوتەمى ،

اولاسەيدى وظيفەمك كورسىسى ..

پوسسىس مطلق ماوردان كىيور .

حتى نردەيسە تا اورادن كىيور .

كوزلىرى قايارم ،

وظيفەمى يايارم !

ضيا كوك آلەب

آناطولی

کنجک

یورویوردم : آغلا یوردی ایرماقلر ؟
 یورویوردم : دوشویوردی ییراقلر ؟
 یورویوردم : صارارمشدی یایلار ؟
 یورویوردم : اکیلمشدی تارلار .
 برسس دویدم ،

دونوب باقدم : برقادین ،

کوزلر دونوک ، قاشلر چاتیق ، یوز آرغین ؟
 دریلری چاتلاق ، باغری قاب قارا ؟
 صاخ ائک ناصیرنده بر یارا ؟
 باشنده بر اسکی بوسکی پشتمال ؟
 قولتوغنده بر یامالی بوش چووال ..!

» — نه او باجی ؟

— اوت ییورز ، تولاجق !..

— تارلاک یوقی ؟

— نه اوکوز وار ، نه طوپراق ..

بوکونه دک ایرغاد کپی دیدیدم ؟
 چیفته کتدم ؟ اکین پیچدم ؟ کچیندم .
 بوندن سوگرا . . .

— قوجهک نرده ؟

— بن طولم ؟

قوجهم شهید .. بر ننه وار ، بر اوغلم .

کرک سنک و کرک ماتم کونلرند سنک دوستلرک بنمکیلر اولاجقدر . عمرم
 دوردقه سنک دشمنلرک بنمکیلر اولاجقدر . چونکه سنکله اتفاق زوال ناپذیردر .
 یکانه مدار کسلیم ، ائک بویوک مدار سعادت سنسک :
 ایشته یمن ایدیورم ، ای وطنم ، مال و جام سنسکدر ، تولتجه یه قدر
 سنکا صاهق . قلاجغم .]

[ایشته مایس آبی کلدی : آغاچلر بهارلره مستغرق . سیاه اندیشه لر
 ایچنده کوشه استراحتده قالمق ایسته یناره وای ! فکرم ، روحم قبه سما
 آلتسده . اوزاقلره دوغرو حرکت ایدن بولوطاری تعقیب ایدیورم . طلم
 مجهولیتک بی پایان قاراناقلرینک ایچنه دالمق ایسته رم . یکانه امله بودر .
 ای سوکیلی بابام ! ای شفقتلی آتام ! سزنی اللهک حمایه سنه تودیع
 ایدیورم . اوزاقلره ، اوزاقلره دوغرو رهرو اولیورم . نیم قطع ایتمه دیکم
 نه قدر بولار ، هنوز طامادینم نه قدر شرابار واردر !

ایشته یوله چیقیورم . بگا کونشک فرحفا شماعی رفاقت ایدیورم .
 ایشته دلریا طاغلمری آتلا یورم ، ساکن وادیلری قطع ایدیورم . صولرک
 طاتلی طاتلی زمزمه لری ، آغاچلرک طرب آور شاقیردییی قلبی تشیظ
 ایدیورم ، تفتیلرم طبیعتک متلون ترنملرینه قاریشیورم .

ایشته آقشام اولدی . اورتالنه قارانلق باصدی . یولده خان یوقسه
 مانی سنانک قبه سی آلتسده اویویاچغم . ییلدیزلر بگا بکجیلک ایده جک ،
 روزکار بگا غنجه لرک بوشلرینی کتیره جک . کون آچیلمه دن شفکک بر
 یوسه سیله اویانوب قالقاجغم . یولجیاق ! یولجیاق ! حر و سربست متملمک
 ائک دهرین املی . کوکسده حیات نفحه لری چاریشیورم . ای طلم مجهولیت !
 بیجون بو قدر کوزم ، بیجون بو قدر خاذه دارسک ؟]

— صويك ، صويك ؟

— اونلر دىخى ھې يوقسول !
آھ افندى ، بزه قارشى استانبول
نەدن بويە برسرت ، يالچين طاش كېي ؟
طشترەلرگە حيوانلغى نصيبي ؟ ..

خايير ، خايير ، بونصيبى المى ايچون طوغمادك .
اونك ايچون طوغدككە سن قادينلەك حقيله
اوجاغلكك قارشىسنده سعادتە ابرەسك ؟
كوكسكى قاپارتديران آنتەنكك عشقيله
اولادكە سودك كېي پاك دويغولر وىرەسك ؟
سن بر عزىز يولباشسك :
سنىك سسك حيات ايچون دوكوشمكە قوشدورور ؟
سنىك سوكيك وطن ايچون فداكارلىق اوكرەتير ؟
سنىك يوزك انسان ايچون بر مرحمت طوبورور .
سنىك ايله انسان اوغلى يريوزىغى شلەتير ! ..

اي مبارك آناطولى طوبراغى !
ھانى سنىك بختيارلىق حقوقك ،
حردوشونجەك ، مىلى دويغولك ، قانونك ؟
ھانى سنىك يكي روحلى چوجوغلك ؟
سوكيك ، نشەك ، چانغيك ، توركوك ، اويونك ؟
اي دزدليلر ياناغى !

نە وقتەدك كىنجلككە حقارت ،
بو آيرىلق ، بو كوز ياشى ، بو تولوم ؟ ..
بو بسرت دەمير ، بو آغىر يوك ، بوتلم ؟

يازيق ، سكا آغلامايان شعرە ؟
يازيق ، سكا تترەمەين وجدانە ؟
يازيق ، سكا اوزانمايان اللره ؟
يازيق ، سنى قورتارمايان انسانە ! ..

*
اي وطنك باغرى ياتىق بوجاغى !
ھانى سنىك بركتلى حصادك ،
پشيل بوردك ، مسعود چاتىك ، شن چيقتجيك ؟
ھانى سنىك مدنيت حياتك ،
يولك ، كوپروك ، قازماك ، ايكنەك ، چكىچك ؟
اي توركللكك اوتاغى !

نە وقتەدك بو آجىقلى سفالت ،
بو ويرانلق ، بو ايگىلى ، بو قايغو ؟
نە وقتەدك بو اوغورسىز جھالت ،
بو تعصب ، بو كورەنك ، بو اويغو ؟

*
يازيق ، سكا آغلامايان شعرە ؟
يازيق ، سكا تترەمەين وجدانە ،
يازيق ، سكا اوزانمايان اللره ؟
يازيق ، سنى قورتارمايان انسانە ! ..

محمد امين (تورك سازى)

سطرلر آجی بر معنا ، غنیف بر وضوح کسب ایدرک بوغوق بر فریاد ایله روحی طیرمالایوردی. بو عنایب الیم ایچنده بیچاره چو جوخی نخیلدن کندیمی منع ایدم میوردم. اوشیمدی، مکتب خسته خانه سنک دمیرقاریولاسی اوزرنده، بیاض بادانالی چیلایق دیوارلر آراسنده، تولدوروجی او کسور و کلرک قهر حیات سوزیله ایگله په رک ، صارصیلارق ، سرعتله سیرینی اجرا ایدن خسته لنگ تاثیریه هر کون بر پارچا داها ارییه رک ، صولارق اوراده عمت ایله اوغراشوردی .

زاواللی خسته ، بعضاً باغین برحاله یاتارکن قارشیکی دیواره منطف قالان کوزلرکده بر لمعه تحسیر کورولیور. نه دوشونیورسک ؟ سه لردن بری آرقده بر اقدینک بادیه نیک او خونین غروب لری، صاف مهتاب لری، اویشیل خورمالق لری ، او پایانسز قوم صحرالری می تحظر ایدیورسک ؟ اوراده سوکیلی بر پدرک، مشفق بر والدهک ، معزز همشیره لرک، قارده شلرک، ذه و ولرک ، قیصر اقلرک واردی ، ده کلی ؟ احتمال که بونلرک هیچ بریسی ده فل . احتمال که ساده جه او سر بیست سمار ، او سر بیست اقلر ، او سر بیست حیاتلر ایچون متحسیر اولویورسک . احتمال که سنی مدینتک بو قالدیریمی - سوقاقلری ، بو یوکسک دیوارلری صیقیور ، بوغبور ؛ فقط ، بر آز داها جسارت ؛ بر آز داها متانت ... اشته اوراق بر مشکل قالدی. اوده یاقینده بیته جک ، آرتق بادیه که قاووشا جقسک ...

فی الحقیقه ، ناقابل حل کچی کورونن خرجراه مسئله سی ده بر کره داها مخابره دن سوکرا تسویه ایدیلدی . آرتق هیچ بر مانع قالمیشدی . نهایت ، بیچاره ، مملکتیه قاووشا جق ، کیم یلیر بلکه بوراده یگی بر حیات بولا جقدی . کاغدلرک آرقاسنی بر اقایوردم . مستعجلاً ایدن چیقارمق ایچون اوغراشدم . یازیلوب امضالاندی ، اوراقه تسلیم ایدیلدی . نمونته بر نفس آلارق صوفایه چیقدم . بو ایشی تعقیب ایچون اولجه بز قاج کره کلوب کیتیش اولان مکتبک مبصرنی ، اوراده ، ائنده معاش سندی اولدینی حالده ، بوسنده

تبدیل هوا

نه وقت مستعجل بر کاغذ چیقارمغه مجبور اولسم ، زاواللی بر طفل بادیه نیک غریبترده خیال مختصری کوزمک اوگنه کلیر . برایکی سنه اولیور ؛ بر کون ، بیتیروب کینه ک اوزره استعجال ایتدیکم اوراق آراسنده بر تبدین هوا کاغدی دقتی حلب ایتشدی . مسوده سی ایچوزه هیله ده لزوم . ولادینی ... ملفوفلرندن برینه شویله بر یوز کزدرده ؛ سوکرا ، بر اقامایارق هپسنی اوقودم .

ابتدا مکتب طینک بر ایاوردن باشلایوردی . بصره ملی بر چو جوغک « سل الرنه علته دوچار اولمانه وخسته تی سرعتله سیرینی اجرا ایتکده بولونمانسه مینی ، تبدیل ... ایچون » بر آن اون مملکتیه اعزامی ، لزومندن بحث اولونیوردی . سوکرا بو اساس اوزرینه بر تانی جدیدی پروانه ایله آیلرجه سورن بر طاق سمارت باشلامش ، حواله لر ، درکنارلر ، باشقه راپورلر ، تذکره لر یازیش ، مخبرات جربان ایتشدی . آک نهایت ، حل اولونامایان بر نقطه قالیوردی : خرجراه ! خسته نیک بصره یه قدر اولان خرجراه نیک هانکی بودجه دن تسویه ایدیله چکی ، زردن قارشلیق بولوناجنی تعین ایدیلک ایچون بوتون بو اوراق دائره دن دائره یه دولاشیوردی . و شیمدی ، یورغون ، نومید بر حالده یازمخانه مک اوزرنده دیگله ن بواوراق ایچنده ، طفل بادیه نیک بر آن ... مکتبه اعزامی لزومندن بحث ایدن طیب راپورلری ائدن اله کزدکجه سیرانمش ، صانکه کندیلرله برلکده اولزوم مبرم زواله یوز طومش ، آرتق اهمیتندن دوشمشدی . بالکنز ، خسته لنگ سرعتله سیرینی اجرا ایتدیکنی کوسته رهن

جنك و ظفر شعرلری

فانك عصبانی

۱

دامارلرمدہ ساکن و خاموش سیرایدن قان بردن برہ عصبان ایتدی
 و هایقیردی : « بو منلت آرتق یتر ! بن آرتق بو مقهوریتہ تحمل ایتم !
 بن بوئدن سوکرا سنک عاجز ، قورقاق ، کندی عشقیله دولو وجودکه
 فیض و حرارت ویرم ! بی سکا بو یوک فاتحله ، هیچ برشی اوکنده
 قورقوبیلیمه رک پارلاق ظفرلر قازانان اوله بابالک میراث برآقدی . اونلرک
 دامارلرندہ دائمًا مفرور ، و ظفر حرص و حاسیلہ قاینایه رقی آقدم ؛ و دامتًا
 قوسوونک ، نیکبولی نک و وارته نک ، چالدرانک ، مهاجک ، خاج اووانک ،
 پروتک ، دشمنه واسع برمنزار وکندم ایچون برشانلی خالیت سخنی اولان
 طوبراقلری اوسته دوکولدم . هیبات !! ایشته عصرلردن بری اومسود ،
 محتشم زمانلرک تحسیرله معذبم ! ایشته عصرلردن بری بن ، اجدادیکک
 شرفلی قانی ، سنک دامارلرکندہ محبوس قالدیم ، سن بکا هیچ کون کویستمه دلک !
 بن اصیل ، جوانمرد و قوتلی ایدم ، سنده شیمدی جلیزه ضعیف اولدم .
 بربری آرقه می صیرا صایسز هزیمت لرکله ، او بر آچاغه یاقیشا ذلت
 و مسکینلکله بنم سقو طمه سبب اولان ، بی قوروتان سنک ، سفیل ! اگر
 سن ، بکا سمدی بر غرور و افتخار ویرن تورک نامنی طاشیابه ایدک ،
 شو عصبان آئنده درحال بینکه هجوم ایدر ، بر تانیه ایچنده بوتون خود
 کاملکله ، بوتون کندی که مائد پرستشکله . بوتون اومردار ، او اعتراف اولونماز
 شیکر کله ، سنی تولدوروردم ! فقط مادامه که هنوز سن او بو یوک ، اورتانی
 ادی طاشیورسک ، هر شیه رغماً سندن میدوارم . بن ظفر ایستر ، ضه

داثر احمیتلی بر بخته کیریشمش کبی بر قاچ کیشی ایله برابر قونوشوردی .
 در حال یاننه یاقلاشارق :

— خسته ناصل اولدی ، دیدم ؛ کاغدی شیمدی چیقدی ، آرتق
 مملکتنه کیدیور .

مخاطبم ، معاش سز دینه عائد محاوره بی کسمکه راضی اولامایارق ، ایکی
 لاقیردی آراسنده ، جان صیقیتسیله ، باشدن صاوارجهسته جواب ویردی :
 — ها ، دیدی ، اونی بوکون کومدک .

مسین مہاجر

مسین مہاجر بک . — ۱۲۹۱ ده قره سیده دوغان حسین جاهد بک اصلا
 استانبوللیدر . پدری طشره مأموریتلرندہ دولاشدینی ایچون جاهد بکک چوجوقلنی
 روم ایلده کچمش ، استانبولده اعدادی تحصیلی بیتیردکن سوکرا مکتب ملکیه به
 کیرمش ، ۳۱۲ ده اورادن شهادتنامه آلمشدر . حسین جاهد بکک ادبیاتہ اتنسانی دها
 مکتب صبرالزندن باشلار : ملکیه تک سوک صنفندہ آرقاداشلریله برلنکده « مکتب »
 اسننده برساله چیقاران جاهد بک ، اکال تحصیلدن سوکرا ، اوزمان فکرت بکک
 ریاست نحرریه سی آلتنده جیقان « ثروت فنون » ه کوچوک تجارب قلبیه و کوچوک
 حکایه لر یازمنه باشلادی .

جاهد بک اصل شهرتی ادبی مناقشه لرله قازانمشدر . خالد ضیا ، جناب و فیکرت
 ایله تأسس ایدن یکی ادبیاتک الک شدتلی مدافعی ، اسکیلرک مهاجراتنه قارشلی الک شدت
 و حرارتله چارپیشان او اولمشدر . بومانتشہ لرک بر قسمی مؤخرآ « غاوغارم » عنوانیله
 نشر ایدلدی . حکمت بدایه ، اجماعیاتہ داثر پراکنده برچوق مقاله لر ترجمه ونشر
 ایدن جاهد بکک « خیال ایچنده » عنوانی بر بو یوک حکایه سی و « حیات تمیل » ،
 « حیات حقیقیه صحیفه لری » ناملریله ده ایکی جلد مجموعہ حکایاتی واردر . لسانده ساده لکک
 الک حرارتلی مذاقلرندن بری اولان جاهد بک ، استبداد دورنده ملکنده فکری برحیات
 او یاندیرمق ایستہ بئزک الک چالیشما لرتندی . اعلان حریتدن سوکرا « طنین » ک
 باشنه کچرک سیاسیات عالمده قدرت مبارزه کارانه سنی کویسترن جاهد بک ، ایوم
 استانبول مبعوثیدر . فقط اونک علم و ادبیات ساحه سندن چکیلمه سیله ، مملکت ، بو
 ساحه ده بک نادر پیشن مستعد ذکالردن برنی عائب ایتمش اولدی .

قوشمغه باشلادم . هر دقیقه بکا عصردن دها اوزون کوروندى . دشمنك بولوندىنى برك قارشيسنه كلنجه ، آرقاداشلر بردن بره دورديلر ؟ استحكام غايت ديك و صيارپ برتبه نك اوستنده ايدى . قوماندانمز آياق اوستنده اوته كي ضابطلرله نه يابه جقلىرى دوشونور ، استشاره ايدهرلر كن ، بن كندم كبي بر قاچ آرقاداشمله طيرمانمغه باشلادق . آرقه مزدن بيكباشيمزك سسنى دويدق : « اولادلر ! كيتميك ، سزى بويله يوق بره تولدورتمم ! » فقط بواصر قولانممه كيرمه دى ، چونكه ينمده بيكباشيمدن دها بويوك ، دها حاكم ، دها قوتلى بر قوماندان باغيريسوردى : « ظفر ! ظفر ! »

ظفر ، ظفر ! پانلامش دوداقلرم بو صيحه بنى هب اسكي شدتبه تكرر ايديسوردى ؟ شيدن باجاقلم ينه اسكيسى كبي عزم وجرأته هر مانعه دن آنلايور وابلرليوردى . چوق كچمه دن دشمن آتش ياغديرمغه باشلادى ، او كده ويايمده اي آقاداشمك بره سريلديكى ، شويله برتلفه ده كوزاوجيله فرق ايديه بيلدم ؛ بن متصل طيرمانيسوردم . آنسزىن آرقه مدن بز مهيب وعلوى : « الله الله ! » صداسى ايشيديلدى ، زمكيلر آرقه مزدن كلديكىنى آكلادم . اونلر بكا ياقلاشديلر ، فقط ينه بن او كده ايدم . استحكامه بك از بر ير قالمشدى . بيكباشيمز كور ، ارلك سسيله كو كره كبي هايقيردى : « هايدى ، اولادلرم ، ديكلم شورايه آل باراغى ! » بر دقیقه صوركرا بوغاز بوغازه كلدك . فارسيمده كيلر اوستنه يارالانمش بر آرسلان كبي آتيلدم ، برقاچنى بره سردم . صوركرا بيليم ناصل اولدى ، كندم ده اونلر كبي بره دوشدم

كندى طولانمغه ، نه اولديغى آكلامغه چاليشير كن بوريزنلر استحكامك بز المزه كچديكىنيزه مژده لهدى . تكبير وتهليل سسى هر طرفى دولديردى . آل باراغلك كوزله بركلين كر آغير آغير استحكامك اوستنه بوكسه لديكىنى

عظيم كناهلريكك كفارتى ويزمك ، بكا كنديكى عفو اينديرمك ايچون چابوق سلاخانمالي ، دشمنه دوغرو قشمالى ! ايشته سكا صوك اخطارم : بكا جيتيمى اعاده آيت ، بنى ظفر يوانمده آيت ! كيت ، مظفر اول ، ياخود سفيلى ، كبر ! »

۲

امان ياربنى ! آرقالين دلى اوليوردم ! شكارينى غاغاسيله باشندن طوته رق بره ووران بر ييريجى قوش كبي عاصى قائم ينمه صالديردى ونى تاباشمدن آياقلمه قدر بر قاصيرغه قوت وشدتيله صارصدى . اله تفنكىكى آلم ، ديشارىن بره فيرلادم ، ايچمده سانكه بر آتش اوجاغى وارمش كبي هر ذرم يانيوردى ، هر يرمده حمانوبى واردى . قيزغين قان سانكه وجودى بر جهنم يامشدى

آزغين برات كبي قيرلرده قوشه رق ، هر مانعه دن آنلايه رق بول آلمغه باشلادم . چولده صوصا يان : « آدم ياچي كونش آلتنده ناصل مهاديا : « صوا ! صوا ! » ديه باغير برسه ، برده قائمك آتشي ايچنده يانه رق : « ظفر ! ظفر ! » ديه هايقيريسوردم . دواقلرم پانلادى ، بلم ايكي قات اولدى ، آياقلم شيشدى . بن دورمادم ، اوتورمادم ، متصل قوشدم ، يول آلم . نهايت قارشيمده اردوكاه كوروندى ، صوك بر جهنم وغيرته آقشام اولم دن اورابه واردم . نوبتيلر بنى كورنجيه بردن بره « عجب دلچى ؟ » ديه قورقديلر ، « خير ، بن دلى دكلم . بنى قوماندانه كوتوريكز ! » ديدم ؛ قوماندان كور ، وقارلى بر سسله : « اولاد نه ايسترسك ؟ » ديه سوردى ، اوزمان صولمش ، پانلامش دوداقلرم . عين صيحه فيرلادى : « ظفر ! ظفر ! »

ايرتنى صباح شفقله برابر ايكي ساعت اوتهده كي برموسقوف استحكامنه هجوم امرى وريلدى . آرقاداشلر او كته بن كچدم ؛ ينه آزغين برات كبي

نسلی

— شهید طیاره جیورسک آتیه لینه —

دیکلیور سودا دلیقانیلیر
شو چول دلبریک موال سستی .
دیکلیور اوزاندن ، هپ نشانیلیر ،
تورک ایللرندک قوال سستی .

نینه لر ، نینه لر طویلانه ، کلک :
بیکیک اولادلرک دوکون کونیدر .
اوج اده اوج ملک اولدیلر کلین ،
بودوکون مده دبراک اونیدر .

فقط آغلاپورسک اختیار قاذین ا
« فتی » نك آناسی دکلی آدک ؟
باقی اوغلك کولرکله جانفندا ایتدی ،
وطنه بر بویوک شاق اهدا ایتدی .
اونک آناسیسک ، اونک غنچه سی ،
آغلاتیری بویله دوکون کیجه سی ؟

« صادق » نك آناسی ، نازی نینه سی !
اوغلكله قاپاردی بوردک سینه سی .
تابوقی آلتنده دنیا ایکیلیور ،

شانلی دستاتی تاریخ دیکلیور .
اونک آناسیسک ، براق ایواهی !
آه الله نیری ، هر دوکون صاحبی ؟

نینه لر ، نینه لر طویلانه ، کلک :
بیکیک اولادلرک دوکونلری وار !
آق ، بشل ملاک اولشلر کلین ،
کوجیور جنته ، بافک آنالر .

دورین کولارده کی کورونمز سازلر
چالییور نه کوزله دوکونلر هواسی .
یاغیور بیچکلر ، نازلر ، نیازلر ،
بویله جه قاروشور اولک سوداسی .

صیرمه لر ایچنه بورونمش کونش ،
بوجه طاغ باشلری طاقش آلون تاج .
هر سیلدیز آیرمش کندینه بر اش ،
قالامش چچکسز ، قورور بر آغاج .

قایار کینمش قارده سیاضلر ،
ساحلر صدقون کمر قوشامش .
اووارده یاغش حرمتلر ، سازلر ،
دکیزلر کورومش ، نهلر قوشامش .

شهیدلر بوانی سوسله مش کلر ،
نیلیر صاچیور چاغلایان صولر .
توتیور هر یانده نازی بلبلر ،
جاملقده دن بلبلر ، شتر بن آهلر .

کوردم . چیلین بر سوچ ایچنده اللرمی شقاقلر مه کونورنجه ، بوتون
پارماقلر قانه بویاندی ، آکلادم که اوراده بر یارا وار . یارایی یوقلادم ،
ای بویوجکدی ، فقط او قدر قانامیوردی ، قان صانکه اورادن چیقمق
ایسته میوردی . بو سفر بن قیزدم ، بو سفر بن عصیان ایتدم ، بو سفر بن
هایقیردم : « ای سرت ، مرحمتسز ، عاصی قان ! نه ایچون آفازسک ،
ایشته کناهلرک کفارتی ویردم ، ایشته کندمی سکا عفو ایتدیرک
ایچون بوغاز بوغازه چاریشدم ، ایشته کبرمه دن ظفره مظهر اولدم ! سخالا
آرزوک برینه کله دیمی ؟ بی ظفر بولنده دوک ، دییوردک ایشته سکا
بارلاق بر ظفر : آرتق دورمه آق ! »

سرت ، مرحمتسز ، عاصی قان ینه اسکی تهورله ، اسکی شدتله
هایقیردی : « خایر ، بن بوراده ذوکولم ! خایر ، بوتون دشمنلرک قهرایدیلدیکی
نیکیبولی ده ، موسقوف چارینک ازیلدیکی پروتده غرور واحتمشامله آ قان
قان ، بورایی ، بوکوجوک قانغا میدانک طوبراغنی ایصلاقمه تنزل ایتمز . بن
بویوک ظفرلر کوردم ، ینه بویوک ظفرلر ایسترم . بکا لایق اولان غالییت ،
سنگ شو بر اوج موسقوفه غلبه ک دکل ، باطومده ، تقلیسده ، سویشده ،
قاهره ده ، سلانیکده ، یانیه ده یوز بیکلرجه دشمن قارشیننده احراز
ایده چکک مظفریتدر . بکا حیثیتی اطاده ایتمک ، بی شاد و مست آقیمق
ایسترسک قالمق ، یارا کی آوو-کله قاپا ، دشمنه قارشى چیق . ایشته سکا
صوک اخطارم : « کیچ ، بکا یاقیشه جق ، نیم شاهد اولدیغ نیکیبولی و پروتله
برابر یاد ایدینه چکک بویوک ، قطعی ظفرله مظفر اول ، یاخود
سفیل ، کبر ! »

نهمه ملی نویسیه

تاریخی مقاله

استان بولاره ظفر صباھی

فاتح سلطان محمد استانبوله بوکون کیردی ! مایسک یکرمی دو قوزی ایدی . شهری هر طرفدن قوشانان اوردوده ، داها کیجه دن ، بو یوک بر فعالیت باشلامشدی . یدی قله اوکلرنده ، طوپ قاپیسی صیرتلرنده ، ادرنه قاپیسی ، اگری قاپی جوارنده ، غلطه تپلرنده ، ایک طونوق ضیالری آلتنده بیغین بیغین قهرمان کومه لری ، تورک جنکاورلری کورولوردی . جاذی الاولک یکرمنجی کیجه سیدی . او کیجه ، فاتح ، سرورندن او یویا بوردی . الی درت کوندن بری سورهن محاصره وجودینی یورمشدی . فقط او ، بو یورغونلنی طویموردی ؛ فکری یورغونلنی داها اسکی ایدی . پادشاه اولدینی کوندن بری استانبولی آلق ، یزانس سلطنتی بیعمق ایستوردی . مسلمان ، آوار ، بولغاز اوردولرینک ، داها صوکرا ، بو یوک بابا یزینک شدتلی محاصره لرله آلمایه موفق اولامادقلری کوزله بلده بی کندیسنه رام ایتمک فکرنده ایدی . کیجه لری اویقو او یوما بوردی . بعضاً ، بردنبره اویانیر ، صدر اعظمی چاغیر بردی . استانبولدن ، استانبولک فتحندن بختلر آچاردی . او ، بو ظفره ، بو بارلاق فتحه عاشقیدی . بو مظهریتدن مادی و معنوی موفقیت امید ایدیوردی . قلی و بوتون روحی مسلمانلق حسیله پر وجددی ! رسول اکرم : « لتفتحن القسطنطنیه ... » بو یورمشدی ؛ برچوق مسلمان اوردولر یزانسک کهنه سورلرینه آتیلمشلر ، طوپسز لقدن ، اداره سز لکدن موفق اولامامشلردی . رسول اکرمک بایراقداری ابو ایوب الانصاری بیله بوغزالر اوغورنده شهید اولمشدی ؛ مبارک مرقدی ، یزانس سورلری خارچنده ، کیم بیلیر نرده ایدی ! فاتح سلطان محمد بو بشارته نائل اولق ، تورکلکه معظم برایتخت تأسیس ایتمک ، دیننه و ملتنه خادم اولق ایستوردی . شینمدی بو املنک حصوله بر قاج ساعت قالمشدی . آلتده کوموش صابلی برطوبوز ، توانا برآت اوزرنده ، آرقه سنده وزرانی ، صیرتله اوزرنندن آشور ، هجوم قولارینی تفتیش ایدیوردی .

قان آغلا سین اوکه آغلان دی بزی ،
آل قانه بو یادی بری ، دگری .
قورقادی الهدن ، قورقادی قولدن ،
یورده اسیرکه دی براسکی جولدن .

آغلا سین اونلرکه او قدر اسلام
قارا یوزلرندن قهر اولدی انجام !

ای شانلی آنالر ، سز آغلامایک ،
قلبری یکیدن سز داغلامایک .
اونلر سزک دکل ، عرضک و غلبره
اونلرک تاریخی شانله دولودر .
اونلردر حقیق تورکک صوبندن ،
اونلردو الی بیلمن مسلمان .

صوصک ، آغلامایک ، بالکس کولک !
زه اولمالی شینمی حکم !
صوصک آغلامایک ، دوکون کونیدر ،
بو دوکون ملته دیرلک اونیدر ...
طوغارده

بردمه تورمه دن کیدن « نوری »
کوزله آناجنی ، ندر بو این ؛
شرمک بو نده کیندی اولادک ،
سورس ، محزون ایده جک اون فریادک !
او دلیقانلر نشانلان دیلر ،
شهید شریقی محبوب قاندیلر .

آغلامایک اصلا شهید اولانه ،
اونلر قورودیلر عرضی ، ناموسی .
آغلا سین اونلرکه ، عزیز وطنه
تحهجه طاقدیلر قانلی نافوسی .

آغلا سین اونلرکه بر لقه ایچین
یدیلر وطنه هپ ایچین ایچین !

آغلا سین اونلرکه قیری تیزی

برایندن قزرا قانر سیزنی ،
... دوه باور ای ، کوزله سانجانی ،
... میری ، مسجدی ، یوردی ، اونجانی
بر بوله صاندیلر دشمن انه ،
قیدیلر کیندیلر اوروم ایلته ...

قان آغلا سین اوکه آغلامق بیلمن ،
کوزلردن داملایان قانلری سبیلن !

بیزانس سلطنتی قورنارمق ایستیوردی . فقط عثمانلی عزمی ، عثمانلی
فداکارلنی قارشیسنده اک مهم معاونلرینک ، و نه دیکلیرلرکده سردارلرینی
غائب ایتمک لرینی کورییوردی . هر طرفدن ، خروشان ، ولوله لی برسیل
حائنده ، عثمانلی عسکرلرینک ایلریله دیکنی ، اطرافنده سالره یوکسه لن
سورلرک ، طوب طراقلری آراسنده آفاقه دو مانلر چیقارارک چو کدیکنی
کورییور ، قلباً آغلا یوردی . آرقه سنه باقیور ، خلیج دن ایلریه یین
زغنوس پاشا قولنی همان هان تکفور سراینه کیره جک ظن ایدی یوردی .
فی الحقیقه زغنوس پاشا قولی ایوانسرایدن ایلریه مش ، شهره بو طرفدن
کیرمکه اوغراشیوردی . بوتهر ضلرده بوتون عسکر خارقلر ک ستریوردی .
عسکرلرک سورلره مردیوه نلر آتارک چیققلری ، ایچریدن و نه دیکلیرلرک طاش
واوق یاغورلری آلتنده ایلریه مکک چالیشدقلری کورولیوردی . آرتق بوسوک
هجومدی . عثمانلی عزمی ، هیچ برمانه قارشى قیرلیوردی . بوقولده ، بوتون
عسکرلر آراسنده بر تورک قهرمانی تفر د ایتمشدی : اولوبادلی حسن !
حسن ، بوتون آرقاداشلری آرسنده جسارتیه شهرت آلمشدی . او اننده
اوده سورلره طیرمانمه یه اوغراشیوردی . قانچ اوردوسنده بولونمق شرفی ،
جسارتی آرتدی ریور ، پادشاهنه خدمت حسی بوتون موجودیتی غلبانه
کتیریوردی . هجومک الآن موققتیه نتیجه لیمه مسی قهرمان حسی فنا حاده
حد تلندیردی . پالاسنی دیشلری آراسنه صیقیشدیردی ، قالقانی صول
ایله یوزینه سپر ایتمدی . آرقه سنده اوتوز قرق یگی چری ، سورک اک
اوستنه قدر طیرمانمایه موفق اولدی . فقط ایچریدن مدهش بر صدمه یه
اوغرادى . مدافعین ، کلینلی بر قوتله هجوم ایتمدیلر . حسنگ باننده کی عسکرلرکده
برچوغنی شهید ایتمدیلر . حسن ، یاننده قالان آرقاداشلریله ، دیوارک
اوزرنده الآن قارشى قویوردی . قالقانی یوزینه سپر ایدیور ، صاغ
النده پالاسنی ، آرسلانلرکی چارپیشیور ، اطرافنده اولرک و طاشلرک
یاغور کبی یاغدیغنه اهمیت ویرمیوردی . اولیه بر آن کلدی کی ، قهرمان
حسن ، اطرافنک یوزلرجه بیزانس عسکرلری طرفدن قوشادیلدیغنی

اورتالق آغارمه اوج ساعت قالمشدی . استانبول افقلری خفیف بر
قارانلق ایچنه کومولشدی . آرتق هجومه باشلامق زمانی ایدی . قانچ بوتون
قوللره هجوم امری وردی . بر دقیقه ایچنده استانبولک مختلف تقطرلرندن
مدهش کورولتولر یوکسلدی : طاووللر ، بورولر چالینیور ، مشعللر
یانیور ، بایرام پاشا دره سی جوارنده مدید برواویلا آفاقه عکس ایدی یوردی .
فالابالق ، بوقلمون برکتله حائنده سورلره یوروین قهرمان صقلری آراسنده
برسنجاق کورولیوردی . بوسنجاق ، قانچک بویوک بایراغی ایدی . قانچ ،
عسکره نطقلر سویلور ، غنیمتلر وعد ایدی یور ، متادیا تشویق دن کری
دورمایوردی . کنج پادشاهی صقلری آراسنده کورده عسکر ، بر شوق
وتهاک آتیلیورلر ، اولیورلر ، اولدی ریورلر دی . بعضاً ، کهنه سورلرک
یوکسک مازغالاری آراسندن برو نه دیکلینک زرهلی هیولاسی کورولیور ،
سپرلر اوزرلرنده مدافعیه چالیشان بیزانس عسکرلرینک یوکسک سورلردن
دوشدکلری فرق ایدی یوردی .

قانچ اوج هجوم قولی ترتیب ایتمشدی . بو اوج قول صیرا ایله هجوم
ایده جکدی ، صوک و قطعی هجوم یکچریلر طرفدن اجرا ایدیله جکدی .
خلیج طرفندن ده آریجه زغنوس پاشا قولی ، غلطه تپسندن اینن قول
تعرض ایده جکدی . هر قول ، اوق آتینه قدر ایلری یور ، الله الله صداسیله
اورتالنی ایکلر تیور ، مدهش براوق طوفانی قارانقلر ایچنده هدفنی بولیوردی .
بوتعرضلر ، مدافعینی بیتاب بر اقیور ، صوکرا ایکنجی هجوم باشلایوردی .
بو هجوم ، آناطولی عسکرلرینک تعرضی ایدی . اوج ساعت سورده برنجی
هجومده دشمنه خیلی تلفات ویردیلمشدی .

استانبول افقلری جان صدالریه طولمشدی . ایمراطور ، اندیشه
ایچنده ، سلطنتک و حیانتک صوک ساعت لرینی یاشایوردی . عزم و وثاق ،
بیزانسک متفسخ محیطنده سلطنتی قورناراجق هیچ بر قوتنه استناد
ایده میوردی . اوزاقدن ، طوب قابی ، اکری قابی جهتندن عثمانلی
عسکرینک سورلره طیرماندقلرینی کورویور ، اولانجه متادیه قارشى قویمق ،

توجه ایدہ جک ، تورک سلطنتی بو معظم یا تختہ اوج اقبالہ واصل
اولاجقدی ...

*
**

احمد رفیق

قافاسی نورکوسی

هرکوشه کده بيک چيچکلی باغچه لر واردی ؛
کوکلریکک کولشندن کلر یاغاردی ...
داغلیکک پشیل صاچی نیچین آغاردی ؟

کیجه لریک نیچین حسرت چکر هلاله ؟
سنی تورکک مجرائیمی قویدی بو حاله ؟

کوزهل قافناس ا بتر بویاس اویقوسی ، اویان ؛
بکریک صولش ، دوشمنلریک قابله بویان ؛
بایراق کپی قیرمزی اول ، کونش کپی یان ...

صاریل تورکک کتیردیکی بارلاق هلاله ؛
سنی اونک مجرائیمی قویدی بو حاله ؟

آل دودانلر ماری کوکه دعا اوقوسون ؛
پنه آلر یارین ایچین شالدر دوقوسون ؛
هریکیت ارقیلجینه برکله قوسون ...

تا کری آرتیق برنهایت ورسین بو حاله ؛
سنی چابوق تاووشدورسون کوزهل هلاله ...
جلال سامر

کوردی . مسانته خلل کتیرمهدی . یوزندن قانلر آقیور ، اوگنه کلنی
ده وریبوردی . نهایت قوجه بر طاش ، صاعقه کپی ، اوزرینه دوشدی .
حسن ، اوق یاغموری ایچنده سورلردن آشای بو وارلاندی ، آرقه سندن
بیغینلره طاشلر آتیلدی . کندینی غائب ایتهدی . دوشدیکی یردن
طوغرولدی . دیزلرنده قوت قالمشدی . بوسفر ، دیز اوستنده ، مردانه
مدافعه ایتدی . اوزرینه یاغان اوقلره ، طاشلره اهمیت ویرمهدی . بوعلوی
مبارزه برمدت دوام ایتدی . وجودندن آقان قانلر ناب وتوانی کسیدی .
قهرمان تورک ، اوراده ، برآلده ، پالاسی ، برآلنده قاقانی ، بره سریلدی ،
کوزلری قانلر ایچنده قاپاندی ، نجیب بر فداکارلقه تسلیم روح ایتدی .
حسنک روحی مضطرب اولمادی . آرقاداشلری دها قوتلی ، دها
عنمکارانه هجوم ایتدیلر . بر قاج دقیقه سوکرا ایچری کیرمکه موفق اولدیلر .
بو صیراده طوب قانی ، ادرنه قاپیسی جهندن ده سورلر بیقیلیور ،
فاتحک شانلی عسکرلری آفاقه یوکسلن دومانلر آراسندن آقین آقین
شهره کیریوردی . بیزانسک صوک مدافعلری بو صولته قارشى قاجقندن
باشقه چاره بولامیورلردی . چاک صدرلریک صوک عکسلی استانبولک
مانی سمانده هنوز چینلایوردی . لطیف برمایس ونشی ، کنج بادشاهک
شانلی ظفرینی تجیل ایدیوردی . فاتح ، آت اوزه رنده ، مظفر عسکرلریک
برشوق و تهالک ، فوج فوج قایلردن کیردکلری کوریوردی . آرتق الک
مقدس املنه نائل اولمشدی . اطرافده ، وزیرلری ، علمایی ، پاشلری ،
یاندنه بویوک بر بایراق ، مغلوب شهره پیریوردی . فاتحک آتی طوب
قاپیدن کیردیکی کون ، تاریخده ده یکی بر قرن باسلاوردی .
آرتق عثمانلیق بیزانسه تأسس ایده جک ، تورک نسلی بوراده بویو-
یه جکدی . طونه بویلرینه دوغروالریله جک اوردولرک ، یالیزلی طوغرله
استانبول سوقاقلردن کچدیکی کوروله جکدی . فاتحک قهرمان جفیدلری
زمانده . بوتون مسلمانلق طائک نظری استانبوله ، خلافت مرکزینه

خاطرات و تحساندن :

تورک سسی

آیاستناوس : کلون اول ۱۳۲۸
 ادای و حشتمه ، غرابت الحسانته رغماً ، بونسه درحال آشنا چیقدم .
 هویت عرقیه مک تا منبعته قدر چیقان بر
 استیناس ایله ، اعصار وانسالک بی نهاییه
 سلسله سندن یوکه له رک تاریخک ده رین
 افقلریته اوچان بر جیس معارفه ایله ، همان
 ایلیک اهتزازندن آ کلادم که ، بوسسله
 تورکلکمک آراسنده ، مجروح و متألّم
 تورکلکمک آراسنده براخوت وار ؛ بو
 دقیقه ده آغلایان بوره کله بوسسک فریاد
 شکایتده ، عصرلرجه اوله عائد بر برابر دوغمق ، عینی قانندن کلک ،
 عینی کوکسده بو یومک ، وبی حدود فضالده یکدیگری غائب ایتدکدن
 سوکرا بوساعت مصیدده بولوشمش اولمق ارتباطی واردی . درحال
 روحک صیزلایان ایندیریه اونک ظلمتله فریادلرینی کونده رن غلبانلری
 قوجاقلاشدیلر ، صاریلوب او بوشدیلر ، و برابر اوچدیلر .

هزیمتله الواح دلخراشیه ، قانن ، اولومدن ، کریه وناله دن متشکل
 مخوف آلاینی سو روکله به رک توالی یتش ؛ و بوتون تورکلک ، طالع مشومنک
 بلا و آفت یاغدیران سمای مظلمندن دوشن صاعقه آلتنده ، یوکک ناصیه سینی
 اکیه رک ، دیور کوزلرینی قیریمه رق ، یولاد روحنی تیتره تیمه رک ، نجیب
 برسکوت نینده ، انقر اخر آماله ، افلاس خناله شاهد اولمش ایدی .

ازبر وانشاد

ذائقاسلر دروغر

کوکده اوچان میرزافلرله ، برصباح ، ایرکن ،
 جنکاورلر قافقاسلره آقین ایده رکن
 بوزلی طاغلر اوزرنده بر سس کزیندی ،
 نمره لرله کیشنه مه لر تور پروب دیندی :
 — ای تورک اوغلی ! بو کون ینه شرف کونیدر ،
 دشمنلری بر ییلدیریم گبی ور ، تولدور .
 جهنمدن بوسو قورسه یولکده طاغ ، طاش ،
 ضبط اولونماز جوشغون برسیل کی کوپور ، طاش !
 بر دقیقه بیله صافین اینه آنکدن ،
 واز کچمه بر یوزنده کی سلطنتکدن !
 ییلدیرملر طوتوشدوردی کوزلرده بوسس ،
 کولبوردی هر چه ره ده بر قیزیل هوس .
 نمره لرله کوکه دوغرو قانقدی میرزافلر ؛
 بر آلودن دالعه کی اوچدی باراقلر ؛
 پنبه کونش سلاملادی دوغودن تورکی ،
 اوزراقلردن کلپوردی بر شانلی تورکو ...

هر نه زمان جنکی اعلان ایده رسه خاقان
 کاشانی باشند باشه بورور آتش ، فان !
 طویل قیزیل بر سونجه حایقیرر ، کولر ،
 بر اقدن دیکر افقه قالفار سونکولر ا

یوسف ضیا

آی بارچه لریه، حربك كنه حكمتنی قهریر ایدن بردیوار یوكسلمش اولدی.

هلال احرک بو آرابه لری بکله ن نفلر ایچنده بالخاصه بری واردی که نظر دقتمی جلب اتمش ایدی . کویک قیرلری ، تپی اولری دوکن قیش روزکارلریک آلتنده اون سسریرانه سیرانلرده کوروردم . کوزلرنده دائمیا دوشون بر خویلیا ، کنیش آلتیه دولغون یانقلرنده کیجه لری باریلداق لازم کن بر لعه واردی . بر کون اوکا ، اللری آرقه سننده ، دوداقلریک آراسندن برکوک شمشیر دالی ساللانهرق ، کوزلری ثابت برنظرله ایلری دیکلیمش ، تصادف ایتدم .

بو بر شاعر میدی ؟

بلکه . . . فقط هرشیدن اول برتورک چوجوغیدی . اویله وقور بر وضع وطوری واردی که نقر البسه سنک آتنده اون بر هوای سردارانه ایله احاطه ایدر کیددی . بلیددی که بوتورک چوجوغنک قانی ، کویک ایکی قایا آراسندن آقان صاف وبراق صوینه بگزه ردی ، اوکا بر جامور قطره سی قاریشمامشدی .

آلدانمادیغنه امین اولان بر حسله حکم ایتدم که ، کیجه نک آراسندن کلوب بی بولان ، ماتمی آلوب برابر اوزاق براقه اوچوران سس ، اونک سسیدر . بوکون ، ینه بر خبر ایلله بیتمش ایدی ؛ ینه کویک بوش اولریک ، جاججا بیاض صیرتلری . روزکارله قارش شیشیره ن جادیرلک ، بطاق جامورلریه یاییلان قیرلریک ، عربان وجیلز قوللری قالدیران آغاجلریک اوزرینه ، ییلدیزسز برکیجه نک قویو کولکسی ، یارین ایچون عظیم برسؤال اندیشه ناکک چنکال قسوتی طاقش ایدی .

اودامک جام قایدنی آچمش ، شهینینه چیقمش ایدم .

شقاقلرمک ، کوسمک ، کوزلرمک ، بوتون بو سوندریه مین بر

اومک آرقه سننده ، خطک اوزرندن ، برامیده قوشان عسکر قطارلری متعاقب ، برنجلی بی رحمک قاصبرغه لرندن قیریلانلر ، یوواسنی ، طوبراغنی ، اجدادینک مزارلی ، موجودیتک اوچاغنی ، بوتون ماضی واستقبالی مدهش بر کابوسک قهرینه آتهرق حقیقته عربان برکولک شکلنده چیقان مهاجرلر ؛ کوزلرنده یاشلر طوکس آنالره بوغازلرینه بر درلو قوپامیان برعقد طیقلمش بابالره صاری بگزلرنده برداها سیلینه میه جک قدر دهرین داله لریه وحشی بر حیرتک قهری طاشیان چوجوقلر ، نهایت یارایلر ، خستلر وداها صوگرا اولولر ، طاقم طاقم ، آلی آلی دوتمشلردی . بی نهایه قطارلر ، کیدنلره کلنلردن ، قوجه برملکتک بوکنارده چیرینان مدو جذرندن ، امید وخیال امواجی سرمک ایسته دیکه بی انصاف برهوای قدرک اوگندن یأس وحرمانله دوتی بر دریانک تلاطم جدانندن مرکب بر منظره دواره شکلنده ، خطک اوزرندن آقوب کچمشلردی . بو بو یوز بیگلرجه انسان ، انسانیته مقدر اولا بیان اک مدهش دقیقه بی کچیردن بو مهیب کتله بشر ، کویا بخوف بر آفک رؤیاسنه عاند خللال مهوته ایدی که ، اک وحشی بر ماتمی بر کله شکایت رفع ایتکسزین ، بر نوحه تظلم چیقارمقسنزین . وقور وعلوی بر سکوت ایچنده یاشایوددی . آلام ومصائبه واقات ایله شخر تورک روحی ، توکل و تحملمندن ، او اولوملرک بیله فوقده یوزن فکانت کبارانه سندن بر نبذه غائب ایتیه رک فراغته ، صبر وانتظاره منتهی فلسفه سیله ، دیشلری کلیدلنش ، دوداقلری یاصیامش ، ساکت دوریوردی .

برکون قطارلره بر وقفه کلدی ، ودیام ایتدی . کویا مملکتک موجودیتی ، حیات ایله ممات آراسنده بر نقطه معلنیه آصیلدی ؛ وداها صوگرا ، کوی آقین آقین انقاض حرب ایله دولارکن ، خطک اوزرینه قیرمنی علالریه . دیزی آرایه کتیردیلن . اویله ایکنجی خط آراسنده ، قانه بو یانمش

بيقيلامايان، نه قدر دوشرسه سقوطيدن او قدر اصلانله يوكسه له ن بر عظمتي دويوليوردی . بوسس اوسسلردن بري ایدی که جماعتلره ، داغله ، اقلره سويله مک ايچون ياراديلشدي؟ و ، يوكجه ، کويا ظلمتلي آچق ايسته ن بر قوتله ، هر دالغه سي يو وارلانديجه بر ظلمت طبقه سي دپره توب اويناغله ، جماعتلره آغلایان ، داغلي سلاملايان ، اقلره عتاب ايدن صيحاتي صالحوريوردی .

بو نشيده ني زردن کتيرمشدي؟ هر درلو قواعدك فوخته چيقان ، بوتون موسيقيلي استحقر ايدن ، فقط علوي بر وجسته هرلنده بر غرابتسك روجي صارصيحي ، اعصابي خيرپالايحي بر تاثير بلاغتي حايقيران بو فرياد ، هانكي بر تورك كويناك ناصل بر توركيسيدي؟ بوني تعين ايدم . فقط دوزلكنك ، جاجسا بر انين ايچنده بوغوق نقراتنه كرافت ايدن يكنسقيسنك ايچنده ، اوزون اوزون فاصله لرله ، هر موجه سي اوچديجه دهرين بر نفس الم آله آله يو وارلا توب كیده ركن ، اويله تروندار افكار ، اويله رنك رنك حسيات اوليوردی که ، هر گله منده ، او فرق ايديله ن كهلرينك هر برنده بر باشقا مضای ماثم ايگله ن بر قصیده ملامت حكمني آليوردی .

اوني خيالا كورييوردم . اوده ، كونك مسمم تاثيراندن صوكر اويويه مامش اوله چقدی؟ و آرابه سنك قايسى صوغوق هوالره آچهرق ، باشي كناره دايامش ، باجقلي صالح برق ، كوزلي قارا كلفك ايچنده ، قلبي ، بچازه ، صاف وساده قلبي ، پك تحليل اولونامامش ، پك اهميت ووخاقي آگلاشييه مامش بر جريجه ايله سنزلايه رق ، اطرافنده ملول وشكسته ، افنرده وپتاب ، خسته ومعلول كين قارده شلري ، صوكر اداها اوتده ، يامش كويلري ، بيقيلمش اولري ، چيكنمش تارالري دوشونه رنك ، نهايت خيالك بر طيران غير اختياريسيله كندی

كجه نك هرشيئي سيلن ، اورتن ، بوغان سياهلقلرينك ايچنده ، كوزلرلك ، دلوب كچمك ايسته ن ، بو ظلمتلي ياروب آشمغه چالیشان بر جهد نوميدانه سي؟ روحك ، بويله اضطرابك نفسی ديگله ن ، اونك اسرار وخفاياني قوقلايان بر انديشه سي وادي .

كوي ، اولمش بر هوانك منجمد سكوني ايچنده سينمش ، كومولش كيدي؟ يالكز فسارك، كاه و بيگاه ايصلاح طوبراقلري ، اولرك جيهه وديوارلريني يالايوب قاچان، و تايلريده ، ده كيزك اوزاقلرنده غائب اولوب سوندكدن صوكر ا تكرار آچيلان كوزي واري .

بردن، برس، بو سكوتي برخنجر ضربه سيله بيرتي؛ سراپا تيرتدم، او قيدر وحشي و او قدر مونسدي؛ كويا مدهش بر صرعه رعشه سي ايچنده بلكمك اعماقندن بر باشقا بلكك چقديفني دويدم . اونك نه نغماتي ، نه ترناتي وادي؟ بو ، دوز ، كويا صفحه صفحه چليك حالده چيقان ، و اويله جه قيوريله دن ، اكر يله دن ياييلان برشيدی . نه سويله يوردي ، بوني فرق ايمك ممك دلدي؟ بر گله سي بيله آكلمايوردم . فقط ادا و مشوارنده ، اولجه اوزون اوزون كزيلوب كورولمش ، ياشانوب سه ويلش عالمك تا اوتار موجودتمده ارتعاشاتي تكرار ايدن سرود و مزماريني ديگه يوردم؛ و آني بر طي مكار، وزمان ايچنده ، بي انخنا بر منشور خيال آراسندن ، تورك ايللريني ، كيدجه آچيلان و كيدجه او كنيش و كوزله يوردي باغرينه باصه باصه قوجا قلايان خيالك قوللرنده يوكسك باشلري . وشوك داغلي ، متروك يشيل قيرلري ، او كوز كويلري كورييور بوتون تاريشك الواح سفالت وضجرتي حسن ايدنيوردم . تفنيك دوزاكنه ، نه بر شاقراقلك ، نه قيسوراقلك انخسالي كله ن بو سسده اويله بر كنيشك وادي که ، اونده عصيرلجه گشور كشاقله ، جهانكيرلكه ، حكمدارلقه مألوف بر عرق هجر مصدنه ، هجر بر صاعقه اناه

سس بوتون توركلكك سسيدي؛ توركلكك ، تاريخدن ، طالعدن ، اعصار
وشئونك ظلم بي فاصله سندن، بي انصاف بر تعقيب مخربله حياتي كبرن
مقدرات سفالت ومصيبندن ، كيجهلره ، افقلره ، سالره حايقيره حايقيره
هجران و خسران اوقويان ، اوزون بر فهرس مؤاخذاتنك فغانلريني
خنجره دن شهقه لرله بوسكوروب توكورن توركلكك صيداي شكابت
وعتابيدي . وهرظن المي بيتد كجه ، نقراتنك كويا تساياب اولمش ، علوي
بر فراغت ك سسكوني ايچنده فورانلري توقف ايتمش ظن ايديلن آسوده
قراري ، كيم بيابره ، بوتون ترنم ايتديكي الواح مخوفه نك اورته سنده هنوز
آميده بگزه ين بر كوشه بوله رق اورايه ، قاصيرغهميز ، فورطنسه سز بر
مرسايه سوقولورجه سته ، ياواش ياواش ، ملايمت ونوازشله ، اويويانلري
اويانديرماق ايسته ين بر سيلان ايله سوقوليوردى .

او كوشه يي بر ده كور يوردم ؛ تورك ايدنك اوزاق بر يوردنده او
بابا ايله آناني ، او كنج كلني بن ده كور يوردم ؛ فقط شو دقيقه ده اونلرده
اويومايور و بلكه بوسى اونلرده قابلنده . قىليرينك اهتزاز نازنده
ايشيتيورلردى .

بردن صوصدى . آغلايورميدى ؟ .. اوته كيلرده ، او اوزاق يورده
بكله ينلرده بو دقيقه ده آغلايورلرميدى ؟ ..
باشى ايكي المرمك ايچنه آندم؛ وشو آنده ، حياتمك انك ده ريبندن كلن
ياشلىريه ، اوزون اورون ، فانه قانه ، دويه دويه آغلام .

عشاقى زاده هالى ضيا

كوبنك آغلايان آنالريه كوجونلريني ، دوشونن طولارايه نشانليريني
كوردرك طاشمش ايدي .

بيسط وساده نشيده سنك ايچنده بوتونك هيسنه آيري آيري افاده لرله
مرئيه لر سويله ين ، كره لر سرين ، سلاملر يوللايان غير قابل تعين بر بلاغت
واردى كه ، بو يكتارز نيك ادا نشيده نك يالكنز روحنن چيقان بر تنوعله ،
وقت وقت ، برلسان عمتشم اوليوردى :

بعضاً ، اوزون بر ناله كييدى كه كيجه نك انفساس شامتي اوزرينه آغير
بر ستره مامك داماني شككنده بطي بر امتداد ايله سريلوب كر يليوردى ؛
بعضاً تيز وجانشكاف بر فرياد كسيه رك اطرافني بير تيور ، كويا طوتونه جق
بر ذروه اميد ، بو شياهلقلرك آراسنده سينه جك بر كوشه سيزين
آرايور مشجه سته ، كچيوردى ؛ قاچان بر شعله امك ، سيلين بر لب ايتسامك
اطرافنده چيرپنير خلجانلري واردى ؛ بر نانيه ، بوغولمش بر نوحه الم
شككنده ، هان آل اوزا تيليرسه طوتيلويرد جكمش وهمنى و رهن بر اوچشله
ايركيه رك شوراجنده معلق دوروركن ناكهان حقه ره قاجور ، ونا
ايلريده ، ظل سيامي ديكيلى مناره يي طواف ايدهرك ذوكومه نيوردى .

الحان بي كفته سنك آراسنده بو قصيده ينكوا ، كيجه نك ظلام
بي انصافندن ، آفاتك لاقيدي ابعادن ، بوتون ييلدزلريني سونديره رك
اطرافه يالكنز سبس وبولوط بيغان بوسمانك سكوت سياهدن ، بعضاً بر عتاب
وسرزنش ، بعضاً مشتكي و نالشكار سؤالره چارييوردى ؛ بو سؤاللرينه
بيچاره روح هجران زده سنك آجيلريني ، صيزلريني قويسور ؛ دقيقه دن دقيقه يه
تهورلرله اطرافني قامچيلايان عصيانلري ، صوكر ا بردن مفتور و مايوس
سوروكه نن ، مسترحمانه ايكلتيرينك بوغولشارايه سونن كسلانلري
اوليوردى .

موجوديت حساسه يي مص ايدن بر تاترك بهتيله طوكمش كيدم ؛ بو

یاسی ، مجرانی هب آووتشدم ،
 هر نه چکدمسه هب اونوتشدم .
 یالکز اول ، یانانده بهض کیجه
 دووشونوردم بوحالی کندیمجه ،
 یوقدی آنتم ، بابام ، خاطرلاردم ،
 اورتونور بورغانله آغلاردم ...
 صوکرآ ، اوغلم ، اوزاتام ، آرادن
 آی ویلیر کجوب ایجه زمان
 اولدی ؛ بن اوله قایغوسز ، غمسز
 بووادم ، ایشته بریتشمش قیز ،
 داغاشن ، وجودی ، کوکلی قوی ؛
 فهقههم چینلاتیر دوروردی اوی .
 اوقدر بن بویرلی سودم ،
 ایشته دیردم ، ایکنجی مملکت ؛
 هرشیم ، یوردم ، عمرم آرتق بو...
 بکا برکون باباک کلوب صورتی ،
 دیدی : « ویردم بوفکره شیمدی قرار ،
 دیکله باق ، برکوچوک سوالم وار ،
 سنی بن آلق ایسته ستم فرض ایت ،
 سن نه دیرسک : « اوله ، اوت ،
 آلکز ، ایسترم . « دیدم ؛ تکرار :
 « دیکله باق باشقا بر سوالم وار ،
 دیدی « لکن دیکر قادینلرله
 یا کچیمز ویا خصوص صوکرآ
 قیصقاتیرسک ، اونوما ، خوار وسفیل
 ایجه نیرسک ، خراب اولورسک ، بیل .
 قیصقاتیرسه می ؟ ... بن شانشوب کوله رک
 سوویوردم : نه در بوسوز ، نه دیمک ؟
 کورکودن ، بیلکیدن بوتون محروم ،

بوکا حیرانم ایشته بن کتدم ،
 صوکرآ اما اونیمش اوکرتدم ...
 دووشوندی طوردی بوسوک سوزله بر زمان محزون
 و صوکرآ نقله دوام ایتدی منلی سکون :

ایشته آرتق نتیجه سی معلوم .
 کلمدی دنیا به برکوچوک اوغلم .
 باغمک ایلک آجان زاوالی کللی ،
 آتشین رنگلی ، لاجورد کوزلی .
 اوله نادیده بر کوزل اوغلان ،
 بر چوجوق کورمه دم بوکون الآن .
 اوستنه هر دقیقه تیره ردم ،
 سنک اولسون نیم چانم ، دیردم .
 او اوزولدیجه بن خراب وسفیل ،
 اوکون ارتق جهان کوزمه دکل .
 اوکون آرتق ایچم زهرله طولار ،
 او برآز کولسه ، کون ایچمه دوغار...
 فکر و قلم هب اونده طویلاندی .
 اوکا هر بر تلیله باغلاندی ؛
 صانکه اوندن آلیردی هر نفسی
 یاشمک هر امیددی ، هر هوسدی .
 اوسنک شیمدی یکریمی یاشن بو یوکاک
 قوجه بر آغا بکک اولوردی بوکون ،
 بن یاشاردم جهانده بروساز ،
 ایشته دیردم ، بودر سزک بابا کز ؛
 چالیشیر اوغراشیر ، باقاردی سزه ،
 بر کدر اوغرا بازدی قلبکزه ؛
 بولونور آری برکوچوک اوسن

آنتمک دردی

ذاتا آنتم ، زاوالی ، صورما ، هله
 شیمدی یوق بنده بر خیالی بیه .
 یانم اون بر یلوار یا یوقدی هنوز
 اوله قالمه دی کیمسه سز ، اوکوز .
 یک بووک بر نصیب ایش گویا
 بی برکون کتیردیله بورابه ،
 نه دیرسک اوککده کی ، ایچ ، یه ،
 سکا آرتق سعادت ایشته بیه ...
 برقوناق بر سرای ، بووک ، سس سز ،
 هر طرف انتظام ایچنده ، تیز ،
 کیچی قارشیمده بر جهانه بدل
 بر قادین ، اوله نازلی ، اوله کوزله ؛
 کیچی بر کهریا چوپوق ایچبور
 کیچی دالغین آغیر آغیر کچبور ؛
 صانکه قارشیمده باشقا بر دنیا ،
 نه به باتسم غریب کوروندی بکا .
 انوام کیر ایچنده ، یاغلی بوتون .
 صاجلرم هیچ طار ناماش قاچ کون ،
 آیانم بر چاریقده حبس اولمش ،
 چیکم ، فالپانم ، بوزم صولمش .
 یازیق اولمش چوجوقیچیز ، دیدیلر ،
 آجیوب باقدیلر ، تمیزله دیلر ...
 اقریام اولدی بر زمان هر کس ،
 باقی ، دیبورلردی ، جمله من چرکس ؛
 جمله من عینی روح ، عینی بدن ،
 سنک ، آنلارده ایچمه سز آنتم

ملال ایچنده یانان قلبی بی نیازو امل
 قنایه ترک ایدنک اسکی برمسای عدن ؛
 ملال ایچنده یانان قلبه بر حضوره بدل
 دهرین قیجیم ، آبی بر حسن انشا کتیرن
 بر آفتام اوستی ، یازین ، بویدن آلی بیل اول...
 یاننده یأس محیطانه قارش مست الم ،
 یاننده باشقا بر آفتام ندرجین آنتم !
 — هانی سن آنتم هر زمان دیردک
 برکوچوک درد ایچنده ساقلا بورم ؛
 بو بو ، آیتده سوبلهرم ، اوغلم ،
 نه بدی کتم ایتدی بکک کوچوک دردک ؟ ..
 اودامده یان یانه آنتم و بن بر آفتام
 رجوف قلبه طولان دالغه دالغه حزن ظلام .
 دیوارده اوچ کوشه شکنده آتشین برنک ،
 کونش با تچه اوزا زده ، سوندی تیره بهرک .
 — سنی محزون ایدر بوکون بلکه ،
 بلک اوزون بر حکایه ، بلک اسکی ؛
 بو بودک ، اوغلم ، ایشته باق دیکله .
 سکا نقل ایلهم اودردم نه ؛
 برچوجوقدم ، کوچوک ، صبی آنحاق ،
 بزنی هب صاندیلر اسیر اوله رق .
 آغاکم قالدی بر اوزاق برده ،
 نوله ، قنایه دیش دیکله

دردى انسان چكرچكر ؛ اوتوتور ،
 سانكه قلبنده بر زمان اوتوتور .
 صوكرا بركون اوجانلانير ، اويانير ،
 بردوماندر توتر ، توتر ، اوزانير ؛
 صاريلير هر اميده ، هر هوسه ؛
 بوغدير هر خيالى برأسه .
 هر نه قوردمسه بر اسف بيغمش ،
 روحم آرتق ديمه دن بيغمش ...
 صوكرا دردنجي دفعه حامليم ؛
 سكا اوغلم نه بولده سويله يم ،
 ديدم آرتق بوچكديكم ينشير ،
 بوچوجوق آبرى بر فلاكتدر ،
 كدرم ، ختم آشوب طاشيور .
 ايسته بر دانه وار ، ناصل ياشيور .
 سانكه دنيادن آكلابور اوتوكي .
 كندى دردم يتيشيور سانكه !
 بوده بيك باس ايچنده ايكله چك ،
 بنى ايچون كتيرديكن ديه چك ،
 شيميدن دوغمه دن تولوب بيتين ،
 ايچيم بر علاج ؛ دوشوب كيتسين .
 ايكي اوج كون تيريق ، دوشوك محزون ؛
 اولدى قلم بو فكره رام وزبون .
 علاج آلدم حاضر لادم ايجه ؛
 ديدم آرتق اولور بتر بوكجه ...
 كيجه .. هر كس برر برر كيتدى ؛
 بن قرارمله يالكرزم شيدى ؛
 متأثر ياراش ياداش اويومش ؛
 او فكر لرله قالمش بيوش ؛
 بر زمان صوكرا دوغرتولوب قالمدم ؛
 دولاشوب طوردم اوله بش اون آدم ؛

قاب قارائلق اودام ؛ المده شيدى ؛
 قلب وروحمده باس وانديشه ...
 زهرى ايچمك ، بوشالتق ايستورم ،
 ايجه چكسك ، چكينه ، ايچ ديورم ؛
 آللم تيريبور ، قيريق سانكه ،
 آتالق حسي باشلامش چونكه ...
 كيتدم آجدم اوغده بنجره ني ؛
 سپره دالدم اويوش ، خزين كيجه ني ؛
 اويومش هر طرف ، درين ، ايسسز ،
 كوكده برچوق بو بوك كوچوك ييلديز ؛
 بره بر اخروي ايشيق ووربور ؛
 اك اوزاق بر آغاج عيان دوروبور ؛
 اولسه آجاق ساعت سكرز ، يا دوقوز ؛
 صولر اوستنده عادتآ بر روز .
 كبي آي كوكده متصل اريبور ؛
 قابه برحس مرحمت وريبور ؛
 اسيور ايسته بر خفيف روز كار ؛
 آرتيور حس مرحمت تكرار ؛
 اوقدر هر طرف لطيف ، مونس .
 طولبور روچه سوديرن برحس ؛
 سانكه كوكارده بر اوزون خوليا ؛
 ياغيور عشق و مرحمت كويا ؛
 اوني دالغين ايچوب يودوم و يودوم ؛
 كوشيبور غزم ونيم ، دويدم ؛
 نه صوچك وار ؛ زاواللى ياورو ديدم ؛
 كوزلم طبلدى ، طاشدى مرحمت ؛
 شيدى طاشارده خرد خاش اولدى ؛
 كيجه سسلرله رعشله دولدى ؛
 ايسته اوغلم اوقور تولان ... كنديك ؛
 ايسته قارمده بگلين سنديك ...

چيندى بيوده اومديم ائلم ؛
 اوني درت بش ياشنده غيب ايتدم .
 طالم كيتدى صوكرا هب مشوم .
 آرقه دن تولدى بر ديكر چوجوغم .
 ايچم آرتق سفيل ، فقير اولدى ،
 قائلرم هب زهر ، آتش دولدى .
 كيسه سز قالدى روحك يوواسى .
 ووردى دنيايه كوكلك فاراسى ...
 سنه لر كچدى ، لكن اولادم ،
 شيمدى حالا قيريق قولم ؛ قانادم ...
 اوده ذاتآ حضور وجدان يوق .
 كسي بر سوز آتار ؛ زهرلى براوق
 كبي خاش ، ده لر ده شر قلبي ؛
 نه ايچون صورما ؛ آشكار سببي ؛
 عم قاديئلق وهمده اورتالق ،
 سن سعادت اومارميسك آرتق ؟
 هر طرفدن فنا ، رفاه آقيور .
 صور فقط هانكي كوز كوروب باقيور ؟
 وارى برحق عفو ايدن ، اوتوتان ؟
 كندى عندنده هيس بر سلطان .
 هيسى بر بي امان قادين ، مدهش ؛
 هيسى ده عيني قلبه كوز ديكمش ؛
 هيسى ده آتئين ، حريص ، قيصقايچ ؛
 صوكرا هپسنده اك درين بر اوصايچ ...
 بر اميد اولسه ، ايسته ، اوغراش ، قوش
 يوق فقط ، قليمز غريب ، بوم بوش .
 بر حيات وارى باشقا كيم بيله چك ؟
 درت ديوار ، قلعه لر قدر بوكسك ،
 ديكيلير قارشيزده ، پرواسز ،
 اولرك اورنه سنده بز يالكرز ...

كيجه لر سانكه آل آياق چكيلير ،
 اوتوت اما نه اولسه هيسى بيلير ؛
 سانكه اشيا قولاقلى ، جانلى اولور ،
 آلديفلك خيزلى بر نفس دوپولور .
 شيمدى عقلمده هيسى يوق البت .
 داها برچوق اذيت و محنت ...
 كنجلكم بويله محو اولوب قالمش ،
 ايلاك بهارمده باشلامش بر قيش ...
 عمرمك اك فنا زمانى بودر ،
 فقط انسان نه لر چكر اوتوتور ،
 او اوزون كونلر ايسته بر رؤيا ...
 آقا بكك ، كلدى صوكرا دنيايه .
 هيسى ارلك ، اوچنجى اوغلم بو .
 اوده قليمده بر اميد اولدى .
 آللم بولدى بر كوشن ، بر نور ،
 ينه بر آتشم قوى ، مغرور ،
 قوم تازده ، فكر وروحم دينچ ،
 كلدى آرتق او اسكى نشئه ، سوينچ ...
 قارده شك بك چاپوق كزوب يورودى ،
 سنه لر كچدى ، سريلوب بوودى ؛
 سنه لر كچدى ، آه زاواللى قادين ،
 سن ناصل اوغراشوب ناصل باقدك !
 اونه ميراندى دويدنم عشقه ،
 بايدنم باشقا ، ايستكم باشقا .
 خورلانير بعضى ، بعضى خيربالانير ؛
 بوني بر كوز كورور ناصل دابانير ؟
 ايسته كنديمده بولديم ياردم ؛
 بعضى كونلر برابر آقلاردم .
 اسكى دردلر ايچنده هپ موجود
 بر قيريق قلب اولورى هيشه مسعود ؟

سنى بن شىمدى بويله كوردىڭ	سنى غفو ايلەمكى؛ آه آنەم؛
يوكە اير خاطرەمدە ھب او كېچە ؛	يېتىشەر طوتدىڭ اوزون ماتم ؛
يا ايچەيدم دېرم ، ايچم آغلار ...	اونى كل قوللەمدە شىمدى اونوت ؛
ايشتە قەلبەدە بويلە بر درد وار ؛	سنى غفو ايلەدم؛ سنىك بو وجود ...
ايشتە كتم ايتدىكم او اسكى كدر ؛	بركناھك بو صوك نجلېسى ؛
جى غفو ايت او جرمە قارشى ، بتر ...	بم غفوم ؛ اونك تسلىسى !

عمرالته صبحى

كەشەيدە درغەر

آ تا كك ايچكىسى كوپوكلى قېمىز ،
 آرپە صوبى ايچمە ، دېدى بر قېرغېز .
 اوينكك يېشى اريكە الما
 قومشونك باغندن خورمايى الما .
 باشقا دېلە او يماز آنەكك سسى ،
 ھرسوزك ، اراسەك ، واردر توركەسى .
 طويمادن دوشونمە ، كورمە سزەمدن .
 كندى دويغوك اولسون او صك بىدن .
 دېلە ، ياپ ! تا كرىنك سنىك بېلىس ،
 كوك توركك سنىدەر يوجە دېلەك .
 دەمر سكا طاھار ، شىمشك تاش اكر ،
 ايستەمە ، سنى يارات ، كورمە ، سنى كوستەر !
 كوك آب : « قېزىل الما » دن

كوچوك حكاية

اوزۇچى

بوپوك آدادە ، تموز ابداسى . اوكلە اوستى كونشك اريپوب
 طوپراقلىرى ، ياپراقلىرى قاورايوب قاوردينى بر كون؛ كوكدن دوكونلن
 صىجاق ، ياناقلرى ياقپور ، كوكسلىرى ازيپور ، نفسلىرى طيقايور . .
 آللە طوتولە بېسلىر برالە وخالنە كايپور . اورتالق كوزلىرى قاماشدېرەجق
 درجە ايدىناق . قارشىدەكى چاملر ياتىق ، سىناھ برلكە كچى دورويور .
 بو قدر نوره طسايانەميان كوزلر سونويور وقاپانان كور قاپاقلرى آلتندە
 قىمىلداتمق ايستەميوردى . بر ، كوك بر قور حالندە ايچين ايچين يانيپور
 ايدى .

باغين ، كنىش سىكوتك ايچىندن تا اوزاقلردن ، اسىكە طرفندن ،
 عىكسار حاصل ايدەرك قورقونج ، وقور بر صدا كوكردى :
 قا آرپووز ! .. قارپوز ! ..

كوشكارك چاملرىنە چارپەرق ، چاملرك تپەلرندن آشەرق ، ازغېن
 بېر قارمال مەسابتباھ طاغلرك سىرتلرندن اوچان بوسىندن اوركن بېر كومە
 كوكرچين ، قارشىكى چامقتن ھوالاندى .

قارپووز ! ..

بو صدایە نظام طرفندن داھا ديك ، داھا ابرى برس عىكش صدا
 كچى جواب وردى :
 چا اووش ! ..

سكوت ! سانكە بوديك ، قالين ، بوپوك سىك سىك عظمتدن موجودات
 برتانبە ايچون ، اوركش ، تېترەمشدى : سىكوتك آلتندە سېنىمش طوران
 طاغلرە ، دە كېزلرە بو ايكى سىك بو كىسكىلىك حاكمدى .

« الله ! دیدیم ، یاتاغانه دایاندم ؛
« بن سنکچون آل قانلره بویاندم »

بیشک مغرور برمالی ایدی .

بخره نك او گنده بو جانلی قاههتی حیرتاه ، حرمتله سیر ایدیوردم .
بونك قرعه نفری حالنده ، اوستنده ماویلی ، قیرمزلی یعنی صاریلش قابلمز ،
پوسکولسز فسی ، آیاغنده یرتیق چارینی ، صیرتنده قویون پوسنندن
طاغارجنی اولدیعی حالده صیرانی بوزمامق ایچون بر قوزو کبی سکیرته ،
صیچراه حریبه نظارتنگ بویوک قاپیسندن ایچری کیردیکنی کورویوردم .
بوکون اوچوق بکیرکله ، یرتیق چککسنکله بر وطن قربانی تسلیمیتله
کیردیک دولت قاپیسندن ، عسکر اوچاغندن ، یارین یکی لباسکله ، قیزیل
فسکله بر آمر قوروميله چقارسک ! او زمان ، بوکونکی ضعیف ، یارین
قوی بر قهرمان اولور ؛ باصدیغک یرلری تیره تیر ! .. آتک دیزکیانی
قاواریوب ، قیلجی چکدیکک ، قشکی اوموزکه اوروب ، سونکوکی
طاقدیغک وقت ، بوکونکی کوبلو ، یارین قورقونج بر عسکر اولور ؛ عاصیلری
سیندیریرسک ! .. تارلاکی چاپالار ، داوارکی کوده کن حقارت کورورسک
بوکونکی قویون ، یارین یرتیجی بر قابلان کسپار ، یوواکی بوزاندلری
آزه رسک ! .. سنی بویله بر آن ایچینده دیکشمش کوره نلر صانیرلرکه بو
صاغلام وجود یالگیز عسکر لباسی کیمک ، بو سرت نجه لر یالگیز سلاح
قوللانمق ، بو قالین سس یالگیز امر ایتک ، بو کنیش کوکس یالگیز
سیر اولق ایچون یارادیلشدر .

سنک او طابور حالنده بر پولاد کنه سی قاتیلغنده بورور کن طاقتدیغک
او صلابت ، او مهابت ، او وقاری کوروبده سکا کوکل باغلاماق ، سکا
کوکنمه مک ، سنی سومه مک قابل دکلدر .

سن ، که ربوز ننه کک کور و تمیزه دنی داها آمر که ، عظمت نفس

چاآووش ! ! . . . چاوش ! . . .

سی قدر یوکسک وجودی ، دکی می وقیر صاقالی ، آچیق ویانیق
کوکسی ، قالین تولقلی بالدیرلری ، صاف چهره سی ، آرقاسنده سکسان
اوقه چکن ایچ ایجه کچمش ابکی کوفه سیله ، بورجلیت هیکی شیمدی
قارشیمده دورویوردی :

— بابا ، سن قوماندا ایده رکی اوزوم صاتیورسین . سنک کورله یور!
— باغیرمیورم که . . .

اوزومنی یردی . یوقاریکی تپه یه طیرمانغه باشلادی . اطرافنی
جینلاتیوردی :

چاوش !

بن بو سسه ، بو سسی حاصل ایدن جوهره مقتونم .
شیمدی بانمزده کی سواقدن بر ضایحی داها کچور ؛ بر آز اوزاقدن
، چالی فاصولیه ، کمر بطلیجان ! ، سسلری آچاقلرده پایتاقلانه رق یاییلیور .
بونلرک اوستنده اوچان « چاآووش ! » آوازینگ یاننده ، بو سیرانمش ،
چاتلامش سسلر نه قدر عاجز ، نه قدر پست قالیوردی !

اوک آرقا نجره سنه قوشدم . اوزوجی تپه یه وارمشدی ، بولک
کنارنده کی قایانک اوسته کوفه سی قویدی . آللرینی باندکی قیزیل قوشاغک
اوک طرفنه صوقدی ؛ آچیق کوکسی ، چیبلاق ، سرت بالدیرلریله بر
قوت آبده سی وضعه بنده طوردی . متکبر ، قالین قاشلری آلتنده متحکم
آغیر دونن ایری کوزلردن فیرلایان نظرلریله ، مرمره نك دالغعلریشه ،
قارشیک سحله ، ماوی کوکی ، لاجورد دکزیله ، آلتون کوپوکی ،
کونشنگ ایشغیله ماوی کوزلی ، صاری صاچلی بر قیزه بگزنه بن سویملی ،
سوکلی یوردینک طاشنه ، طوبراغنه درین درین باقدی . . . بو باقیشده کی

سنى اضرار ايدەرلر. آياقلارك ، قوللارك بربوغا كې اغير اغير قېمىلداركن ، طوركدن، توكنمەين برتخمل، يىلمايان برعزم آشكار اولور. او انكىن دە گېزە بگزرەسك كە ياواش ياواش جوشار، وجوشنجه دە پك يامان ، پك خېرچېن اولور ...

منفعت پرست دكلسك . پاره دېنيان ساخته بر وسيله سعادت اولان معدن پارچەسنە اعتبار ايتەرسك ، صوچك بودر. مسرفلىكى ايجاب اصالت يىليرسك .

وقارك بىلككە غلبە ايدەر. جانانكى جانكە ترجيح ايدەرسك. اكثرى باشقارلى ايجون چاليشير؛ باشقارلى اوغورينە ئولورسك . باشقارلى سنى بكنديكى حالده سىن گنديكى سومزسك . نە زمان اوگكە براوگكك قويوب كويككە برماكنە باشنە كچەجك ، نە وقت الكە پركارالوب ماصايە ياصلانە چكسك؟ نە زمان دكانك دستكاهندە سرمايەكك فالضنى حساب ايدەچكسك؟

سندن بونى بلكە يورلر ، سكا بو قصورى بولويورلر ... فقط وقت قاليبورى؟ كيسه ئى طولدورمق ايجون دكل قارينكى طولورمق ايجون قوللاندينگ صاپانك دميرنى تارلانك اورتاسندە براقوب تفككك چلكنە صاريليورسك ... اوسر حددن بوحدودە قوشويورسك .. بولارستاندە ئولويور ، يونانستاندە ئولويور ، عربستاندە ئولويور. كردستاندە ئولويور ، عجمستاندە ئولويور ، صربستاندە ئولويور ؛ ياكىز يوردگە ياشايە ميور ، ئولە ميورسك .

بر اولو چنارسك كە قيريلير ، اكلمزسك ؛ ئولور ، ايكلەمزسك .. قانكلە چوراق قومقلارى صولاركن اتمككى آلئكك ترينە باطيرير، بير؛ يئە دشمن قارشيسنە يازالركە برابر هر يردە بر استحيكام كې

علو جناب ، عناد و تخمل ، اطاعت و تحكم كې امر اولمق ايجون ياراديش برچسك فضيلتلىرنە مالك اولمش سك . بوحا كيت اسناسلرني باشقا ملتن مکتبلردە ، مدرسه لردە آكلازلر. سكا بو مزيتلى نينهكك ايرى سياه باقىشى ، باباكك كوكرەين ديك سسى ، قرآنك اسرار انكىز آهنكى اوكرەتمش !

پيرتيق بو طوركە دە وقورسك ؛ محكوم اولسەك دە حاككك ؛ تملقدن زياده تجيرە ميالسك ؛ فكرگدەده عزماك كې نابتسك ! سرتسك ؛ سرتلكك دە بر قابلقدن ، باياغلقدن زياده بر امرت قوتى ، نجايبت لابلانكى واردر. حدتە يىلديريم كې كورلەديكك حالده ، رقتلە بر بولوط كې آغلارسك ؛ صاقيتدە بر ملك ، اصرارده بر ديوسك . . . اونك ايجون دنساده ائى بولونماز بر ملت اولمش سك . دوشونديكك زمان ، بر آرسلان تمكىله اغير وساكن طوروبكك ، قيزدينگ وقتكى عزم وشدتك آكلاشيلماز. اوزون كيريكلك آتندە اوتانغان وطورغون دوشونن ايرى كوزلك بر كره آجىلماسين ؛ قالين قاشلرك بر كره چاتىلماسين ؛ او زمان وارلنگ ، بىلكك كوپورور ، طاشار ؛ او زمان جبر وتك ، حشمتك پارلار، يوكسەير؛ اوزمان جبار اولورسك. بو عييب سرخلقتكى بيلمەينلر ، ياكىلر .

بو يوكلرە قارشى صايغك ، بالذات صاييلمى سوديككندەر؛ مطيع اونك مطاع اولمق ايستەمە كندەر .

انجه ايشلرە آيشمغە وقتك اولماسە بيلە زور بازويه باغلى تشبلردن لذت آليرسك . قارا طوربرقدن ، اق اتمككى چيقاريسك . . . فكرگدە معند ، اعتيادگدە معند ، محبتدە معند ، محاربهدە معندسك . يكلكە چايوق آلشمازسك ، فقط بز دفعەدە آلشيسك براقازسك . صافسك ؛ سىن حكەمەندە بو دولەتمككە دكل ، اكشە ، سكا نالتاقدا تىقە

برروماندن مفرز

فائمه یانسی نمازی

آنجا ایشیق ویره بیلن کوچوک قنارلر آسلی آغاچلرک آلتده ، جامک تام قارشیشینده اوطورمشدی . بوزولش مزمر طاشانی طوپراق و چوقورلرله آیریلان بومیدان نیم ظلمت ایچنده ایدی ؛ و نهایتلری باشدن باشه اشغال ایدن بو جامع دیواری ، یوکسک ، معظم و مهیب ، عادتاً بر تک مدخلی ، ایچرده کی مقدس حولی په یول ویره ن لاقیل اوتوز قدمک کمریله بر مانع ، برسور کبی پروقار ایدی . صوکر صاغده وصولده ، اوزاقلرده ، قادیتیق بر کیجه ، بر سیاهلق ، بلکه بر شجرستان ، بر محل اموات کوستردن مهیم سرویلر هر طرفده کورولدیکندن داها غریب بر قارانلق ، برسکنت اسلام ، بزخفای اسلام واردی .

بر ایکی ساعتدنبیری آسیا داغلرینک آرقه سندن یوکسه لن مهتاب فاتحک بو جبهه سی اوستنده طلوع ایتمک باشلامشدی . یاواش یاواش صییریلیور ، ارضک بو کشف ، آغیر جسمی اوستنده مائسمی کوموشیله ، یوس یوزازلایق ، اوقدر آزاده ، او قدر هوای ، فضا ده کی اترواسنی ، نهایتسز اوزاقاغنی اوقدر حس ایتدیرمن بر خفیفسکله یوکسه لیوردی که .

مائی ایدینلق ، کیت کیده هر طرفده ارتبور ، کنسارده نازکیله لرینی ایچن ، اغیر باشلی ، منقی ادملری استیلا ایدیوردی . حالبوکه بوش مبدان ، مقدس دیوارلرک کولک سنده قالمیشدی . عینی زمانده مهتابک ایدینانی ، براز اول اوتدر کشف دوران شو دیواره ، دمن پک براق اولدیغی ایچون کورونمه ین ، و کیت کیده بلیره ن مائسکیله هر شیئی احاطه ایدن مرمره نلک نثر ایتدیگی تازه برسین ، بر اقشام سبسیله قاریشمش ، بخاردن مصنوع

چیقارسک . . سن ظالم هیئتده بر مظلوم سک ؛ نینه کک ، آنا کک بو جاغنده بر غریب ؛ آنا کک ، بابا کک قوجاغنده بر یتیم سک ! . . .
طول آنالره طول اولان شو آناتولی ، براوکی نینه قدر سکا جفا کاردر . . سن ، شرقک ، قینه کیرمه ین بر قلیجیسک ؛ دو توله دو کوله تاولانیر ، ووروله ووروله قیریلیرسک . ینه هر پارچه گدن بر قیویلیجیم ، هر قیویلیجیمکدن بر شیمشک چیقار . الهی بر قوتک ، ابدی بر فیضک وار ، ای تورک ! . . .

احمد صلیحت

نلاکت خاطره لری

دورما ، وور

دورما ، یونان ، دورما : کبری آرتیر !
تورکلکک باشنه حقارت یاغدیز !
اویویان بر قومه بو ذلت آزدرد ؛
وور ، اسکی کوله سی ، اوطاندیر اونی !
براقا اویوسون ؛ اویاندیر اوی !
زورلا اونی ؛ یکی روشه کیرسین ،
کمی یاپسین ؛ آلیش وریسه کیرسین ؛
فابریقالر آجسین ، هر ایشه کیرسین ؛
وور ؛ اسکی کوله سی ، اوطاندیر اونی !
براقا اویوسون ؛ اویاندیر اونی !

بو یوردک خزنه سی اونک النده
قطر آرتناری سنک بلکه ،
قلنس آرتی و غریب کندی ایلنده !
وور ، اسکی کوله سی اوطاندیر اونی !
براقا اویوسون ؛ اویاندیر اونی !
صیغیشدیر که اوردو ، دوناما یاپسین ،
غریبه نه ترقی کورورسه قاپسین ،
تورکلکی طانیسین ، ناکری به طاپسین ؛
وور ، اسکی کوله سی ، اوطاندیر اونی !
براقا ، طلال ؛ اویاندیر اونی !
کوک آلپ : « قیزیل ایا » دن

غایت بیوک و خشین دیواره آچیلوب بونلرک هپسینی جذب ایدهن یوکسک رواق ، اسکی زمانلردن قاله بر قنار سانکه تنویر ایدیور ، کرك اورتسنه آصلمش کوچوک آله، قرك سایی قاماشدیران او کوزهل آیدینلنی ایچنده صاب ساری وئولکون دوریوردی .

بوقاردن کان صدالر نغمه سرا اولقده حالا دوام ایدهرکن، بو کبریش، بیاض دلبنده صاریلی باشلرک اوجسیم رواق ایچنده قناب اولدینی نهایتسز بر آلائی ، بر کجید اولدی .

بیکلر بوشالقدن سوکرا ، «آندرملری ده» ، اک صوک اولهرق ، دعا ایتمه جکندن دولایی کندیئی انسانلرک اک سفیلی حس ایدهن بر قبله جامعه دوغرو ایلرله دی ، کیردی ، قانی نک یاننده دوردی . اوراده ایکی اوج بیك صاریق کندی کندیلرینه اخذ موقع ایتمش ، محرابه دوغرو صف صیرالامش دوریورلر . اونلرک سکوتی اوستنده بر صدا طیران ایدیور ؟ اوقدر حزین ، اوقدر ناقابل تعیین بر صورتده خویلا انکیز بر صدا که ، مؤذنلر کبی یوکسک برده نرله سسله نیور ، تا کهان بیتورمش کبی اینیور ، اینیور ، سوکرا جانلانیور ، یکیدن ، کنیش ، طنان قبلر آلتنده ، اوریرمه لرله تتریور ، اوزاچور اوزاچور ، یاواش بر احتضار ایله ، سونیور بیتور و تکرار باشلاچور . موقوف دقت اولان بوتون بو آدملرک ایکی بیك دعائینی تنظیم ایدن ایشته او ، او صدادر . اونک دعوتیله ابتدا دیزلری اوسته چوکور ، سوکرا داها بو یوک بر خشوع و عجز ایله اکیلور ، نهایت ، باشلرینک اوستنده کچن ، زمان زمان خفیفلنهرک آنجاق بر ایلکنی حالده قالمشکن ، ینه معظم معبدی دولدوران او محزون فقط یک طاتلی صدا ایله هپ بردن بیلمش کبی عمومی بر حرکت وانتظام ایله ، آلترینی سوره رک یرلره قاپاتیورلردی .

معبد یک آرزویر ایدلشسیدی . طنان قبلرله پریر صارقان زنجیرلره

برشکل ورییوردی . سنانک ایچنه دیکیان ایکی مناره ، شفاف کبی ، مهتاب ضیالری ایچون قابل نفوذ کبی دوریور ؛ بومائی آیدینلنگ سسیسنده باش دوندوره جک قدر بوپومش ، موازنسز وخفیف کورونیوردی .

کنسارده نارکیله لرینی ایچن ساده روحلی ، آغیرباشلی آدملر ، اسرارینه نفوذ ممکن اولمایان الهک اوکنده کیدوب دیز چوکک ایچون ، یوقاریده ، هوالرک ایچنده مؤذک نغمه سرا اولمه سینی بکله دیلر ؛ واونلر ایلریده ، روحلری اطمئنان ایله دولر ، کوزهل بر سیاحتی چیقار کبی ترک حیسات ایده جکلر !

ایشته بکله دکلری سسلر ، ندای دعوتی ترتیبه ابتدار ایتدی . سنانک بخنار مضیی ایچنده غائب اونش اولقره بکنزه منسارلرک نهایتلرنده دوران مؤذنلر ، شمیمدی مهتابه یک یاقین اولدقلمی ظن ایدیلن بو سما ساکنلری ، کندیلرینی تبخیر ایدهن بر نوع تیلرزه وجد ایچنده ، ناکهان ، قوشلر کبی نشر الحان ایتدیلر . اوقدر مفرط درجه ده یوکسک مناره لرک اوستندن سسلرینی دوپوره بیلمک ایچون ، بوغازلری مستنا بر قوته مالک آدملر انتخاب ایدیش اوله جق ! برتک صدا بیله ضایع اولمایور ؛ آهنگ مخصوص ایله سویله دکلرندن هیچ یری ، بزم اوستومزه صریح ، براق و آسان نزول ایتمکن خالی قالمایور .

بریرینی متعاقب ، کنارده خویلا نورد اولانلر قانقدیلر ؛ جامک آلان کولکه ایچنده دوران میداتی کهرک ، قارشیده کی مدخل مبارکه دوغرو توجه ایتدیلر . بیاض صاریقلر ، اوزون جبهلر ، ابتدالری اوچر ، دوردر ، بشر ، کوچوک جامعلرله دعا ایتمکه کیدیورلر . سوکرا ، مختلف کوشلردن ، قاراناق جهتلردن ، آغاچلرک ظلمتندن چیقهرق داها بر جوقلمی کادی . سسز آدیملرله ایلریورلر ، کندی کندیلرینه تمرکز ایتمش ، ساکن دیر وقار یوریورلر .

قوبچە ھەسەن رابلی

ایصەسز طاغەر، کور اورمانلر ، آقار سولر کچەرک
روم ایلی نك بریاتی یابە یالکەز دولاشدم .
یاز کونیدی ، اوزاقلردن مزارلنی سچەرک
صبح وقعی چوقورده بر ویران کویە اولاشدم.

سیسلی برطاغ اتکەندە ایسلی برقاچ اوجکەز ،
براورمانک کولکەسندە دالنین دالغین اوبوردی .
چوردن چویدن چاتیلەش بر ویرانیدی کویچکەز ؛
کیجە داغدن قوردلر اینر ، دولانیدی او ە یورد ە ی .

لاکن بیلمە نە حکمتدر ، اوقیرلر دە ، باغلر دە
بر بریشان کوزەللک وار ؛ سوداستە طویولماز .
صولو چاغلار ، روزکار آغلار کیجە کوندوز طاغلر دە ؛
ایرمانلر دە ایکنیتی دن باشقا برشی دوپولماز .

کستانەلک کولکەسندە خیال کبی بورورسک ؛
بابلی شاقیر ھر آغاجک برنازنین دانندە .
تارلار دە کولومسە یین چیچکەرک آلندە
الا کوزلی کینلرک کل بکیزی کورورسک !

ربط ایدلش کیجە قندیلرندن باشقە بر ایشیق یوقدی . یوتون دیوارلرک
صاف بیاضلنی اولماسەیدی ، اطراف مشکلات ایله کوروله چکدی .
آرا صیرا قاناد سسلری دوپویوردی . یوقارده ، یووالرینی قورمغە
براقیلەش آلیشقین کووەرچینلر ، بو کوچوک ایشیقلردن ، یوتون بوجبەرک
حاصل ایندیکی سورتونەلردن اویاتش ، فقط قورقوسزجە ، جماعتک ،
بیچکەرجه صاریقلرک اوستندە اوچیور ، دونیوردی .
دینیکی کوچوک فقط یوکسک و مەتەز صدانک قسوتی آلتندە باشلر
اکیلدیکی وقت روحلرک تمرکزی اوقدر مطلق ، اعتقاد اوقدر دریندی کە ،
اونلرک سسەز وبی نهایە دعاری ، بر بخوردانک دومانلری کبی یوکسلیور
ظن ایدیلیردی .

جناب حق و خلیفە ، دنیانک اک اصیل ملتەلردن بری اولان تورکەری ،
بودیندار وخولیا نورد ، جوانمرد وخیرخواه ، بوە دوغدقلری طوبراقلر
وایمان واسلام ایچون جنک ووغا میدانلرندە دەشتتار غیرتەر ، خارقە نمون
قەرمانقلر کوسترمکە مقتدر اولان تورکەری ، داها اوزون مدتلر تجرید
وصیانت ایسین .

بیر لونی

چشمه باشنده آغاچه باصلاشم بر « امیر » دی .
 قایموسز و طویغوسزدی دنیا به بوش باقیشی .
 افسانه لر آ کلاتیردی انسانه لوش باقیشی ،
 یا شلی کوربوز بریور و کدی ، باصلاشم برده یردی .

هیچ اقرانی قالمشدی ... کویده وارسه براشی ،
 کولکه سنده دیکله ندیکی قوجه یوجه چناردی .
 برنشلی چو جوق کبی طوغان صباح کونشی ،
 تمیز بیاض صقانی او بر ، سوه ، اوقشاردی .

بو چهره به شن کونشک قهقهه سی ووروردی ،
 لاکن قوجه قارلی طاغده آرتق چیچک آجازدی .
 برده ووریش کتوک کبی ، قیلمیلدماز دوروردی .
 بو ضررسز اختیاردن قوشلر بیله قجازدی .

یاواش یاواش ایله لهدم ، کوچوک بر خندق آشدم ،
 بر قاق آدیم صوکر ا ، سس سز ، اختیاره یاناشدم .
 سلام ویردم ، سلام آلدی . توتون ویردم ، سوبندی .
 بر مسلمان اولدیمدن تامیله امیندی .

برقاو جادق ، چوبوق یادق ؛ براز دومان ساووردق .
 کولکه لکده خوش بش ایتدک ، براز یالان ساووردق .
 آرامزده سوز اوزادی ، لافدن لافه آشارق ،
 « نزه لیسک » دیبه صوردی ، « استانبولی » دیدمدی :

اکری بو کری کچیدلردن قومسال دره یانندن
 طالعین طالعین کچیورکن ، کوزی قالیر انسانک !
 لاله لری آل آل اولمش وحشی قارا اورمانک ؛
 قدرت الی قلم چالمش شهیدلرک قانندن :

آقشام اوستی او طاغله صانکه بر یاس بورونور :
 ده مان آلیر یوکسکلرده ایصسز قایا باشی .
 هر کلنجک اوز اقلردن بر داملا قان کورونور ؛
 « غزا » یری ظن ایده رسک طوبراغنی ، طاشتی .

کولکه یورور ، کوبی ارقشار ، افق صارار کیزلیجه ؛
 تپلردن یالچین طاشلر آقان صوبه سس ویربر .
 قارا کلقلر اینجی سر بر چایرله هر کیجه ،
 صباح اولور ، - بری کبی - کون ، یوزنی کوشته ریر .

بر دوش وورور کبی کچدم او کیسه سز یرلردن ؛
 خارمانله جیقار بر یول بولدم ، کویه یاناشدم .
 یالکیز دکل ، چوقدن بری بن کولکله یولداشدم ،
 نه دوشوندم ؟ ییلمم نیچون غریبسه دم سفردن ؟

دردت یول آغزیننه کلشم . مسجده پک یاتیندم .
 آزیچق طوردوم ؛ طوغورولدم . اطرافه باقیتم ،
 برشی کورددم : عصرلردن قلله اولو بر چنار ؛
 آئنده یشیل حاریقلی ، هم بیاض بر اختیار .

پو آدامك سرگذشتي بكا خيږي دو قوندي ،
 دردی کو گلده ماضينك اذانلری او قوندي .
 سا کن سا کن آغلامشم . . . باقدم کوزم یاشارمش .
 زاواللی ! کیمسه سی یوقش ، یا به یالکنز یاشارمش .

بنده مراق ایدوب صوردم حیاتی ، باشی ؟
 براز داهای قورجالدم جانلی مزار طاشی ...

« بو کویده طوغشم ! » دیدی ، « چولوق چوجوق قالمادی .
 » سکسان بشلك وارم بلکه ... باق بو یاشده او کسوزم .

« کوزده فر یوق ، دیزده درمان ، جانده مولوق قالمادی ؛
 » بايقوش کبی شو قووروقده کچر کیجه م . کوندوزم .
 » بنده حایلیجه کون کوردم ، صورمه ایجه دن ایجه .
 » بکا قوجه حسن دیرلر ؛ حسن دایی ده یجه

« یدی کویدن قاری قیزان هپ طانیرلر ، بیلیرلر ؛
 » بی کورمک ایچون خارمان وقتی بعض کلیرلر .
 دیدم : « بابا ، استانبوله دونه چکم . سن ده کل ،
 » اولاد کبی خوش طورتارم . مسافر اول بنده ، کل

« یزده سکا جانله باشله خدمت ایدوب باقارلر .
 » یازین تازه سود بولورلر ، قیشین آتش یا قارلر .
 » دیکله نیرسک براز بلکه ... » اختیارک یوزینه
 آتش باصدی ، برقیوبلجیم دوشدی صولغون کوزپنه ؛

« سلطان محمود صاغی ؟ » دیدی ، سوکرا بردن جوشارق :
 « تام بش بیل عسکرلک ایتدم ، ا کککی یدمدی ؛
 هی دولتی قوجه سلطان ! هی جلالی آرسلان هی !
 » بر قیر آته بینر کلیر ، کلن شاهین صانیردک .

« بیک بیکنک آراسنده ، بر کوروشده طانیردک .
 » آق صقالی وزیرلری قارشیننده تیتزه ردی ،
 » آردی صیرا دریا کبی قوللر یورور کیده ردی .
 » فرماننه یدی قرال باش ا کرمش دیرلردی ؛

« اولیا قوتی واردی ، اوکا « ایرمش » دیرلردی ،
 » بز نه موطلو کونلر کوردک ! ده هی کیدی دوران هی ! . . .
 » دلیقانلیدم اوزمان ، قاییننده جاووشدم .
 » بش سنه خدمتدن سوکرا ، کلدم ، کویه قاووشدم .

« برداهای جیقمادم آرتق . تارلا طاقم ایدیندم ؛
 » اللی سنه شو طور اقله کورش ایتدم ، دیدیندم .
 » چوجوقلر عسکره کیتدی ؛ بری کری کله دی ؛
 » هیچ برینک بو کونه نیک بر خبری کله دی .

« سوکرا قادین تولدی . چوقدن کیمسه سزم ، یوقسولم ،
 » اختیارلق پنجه سنده زبون قالمش بر قولم ! »
 بوسوزلری او سولیرکن بن دقتله دیکلهدم ،
 جان اومده آچی دویدم ، ایچین ایچین ایکلهدم .

آناطولی کویلرندہ

مہمع سسلری رباروت قوتوری

کلین کوچورمه کونی ایدی . کوکی طرفلیسی قیزک کویسنه یوز آتلی ایله کیشلر ، آلاجه قوماشلرله دوناندقلری آتہ کلینی پندیرمشلردی . دلی قانلیلرک بر طاقی کلینک صاغنده ، صولنده یوروپورلر ، بول باروتله طولوردقلری قارا پنلاری صیقیورلردی . بر طاقی اکیئلری ییچلمش تارلارده آت یاریشدریورلر ، اوچلری دمیرلی دکنکلرله جیپرید اویشایورلردی . آلایک اوکنده، داوول زورنا ، کلین کوچورمه هواسنی یانیق یانیق چالیوردی . تورک کلینی ، سلاح سسلری ، باروت دومانلری ایچنده کیدیوردی ...

بن ، یولک بر قیسنده دورارق، کلین کوچورمکدن زیادہ آتش تعلیمی یاپان بو آلايه باقیوردم ؟ اوغوز اولادلرینک بو اسکی تورہ سنده عسکر برملک اخلاقنی و بو عسکر ملتی ییشدیرن قادیئلرک تربیہ سنی اوقویوردم . کندی کندیمہ دیوردم کہ : « اوچ یوز ییلدن بری پک چوق قارا کونلر کچیردک ، آل عثمان دولتی نیجه صارصینتلره ، نیجه زیانلره اوغرادی . آنجاق سونمکہ بری اولاجق برشی واردرکہ، اوده، بو صارصینتی و زیانلرک تورک روحه دوقوناماش اولماسیدر . اوت ، دشمن کوللہ لری قلعه لرمزی بیقمش ، لکن یورہ کلرمزہ برشی یاپاماش . دشمن نیجہ لری اولکلرلمزی المش ، بکیتاک دویغولرمزہ ال اوزاتاماش . ایشته شو کوردیکم دلی قانلیلرہ باقیکز : پنیجیلکده ، آتیچیلکده ، بیکیتلکده ، قازغا ایشلرندہ نه قدر بوجہ دلر . بو بوکک آئیلی ، دمیر نیجلی ، لچیلان باقیشلی ، بوغا

دیدی . « اوغلم ، بو دنیاہه آرتق ندر او مودم !
 « الله سندن خوشنود اولسون ؟ بن کویمدن خوشنودم :
 « کوکلم کوزم بوبرلرده نه شنلکلر کورمشدر !
 « هبسی بالان .. ککدی کچدی .. قانی دنیا بردوشدر .

« کلن کیندی ، قونان کوچدی . کروان کچدی ، بن قالدیم .
 « یالکزلقدن دیلسز اولدم ، ایصمز لقدن بوکالدم .
 « شیمدن صوکرآ نرده اولسم . تم ایچون مزاردر .
 « نرده نولوم نیجہ سندن قورتولاجق پرواردر ؟

« باق بن آرتق بر صارامش ، برقورومش یاپراغم .
 « روزکار بی صاوورورسہ ، بوراسیدر طوپراغم !
 « بورده راحت ٹولک ایچون ٹولہ نلرہ آغلادم ؟
 « نیجہ جاندن آیری دوشدم ، قارا یازمه باغلادم .

« آرسلان کبی اوچ اوغلمی قربان ایتم اوغرندہ ،
 « چیفتی صاتم ، اوی بارقی ویران ایتم اوغرندہ .
 « آلمش سنہ اولدی بلکہ ، بن بو کویدن چیتمادم .
 « اورمانندن ، درہ سندن ، قوشلرندن بیقمادم .

« اوغول ، آرزوم بودر نیم : بورده ٹولک ایستہرم ؟

« یاد ایلرده نیلہرم ؟ »

رضا نرفیو

ازىر و انشاد

جىنايەت قىلغۇچىلارنى

— سېزىلەر ئازادىمىز —

قورشونلارنىڭ اېلىغىنىدىن داھا ئافىد بىر صدا
 آكىلىگىز ، تېلىگە وار ؛ چاپوق كىچىك بورادىن
 تېپىپتى فېسېلدادى .. اوگدە باقىمىز كە حالا
 سارصىلمايان بىر بىرچ كى دورىيودى قوماندان .
 آرتق تۈركك بۈكسك آلىنى اكيلىيور ، آكلادم .
 قول اولومە ياقلاشمازسە دىرېليور آكلادم .

كىچىوردق ؛ ارگىزدە ساغ جىناھك بولۇند
 قوماندانى ، يانمىزدە كۈل يۈزلۈ ضابطلر .
 مېھىپ ابلە جىسور اولدق . سېزىلردە بىر بلند
 قىلغۇچى مېھىكلىدى كوردېكىمىز ھى نىقىر .
 مېھىرىنە آلىشىمىشدىق جىناھك ؛ حقى صانېمىز ،
 قورقاجىدىق سىكوت ايتسە اوولولە ، بىلىدىمىز .

ساعتلىغىچە يورومىشدىك ھې اوپولمىش طويراقدىن ،
 يارى مدقون شېھىدلدى ايلرېمىز كىرىمىز .
 قارشىمىزدە دىشمىن خىلى ، اوزرىندە بىر دومان .
 صوگرا آرتق ياشلى ، ماوى بىر كۈز كى آق دىكىز !
 آھ او دىكىز كە ھىنچىقىران يادىمىزى ايلرېمىز ،
 مىتكانف عىسرلدى بولولمىز ، سىپىلرېمىز .

واردى بوتون سونكۈلردە بىر تىلاشسىز انتظار
 ماغاللاردىن بىكە ئىردى ھىرآن كىستاخ بىر خىيال .
 اوبوق راقىلر اوزرىندە بىكلىيوردى بومبارلر .

كۈودەلى بىكىنلر مىزى كۈرەنلر ، اىنسانە جىقلردىكە ، بونلر ك دامارلرندە تىپو
 چىنلر ك ، ياووزلر ك دورلرندە كى اولو اجداد ك قانلىرى قانسانمىقدە در .
 آرقامدىن اوموزمە طوقونان بىر آل ، بى بو طاتلى دوشونىچىمدىن آپردى .
 دونوب باقىمىز ؛ براختىيار كۈيلۈ ، بىكا سۈرىيور : « اقدى ، ناصل دۈكۈنمىز
 اچىمى ؟ ... »

— « اوت باياغىمى اى ! .. ھلە كىنلر كىز ك بويە سىلاھ سىسلىرە ،
 باروت قوقولرە كۈچۈرۈلەسى چوق كۈزەل ! زىرا بو كىنلر كىزدە يارىن
 عىسكەر اوجاغىنە كۈندەرە جىكلرى قوچ بىكىتلىرىمىز كى آنالرى اولاجىقلر ؛ وطن
 طويراغىنە كىن وطىمىلر بىسلەمىكە اولان دىشمىنلرە كۈكس كىرە جىك
 عىسكەرلىمىزى باغىرلرندە بوپۈتە جىكلر . بونلر ك بوپۈتە جىكلرى يارىنىكى نىسل
 بو باغىرلردە بىر قورقاق تىلىكى دىكىل ، بىر جىسور آرسىلان اولارق
 بىتىشە جىك ، يوردىنى بىر آنانك ھىرى كى قىصقاناجق ، اونك اوستىنە
 قارتال كى قاناد كىرە جىك . بىر شۈنى ھىچ بىر وقت اونو تاماملى بىز كە بودىنپادە
 سىلاھ قوللانماي بىلىمىن بىلىكلر ، زىنجىرلر آلتىدە چۈرۈر . باروت قوقولرە
 وداع ايدەن ملنلر ، وطنلرە و وطنلرە كىل باغچىلرە دىدە وداع ايدەرلر .
 بىكىت اولمايانلر ، ضىعيف بولونانلر اچچون ، نە وطن ، نە ھىرىت ، ھىچ بىر شى
 يوقدۇر . بوندىن دولايىدىر كە ، اى مىھرىم ، كىنلر كىزە سىلاھ سىسلىرى ،
 كىنلر كىزە باروت قوقولرى .. »

محمد امين

غرب ادبياتي نمونه لری

قرمار

نيه قلیودوف ، پرنس وه فهدوتقا ، دینین بیسقلی ذات ایله برلکده
 نلدی . فهدوتقا صوك درجه چیرکین بر آدمی ؛
 فقط کال اعتنا ایله کینیوردی ، و برده آراباسی
 واردی . نیچین هر کس اوکا اودرجه بذل توجه
 ایلیوردی ؟ فی الحقیقه ، دائماً ضیافتلره دعوت
 اولونیور ، و هر برده مصارفی باشقارلی طرفندن
 تسویه ایدیلیوردی . آه . بوحیله کار برتیلکیدی !
 غائب ایتدیکی وقت بازه ویرمکسزین بورجدن
 قورتوله یی بیلیور ، قازاندی زمانلرده ایسه آلاجفی پک اعلا تحصیل
 ایدیوردی .

اوکون پووانی اوچ روبله یه بیسار دو اوینادیلر . پرنس ایله نیه
 قلیودوف ، او یون ائناسنده ، اوصیرالده پک زیاده اکتساب شهرت ایدهن
 بر آقتر بسدن بحث ایدیورلردی . ائنای مساحتده طیبی اویونه دقت
 ایدهمه دکاری ایچین ، فهدوتقا بوندن استفاده ایتدی . و هر ایکی سندن آلتیشیر
 روبله قازاندی . پرنس ایله بو آدم آراسنده ناصل بر حساب اولدینسه
 بردرلو عقل ایردیره مدم ، چونکه هیچ حساب کور میورلردی . نیه قلیودوف
 کیسه سنی چیقاردی . فهدوتقا باغبردی :

— یوق یوق عزیزم ، داها او یایلم « کیت اودوبل » .
 یو وارلاقلی قویدی ؛ فهدوتقا اودرجه دقتله اوینایور دیکه نهایت
 قازاندی . و نیه قلیودوفه :

— هایدی ، دیدی ، بردفمه داها ، پاره نك تکمیلنه دکلی ؟

بکلوردی اورده بوتون ملی ، ارثی انفعال .
 بو انفعال اوله کوکلی بر شدی که ایناندم :
 دشمن ایچون بر محقق اوچورومدی هر آدمی .

او عسکرک اولوملری بکلریشی نه یوکسک !
 کوزلرنده فلبرینک که وشه مه بن قونی
 هر بریسی بازوری ده ویره جک بر ارکک ،
 چوهرنده تورک عرفنک متوکل جرأتی .
 کونش آلنون شعله لرله باشلرنده دولاشیر .
 تری ، یاتیق آلینلره بویه چنلک یاراشیر .

بوربور دوقی ، بر سپردن دیکرینه کچه جک
 اک قیصه یول هنوز تمام اولامندی . بش آرشین
 قدر بری کچمک ایچون لازم کادی سورونک .
 اونلرجه بو اک طیبی چوبکلی قاوغانک .
 بورالرده تهلکلهر عزمه مانع دکلدی ؛
 عزم اوغورنده کیکلردن آبدلر دیکلیدی .

قیدسزجه طیرمانغه حاضرلاندی قوماندان ؛
 او صیراده یوزی قومرال کولکه لرله اورتولو
 وجدانک یوکسکلی کوزلرنده پارلایان
 بویلی ، بوصولو آرسلان کبی بر تورک اوغلی کوروندی .
 قوماندانه یاقلاشهرق دیدی : بکم کل بری ؛
 سکا (موقات) اولایم بن ، قورشون یالار او بری .

بونه اصیل ، نه مستثنای بر فطرتدی یاری !
 آصرینه سپر اولوب حضور ایله اوله جک .
 لایق اولان تشکرله رد اولوندی طای .
 طلب کبی جواب اولدی هم طیبی ، هم یوکسک !
 زمان کچدی آرادن ، بلکه شیمدی او نفر
 ملننه یامشدر طوبراغندن برسپر ...

ابراهیم علاءالدین

نيه قلوبودوف، بوكوندن اعتباراً هر كون بمله اوينايوردى . صالونك
تهالشدىنى كورور كورمز همان بكا قوشيوردى . بركون اوندن تمام آلتش
روبله قازانمشدم . بكا ديدى كد:

— ايستميسك هپسنه اوينايالم ؟

— سز بيايرسكسز .

قازانيوردم .

— يوز يكرمى به قارشى يوز يكرمى؟

— پك اعلا .

ينه قازانيوردم ،

— ايكيوز قرقه قارشى ايكيوز قرق !

طالع بنى اصلا ترك ايتيوردى .

— درتيوز سكدانه قارشى درتيوز سكدان ؟

نيه قلوبودوفده كى حمای عصيت كيتدكجه تشدد ايدبيوردى .

— كافي دكلى آجانم ! بكا يالكسز يوز روبله ورده بورجك بيتسين !

حدتلندى . قيصبق برسسه باغيردى :

— اوينايورميسك ، يوقسه اوينامايورميسك ؟

اوينايوردم . فقط آرتق قازانمق ايسته مديكم ايچين اوكا قرق آوانس
ورييوردم . فقط بوكا رشمأ بن اوتوز التى به كلديكم حالده او حالا اون ايكي يى
كچمه مشدى . پارتى ينه بندي ، نهايت دوردى وبكا :

— به تروش، ديدى ، شو دقيقه ده سكا بورجى اوده يه بيله جك بر حالده
دكلم ، فقط براز صبر ايدهرسهك ، ايكي آى صوكر ا بو مقدارى اوج مثلنه
ابلاغ ايدم بيليرم .

— هاى هاى ، بكه رم .

نيه قلوبودوف صالونده برقاچ كره دوندكدن صوكر ا ياغمه كلدى .

— هاى هاى !

بوفه دوتقا حربنى برغائب ايدهرسه مطلقا ايكي قازانيوردى . مسئله نك
جديلشمكه باشلادىغى كورهن پرنس باغيردى :

— اى ، كافي آرتق !

لكن نيه قلوبودوف حديد وسبكيرلى ، فهدوتقا صوتوق واعتدال دمنه
مالك ، بر شى ايشيته ديلر . بوبله جه بشيوز پووانه قدر ايلربلدلر . فه دوتقا
قازانمشدى .

بوسبوتون آتشنمش اولان نيه قلوبودوف شيمدى اصرار ايدبيوردى :

— هايدى داها !

زاواللى ، ايلك دفعه اوله رق، قومارك وبردبكي شديد برباش دونمه سنه ،
بر بجرانه مبتلا اولمشدى . آرتق كنديسندن خبردار دكلدى .

— پك اعلا ، هايدى يوقارى به . اوراده تضمين ايدهرسك .

يوقا ريده اسقاميل اوينايوردى ...

اوكوندن اعتباراً فهدوتقا ، نيه قلوبودوفه كويا بر بويو بايمشى . شيمدى
آرتق هيچ دورمقسزىن كاه آشاغيده كاه يوقا ريده اوينايوردى . آرتق
نيه قلوبودوف ايكيسندن پك چوق فرقى ، عادتا بوسبوتون باشقا بر آدمى .
اسكى ظرافتندن هيچ بر اثر قالساش ، يانا قلىرى چوكوك و صولوق
بر حال آلمشى . بر كون كنديسنه ديدمكه :

— آجانم ، چوقدندر بمله اويناميورسك .

اوينادى ؛ اون روبله قازانيوردم .

— هايدى هپسنه بردن ، يا بورجدن قورتولورسك ، يا خود ايكي مثلى
ضرر ايدهرسك .

بو تكليفه هيچ جاني صيقيلم ايارق راضى اولدى . نيه قلوبودوف آرتق
اسكىسى كې حدتلنه جك ، سيكبرلنه جك بر آدم دكلدى . اوزون اوزادى به
اوبونه دوام ايتدك . سكدان روبله قازانمشدم .

سكا آلاجفگدن داها فضله پاره و بربرلر . پازم كلنجه سن اونلرى
چيقاريرسك .

— بك اعلا !

وبونى سويليه رك ساعتى آلم . فى الحقيقه بوساعت اوجيوز روبله دن
داها زياده ايدييوردي . اونى يوز روبله يه ترهين ايديوب رهن سندينى
نيه قايودوفه كوتوردم .

— بكا سكسان روبله داها بورجلوسكيز . ساعتى ده ايلريده تخلص
ايدهرسكيز . ايسته رهن سندي .

سكسان روبله مى بر داها كورهمدم .

نيه قايودوف اسكيدن ايجه محجوب طبيعتلى ايكن ، شيمدى آرتق
اوتانماز اولمشدى . بعضاً پنديكى آرابه نك پاراسنى ورمك ايچون بندن بر
روبله آليور ، خالبوكه بر دقيقه سوكر ا برنسله يوز روبله لك بر پارتى يه
باشلايوردي . صباحلين ، صاچلرى قارما قاريشيق ، چاماشيرى پاچاورا كې
پيس ، كوزلرى اسمرين بر دائره ايله محساط وقانلى اولدينى حالده كليور ،
بر قاچ قدح آبسنت يووارلاقدن سوكر ا اوپونه باشلايوردي .

بويوك برهيز اتناسنده بركون بر سوارى ايله اويون اوينايوردي :

— بو پارتى يى بر شيسته اوينايالمى !

— مع المنونيه ، نه سنه ؟

— بر شيشه « قلوووزو » سنه .

— بك اعلا !

سوارى پارتى يى قازاندى . قالقوب يمك يمكه كيتديلر ، وبوش بر ماصه يه
اوتورديلر . نيه قايودوف باغيردى :

— « سيه من » ، بزه بر شيشه « قلوووزو » كتير . فقط بر آزا يصيتيور .

— شيسه اوينامق ايسترميسك ؟

اوينامق ؛ غائب ايتدى .

قايونك ياتنده كى كوچوك بر اسكمله يه اوطورارق كوز اوجيله اونى
— بر ايدييوردم . باشى اللربله نومرو ولا يارق كزيبور ، وكندى كندينه
سويله نيوردي . . . براز كزيبندكدن سوكر ا ، طبقى بردلى كې ديشارى يه
آتيلدى .

غريب شى !

بوكوندن سوكر ا نيه قايودوف سكيز كون قدر كوزوكمه دى . دو قوزنجى
كون ، سولفون بر حالده سالونه كېردى ؛ فقط اصلا بيلاردويه ياقلاشادى .

برنس بو حالى كوردى .

— اوينارميسك آتاولي ؟

— خاير ، بوندن سوكر ا هيچ اوينامياچم .

نافيه يره اصرار ايدييورلردى . نيه قايودوف اوينامادن كيتدى .

بويلاجه برهنه قدر مقاومت ايتدى . فقط بر بورطى كوفى ، فراق
كينمش و بر بيباض بوپون باغى طاقش اولدوغى حالده كله رك بوتون كون
اوينادى . ابتلا اونى تكرر يد تسخيرينه آلمشدى . بوكوندن اعتبار آينه
اسكى حالته عودت ايتدى . بر آقشام بكا ديديكه :

— يه تروشا ، سكا يوزسكسان روبله بورجلويم ؛ بر آيه قدر بكا كلده
آل . بر آى سوكر ا اوينه كيتدم . كله جك نجشبه كونسه قدر بكمه مى
رجا ايتدى . نجشبه كوفى ، ساعت اون بره دوغرو نيه قايودوفك قاينسك
اوگنده بولونيوردم .

— بكا خالا پاره بوللاماديلر ، بك متاسفم . مع مافيه ايسته بر المسالى
بوپون باغى ايكنه سيله بر آلتون ساعت . بونلرى امنيت صانديقنه كوتور ،

— شراب یوق!

نیه قلیودوفک رنکی قیرمیزیلقدن چیقوب عادتا ارغوانیشمشدی؛ وبکا قوشدی:

— الله عشقنه بکا آئی روبله ویر، یوقسه محو اولدم.

— بر تک روبلهم بیله یوق. اوندن باشقا بکا اوقدر چوق بورجکیز وارکه!

— شیمدی وبره چکک آئی روبله یرینه سکیز کون سوکرا سکا قرق روبله ویریرم.

— فقط ... بنده ایستربه دککیز قدر پاره یوق که!

دیشلری غیجیرداتارق یومر و قلیری صیقدی و سوکرا صاچلیری قوبارارق قابی به دوضرو قوشدی.

اوته کی آدم نافله یره حالا بکلوردی. نهایت صبرسزلانارق ایشی آکلامق ایستهدی. زاواللی به نیه قلیودوفک چیقوب کیتمش اولدینی سویله دیلر. نیه قلیودوف بوزاواللی آدیغزه فنا براویون اوینامشدی...

نیه قلیودوفک، بویله برزالتدن سوکرا آرتق بر داها میدانه چیقمغه جسارت ایده میه چکنی ظن ایدیوردم. حال بوکه ایرتسی کون هر کونکندن براز داها بریشان اولدینی حالده کلدی. باردوسو و شاهه سنی چیقاردقدن سوکرا بکا دیدی که:

— بنله اوینامق ایسترمیسک؟

او بونه باشلادق. لکن براز سوکرا باغیردی:

— کافی! بکا براز صر کبله بر قلم بول. اویمه مکتوب یازاجم.

هیچ شبهه لئیوردم. اوقاق بر ماصه نک اوزرینه کاغدی، قلمی، حقه بی قویدم. قلم کاغذ اوزرنده سریع، پر خلیجان اوزون اوزادی به چیتیردادی... سوکرا، نیه قلیودوف، ترله مش و قورشونی بر رنک اکتساب ایتمش اولدینی حالته، وحشی نظر لرله قالدی.

«سیه من، چکیلدی؛ وبر آرز سوکرا چوربانی کتیردی. فقط التده شیشه یوقدی.

— ای، شیشه نرده؟

«سیه من، بر آرز سوکرا کبابی ده کتیردی. فقط آرتق صبرسزلانان نیه قلیودوف حدتله باغیردی:

— دلیمیسک به حریف! شرابی میوه ایله برابر می کتیره چکسک؟

ایچیری کیده «سیه من» بر آرز سوکرا تکرار کوروندی. مع مافیله اللری ینه بوشدی.

— اوسته سزی ایستایور اقدم!

بونی ایشیدن نیه قلیودوف کاک حدتله یرندن فیرلادی.

— نه یاپاجق بی؟

اوسته قاپنک اشیکی اوزرنده دورییوردی. بو حالدن جانی صیقیلان نیه قلیودوف، اونی یان طرفده کی اودایه چکدی.

— اکر بورجکیزی درحال تسویه ایتمسه کیز بر داها سوزلریکنزه اینانمقدمه معذورم.

— بورجی بو آی نهایتنده نادیه ایده چکمی سزه سویله مه مشیمیم؟

— سز بیلیرسکیز؛ فقط بوندن سوکرا سزه ویره سی به ویریم. ذاتاً بویله اولدینی حالده بیله سزک یوزکزدن ینه ایچیه مهم بر ضرره گرفتار اولویورم.

— سوزلر مه اعتماد ایده بیلیرسکیز دییورم. یالکنز شیمدیلک بکا بر شیشه «قلووزو» یولایکنز.

نیه قلیودوف بونی سویلر سویله من درحال اورادن چیقارق سوارینک یانته کلدی. شیمدی ایکیسی ده شرابی بکلیردیلر. «سیه من» ینه سالونه

کیردی، مع مافیله اللری هپ بوشدی.

— ای، نه اولدی؟

۱۰ نمرز

شوطاغلرک ، اووالرک سسلرینه قولاق ویرک ؛
باقک ، هریر سانکه جوشغون ده ئیزکی یاغیریور .
أولر ، کوبلر ، زنجیرلری پارچالایان بلدهلرک
یاحریت ، یاخود اولوم ! ، تورکوسنی چاغیریور .

هانئ نرده ، آغیزلری کیلیدلرین اونچهلر ،
اهالینک قوتی هیچه صایان اویگیئلر ؟
هانئ نرده ، حر باشلره مزار قازان اوکیچهلر ،
برانتقام ساعتدن چکینمهین مستبدلر ؟ ..

أسیر ملت یاراتمایان عادل الله
بزده دخی : « قالفک ! » دیدی ؟
ألزده پاریلدایان کسگین سلاح
بوگون ظلمی قهر ایلهدی .

تیرته یکنز ، زیراسزلر بزده قارشئ جلاددیکنز ؛
باغرمزه ووردوغکنز ده میرگی قلبسزدیکنز ؛
یوز بیکلرجه آنالری ، اوغللری آغلادیکنز ،
دونه قدر اولر بیقان ، جانلر یاقان هپ سزدیکنز .

عقلکنزه گلنزدی که ، هیچ بروقت زنجیر ، زندان
قلبلرنده وطن عشق چارپانلری تیرته من ،

— هایدی ، بکا برآراهه بول !
صالونلرده کیمسه یوقدی . هر کس قارناوال اکلنجه لرله مشغول
بولونیوردی .

بن داها اشیکی آتلامغه وقت بولادن ، حایقیردی :

— په تروشا !

دوندم . بکا ثابت نظرلرله باقدی :

— هایدی بریارنی داها اوینایلم . دیدی . وغریب برتسمله علاوه ایتدی :

— ای ، شیمدی آدم عقلی اویناماسنی بیلیرم ، دکلی ؟

اوینادق ، واو قازاندی . اوموزلرنی سیلکدرک :

— کافی ، دیدی ، هایدی کیت آراهه یی کتیر .

دیشاری چیقدم . اورالرده هیچ آراهه یوقدی . تمام ایچری به کیره چککن ،
بردن بره فنا برسس ایشیتدم وهان بیلاردو سالوننه قوشدم . بوراده تحف
برقوقو واردی . اطرافه باقیندم : نیه قلیودوف ، پارکدنک اوزرنده قانلرله
ملمع بر حالده اوزانمشدی ؛ یاننده کی طبایحه دن حالا دومان چقیوردی .
برکله بیله سوبله به مدن ، طبقی بودالا کی ، باقیوردم . بو اوزانمش وجود
اورپردی ، و ایاقلرندن بزئ خفیفته تیرهدی ؛ صوکر خیریلدای ،
یومروقلرینی صیقدی ، تکرار خیریلدای ؛ ونهایت بوبلی بونجه اوزاندی ...
تولستوی

تولستوی — روسلرک صوکه عصرده تیشدیردکلری اک بوبوک ادیلردن
بری وبلکه برنجیسیدر . رومانلرنده ، فلسفی اثرلرنده « انسانیت » و « عدالت »
اساسلرینی شدتله مدافعه وچارلرک مستبد اداره سنی ترزیل و تحقیرایدن تولستوی ،
بالکر کندی مملکتنده دکل دنیانک هر طرفنده بوبوک بر شهرت قازانمش و اثرلری
هر مدنی لسانه ترجمه اولونمشدر . زتکین واصل اولفاله برابر ساده برکوبلی حیاتی
سورهن بوعلی جناب آدمک وفاتیه ، روس اداره سی — عالم شمول شهرتندن دولایی
کندیسه هیچ برشی یایامادینی — بو اک بوبوک دشمنندن قورتولمش اولدی .

يوردك هيچ بر بوجاغنده حاكم ، محكوم قالمايچق ؛
 « بو ائىدى ، بونلر دخى كوله لر در ! » دىنيه چك .
 حقير كويلى ديه چك كه : « بوكون بنده بر آظم ؛
 عدالتك حضورنده زكنينلرله مساوي يم ؛
 حر ومسعود بر وطنداش اولدوغنى طوبى مادم يم ؛
 آغىلمك ، چيفتلىگىمك ، هر حقكمك صاحبي يم . »

أسير ملت ياراتمايان عادل الله
 بزه دخى : « قالك ! » ديدى ؛
 ألمزده پاريلدايان كسگين سلاح
 بوكون ظلمى قهر ايله دى .

أى دجه نك ، ساقاريلانك ، وفرا تك چوجوقلرى !
 وطنمز طالغنى بوكون بزه ترك ايديبور ؛
 طوغدوغمىز بو يرلك قارا ياسلى افقلىرى
 قادين ، ازك ، هر بر اصيل اولادندن ايش ايستبور .

ظالم دورك بزه ميراث براقديغى خرابه لر
 بزم قارده ش ذكازنك نورلريله اويانه چق ؛
 شو زاوالى ايصمىز كويلر ، شو قارانلق قولوبه لر
 بزم قارده ش قلمىزك آتشييله جانلاناچق ؟

أسير ملت ياراتمايان عادل الله
 بزه دخى : « قالك ! » ديدى ؛

حريتك اومقدس رۇيالرى ، آله و صاچان
 آلنلردن اك سونوك بر قويلجى كورله تمىز .

أسير ملت ياراتمايان عادل الله
 بزه دخى : « قالك ! » ديدى ؛
 ألمزده پاريلدايان كسگين سلاح
 بوكون ظلمى قهر ايله دى !

بوكون أسكى بردنيانك بيقينتيسى اوزرينه
 « ۹۳ » ك مشروطيت سلطتى بوكسه ليور ؛
 اورخانلر ك ، سليمانلر ك او سوگيلى ايللرينه
 بر قانون اساسيله يحي باشدن جان كليور .

بوندن صوكرا هر عثماني شو توركييا طوبراغنده
 معديله ، مكتييله ، هر شيئيله حر اولاجق ؛
 بر آق مرمر سراي قدر آمين اولان اوجاغنده
 بر بادشاه كجى عمر سورمك ايچون حق بولاجق ؛

أسير ملت ياراتمايان عادل الله
 بزه دخى : « قالك ! » ديدى ؛
 ألمزده پاريلدايان كسگين سلاح
 بوكون ظلمى قهر ايله دى .

أوت ، آرتيق هيچ كيمسه يه ظلم نيجه صالمايچق ؛
 بر قوتلى طرفندن ضعيف مالى نيجه چك ؛

کوچوک حکایه

پادشاهم آنگز منگش لرمی، ویرکز کلمی

صمیمه خاتم ماصانک یاننده کی قانا به اوطورمش، صاری سپرلی لامانک ایشیغنده غزته اوقو یوردی. ماصانک کنارنده ایشله بن اوافق ساعتک طیق طاقیله، کوشده یانان صوبانک دهرین چیپیردیسی بو اودایه ئولکون بر روح ویریوردی. اوصوله قانی آچیلدی. اولا ایچری به، قویروغنی قالدیره رق، قانی نک کنارینه، مینده رک اوچنه سورونه رک برکدی کیردی. صوبانک یاننده کی شیلته نک اوستنه چیقدی، قیوریلدی. آرقاسندن، بنیه فانیلادن انتاریسی، صاری قوشاغی، ایسقا کور صاچلرینی یاری اورتن ماوی یمنیسیله، بک بنیه، ده کیرمی چهره سیله برقادین، چکینه رک وکولان باشنی صاغ اوموزینه دوغرو بوکرک، دیوارک کنارینه دایاندی، طوردی. — اوطور، عایشه چک.

عایشه کوچوک مینده ری چکدی. دیز اوستی اوطوردی. بک افندی طرابلس غریبه کیدملی، هر آقشام ایشنی بیتیردکن صو کرا کایر، بومینده رک اوچنه اوطورور، خانه بر، ایکی ساعت آرقاداشلق ایده ردی.

عایشه نک غریب برطالی واردی. بدری بش سنده درک طرابلس غریبه ایدی. بوسنه نک بهارنده قره سی چیقورین نشانلیسی «طوسون» ده طرابلسه سوق ایدیلشدی. عالمه سی راستا بولدن برده بنغازیدن مکتوب آلمشلردی. ایکنجی مکتوبده یمنه کیده چکنندن بحث ایدیوردی. فقط آتی آیدر نه پدرندن کاغد آلمشلردی، نه طوسوندن خبر واردی. بر طرفدن بابا اکسکلر، دیکر جهتدن نشانلرینک آرینلی ووا یکی هجرانه انضمام ایده بن

المزده پاریلدایان کسگین سلاح

بوکون ظلمی قهر ایله دی.

بزایسترسه ک حریتک قانادینک کولگه سنده

عصرلری اوکوندوره ن دها منزی پارلاتیرز؟

بو یوک عرقلر یوردی اولان شوزنکین شرق اولکهنده

بارین ینه بر شرفلی مدنیت یاراتیرز.

دیا دخی اوکره نیرکه بزم کبی برملتک

هر جهنم آتشی سوندورمگه کوچی بتر،

شودمیردن بومروغز ظلم کبی سفالتک

تعصبک، جهلمک دخی باشلرینی قیرار، ازر! ..

أسیر ملت یاراتمایان عادل الله

بزم دخی: « قالمک! » دیدی؟

المزده پاریلدایان کسگین سلاح

بوکون ظلمی قهر ایله دی.

محمد امین: « تورک سازی » ندن

محمد امین بک. — « عثمانلی - یونان » محاربه سی ائناسنده « توتکجه شعرلر » عنوانیه نشرایتدیکی ساده لسانله و مجا وزنیله یازلش ملی بر شعر مجموعه سی سایه سنده درحال بو یوک بر شهرت قازانان محمد امین بک، بوکون بوتون تورکر آراسنده « ملی شاعر » تلقی اولونمقده در. « تورک سازی »، « ای تورک اویان » کبی اثرلریله تورکاری انبیا، تعالی به دعوت ایده ن، تورک ملتک علونتی روحلره حایقیران بو بو یوک شاعر سایه سنده بجاوزنی یاواش یاواش عروض وزنه غلبه چالغه باشلامش، ادبیاتزده ملیت جریانلری قولله کنیدی کوسترمشدر. شو صوک فلاکت سنه لرمنک قارا کلتی دورلرنده کنجلکه عزم وامید تلقیندن کری دورمایان بوملی شاعر. « ملت خادی » اولتی اعتبارله، بوتون ادبازرک فؤقنده بروقمه اشغال ایده سنه.

عشقی آغلار؟ «عایشه» جكك كوزلرينك مانی ایشیقلمنده طوسونك روحی یاناردی .

— خانمچم، محاربه دن یکی خبر وارمی ؟

صمیمه ، آئنده طوتدینی « آل سانجاق » جریده سنی اوقومغه باشلادی :

اوره زرهلی به ناهشی بر عسکر

« صالی صباحی دشمن زرهلیلرندن اون اوچی طرابلسك شرق طرفده كان حیدیه استحكامنی دوککه باشلامشردر . استحكامده اون نفرله بر جاووش وار ایدی . نفرک دو قوزی برمدت سوکرا شهید ، ایکیسی مجروح اولمش وصاغ قالان محمد جاووش اسخنده بر قهرمان هنوز بازجالانمایان بر قاچ طوبله ، دنیانک هیج بر محاربه سنده ایشیدیلشمش ، هیج بر مملکتک تاریخنده کورولمشمش بر عناد و متانتله تک باشنه دورت ساعت دشمنه مقابله ایش و نهایت اوطونج طوبله بر ابر او پولاد وجودده باشنه یاغان یوزلرجه کوللر آئنده پارچه پارچه اولمشدر . بویه امثالسر ازلره مالک اولان ملت دنیانک اک بویوک ملتیدر . »

— نیم بابام ، نیم باباچم ... خانمچم یتیشیر . محمد جاووش بابامدر .

— ان شاه دکلدر .

— حیدیه استحكامنده اولدینی بیلورم .

عایشه جكك بایلمشدی . صمیمه خانم اوداسنه قوشدی ، آئنده لقمان روحی ، قولونیا شیشهلری اولدینی حانده کلدی ؛ عایشه جكك شقاقلرینی بیلکلرینی اوغوشدورمغه باشلادی .

— باباچم تولومی ایسته دی . کندی ایسته دی . ترک تذکره ایتدی . نیجوز ، بیلیم؟ فقط تولومی ایسته دی . بن بونی آ کلابوردم ، نینه مده قورقویوردی .

بوقسوللق، عایشه بی استانبوله گلککه مجبور ایتمشدی . همشهریلری اونی جهانگیرده ارکان حربیه بیکباشیلرندن طوغرول بکک یانسه قویدلر . بک افندی اوکا نشانلیسیله ، باباسندن خبر کتیره جگنی وعد ایتمشدی . فقط ایشته بوکا موفق اوله مادن طوغرول بکده ینه اورایه ، عایشه بی پدرندن ، یارندن آبران طرابلسه کیدیوردی . بورالردن او خان دشمنی قوغدقندن سوکرا، اوکا باباسنی ده ، نشانلیسنی ده برابر کتیره جک ایدی .

بک کیتدکدن سوکرا، خانمله خدمتی ایکی درد اورتانی اولدیلر . آ فریقا ساحلی ایکی روحکده دائما توجه ایتدکلری برکبه کسیلدی . کوز یاشلریله بیقسانان دعالر ، حینچه قیرقلرله قانادلانان نأزلر هب او چوللرک کنارنده یوکسلن حرما آقاچلرینک سایه لرنده غائب اولوردی .

طوغرول کیتدیکی کوندن بری عایشه نك آدی « عایشه جک » ، صمیمه نك نامی ده « خانمچم » اولمشدی .

خانم عایشه جکک گاه غزته و گاه آله کچن رومانلری اوقور ، آکلانیردی . اوزایوب کیدمن یالکز کیجه لرده « محسن بک » ، لر ، « صولغون دمت ، لر ، « سرگذشت ، لر ، « زاواللی نجات ، لر اوقونور و آغلانیردی . عایشه نك معصوم روحی . طویغوسی بمطالعهلرله کیتدیجه پارلابور ، انجه لیوردی . قیزیل ایرماق کنارنده یتیشمش بویجه قیرجه چکنه پای تختک بوتون اوچوق رنکلری ، بایفین رایجه لری بر انجه صافیت ویریبوردی . جریده لردن سوکرا آله حکایه اولمازسه ، سوز . طرابلسده کی سوکیلی وجودلرک خاطرملرینه کچردی . خانم قوجاسندن بحث ایتدیجه « کلمه دیمه بی عادت ایتدیکدن عایشه نك نشانلیسنی ده « سنک کلمک » دیردی . بو ایکی کیمسه سز قادین ، یاراقلری دوکولمش ایکی قورو دال کبی ، روز کارک شتمیله بویه قارانلق کیجه لرده یکدیگرینه تمایل ایله دیکه ، یالکزلقلرینی داها آ کلابورلر ، آجیلرینی طویوبورلردی . بو حسب حاللر اناساننده « صمیمه » نك اوزون سیاه کیریکلرنده طوغرولک

بو صیراده ماسانک اوستنده کی چیچکک ایچنده دوران بر بیاض کلی صمیمه کوردی . شیمدی دوشونوبوردی : بو وطنک هر آووج طورای برشید قانیله یوغورولمش ایکن ، ناصل اولوبورده ینه باغچه لرنده بیاض کلر ، آق زانباقلر ، صاری پاپیه بئیشیور ؟ هر گوشه سی ، اینله ن بر نینه نک ، قهر اولان بر سوکیلیک آچی یاشریله صولاندینی حالده . ناصل اولوبورده چیچکلرینک کوبکلرنده ینه هر آری بر ایچیم طاتلی ، هر کلبک بر بارلاق رنگ بولوبور ؟ چوجوقاقدن بری دویدیغمز ، کوردیکمز ، او قودیم بوغوشمق صاواشمق ، ووروشمق ! هر طرف نفرت وقان ، هر طرف کین و آتش !... نیچون ؟ نیچون مملکتیه برسیاه بولوط چوکوب ، طبیعت بوتون فلاکتلرینک بردن مامنی طومتایور ؟ بو حزنک سکونی ایچنده اولسون روحنی دیکه ندرمیور و آجیلرینی طویه طویه طامتایور ؟..

— هایدی عایشه حکم یات ! الله بابا کی آلدی . بلکه کاسکی سکا باغیشلار . برکون اوننی غازی اولمش ، قارشیکده کورورسک . عایشه اوصوله قالدی ، اوداسنه چکیلدی . یاتاغک کنارینه اوطوردی . باباسنک روحنه تکرار بر فاتحه هدیه ایئدی . یورغاتی چکدی . آجیان ، یانان کوز قاپاقلرینه ، بی چاره لرنک تسلیمتکاری اولان اویقویله یا قلاشمیور ، ایدی .

صباحه قارشی ، طالمشدی . رؤیاسنده : ماوی کوکک کنارندن ، بیاض بر ملک ایئدی . بوملک « بن عشق ایم » دیدی . عایشه بی قانادلری آلتنه آلدی . طاغلری آشدی ، دیکزلری کچدی . طراباس غریبه کوتوردی . چولک اورته سنه بر اقدی . اوچدی کیتدی . طایشه ، شیمدی ، شفاف بر کیجه بوروبمش ، عظمتلی بر سکوت ایچنده یالکیز قالمشدی . کوکده بیکلرجه ییلدیزه باریلدایان کوزلرینی قبریوردی . عایشه مهرانک اوتنه نده کی خرما آغاچلرینک آراسنه کوردی . قوبونک باشنده دستنی دولدوران بر

هر مکتوبنده یالواریوردی . زاولانی باباچم ! باشی اوچنه بر طاش بیله دیکیلمه به چک . یاتدینی بری اوت اورته چک ، یاغفور سیله چک . — آه بو وطنده هر شهیده بر طاش دیکیلسه ایدی ، مملکتمز باشدن باشه بر قبرستان کسلیردی ؛ بو تر به لرنک قانیدلرلی ایچون کوکک ییلدیزلری کافی کزدی !

شیمدی قوجانی طوغرول بکک ده معروض اولدینی تهلکعلری دوشون ، بلکه یارین ، بلکه او برکون بر فلاکت خبری آله جفندن اورکن صمیمه ، سیاه تول کبی ، وجودینی قاپلایان برقارا خولیا آلتنده بونالیور ، صاراریوردی .

— نه موطلو اوکا ! شهید اولدی . سن ده یتیم اولدک . دعادن غیری المزدن نه کلیر . دعا ایدهلم . الله عسا کر اسلامی مظفر ایستین .

آرتیق صمیمه سنویله به چک سوز ، ویره چک تسلی بوله میوردی . ایکسیمی ده اغلایه اغلایه آیدست آلدیلر ، باش اورتولرینی اورتدیلر ، سجاده لرینی یایدیلر . سس سزجه نمازه طور دیلر . بر ملک کبی الله او درجه قلب اولدیلرکه ، اودرجه بئلکلرندن ، وارلقلرندن کچدیلرکه ، او درجه بتدیلرکه ، سجده یه قاپان باشلری بردن قالمق ایسته میور ؛ دماغلرینه هجوم ایدهن طوفان نیاز بی چاره لری او وضعیتده اریئوردی . نمازدن سوکرا تیره به رنک قلبه یه آجیلان آلر ، دقیقه لرجه حرکتسز قالدیلر . طوتوشان بوره کلرندن قوبان آتش داملازلیله آغلادیلر . بو قویولجیملرک الله درگاهنده برر ایز بر افه جفته ایمان ایده رنک ، او سکوتنه سجاده لرینی طوبلادیلر .

— آه عایشه چک ! بنده بابامک موسقوف محاربه سنده شهید اولدینی رحمتلی نینه چکم سنویله بردی . الله اجرینی وبریور . نه یایلم ؟ ارککلر وطنک قوزولری دکلی ؟ بر کون کوب آلتلرنده یانلشسه ، البته قربان اوله جقلردر .

از بر و انشاد

جانانم قلعه شریب المکنمه . . .

ای شیمدی کویندن بك چوق اوز اقدده،
ای شیمدی بر بیغین قارا طوبر اقدده
اویا نماز اوقویه دالمش اولانلر،
شهیدلک شاتی آلمش اولانلر !

یان یانه دیزبان هزارلر کز
زمینه ستاوی افتخار اولمش .
دنیا به قاپانان نظرلر کز
تا کرینک مغفرت نوریله دولمش .

نه قدر آچالیر بو فانی حیات ،
باقد قجه صمیمی عزتکزه .
بر آنده جوشارق آغلارم ؛ هیهات !
کنا هکار کوزیاشم لایه می سزه ؟

خایر ، صامنا بک که بو کوز یا شلم
کیرله تمک ایستور مرقد کیزی .
ای نیم غیب اولان آرقادا شلم
بن کورمک ایسترم بر دایها سزی .

عرب چو جوغنه یالواردی . ایکی دقیقه کچمه مشدی که باباسی ایله طوسون
قوشه رق کلدیلر . باباسی « ایشته نشانلیک ! » دیدی و قیزی آلتندن اوپدی .
— بن بورادن دشمنی قومادن کویه دونه م . سن طوسونی کوتور .
اونک خدمتی ده بن کورورم .

دیهه رک ، آغاچلرک آراسندن قارانله قاریشدی ، کیتدی .

احمد حکمت

خطبه بیغیمیری

رسول اکرم بر جمعه کونی کندی دوه سنه بپندی و بوز نفر اهل اسلام ایله
قبادن قالدی . و نفس مدینه به عازم اولدی . انای راهده صول طرفنه میل ایله
بخی سالم بن عوف یوردنده رانونا دنیلان و ادینک اوست طرفنه ایشدی و اوراده
قایت بلغانه بر خطبه اوقویوب جمعه نمازی قیلدی و
خاتم الانبیا حضرتلرینک الله ابتدا قیلدینی جمعه نمازی بودر و ابتدا کی خطبه سی
اودر که خلاصه وجه ایله ترجمه سی بوراده ابراد اولونور .
رسول اکرم قالقوب حق تعالی حضرتلرینه لایق اولدینی وجه ایله حمد و ثنا
ایتدکنن سوکرا بویه بوورمشدی :

« ای ناس ، صاغلف کزده آخرتکیز ایچون تدارک کوریکیز . محقق بیلیوسکیز که
یوم قیامتده هر فردک باشنه و ورله جق و جوانسز بر اقدینی قویوندن صورله جق .
سوکرا جناب حق اوکا ده جک ، اما ناصل ده جک ، ترجمانی یوق ، برده داری
یوق ، بالذات ده جک که : سکا نیم زسولم کلوب ده تبلیغ ایتمه دیمی ؟ بن سکا مال
ویردم ، سکا لطف و احسان ایتدم ، سن کندنک ایچون نه تدارک ایتدک ؟ اوکیسه
دخی صاغنه سولنه باقه جق ، برشی کورمه جک . اوکنه باقه جق ، جهنمدن باشقه
بر شی کورمه جک . او یله ایسه هر کیم کندیسینی — ولوکه بر یاریم خرما ایله
اولسون — آتشدن قورتارمه بیه جک ایسه ، جان اول خیری ایشله سون . اونی ده بولاماز
ایسه باری کله طیبه ایله کندیسینی قورتارسون . زیرا اونکلر بر خیره اون مثلندن
بدی بوز مثلنه قدر ثواب ویریلیر .

« و السلام علی رسول الله ورحمة الله وبرکاته »

صورت پاشا

دوشوندم : سزلی آكلاته بیلین
بر الهامه صاحب اولمق ایستدم .
صنعت اینجیلری ساخته در ، سزدن
شعرمه بر آووج طوبراق ایستدم .

بو طوبراق تیره بن المی یاقدی؛
و بنی قلبمه یالکنز براقدی .
اوتاندم بو عاجز شاعر لکمدن ؛
آغلايه آغلايه آکلادم که بن :

خیالم اولسه یدی شرف یولداشی ،
کوکرک یولنده بک یورولوردم .
عمر مده اک بو بوک شعر ی بولوردم
اولسه یدی سانجهم بر مزار طباشی!

اینس بیتج

لعنت ، کوزلرمده دوران کولکه به !
آعلام بو کولکه سیلینسین دیبه ،
آه او کولکه درکه ، حیاته طابار ؛
کوزمک نورینی سزله قاپار ؛
بنی برو فاسز ریاکار یاپار .

لعنت ، بو کولکه نک احتراصنه !
لعنت ، بوتنفس ابتلاسنه !

••

ای شیمدی سو کیلی غائبسندن
ای شیمدی کنجلیکک هر هوسندن
آربلوب باراغه قاووشان آرلر ،
آه او باراق ایچون نولن نفرلر .

یوردمک دردینی دیکه سه مده بن ،
شعرمله ابدی ایکه سه مده بن
ریایم سزله انعکاس ایتمز ،
قائیلک سنی بقا ایشیتمز ...

سزله که ، بیلنمز اسملرکنز ،
بو طاشسز مزارلر دکل یرکنز .
• تورکلکک تاریخی • توبه کز سزک ؛
قاندیلی • هلال • در بوتوبه کزک .

دکدر، استانبولده دوغشم، بویومش؛ فقط کنديسنی بيلمه ينراستانبوللی
ظن ایتزلر. سراجخانه خلقتدن علی بکی طانیلر بک آز دکدر.

اخلاقته دائره برقاچ سوز سويلهلم :

تربیهلی براسلام اهل بقی ایچنده بيشمش حسن الخلقه بر آدمک قلبی،
حسیاتی ناصل اولور؟ پدرک قلبی، حسیاتی ده ایشته اوله در. کیمسه یه
فالق ایتهمشدر، فقط بک چوق کیمسه لره ایلک ایتشدر. طوغربلق،
مردک کنديسنه پذری احمد آغان موروثدر. بر آز حدید کورونور،
لکن نایجل حدت ایتز. غضبئی تحریک ایدن خصوصات مطلقا تربیه
اسلامیه، انسانیته یاقیشمیه جق شیلدر. یوره کی عالمه محبتله مشجون
اولقله برابر هیچ بروقت شماردیجی معامله ده بولونمادیغندن، خانه خاقی تاثیر
هیتی تخنده بولونور. بوتائیر، دوکوب سوکک کی بعض اسباب ایه حاصل
اولمامشدر؛ کنديسندن، حالتدن طبیی بر صورتده وجوده گلشدر. دنیا ده
کیمسه یه محتاج اولماق قدر بختیارلق اوله، جفته قانع اولدیغندن، ایشلریله
مشغول اولمی بک سور.

§

ارتخالنده، بر قاچ بیک غروش آله جنی بولمقله برابر یالکز آلمش
غروش قدر ویره جکی جیقدی.

وفات ایدلی بر هفته قدر اولمش ایدی. بر صباح، دولکر قیافتنده
بر خرسستیان اولک قاپی سنی چالیوردی. « ندر؟ » دیندی. متأثرانه بر
طور ایله او قدر آله جنی اولدیغنی سويله دی. درحال پاره سنی ویره رک
« حقکی حلال ایت! » دیدیلر. آدیجکوزک کوزلری طولدی. بر قاچ آی
مقدم اولک بانچه جهته بر اودا علاوه ایدلیکی صیراده، مرحومک بک
چوق انسانیتنی کوردیکنی اعتراف ایتدی. « حلال اولسون! » دیهرک

عمرک جوهرفنندنه

پدرک قرق یاشنده اولدیغنی حالدده ارتخالنده بن نخمینا سکزیاشنده ایدم.

قیافتی حالا کوزمک اوکنده در: اورته بویلو،
ککیش اوموزلو، قوی البیه، بویوجک باشلی،
ده کیری چهره لی، قالدیجه قارا قاشلی، الا
کوزلو، ایریجه قاره بیقلی، بیاض تنلی،
مهبب السیا.

باشنه کیدیک بویوک تونس فسنگ اوزرینه
بویوجک بریمتی صارار. ککیش کوکسنی کوچجه
قابلا بیلان قایطان و صیرمه ایشله مهلی چوقه

بلکده دوکهرک قسم کلیسی همان بازقیش جوزوک بولونور. بلکک اوزرنده کی
ساده چوقه صالطه نک قوللری بر آز قیصه در. ایری، دولغون بیلکک
دائما کوزه چاربار. بلنده اغلاسنندن زمینی بیاض جیچکلی بر عجم شالی
کورولور. بونک صاری زمینلی بر ایشی ده اوموزنده، یاخود قولنده بولونور.
بونى ا کثریا مندیل مقامنده قوللانیر. بلنده کی شالک ایچنده مستور اولان
محفظه لی، ایری جورجی پیریولی ساعتک صیرمه اورمه ایشله مهلی، اورنه سی
دوکمه لی کوستکنی، بلکک قسم عالیسنده کی دوکهرک برینه ایشلدر بویورر.
دیزلرندن بر بارچه آشاغی ایچکده اولان چوقه شالوارک آلت طرفلری
بیاض اخسخه توزلققلری ستر ایتشدر. آیقلری غلطه کاری، آزاوستلو،
ظریف قیرمیزی بمنیره آلیشیدر.

اوزرنده اسکی دکل، ونکی تغیر ایتش برشی بولونماز. بک یاقیشیقلی،
دولغون وجودلو بر تورکدر. بونکله برابر شیشمان دینیه جک بر حالدده

بويومش ، زمينه لطافت و یرمش ایدی . تماشا ایله مشغول ایکن آشاغیدن برادرک سنی ایشیتدم .

— عمر ! باقی بویکی یاوروسنه ! نه قدر کوزله ؟

بن :

— کرچکمی آجاک ؟

دییه اظهار شوق ایتدم . مردیوه نندن مجله ایله اینمکه باشلادم . او آرالق برادر قوجاغنده سیاه تویلو براوغلاق اولدینی حالدده ظهور ایدمک :

— اینجه ، اینجه ! ایشته کتیریورم .

دیدي . بنده نه سوینج !

برادرله شوکله لری تعاطی ایله دک :

— بونی زرده بولدک آفابک ؟

— وارنده دن دایم یوللامش . بر طساووجقی دکانه کتیدی . بابامده

بکا ! آل شونی اوه کوتوریویور ، دیدي .

— بکای یوللامش ؟

— سکا یا ! بن اوغلاق نه یاییم ؟

— قوزم آفابکجکم ، نئم قوجاغمه ویر !

— سن قالدیره مازسک .

برادر ، صوگ جمله بی سویلر سویله من ، اوغلاغی آرپه نك ایچنه دوغرو صالیویردی . بن هان قوشدم ، سومکه باشلادم . یاوروجق بک جزئی اوتلادقن صوگرا ییشلک ایچنده یان اوسته یاتیویردی . یورولشیمی ، یوقسه اوراسی ذوقمه می کتیدی ، آ گلایه مدم . اوغلاق قدر سبکروح مخلوق بک آز بولونور . دوروشی ، باقیشی بر خوشمه کتیدی که تعریف ایدم . همان بنده یانته یاترق تکرار اوقشامغه باشلادم . بو منظره معصومانه کوز اوکندن کیدر شیلردنمیدر ؟ .. اوشیرین حیوانچغز بکا نیجه کونلر آرقاداش اولدی ..

معلم نایمی

کتیدی . اینی آدمه هرکس آجیر . بختیار عد اولونماسینی اوانسان که غیبوتی لنداشی اولمایانلری ده متأثر ایدم ؟

بردن بره ، والده نك کوزلرندن یاش بوشاندی . بر ادرايله بنده ایسه و وقتلر هرشیدن زیاده آغلامغه قابلیت وار ایدی . بناء علیه زده او آنده ایلده ایله همحال اولدق . ماتم تجدد ایتدی . برده والده ه آم نئم یتیم الان اولادم ! « دیه بی طوتوب باغرینه باصماسونمی ؟ بوتون بوتون یتدم . یشته اوزمان اوچیز بردن بر صورتده آغلاشدق که جناب حق ایله بزدن یری هرکسک نظرندن نهان اولان بو منظره هیجان ، دریای مرحمت لیه بی البته خروشان ایتشد . اوت ، هیچ شبهه ایتم ! نیچون کتم ایدیم ، نوسطرلری یازارکن ینه آغلاویورم . بلکه ده اوزمان بو قدر آغلاماشمدر . ای موت وحیات خالق ! حقیقه اوحزین آغلایشلریمزمه می مرحمت یتدکده بزى صوکرادن دخی بونجه انعامانکه لایق کوردک ؟ بزم مقبول زکاه جلاک اوله جق نه من وار ؟ ...

ایسترسه ک بابازسک : مقتضای حکمتک اولق اوزره پدرنی التدن آلدیفک بی چاره بریتیمی ، نولتجه به قدر ، حتی نولدکن صوکراده مسعود یتک ایچون فیض قبولکه لایق اولاجق صورتده آغلاتیرسک . سکا اتسابک ک بویوک مدارى ینه سنک کمال قدرته که قارشی اظهار اولونان کمال عجز یتش ! .. اوتوز سنه در نظر اعتماد بوتقطه استناد اوزرنده در . دییورلرکه در داملا کوز یاشی موجب سعادت ابدیه اوله بیلیر .

§

پدرک قوج ، قویون بساهمک هراقی اولدیندن ، دیوارلری سراسر لطیف آصه لرله مزین اولدینی حالدده زمیننده برکیراز آغاجیله ایکی ، یاخود اوچ ویشته فدانندن باشقه برشی بولونمایان باغچه به موسمنده آرپه اکردی . بر لون یالگنزه باغچه به جیقدم . اکیلن آرپه بر قاریشدن زیاده جه

ای وطندن مؤده لاله بزه قدر کلن روزگار!
 اوصار یشین ساحلرده قارا کوزلی کنج قیزلر
 یاز کیجه سی مهتاب ایله قونوشورکن ،
 دوضرو سویله ، صور دیلمی بزلی ؟
 ناصل جواب ویردی کوکدن
 کیمنک رهبری ،
 او وفاکار
 پیله یزلر ..؟

* *

پوراز وار !
 یلکن دولار !
 کمی سانکه قانادلی .
 انکینلرده بنیه کونش
 کولومسه رکن ، بویوبلیق نه طانلی !
 چال سازی ، قلندرجه ، بیکیتم قاردهش !
 نغمه لره یورو ایان دالغاردن بختیار ...
 کوننده لم بو آهنگی او سوکیلی یورده قدر!

انپس . . .

ازیر وانشاد

کمپیلر

بزدالغالر، فیرطینه لر قهرمانی بیکیتملر ز ؟
 افقلردن افقلره خبر صورار ، کزه رز .
 کونشلرده اویوقلایان یاماچلری ،
 قلبی دورغون تارلالری براقدرق .
 کولکه ویرهن آغاچلری
 سومیورز بز آرتق ؟
 سوکیلمز ،
 ای دکنز !

* *

ایشته بز :
 نهایتسز
 ماشینکلر یولجیسی !
 روحزک قارده شیدر
 کونشلرده پارلایان بوشیل صو .
 بایراغمز یشیل صولر آتشدیر .
 بزبایراغک فدائیسی ، صایسز تورک کنجی بز ؟
 بز هلاله شان آرایان قورقوبیلمز کمپیلر بز .

— اولمیسک ، چوجوغک فلان وارمی ؟...

— خایر میرآلای ، برآنتم ایله برکوچوک همشیرم وار ،

— انشاءالله موفق اولوبده سلامتله کلیرسک یا ، شاید کلیرسک بیله

اونلر ایچون هیچ مراق ایتمه ... دینامیت حقنده معلوماتک وارمی ؟ لغم
ترتیبی بیلیرمیسک ؟

— البته میرآلای ...

— هایدی اوپله ایسه الله موفقیت ویرسون اوغلم ،

میرآلای ملازمک الی محبتله الی صیقدی ، ویکباشی به دوتوب :

— هایدی بونی فلاغوزله کوروشدیرک ، لازم اولان شیلری ویرکده
وقتیه یوله چیقسونلر . دیدی .

۲

کنج ملازم، بیکباشیله کوروشوب اونک تنبهانه کسب وقوف ایتمکدن،
شاید عودت ایتمسه والدهسنه کونده ریلک اوزره بر داع مکتوبی یازوب
تسلیم ایتمکدن سوکرا ، فلاغوزی ، صادق نفری ، ولایم اولان مواد ایله
یوله چیقیدیلر . کیجه ایجه ایله مش ، قورو برروزکار ، کسکین ، عقور ،
اطرافی طیریا نایور ایدی .

ملازمک روحی ایسه صیجاق ، صیجاق برکونش ایله ، سنه لردنبری
بکله دیکی وظیفه فرصتک بو قدر پارلاق بر صورتده طلوعندن دولایی برشوق
واکباش کونشی ایله یانیور ایدی . فلاغوز اوکا جتره فیل بر لسانله ایضاحات
ویریور ، بوجوارده قاچاچلیق ایتمکدن ، اطرافی ، یوللری قاریش قاریش
بیلدیکنی ، کندیه کووه نهنه سنی ، هیچ قورقنامه سنی ، مطلق موفق اوله جقارینی
سویله یور ایدی .

قورققمی ؟ ... نیچون قورققمیدی ؟ ... او قهینی دکل بتون کاشنانی
بر هوا ایده جک قدر بر غلیسان روح ایله برآنش ایدی . مکتبه تاریخ

حرب حکابه لری :

بریکیت

کنج ملازم میرآلای بکک اوداسنه کیردیکی وقت ، بیکباشی-نی ده
اوراده بولدی .

بیکباشی اونی کورنجه : — کل اوغلم ،

دیدی .

ومیرآلایه دونه رک : — ایشه اقدم ،

اواش ایچون اک اول علمه کلن یکیت ،

کندیسنه هرجه تجه کووه نه بیلیرسکنز . سوزنی

سویله دی .

میرآلای ، دلیقانلی بی دقلی دقتلی

سوزدی :- بکا باق اولاد ، یارین صباح ایرکندن دشمنه تعرض ایده جکیز...

فقط برکوکلی جاسوس بزه دشمن احتیاط جیخان سنک موقه دیو ایدلیدیکی

برقله بی بیلدیکنی ، ایسترسک بزه دلالت ایده جکنی سویله یور . قوماندان پاشا

حضرتلری بر قاج فدائی واسطه سیله بو جیخان سنک همان محوخی فرمان

بو یوردیلر . بیکباشیک بو ایش ایچون بکا سنی توصیه ایدیور . ناصل ،

نه دیرسک ، بجره بیلیرمیک ؟

— البته میرآلای...

— ایشک بک مشکل ، بک تهلکلی اولدیغنی ، یاقه بی اله ویررسه ک

قورشنه دیزلیک محقق اولدیغنی بیلورمیسک ؟...

— البته ... حتی یواش ایچون بی لایق کوردیکندن دولایی بیکباشی

بکه بک منتدارم !

اوکا کوره ، تورکلکک بوکونکی مفکورده سی ، یالکیز وظیفه ایفا ایتمک جهانیسند قهرمانقلر ایجاد ایدوب عصرلدنبری درلو مصائب ایله ازیلش اولان ناصیه ملتی شان وشرفله ترفیع وتزین ایتمک اولایدی . اما بونک ایچون فردلر فدا اوله جقمش ... « ملت بو بودکدن ، ملتک خزینة شرف کسب ثروت ایتدکدن سوکرا ، نه باس وار ... » دیر ایدی .

ایشته بوکون ، کندیسنه بویله بر فرصت ظهور ایتمش ایدی ؛ بو بول برشوق درون ایله صیجریه رقی : « قورقو مورقو یوق آرسلام ، آرشر ایلری ... » دییه حایقیردی .

۳

برساعت قدر بورودکدن سوکرا ، قلاغوز اونی بر اورمانه سوقدی بر بچق ساعت قدرده اورمانده یوریدیلر ؛ سوکرا اورمانک کنارند فونده لقلی بر بایردن طیرمانه رقی بر تپه یه چیقیدیلر . حدوده یاقلاشیبورلر ایدی . قلاغوز ارکا غایت سارپ بر یارک کورده سنده قاجاچیلرک یایمش اولدقلری مردیوه نسی پک بجهول برکچیددن کچهرک حدودی آشه جقلری بویله جه ، حدود قره غولارینک تهله کسندن قورتوله جقلری سوبله مشدی شیمیدی بو یارک اوکنده ایدیلر . بیک مشکلاته ، هر ثانیه چیریلرک آیاقلری قایوب خردخاش اولق تهله کسنگ نیجه سنده قیورانه رقی ، جالیلرا اعانه سیله دیک مردیوه ندن چیقیدیلر . تپه ده بولوندقلری وقت ، قلاغوز او بر طرفده ، وادینک ظلمتی ایچنده تک توك ایشیلدایان بر قاج ضیا کوزه کوسته ره رک :

— ایشه اورایه اینه چکیز . فقط سیار قوله راست کلک احتمالی واردر ... دیدی .

آرتق ، بیک احتیاطله ، هر دقیقه توقیف ایله اطرافی دیکله ره را بورومک لازم کلبور ایدی . بکرمی دقیقه قدر بو منوال اوزره کیتدکدر

رسارنده ، هزیمت ومفلوبیت بختلرنده ، روحی هپ بوامل ایله صیرلامامشی ، آه ، صیرا بکاده کلسه !... « دییه چیرنجه مشی ایدی ؛ امیدینک پک فوقنده وله رقی ، قدر ، بوتون آرقاداشلری آره سنده ، حرب داها یکی باشلامش ایکن ، لکیز اوکا بویله بر موفقیتله تبسم ایتمش ، مملکتنه ، ملتنه مفید اولق احتمالی فیش ایتمش ایدی ده اوشیمیدی قورقه جقدی ؟

حیاتنک بالخاصه سوک دورلرنده مفلوبیتدن مفلوبیتنه ، هزیمتدن هزیمته ووروکله تن تورکلک ایچون بوکون ایلمک فرصت انتقام طلوع ایتمه مشی دی ؛ عصرلدنبری یالکیز غدر واخانت ، یالکیز ظلم واعتساف کورمش ، ائما ازیلش ، دائما دوکولش ، دائما تحقیر ایدیلش ، مختلف جریانلرک ، تلف منفعتلرک مرکز تلاطمنده موجودیتدن بی خبر قالمش بوزاواللی ملت .. کون سوک حربک صدمه ایقاطیله بر فححه حیات حس ایدیوردی . بئلکنه کره صاحب اولنجه یوزلرجه سنه دنبری اویقو حالنده قالمش اولان مهیب دهاش ، باکر وجید قوتی جوش وخروشه کله جک ، البته اوکنده قصادق سد ، قیرمانق مقاومت ، ازمه دک خصومت بر اقیه جق دیه رقه رقی اوکا هجوم ایدن دشمنلره ، تورکلکده نه لایفنا ، نه الهی بر عنصر نیات اولدیفنی اثبات لازم اولدیفنی بر زمانده می قورقه جقدی ؟ ...

شیمیدی به قدر بوملتی هر کس ، هر کس ، حتی بالذات تورکلر بیله ، بر غفلت حشه ایچنده تحقیر ایدیوردی ... فقط آرتق اویویان آرسلان او یاندی ؛ کون نفرت وعظمتله رفع ایتدیکی سیای نیجیب وبلندی الک غیر محسوس اشمترازه بیله تحمل ایده میور ؛ بوکون قوتیه مغرور ، شبایله بر حیات ، رقیله مفتخر ، پرواز و تهرسه حاضر ... بونک ایچون هر کسدن ، هر بددن غیرت ، فداکارلیق لازم ... بو احتیاجی قان ایچنده تقدیر ایتمش لان کندیسیمی بو وظیفه دن قاجه جقدی ؟ ...

اونده تورکلکک استقبالی حقنده نهایتسز بر امید ظفر وار ایدی ؛

حذاسنه يوكسه لى . و اوراده اليه كشف ايتديكى مازفاله ديناميتى ترتيب لازمده وضع ايدوب فيتيلنى آشاغى صارفتدى . فيتيلى آتشله بوب ، اوزاقلاشهرق قلاغوزه ملاقى اولقى ايجون ياريم دقيقه كافى كلىدى . « چابوق . چابوق ! » ديدى . يته كلكرى كې ، يوزو قويون ، اوزاقلاشديلىر . آه ، شيمدى ، شيمدى ، دوزخى بر ستون آتش ، بر انفلاق بر كان كې ، هوالىرى ييلدىرملرله يا قوب طوتوشدېره رقى ، كانئاننى طراقة رعديله صارصهرقى ، يوكسه له جك ايدى . فقط دقيقه لى كچوبده هيچ بر علامت ظهور ايتمه دكجه ، ده رين برانديشه ايله خراب اولمىه باشلادى . ديمك كه فيتيل ياسونمتش ، يا خود سوندورولمش ايدى . فيتيلك كنديلكندن سونتمك احتمالى بيكده بش راده سنده اولديغنه كوره ، اصل قورقوله جق احتمال ، اونك كشف ايدى بوب سوندورولمىه سنده ايدى . اكر سوندورولمش ايسه ، ديمك كه اطراف ولوله يه وىرلمش اوله جقدى . قلاغوز : « امان اويله ايسه . چابوق چابوق اوزاقلاشم ... » ديدى

قهرندن هلاك اولارق اوزاقلاشمغه باشلادى . آه ، نيجون ، نيجون موفق اولامامشدى ؟ او قدر تهلكلىرى آشوب بو قدر موفقيته ياقلاشددن صوكرا ، خائباً عودت اونى نحو ايدى بوردى . « يا سحيجدن فيتيل سونتمش ايسه ... » انديشه سى اونى ييور ايدى . ديمك آرتق بو قدر جق بر ايشى بجرمىدن دونيور ايدى . هيچ اولماز ايسه تكرر آتشله مك لازم دكلى ايدى ؟ ... اما ، طوتولق احتمالى وار ايدى ..

آه ، ديمك كه قورقيور ايدى ؟ ... بو كون كه استقباله بخش غرور ايدمه جك علوى مثالر اراده ايتك ، توركلك شائى بو بوك فدا كارلقلره اعلا ايتمك لازم ايدى ، بو كون ديمك كه او قورقيور ايدى ... كندندن ايكرمندى ، سيلكندى ، توقف ايتدى : « خاير ، خاير بن دونه جكم ، مطلق آكلايه جقم ... » ديدى . وقلاغورك ابرامنى ديكلمه مدن ، اونى اوراده

صوكرا ، قلاغوز هيچانه اونك قوائى طوتوب : « امان دقت .. » ديهه فيصيلدادى .

همان يره يانديلىر ، يانلرندى طاش كومه لرى واردى ، اونك بر كنارينه بوزولديلىر ؛ يكرمى بش مترو قدر اوزاقده كى يولدن بر قول كچيور ايدى . قول كچيديكى وقت ، آرتق تپه يى ، قوله تصادف ايتك احتمالى اولان يولدن دكل ، درت آياق يورويهرق فونده لقلر آراسندن ايتك لازم كلىدى . خيلى وقت بويله كچيدى ؛ بر آن اولدى كه قلاغوز ، توقف ايدمه رك ، اللى متره قدر اوزاقده بر يوكسك بنايى كوستردى ، و : « ايشته اوراسى ! » ديدى . بش اون دقيقه اوزاقدن تدقيق و تفتيش ايتديلىر ؛ بنا ، بو بوك بر قايا اوزرينه انشا ايدمش بو كسك برشى ايدى ؛ قاعده سنده نوتخيلر كزيبورلر ايدى . سورونه سورونه داهها تقرب ايتديلىر : هر كوشه ده بر نوتخى بولونديغى كورديلر . نوتخيلر ، هر برى بر جهه بويجه كيدوب كلهرك وظيفه ايفا ايدى بورلر ايدى . فقط بو كايش كيدش منتظم اولمايىنى ايجون هر سنده بر بريله ملاقى اولمايورلر ايدى . همان ترتيبى قوردى ؛ شيمدى بر كوشه يه ياقلاشه جق ، اوراده كى نوتخى يه يالكىز راست كلديكى بر صيراده اوزرينه آتيله رقى ، اونك سنى كسه جكدى . بو ايش اولنجه ، مجاور جهه ده كينك سنى كسك نسيه كسب سهولت ايدمه جكدى . بويله جهه نوتخيلر تلف ايديلنجه ، او جهه لردن برينه ديناميتى وضع ايله آتش ايتك قولايلاشيور ايدى .

شيمدى نوتخى به بش آديم ياقلاشمش ايدى ؛ اونك يالكىز بولونديغى بر ناييه ده اوزرينه آتيلوب التمه كى بيچاغى غيرتلاغنه دالديرمق يك آنى بر ايش اولدى ؛ بو پنتنجه ، ديكر نوتخيلرى ده عيى وجهه غيرتلاقلادى . وهمان جهه نك قاعده سنده كى طاش باصه ماقلره باصوب ، قلنه نك ايلك قانى

غالیجا بولنره

ایشته بز دوشدک بوله
بولز اوغور اوله !
غالیجا به ، اورادن
دوغرو سیواستوبوله .

قریم ، آزاق بوراده
نوغازی ، قازاق بوراده
میلیونلرجه صریداشلر
هیبسی ده باق بوراده .

بو بوردک اوغلی قیزی
طائیدی آی - بیلدیزی
دیدیبلر : « سزینه او ،
سانجاق بینه قیزمیزی ! »

سانجاق بینه او سانجاق
دکیشن فلک آنجاق ،
نیجه دمدر موسقوفه
یادی بزی اویونجاق .

ایشته بز کلدک بینه
اویهرق اوجه ، کینه
اوردوسزی قوندوردق
موسقوفک سینهنه .

ای شرقده کی آچارلر !
ای غربده کی ماجارلر !
باقک تورکلر سوتکوی
ناصل رو - ه سانچارلر !

کینهز دکلی دیتدن ،
دین یادی ملی کیندن !

برأقوبه ، دوندی . تکرار قوله به یا قلاشدینی وقت اوراده بویوک بر تلاتش
وحرکت اولدینی کوردی . ایشک فاعلنی در دست ایچون سواری قوللری
حاضر لایورایدی . دهرین برالم ایچنده : « ابواه ! » دیدی . فقط بو ابواه ،
یا قه لایمق احتمالندن زیاده ، هیچ برشی یا به ماسنک خسرانندن ایدی . یوقدر
بجریکسز اولدینه لغت ایدیورایدی . او قدرکه ، آرتق طوتولسه ده اهمیتی
یوقدی ؛ مملکتنه یوقدر جق بر خدمت ایفاسنه موفق اوله مادقدن سوکرا ،
آرتق تولمکده نه باس قالیر ایدی ؟

تجری قوللری اون دقیقه قدر سوکرا اون یا قه لایوب بر بویوک ضابطک
قارشینسه چیقاردیلر . ضابط ، کوتو بر فرانسزجه ایله اون استطاق ایتدی ؛
ملازم ایشی انکار ایتدی . نوتجیلری کندینک تولدورمش ، دینسامیتی
کندینک قومیش اولدینی اعتراف ایتدی . ساده ، باشقه آرقاداشی اولوب
اولمادینی صورقلری وقت ، قلاغوزی تمقیب ایدلمکدن قورتارمق ایچون ،
تک باشنه کلش اولدینی سویله دی . بو ضابط ، قاپینک دیننه آیاقده بکلین
دیگر ایکی کوچوک ضابطه موسقوفجه ایکی اوج کله سویله دی ، اون
دیشاری چیقاردیلر .

آولیده یوکسک سسله امرلر ویریلدیکنی ایشتدی . اون بر قابیدن
چیقاره رق بر باغچه به کوتوردیلر . اوراده ضابطلردن برینک کندینه تقرب
ایدوب بر مندیل اوزاتدینی کورنجه ، نه اوله جفنی اکلادی ؛ و مندیلی آلوب
النده طوته رق ، جدی و متین ، آیاقده بکلدی .

القرار لرینک هشتوم آیدینلغنده بومشثوم ایشی سرعتله بتیروب چکلکم
ایسته یین موسقوف ضابطلری ، تفککر باطلادینی وقت ، کنج تورک ضابطنک :
— یاشاسون تورکلک ! ..

دیبه حاجیره رق بره دوشدیکنی کوردیلر .

محمد رؤف

ناضی به حرمت

اسکی استانبول راعمار بلده بلامسی

برزماندن بری استانبولک باشنه برده اعمار بلده بلاسی عارض اولدی ،
زاوالی استانبول، صوگ انحطاط دورلرنده «اعمار» نامیله نه جاهلانه، نه ظالمانه
خرابیلره اوغراددی ...

سلیم نالدن سوکرا ، اسکی تورک صنعتک اینجهک و تمیزلیکیله و بوتون
برووح ملی ایله حصوله کتیریلن آناری تقدیر اولونما یارق، فرنک تأثیراتی،
غریبک نقطه نظر یله غلطلمش حسلر ایله کووولمکه باشلانیدی . عصرلردن
بری تکامل ایده آیده سطح ترینتاتک الگ مترقی، الگ تاریخی قیمتدار آناری
براقان قوجه برصنعت ، قفیس بر معرفت ، چیرکین کوروممکه باشلادی .
بونک یرینه آفرانغه قلملر ، دو یوسوز لقلر ترجیح اولوندی .

درجه قسوا ی ترقی به مظهر اولمش او تورک جینجیلک صنعتی
تولدورولدی . اوصورتله که بوکون احیاسی ممکن اولاماقده در . بالانی ؟
اوزرلری سیوالرله وقابا قلملرله اورولمش چینی سطحلری ، جینی موزاییقلری
میدانه چیقارما دمی ؟

کوک ملیتی و کرک معرفت و صنعتی اعتبار یله تشکل ایتمش ، باشلی باشنه
ملی برصنعت اولمش نهلر فائز ایتدک !... او آتاج ایشلری ، طوغرامه لر ،
قاپی و نجره قانادرلری ، رحله لر ، کرسیلر ، طاوانلر ، دیوار قاپلامه لری ،
بوتلرک اوزرنده بو یا ایله ایشله ن مزینات ، چیچکلر ، یالیزلر ، آتاجک
جنس و خواص طبیعه و حکمییه سی لایقیله تقدیر ایدیلرک اوکا کوره
فوق العاده بر وقوف و ملکه ایله استحصال اولونان بو قیمتدار ایشلری
کوزلرمز کورمز اولدی . بونلرک حال تکامله واصل اولمش نه اسکی ونه
بتین برصنعت اولدیغی ، و استحصال لری ایچون سنه لر دن بری نه بو یوک
مکملر ، نه عالی قدرتلر صرف اولوندیغی تقدیر ایدمه دک ، زیان ایتدک .

کلبر سکا غیظمز
روحمزک ایچندن .

آچیقشز جانکه
صوصامشز قانکه ؛
یایدلرک ، ای موسقوف
قالایه جق یانکه !

تولکه لردن طاشارز
مالولرله آشارز
نرمده وانسه دوشمالک ،
امدادینه قوشارز .

سویله نه ایچین ایچین
« کلدیلر مجب ایچین ؟ »
کلدک سنک ظلمکدن
تورکی قورتارمق ایچین .

تورک ، نسه لی ، آلامان
برلشدک ، بر قوجه مان
اوردو یایدق یوردک
دییه جکسک آلامان .

ای قارده شلر ، صرافنده
قالایکز ایرانده .
بوکسه له جک اوردوتک
شانی بو آق طوبرانده .

اوینون دوشدی کلاملر ،
خلیفه به سلاملر !
موسقوفی ازه جکز
قورتولاجق اسلاملر !

ضیا کورک آلب

آلتره دستاره

سورودن قویونلر هب طاقم طاقم
آریلش ، سوروده قالمش باقیم ؛
آصانک اوزومی طاغیلمش ، صالحم
اولق ایستر ، فقط باغبان زرده ؟
کیدیم ، آرایم : چونان زرده ؟...

یوجه طاغلر چوکش ، بللری قالمش !
جوشغون ایرماقلرک سیللیری قالمش !
خانلر یوق میدانده ، ایللیری قالمش ؛
دوشنلر چوق اما ، قالقان زرده ؟
کیدیم ، آرایم : خاقان زرده ؟...

تورک یوردی اویقوده ، آی دشمن ، صاقین !
اویویان اولکله یاییلماز آقین ...
طاق یری آظاردی ، یکتیلر ، قالقلک !
باقک یورد نه حالده ، وطن زرده ؟
کیدیم ، آرایم : یانان زرده ؟...

هر کسک کوزنده وطن : اوز یوردی ،
سرحدک دشمنی ، دره نك قوردی ؛
یاد ایللیر تورانده خانقلر قوردی ،

یرباشه یارمق ایسته دکاری بول وچیرکین ، اوزون و قسوت انکیز یوللرک
آلته کومه جکلر ... بوده: الکتریق تراموایی مهندس لرینک دهمیر یوللرینی
وناقللرینی قولایقله و اوجوزجه فرش و انشا ایده بیلمه لری ایچون !

فقط مایوس اولما ! سنی سهونلر ، قدینک ، علویته که ایمان ایده نلرده
وار .. سنک بدایبع صنعتکک قارشینسنده برحس احترام و محبتله ساکن
و بر حیات نفس آلانلر ، بوواسع و امنالسر مدنیتی میدانه کتیره نلرک احقادی
اولدقلرینی حس و ادراک ایده رک قلبلری روح ملی ایله طولان ، وینه
بوکونکی انحطاط ، بوکونکی ملتیزلکله باشلری اکیان ، کوزلری
طولان ، اوروحانیت ایله طولو ، مقدس ، معظم تره لرینک آباق اوجلرنده
تره به تره به یرله کین ، اوتانان ، روحلرینی سساقلایان ، بوزلرینی بیگ
درلوصعتله ، نادر مازمه ایله میدانه کتیرلش دوشمه لریکه ، دیوار قابلامه لریکه
سوزن ، ونهایت ، بو یوک مدینتکک آثارینی ، تفرعانه قدر ، هر درلو قوای
تخریبیه قارشی ، نه قدر کوچ اولورسه اولسون ، محافظه یه متین و حقل
بر عزم ایله جالیشانلرده وار . حقابق تاریخیه ، تدقیقات علمیه ایله تأسیس
ایدهن برحق ، هیچ بروقتده زائل اولیه حق ، اساسات ملیه اوزرینه است
ایدهن بر عزم قیریلیا جقدر .

هر تورک بو مدینت ملیه آثارینی جانی کبی محافظه و تخریب اتدن وقایه
غیرت ایده جک ، و مدینت جدیده احتیاجاتی دنخی هب بونلرک قیمت و اهمیت
آرتیراجق بر شکل و صورتده کتیرمه که سبی ایلمه جک .

استانبول ، او زمان ، تاریخیه ، قیمت و اهمیت صنایع سنه لایق بر صورتده
اعمار ایدیلش ، دنیا نك امنالسر بر شهری اوله جق ، و بوکون بوغایه ایچود
چالیشانلر ، مزار طاشلرینه « تورک و اسلام آثار مدنییه سنی محافظه یه چالیشانلر
فلانک روخنه قانجه » کتابه سنی یازدی راجقلردر ...

مه مار کمال الدین

« قىرىم » زىدە قالدى ، « قافقاس » ئەۋلادى ؟
 « قازان » دن « تىبەت » . « قىر روس تولدى ،
 « خىتاي » دە ، « قازان » ساغىنى يولدى .
 شىن يوردلر ئەھلە ، « ويران زىدە ؟
 كىدەيم ، « آرايم : « ايران زىدە ؟ ...

يايلر كىرىشى اورغانە دونمىش ،
 شاھىن ، يوۋاسىندە طوقانە دونمىش ،
 تورك يوردى سوۋولمىش ، صوقانە دونمىش ..
 قىلىچ ساطىر اولمىش ، طاقان زىدە ؟
 كىدەيم ، « آرايم : « قالقان زىدە ؟ ..

سوى آتلر كوچولمىش ، اولمىش قورادە ،
 آلپلر : قىز آردىندە بىر خواردە .
 سىنجانى اوتوتدق ھانكى دياردە ...
 آلتون اوتلغى ، آلتون قازان زىدە ؟
 كىدەيم ، « آرايم : « يازان زىدە ؟

باشلىرى آقارمىش اختیار طاغىلر ،
 آكار اسكى كونى : سىل دوكر ، چاغلار ؟
 قىرلانغىچ آم چكر ، كوۋەرجىن آغلار .
 اوزاق بىر سىس صورار : توران زىدە ؟
 كىدەيم ، « آرايم : « صوران زىدە ؟

بوچە تورك تاگرىسى ، كوندەر بىرلواج ۱
 سوروكە باش اولسون ، ياسا كە دىلماچ ،

توراندن يادلىرى قوغان زىدە ؟
 كىدەيم ، « آرايم : « اوغان زىدە ؟

صاندىم كىنچلك دونماق : باقىم مارت اولمىش ،
 كىندم ايللى كىزدىم : كىنچى قارت اولمىش ،
 كىمى قىرغىز قازاق ، كىمى سارت اولمىش ؟
 دىدىم يىخشىلر چوق ، يامان زىدە ؟
 كىدەيم ، « آرايم : « شامان زىدە ؟ ...

تىكىلر كوى بىكى ، آغلر چوبان ،
 آدىزلر يالانچى بىر قەرمان ،
 ايجىندە كورمەدىم مقصدى طويان ! ..
 ياسانك امرىنە اويان زىدە ؟
 كىدەيم ، « آرايم : « طويان زىدە ؟

اويغورلر اويوشوق ، توركىنلر آيلاق ،
 ئە قىشلاق سوبىنچى ، ئە كولىر يايلاق ،
 آرسلانلر يوردىندە بارىنەر چايلاق ...
 آتپىلا ، توجىن ، كوركان زىدە ؟
 كىدەيم ، « آرايم : « توركان زىدە ؟

كاشغر ، دالمى ، پىكىن ، استانبول ، قازان ،
 بو بىش زىدە واردى بىش بوپوك خاقان :
 سارى ، قىزىل ، كوك خان ، آق خان ، قاراخان ،
 — ھېسنىك اوستىدە پارلاردى ايلخان —
 آق خاندن غىرىسى : ايل ... خان زىدە ؟
 كىدەيم ، « آرايم : « ايلخان زىدە ؟

اوغوز خان بايرامی بهارده اولسون ،
 اوتاغلر ، جادرلر چيچكله طولسون ،
 كنج قيزلر اويناسين ، يكتلر صولسون .
 بر عاشق باييلمش ، درمان نرده ؟
 كيديم ، آرايم : لقمان نرده ؟ ...

« تورك دستان » ي يازمق خاطره كلهمش ،
 ياسانك سوزلري سطره كلهمش ،
 قارىخه دريادن قطره كلهمش ...
 شاعره صورديلر : « خوجا » ك نرده ؟
 كيديم ، آرايم : اوجان نرده ؟ ...

قرقلر قرار وردى ؟ يديلر ، اوچلر
 اولديلر قلاغوز ، قالمادى كوچلر ،
 يارين ايلخان چيقار ، آلنير اوچلر ،
 ايلخان تاجى بوشده : آلان نرده ؟
 كيديم ، آرايم : آرسلان نرده ؟

كوندوزلردن ساپان كيجه يي بيلير ،
 بيلمكسز ين طاپان هر شيشي بيلير ،
 بيلن ياپماز ، ياپان بك اي بيلير ؟
 آرنلر بولى بو ، وارن نرده ؟
 كيديم ، آرايم : باران نرده ؟ ...

ضيا كوك آلب : « قيزيل الما » دن

توركلهك بر يگي « طورفان » نوري صاج !
 آكلاسين تورك ، ملي عرفان نرده ؟
 كيديم ، آرايم : « طورفان » نرده ؟ ...

« اولوس » ي ايجه كيبرين هر اويماق ،
 بش اولوس بودونده برلشسين چايچاق :
 اوينور ، قلاج ، قارلق ، قانقلى ، قچچاق ،
 — تورك بوردى بر اولسون ، قالماسين قاجاق —
 چيقسينلر ميدانه : مردان نرده ؟
 كيديم ، آرايم : ميدان نرده ؟ ...

قورولتاي طويلانسين تا گري طاغنده ،
 ايلخان طاغه چيقسين الما باغنده ،
 بگر صولده طورسون ، خانلر صاغنده ،
 — سومك كناه دكل سوينچ چاغنده —
 كورونجه طويلانمش خانان نرده ؟
 كيديم ، آرايم : جانان نرده ؟ ...

التون طاغه قورسون ايلخان اوتاغى ،
 طاشلري الماسدر ، يا توت طوبراغى ،
 خانلره قيميزله صونسون آياغى ،
 — « تاج كييمه » رسمنك قالم اوزاغى —
 صوروب اوكره تنجه : ديوان نرده ؟
 كيديم ، آرايم : كروان نرده ؟ ...

قمنیه، زاواللی وجودنده قوت بولامادی؛ اورایه توزلرک ایچنه یووارلاندی.
 بختک، ضعفنک بوتون بیچاره لکلریله، اولدینی یرده ایچینی چکدرک،
 یرارق آغلارکن، اوتکی، زورله آلدینی قامچی بی مفتخرانه ساللا یه رق،
 رافنده کی چوجوقلرک، قوته قارشى مداهنه بی ییلن بوکچوک مخلوقلرک
 قهه لری، آلقیشلری آراسنده صالحینوب کیدیوردی.

هسین ماهر

کتاب الله

شاهقه بالاسنه اینسه یدی کتابک،
 اورون ای قاهر تابدع،
 ردی سراپا جلی خوف عتابک
 خاشم، متصدع.
 * * *
 نه مؤثر، نه سلاستی بیاندر،
 برکوی جنتک پرغلیاندر؟
 وات قیام ایلمه ده ما حشرالله،
 بای غضوب آتش دوزخ ده عیاندر.
 * * *
 آن اوله حال وحرکاتکده دلیلک،
 چکانه، غافل بشر، احکامنه رام اول؛
 بیانی حقیقتدر او دستور جلیک،
 بیمانه رام اولده ظفر باب مهام اول!
 * * *
 حکای دیانت، ادبیات، حکمیات.
 انوار ضربات؛
 آیات کزیننده ایدر چله مسائل
 تلقین فضائل!
 هر سوره ده سازنده نوادر پر جبریل؛
 هر پراغنه دینسه رواد پر جبریل،
 هر سطرینه بر مکمله چشم سروشان،
 هر نقطه سنه قره پینه بر ذیشان.
 * * *
 سایه کده آزادی ظلمات بشریت
 بکزه رمی فروغک سونوک انوارینه بدرک؟
 جائز سکا دینسه کونشی لیله قدرک.
 ای نور هدایت!
 ای خطبه قدسیه ایانازه العرش!
 ناسوت نزولکله ضیادار محمد ..
 ای نور — نمای دل دیدار محمد ..
 ای نفیحه لاهوت!
 عالم سکا ایهوت!
 اسماعیل صفا

حیات حقیقه صحنه لری

قوت

بولک اوستنده کی بر جامع آلولسندن هر آقشام کچدکجه کورور ایدم
 بر سورو چوجوق دورلو دورلو اویونلرله، حایلزلقلرله مشغول اولورلر
 آراده باغیریشپرلر، قاوغا ایدهلرلردی.

بر آقشام ینه کیورددم. اویون یوقدی؛
 شسیمدی چوجوقلر بر حلقه اولمش، برشی
 سیر ایدیورلردی. بک تحف، بک اکلنجلی
 بر تماشا قارشینده بولونیورلر کبی، هپسی
 متبسم ایدی. کمال ذوق ایله سیر ایتدکلری
 منظره، احتمالک هر کون کوردکلری بر حال ایدی: اوراده کبلرک هپسندن
 بویوک بر چوجوق، عادتا بر کنج آدم، اوزرینه صالحدیران کوچوک بر
 چوجوغی دوویور، غلیظ لاقیردیله یانسدن ایتوردی. فقط بر یکی
 هر توقاد بيشنده یکی بر فریاد ایله هایقیرارق، بوتون یوزی کوزی، یزه
 دوشوب قالمقندن کیرلره، کوز یاشلرینه بولانمش اولدینی حالده، ینه
 قارشینده کینک اوزرینه آتیور:
 — بنمدر او، ویر!

اوزمه یله بر قامچی نی آلمق، استرداد ایتک ایتوردی.
 وبوبله، هر طلب محفنه قارشى بر توقاد، بر تکمه یه رک کر یله یور،
 آغلامقندن، باغیرمقندن سسی دونمش، قیصلمش بر حالده، — عاجز
 وضعیف — اونی ویرمه مکه چایشه رق، قامچینسه دوغرو فیرلا یوردی.
 نهایت، بر دفعه سننده، خانن بر توقاد الله شدتا، تکمه یه ر، ...

نه سویلیور یاقین اوزاق قاب قارا
 یوقتلردن مام یاغان قیرلره؟
 کوسکون دکلی ، شن هییچ دکلی ؛ یاربی ،
 یوواستندن دوشن یاورو قوش کبی
 بیلمکسزین چیرپینیور ، ایلکیوو ؛
 اونی یالکز مجهول برشی دیکلیور ...

بکا آسکلات طویبوره ک آی هلال !
 کیجهلره نه سویلیور یوقاوال ؟

مشهدن تا آقی دکیزه جسد ، قان
 سوروکلهین وارداره بر جوامی ؟
 یوقسه کوزهل سلانیکک اویمان ،
 او وفاسز غروبنه عتابی ؟

نیچون یاقین کوزلرک
 کورمکسزین یاقیور ؟
 بی ینه بردرین ،
 ظالم شبهه یاقیور :

اخ آی هلال روم ایلیده جامعلره طاقیلان ،
 بره کوهک حاکم کبی جیفلیق صاچان نافوشلر
 بلکه سنک قولاغکی صاغیر ایتش ؛ یوفغان ،
 غصزلردن آفتاملره بو ازیلی یادکار

دیلمک سکا ابدیا یایمچی ؟
 بو بویله یسه پک آچی ...

بو بویله یسه ، آی طوفانلر ، باشدن باشه آقبکیز ،
 تورکه مطیع اولمادجه غربی ، شرق یاقیکیز ..

علی مناسب

قارال

بوش بر افق ، بکزی اوچوق بر هلال ؛
 کاشانک قلبی طورمش کبی برشی : بر یوقسولوق ، بر ملال ...

بر یوقسولوق ، بر ملال ، سوکرا بر سرسری سس :
 بر قوزوجق غیب اولش ، آناسنی آرپیور ،
 این آی چوبان نیهدن ، قاولکی برازکس !
 اووالری پک خاشن قارا کلتلر صاریبور ...

بن ایسته م آی سویملی کنج چومان
 اورکوتمه سین سنی قورقو بایقوشی ؛
 کیجهلره لکن قاننه ، آفاجان
 برقورت صانلار هر اینیشی یوقوشی ...

طویلانیدی قوزولرک ؟
 فقط ینه کتیر یارین ! ...

برجینفراق چالار ، سکون اورپربر ،
 سووو یورور یورور ، توزلانیر ، آربر ...
 آرتیق هرشی سینئر ، اوزاق داغلردن
 دوکولور قیرلره یورغون بر فنان :

بکا آسکلات طویبوره ک آی هلال !
 کیجهلره نه سویلیور یوقاوال ..؟

طيقايلهرق يوكسك سسله مجتمعا تكرر ايديلن درسار ، معلمك ماصه لرك
اوزرينه اينن جيم جدول نخته سي : « برار چه سكوت ! »

بوتون بوپا طير ديلرك ، كورولسك سز ين صيراءه كيدم بيلمك ايجوز ، بكا يارديمي
اولوردى ؛ فقط اوكون ، بر بازار صباحي كبي ، هرشى برسكون ايجنده ايدى .
آجيق اولان پجره دن آرقاداشلر مك يرلر ينه ديزلش اولدقلىرى ، قولتوغنك
آلتنده مدهش دمير جدول ايله موسيو هامه لك درسخانه نك ايجنده دولاشمقده
اولدقلى كوربيوردم . قايى بي آجوب بوسكون عظيم ايجندن كچمك لازم كلدى .
نه درجه لره قدر قيزارديغى ، نه قدر قورقو كچيرديكى آرتق آكلارسكز .
فقط ، خير ، موسيو «هامه ل» بكا هيچ بر اثر حدت كوستميره رك باقدى ،
وغابت طاتلى بر صورتده :

« چابوق يربگه كيت كوچوك » فران م ، ديدى . سنسز باشلايه جقدق .
صيرايى آتلايه رق همان چكجه مك باشنه كچدم . يالكز او وقت
خوف وهيجانم بر بارچه سكون بولهرق ، خواجه مزك بالخاصه تفتيش ويا
توزيع مكافات كونلر نده كينديكى كوزهل بشيل رديغوتى ، انجه قيرمه لى
كوكسلكتى ، سياه ايبكدن ايشلمه لى ظاقيه سنى كينمش اولدقلى فرق ايتدم .
بوندن باشقا ، بوتون صنفده بر فوق الماده لك ، بر باشقالق كورونيوردى .
فقط لك زياده نظر حيرتمى جلب ايدن شى ، درسخانه نك نهايتنده ، بر معتاد
بوش قالان صيرالرك اوزرنده كوى آدملر ينك ، اوچ كوشه لى شاپقه سيله
اختيار « هوزر » ، سابق ناحيه مديرى ، سابق موزع وداها سار بعض
كىمسه لك بزم كى ساكت بر حالده اوطورمش اولدقلىرى كورمك اولدى .
بوتون بو آدملر محزون كورينيورلردى ؛ « هوزر » برارنده كتيرمش اولدقلى
كنارلرى ييرتيق ، اسى برالفا رساله سنى ، آجيق اولهرق ، صحيفه لرى آراسنه
بو يوك كوزلكنى يرلشديرمش اولدقلى حالده ديزلرى اوستنده طوتيوردى .
بتون شو منظره نك قارشيسنده متحير بولونديغ صيراده ، موسيو هامه ل

فرانسز ادبياتندن نمونه لر

صوك درس

اوصباح مكته كيتمكده بك زياده كچيكمشدم وتكديره اوضرايه جنمندن
صوك درجه قورقوبوردم . باخصوص موسيو «هامه ل» بزى صيفه
مشتركلردن امتحان ايدم جكنى ده سويله مشدى . بن ايسه آنلرك ايلك
كله سنى بيله بيلمبوردم . بر آزالق مكته دن كرى قالمق ، قيرلرده كزوب
اوينامق فكرنده بولوندم . هوا نه قدر براق ، نه قدر صاف ايدى !

اورمان كسارنده قره طاووقلرك اصيلقلىرى و « ريبه ر » چايرنده ،
بيجق خانه نك آرقه جهته ده تعليم ايتمكده اولان روسيا عسكرلرينك
سسلى ايشيدبيلوردى . بونلر ، صيفه مشتركه قاعده لرندن زياده ، ذوقى
تحريرك ايديبوردى ؛ مع مافيه بو هوسه غلبه ايدمكده همان مكته قوشدم .
حكومت دائره سنك يانندن كچركن كوچوك اعلان پارمقلفنك اوكنده
برغلبه لى كوردم . ايكي سنه دنبرى بوتون فنا حوائلر بزه اورادن كلشدى .
قائب ايديلن محاربه لر ، تكاليف اميريه ، او امر عسكريه . . . بولده
دورمق سز ين ذهنمندن : « ينه نه وار عجبا ؟ » سؤالى كچدى .

بوملاحظه ذهنيه ايجنده قوشه رق ميدانى كچمكده ايكن ، چراغى ايله
برابر اوراده اعلانى اوقومقده اولان دميرچى « واقتر » آرقمندن :

— اوقدر عجله ايمه كوچوك ، مكته نك يتيشه بيليرسك !

ديه باغيردى .

بئله آلاى ايديبور ظننده بولوندم ؛ وصولوق صولوغه موسيو هامه لك
دائره سنه داخل اولدم .

اكترىا درس ابتدا سنده سواقندن ايشيديله چك قدر بو يوك بر كوروتى
اولوردى . چكجه لرك آجولوب قاپانماسى ، اى اوكره نك ايجون قولاقلى

ذهناً شوملاحظات ایچندہ ایکن، اسممک جاغیربیدیغنی ایشیتدم، درس اوقومق نوبتی بکا گلشیدی . بو دهشتلی صیغہ مشترکہ قاعدہ لرینی باشدن نہایتہ قدر جہراً ، موضحاً، یا کلیدشسز بر صورتہ آگلاتہ بیلہک بختیارلغنه، اودقیقہده هر شیئی فدا ایتمکہ حاضر ایدم. فقط داها ایلیک گلہ رده شاشلادم. وصیرامک اوزرندہ مایوس ودلخون، باشمی قالدیرمغه جسارت ایدہ مکسزین، آیاقده ساللانہ قالدیم . موسیو هامہلک شو سوز لرینی ایشیدییوردیم :

— سنی تکدیر ایتم کوچوک فراتم ، سن ذاتاً جزائی چکہ جکسک . ایشته اصل ایش بورادہ .. انسان داتما : « آدم شنده ! داها وقت وار . یارین اوکرہ نیرم .» دیر. سوکرا ایشک نہیہ منجر اولدیغنی کوریورسک یا ! آہ ! تحصیلنی داتما فردایہ تعلیق ایتمک بزم آلاسزک اک بو یوک فلاکتی اولمشدر. شیمدی او ادملرک بزہ : « ناصل فرانسز اولدیغکیزی ادعا ایدیور دیکزن. داها لسانکیزی سویلہ یوب یازمہ یی بیلمیورسکنز ! » دیمکہ حقاری واردر. بوتون بوايشلردہ بنہ اک قباحتی اولان سن دکلسک، زاواللی فراتم ! بوندہ ہیتمک بول بول حصہ سی واردر . ایونکنز تحصیلکنزہ لزومی درجہ سندہ احمیت ورمہ دیلر . بر قاج پارہ فضلہ قازانمق طمعیلہ سزی چیقت سورمک ایچون تارلارہ، چالیشمق ایچون قابریقلرہ کونده رمکی ترجیح ایدیورلردی . بن بیسلہ ، کندی نغمہ ، درسکنزہ چالیشہ حق یردہ سزہ باغیچہ می صولاتدیرمادمی ؟ آلا بالق طومغہ کیتمک ایستہ دیکم زمان سزہ اذن یرمکدہ بر عتاب حس ایدہ رمی ایدم ؟ »

بوندن سوکرا موسیو «هامہل» سوزی دکیشدیرہ رک بزہ فرانسز جہ دن بحث ایتمکہ باشلادی . بونک ، دنیا تک اک کوزلہ ، اک موجز، اک پایدار بر لسانی اولدیغنی ، آتی آرامزده محافظہ ایدہ رک اصلا اونوتماق لازم کلہ چکنی ، زیرا بر قوم اسپر دوشدیکی زمان لسانہ تمامیلہ مربوط ایسہ ، محبتنک آناختاری آلری آراسندہ ایش کی قیاس ایدیلہ چکنی سویلہ دی . سوکرا بر صرف آلہرق بزہ درس سوزی اوقودی . تقریر لرینی سہولتلہ

مقام تدریس نہ چیقمشدی . بی استقبالی ایتدیکي او حلاوتلی و وقور سنی ایلہ سوزہ باشلادی :

— چوجوقلم ! سزہ صوک دفعہ اولمق اوزرہ درس وریورم . « برلین ، دن ، بوندن بویلہ » آلساس لورن ، دہ آلمانجہ دن باشقا ہیچ بر شی تدریس اولونما یہ جغنه دائر اصرا کلدی .. یکی معلم یارین کلپور . بوکون صوک فرانسز جہ درسکنزدر . بک دقتلی اولما کیزی رجا ایدہ رم . « بو بر قاج سوز ذہنی تارمار ایتدی . آہ خائیلر ! حکومت دائرہ سنک اوکنده اعلان ایتدکلری شی بوایدی !

صوک فرانسز جہ درس ! ...

حال بوکہ بن داها آنجاق یازی یازہ بیلپوردیم ! دیمک آرتق تحصیل ایتبہ چکدم. دیمک بو قدرلہ قالمق ایجاب ایدہ چکدی، اویلہ می !... شیمدی، غائب اولان زمانہ ، یووالرک بيشندہ قوشمق و یا خود قیرلردہ کنزوب اکلنمک ایچون اہمال ایدیلن درس لہ نہ قدر آجیوردم ! داها دیتندن مزعج ، آغیر ، طاشیناز بر یوک اولمق اوزرہ تلقی ایتدیکم کتابلرم ، صرفم ، تاریخ مقدمہ . شیمدی نظرمدہ افتراقیلہ بی صوک درجہ دلخون ایدن اسکی دوستلر کچی کورینیوردی . موسیو هامہلک افتراقی کچی . کیتمک اوزرہ اولدیغنی ، اونی آرتق بر داها کورہ میہ چکنی دوشونمک ، بوتون جزالری ، جدول ضربہ لرینی بکا اونوتدیر بیوردی .

زاواللی آدم !

بازارکوتلرینہ مخصوص اولان اتوابلرینی بوسوک درسک شرقنہ اولہ رق کینمش ایدی . شیمدی بوکوی اختیارلرینک نہ مقصدلہ کلوب درسخانہ دہ اخذ موقع ایتدکلرینی آکلایوردیم . بو ، آنلرک اورایہ ، بو مکتبہ داتما کلہ دکلرینہ تأسف ایتدکلرینی اشراب ایدیوردی . بوندن باشقا، قرق سنہلک خدمات حسنہ سندن دولایی خواجہ مزہ برنوع آشکر ایتمک ، افتراق ایدن وطنہ قارشی اٹفای وظیفہ ایتمک دیمکدی .

اوتی، شیمدی بجره لری، طامک بونجه تویج ایتشدی . بوتون بوشیلری
ترك ایتك، یوقاریده کی اوداده اشیا صندوقلری قاباقله مشغول اولان -
چونکه ایرتسی کون کیتملری ، الی الابد مملکتی ترك ایتملری لازم
کلیوردی - همشیره سنک کیدوب گلکده اولدینی ایشیتك ، بزواللی ادم
ایچون نه دلخراش ، نه مؤلم برشی ایدی !

بو حله رغماً ینه درسك صوکنه قدر دوام ایتك غیرت ایتدی .
پایزدن صوکر ا تاریخ درسیمی اوقودق ؛ صوکر ا کوچوکلر هب بر
آغیزدن : « با - به - بی - بو » هجالی تیغی ایتدیلر . اورتهده درسخانهك
اوبر اوجنده بولونان « هوزر » کوزلکنی طاقشیدی ، و ، الفبائی ایکی
آلیله طوتهرق آنلر ایله حرفلری هجالیوردی . آنک جالیشمقده اولدینی
کورولیوردی . واونی ایشیتك اوقدر تحف اولیوردی که ، همزك کولمک
وآغلامق آرزوسی کلیوردی . آه ! بوسوکه درسی هیچ اونونامیه جفم !
بردنره کلبسانك بویوک ساعتی اوکلینی اعلان ایتدی . صوکر ا دعا .
عین زمانده ، تعلیمدن عودت ایدن پروسیالیلرک بورولری بجره لرمزك
آلنده طنین انداز اولدی . موسیوه هامله ، بکزی صاپ صاری اولدینی حالده ،
مقام مخصوصنده آیاغه قالدی . هیچ بروقت بکا اوقدر بویوک کورونومه مشدی .

« دستلرم ، دستلرم . بن ... بن ... »

فقط برشی نفسی طیقایوردی . سوزنی ا کال ایدمه میوردی ،
اوقط تحتیه دوغرو دوندی ، برپارچه تباشیر آلدی . بوتون قوتیه
دایانهرق ، ممکن اولدینی قدر ایری بریازی ایله :

« یاشاسون فرانسه ا » جمله سنی یازدی .

صوکر ا اوراده ، باننی دیواره مستند ، لاقیردی ایتکمیزین قالدی .
آلیله بزه اشارت ایدیوردی ! « درس بیتدی ... کیدیکز . »

آفرنی درده

آ گلادینی کورده رك متحیر اولیوردم . بوتون سویله دیکی شیلر بکا قولای ،
پك قولای کلیوردی . ظن ایدمه رسیم او قدر دقتله هیچ بر وقت
دیگله مه مشدم ؛ وکندیسه ده افاده لرنده هیچ بر زمان بودرجه شوق
و حرارت کوسترمه مشدی . زاواللی ادم ، کویا کیتمه دن اول بوتون
علم و کالی بزه و برمک ، آتی برآنده دماغزه ادخال ایتك ایتدیوردی !

درس بیتدی . یازی به باشلاندی . اوکونه مخصوص اولهرق موسیوه
هامله بوسبوتون یکی موده لر حاضر لامشدی که بونلرک اوزرنده کوزهل بر
خط مدورله شوکلر محرر ایدی : فرانسه ، آالس ، فرانسه ، آالس .
بونلر ، چکجه لرمزك قاباقلری اوزرنسه معلق اولهرق ، بوتون صنفك
اطرافنده تموج ایدن کوچوک بایراقلری آ کدیر یوردی .

هرکسك ناضل چالیشدینی و درسخانه ایچنده نه درین بر سکوت
حکمفرما اولدینی کورمه لیدی ! کاغد اوزرنده قلملرک چیقاردینی ترانه دن
بشقه برشی ایشیدیلدیوردی . برآراق درسخانه به مایس بوجکلری کیردی ؛
فقط هیچ کیمسه آنلره قولاق و برمه دی . حتی حملونلری - بونلرده
فرانسز جه دن معدود ایش کی - قلباً و وجداناً چیزمک غیرتیه مشغول
اولان ک کوچوکار بیله ... مکتب طامنده کوکرجینار بست برآهنین ایله
اوتیورلردی . و آنلری دیگله به رك ، ایچمدن : « بونلری ده آلمانجه نفی
ایتك مجبور ایدم جکلرمی عیبا ؟ ، دیوردم .

آرا صیرا کتابك اوزرندن کوزلریمی قالدیردیم زمان ، موسیوه هامله
مقام تدریسنده کویا شو کوچوک دارالتعلیمی نظریله آوب کوتورمک
ایسته یورمش کی بی حرکت ، اطرافنده کی اشیا به کوزلرینی دیکمش
کور یوردیم . دوشونکنز برکره ! قرق سنه دنبری قارشینده کی حولیسی
ایله ، بوتون درسخانه سی ایله اوراده ، عین موقعده بولونیوردی . پالکیز
صیرالر ، چکجه لر ، کثرت استعمالدن رنگلری دیکشهرک یکیدن جلالتش ،
حولیده کی جویرز آغاچلری بویومش ، کندی ایله دیکمش اولدینی عمر

سلطنتی دیربلسین ، تورك خاقانی ، « آلتون داغ »
 اتمکنده دوناتسین پارلاق ، یوجه براوتاغ !

« قاراقوروم » جنتی یکی باشند شنه نسین .
 تورك یوردینک شانلری ، تورك ایلیتک دوینوسی
 اُسکی بولده یاشانسین ، اُسکی سسلر دیکله نسین .
 شرقه غریبه یوروسون اوغوز خانک اوردوسی .
 اُسکی بولده فنفورلر ، شاهلر ، چارلر ، سلطانلر ،
 ویرکی ویرسین خانلره ، ویرکی آلسین خاقانلر .

أی اویماقلر ، آلابلر ! برله شلم ، تورك برصوی
 اولدوغنی هرکمه ، هر طرفه آکلاتسین .
 هانکی ملت ، هانکی بک ، هانکی اویماق ، هانکی بوی
 باش اُکزهسه ، باشنی مزراغمز پاتلاتسین .
 تورك برملتی براوردو ، قاتیلما یان قاچا قدر ،
 « یاسا » مزده یازیلی : « حربدن قاچان آلیقا قدر ! »

اولوطاش خان سویلر کن ، کنیج « تموجین » قارشیده
 بوخطابنک روحنی ، دقت ایله ، دیکله ردی .
 بوکنیج صو کرا « جنکیرخان » اولوب چیقدی میدانه .
 « بویوک ایش » ک بک یاقین اولدیغنی کوسته ردی :
 تورك ایاغنی نه ره به باصمش ایسه ، بورودی ،
 «التون اوردو » یکیدن التون یوردی بورودی ...

ضیا کورک آلب : « بزبیل الما » ره

آلتوره بورو

چینلی بر تورك ، « اولوطاش » چین دیلی ، علمنی
 اوکره نهرک « ماندارین » عنوانی قازاندی .
 سنه لرجه قوماندا ایتدی چینی ماجینی ؟
 بر کون آرتیق چینلیک حیانتدن اوساندی ،
 اوسانمادی ، کوکلنده تورك دوینوسی اویاندی ،
 اُسکی شانلی کونلری خاطرلادی ، اوتاندی ...

توران یوردی او قوروده ، خانلر قالمش خاقانسز !
 « قاراقوروم » بوروقسز ، « آلتون اوردو » داغینیق !
 بو اوکسوزلک حالنی کورهن بر تورك ، وجدالسز
 اولمالی که ، کوکلنده سیزلاماسین بر یانیق
 اولو طاشک قلبنده تورکک عشقی قودوردی ،
 چیقدی قیره ، قورولتای درنکنی قوردوردی .

دیدی :

— أی تورك خانلری ، تورکک آباق باصدینی
 هریر آنا وطندن بر پارچه در ؛ بو وطن
 ایستیدرکه : هرأله آلتون اوردو باراغی ،
 بوتون تورکبر برله شسین ؛ بو برلکده « ایلی خان »

فلاکت خاطرہ لری

مخرب شرار لری

کوزیمہ بر غزتہ بر رسم ایلدشیدی : درت بالقان قرانی تصویر ایدیور ، آتلرہ بینمشلر ، حربہ تکرار باشلامقہ حاضر بولونیورلر . ایشته درت منجی شووالیہ ! اوردولرینک آرقہسندہ، قانی چامورلر، قیزیل درلر ایچندہ حضرت عیسی نامنہ ایلرولوب طوریبورلر. باشلرنده، صلیب ایله هپسندن داها کورولتولی بر صورتده، برداویل طوقاغی کبی اوینایان بلغارستان قرالی فردیناند وار ؛ او داوولله، آرقہسندن، متعصبری ، صافدلاری سوروکلیور. آتماچیه بکزہین پروفیلی ، دوشوک دری قیوریلری آلتندن بر مقبلہ دلیمش کبی کورونن اوفاجق کوزلرینک وحشی شرار لری بوتون جهانک معلومیدر .

بو « قوبورغک » او قدر ممتلی استحقار وتعظم ... عینی زمانده جبار وظالم ماضی خصوصیتی کیم یلمز؟ بالیزی بدبخت برنس « لوژدو دو قوبورغی بش سنه جنس ایشدردی - سببی سز بولیکز! ... - برنجی زوجہ سی برنس « ماریا لوئیزا دوپارم » ی قهر ایشدی . اونک مشتکی خیالی سوبله تیلہ بیلسه ایدی، بزہ کیم بیلیر نلر او کرہ تیردی . ظالم ! اوت حیات خصوصیه سنده متکبر وظالم. اکن، تصادفاً انه کچن تاجی کیدی کونلرده قورقاق ، جبین! - کندی راحتسز ایدہ نلرک ازالہسنی استانبولوفہ تودیج ایدیور و ادنلر قتل اولونہ جتی، زمان بصیرتکارانہ بر صورتده حدودی کیوردی. نہایت « استانبولوف » ده کندیسه انکل اولدی. اونک . . . پک اسرار انکیز برال ایله عدم آبادہ کونده ریلسنده، شہہ سزک، مدخلداردر. فردیناندک آرقہسندہ، قرہ یور کویچک حار ولیم چہرہ سی کوزونیور . « قرال بیہ » ، قرال « علیکساندر » ایله قاریسنک فاجعہ وفاتی متعاقب تخت

چاناق قلعه خاطرہ لری

کلیپرلی صیرنلرہ

کون باطنجه دالغالک پیئہ کوکسنہ
قارشیدہ کی مور صیرتله ظلمت آقاردی .
تارلاسندن یورغون دونن اختیار نینہ
دالغین دالغین شہیدلکہ دونوب باقاردی .

— ای فداکار تورک قادینی ، آغلامہ صاقین !
کوز یاشلرک اولادکی بلکہ اینجیدر .
طانتلی یورده یابانچیلر ایشکن آقین
وطنسی چیکنہ تمین : اوتورک کنجیدر !

کل قوقولی بہاریلی ، یاز آقشاملری ،
قوالئی ایکلہ تیرکن اختیار چوبان،
اوکا سلام کتیر بردی شہید اوغلندن !

— تورک قادینی ، سنک اوغلك بورادہ تولدی ،
خانن بر طویپ کوللہ سیلہ یرہ کومولدی ؟
طوپراق دکلی ، تورکک قلی اونک مزاری !

استانبول ۲۵ کانون اول ۱۹۱۲

موسیو پیرلونی به :

تورکر قتل عام ایدیورلر، دنیوردی ! بو کون داهسا دوعرو اوله رق فریاد ایلم : تورکر قتل عام ایدیورلر ! اوت هپ اولدیریلورلر . یارالیری وحشیانه پارچه لشمش ، قادینلرینک عرضنه تسلط اولومش ، یوردلری یغما ایڈیش ، اولری آتشلره یاقلمشدر . یونی کیملر یاییور ؟ یونی یاپانلر، اون سنه دن بری ما کدونیا ده قتالی صنمت ایدینه ن وحشی کرووی ! یابو وحشتلر هانکی عقیده لر نامنه ارتکاب ایدیورلر ؟ مدنیت ، عدالت ، حریت نامنه ! شوکراده بوتون آوروپا . . . او ، آغز لری ، بو بو یوک کله لرله طولمش اولان آوروپا ، بو قدر وحشتلرک وقوعنی کال مسرتله آقیشلایور . اوح ! ای زهر خند استمزا ! نه عیب . . .

قرال فردیناند ، بونلر هپ صلیب نامنه در، دیبه باغیرییور . لکن هانکی صلیبدن بخت ایدیور ؟ بو ، هر حالده اوغلنه انکار ایتمیش اولدینی قتولیک صلیبی نامنه اولمالیدر ؟ خایر ، اکسار خلق صلیبی نامنه دنيله من . بو ، اویله بر صلیب نامنه درکه ، آوروپای عثمانیده عناصر سائر خرسیتانیه نك متمکن اولدینی بوتون کوبلری قانلر ، آتشلر ایچنده براقشدر . بو ، اویله بر صلیب نامنه درکه ، یارین ده ۱۹۰۷ ده اولدینی کبی ، روم اهالی به قتللر ، یغمالر ، اشکنجه لر اجرا سنده دوام ایده جکدر .

هرکس برتک آدمک ، ایکنجی عبدالحمیدک امریله اجرا اولونان قتل عامدن متبادیاً بخت ایدیور . لکن ینه هرکس ، اوندن داهای چوق صوکرما ما کدونیا ده ، حتی بالنفس بولغارستانده بولغار ملنک صنف ممتازی طرفندن ترتیب ایڈیان قتالری سکوت ایله کچیشدیریور .

افترا ایتمک ایچون بولغارلر هر طرفده یاردمچی بولیورلر . تورکر ، توکلری ، داهادوغروسی ، یا کندیلرینی مدافعه ایتمه بیلمه ملری و یامدافعه به عدم تزلزلری سببیه ، بوتون بوشناغتلره سکوت ایچنده تحمل کوستیریورلر .

سلطنته لچدی . بوندن باشقا ، هیل جانیانه سنی وقتندن اول کوسترمش ، کوچک برچو چو فکن خدمتچیلرندن برنی قتل ایتمشدی .

بوندن صوکرما قره طاغک کوچو چو ک قرالی کلپور . ها ! بو قرال ، دوعرسی چوق ایشکندار ! حرب باشلا به جنی صیراده اوسته لقی برایش کوردی . اوغلنک ریاشی آلتنده بورسه ده نزل فیات ایله اویون اوینامق ایچون برسندیقه تشکیل ایئدی . طبیی ، ایلك مخصاصاتی متعاقب اسهاسی اللردن چیقاردیلر . ایشته عیسی نك بو اوج مصفی شووالیه سی !

اک نهابت ، بللی بلیرسز برحالده ، اوزاقدن اوزاغه ، یونان قرالی مشهود اولیور . بویله برهیت ایچنده آت اوینا تمقدن اوتامش ، حیرته دوشمش کبی کلپور . نه اولورسه اولسون ؟ ظالمرک مغلوبره ایتمک معنامله ایله صلیب مناسبندار اولمادینی ، بو اهل صلیب محاربه سنک ماهیتنی تنویر ایدن کون ، یواش یواش میدانه چیقور .

صاوتن آتیش غزته لک مدحیه لرینه و حرب مخبرلرینک راپورلرندن اوزون پارچلر چیقاره جق قدر شدید اولان سانسورلره رغماً ، حقیقت قریباً نظاهر ایده جکدر .

متفکرک وحشتلری ، قاتل لکری ، کچنده یازدیغ درجه بی چوق تجاوز ایتمشدر . آرتق بو ناید ایدیور . بالخاصه سلانیکده اوج کون دوام ایده ن عرضنه تسلطلرک ، قتالرک تکذیب ایڈیلمز شاهدرلی آیلر تشکیل ایئدی . بو وحشتلرک اجرا سنده ایجه لکر ، مهارت لره اکسیک دکلدی . اسیر حرب اولان عثمانلی ضابطلری ، عثمانلی نفرلری بر حیات اوله رق سر بست بر اقبیلدر . لکن رونلری یوق . . دوداقلری یوق . . کوز قاباقلری یوق . هپسی ییچاقلره مقطوع ! . . .

بنده آرتق ، بوتون شدته رغماً ، ما کدونیا ده اوزون مدت او طولومش پک محترم برفرانسز دیپلوماتندن آلدیغ شو مکتوبی نشر ایتمه دن کندی می آمیورم .

او مغلوبلر قهرمانانه تولدیلر . اونلر یالکزد درت دولت اوردوسیه غوغا ایتمیورلردی ، قارشیلرنده داها مدهش دشمنلر واردی : آچلق ، جبخانه سزک ، اوردونک بوتون شمبات اداره سنده قارشیقلق . دنیا تک هیچ برعسکری .. آ کلابور میسکیز ؟ هیچ برعسکری بو قدر فجیع سفالتلره تحمل ایده مزدی ، احوال مائلده باشقه عسکرلر اولسه یدی قتل عامه .. یغمایه قویبولرلردی . حالبوکه تورک عسکری ، بعضاً علوی بر صبر و تحملله وعمومیت اعتباریه ، بوتون بونلردن اجتناب ایتدی . بوکون یالان هر طرفده حا کدر . لکن یارین حقیقت اوکره نیله جک . شیمیدین ، « عدالت سزک اولوره . دییه اولانجه قوتلریله فریاد ایده نلر وار ، آوروپا تک مسکنته قارشى پروتستو ایدیورلر . نهایت حقیقته اگاه اولان فرانسه تک ، بوندن سوکرا ، آوروپا ایله تشریک حرکتی قبول ایتمه چکنی امید ایده رم . حقکیز وار : تورکلرله یاشایان فرانسزلر ایچنده سزک اونلره قارشى کوستردیکیز اثر حرمت و شفقت کال حرارتله اشتراک ایتمه ین حسن و وجدان صاحی برکیمسه بو قدر .

**

زاواللی تورکار ! سلانیک یهودیلری طرفدن بیله ترک اولوندیلر . بو اسپانیا ملتجیلری عثمانیلرک زیر حاکمیتده بر دور حریت کچیرمش ، « منجیلرک » جنایاتنه معروض قالمشکن ، ایچلرنده ، نهایت « حقیقت » مدنی ر ملتک زیر اداره سنده یاشامق کندیلری ایچون موجب فخر و شرف ولدیفنی - « شه سز آتون مقابلنده - شرقک . بیلیم هانکی و قپار سنه یازمه یی وجداننه صیغدیران بر مخلوق بولونمشدر . بو حرکت اکر بودرجه آشنای ، بودرجه دنی اولماسه یدی ، قهقهه لرله کولونیه جک برشی اولوردی . ونکله برابر امید ایدیور و ایستورم که ، بو یهودی ، ملتداشلی آراسنده راستنا تشکیل ایتسون !

سز مغلوبلره قارشى رحم و امان ایستورسکیز . لکن آوروپاده حسن صرحت موجود میدیر ، عجیباً علو جناب و اصالت قالمشی در ؟ ماصه لرینک باشنده مغلوبلری تحقیردن باشقه بر موضوع بولامایان قلم صاحب لرینی کوردکجه ، هیئت اجتماعیه مزده آچاقلقدن باشقا بر شینک حکم سورمه دیکنه قناعت ایتکده کندمزى حقلى بولیورز . دائماً ضعفای حمایه ایچون صیریلان فرانسه تک قیلدیجی زرده ؟ قریمده عسکرلرمن قانلرینی یهوده می دوکدیلر ؟ اونلرک بک اوغلی لاتین قبرستاننده ذی سسکون اولان غبار عظامی ، اتورونلرک هر سنه کلوب خوابگاه ایدیلرینه قارشى عرض احترا می بر وظیفه بیلدکلری قهرمانلرمن ، فرانسه ده کی آرقادا شلرینه خطاب ایدیورلر : « طاورانیکیز ! حرمت سزجه بزى چیکنه مک کلن باربارلره قارشى بقایای عظامزى ، راهب لرمزک سرپوشلرینی ، راهب لرمزک کسوله لرینی ، صریبلرمنک اثرلرینی ، مهندس لرمزک اعمالخانه لرینی ، تاجر لرمزک ، مأمور لرمزک مسکنلرینی مدافعه یه کلیکیز .

بوکون بولغار ملت یبرورلکی ، بولغار تعصیبه محو اولمق تهلکهنه اوغرایان ، وسططانلرک حکمران اولدینی زماندن بری یوز بیکلرله آغزدن « یارب فرانسز ملتى محافظه ایت » دییه دعا به مساعد اولان بومسافر پرور اقلیمده کی قتولکلری حمایه کلیکیز ! بو قدر فرانسز آوازه استمدادینه قوشیکیز ... یورویکیز ! قسماً کندی اثرمن اولان فرانسه تک ، شرقده اثرینی حمایه ایچون ، نه اولوردی تکرار اعاده حیات ایده بیلوبده قانمزى تکرار ریزان ایتسه بدک ! هیچ اولمازسه غبار خاکمز بو وظیفه یی ایضایه سزى سائق اولسه یدی ! اکر فرانسه تک شرقده کی منافعی مدافعه کی علوی بر مقصد اوغورینه قیلدیج چکمک ایچون سزه مساعده ایتمیورلرسه ، ناموس ملی نامنه اولسون ، مغلوبلری کیمسه تک تحقیر ایتمه سنه مساعده ایتمه یکنز . بومغلوبلرک ، زره بش عصردن بری دوستلق ایتشلردر .

اويله مقاومت ايدييور. صوگرا ، هرکون، استهزا ايده رکي قلمه نك اوکندن کچن دميربولي ، واغونلر طولوسي ارزاقی دشمن اوردولر بيه نقل ايده رکن، شهر قهظ يوزندن سقوط ايتش بيله اولسه ، تورککري تضيق ايده جک يرده ، بالعکس اک مؤثر تضيقک بولغارستانه ، بوضو کرادن کورمه حکمدارک وحشي احتراصانه قارشى اجراسى لازمکلمزى ؟
 آوروپا دولترى، عثمانى ايمراطورلغنى يفما جنسايتنده کي شرکنلرئى جلادار ايتک ايجون، عرق وملت اساسلى کي، حد ذاتنده معقول اساسلره استناد ايتديلر .

پک اعلا ! ادرنه يالکنز عثمانليرک اسى پائختى دکدر ؛ يالکنز خاطرات تاريخيه سنى ، عظماى ملت مقابريئى محتوى بولونمايز ؛ بلکه بوکون اساساً بر مسلمان مملکتيدر. اوراده بولغارلر اهميتسز براقليت تشکيل ايدييورلر. بوتون ولايت اهاليستک اوچده ايکيسى ده مسلماندر .
 فى الحقيقه فرديتاند ، استهزاسنى کوسه تر مکسز ين ، تورک زراع صنفنه مستننا بر حال وموقع وعد ايدييور . حالبوکه احراقلر ، قتاللر شيمديکي کي دوام ايده جک اولورسه ، بومستقبل مملکتده موتا بيغينلرندن باشقا برشى قالمايه جق. لکن، شانلى بقايانک نه حقله فدا ايديلمه سى طلب اولوناييلير ؛ عجبيا حق وعدلاک ، ذوق سليمک تورکيايه عاند اوله رق تلتى ايتديکي بوولايتى سرقت ايتک ايجون نه کي بروسيه انسايتپرورانه بولوناجق !..

بيرلرئى

زاواللى تورکار ! لوندره قونفرانسنک اجراى مذاکرات ايتديکي شوصيراده ، مطبوعاتک لسانى، اونلره قارشى داهامستهزايانه، داهامستهقرانه بر شکل الدى . اونلرک ، ايتى سورونجمه ده براقق ايجون وقوع بولان تشبئلر بيله اکله ييلور ، متفقلرک صبر ايوپانه لرى اوج بالايله چيقاريليور .
 « سورونجمه ده براقق چاره لرى ! » ياهو ، بوپوک خرستيان ملتربنک آلچاقلى يوزندن اونلرک دوشديکي بوفلاکت ايجنده هر درلو وساطى استعمال ايتهلر بيه مساع بوقيدر ؟

آوروپانک ، بولغارلر طرفندن بحق درميان اولونان مطالباتى ترويج وادرنه يى ترکه تورککري اجبار ايتک مجبوريتنده بولوناجغنى يازان غزته لر کوريليور .

او آوروپا که ، تورکاره قارشى الاشيع بريالائى ارتکاب ايتش ؛ او آوروپا که ، حدودلرئى محافظه ايده جکنى اونلره تايمين اياه مش ؛ او آوروپا که ، استاقوقو نامنه اوله رق غالب اولدقلرى صورتده هيچ بر صورتله توسيع اراضى ايده ميه جکلرئى اونلره بيلد برمشدى . بولغارلرک ادرنه ولايتى ، ادرنه شهرى حقنده کي طلبلرى حقل ايتش ... بالعکس اک حقارت آميز برشناعندر . « آروپا، متفقلرک بصيرتسز لکلرئى ستر ايجون، اونلرک آوروپايى ديکله بهرک لوله بورغاز محاربه سندن صوگرا آجيلمش اولان استانبول يولنده توقف ايتهلرندن نمون اولديغنى سويله مکه قدر اجتسار ايدييور. لکن عنو ايده لرلر، اما اونلرک سويله يشنه نظراً، کچيلمه سى اوقدر قولاي اولان بويول اوزرنده بر اوافق مانعه اولديغنى ظالما اونوتيورلر : جتالجه خطه قارشى اوج کون دوام ايده ن هجوملرى بوشنه کيتدى ؛ واچ کون، مهادياً ، قاتلى مغلوبيتلرله نهايت بولدى .

مطالب محقه ! ... بولغارلرک ادرنه حقنده کي مطالبى ... لکن اولاه ، قلعه تسليم ارملادى . بروقتلر «پلونه» ناصل مقاومت ايتديسه ، الان ادرنه ده

فلرنگ مزارکده

دیدیلرکه : ایصمیز قالان توبه کده
وحشی کلار آچیش ! کورمکه کلدم
اوجنت خاکنک باغنه بنده
خسرتله یوزمی سورمکه کلدم !

دیدیلرکه : سکا امل باغلايان
قبرکده دیز چوکوب بزدم آغلايان
برضاد اولورمش ... بنده برزمان
آغلايوب مراده ابرمکه کلدم !

شوهجران بیلنک صوک بهارنده
زاله لر تیزه رکن چنزارکده ،
کون دوغمازدن اول ، بن مزارکده
ماتم جیچکلری دیرمکه کلدم !

سنى آکدم بوتون غم چکنلرله ،
عشق حق اوغرینه یاش دوکنلرله ؛
صاری غنچه ورن شودیکنلرله
طاشکه برجلنک اورمکه کلدم !

یادک - تولوم کبی - برسرهم !
نشئه سودامی بو حس الم ؟

روحده نه فسون ایله دک ، بیلهم ،
بوکون سکا کوکل ویرمکه کلدم !

رضا نویسه

آقشام غریبلکی

ازلدن بریدر ، او هجرایره
قنیلر سویله رمش برسرین دره ؟
سیرنی بکلده آجدی مشجره :
کنجلیکم اوراده مدفوندر صاندم .

سودالردمیدی ، بلبل چیلردی ،
سروستان ایچنده برس کولردی ؛
جیچکلر قوشلردن بوسه دیلردی .
کائنات عشق ایله مجنوندر صاندم .

نوش ایتدم کونشک آقان رنگنی ،
روحی حظ ایله یاقان رنگنی ؛
افقده کورنجه اوقان رنگنی
فلکلر بن کبی دلخوندر صاندم .

صیرا طاغیرلر موردی ، صولر قیرمیزی ؛
صولری بکلردی بربری قیزی .
آلندن اوپرکن ، آقشام ییلدیزی
پشیل کوزلریته مفتوندر صاندم .

رنک حسن آمدی : آی ، تولکر ، چمن ،
کونک جان چکیشن صولغون لبندن ؛
او آقشام هرشیئی پنه کوردم بن !
اویرک مهنابی کلکوندر صاندم !

رضا نویسه

بىراقلىق دونانېر شىمدى ارغوان .
انس وچن يراوېوب دورورلردىوان ؟
فىروزە بىرقاغنى كوزوكور يولدىن :
چىقمىشدر سىرانه اورتائىچە سلطان !

آصمە صالحىمە آز داھا ياقلاشېر ،
زرافە خورمايى بولور ، باغداشېر ؛
آھولر ، طاووسلر ، كولر ، اويناشېر ؛
قايناغىك باشىدە روھلر قايناشېر .

سوكلوئە ياقشېاز دوغروسى اوناز ،
مىروەرلر ال آچوب ايدىرئىر نىياز .
چاشلايان ، جوشەرق ، چالار ! نىچەساز ؟
سوكودلر دارىلېر ، آراويرسە آز ...

قىرلانغىچ سوروسى بر اوزون قطار ؟
كلهك ، نامەكەر طاشيان تاتار .
مانولىا مېنەپە چالغىلر ساتار .
آرىلر نىچە براوزومدىن طاتار .

بىلور كوشك ، اى يولچى سويلە نە اولدى ؟
اوجنت ناسل بر وىرانه اولدى ؟
دىمك ياندى عنقا ، پروانە اولدى ؟
برىچىك دستانى افسانە اولدى .

بىلور كوشك

اوزاقدن بر آلو كې يانمەسى
آ كدىزېر يىكپارە ، شفاف الماسى !
فېل دېشى ساچاغى ، آلتون اوبمەسى ،
باھلدىن يوجەدر جھان نەمەسى ،

باغچە سن شېنمىلر بىزە يوب صولار ،
آياغى اوجندە يايلىر صولر ؟
مەھتابى كوللردە بىكەر قوغولر .
سحرده اذانلر اوقور قومولر .

نە يانېق صالار وىرېر بىلېلر ؟
تېرە شېر جىيىنك : سېسلر وتوللر ،
آچىق كوكسى باغرى ، اويانېر كللر ؟
بولولطلردن آبدست آلىر سىنېلر !

تركسلىرى نماز ، سوزر كوزلرىن ،
سرچەلر وعظ ايدىر ، دوز سوزلرىن ،
كولككلر ، صوماكى مىرمەدىن سىرىن .
كوشش اوقوسىزدىر ، يادىرغارىرىن !

ياغمور آز چىسەلر ، صوكرادن دېنر .
پرىلر قاينىك اردىنە سىنر ؟
شەزادە زىمەدى عنقاپە بىنر ؟
قاف طاغىنە مطلق آقشامە اىنر .

کوجوک حکایه

سس دریاهه فیز

طاشلق برپاتیقه دن یوقوش آشاغی ایندن حیوانلریمیزک دیزلری تیقره مکه باشلامشدی؛ سوکود آغاچلرینی و سیرین قایناغی کورونجیه، برپارچه دوروب دیکنمک احتیاجی حس آیتدک. ایندیگمز یاماچک آتکنده کوجوک واسکی برکوی وار، قوش باقیسی سیاه داملرینی کورویورز . یولداشمه :

— غریبلر کوی بوراسیمی در ؟ دیدم.

غریبلر کوی [*] آزچوق جیپلاق و قایلق بریار اورته سنده صیقیشمش، ایسسز وملول دورویور. بز بر آز سوکرا اورادن کچوب قارشیکی صبرته چیقاجفز. یولداشم، یورغون حیوانی کندی حالته براقدی، و صویک باشنه چوکوب آلرینی، یوزنی بیقماغه قوبولدی . بن، کندی حیوانی احتیاطاً سوکود آغاچلرندن برینک کوتوکنه باغلامق لزومنی کوردم، و اون سوکودلره دوزغرو چکدم . یولداشم چومه لدیکی بردن قالدق بکا سسلندی :

— آمان بک اقدی ، اورایه ماغلامایک، آلتنده برتریه وار .

اطرافه باقدم ، تریه به بکزه برشی یوق ؛ یالکز، تام بنم یاقلاشدیغ سوکودک آلتنده بیشله بویمش براق قایا پارچه سی کوزوکیور، و بویشل قایا پارچه لرینک اوسته دوزغرو اوزانان دالارک برندن قیربق دوکوک بر قندیل صارقیور . بوقندیلک صئارقندینی دالده رنکارنک یوزلرجه بز پارچه لری .. براز اوتده ، آیاقد، بر طرفدن مندیل ایله صیغامش قوللرینی سیله ن و بر طرف ن بی کوزه تله بن یولداشم، آلیله بولوندیغ تقطعی اشارت ایتدی :

— هاه ، تمام اوراسی ؛ دیدی .

یولداشم بوحوالینک آداملرندر؛ هر طرفی قاریش قاریش بیلیر. کندیسنه سوردم که بوراسی ناصل برتریه و کیمک تره سیدر ؟ و برتریه نک آچانه بر

[*] بوده غیل بر آناطولی کوییدر .

ترده اوپهار ، تریه سورکون ؟
قوشلر جان چکیشیر، چیچکلر نولکون ..
بیلدیزلر کیتدکجه صولمه ده هر کون ؛
بوکونش، سانیرم ، سوریبور دوزکون ...

اسحاقلر کچمشه چکرلر صله .

المایی خفقان بوغارسه نوله !

باش وورسون هر طاشه ، هر چیقماز یوله ؛
صرائی روز کاره یازیقئر اوله !

قهرندن چیلدیریر ، کولر آیوار ،
کوکسینی بیرته رق نازلر قان آغلار !
سوسنلر آلتنه مور چاتیق باغلار ،
لاله نك بوره کن آتشلر داغلار ..

کلارک قلبنه دیکنلر باتار ؛

سوکودلر اویشیل قاشلرین چاتار ؛

بایراقلر کندینی یرله آتار ؛

لیلاقلر صاراریر ، دوشه نیر ، باتار !

اوربسی صبیح

ایچمه‌دی، کیمسه‌یه سوزسویله‌مه‌دی، آلینی هیچ بر ایشه‌سورمه‌دی، محزون محزون دولاشدی؛ بو قدری‌ده ثابت طیبی ایدی، چونکه...»
 یولداشم صوصدی؛ وناصوکنه قدر ایچدیکی چقاره‌سنی، قالین آغزلغنک ایچندن بره دوغرو اوفله‌دکن صوکر، داها جدیدله‌شن، داها متقیله‌شن بر طورله حکابه‌سنه دوام ایتدی :

« فقط، دیدی؛ کونک برنده امینه‌یه بر حال اولدی. بکزی لیمون کبی صارارمغه وکوزلی آتش کبی پارلامغه باشلادی. ایکیده برده بوینی اوکه دوغرو اوزاتیور، اطرافنده کیله «صوصک، صوصک» دیور و هیچ کیمسه‌نک ایشیده‌مه‌دیکی برسه‌قولاق ویریوردی. «نه‌دیگه پورسک، امینه؟» دییه صوردیلر، جواب ویرمه‌دی. بویله کونلر کچدی، امینه هپ صوصدی و دیگه‌دی. فقط، چوق سورمه‌دی، بر زمان کلدی که امینه ایشیتدیکی سوزی هجه‌لمکه باشلادی: «قالق امینه مملکتی دوشمان باسیور، قالق امینه مملکتی دوشمان صاریور!» دیوردی. «ایلک دفعه، دیدی. بو سسی اوقومک ایچنده دویدم؛ کوزلیمی آچدم، دیکلهدم، ینه دویدم؛ شیمدی، کیندیکه صیق صیق دویمغه باشلایورم؛ دریندن، اوزاقلردن کلپور کبی... سس اوکا، کاه «نه‌دور و پورسک؟» کاه «قالق!» دیرمش. «قالق امینه مملکتی دوشمان باسیور. نه دور و پورسک امینه؟ مملکتی دوشمان صاریور!» چوق کیمه‌دی، بوسوزک معناسی آ کلاشیلدی؛ بوتون کویلره، روم ایلی‌نک آلدن کیتدیکی خبری یاییلدی. فقط امینه بوخبری ایشیمه‌دی، ایشیتدی ایسه آ کلامادی بیله. او، اوسس دن باشقا برشی ایشیتمیور، اوسس دن باشقا برشی آ کلامیوردی: «امینه، دوشمان باسیور، امینه دوشمان صاریور!»

« دیرکن امینه برکیجه یارینی سواقغه فیرلادی؛ قوشه‌رق و شوسوزلری هایقیره‌رق کوی باشدن آشاغی‌یه دولاشدی: «پول کوروندی، کول کوروندی؛ هایدی حاضر اولک! پول کوروندی!» «تره‌یه؟ کیمار کیدیور؟» دیه

حیوان باغلامقده نه‌کی محذور واردر؟ کوله‌رک یانه یا قلاشدم. او، جدی بر طورله مهم برشی آ کلامغه حاضر لائمش کیدی؛ قوشاغنک آراسندن براری توتون طاباقاسی چقاروب بکا اوزاندقن صوکر:

— دیکلهدم، سویله‌یهیم بک افندی، دیدی. وشویله حکابه ایتدی:

— بوتربه، سس دویان قیزک تره‌سیدر، یابانچیلری هیچ سه‌ومزده اونک ایچون سکا یا قلاشما دیدم. بن بوسس دویان قیزی کوردم، بک افندی؛ چونکه اوله‌لی آنجاق اوج، اوج بیجی ییل اولیور. کندیبی بوکویک قیزلردن‌دی، فقط دگه شهر قیزلردن داها کوزله، داها معلوماتلی و داها عقللی ایدی؛ کندی باشنه کویک خوجه‌سندن حفظ ایتدی؛ بر جوق آلپلر اوکره‌ندی، سسی‌ده جوق کوزله‌مش. هفته‌ده بردفعه کویک قادیلرینه مولودا و قوردی. یاشیده یا اون آتی یا اون یدی ایدی. طویوقلرینه قدر اوزون صاچلری واردی؛ کوزلرینه هر باقان تیر تیر تیره‌ره، قالپردی. اصل آدی امینه ایدی.

«امینه بوندن درت‌بش ییل اول غریبلر کوینک ال‌زنگین و ال‌ناموسلی برکنجیله نشانلاندی ایدی؛ — کناهی سویله‌ینلرک بوینه، دیرلرکه، بوایی کنج بری برلریله کوچو کدن بری سه‌ویشمش‌لرده اوله نشانلاندی. نشانک هفته‌سنه حرب جیقدی، او منحوس روم ایلی حربی... و دلیقانی قالقدی، عسکره کیتدی. واقعا واریتلی ایدی، بدل ویره‌بیلردی، فقط هم کندی بسته‌مه‌دی، هم‌ده باباسی کیتسون، دیدی؛ کیتی و بر داها دونمه‌دی. اول و نانیلر آینه اسپردوشمش دییه‌دودق؛ صوکر صربرله قارش، مناسترهمی زده‌ده بیلیم، صربرله قارش دو کوشورکن شهید دوشدیکی خبری کلدی. بقارا خبر، بوتون کوی یاس ایچنده بر اقدی، یدی باشنده‌کی چو جوقدن یتیم شده‌کی اختیاره قدر، قادین، ار کلک هر کس آغلادی. کویده، حتی بوتون جوار کویلرده اون سوهمین یوقدی. غریبدرکه بوخبر امینه‌یه فضلهر برکدر برمه‌دی، حتی آغلادمادی، هایقیرتمادی بیله... یالکنز بر قاج کون، بیله‌دی،

آناسی، نه پابانی نه ده اولوی بیقایانلر بویارانی کوره مدکریخی سویله پورلر .
 نه ایسه بوراسی بزه لازم دگل ، نهایت ، کتیردیلر ، اونی بورایه کومدیلر ؟
 اوج کیجه اوست اوسته قبریینه نور ایندی . شمدی ، کویلولر اوکا هب
 «سس دویمان قیز» دینوزنر؛ اصل اسمی اونوتولدی .

یالکنز غریبلردن دگل ، بتون جوار کویلردن اونی زیارته کلیرلر ..
 فقط، اونک ال کدیکللی زیارنجیلری کنج قیزلرله، کنج قادینلردر. عسکره
 کیدن دلیقانلیلرده بردفعه بورایه اوغرا اماندن کچمزلر، و صاغ سالم دونمک ایچین
 کندیسنه آداقلر آدارلر . شمدی، صووک محاربه چیقدینی زماندن بری ،
 ایکی ییلدر ، عادت اولدی ؛ قوجهلری ویا نشانلری حریده بولونان کنج
 قادینلرله کنج قیزلر ، آفتام اوزرلری قارشیکلی یاماجه چیقارلر و یوزلری
 سس دویمان قیزک تربه سنه دوغرو چه ووروب سویله هایقریرلر: « شهیدی ؟
 غازی می؟ » سس دویمان قیز ، دربندن درینه، اوزاقدن اوزاغه اونلره جواب
 ویریر، بعضاً « شهید » ، بعضاً « غازی ! » دییه باغیرلر .

یولداشمه :

- نیچین یاقینه کلوب صورمازلرده اوزاقدن باغیریرلر ؟ دیدم .
- چونکه باقیندن سس ویرمیورمش . دیدی .
- احواله بزده قارشیکلی یاماجه کینجه باغیرلم یا اولمازمی؟ دییه صوردم .
- محاربه ده بریاقینک واری می؟ یوقه نأفله . دیدی .
- پونکله برابر آنلریمزه یینوب، غریبلر کویینک ایچندن کچرک قارشیکلی
 یاماجه چیقدینه زما، فنا بر تجمس، کوی قادینلرینک معصوم اعتقادینی
 بوزان بر تجمس سوقیله، سس دویمان قیزی بر کره اولسون چاغیرمقدن کندیمی
 آلامادم . وایکی کره اوست اوسته : « سس دویمان قیز ، سس دویمان قیز ! »
 دییه باغیردم ؛ قارشیکلی قیالر نیم سسمی بکا اعاده ایتمیلر .

سوردیلر . « قادین ، قیز نه قدر کنج وارسه ... دوشانه قارشی ، جنکه ،
 جنکه، جنکه ... » دییه باغیردی . کوی بر هیجان ساردی ؛ امینه عقلنی
 اویناندی صاندیلر و اویسته قاپاندیلر ، قاپوستی کلیدله دیلر . سس دویمان قیز،
 « براق بی، بن یالکنز کیده رم . قره فاطمه کیتمه دی می؟ بن ده کیده رم . واجب
 اولدی ، واجب اولدی ! » دییوردی ؛ سوکرا بردن صوصوب ، کوزلری
 دیشاری یه فیلامش ، بوئی اوکه اوزانمش، سسی ، اوزاقدن ودریندن کلن
 سسی دیکله یوردی . سسی دیکله دیکی مدتجه ساکن واصلی دورویوردی ؛
 فقط، کندی سویله مک باشلانجه، آنی کیمسه ضبط ایده میوزدی ، کویک
 خوجه سی دیدی که: « دو قونماک، او همیزدن داها عقلی، او بزم ایرمه بیجکمز .
 مرتبه به اپردی، وهرکس امینه بی کندی حالنه براقدی . بونک اوستندن پیش،
 آلی کون یا کجدی یا کجه دی ، سس دویمان قیز کونک برنده اورته دن،
 غائب اولدی . آناسی : « کیجه یاریسی همیز راحت راحت او یویوردق ،
 دیدی؛ امینه قالمش، باباسنک دیوارده اصیلی پالاسنی قاورامش و چیقوب
 کیتمش ! » چیقوب کیتمش ؛ فقط زه به ؟ داغ، دره، تبه آرایان آرایانه ...
 کونلرجه امینه یوق ، امینه سره قدم باصمش .

یولداشم، حکایه سنک بونقظه سنده یینه برمدت صوصدی و برجیغاره داها
 صاروب محزون محزون چکهرک :

« — برصباحه قارشی ، دیدی، کویلولردن چویان محمد اسمنده بری ،
 اونی شو صوغوق صوقایناغنک باشنده یوزی قویون اوزانمش بولدی . دورندی،
 قالدیرمق ایسته دی ، باقدی که تومش . اوستی باشی پارچه پارچه ، وجودی
 یاره بره ایچنده ؛ فقط کوزلری باقیور و آغزنی کولوبور کبی . چویان محمد
 همان قوشاز ، کویه خبر ویرر ؛ کایرلر ، باقارلر ، بر تورلو ناصل تولدیکنی
 آکلایه مازلر . قصبه دن عدلیه مأمورلری، دو قورلر کلیر، سوزده صولمه سنک
 آلتدن بویوک بریچاقله وورولمش دیرلر . دیرلر اما کویدن هسه کمه، نه

ایلك بهار

شو صاریشین قیز ، باقک ،
 نه سوعلی ، نه چاقین !
 آجیق قوللر ، اوموزلر ..
 آلتوندن برصاچی وار .
 خرامنی تعلیم ایتیش صبادن ،
 چالمش مائی کوزلرینی سبادن ؛
 دوداقلری برر پنه قدح که
 شفقلدن دولدورولمش ، کولرنکی .
 نظرلری ، سبلی ، اوزاق اقلره دالیور ؛
 بردرەمک کنارنده ربانی چالیور :

آرتق اویان ، ای طوبراق !
 ای سوکیلی آننه ، قالق !
 بوتون برقیش اوبودک
 نه بر چیچک ، نه یاپراق ..
 ارتق اویان ، ای طوبراق !

بیلیورم ، سینه کاک
 یارالری پک ددرین ..
 او یارانی صاراجقی

ینه کندی اللرک .
 صاریشدر یاراک ، قالق ،
 آرتق اویان ، ای طوبراق !

سنی همال خیر پالار ،
 چونکه سنده هرشی وار .
 سندن حیات آلاجق
 شو صارارمش آغاچلر .
 فیرطنه ، قار بیتدی ، قالق ،
 ارتق اویان ، ای طوبراق !

بو بیل بوللق اولاجق ،
 بوش انبارلر دولاجق .
 بوتون برقیش اوبودک ؛
 ای سوکیلی آننه ، قالق ،
 ارتق اویان ای طوبراق !

۱. سیف الدین

اسلحهٔ حربیه شیمیکی کبی فابریقه لر ایشی اولیوب اوستلر. صنعتکارلر طرفندن یاییلینی زمانلرده، اسلام قادینلرنده اسلحهٔ حربیه اعمال ایله این خیلی سلاحی اوستلری گلشدر. «ردینی» دییه شهرت آلمش و پک مقبول و معتبر اولمش اولان مزارقلر، «ردینه» نامنده کی سلاحی اوستسی بر قادینک اعمالا کورده سی ایدی. «ردینی» دینلن مزارقلر سائر مزارقلردن داها بهالی ساتیلیردی. زمان حضرت پیغمبرده تجارت و صنایعده پک چوق قادینلر بولونوردی. حضرت خدیجه، بو یوک بر تاجر ایدی. عطارد کانلرینک اک مشهور و مکملی، صحابیاندن حضرت «حولاه» نک دکانی ایدی. آوروپا قادینلرینک تداوی مجروحین ایچون میدان حربیه کیتمه لری پک یاقین زمانده باشلادی. زمان رسول اکرده حربده یارالیرلری تداوی ایله این قادینلر پک چوق اولدینی کبی، طیب و جراح قادینلردن متشکل جمعیات منتظمه به ریاسته میدان حربیه کیدن قادینلرده واردی که، حضرت «امیه» ایله حضرت «رفیده» بولردن ایدیلر. میدان حربده مجاهدینه صو طاعیدان قادینلردن بری ده جناب رسولک سود والده سی «برکام ایمن» حضرتلریدر. طبابت قادینلرده او قدر ایلرله دی که، حضرت عمر زماننده ایران و روم ایمپراطورلری بلادینه سوق اولونان جسم اوردولرده خدمت طبابت و جراحیق تمامیه قادینلر طرفندن ایضا ایدیلش، و بیکلرجه یارالیر هپ قادینلر طرفندن تداوی اولونمشدی.

پیغمبر مزک، تحصیل علومک ارککه قادینه فرض اولدینی و علمی چنده دخی اولسه آلامزی سوله مسی اوزرینه، ارککلر یله برابر تحصیل علومه شتاب ایله این اسلام قادینلری، علوم و فنونک کویوسک مرتبه لرینه وارمشلردر. بلاد اسلامیه ده تکثر ایله این مدارس و دروس عمومیه محللرنده، دروس عالیه تدریسی ایچون کرسیلره کچیر یله جک درساملرک ارکک و یاقادین اولمسانه باقیلماز، درجهٔ علم و فضلنه باقیلیردی. برارکک درساملک درسنده طلاب و طالبات بولوندینی کبی، بر قادین درساملک درسنده قادین وارکک طلبه لر

قادینلر مقننه

ترقیات مدنیه نک شوزمانکی درجه سنه واصل اولان آوروپانک متفکر و عالمری طرفندن «عالم انسانیت» نامیه تصور و تعریف اولونان کالاته اتسابلریله او کو تمکده اولانلر، قان دو کو کدن اجتناب و مظللمدن نفرت بولنده کی فکر لرینی نشر و بیان ایله دیکه، انسان آرتق بونلر ایچنده حربیک ظهورینی مشکلاتدن کورمکده ایدی. ادامهٔ صالح جهان سوزده ایکن، برده لاهی محکمه سنک تشکلی کورولدی. لکن فابریقه لر بریاندن یکی دن یکی به سفینهٔ حربیه، طوب، تفک، کولله، فشک اعمالاته چالیشمقده، صلیب احمر جمعیتی ده تدارکات و احضاراتی توسیع و اکال ایله اوغراشمقده ایدیلر. او قدر باروتلر بیغیلدی، او قدر مر میلر یاییلدی که، آرتق برقیغلمچمدن قورقولمق زمانی گلش ایدی. بر جانینک طابانچاسندن چیقان قیغلمچمدن سانکه آفاق طوتوشدی. بوتون جهانی آلورلر واردی. نیجه سنه لر دنبری حاضر لقمه یکدی بکرینه رقابتدن خالی قالمایان حکومتلرک قادینلری ده، حرب زمانی خدمات وطن خصوصنده خیلیجه ایشه یارایه جق حالرده بولوندی. انکلیز قادینلرندن تلغراف و تلفون بولولکری تشکلی اولوندینی غزته لرده کورولدی. فرانسه قادینلرنده تداوی مجروحین قافله لرینک کثرت و فعالیتلری ایشیدیلدی. آلمانیا بوتون ارککلرینی حربیه اگونده رسه بیله مناقلات و ادارهٔ مؤسسات ایچون قادینلر بوش بر براقیه جق حالده بولوندی. آلمان قادینلری بر طرفندن صلیب احمر قافله لر یله یاره صارمغه کیندکری حالده، بر طاقی ده اوردولرینه کولله، فیشک یتیشدیرمک ایچون فابریقه لرله قوشدیلر. نه تجارت، نه زراعت، نه مناقلات نه ده مطبوعات هیچ برسکته گلده دی. علوم و صنایعک هپسنده ایهای خدمته مقتدر قادینلر حاضر بولوندی. آوروپا قادینلرینک بوترقیات جدیدسی آوروپا عالمی ایچون بردورهٔ ترقی عد اولونسه بیله، بزاسلاملر ایچون بویه دکلدردر. زیرا اسلام قادینلنی بو کبی خدمات جدیدده داها ایلری موقعلری کوروب کچیرمشدر.

بیله اگلايه مامشردر. صورت معيشتك تبدلی تربیه اجتماعیه بی اولکندن پك فرقلی حاله کتیرمه سی ده پك مهم بر مسئله تشکیل ایله مش ایدی. «بو پوك رشید پاشا» زماننده باشلایان دوره انقباهمزده. ارککلر ایچون میدانه کتیر یلش اولان مکاتب عالیه بنات عثمانیه ایچون ناموجود بولوندیقدن، اقتداری بولونان پدرلر قیزلرخی خانه لرنده تحصیل ایستدیرمه کابتداریله مشلر سه ده، صورت تعلیم وتدریسک اکثریسی قیزلره برسوس، برزینت صورتنده حریان ایله پك بر کون وطنک احتیاجانه مدار اوله جق، عائله نك امر اعاشه سنه یارایه جق علوم وفنون وصنایعک تعلیم وتدریسی دوشونوله مش ایدی. ممالک مترقیه ایله محاط بولوندیغمزدن ترقیات مدنیه نك نفوذی طبیعی اولمقله، ایجابات والجات مدنیه دن اوله رق تکثر ایله بن امر معیشت احتیاجای بو ملنک یازیبی معطل قاهره رق نصف دیگرینک تسویه ایله بیلمه سی احتمالدن پك اوزاق قالمای؟ شیمدی تلفون وپوسته اداره لرنده قادینلرک استخدای ترقیانه دوغرو جدی بر آدم اولدینی کبی، بالقان حربندن ایکی سنه اول احیا اولونان هلال احمر جمعیتک بر قادینلر قسیمی تشکیل ایله رک خسته باقی جیلر یتشدیرمه سی جدا بو پوك دوراندیشلک اثری اولدینی اعتراف ایله میه جک بر کیمسه بولونه بیلیرمی؟

اسلامیتده غزایه کیمک قادینلره مجبوری اولمادینی حالده کندی ارزولرله صف حربده بولونان جنکاوران مسلماندن قهرمانقلرله تاریخده شانلی ناملرخی یاشانانلر پك چوق اولدینی کبی، شیمدی اسلام قادینلرندن خسته باقی جیلر یتشدیرمه سی اسلامیتده بیکی باشلامش برشی اولمقله برابر، بودور انقباهمزده لزومی مصدق بولونان ترقیات نسوان خصوصنده طریق جدیدنه آیلان خطواتنددر. قادینلر مزنک اولکی اسلام قادینلری درجه کلاسنه وصولی علوم عالیه تحصیل ایله اوله بیله جکی کبی، دورا انحطاطک خیلجه زده له مش اولدینی تربیه اجتماعیه، صلیه مزنک اولکی درجه نی بولماسی ایچون الزم اولان شیلردن بری ده، تربیه فکر به نك صنف ذکور و صنف نسانک هر ایکسنه تعمیمیدر.

فاطمه علیہ

بولونوردی. بالکنز امام سیوطی حضرت تلیسک درسارنده حاضر بولوندینی درسعام قادینلرک عددی ایکیبوزه واریبور. بر جوق مشاهیر علمای رجال، علوم عالیه ده بودرسعام قادینلردن اجازت آملر، وپونی آثار منتشره لرینه قید ودرج ایله مشلردر. جامعلرده ارککلره دخی وعظ ایدن واعظه لرده واردی کبی، بولردن «فاطمه بنت عباس» ک وعظی دیکله مکک پك چوق مشاهیر علمای رجال کیدره لردی. عبدالرحمن ثالث «علم، فضل، قلم، رضیه» نامنده درت مصاحبه وکاتبه سی، ذکا ومعلوماتلریله اشهار ایله مشلردر. حکم نائینک کتابت خصوصیه سی خدمتنده بولونان «لبنه» و «فاطمه» نامنده کی قادینلرک علم وفضل واقفدار کتابتیرینه، اوزمان اندلسده کی مشاهیر رجالک پك آزی قیاس اولونه بیلمشدر. اسلامیتده صاحبات علم وعرفار داهانجه مواقع معلايه کچمشدر کبی، بو کونکی ترقیات مدنیه هنوز آوروبا قادینلرخی اورالره ایصال ایله مه دی. ابتدای مشروطیتده قادینلر مزنک ترقی ایستدیرمه سی ایچون بر جوق سوزلر سویله ندی. «زده قادین نه اوله بیلیر؟ نه کی خدمتلرده استخدام اولته بیلیر؟، دیه اوزون اوزادی یه بخلر، حتی مجادلر اولدی. بونه قدر بپوده بورغونلق ایدی؟.. اولجه اسلامیتده قادین نه اولمش ایسه، اسلام قادینلری نه موقعه کیر یلش ایسه، ینه اوله اوله بیله جکی آشکار کیدر؟ امامدر حاله پ قادینلر مزی اومواقعه چیقارمق ممکنسی ایدی؟ هینها!.. او اولکی اسلام قادینلری، ارککلر یله عینی تحصیل کوروب سنه لرجه چالیشه رق او مرتبه لره واریرلردی. بیغمه بر مزن «علمی حیرادن اخذایدیکیز» بو بورمش ایکن. دورا انحطاطمزده اوقدر ظلمت جهله دوشولدی. که، خلق ایچنده قادینلرک زیاده جه تحصیللری جائز اولمادینی سویله بن کیمسه لر، کندیلرینک قوی مسلمان اوندقاری ادعاسنده بولوندقلری حالده، تحصیل علومک ارککه وقادینه فرض اولدینی بیان بو بوران حضرت رسولک اوامرنی رد وجرحه جسارت ایله دکلرندن بی خبر اوله رق توبه واستغفارک لزومی

ياغور دولو برصوك بهار كې مكدړ ؟
 بر قوش كې هيچقيردى : « آه يوق هيچ برخبر ،
 بش آى اولدى .. ايسته بورده بزآغلاشدهقدى ،
 بوچشمه نك قارشيسنده وداعلاشدهقدى ..
 كيتدى بوتون كنجلكمك زنكنى يولوب ،
 اوكون بوكون بكليورم ، يوق هيچ بر مکتوب !»

نشتم صولدى ، رنكم اوچدى ، اميدم ثولدى ،
 دوداغده بر قارا كلق ايكيلى كولدى :
 « اى سودالى قير چيچكى ، اى قلبى يتيم ،
 آى سلطانك بائى ايچون ، بيل كه عهد ايتدم
 نشانليكى بولاجم ، مراق ايمه سن ،
 سويابه ، اوكا اكلا تيرم هر نه ايسترسهك ! ..»

كوزلرنده ياشلر كولدى : « اى اوزاق ييلديز !
 دعاچيدر بر بوزنده سكا بو تنيچ قيز ؟
 بر سلاجيق كوتور بندن ، بودرنيازم ؟
 عايشه سيني اونوتماسون .. آنجاق اولازم !»

عسكر صولدى ، كوزلرنده بر كولكه ياندى ،
 كورولده پن سسي كوكه دوغرو اوزاندي :

جاناق قلعه خاطره لری

فوتبى ريلميرن

سكون ايندى قارا كلقله يورغون دكيزه ،
 افقرده اوغولدايان روز كار او بودى ،
 آى كيجه نك النده بر صدف يلبازه ،
 نولكون صولر كوك خلقك رۇيالى يوردى .

هرير تنها ... اوزاقرده بر كولكه يالكيز ،
 سالرى ديكله ين بر قهرمان نفر ؟
 هيچ برسس يوق ! ساده كوكدن كوچوك برييلديز
 سسله تيور :

- اى بايراغه شان و برن عسكر
 نه وار ، نه يوق ؟ سنى كورمك ايچون كلدم ين ،
 صور كويكه عاندى بندن هر نه ايسترسهك !

آه آكلادم ، كوزلركده يالكيز بر شى وار ،
 يالكيز اونك ، نشانليكك سونمز كولكه سى !
 كچن آقشام خارمانلقدن دوتركن قيزلر
 كوردم اونى ، بك صولمشدى بنه چهره سى ...

بوتون كنجلر سويلوردى بياض بر شرقي ،
 يالكيز ، سياه برسسنزلك ايچنده يورغون ،
 حزين حزين آغلا يوردى نازلى ياوقلوك ..
 دپدم : « نك وار اى كويلى قيز ، كوزلك طبعي

دە کیزدە گزیسە ، مەرب گمیسەنمە کونە گمیریسە

دە کیزدە گمیر کونەر - اویله کون اولورکه کیشی ، کیمی دیوارده ،
صوبی بارداقده گورمەلی ، دینلرە حق ویرر . اما ، دگیزدە کین کونلرک
عقللردە قانلری آجیلری دکل ، طاتیلیریدر . دگیز ، کین طونماز بر آرقاداشه
بکزر . سرت بورالی بر کیجه ، صباحه دوغرو روزکار قالمش ، دگیزلر
دوشمش . گونش یاواش یاواش اورنالی آغار تیور . دالنه لرک کوپوکی ،
چیرینتیمی کسيلمش ، آغیر شیشکینلر اولمش . گونشک ، دها قیزیل
اولان ، ایشینی بونلرک اوزرینسه ووردقجه یوزلرله رنکلر گوسترر .
گوزکزی آلاماز ، بو طاتلی ، بودگیشیر ، گوزل رنکلرە باقار ، دالار ،
کیجه کی اوسیلکینتی ، او صارصیندی بی ، او کورولتوی ، شیمدی سسز
آغیر آغیر اینوب چیقان بو شیشکینلرک یادیفنه ایناهە مازسکیز . دگیز
اوگولر یوزیلە چارچابوق کولکیزی آیر ، سز اونک آقشامکی صوجنی ،
ایتکلرینی باغشارلار ، باریشیر ، اونودورسکیز . سزاوکیجه کی چکدیکیزی
چوق برده آگلاتیرسکیز . برسوزکیز قولاغمه گیرمز . بو آگلاتیشکیزله
دگیزک کوتولکینی بیلدرمیورسکیز ، باشکیزدن کینله اوگونبورسکیز .
سویلی ، سوکیلی دگیز طورغونلغنده ، اوفکە سنده ، شاعره قلمی ،
رسامه فیرچەسنی آراندیرر .

سوزک گلیشی ، سزده بر قودانسکیز . برگی ایله یولجی اوله رق
گیدمیورسکیز . یتش ایکی ساعت سورن بر فورطنه یه طوتولدیگیز . فلککلری
دگیز آلمش ، بورده فسارلری زور یانار ، صولر گوگرته ده آدم آراد .
سز صیجاق قارده ، گمینک قودانی کوپری اوستنده صوغوقده ، آقاده .
هانگیگیز چوق بورولور ؟ سن . سزده دگیزدە گزمتش ، فورطنه نەدر
بیلیر ، و آیشقینسکیز . ینه ایچکیزی ، آزچوق قورقو ، هیچ اولمازسه
صیقینی بورور . قساره لومبوزگیز صیزمش ، یاسدیفکیز ایصلانمش ،
راحتکیز قاجار . قودان صیرصیقلام ، بورون دلپکلرندن دومان فیشقیر پیور

— اوزاق بیلدیز ! بن نولومه قارشی کولرکن
هیجانله دولدی قلم یوسوزلرکدن !
دقتله باق ، چاناز قلعه بو کوردیکک بر ،
برجلیکدن قلعه کی بورده هر نفر .
بیلدیرملر ، آتشلرله هر کون چاریشدق ،
فقط دشمن چیقامیور میه انه آرتق .
عایشه جکه سویله ، بنی صراقی ایتە سین ،
قاوشوروز !

بردن بره کولرکدن درین
بر کورولتو دالغانلندی ، بر آله و یاندی ،
قان ایچنده کنج قهرمان بره اوزاندی .

شاشقین ، دلی بر قهقهه قویوردی بیلدیز :
— آرتق خیر بکلهمه ، ای اوزاقده کی قیز !
نشانیلکک خیالی قلبکه کوم سن ،
ایشته بنده قاجیورم بوایه سز کوکدن ...

بر کوزیاختی کی دوشدی بریشان ، خراب ؛
اوزاق غنجر بیلدیز دکل شیمدی ، بر شهاب !
آرقاسنده خفیف بیاض بریول کوروندی ،
براز قوشوب قارا کلقلر ایچنده سوندی !..

یوسف ضیا

ياريشنى گوستريوردى . طابلو بك گوزل ايدى ، چوق بكندم هله
آلتندكى او ايكي سوزه بايلدم . گونلر هفتهلرله چالیشان او آل رسامك
گوسترمك ايسته ديكنى، بوديل رسامى ايكي سوزله داها ابى آكلانيوردى .
بنده شو يازه جقلمى اورسامدن اوگره نمش ايدم . ايسته حرب كيمسندە
ياشايش بودر . ايش اكلانجه ، يورغونلغى ذوق اولور .

دكيزده سگن ، درت يانكيزده هر شى ده كيشير ، ياشايشكز ده كيشمز ،
گونش دوغار باتار ، بوسزه آنجى « سعه گوتريزى » آلمه كزى عقله
كتير . اوت ، كيمده هر گون بر گجر . ايش ، ايش ، ايش ! بوندن
بيقلمازمى ؟ كيجه ايله گوندوزك هر كون بر برى قووالامسندن نه قدر
بيقيليرسه او قدر بيقيلير . وظيفه اكل بويوك طويغو ، اكل طاتلى اكلنجه در .
هم نەدن بيقيلسون ، هر كسك وظيفه سى آيريلش ، كيمسەنك كيمسەيه
انغارەسى ، دارغونلغى اولاماز . كوچك كوچك يادوسلر ، قيصه قيصه
ديكلتمە ، صولوق آلملر صيرالزنده ، سو كيلي آرقاداشلارله كولوشمه ،
شقالاشملر ، ايش اوزرينه بختلر حتى قيناشلر اكل بويوك اكلنتى اولور .
كى تميز ، يلك تميز ، هوا تميز ، يمه ياتمه ساعتلرى دقيقه سى دقيقه سە ،
قول ، باجاق ، بين ، كووده چاليشير . بويله ياشايشك نه اولديغى آنجاق
بر دو قور آكلانه بيلير .

ايش صيقى وزور اولمقله برابر ، نظام ، وظيفه ، آليشقينلق، زورلغى ،
يورغونلغى كيدەرر ، بر سپور ، بر اكلنجه قيلينغه قور .
ليانده بز . عسكەر قالفار ، آبدست آلير ، ايرته نمازلرغى قيلار ،
چوربا سنى ايجر . سوزك كلشنى ، اوكون كى بيقسانه جق . بورو چالار ،
وارديان باغبر . همان قوللر ، پاچار صيوانير . طولومبلر قوشولور ،
كردل ، ماستاليه ، سوپوركه ، لاستيكلر اورتايه چيقار . كورورسكز ، عسكەرلر
اوچر بشر بر اراده ، قوللر ياننده كينك او موزنده « آرش ! » « صيبا برابر ،
صيبا ! » ديبه آياق سوپوركه لريله كوكرته ي اوغيورلر . هوا صوغوق ، صو
بوز كى ، ينه ياناقلر ، پانجار . قوللر سوديكينك او موزنده . صوغوقى

سزك قدر اوشومه ، قورقو طويميور . اونك صيرتندە « وظيفه » دنيلن
قالين ، آغير بر قوجوغى ، گوكلنده يانار بر قازانج حرصى وار . قورقو
فلان ايچون باشنده ير يوق . گوزى باشقه يانده ، قولايغى باشقه يانده .
باشنى پرووه يه چوره رك :
— وارديبا بونو ؟

— بونو !
بر ايكي وولطه داها دولاشير ، حساب قماره سە گير ، بر شيللر حساب
ايدر . ديركن ، پرووه دن برس :
— پرووه ده بر قمار وار !

ايسته حضرت نوحك گورجيني اوچدى ، صولرى اولچدى ، كلدى ،
اوتدى . قنار طانيلير ، قبودان حساب قماره سە چكيلير ، بر سيفاره ياقار ،
ارقەسنه دايانير . بوگا باقارسە كز بر قارش بويومش ، يارم اندازه
گنیشله مش ، كوزلرى ، شيمدى كورون فنار گيى كيندكجه بارلايور ،
تورغون بوزنده هم سوينج ، هم غرور كورونيبور . حتى وار . « وظيفه »
سنى يادى ، « خلق العظيم » ي . چيكنه دى كچدى ، جانلرغى كنديسنه
اينانوب اصمارلامش ، بر ايكي يوز كيشى صاغ و آسن طاشيدى كتيردى .
ليمانه گيريلير . قاپورطه آغزلردن باشلر گورونمگه باشلار . قبودان
كوپرى آلتندن كينلردن برر برر « گچمش اولسون ، قبودان ! » تبريك
ويا تشكرغى آلير . « وزيرك آلاين » بونك ياننده ، نەدر ؟ كينديگكز
يرده بونلرى آكلانه جق ، سوزه « فلان قبودانك واپوريله گلبوردم »
ديبه باشلايه جق ده كليگكز ؟ ايسته قبودانك قازانجى بو . كيشى او كيجەنك
اچيسنى چابوق اونودور ، صباخنك طادى داماقدن چقماز .

هرب كيمسندە كوره كيريسه — بر كون (گيل) ده بحريه قلوبنه
گيتمش ايدم ، ديوارده برطابلو اصيلى ، آلتندە يالديزلى حرفلرله انكليزجه
« وظيفه ، ذوق ديمك اولان » « ديبوتى اندپله زر » يازيل ايدى . رسم ،
بر فيلونك بوتون فلقه لرغى دگيزه ايندیره رك يلكن ، كورك تعليمى ،

آ ، بن یا کلدیم ، « کیده هر کون بر چکر ، دیمشم . یوق ! » قره به
عسکر چیقارمق « تعلیماری ، کورک یلکن یاریشلی اویله دیکشمه لدرکه
ماصالیری بر عمره سورر .

یاریسی — یلکن کورک یاریشلی اوقدر مراقیدرکه نه گورمه شه ،
نه آت قوشوسنه بگزره ، کیشی صیتمه یه دوشر . هله اراده یابانچی ده اولورسه ،
واره ، الله آسرکه یه !

قیییده فلقه لر دیزیش ، آللر کورمه کلرده ، باشلر قالمش ، قولاقلر
دیکلمش ، بردن « آرش ! » توفکی باطلار ، دگیزک یوزی کویوک کسلیر ،
برشی گورونمز . سیرجیلر آراسنده بش آلتیسنه ایجه باقارسه گز
یوره کلرینک چارپدیغی طویار ، بگزلرینک آندیغی گوررسکنز . دقیقه لر
اونلرایچون ییل کسلیر . فلقه لر « اشارت یری » نی دولاشیر ، گری دونمگه ،
براز کچدکن صوگرا بلیرمه ، گیت گیده طانلغه باشلار . او بش آتی
کیشی بویون ، گوز کسلیر ، بارماغکنزله دورتسه گز کوز قیرپماز . فلقه ده کی
سردومی تقلیداً رکوعه واریر قالقلرلر . فلقه لر ایجه یاقلاشیرلر . یادلغین ،
یا صایقنیز بر سیرجی صندالی یول اوسته یورومش ، آک اوکده کی فلقه دن بر سس :
— غابوغ !

بو کیشیلردن برینک آغزندن قایجه بر سوز فیرلار . بو یرندن قالمق
ایسته یوراما ، داها یوره کی پک بکده کل . آم ، بوسولک دقیقه ده نه لراولور ،
نه لر ! دیرکن پشیندن آل شاقیردیلمی قوبار . دمین سویله دیکم او کیشی
یرندن فیرلار ، قانادلانیر ، اسکله باشنه اوفلقه ننگ یانه اوچار ، باشلی
آچیق ، قولاری ، پاچالری صیوالی ، کوملکلی صیرتیرنه بایشمش ، گنیش
آلنلردن قویوب ، طونبول قره یاعز یاناقلردن دولاشه رق ، آ گلی ، آتلی
چکه لرندن دو کوان ترلرخی یئرلیله سیله رک ، کریدن کلنره کوزلرینی
دیکوب باقان بیکیتره ، کلیدلش دیشلی آراسندن چیقان چاتلاق برسسه :
— آفرین ، طوسونلرم !

طوبولور؟ کی اونک یوردی ، بوجاغی ، ایش کندینک ایشی ، یورولورمی؟ هم ،
« اوشودم ، یورولدم » او بیکیتردن هانکیسنک آغزیننه صیغاریا شیرسوزدر ؟
« طوب باشه ! » بورو اورور . بر قوشوشدر کیدر . عسکر طوب
باشنه کچر . حقه عبادتدن کری قالمایان وطنه خدمتی او نقطه ده کوره چکی
بورجی اوقطه ده اوده یه چکی ایچون اورامی عسکرک ایکنجی قبله سیدر .
اوراده نمازده گبی هر دوشونجه باشدن چیقار ، کوزینی نشانه ، قولاغی
قوماندایه ، کولنی وطنه ویرر .

صباح تعلیمی بتره ، « آریبا صوفره ! » چاغریبور ، بمک باشنه اوتوریلیر .
تعلیمده آلیسان « آفرین » لر ، آزارلر ، ایدیلن یا گئلشقلر قونوشوله
قونوشوله ، یالکنز آکمک وزیتون صلاطه سی اولان اوساده بمک قاییشیله
قاییشیله ینیلور .

براز بولدن چیقه جقه سده ، عمرمک آک طاتلی بر ساعتک حکایه سی
اذنکنزله ، سویله مدن کجه میه حکم :

آرقاداشلرم پک آبی خاطرلارلر ، مکتب کیمینده مهندس . اوزون
بر سفردن سوکره (پورتوقوفو) یه ایتمش ایدک . آی ینسان ایدی .
فلقه لر ایبدردک ، هم لیمانی کزدک ، هم ده براز کوره ک تعلیمی یایدق .
ایکیندی اولدی ، قارنلر آچقیدی . پکسجاد ، صوغان ، زیتون اولان
آزیمزی آله رق قره یه چیققدق . یوکسک بر تیه دن طاتلی دورو برصو
اینور ، اورانده حوض کبی قومنال بر کولجکه دو کولیور ، اورادنده
آشاغی به چاغلابوب کیدیور . پکسجادلری زیتونلری او حوضه آندق .
پکسجادده کی یانخیلر چیقیدی ! صوغانلری قیردق ، بمک قوبولدق . صو
صایانلر آ کیلوب کولدن ، چاغلیاندن ایچیبورلردی . چوق آغیر ضیاقلرده ،
چوق پارلاق قیر آ کلنجه لرنده بولوندم . شیمدی هیچ برینسی بیله میورم ،
او کونکی بمکک طادینی اونوده میورم . بو نهدن ایدی ؟ کنجکلکن ، یوقلقدنمی ؟
اوده وارسه ده ، باشلیجه . او کونکی وظیفه یور غونلغندن سوگرا سویملی ،
سوکلی آرقاداشلرمله ، کولوشه ، صائاشه ، قاییشه بیوب دیکله نیشدن ایدی !

شهره مناری

سویله بکا، ایصنر کیجه ،
ضیالرک نه یاسلی ؟
مور صولرده تیره دیکه
ییلدیزلرک ، دورور یاسلی .
بللی ، بکیزک بدن صولغون ،
اونی بکا نیچون صوردک ؟

— اونی صوردم؛ چونکه چولدن
دون، کیمسه سز ، کچورکن
بردن. کوردم قان ایچنده،
براوزاق دومان ایچنده ...
دیدیلر : «او بورده تولدی،
قیزغین قوماره کومولدی !»
سویله بکا ، کیمسه سز آی
قلبکده کی او المی ؟

شو صولره بر قیریق یایی
سندن دوشوب ایکه دیمی ؟
بللی ، قلبک بدن وورغون،
اونی بکا نیچون صوردک ؟

— آکلاتهیم : کچن کیجه
بوش چولرده ، کزیندیکه ،
سسز کیمسه سز باقیندم :
منارینه پک یاقیندم !
دیدیلر : «او بورده تولدی ،

دیر ، ایکی دامله ده یاش دوکر . یوزی کولیور ، قیزارمش کوزلری
یاشازیور . نه یه کولیور ، نه یه آغلا یور ؟ اوگنا سورک ، باق بر شی
آ گلایه بیلیر میسکز . سر دومن او کیشی به بر سلامله دونه رک :
— بابا ، « طورمش » کوره ک قایدردی ، طویاچ بوغازندن قیردی .
— ملت صاغ اولسون ، سز صاغ اولک ، اوغلم . دیمک ، بو بونلرک
باباسی ایمش ، اویله می ؟ اوت ، باباسی ، خواجهمی ، ضابطیدر . اوطوسون
اوغللر نی کندی یتیشدیردی ، وظیفه کورمه ده اوت کیلرک اوغللرینه اوستون
چیقدیغنی کوردی ، « یاریشی قازاندی » دهل ، ها ! سرمایه کندینک اولدینی
ایچون بو قازانچدن اونک ده بو بوجک یایی واردر .
بعضی اولورکه بر کچی ایکی فلکه چیقارر ، بری چپارز ویرمک ، آنکل
اولق ایچوندر . فلکده « یوک » کوره ک کیزله نیر . بونلر یاریشک جینه لریدر .
باباغی کونده بیله بر برینه راست کلن ایکی فلکه دن بری اوت کنه چیا
کوسترر . بو « کل ، سنی پشیمه باغلا بیم » دیمک ، میدان او قومقدر . آرتق
بر « آل ! » در کیده ر . کورکلر یایلانیر ؛ طلالزلقلر کودوزیر ، یاریم
اوتورقلر جیتیردایه جیتیردایه آسنر ، سردوملر یاتار قالقار . ایل اوغلی
کیشی به « براز دها آکک بییکز ! » دیر . آمان نه کوتو سوز !

مرحوم قبودان

صفرت بک

ھرب ھىكايەلىرى

دوشىن بايراق

سزە، ايىڭى ھرب سەنەنى فەلسەپىدە كىچىن بر آرقاداشىمىك صوك مەكتۇبى
ئەل ايدىيورم :

... ھەركون بوگىلردن بىرى ويا برقاچى آق دەگىزك بو اوزاق قىلرېنە
كلىورلر. برسەدنېرى اوراق قەسبە نىك حىياتىدە ھېچ تىنوع يوق؛ وبلەكە بو نىك
ايچون بو زيارتلىرى عادتا سوئىخە قارشىلايورز. اونلر كلىركن، دولاشىركن
واقتى دىكىتىدېرر كەن؛ برچوق ھندسە وسازە اوپونلرى بولمىق و آقشامە قدر
بو اوپونلر اوزىندە تھلىلار و مناقشەلر ياقىق، بزم ايچون ھەن يكانە اكلنجە
وسېلەسى اوليور، دېە بىلېم .

ھەركىك اىك صوك بر بىرى ھەبىرى وار؛ كىلردن بىرى كوروندىكى
وقت بوتون خلىق اوتل و اوتىجرەلرېنە طوبلانېر، كلن كىنك اسەنى، طونى،
زە قالىتقى وىك درلو تفرقاتى آزار. حتى بەضلىرى، خصوصىلە كىچىلر،
رەبەرى بىلە مۇتاج دىك؛ دىرك عددى، باجا بىچىمى، طول و باصىلق سىچىلر
سىچىلمز، عىنى زامانە برچوق سس سزە مسافىرك ھوتىنى خىبر و بىرىر: زان
دارق، شوقدر طون، شوقدر باجا، شوقدر طوب، بىشى اوتوز چىپىندە،
ايكىسى . . الخ. شىمدى بىم اوتلمدەكى ھەركىس، بوگىلرەك قەسبىلاتى
طانىور .

يافەنەك اىلىق ساحلى قارشىسەندە بوگىلر ھەروقت بر آز سىنېرلى وقىصقانىچ
كېى . بونى، قوللارنى بورىدە تەلرېنە آسان طىقناز كىچىلرەك ھالەندىن ھس
ايدىيورز. اونلر ھەركىشە فەلسەپىك جوھرد باغلىرىنى، كونشە سارارمىش
وياطوزلە بىاضلانمىش پورتقال باغچەلرېنى، نەبىس شراب جىنسلىرىنى، صوكرە،
بلەكە شراب، باغچە و باغ آراسىدە تەسادفا كىچىرلېش بەض ماجرالرى دوشونىور.

لېكىن كوكارە كومولدى !

سويە بەك، غەملى بىلدىر

كوزك نەپە باشلە دولو ؟

باق، قارشىدە سىسزى اىصمىز

سەكا باقار آناطولو .

بىلى، كوزك بىندن دورغون ؟

اونى بەك نىچون صوردىك ؟

— آھ، نىچونى؟ بىن دون اقشام

سارى جولى وىروب سەلام

شەپىلردن صوردم خىبر،

مىزارىنى بىلمەدىلر . . .

دىدىلر : « اوپورە ئولدى،

بىلمەيز، نردە كومولدى ! »

سويە بەك، ظلمەت بىلى

اوجوللردن نە خىبر وار ؟

قارا كەلك كىزلى دىلى

بىلسەك، بەك نە فىصىلدار .

بىلى، سىك بىندن يورغون ؟

اونى بەك نىچون صوردىك ؟

— دون صوردم چولدىن كىركىن :

« كروانى قالىدى بو بردن ؟ »

قولمىدە براواق تومسك .

نە بر دىكىن، نە بر چىچىك !

دىدىلر : « اوپورە ئولدى ؟

توركاك قەلبە كومولدى ! »

هپ قوشدق. اوتلك اوكنده، داهاشيميدن اولدجه بويومش برجران بولدق. هر طرفده بو جريانه قاتيلوب كيدن قادينلر، يانلري دولاشه رق، آرالري آچهرق ايلريه يه ن اركلر، بلره صيقيشد يرلمش كوچك چوچوقلر واردى .

بوتون مسئله برز ره ليليك دورماسدن و برصندال ايندير مه سندن عبارتدى. فقط بيهوده هيجان، يافه يي، آتش آلتنه آلتان بر حدود شهري قدر داغيتمشدى. يانده كيلري تسكين ايتك ايسته ده :

— كيم بيلير بله كه برشي صوره جققر. فرانسه ايله آرامزده بوسته يوق، شيمدى مكتوبلري زره لي و صندالله كونده ريبورلر، ديدم. ايكي ضابطه مأمورى ياناشان قايقه كيتدى والارنده اوزونجه برظر فله دونديلر. خلق، صندالله مقابل نقطه ده، ممكن اولدني قدر ايجري به دوغر و درينه شن بردار ايله دورمشدى. زره ليليك دميرجه سي، كوش آلتنده آغارمش كورون چيلكلر يله قارشيمزده ايدى ؛ و مستننا اوله رق، اطرافده طون مقدارينه، ديرك عددينه، چناقلق ترتيباتنه دائر هيچ برسوز يوقدى .

بر آرزو كرا آكللاشيلدى، كمي قيوداني يوم مخصوص اولدني ايجون آلمان قونسولاتوسنه چكيلن بايراغك ايندير يله سني ايسته مش، و اكر ايندير يلزسه يادريم ساعت صوكر ا يالكيز بايراق ديره كنك طوب آتشنه آينه جغني بيلدير مشدى .

بن :

— دليلك ! ديدم .

آرقاداشم :

— كوچوكلك ! ديدى . وهپ برابر، حكومتك رد ايتش اولماسني حرارتله

تصويب ايتدك .

حقيقت شايع اولونجه، دائره نك قونسولوسخانه طرفنده كي اوجي بردن بره

لر. بزه اويله كليوركه بو حسد تحسرتي، اينجه و كيار بر حسد دكل، ايكرنج، اخلاقسز، كوزلرده كين و دشمنلق ياشلري بيريكديرن بر حسد . . . ينه بر كون بو صوصان كينك باغيران برشي اولاجفندن امين ايدك، و كنديمزي هپ بوكونه، اويانان چيلكلر، بوغوق دومان ستونلري، دوشن دمير و آتش پارچه نريله قارشى قارشى به قالا جقمز بركونه حاضر لا بوردق . هر كس باشقه سنه، جعلي يا خود صميجي، مقدس متاتي اونو تمامق توصيه سنده بولونيوردى . بلكه ديكمز وقعه شياطك ايلك هفته سنده اولدى .

بوكون يافه بو آيك هر كونسندن زياده صيجاقدى ؛ ينه هر طرفده او قورقونج دبنه بيله جك توز، رنكلري سيله ن، بولجلىرى هر كيلومترده اللى ياش اختيارلاتان توز واردى. چالشمق مجبور يتنده اولميان بوتون ارلك و قادينلر اوتلارك سرين قاترينه طوبلا مشلردى . هر كس دوشمه لره دوشن بيرتيق موز كو لىكلري، شياطه رغماً تازه قوقولى كلر، باغچه لرده صارقان صيجا ق مملكتلره مخصوص كندش و كوشك ماندارينلر قارشيسنده، بيانوسى، اوكله اويقوسى، ويا قونوشمه سيله مشغولدى . بن يافه نك بالخاصه كنجلرنده كورون ساحل حالته، ساحل سربستيسنه و شللكنه مقتونم . بو نهايتمز دكيزلرك، كنج دوشونجه لره، كنج حسله اميد و بريجي بر سراچي وار .

ينه اونلردن بر كومه آراسنه قارشيمش، يكي طانيديقم بر آرقاداشمله كوچك قرده شلرينك اوزون و قيرمزي كلاه لي بيت اللحم قادينلردن ايشيديش بر مصاللريني، اريحانك قيش مسافر لرنده كشف ايديش بر مناسبه عائد استدائى تحليللريني ديكله يوردم . بيلمم نه قدر صوكر ا ك كوچوك كارينيك بر بسيط نكته سنه كومك ايجون اچيلمغه حاضر لانان دوداقلري بردنبره دوندى . اوتلك مرد يوه نلري اوزرنده بر بيغين سس، برشي دوشر كي اينيوردي. اولآ آرقاداشم اوركش باشى صالونك قايسنه صوقدى، خلكجانه : — دوردى ! ديدى . و بياض مر مرده تلاشلى اياقلىرى سكر ك قاچدى .

بو، طونج بوزلی برتورکدی . چهره سنک بلکه بو محاربه ده بر آاز دها درینلشمش چیز کبیری، فقط سو بملی وسرت چیز کبیری واردی . بیگ اندیشه ایله دولو باشمده اونک ایچون غیر اختیاری بر گوشه آپیرمشدم . بو کنیش آنک ، قاج کیجه سپر چامورینی اویوب دایتمش و دیگله نمش ، بو بوزک قاج سپر کونشک نملی صیجانی آلتنده بوروشمش اولدوغنی دوشونوردم .

بردن باشمزی چورردک . بر طوپدن طوبلو وسرت بر دومان کره سی چیقدی و بر قورقونج سس قوپدی . سوکرا بو دومان ده کیز اوستنده ، وبوسس یافه نک داغمز و بیاض آرقه یوللری اوزرنده داغیلدی . چوجوقلر وقادینلر، تورکک یوزلری بایراغه دونوک، بر آاز دها کریمه دیلر . بر طرفدن دائره نی ، فقط دائره اوله رق ، اولدینی یرده طوتمق ایچون هر کسده بر ثبات کورونیور ، سوکرا بری یرینی بوش براقوب دوزرکن بوتون دائره اونکله برابر کری به دوغوو بر چوقور یاییوردی . دومان کره لری و سس دالغاری بر برینی تعقیب ایتدی . قونسولاتو قالین پارچه لری آراسنده غیب اولیور، فقط بایراق هر دفعه آنی بر روز کارله بر مدت سریع تموچلر یابوب سوکرا ینه مائل صارقیوردی .

متادی جذر ومدلر یاپان اهالی کومه سی اوکنده نفر حالا عینی نقطه ده ایدی . الی بلند، آغزنده تبسم ویا حیرت اولاماش بر آچیقلق، قیدسز وحرکتسز، دوریوردی . بر نشان مسابقه سی سیر ایدیور کیدی . بو قیدسزلق، اوزاقلشان خلقی تلاشمزلفه وسیره ایصندیردی . دائره، یاواش یاواش نفر استقامتمده بر قبور یاییوردی . کچی هر اصابتسز لکه قازشی بر آاز دها قیزغین ، کیتدکجه دها متعدد ، دها محاصره لی آتشلر آچدی . کچی، بویی قیصه ویا ارتفاعلی، اینجه ویا قالین، قویو ویا آچیق سیس پارچه لرله قاپاتمشدی . هدف اطرافنده بعض او جهلرینی کنیش آلو دبللری یالایور، اوزمان قورقاق، جسور، تلاشلی آتیلر، بوتون سسلر بر حدنده طویلانیوردی .

کری به دوغور طویلانیدی ، و یاریم دائره ، اورته سی قونسولاتو استقامتمده وایکی اوچی کری به بوکوک ییکی بر شکل آلدی .

هر کسده بر عملیات حاضر لانان انسانلرک مضطرب انتظاری واردی . متادیا یاننده کیلرک سؤلرینه جواب ویریوردم :

— کولله دوشدکن سوکرا دولاشیرمی ؟

— خایر !

— پارچه لانیرمی ؟

— خایر !

— نشانی دیره کن بزم آرامن قدر شاشیرلرلمی ؟

— خایر !

کیمده کولونج بر عجله کورونیوردی . طوب باشلری سریع دورلو یاییور ، سوکرا بر نقطه ده ، آغزلرینک دائره سی بزم کوره مه دیکمز بر نقطه ده ، ثابت قالیوردی . بوکا مقابل قاراده هر کس ، ذهنی دولدیران بر میلیون دوشونجینی عینی زمانده ، بر کولله ایله سوبله یه مه مک امکانسزلفه قیزغین ، صوصیوردی .

او زمانلر ، چناق قلعه دن دوشمش قطعه لردن بر کوچوک پارچه یافه ده قالمش ایدی . بو قطعه دن بر عسکر، انده کی موز صالحیمنک صوک موه لرینی قویارده رق خلقی یاردی، و او کزده متواضع بریر بولدی . بر تک نفر، خلقه بر امید اولمش ایدی . بوتون قیزلر ، ا کر غلبه لئی براققندن تحف بر قورقو حس ایتممش اولسه لر ، اوکا سمیز ماندارینلر هدیه ایتمک ایسته یورلردی . اینی صیقلمش دولاقلری و درست طورلرندن، اونک صاغلام و پیشکین برنفر اولدینتی آکلایوردق ؛ باقیشدق :

— بوراده نه اولاجق ؟

دیهه صورمق ایستیور ، سوکرا ، جواب آلتنی دوشونمده دن، هر کس کچی اطرافنه دالیوردی .

انسانک حدتی و خیرجینانی کیتدکجه بر آلایه واستخفافه کیچور گیدی. و بو اوافق انسان غلبه ایتدی .

بر قایق آتشدن صوکرآ زرهلی انکینه دوغرو آچیلماغه باشلامشدی ، اوزمان بربریمزه قاریشدیق ، هیمز قلیلمیزده اونک بیلکی ایچون حرمتله دولمشدیق. چوجوقلر، کوچولک قیزلراونی تعقیب ایدیوردی. و او، صیقیلدینی ایچون یالکیز یورویه مه پیرک، وقولتوغندن چکوب غلبه لوق قارشیسنده کندی سنده له تمه به چک بر دوست قول آرایه رق ایاریله دی . اوند، دیره کلری ، طوبلری ، ویک دیمیر شیشه قوجه بر کمی بی مغلوب ایتش اولوق ضروری حسن اولونما یوردی . اونک یالکیز باشنه حسن ایتکده کوچولک بولدینی غروری، بزه بوتون شوربیین خلق آرامزده تقسیم ایدیور، و هیمز آیری آیری بر افتخار حصه سی بولویوردی . و اونک ساده دغدغه سز بوبولکلی قارشیسنده ، هپ برابر ، کندیمیزی، شیمدی انکینی دوتن کینک طیقناز انسانلردن بری قدر کوچولمش و سرسمله مش حسن ایدیوردی .

ف . ر

مجادله اولدجه اوزون سوردی . آنسزین قویان دیره کک اولا خیزلی؛ صوکرآ یاواش و صالیتیلی ، جاده اوزرینه دوشمکه باشلادینی کوردک . دیره کله برابر ایچمزدن حساس بر شی قوبدی، و کولله سز صیحه لر جیقاردی . نفر او کمزده شیمدی به قدر هپ او لاقید و کوشک حالی محافظه ایتش ایدی . اولا موفقیتمسز آتشلره کولیور کیندی، بردنبره بوکولوش دوداقلری اوچنده دورولدی و آغیر آغیر سوندی ؛ لندن بوش موز هه وه نیکی یره دوشدی . عضله لر نده، انخالرینی غیب ابدن با جاقلرینک سیکرلرنده، بر کر کینک سز ییوردی . او شیمدی به قدر هر کسیدی . فقط شیمدی بوتون بو انسانلر، سسلر و اشیا آراسنده یالکیز باشنه ، آریلش و سیرلش بر شی قالمش ایدی ، و یوزی بوسوتون طونخ اولمشدی .

بردن اولا اکیلدی ، صوکرآ قوشدی . اونی ، النده قوبوق دیره کک بایراغیله ساحله کیده رکن کوردک . چیلغین قوللریله بایراغی کمی به قارشى ساللا یوردی .

هیجانلری طاشیران بردقیقه یاشادق . بلکه اوبو بایراغی هیچ طانمازدی . فقط طانیدینی بر شی وارسه، ایشته دمبرجه سی، کنیش تاره تله ریه قارشیسنده دوران بوکی و اونک فنا خاطره لریدی . او ، برقنا خاطره نک موفق اولمش اولماسنه قیزیوردی . اوکله کچمشدی . حرارتسز هوا آلتنده ده کیز، کمی ، ساحلر داها واضح چیز کیلرله قطعی لشمشدی . کمی اولا اونی کوچولک آتشلرله چویوردی . دیمیر پارچهلری بو ساللانان شیشه ساللایان انسانی آرایوردی . شوراده بر آتش ، شوراده بر آوچ سیاه طوبراق سه کیور ، اوکا یقین یرلرده قوبودومان ستونلر بوکسه لیوردی . بز تقدیر و تحلیلدن اوزاق، و حشی بر حسن فیرطنه سی ایچنده ایدک .

سانکه کمی، کیتدکجه بوسوتون طاشقین دیمیر وجودینی قومسال اوستنه جیقارمق، و نهایتسز بوانسان جبهه سنه چاریمق ایستیوردی . بالعکس بو اوافق

روس

شو حرب باشلايجه يه قدر كنديمي روسلره قارشى بو قدر واضح ،
بو قدر صميمي و بز قدر درين حس ايمه مشدم . كچه اسكيد نبري هر روس
ايچون قلمده ، هيچ بر انسانك باشقه بر انسان ايچون دويمقدمه حقل اولماديني
يتريني بر شى واردى . نيم ايچون تا كوچوكدن برى ، صارى مشومدى ؛
صارى قوشدن ، صارى كوكدن ، صارى چيچكدن ، صارى انساندن
ايكره نبردم . بجه تولوم صارى ، اضطراب صارى ، شيطان صارى و جهنم
صارى ايدى . هيچ بر دوستمه صارى ديمه زدم ، قوه مال ديردم . بكا اويله
كليردى ، كه روسلر صارى كولر ، صارى يورور ، صارى باقاردى . اويله
زمانلر اولدى كه اطلسه ، مسطح و مصنع كره لره باقمه مادم .
شهر گله سنده هر كس صوغو قلق دويار ؛ بن صاريلق دوشونوردم .
روسلرى خاطر لانا جق شيلردن او قدر قاچاردم كه تاريخك صوك اوچ
عصرينى آنجا ق ايلرجه فاصله و بره رك او قويه بيلامشدم . روسيه خزينه سنك
هر داملا صاريسى آلتنده بردامله قيرمزي تورك قاني واردى . سودكلر يكنك
تولديكي او نره كيرمك ايسته مزسكز ، بو اولره تولو سينمش كبي كلير . بن
اسكي تورك قوناقلرينى ، اوزون بجه لى ، بوكسك طاوانلى ، تخه مرد يونلى
تورك قوناقلرينى سومزدم . بكا بو قوناقلره روس سينمش كبي كليردى .
اونلرده روس حكا به لرى آكلاتي ليردى .

بر انسان بر عرقه دشمن اولا بيليرى ، بره رق ايچنده قادين ، يتيم ،
چوقوق و طول وار . بزم كينمز حدود سز بر قارالقدر ؛ او كزده نه چوقور ،
نه تبه ، نه جيچك ، نه بالديران بللى . بو كينك ياييلديني افق او ستنده هر شى
بر و برابر . نيم ايچون بوتون فلسفه ، بوتون اخلاق ، بوتون حقوق ،
بوتون فنا واني ، دنيا نك بوتون انسانلرينه قارشى باشقه ، روسلره قارشى
باشقه در . دودا قليمى بر انسانه بوروشديران سبب روسلره كولديرر .
هر كس باقدينى زمان روس كور ، هر كس ايشيتديكي زمان روس صاغير ،
هر كس آغلاديني زمان روس نشئلى . روس هر كسدن باشقه در . دنيا

علم

قوت عقله كچد بكندن برى در كه هر دعوايه باقيلدى ؛
انسان ندر ، آكلاشيلدى ، عدالتك مشله سى باقيلدى ؛
حقيقتلر اله كچدى ، سفاتك كردابنه اينيلدى ؛
طالع آدى دكيشه رك آرزو اولدى ، سره علم دينيلدى ؛

علم ! . علم ! . بو سس نردن يوكسه نشسه او ير مسمود اولمشدر ؛
مظلوم ارضك حياتى دوشونوجى آلنلره طولمشدر .
بورده سفيل طبيعتدن ، انسانلقدن حقوقنى آلمشدر ؛
انسان ايچون يالكز بر شى : استقبالى فتح ايله مك قالمشدر !

هر شى علمك ، دكلى در ؛ شو ژاپونيسا عجب كيمك اثرى ؟
اللى بيلده او كا بويله حيات و برن عجب كيمك اللرى ؟
بس بللى كه بوشى بو يوك « آرشيمه د » ك آراديني نقطه در .

بزم دخى وطنمز بو نقطه دن ايلرى به كيده چك ؛
دها سنك صاچه جنى محصوللره غرني حيران ايد چك ؛
كورديكمز او رۇيالر ، او اميدلر يالكز ، يالكز بونده در !

محمد امين : « تورك سازى » ندى

بعضاً، بزی بوحاربهیه سوق ایدن اوزون سیدلری آرابورلر ، فقط بو یالکنز روسیه در . روسلر قازاده ایسه بز ده کیزده بز ؛ روسلر کوکده ایسه بز برده بز . بز روسلره قارشی ابدی ، سمان و کونشدن ابدی برکینله سرخوشز . ا کر تورکارک روسلره ال اوزاته چی برکونه اینانسه یدم ، تورک اولدیغمه یاناردم . آناطولی هرکس ایچون ایشیقه روسلر ایچون آلو ، هرکس ایچون ایرماقسه روسلر ایچون سیل و صاغناق در . روسلرک منارلری بزم امیدلریمزک بشیکلریدر . بن نه قارص ، نه قریم ، نه تورکستان گلهرلیله چیلدیرمایورم ؛ بی چیلدیرتان اسلاو کله سیدر .

هرکون دولتارک رسمی تبلیغلری اوقورم . بکا روس جبهه سنده کری چکیلن بر زاویه ، فرانسه یه ، انکلتره یه ، رومانیا یه ، ایتالیا یه شهرلر ویرمک ، ولایتلر استیلا ایتدیرمک قدر آغیر کلیر . بیلورم که بوهیچ رشیدر . بوعمومی دوشون بر پلانک یوکسک استقبال نامنه فدا ایتدیکی کوچوک بر حال حاضر در . روسلر بو کون آلدقلری هر طاعی سلسله جباللر ، هر کونی ولایتلر ، هر ایرماغی نهرلر ، هر کولی ده کیزلر ویرمکله اوده یه جکلر در . بوتون بونلر دوغرو ... نقط ، روسیه ده برکون دوداق بولوندیغی تصور ایتدیکم کون ، آقشامه قدر اضطرابه کلیده نیورم . دنیاده مادام که روسلرک بر دشمنی واردی ، او بزم دوستمزدی .

روس سفیرینه برلینده ، ویانده ، نیورقده ، پکنده ، دنیانک هر هانکی بر کوشه سنده ، هر هانکی بر ملتک ، هر هانکی بر سیله ویره چی بر اعلان حرب بیانامه سنده بن باب هالینک امضاسنی مکتوز فرض ایدرم . امکانزلق بزم اونلرله برابر اولماز مه مساعده اتمسه بیله ، روسلره مغلوب اولانلره قارشی مغلوب اولانلر قدر ماتم دویارز . روس جبهه لرینه کیدن انسان صغلی آره سنده ماده و یامعاً تورکارک بولونمادی بی هر کون ، او کونده یاشایان بوتون تورکارک بر کنایه اولوردی .

هیچ بر انسان کومه سی باشقه بر انسان بیغینه بزم روسلره قارشی دویدیغمز غیظی دویامادی . و بونی نه بیانامه لر ؛ نه نصیحتلر ؛ نه تلقینلر

ایکی رنگسه بر رنگ یالکنز روس ، بر رنگ بوتون دنیادر . روس مملکتلرنده ده طلوعلر یابدینی ایچون کونشه حدت ایتک ایسته مه یورم . روسلره این کیجه باشقه ، روسلره دوغان کونش باشقه ، روسلر اوسته کرینن سما باشقه ، روس طوبراننده قاپاران داغ سلسله سی باشقه اولمایدی .

بو حربک ایلک کونلریدی . او کونلره قدر بو مملکتده روس حربی کورمه بن یالکنز بنم نسلمدی ، بز اونلری آنجاق ایشتمه شدک . اوزمان هرکس پارسدن بحث ایدیوردی ؛ بن پترسبورغی دوشونیوردم . کندمده ، آلمانلرک ایله دونن کوزلرینی بالطق اقلرینه دوندیره جک قورقونج ، ناتهای فوتلی بر قول ایسته یوردم . آلمانلره ، اوستریالیلره و ماجارلره قارشی روحک صمیمی ، شهسز بر میلی واردی . فرانسه یه دشمن اولدم ، چونکه روسلره برابر دی ؛ انکلتره دن نفرت ایتدم ، چونکه روسلره دوستدی . اوت ، بلجیقایه آجیادم ، چونکه اونلرک نمونه سی روسلر ایچون ایدی . آلمان لسانی و عرفاتی طانمایوردم ، آلمان شهرلری کورمه م شدم . آلمانلری دیک و وقور تصور ایدیوردم . حربک ایلک کونی آلمانلری بر آشنا ، وقتیه مجهول غریب لره اونوتولمشکن نهایت بردن بره بولومش بر وطنداش کی قوجا قلامق ایسته دم . بوسوکی هر کون بر آزداها آرتدی ؛ هر آی ، هر کون بر آز داها بنم دوستم ، سوکیم ، امیدم اولدی . آلمانلره قارشی دویدیغم بوکنیش دوستلغک سببی نه سیاسترده ، نه منفعتلرده ، بر برده آرمایوردم . بودوستلغک بوتون فلسفه سی شو ایکی گله در : روسلره ... دشمنلق !

تورکارک و عربلر همیز بر مملکتی سودیکمز . ایچون وطنداشیز . تورکارک و آلمانلر همیز بر مملکتده دشمن اولدیغمز ایچون وطنداش بکزر بر شیتز . انسانلر و حدنلری ایکی هر کز اطرافنده یابارلر : سویلن شی ، نفرت ایدیلن شی . بن امینم که هیندنبورغی آلمانلر بنم قدر سوه مه دیلر . هیندنبورغ آلمانلرک شرفی قورتارمشسه ، بنم یاریم میلیون دشمنی تولدیرمشدر . روس تولدیرمک ، بر انسان یار اتمق قدر بویوک بر شی . . . کرچه هیندنبورغک تحه هیکلی اوستده بنم آلتون چپوم یوق . فقط اونک بنده ، هنوز دنیاده آکلاشیلماش روحانی طاشاردن مصنوع بر هیکلی وار .

یابنده قافقاسدن دوغوش بر اختیاری اولمایان هانکی آناتولی کوی وار؟
 بر کیجه ، شامک « بارادا » سنه قارشی اودامده قالمشدم . او کیجه
 شامده غریبک و قورباغه سسلری واردی . بارادانک اسکی صولری دورغون
 بر یاز کیجه سنک یاریسنده بر قاقچ دامله ییلدیز اوستنه قایتمش ، دیکه بوردی .
 قارشیده کریبیج اولر یوموشاق و خراب بر سکوت ایچنده ایدی . دیشارده
 بر آراه ، ایکی ضعیف آتنگ صوک قوتلری زیان ایدرهک کچوردی . بولولطلی
 آی آلتنده ایصنر سوقاق صانکه اشیادن کندینه چکیلمشدی . آنسزین
 بر خبر آلدق : بو، قافقاسیهده بر مظفر بتدی . صوک سلامتی ووروب دونمکه
 حاضرلانا نقره خبر ویردم . بوآدمک ایچنده نلر اولدیفنی بیلمه بوردم ،
 فقط قورو وسرت اللرینگ اوستنده قاپاروب این برشیلر کورپیور کیدم .
 دوداقلری قیلدماق ایسته دی ، صوکره دوردی و بیسط بر سسله :

— بابای اورالده براققدی ، دیدی .

بوخیردن صوکره شام کیجه سنک یورغون قارانلغی سرین برروزکار
 یاردی . درده سس وییلدیز چوزالیدی . بوتون کیجه ، کیجه نك آچاقلری ،
 صولری ، وچایری مقدس بر دوداغک اوزون بوسه سی آلتنده سرخوش
 اولیوردی . اوله ظن ایدرهسکیزکه ، بوملمکتده طوبراق بیله اوستنده ، باصان
 روس آیاقلری حس ایتمکجه ، اوچوروم اولمق ایستر .

روسلرک غالیچیاده ، قافقاسده ، وولینیاده قانادی برر بر دوکولدی .
 قارتال آهو اولماز ؛ فقط قانادسز اولاجق ! هیچ اولمازسه یاریم عصر
 ده کیزلرمنک و قارالریمنک شهلنده اونک قیورانان صاری دیشلری وریا ایدن
 قیرمزی کوزلری کوره جکیز . واوزمان ، آناتولی ، نهایت بولش ایکنرینج
 رؤیالی بر اویقونک مخمور آلاجه قارانلغی یاشایه جق !

یابدی ؛ بو کندی کندینه اولدی . وابدی اولان شی کندی کندینه اولان
 شیدر . اونک سبی مطلقا اوزون ، ده رین و آلهمیدر . آلمانلری سویورم ،
 روسلری دوشوندکجه آلمانلره برستش ایدیورم . فرانسه یی سویورم ،
 روسلری دوشوندکجه فرانسه دن نفرت ایدیورم . موسیقی روسلرک
 اولایدی ، انسانلرک صاغیرلری سوه جکدم . مدنیت روسلرک اولایدی ، چادیر
 انسانلری بزم دوستم اولاجقدی . هانکی تورک وارکه روسلری برر برر
 تولدورمه سی قابل اولایدی ، بوتون انسانلرک هر بری اتنده برر دفته تولمکی
 سعادت صایمازدی ؟

بالقان حرربنده تولن قارداشمه ، ایکی عصر اول روسلرک هر هانکی حرربنده
 تولن هر هانکی جهول اسملی بر نفر قدر آچمامشدم . چونکه بری تورکرک
 بر دعواسی ایچون تولمشدی ؛ اوتکی بالذات تورکرک ایچون تولمشدر .
 ایستردم که برتون شاعرلر صوک مصراعرلنده روس کیننی یازسینلر ،
 موسیقیشناسلر صوک دقیقه لرنده بو مصراعرلی بسته له سینلر ، آنهلر هنوز
 دوقان چوققلرینگ آلتلری شمله چورسینلر . هر تورک روس کتله لری
 اوکنده بر قایا ، روس قایلری اوکنده بر ده کیز اولسون !

بوتون تورکرک روسلره قارشی ایکی وظیفه سی وار : اسپر اولماق
 ایچون مجادله ، سربست اولمق ایچون مجادله . بزم حیامت روسلر ایچوندر .
 انسان بوتی دوشوندکجه « یاشاسین حیات . . . دیور . و یاشامه لی بز .
 مادام که دنیا ده یاشایان بر روس وار . اگر تورکرک آراسنده تولمکده
 اونودلق ، دنیا اوستنده عصر لرجه قالمق ایسته یینلر وارسه ، بوتلر روسلرک
 بویوک بر ماتم کونته بوتون بو عصرلری فدا ایدرلر و تولمک ایچون کندیلری
 خاطر لاته بیلیرلر .

آرادانک یوکسک شهرلری اوستندن بزم ملی کعبه مز کورونور :
 انسانلردن مستنا اولان تورکرک ایکی دفته مقدس اولورلر : بری بیغمبرک
 مرقدنده ، بری تولن تورک مزادلری اوستنده . هیچ ایتش بر اختیارینک

غازی دهمیتی خلقی ایله بو محاصره به اشتراك ایدیوردی . فقط موغوللر ، توركلارك بی امان بردشینی حالنده ، « ارکلی » به دوغرو ایلیله مشلردی . سلجوق سلطانی تاتارلرك تخریباتنه میدان ورمه مک ایچون وطنی مدافعه به قوشدی ، اوردونك سردارلقنی عثمان غازی درعهده ایتدی . عثمان غازی « قره جه حصار » ی شدتلی برصوزتله قوشاتدی ، برقاچ کون ایچنده ، ضبطه موفق اولدی . حصارك تکفوری اسیر ایدلدی . عسکر بك چوق غناشم الده ایتدی . عثمان غازی معیتی افرادینی تلطیف ایدیور ، اولری غازیله پاپلاشدیریور ، قره جه حصار ی بر تورك و مسلمان شهری یاپایه چالیشیوردی .

« قره جه حصار » قنچی عثمان غازیك الك پارلاق مظفریتلرندی . قهرمان عثمان بوغالیتنی سلجوق سلطاننه بیلدیرمك ایسته دی ، قاردهشی آق تیموری کقبادناثه کونده ردی . بو پارلاق ظفراوزرینه عثمان غازی به سلجوق سلطانتندن طاوول ، سنجاق و علم هدیه ایدیلدی . آرتق عثمان غازی رسماً بك اعلان اولونمش ، « قره جه حصار » قهرمان عثمانك مقرنی تشکیل ایله مشدی (۶۸۸) .

عثمان غازیك ایلك ایشی « قره جه حصار » ك تزین و اعماری اولمشدی . شهرك کلیساری جامعه تحویل اولونیور ، کر میان ولایتندن ، جوار کویلردن شهره فوج فوج مسلمان اهالی کیوردی . عثمان غازی قره جه حصار سنجاغك اداره سنی اوغلی اورخان بک ، صوباشلیقنی قاردهشی کوندوزه ویردی . شهری آرز زمانده اعمار موقوف اولدی ؛ بازار برلری آچایه ، خلقك تجارتی تأمین ایتمک چالیشدی . فقط شرعی ایشلری کورمك ایچون بر قاضی به احتیاج واردی ؛ عثمان غازیك برابرنده ، عثمانلی تورکلرینه اماملق و طیفه سنی ایفا ایدن طورسون فقیه ، بووظیفه بی ایفایه بك مقتدر ایدی . اهالی هم جمعه نمازی تبلیق ، همده کندیلرینه بر قاضی تمین ایتدیرمك ایچون طورسون فقیهه مراجعت ایتدیلر . طورسون فقیه مسئله بی اده بالی ایله ، عثمان غازیك قان

تاریخی قرائت

قره جه حصارده ...

عثمان غازی باباسی ارطوغرولك یرینه کچدیکی زمان ، ظفرله ، قهرمانلقه نام آلمایه باشلامشدی . سوکود و جواری عثمان بك آوازه شهرتیه مالی ایدی . عثمان غازی ، بو صیرالده ، سلجوق سلطانتك اوج بکی ایدی . بر زمانلر ، قونیه ده ، مولانا جلال الدین رومینك دلنشین تره سی اطرافنده لاجورد موزاییقلی سرایلر ، کزیده برآز صنعت حائنده یوکسه ان مدرسه لر آراسنده سلجوق تورکلرینك مقدراتی اداره ایدن سلطانلر ، شیمدی موغوللرك ظلمی آلتنده ، دولتک موجودیتنی بیله بك کوچ ادامه ایده بیلیورلردی . سلجوق تورکلرینك بو انقراض دملرنده ، غریبه تورکلکی ادامه ایده چک بکی برسیا ظهور ایتشدی ؛ بو قهرمان . عثمان غازی ایدی .

عثمان غازیك معیتده ، اقرباسی وارقاداشلری فداکارانه چالیشیورلردی . صارویاتی ، آق تیمور ، قهرمان عثمانك جسور رفیقلمی ایدی . بورصوق ساحللی ، سقاریه و ادیلمی بومرد عسکرلره جولانگاه اولمشدی . عثمان غازی ، ایلك اول ، اینه گول جوارنده ، « قوله جه حصار » ی آلمشدی ؛ آرتق کیتدکجه « قره جه حصار » . یا قلاشیوردی ، « قره جه حصار » یوکسک برتیه اوزرنده ، بزانس بکلرینك اداره سنده ایدی . « قوله جه حصار » تکفوری عثمان غازیك مظفرتی اوزرینه « قره جه حصار » تکفورینه مراجعت ایتدی ، دوچار اوله جنی تهلکینی واضح بر صورتده آکلاندی . تکفور ، قهرمان عثمانك استیلاسنه مانع اولمق ایچون قاردهشی فلانوزی « طولوماتیچ » طرفلرینه دوغرو قوتلی برارد وایله کونده ردی . بو اوردو ، اینه گول عسکرلریله برلشدی . قانلی بر محاربه ده ، عثمان غازیك قاردهشی صارویاتی بك شهید اولدی ؛ فقط مظفرتی عثمان غازیك عسکرلری احراز ایتدی (۶۸۵) .

قره جه حصار تکفورینك خصومتی سلجوق سلطانی دلکیر ایتشدی . قوتلی بر سلجوق اردوسی درحال « قره جه حصار » ی قوشاتدی ، عثمان

آرتق عثمانی سلطنتی تأسس ایتمشدی ؛ بوسلطنتك حکمران اولدینی یرلرده باغیر، باغچیلر، بنبه و صاری چیچککلرله حزین وادیلر، جاملی تیلر، سوکودلر آلتنده ساکتانه آقان یشیل دره لر واردی . کویلولر، عثمانلی تورکلرینک عدالتی سایه سنده مسعودانه بر حیات امرار اییدیوردی . بوتون بوکوزهل ملکتهک مرکزینی « قره جه حصار » واسکیشهر تشکیل اییدیوردی . اسکیشهرک قاپلیجه لر اطرافنده کی بازاری بک مشهوردی . بوراده بیله جکدن کلن قابله، اطرافدن کلن قاشلر صالیور، کرماندن بک چوق امتعه کلیدیوردی . عثمان غازی، ایلك دفعه اولق اوزره، اسکیشهر بازارنده رسم وضع اییدیور، مسلم و غیر مسلم بوتون تبعه سنک حقوقتی محافظه ایلیوردی . عثمان غازی بک عدالتی، جسارت و غیرتی، آز زمانده، عثمانلی دیاری مرمره ساحلرینه قدر توسیعه یاردم ایتمشدی .

عثمان غازی بودیارک مرکزنده، بختیار عالمه سیله برابر، عثمانلی تورکلری آراسنده سلطنت سوریوردی . عثمان غازی بک عالمه سی هر کسک حرمتی جلب ایتمشدی . زوجه سی مال خاتون، وفاکار بر عشقک قهرمان عثمانه تأمین ایتدیکی یکانه پرستیده ایدی . قان پدی اده بلی، علم و فضیله، زهد و تقواسیله شهرت بولمشدی . اوغلی اورخان بک، کنج یاشده فضیله یوکسه . لیوردی ؛ کلینی نیلوفر خاتون، عثمانلی ظفرینک کولکلر تسخیر ایدیجی، پاکیزه بر غنیمتی ایدی . سوکرا، عثمانلیق اوغورنده، محاربه میدانلرنده شهید اولانلر ؛ صاروویاتیلر، آی طوغدیبلر، هپ عثمان بک سنلنک کزیده قهرمانلری ایدی . عثمانلیق قهرمانلقه، نجابتله، عشق ایله تعالی اییدیوردی . عثمان غازی بک حیدلری ده بوکزیده اوصاف ایله ایلیلیه جکلر، عثمانلی عنواتی قوتلی و محنتم بردولتک محترم نامی اوله رق الی الابد پایدار ایلیه جکلر دی...
*
**

بوکون قره جه حصار، اسکی ثروت و احتشامندن محروم، خراب سورلرینک

پدریله کوروشورکن، عثمان بک آنمزین کلدی، نه مذاکره ایتدکلرینی صورتی . آرزولرینی بک موافق بولدی . فقط طورسون فقیه تردد اییدیور، ساجچوق سلطاندنن مساعده آلمق ایستیوردی . عثمان غازی بوفکری اصلا موافق کورمه دی . مردانه برطورله :

– بو شهری خود آندی قیلجمله آلم . سلطانک بونده نه دخلی وار کیم آندن اذن آلام . اکا سلطانلق ویرن الله بگاده خانلق ویردی، اکرملتی شو سنجاقتسه، بن خود کندی سنجاغمله کوتوروب اوفر اشدیم، واکر ایدرسه کیم بن سلجوقم دیرسه، بن خود کوک آلب نسلی بیم .

دیدی . قهرمان عثمانک بوفکرینی هر کس موافق کوردی . عثمان غازی قاضیلینی وکلیدانن تحویل اولونان جامعک خطیلکینی طورسون فقیه ویردی . او جمعه ایلك خطبه قره جه حصارده، بایرام خطبه سی ده اسکیشهرده اوقونویوردی (۶۷۸) .

« قره جه حصار » عثمانلیلرک ایلك پایتختی اولمشدی . پورصوق نهری ساحلنده، حاکم بر نقطه یی اشغال ایدهن بوکوزل بلده، کوندن کونه عثمانلی تورکلریله طولیوردی . هر طرفه بازارلر قورولیور، دلبر تورک قیزلرینک، آرقه لرنده دکزلی قاشلرندن انوابلر، بازارلرینده دولاشدق لری، تارلالر ده چالیشدق لری کورولیوردی . « قره جه حصار » « اسکیشهر » . بک یاقین اولدینی ایچون، اکثریا عثمان غازی بک و اوغلی اورخان بکک آت نعللاتق، اشیا آلمق ایچون اسکیشهر بازارینه کیتدکلری واقع اولیوردی . عثمان غازی استقلالی اعلان ایتدکلن سوکرا، بوحوالینک اهمیتی برقات داها آرتمشدی . قره جه حصار، اکیشهر و جواری، محنتم عثمانلی سلطنتک منبهی اولمشدی . عثمان غازی بک قهرمان آقینجیلری بیله جک باغیرنده، سقاریه نک صارماشیق لری و جاملرله مزین دیک قالیقلری آراسنده، چیچکلر و جاملر آراسنده طاتلی برزمنه ایله آقان براق چاغلیانلری اطرافنده، ظفر دن ظفره قوشیورلر دی .

تورک انجمنی

آرادم بیلارجه سنی آزادم
کوی کوی دولاشه رق آناطولیده؛
سن هر طرفده یدکده بولامادم،
کوروندک نهایت، کایولیده!

سز مشدم «مراد» ده، «یاووز» ده سنی،
«نقی» ده، «کمال» ده، «معمارسان» ده.
دویارکن ینه اون تیموزده سنی،
بوسپوتون غیب اولدک صاندم بالقانده!

دشمنلر دیدیلر: «آرتق او توندی!»
پرواسز کلدیبار اشیکمزه؛
ساطیرک اونلری ات کبی بولدی،
کسیدی دیایم دیلیم، آتدی دکیزه!

اوردوده نهایت قاووشدق سکا؛
آراز شیمدی هراوجاقده سنی؛
دیلهرز قالماسین کورمک یارینه
حقوقده، صنعتده، اخلاقده سنی!

ضیا کورک آلب

بریشان افقاصیله ایصسزومغمومدر. بر زمانلر قهرمان عثمانک عشقته، ظفرینه،
جسارتنه، عدالتنه مقراولان بلده، شمیدی صنعتکار طبیعتک ابدی کوزه لایسکر.
ندن باشقه دست بشرله وجوده کتیریش هیچ براری احتوا ایتمبور. اونک
یکانه مزیتی، بهارک طراوقی، آقشاملرک حزین سکونقیدر. بهارک فیضلی
دملرنده «قرهجه حصار» بر شعر در. مائی افقار آلتنده سیاه طاشلرله
یوکسه لن حصارک اتکی سراپا چیچکلر، رنک و بو اباه دولار. دیک قایاره
طیرمانان چاملرک ابدی یشیلککری، چایرلی رنکدن رنک قویان اوفاق
کلینجکلر، نفقی، صاری، لاجورد، مائی وصاری چیچکلر، قهرمان عثمانک
خراب سورینی رنکا رنک بر چلنکله احاطه ایدر. بعضاً بیاض، قارا کوز
قوزولرک کومه کومه مله یشلری، بعضاً چایرلر اورتاسنده معصوم کوزلرینی
دیکن، قورمال، آلنلری بیاض بوذاغیلرک ایری باشلری، انجه آیاقلریله
طفلانده، مجمیجه قوشوشدقلری کورولور. آقشام، قلعه نیک سیاه دیوارلرینی
آل برهاله ایله قوشادیر. آشاغیده، سو کودلر، صاری چیچکلر و صارماشیقلر،
کوموش یاراقلی قاواقلر آراسنده بورصوق نهری بعضاً بیاض کوبوکلی
چاغلیانلر تشکیل ایدرک آقار؛ بعضاً بیتابانه بر سکون ایچنده، سو کودلرک
کولککلی آلتنده، ساحلک ینه صاری چیچکلرینی اوپه رنک یشیل چایرلرله
دوغر و سوزولور.

قرهجه حصار بوتون بو کوزه لایسکره حاکمدر. اوراده روز کار، افتاده
بر بسته کاردر. وادیلرک چیچک قوقولریله مشبوع اسن روز کار، سزه
کچمش عصرلرک مناقبئی ایکلر. او زمان، بو دیوارلر اورتاسنده باشایان،
اوراده عثمانلیانی بو یوتمک ایچون کیچهلری اویقوسز قالان، آت صیرتنده
ظفردن ظفره قوشان قهرمان عثمانک علویتی دوشونممه مک، اونک شانلی
خاطره سنی حرمتلرله سلاملاماق قابل اولماز.

احمد رفیعی

بيلدك، طابورلرمز آراسنده كونلردن بى «حرب يرلرینه بزاول وارده جفز...»
 ديهه برياريشمه در دوام ايدىيور. اينانكنز كه هر طابورك آكلانغه لايق سگزر
 اون حكايه سى، طانيتلمغه لايق سگزر اون قهرمانى واردر. بوكون عسكرمزى
 تحريك ايدن روحى، حتى الك ابي برخيال ايله تخمين ايتك ممكن دكلدر،
 سزه برر اونلرك ناموس و فضيلتى، ارلك روحنى بزه اوكره تمش اولان
 وقعه لرى آكلانسه، حيران اولورسگزر. اساساً بالفعل عسكرو اولان افراد
 آيريجه كوكلى اولمغه فرصت بولورلر. باقكنز ناصل... نجى آلايك ايكنجى
 طابورى بشنجى بولوكنده بروسه لى ادهم اسمنده بوعسكرو «قارده شم چاناق
 قلعه ده شهيد اولدى. اونك يرينه بن كيديم...» ديهه استدعا ويره رك
 طابورلردن ايكي آى اول حرکت ايتدى. عنى آلاى، عنى طابورده
 سو كودلى يوسف، آرقاداشلردن بورج آلدېنى اللى غر وشله بر كوچوك بربر
 طاقى وجوده كتيرمش، فقط داها بورجنى اوده مكه فرصت بولماشدى.
 آرقاداشى چناق قلعه يه كيدنجه، ياورجى ورمه دن برىمز تولورسه ك، ديهه
 استدعا ايتدى، آرقاداشنك آرقاسندن اوده چناق قلعه يه كيتدى. قيصر يده
 دوه لى قضاسنده، قوبجھ لى محاسندن حسين چاوش ايكي آياغى ده جيلق يارا
 اولدينى حالده، عاداتا اشكنجه چكهر ك بوتون بولورلى يورويه يورويه
 محاربه يه كيدىيور. اونى تداوى ايتدېرمك، آلقومق ايچون صرف ايتدېكمز
 غيرت هپ بوشه كيتدى. بوللرده كى غلبه لى آراسنده اوده وار، اوده
 كيدىيور...

آرا به لرمز ياواش ياواش بوكسه ان بىوقوشى طيرمانىوردى. ير، آرتق
 كورونمبور، بر قارا كلنگك صرتندن آغير آغير بيلدېزلره دوغرو چيقور
 كې ايدك. بردن بزه بولمك صولنده ايكي بويوك ايشيق پارلادى:
 آرا به جيمز، «كشان كورونبور» ديدى. بوايكي ايشيق، واريله سى ممكن
 اولمايان براوزاقلغه قونولمش كې كيدىيور، كيدىيور... بر درلو واصل

چاناق قلعه خاطر لرى

كوردر كلرمز

يايلداغى اوستنده، آرتق ماويلكنى ترك ايدن كوكلك هر طرفدن آقان
 كل رنىك صوك برايشيق ايچنده، اطرافزى برداها سيرايتدك. چاليرك ديهه
 يانارق دېكله بن بر قاچ عسكرو، آرالرنده قونوشيورلر، بى يانيق يوزينك
 اسمرلكى آراسنده، قارانلقده برشفق آغار تيسى كې آچيلان بىم بياض كنج
 ديشلر يله كولومسيوردى. قير و طبيعت چوجوقلر ينىك بولمكه سز، كوزهل،
 كونش وورمش كې بارلايان ديشلرى قدر انسانه حقيقى بر كنجلك فكري
 ويره ن هيچ برشى طانمبورم. هر طرفى سسسزلك قابلاش، اووار، بيتن
 كوك اتها حسلر يله دولمشدى. صيق صيق طانيدىق ضابطلره تصادف
 ايدىيور دق. اوردومزك، بوكون، ادراكك حوصله سنبه صيغمه سى ممكن
 اولمايان نمانانيلمار بر قهرمانلقه محاربه ايتدېكنى بزه اوكره تن حكايه لرى
 دېكلمكه باشليورز:

احتياط ضابطى كوبرىلى زاده احمد جمال بى، يولده بولمشدق. شيمدى،
 عنى آرا به ايله كشانه دوغرو ايلر يليورز. قاراكاهلره كلدېكمز، قوماندانلرى
 اركان حريبه ريشلر نى زيارت ايتدېكمز وقت، احتياط ضابطلر ينىك
 اردومز، نه ده كرلى بر يارديم كتير دكار نى، ناصل بيكيت بروح ايله محاربه
 ايتدېكر نى، او ايتجه جك شهر چوجوقلر ندى ناصل قورقو ساچان ده مير كې
 صاغلام عسكركلر چيقديغى اوزون اوزادى به ايشيده جكسگزر. بك كنج
 عسكرو آرقاداشمك ياننده قلبى بر بابا شفقتى استيلا ايتمشدى. قونوشىيور دق.

«طابورلر كزده نه لروار؟» ديهه صوردم:

— كرى قالدېغمزه شيمدى اسكيسى قدر آجيمبورم... ديدى... نجى
 آلاى (اوزون كورې - كشان) بولنى بر بورويشده آلدى. بزم... نجى
 آلاى قيصه برقوناق ورمكه مجبور اولدى. اونك ايچون بوراده كوروشه.

حسین جاوشه راست کلدک . یوزی اضطراب ایچنده، بیک آجی طوبه رق
آغیر آغیر یوریور . یانسه صوقولدیق . بن صوردم .
— آرقاداش ! ... آیقلر کدن راحتسزسک، نیچون بو حالده محاربه په
کیدییورسک ؟ ...

حسین جاوشه مراقزی تطمین ایچین قوندوره لر نی چیقاردی . بزه ،
شیشمش و صوطوبلامش ، چانلاق چانلاق یارالره اورتولو زاواللی بر آیاق
کوستردی . اوسته سیجاقدن بونالمش ، یوزی ، هنوز بیتانمش قدر ترله
ایصلاقدی . چوق متأثر اولدیق . اوکا بر سؤال داها صورددق . بو ، نه دن
بو یله اولدی ؟ . . .

حسین جاوشه ، بزه اونوتولمسی ممکن اولمایان بر جواب وردی :
— اقدم ، سالانیکده یونانلیره اسیر دوشمشدم . بزه آیقلر مزله کیرهچ
ازدیرره ، سوکرا صویه صوقارلردی . اوزمان ، انتقامی آلمنه مین ایشدم .
شیمدی یورویه مه ستم ، یولده دوشسهم ، بی بر سدیبه قویسونلر ؛ محاربه په
کده جکم ، اوراده شهید اولاجقم . بوقراری سوبله مین سسک تأثیری
کوزلرمزی یاشله دولدیردی . کوچوک یولداشمز بزی بکله بوردی . تورک
مخله سنک اورته سنده کبیر مکتب ابتدائی اسمنی وردکلری طاشدن یایش
اینی بر مکتب واردی . قایسنگ اوستنده بر بایراق صالانلییور . امتحانلر
بیتمش ، تعطیل باشلامش اولدینی ایچون ایچری به کیره مدک . یالکز ، چشمه
باشنده ، دزلی اوسته چوملمش براختیارقادرین ، دستینی دولدران کنج
قیزی بکلیه رک بزه باقیوردی . قارش دیوارک دیننده باشقه بریاشلی قادرین ،
صوکنه قدر برتک گله سوبله مکسزین ، درین بر صورتده مخزون ایکی کوزله
بزی سیر ایدیور . سوبله دکلمزنی دیکله بوردی . ده مینکی اختیار ننه ، بو
صاغلام یاییلی تورک اولرینی بر لیلرک ناصل یاقدرلرینی ، کندیلرینی شهردن
ناصل قوغدقلرینی بزه آ کلاتدی . دستینی دولدران چاتیق قاشلی کنج

اولامیوردق . اطرافنی کوره مه مک ، بلکه کوزلری اویلا یه جق شیلیری
بولاماق ، بومساقه صبرتوکه تن بر اوزایش وردی . نهایت . . . ناصل
اولدی بیلمم ، عارضه لی بولده براز داها چالقاندقن سوکرا آرتق « کلدک .. »
دیدیلر . سانکه بو یو جوزولمش ، شهر بزم یاقلاشمه منزی قبول ایشمندی .
بزی بک تمیز ، بک کوهزل برأوه مسافر ایتدیلر . قائمه مقام بک ، دیکر
مأمورلر واشراف ، بزی بک بو یوک برزا کتله آغیر لامق لطفنده بولوندیلر .
بمکدن سوکرا قائم مقام بکک ، اوزون کو بریده اولدینی کبی اینی دوشونولمش
ملی دو یغوللی بر نطقنی دیکله دک . کشان ، برتیه اوستنده ، ده کرمنلری ، یوتمه
طاشله پایلمش اولریله چوق سو یعلی ، چوق کوزله بر قصبه در . کچن محاربه نیک
ده میر و آتش قاصیر غسی بوراده اومولماز بروحشته تورکلره عائد نه وارسه
یاقوب بیقمش ؛ بو جیلغین خصومتک ائسندن نه جامع ، نه مکتب ، نه او ، نه
تجارخانه ، هیچ برشی قورتولماش ؛ عصر لرجه صوسز قالمش بر کین ، بوراده
ذوقنی چیقاره چیقاره بزم نه من وارسه خراب ایش . اوست پارجه سی
ده وریش مناره لک باشنده ، لیلکلرک کنیش کنارلی یووالری کورولور ا
اونلر ، یوقاریدن ، ترک ایدیش ، بوش بر ایلدیش محله لک خراب اولرینی ،
تنها سوقاقلرینی سیر ایده رک دور یورلر . بز ، جدا روحه بک آجی کلن
بو ویرانه لکده قضایک مکتبنی آرایوردق . کلنجک قدر رنکلی بر قیز چوجونگی
اوکزه دوشدی : « عمجه ! بن سزه مکتبی کوستره م » دیدی . آیقلر نده ایکی
نعلین ، سس ویره ویره یوریوردی . کوچوک وجودنی آرغوانی بر ائنگلک ،
دوز بیه برمتان اورتمشدی . یازمه مینسنگ آلتنده دینانک اک سو یعلی ، اک
نازک یوزلرندن بری واردی . فقط بو چوجوق مخزوندی . یانمده ، آقشام
کندیسنه تصادف ایتدی کمزدن بحث ایتدی کم احمد جمال ، معلم و حقوق شناس
صلاح الدین و رسام ابراهیم بکلر ، کوچوک ره بر منزی تعقیب ایدرک هب
برابر یوریورلر . اک او مادیقمر بر دقغه ده ، دون آقشام حکایه سنی دیکله دیکمزی

بولجی

— فیرطینه وار ...

— وارسین اولسون ، قیامتار قوبارسین ؛

سن یولکده بریویوک دیو آدیمله ایلرله .

دورما ، یورو ؛ آیاقلرک یورومکدن قوبارسین ؛

ئولوملردن قورتولونور ایلری به کیتمکله .

زیانی یوق ، سندهله ، دوش ؛ شوکییدن اوزاقلاش ؛

آتاجنک هر آدیمله فنلرکه قوش ، یاقلاش ؛

ورو ، یورو ؛ یاری یوله قالم ، هایدی ایلری !

— اوج ، چیغ اوچمش ...

— کوریبورم ، لکن بوندن نه چیقار ؛

سن یولکده بریویوک دیو آدیمله ایلرله .

دورما ، یورو ؛ انسان اوغلی ایسترایسه طاغ بیقار ؛

قایاقلر بریول اولور ، برپارچه جق امکله !

باق شو صارب ، دیک طاغ باشنه ؛ ایشته آیق ایزلری ؛

بونلر بوتون سندن اوکیه کینلری کوسته ریر ؛

پورو ، یورو ؛ آرتق یتر ، قورققلنگ الویرر ...

محمد امین : « تورک سازی »

قیز ، « زهیه کیدینیورسکنز ؛ دیهه بزه سوریبور ، وبزی عسکر صائیوردی ،
« چاناق قلعهیه » دیدیکمز وقت ، دستی بی او ،وزینه قالدیردی ، کوزلری
یاشاردی ، و برشی ده مکسزین آیرلدی کیتدی . آقشامه دوغرو ، صیرتلرنده
ده کرملرک قاناد چویردیکی کشان تپه سندن « قیصر قایا » استقامتنده یوله
چیقدیغمز وقت ، محاربهیه ، شان و شرفه کیده ن صاییمز طابورلرک حرکتی
بوللری دولدورمشدی . ده کرملرک روزکار آلدینی تپهلردن طابورلر آقپور
آقپور ، ایکی اوج دفعه قیوراندقدن سوکرا ، آشاغیده دوغرو بریوله
دوزولویوردی . کواش ، باطی یرلرینه یاقلاشمشدی . بردن بره ، اووالرک
سسسنلکی ایچنده ، دالغه دالغه یوکسه لن عمومی بر تورکودر باشلادی ؛
ئولومله بوغوشمغه کیده ن بوساییمز کنج طابورلر ، بیکلرجه کوکسندن
چیقان بر سسله ، هر طرفه دویوردجق کچی حایقیریوردی :

پادشاهه ، یوردیعه قولم

دستمه قلم ، بیلر انتقام

بز ، هنوز یاقلاشدیغمز چام اورمانلرینه دوغرو پارچه پارچه بایسیلان
بو تورکوی دیکلرک اوزاقلاشیرکن ، ییکی برهوس ، برههجان حمله سی ایله
برباشقه تورکونک طابورلردن یوکسه لدیکنی طویدق . شیمدی اولر ، هپ بردن :

« یاناغمز طلشدن اولسه ، بورغانغز یابراقدن

« وانکیه تیز بو وطندن بز بو قیزیل سانچاقدن

شرفیسنه باشلامشلردی .

آقشامک حسی ساعتده ، بو تورکو نه ددرین بر صورتده مؤتردی !..

محمد امین

پنجینچ قسَم - ۱۳

بدايع آشنا بر معمار بلاتى كتيبر، رسام فيرجه سيله، بفچوان قازمه سيله، نكيين آلتوني ايله، فقير قوللري ايله چاليشير؛ بويوك كوچوك هر كس كندى حبه تعبى اتخاف ايدور. آنجاقي بو شركت سايه سسنده بر بلده بديعه بيدانه كله بيلير .

قرون قديمده وجوده كان ابنيه مهمه نك انشا آتنده الك كبار قاديئر ييله فعلاً چالشمشار، اللرينك نزاكتى اونوته رق جسم قايلر ووارلامشاردر . شهر امانتك آرزوسيله بره كه نويس « اهرامى اعلا يديله بيليرميدى ؟ بلانا مظفريت مشهوره سنك خاطره سى اولان جنبرلى طاش، بر دائره بلديه نك همتى ايله يونانستاندن نقل اولونه بيايرميدى؟
بر بلده نك حليسات حقيقه سى ميلونلر صرفيله وجوده كلن مذهب سرايلر، شكرله قوطيلري كچي جيجيلي كوشكار، قيود معماریدن محروم جسم قوناقلر دكلدر . مملكت مزده نه چراغان قصرى، نه راغب پاشانك جاده بوستانده كي كاشانه سى، نه بهر بالاس اوتلتى «كوزل!» ديهه كوستر مه پز . ستانبولك ابنيه مليحه سى، جامعلر، سلطان احمد ثالث چشمه سى، ديكيلي طاش كي بش اون پارچه يه منحصر قالير .

كوزه لللك ركن اعظمى آهنگ تناسيدر . بو آهنگ - صنايع نفيسه يه قارشى بر تقدير متفقانه شكلنده - اولار روحلر مزده موجود اولمالي كه، بعده خارجه بحق ايدو بيلسين . دستكاه تزيين او كنده عمومك نصاب قوتى طوبلانيرسه، مر كس قسنده كي لياقت نفائس برورانه ني كندى جوارينه صرف ايدورسه، يشته او زمان بو اجزاي همتك يكونى اوله رق يا تخت تزين ايدور .

بو ظاهره واصل اولمق ايچون، انافس آتار ايله خلقك روحنى تحريك يدورك بدايعه دوغرو عمومى بر آرزوى اعتلا اوياندير ماليدر .

بر مملكتده، هر شى كي صنايع نفيسه نك ده بر دور صباوقى واردر : آتار بديعه سوقاقره بايلمه دن اول اولورده، دكانلرده، اعمالا تخانه لورده

تزيين بلده

شهر امانتى مجلس عمومى ستك تونل، فونيكولر، اوتوبوس، ترام، الكتريق كچي وسايط جدينده نقليه امتيازى طلب ايدورلر ك استعدانامه لرني تزيينات بلده . قومسيوننه حواله ايتديكنى اوقبور، ايشيديوروز . نچيا مجلس عمومى كوزهل استانبولى بونلرله مى تزيين ايتلك تصورنده در ؟ بو احتمال، بر آز بعيد اولمقايه برابر، مائل بدايع بر روحه ايراث وعشه عصيان ايتكدن كبرى قاليور . بر آلتنده قازيلش كنيش كوستبك بوللري، بر يوقوشده برى اينر ك اوتنه كي چيقه رق يكديكيرنى جر ايدن واغونلر، سفننده بر ماشه ايله الكتريق تلرینه طوتونه رق جاده لرده طولاشان تراملر ايله استانبول كي نظير سز بر بلده نك حيسات جمالى ناصل تاين اولونور ؟ اوت، شهه يوقه ايشلتمه امتيازى طلب اولونان بو وسايط نقليه، حيات حاضره احتياجاتى تهوين ايدو چك برر ورید اقتصاديدر . وقت قازاندير مق، نقد قازاندير مق صورتلر يله يك چوق فواید مدنيه تاين ايدورلر؛ فقط بونلر ك قيد تزيين ايله مناسبتي اولدينى ادعا اولوناماز . قصد منفعت كوزه لللك الك بويوك خصمى در .

اعتقاد بجه، بر شهرى ذوق سايه موافق بر صورتده تزيين ايدو بيلمك ايچون، شهر امانتك، بلديه لرك حسن نيت و نعلاتى كفايت ايتز . قلب اها ليدو سوداي نفاست اولمازسه، مجالس رسميه نك همت رسميه سندن نه بگله نير؟ بوتون سگنه بلده بر اتفاق بدايع پسندانه ايله بر بر ستار زينت اولمالي، هر كس كندى روخنده كي تلمني حسنك سوقيله كندى قرار كاهنده بر مشاطه صنعت آشنا كي چالشمالي، هر فرد كندى خانه سنه كندى خويلاي ملاحظتى چيقاروب اصمالي كه مقصد تاميله حاصل اوله بايلسين . .
كوزهل شهرلر دواثر بلديه نك صدر غيرتندن دكل، خلقك مشيمه مساعيسندن طوغاز !

زليدر: آوروپا شهرلرنده معتب بر اطراد مناظر كورولور؛ بونك استانبوله
بوذني بز آرزو دكل، منع ايمه لي بز .

بعضيلري ده، استانبول اراضيسنك عارضه لي اولماسني مانع تزبين عد
دييورلر: بوده ذوقه عائد بر غلطدر. بر شهره اينديشيلر، يوقوشلر بر نوع
نيات اعاره ايدهر، سوقاقلرك انخا آتي بلده يه بر ملاحه متحر كه ويرر؛
ينار مملكتي بيروح چولاره مخصوص دوزلكدن قورتار ير. شسطرنج
تهسي كبي مستوي بر زمين اوزرنده منظم مر بعلدن متشكل امصار
بسيمه نك مستقيم جاده لرنده، اونباشي طاقلري طرزنده يكنسق ديزيلش
مقامت خانه لرك ذوق سليمه مطابقتي مسلم دكلدر .

أولرمزه هيكلكر يايشدير ميايه جغز؛ فقط چيچكلر، باقراقر يوقتي؟
ونلر صنعت آشنايانه بر ادا ايله طاشلره اوپولنجه، بر آرايش ديده ربا
امين ايمزمي؟ بوندن باشقه، اولرمزك تقايص معماريه سني كوزهل چيچكل
سارماشيقلردن مر كب بر طبقه ذي حيات ايله ستر ايده مزمي بز؟ چيچكلر—
ولترك ديديكي كبي، — ارضك اك صافي واك لطيف اثيردر. بونلري
مبذوليت مسرقانه ايله بجزدر مزمه، ميدانلرمزه، هر طرفه فرش ايمه لي بز.
آخ، بايزيد، آياصوفيه ميدانلرينك چيلاقلغني ميني ميني طر حاره اورتمه لي بز؟
سوكر اكنيش جاده لري ايكلشر، طار سوقاقلري هيچ اولمازسه بر رصيرا
آقا جلرله دوناتمالی بز .

تزين بلده يه اهالينك تربيه ذوقيه سيلاه باشلامايدر. تاريخ صنايع نفيسه،
حكمت بدايع مكتبلره تشميل اولونمالي، اعدادي بروغرا ماريته ادخال
يديله لي؛ روحلره حب نفاست يرلشدير يله لي. حب نفاست كه علويت مليه نك
بوامل مهمه سندن يردير. تربيه ذوقيه تربيه اخلاقيه نك اك كوزهل ياردمچيسي
ولديني بوكون فلاسفه جهان تسليم ايدييور .

هنا ب شراب العبر

ياشار؛ بورلرده باشامغه باشلامق ايچونده كوكلرده دوغمش اولمايدر .
استانبوله قاج كشي وار كه بر بنا انشا اينديره چكي زمان دولكر اوسته سندن
اول بر معماره مراجعت لزومني حس ايدييور؟ مملكتمزده سلامت ذوقه
دلالت ايدهن قاج. خانه واردر؟ قاج دكان واردر كه ايجريسنده آثار نفيسه
وجوده كتيرمك ايچون صرف مساعي اولونيور؟ قاج برده اويمه، مينه،
موزاييق بايليلور؟ فوطوغرافلرك بر قاج سنه ده زنكين اولديني بومملكتده
صنايع نفيسه ماذونلري آجلقندن بحق شكايه ايجيورلري؟

دماغلرمز اسرار بدايه قارشي بو قدر بيكانه قالدنجه، اطرافزه بر محيط
جمال تا مين ايده ميه جكمزده شبه يوقدر. بر قاج سنه اول استانبوله
« آرنوو » ناميله بر مسخره لوق چيقدی، بو بهانه ايله اونده بریده گاه
(برمحلجي)، گاه بر بختونك منظره فكريه سني آكديران غريبه لر توره دي،
تربيه ذوقيه ده نه قدر كبري قلمش اولديغمزي اثبات ابتداي .

بعضيلري دييورلر كه: مادام كه هيكلنرله ميدانلرمزي طوانانه ميه جغز،
شهرمزي تربيه تشبث عقامته محكومدر . . .

بو ادعاده كي مبالغه يي محتاج اثبات كورميورم. وجدانمزده آرزوي
نفاست جولانه باشلانجه، اولرده بالقونلر، بجزرلر، قابيلر، دمير پارمقللر،
طوقاقلر بيك شكل نظر نواز آلير؛ چشمه لر، ساعت قه لري، فنار
ستونلري صنعت سايه سنده مملكتمزك برر پيرايه شاعرانه سي اولور .

كوزللك محدود ومعين قواعد داخلمده مجبوس دكلدر. بر بلده
كوزللكمك ايچون مطلقا بارس كبي بر شهر ي مشق انخا ايمه سي لازم كلز .
حتي ذوق سليم، منظره خصوصيه نك محافظه سني امر ايدهر. « سارا برناره »
استانبولي صوك زيارتنده، محررين ممتازه مزدن برينه: « مملكتكزي تميزله يكلز،
سوسله يكلز . . . فقط صاقين آوروپا شهرلرينه چويرمه يكلز، لطافت اصليه سته
حرمت ايديكلز! » ديجه مشعي ايدي؟ صنايع نفيسه نك هر شعبه سنده اظهار
لياقت ايدهن او بو بوك قادينك بو سوزلرنده، بزه بر قيمتدار درس ذوق

بوايللرده هر حضار، هر طاش ستون، هر تر به
بكا طونجبدن روحلرك تاريخي نقل ايدهر ؛
بويورتلرده هر ديوار . هر يوصونلي خرابه :
« بزده ياتان قرق چشيد مدنيت سزلك ! » دير .

و اونلري سويلر كه ، يدي كوكدن حايقران
آسكي روما قارتالي سزارلك عصرندن
داما شانلي دورلر بوتون بنده اويانير ؛
كوزلرمده بش بيك بيل ديريلهرك جانلانير .
بن اوزمان اوكدده
قورولاجق دولتلر ، آلتون تختلر كورورم ؛
وايمانلي كوكسمده
تورك روحي بولارق ايلري يه يورورم .

روز كار ، تپي ، فيرطينا .. برشي نجي رام ايتمز ؛
كوكلر ، يرلر آچيلسه . .
اوز مه طوفانلر ، يانار طاغلر صاچيلسه
بنم اركك كورودمك برقياني تيرتيرمز .

بن اديم كه قانيله او ووندوكم آجدادم
تيرتيرتيجي شيلره هيچ بركون دز چوكمه مش ؛
اونه قودوز جاناور ، نه شيمشكلي بيلدريم ،

آج باغركي ، بز كلرك

بوكون يكي تاريخك باشلاديني بركوندر ؛
آجدبغمز بايراكلر
او جاناور روسلره محكوم اولان طويراكلر ،
ظلم آلتنده اينكله بن اسير توركلر ايچوندر .
بزده زندان وزنجير ياراتمايان تاكرينك
خلاص ايچون دنيايه كونده رديكي ارلرز ؛
شرقه بوبوك بردور حاضرلايان يارينك
روؤياسنه جان ويرمك يميني ايده تز ! ..
بن برقارا ساعتده تسليل آراركن ،
بگا اصيل عرفك دستاني سويله بن
عزبز كوچكي ، قلبمك تللرينه طوقوندي ؛
بنم جوراق روچه برمقدس عشق صوندي .
وديدي كه : « توركلكلك
ايلك بشيكي ، وطني شوصاف افقك آلتنده .
سنگ غريب كولكلنك
اوزلهديكي جنتلر بو طاغلرك آردنده ! »
آه بو يرلر .. بگا برمعبد قدر اولودر ؛
بورده هر طاغ تپه سي ،
هر قارانلق اوچوروم ، هر لوش قايا كولكه سي
عكسلري صوصامان سسلر ايله طولودر .

سنک بگا هر تور كوڻ
بيك اور شيلم قېزىنك نغمه سندن كوزه لدره
بريابانى سنبلك
طاووسلرڻ اوجدوغى االى هنده بدلدرد .

اى قافقاسك طوغويه قاناد آچان روزكارى !
اى اوبالى چوللره ،
ماوى بوزلى طاغله ، اوپور صولى كوللره
بولوتلك اوستدن اوچان طورنا قوشلرى !

سز لر اولوم كللىرى بيتن توران ايلينه ،
ايرماقلىرى قان اولان طوپراقله كيدىكنز ؛
بويوندوروق آلتنده اولتلك نسلنه ،
اويارالى قىلبره بزدن سلام ايدىكنز .

ديكىزكه ، او ياسلى تازه دوواق كاينلر ،
خينچقيريقلى تينلر فريادلرى كسىنلر ؛
پيرانغالى محبوسلر ، صولغون بوزلى سوركونلر
بويوك كونك براولمز اميديله كوسونلر .

ويردكارى قربانلر
تا كرىمك صرحت ده كىزى جوشدوردى ؛
ايتدكلرى فغانلر
بىزى اسير تورانى قورتارمغه قوشدوردى !

نه قاصيرغا اوڭنده قورقو ياشى دوكمه مش .
اونك اوسى تا كرىسى حيات ورن كوشمش ؛
قارا كولچه ده ميرى سلاح ياپان آشمش ؛
قهرمانجه ماصالدر نقل ايهين ايرماقش ؛
اولو تا كرى طاغنى باربلدانان طوبراقش .

بىم داخى طايدىم
هپ بونلرى وار ايدن ، نى بتورك يارادان !
قولغى ياپدىم
شو آتلى باغرمه بربولاددن قلب قويان !..

كرچكدركه دنيا ده كوزل ، بارلاق چوق شيلر ؛
شان وشرف سوداى ،
زنكبن اولق ديلهكى ، بخنى بارلق رۇياسى
خولتارنوران كنجلكك چهره سنه كولومسر .

يشيل ، زمره يورتلرده جفت اولارق طولاشمق
سوكيللر ايچندن آريلامق ابيدر ؛
بال قوقولى رلرده كل بوزلرله قوقلاشمق
آجى اولان حياتك اڭ طاتلى برشييدر .

فقط اى سن ، روحك آرادىنى وطن !
بيلدىلر بگا بر آنا كى باقاتم !..
سن آصىلى باغچلر سلطانتدن دلبرسك ؛
كيكلكر سودىكى ايللر كى بربرسك .

سیاحت خاطرہ لری

فینلینڈیا

دنیائے ک مرقی مملکتوں میں: فینلینڈیا، بورادہ او قویوب یازمق
 بیلیمین قالمشدر . بوکا بر آزدہ لو تہ رین مذہبک ہمتی طوقو نمش دیورلر .
 لو تہ رین واعظلری . بالذات عبارات دعائیہ بی او قومایانلری قومونیون دیدکری
 مراسمہ قبول ایتمورلر . آنک ایچون ہر کس قرائتہ راغب اولور . خوش ،
 لطیف ، ظریف بر مملکت! میدانلر ، سوقاقلر ، لیمانلر او قدر تمیزکہ ، انسان
 کندیسنی بر صالوندہ ظن ایدیور . آسایش بر کمال . خرسزلق یوق . فحشیات
 بیله چوق دکل . خستہ لوقدہ پک او قدر میذول دکلش . بو غریب دیارده
 بیگ قدر کول ، بر او قدرده آدا وار . طاشلمی پک چوق . اورمانلری ،
 صولری آاز دکل . فقط اصل نظر دقتی جلب ایدہن معارف . سو یہ علمیه
 او قدر ایلرلہ مش کہ کورولنیسز ، باطیر دیسز ، پارلامنتویہ قادین اعضا آملش .
 بو عالمده ہر کس ایشی بیلور . ہر کس منافع عمومیہ چالیشور . اسوج
 و روس رقابتی آراسندہ واقعا بو مملکت موجودیت خارجیہ سنی محافظہ
 ایدہ میوب بر قاج معاہدہ نتیجہ سی «فینلینڈیا بو یوک دو قہ لہی» عنوانیہ روسیہ
 التحاق ایتمش ایسہدہ ، معارف ایلہ ، ترقیات ایلہ ینہ موجودیت ملیہ سنی ،
 مختاریت داخلیہ سنی محافظہ ایدہ بیلمشدر . سیاستندہ ، خصوصیلہ ادارہ
 داخلیہ سندہ بو قدر درشت اولان روسیہ ، بو مختاریتہ پک او قدر مداخلہ ایدہ میور .
 «ایکنجی الکساندر» وقتیلہ بورادہ خلی حرمت کورمش ، فقط شیخدیگی چار
 عینی توجہی احراز ایدہ مامش . فی الواقع ، ویریلن امتیازات متنوعہ دن ، چارلرک
 حین جلوسندہ ایتدکری یمیلردن صرف نظر ، روسیہ سرآمدانی یا واش یا واش
 فینلینڈیا نیک استقلال داخلیہ سنی اورتہ دن قالدیرمق ایستورلر . قطعی ، جدی
 بر حلول پولتیقہ سی اختیار ایدیشدر . مرکز ادارہ اولان «ہلسینگفورس»
 قصبہ سنک بوتون نفوسی یوز یکرمی بیگ اولدینی حالده ، شہردہ بر او قدرده

بیلینلر کہ ، شو قومشو ، قارداش اولان طور اقدہ

آماس تاجلی سلطانندن

یکرمی اولی کویدہ کی رنجبرہ دک ، ہر انسان
 اونلر ایچون آک درین محبتلر طویعقدہ .

باقک سزہ بر چوجوق ، بلب سسلی دبیله
 اونلر ایچون اختلال شعرلری او قویور ؛
 باقک سزہ بر کنج قیزہ صوم کوموشدن آیلہ
 اونلر ایچون حریت بایراغنی طوقویور .

اوت ، آرتیق قورتولوش زمانلری یاقیندر ؛
 یارین ینہ سلطنت بو قہرمان عرفکدر .
 بو آریباز تورکلکک پاشادینی ہر بوجاق
 یتیش ایکی اولوسہ بر حروطن اولہ جق ؛
 ینہ آتون سرایلر ،

مدرسہلر ، جامعہلر شرقہ شرف ویرہ جک ؛
 ینہ شانلی آلایلر ،

دبہلر ، شرفلر اوردہ حکم سورہ جک .

محمد امین

ويرهن يوق . تصلف ، كوسترش ، ره قلام يوق . تربيه بدنيه به بك چوق
اهتمام ايديلور . دارالفنون منتظم و پارلاق . بوديارده اكثر تب مليتي فينلردر ؛
اقليت مليتي ايسه اسوه جليلردر . هرايكي ملتك لساني ده مستعملدر . وقتيله
اسوه چ لساني صفت رسميه يي حائر ايكن ، شيمدي آنك مقامنه و بحق فين
لساني قائم اولمشدر . روسجه بر آرز زورايه ايشه مداخله ايجمك ايستيور .
مثلا ، يول و جاده اسملري اسوه چ ، فين و روسجه يازيلشدر .

عدد نفوسجه دائمارقه و نوروه چدن آشاني اولمايان بوملك مکتبلي ،
موزهلري ، مطبوعاتي و خصوصيه ادبياتي ، بحق افتخارلريني موجب اولاجق
بردرجه ددر ؛ فقط روسيه حلول و نفوذ صلح پروانه سنده ثبات ايديه بيله چك
ايسه بو ملت فاضله به جدا آجنيير . معارف و تربيه خصوصنده آلمانيك ،
انكلتره تك ، فرانسه تك فوقنده اولان بوملتي ، كوكل ، روس قازاقلرينك زبوني ،
محكومى كورمك ايسه مزدي . فينلانديا استتلاله جدا لايقدر . اكر بو
مواقع و خصوصيه سويا بورغ آدالري روسيه به لازم ايسه ، بونك ايجون بويه
متكامل برملتك استقلال داخلسته طوقومق جدا كناهدر . مادامكه بوتون
روسلرك ايمراطوري بورانكده بويوك دوقه سيدر ، اولالده خارجه قارشى
بومواقع كنديسنك ديمكدر . عجا نه دن قورقوليور كه روسلاشديمق بوليتيقه
سنه بو قدر كرمي و يريلور ؟

مملكيت خيلى واسع و بك مهم آدالري ، كوللري ، اوزون ساحللى احتوا
ابتديكندن استقبالده جدا داهاي زياده ايلرايه بيلير . مكر كه روسيه اولانجه
قوتيله بوزاواللي ملتك اوزرينه چوكوب يوز بيكلر جه قازاغى مملكته سورمسون
واراضى يي استملاك ايجسون .

استقبالده روسيه و آلمانيا چاريدشه چق اولورسه ، الك بويوك محاربات فينلانديا
ساحلنده اولاجقدر . بويه براجمالده اسوه چ دولتي طبيعتيله آلمانيك ظهيري
اولاجفندن ، فينلانديانك طالبي آتيد . بلكه تحول ايديه بيلير . اسوه جليلر بو
مملكتي بريبانجى كوز ايله كورمبورلر . ذاتا اسوه چ و فين عرق و عنصرلري

روس عسكرى واردر . بوتون فينلاندياده بو آنده درت يوز بيكي متجاوز
روس عسكرى آرامسازدر . چوشيا محاربه سنك بقية السيو في تك توك
طوريديو و قرووا زورلر هر وقت بوراده طوريبور . بوكون برعيد مخصوص .
دونما طونانمش ، طوبلر آتيلور . ههلسينغفورس شهري بر ايكي كول و بر
چوق آداه مالكددر . بونلرك سويا بورغ دنين كومه سنى استحكاملر اشغال
ايديبور . بوراده ، بوقلمه لره بالطق جبل الطارقى ديرلرايمش . ههلسينغفورس ،
قرونشاد ايله سن پترسبورغك چاناق قلعه سى مثابه سنده در . روسلر بوراده
براينكي بويوك و منتظم كليساده يابد بر مشلر . حاصلى صور متنوعه ايله كندبلريني
كوستريورلر .

فين ملتي تورك عنصر نندن در . تورك قبائلندن برى ماورا الهردن چيقوب
ملك رومه كلديكي كهي ، بر طاقلري ده ولغايه ، شمديكي فينلاندياه لكشدر .
بناء عليه فينلر بزم اوز عمجه زاده لر مزدر . لسانلري آروبا لسانلرينه
بكره مز . بالعكس توركيه ايله مشابهت كليه سى واردر . شمالك بوانوتولمش ،
اوزاق خطه سنى ، ديمك اوليور كه تورك عقل و سهي احيا و اعمار ايجمشدر .
وطن اصليندن چيقوب اون بيكلر جه كيلومتر و اوتده اورتلغه حاكم اولمق ،
قوى الشكيمه دولتلر ، حكومتلر قورمق ، الحق ، بو عرقك كاريدر .

روسلره نسبتله فينلانديا ليلرك ترقيسى محير العقولدر . بو ترقي سطحى ،
چملى ، صنعى دكدر . اهانينك كرك مادى ، كرك معنوى سويه سى بك بويوك
اولديغندن بو كون فينلانديا مهم بر اثر تكامل ابراز ايديبور . يايجيا روسيه نك
تحت تابعيتده بولونميو بده خارجا بوتون بوتون ، داخل داهاي زياده حراولسه
ايدى ، بوملت داهايه قدر ترقي ايدهردى ؟ . .

بوديقه ده بولونديغيم ههلسينغفورس شهرنده فوق العاده بر راحت ، بر
سكون ، حتى بر بختيارلق حس اولونبور . بائجهلر فرحزرا . مناظر يك دلنشين .
ليانك ايجنده ، طيشنده بر چوق آداجقلر وار . شهرك ايجنده كوچوك
كوچوك توللر وار . خلق تربيه لى و اصلا فقير دكل . بوراده آلايشه اهميت

غرب ادبياتي غونہ لری

مکتبہ عورت

نیزہ ہر سہ نیک موسم خزانہ سحاب بی قرار ایلمالی آسانک، اشجار لڑہ دار اوزرنده صارامقده بولونان اوراقلک بکا نملر تخطر ایتدیردیکنی سویلیه جکم . تشرین اولک ایلمک کونلرنده - که یاراقلرک برر برر استاتورلرک بیاض اوموزلری اوزرنده سقوط ایتمکده اولانسندن دولای حزین فقط هر وقتدن زیاده کوزملدر - لوکسمبورگدن کچدیکم زمان نملر کورمکده اولدیغمی سویلیه جکم .

بو بانچهده کوردیکم بر کوچوک انساندرکه اللری جیلرنده ، چانطه سی آرقه سنده . سرچه کبی صیچرایه رق مکتبه کیدیور . اونی یالکز نیم مفکره م کوریور ؛ چونکه او کوچوک انسان بر خیالدر ، یکریمی بش سنه اولکی موجودیتک خیالدر .

بو چوجوغه نفسمه بر انجذاب حس ایده رم . شو عالمده بولوندینی زمان نظرمدده اوقدر اهمیت یوق ایدی . لکن شیمدی - که آرتق موجود دکلدر - اونی چوق سوهرم .

بک خفیف المزاج ایدی ، فقط قلبی فنا دکل ایدی . شو حقی اعتراف ایتلیم ، هیچ برقسا خاطره بر اقامشدر . شیمدی اونک عدم وجودندن متأثر اولمقلم ، خیالده اونی کورمککم ، اونک یادله مفکره مده بر محظوظیت بولمقلم بک طبیعیدر .

یکریمی بش سنه وارکه ، دیدیکم موسمه ، صنفنده بولونتی ایچون ساعت

بربرینه بک چوق قارشمشدر . بوراسی بر ایکنجی اسوه چدر . تاریخ ، اسوه چیلیرک قلبنده روسلر علینه انطفا نابذیر حسلر بر اقمشدر . اسوه چ دولتی - که اون ایکنجی شارل ایله (بزم معهود تیمور باش) اوج بالای شوکتہ چیمش ایدی - دولت معظمه لقی موقعندن جیقاران و اوچنجی صنفندن بر دولت درکسنه تزیل ایدهن روسیه در . روسیه فینلانڈیانی و شمندیکی سن پترسبورغ شهرینک منی بولوندینی برلری اسوه چیلیرک التدن آلمق صورتیله بوموقع شان و شرفه ارتقا اییدی .

روسیه نیک جنوبنده بزرکندیسنک مظلومی ز . شاینده اسوه چیلیر و فینلر ایسه بزم موقعم زده بولونیور . آلمانلره کلنجه ، بالطق ایالاتندن دولای آنلر روسیه یه قارشى قلباً بی طرف قالمازلر . بناءً علیه کاغد اوزرنده اولماسه ده آلمان - اسوه چ اتفاقی طبیعیدر . و بو اتفاق ، ظن ایده رم که ، عهد قریبده فینلانڈیایه تعلق ایده چکدر . آلمانلر ، لهلر ، فینلر ، تورکلر ، اسوه چیلیر روسیه نیک قارشیسنده عینی وضعیتده بولنیورلر . بونلرک جمله سی روسیه ایچون بر ظہیر و نصیر اوردوسی تشکیل ایتمز . بناءً علیه ، روسیه سیاست حاضرہ و مستقبلہ سنده ، بونلرہ خلاف فکر اولمق صورتیله محافظه موجودیتہ ساعی اولاجقدر و اولیور .

بو کشمکشده اک زیادہ ضرر کورہن زاواللی اهللر در . آنلردن سوکرا بیچارہ فینلر کایر . اسوه چیلیر و تورکلرک موقعی ایسه هر حالده آنلردن اییدر . تجارتده ، صنایعده ، معارفده ، طرز معیشتده بو قدر ایلری یه کیدن فینلرک ، هر خصوصده کندیلرنندن بک کری اولان موسقوفلرک زبون و محکومی اولماسی - دوعروسی - قلبی صیتیور ،

بوملتک هریشی وار . سی و عملی ، عقل و نقدی ، عنفات مهمه سی ایله فینلانڈیا ماتن هر نه درلو ترقی ایتک لازم ایسه ایتمش . یالکز برا کسیکی وار : ملی بایرانی . فینلانڈیایه یالکز فضله ، لزومسز و مضر برشی وار : روس بایرانی .

مہرل نوری

یاد روزمی چو خانالم

۱

بیلزمیسک ، هر بردوغان اویله اوزون یاشاماز ،
چو چوققلغک حتی شودار سینورینی آشاماز ،
ا کر بویله اولماسهیدی ، برچوق مزار اولمازدی ؛
قارا طور اراق بونجه کوجوک کیمکله دولمازدی !..

اوت ، حیات بر ایجه جک کورپه فدان گیدر .
اونی صیجاق ، صوغوق ، روزکار ، یاقار قیرار ، ده ویرر .
آه نه موطلو اونره که اولو آخاج اولورلر ؛
یش ویرن دالرنده برچوق قوشلر بولورلر .

مادام که هر طوغانه اوزون عمر سورمک یوق ،
مادام که حیات ایچون هر طرفده دوشمش چوق ؛
نه یاپالم بوکا قارشی ، ناصل بر ایش طوتالم ؟..

چیچکلردن ، بوجکلردن برر اورنک آلهلم
یاورومزی چو خانالم ، هر یره کوک سالهلم .
بویله لسکه بر زیانه قارشی ایکی آرتالم !..

۲

— دوغورماسین !

— سبب نه که دوغورماسین برقادین ؟

یاسن هر بیل آغاچلرک یمشنی ایسترن ،
بر اینکلک یاوروسنه خدمتجیلک ایدرکن ،

سگزدن اول بوناغچیدن کیوردی . یک نشه دار دکل ایدی . چونکه مکتبه
عودت وقتی ایدی .

مع هذا کتابلری آرقه سنده ، طوپاچی جینده ، قالدیرمدن کیدیوردی .
نه قدر سوبلیه جک ، ایشیدیله جک شیلری وار ایدی .

« لا بوریهت » که « نعل » اورماننده آوه چیقمش اولدیغنی اوکوره تمک
لازم گلزمیدی ؟

کندیسنک ده « اوورن » طاغرلنده اته بینمش اولدیغنی اوکا طویورمق
اقتضا ایتمزمیدی ؟ بویله برشی یایلیر ایسه صافلامق ایچون دکدر یا !
هم آرقادا شلرله تکرار بولوشمق نه قدر طاتلیدر ...

ایشه صباحک سرین هواسنده لوکسه بورغدن بو صورته کیوردی .
او وقت اونک هپ کوردکلرینی بوکون بن کوربیورم : بینه اوکوک ، بینه
اویر ، یانکنز او یوق .

بونک ایچوندرکه ، اختیار لاقجه ، مکتبه عودت زمانی بیش نظر مده قیمتی
داها زیاده آرتیرر .

آنا نول فرانس « اقتطاندن »

عثمانی نوزکارنده مہات صنعت

بر جدال دائمی ایله باشلایان و بتمک توکنمک بیلیمهین غوائل
خارجیه آراسنده بیله، عثمانی تورکری تریسه فکریه لرینی ، وتعلمین ذوق
بدیعه پروریلرینی اونوتاماشلر . قوجه سلطان خداو . کار بر طرفدن آوروپا
اهل صلیبنه قارشى تدارکاتده بولونمق مجبوریتى حس ایدرکن، دیگر طرفدن،
مملکتنده یگی برصنعت اویاندیرمق ایچون، دهسای صنعتکارینسی الیشیده رک
تقدیر ایتدیکی معمار « خرستو دولو » بی دعوت ایدیور « بیزانسک تأثیر
حاکمیتدن قورتولوب باشلی باشه بر شکل مخصوص آنجهیه قدر بوتون
انشا آته نمونه اوله جق « چکرکه » ده کی جامعنی تنظیم ایتدیریور .
بوموقیتندن صد کرا، مغرور دشمنلریله بوی اولچوشمک ایچون قوصوهیه
قدر اوردولریله کیده رک مظفر و مملکتینک سلامت وسعادتندن امین اوله رق
شهند اولمشدی . براقدینی اثر ، سوگردن انشا ایدیلن جامعله نمونه آنخاز
اولونیور ؟ فقط هر دفعه سنده داها زیاده اصلاح ایدیلرک بالا خره عثمانی
مسلك معمارینسک استقلالى اساسلرینی حاضرلیور . بیلدیرم جامعنه آتیلان
ایلك خطوه اوزرینه یگی بر تجربهیه ابتدار ایدیلیور ؟ آریجه جامع کبیر
وجوده کتیریلیور ؟ متعرضلرینک پای احتراصندن قورتولان مملکت ایلك
شاه اثرینده سرعتله میدانه قویور . « یشیل جامع وتربه » دوکیلن قانلرک
خاطره مظفریتنی تتویج ایدیور ؛ حیات عثمانیهیه یگی ، فقط پک قوتلی
وعلوی بر جان کلدیکنی کوستریور .

بو آنه کلنجهیه قدر طفولیت دورینی کچیره ن صنعت، آرتق کندیسنه
برطرز مخصوص آیریور . دور اقبالزده، یار واغیاری تقدیرلره ، حیرتله
مجبور ایده چک بونجه آبدات معظمه وجوده کتیریلیور . وهرمسلك اربابی
آریلرک کندی صنعتنده خارقه لر کوستریور .

چلبی سلطان محمد جامعنده کی چیلیری وجوده کتیره ن « تبریز »

نه دن سندن توره یه چک انسانلره دشمنسک ؟

— آج قالیرلر !..

— صوص سوله مه ، بوسوز کفر دیمکدر .
شو طوپراقده همیزی بسلیه چک شیلر وار ؟
یر آلتنده صولیمانلر بیله رزق بولورلر ؟
بیلمز میسک ، دیش یارانان اکینی ده یشرتیر ؟..

براق براق ، « دوغورماهین » دیمه صاقین ، وار اوره ؟
چوجوقلرک طورونلرک صیغما سینلر بو یره ؟
چیلاق داغلر هب اونلرک اللریله شن اولسون .

خزینیه یه اک چوق سنک خرمنلرک باج ورسین ؟
هرکس سنک اوجاغکی غریبلره کوسترسین ؟
پوره ککه اوقونوقلو صوفرالرله ذوق دولسون !..

محمد امین

واودورک فریدی مصرلی « حسن » - که استاد نامنه الحق شایسته اولدینی ایچون اولهجه توسیم ایدیلیدی - کندیلرینه خیرالخلفلر براقشلدی ؛ حیدر پاشالی « ابراهیم چلبی » ، غلطلی « ممی شاه - محمد چلبی » بونلرک ال ایلری کلنلری ایدی .

مصور یکانه دوران « عثمان اوسته » ، وقائن برادری « مصور علی » وشا کردی « محمد بک » ، ۹۸۰ تاریخنده ارتحال ایدن وسلطان سلیم ثانی مصور ومصاحبی اولان رسام « نکاری » فوق العاده تجدد لر ، ترقیلر وجوده کتیر مشاردی . داهای صوگرا کوبریلیر دورنده اولک آلان « قره جمعفرلر ، صراحی مصطفیلر » صنعت ترسیمده کی ذوق عثمانینک شاهدین اولینی ایدیلر .

احمد ثالث دورنده استانبولده بولونان وشرق رسامی عنوانیه اشتهار ایدن « وان مور » لردن « لیوتار » لردن جدی بر صورتده استفاده ، غوائل داخلیه وخارجیه نیک ، علم ، فن و صنعت ، اوزرنده کی تأثیری مانع اولمش ایدی . هان بر بوجوق عصر دنبری سونن ذوق صنعتک یارم عصر دنبری تکرار واساسلی بر صورتده او یانمغه باشلادینی کان ممنونیتله کوریلورکه ، بوده سلامت استقبال ایچون براءت استهلالدر . آنجاق بوکون ، اوکمزده ، اقتدا ایده چک بر غرب عرفان صنعتی وار ؛ اونو اونوتمایلم ؛ و بلدکه اونو کندی ذوق ملیزمه توفیق ایده رک ، یوقاریده کمال حرمتله اسملری یاد ایتدی کمز استادان کی ، ملی دوینغولر بیزله مکتسباتمیزی میدان قویلم .

زیرا ، هر ملت یالکیز طویبیله ، توفکیله ، حتی ساخته مقلد لکیله ده گل ، آنجاق صنعتکارلریله یاشار ...

کاشیچیلرینک ، وداها صوگرا سلیم اولک ایران فتوحاتندن برلکده کتیردیکی استادانک یتشدیر دکاری صنعتکارلر ، چینی جیلکده عربلری ، ایرانیسارلی ، حتی سلجوقیلری بک کریده براقفور . دستم پاشا ، شهید محمد پاشا جامعلریله شهزاده خسرو پاشا تر بهلری کی دور اعتلاده وجوده کتیریلن بو آثار نفیسه ده کی چینیلری ترسیم و اعمال ایدیورلر . بر طرفندن ده ، یازیلری بوکی مقامات عالییه وضع ایدیه چک خطاطلر یتشیلور . سلطان یازید عصرینک فریدی « شیخ حمدالله » مسلکنده کوستردیکی قدرت ، آچدیکی یی چینیله هم زمانی بولونان اساتید سبعة رومدن عبده امامی ، جلال امامی ، قره حصارلی مولانا احمد ، جمال خلیفه کی مشاهیر آراسنده شیخ الخطاطین عنواتی بحق احراز ایدیور . بو ذوات بر جوق شا کردلر ، شا کردلر کی یتشدیر بیور ، و عثمانیلرده اک فیضلی شعبه صنعت بر اولیور . منتسبینی یوما فیوما ترقی ایده رک صوک زمانلرده بکده مظهر التفات و رغبت اولامایان مسلکارنده ، بوتون عالم عثمانی کی بحق افتخارلره مستحق ایده چک بدیهلر وجوده کتیر بیورلر .

دیگر طرفدن سلطان قانچ رسمنی یابدیر رمق اوزره وندیکن رسام • بللی نی ، بی جلب ایدیور ؛ بو ذاتک شرقده تولید ایتدیکی ذوق مصورانینی او عصرده استانبوله کتیرتیلن رسام « ورونه ماته اودوپاستی » تشدید ایدیور . . صوگرا « ماستوری پاولی » ، مصور « سنان بیک » کی صنعتکارلر یتشدیر بیورکه ، بولکده بورسه لی طلبه سی « شبلی زاده احمد بک » نقاشلرده عثمانیلره مخصوص طرزلی لزومی قدر جانلاندر بیور . حضرت « یاوز » « رئیس حیدر » ، یابدیردینی رسمیه مصور مشارالیه ک قدرنی اعلا ایدیور . و حلبدن کتیردیکی ناقشلرک سرافرازی « ابن حسین تاج الدین کره بک » و « احمد اوسته » بر طاقم صنعتکاران یتشدیر مرکه موفق اولیورلرکه ، قانونی دورینک مشهور مصورلری « نالی » و « قیجی محمود » لر

عقلى بابا

ناحيەنىڭ ابلرى كلنلردن عبدالكريم آغا عقلى باشندە بر آدمى .
تارلارلى ھې كوزەل ا كيلمش ، حيوانلرى ائى بىلىنمش ، ئويناڭ اوكى
ھروقت تىز ايدى . اوندىن چوقلرى عقل دانىشىردى . دانىشمايانڭ بىلە بر
قصورنى كورورسە يوزىنە سويلر ، ھمدە نصيحت ويرير ايدى . بر كون ،
بايرامە برھفتە قالە ، اوغلى ھاشىمى برابرلەرق ناھىدەن اللى ساعت اوزاقدە كى
قصبە يە كوتوردى . كريم آغانڭ آرزوسى ھم قصبەدن اوتە برى ساتين آلق ،
ھمدە ھاشمە اورايى كوسترمكدى . چونكە ھاشم اون ياشنە كلش ، داھا
قصبە يى كورمەمشدى . بوسنە ناھىدە كى ابتدائى مکتىبدن قصبەدە كى رشديە يە
كېرە چكدى . قصبەدە كى دايسنىڭ ئوئندە قالارق مکتىبىدە اوقوبە چكدى .

بابا اوغل كندىلرېنىڭ يولغە سەنە بىنەرك شەرە ايندىلر . چارشى بازارڭ
غلبە لگى ھاشمڭ خوشنە كىندى . يە بابا اوغل بوپوك جامعدە اوكلە نمازنى
قىلدقۇدن سوكرام ، چارشى بويندە كزمگە باشلايدىلر . كريم آغانى بعض طائىيانلر
بوپورڭ ايندىلر ، بر قەھومدە اوطوردىلر . ھاشم كلەنى كچەنى سېز ايتمگە
دالمشدى . براز سوكرام دايسى تازلاسندىن كلدى . بولوشدىلر ، ئوۋە كىدەرك
برازراحت ايندكۇدن سوكرام يە چارشى يە چىقىدىلر . اينكىندى اوستى اولمشدى .
حكومتڭ مأمورلرى ، كاتىبلرى ، ھې سوقاغە چىقمش اولدقلرندىن جادەدە
داھاچوق كلەن كىدن واردى . بر طاقم چوققلردە مکتىبدن داغىلدورلردى .
ايچلرندە اوستى باشى اسكى فقيرلرى چوقدى . ھاشم بونلر ھېسنە برر برر
باقىوردى . مأمور افنديلردن بر قاچ كىشى داھا كچىدىلر . بونلر باشقەلرېنە
بىكزە ميوردى . اوست باشلرى تىز و آلافرانغە ايدى . ھاشم دايانامادى ،
باباسنە سوردى : « بابا ، باق بو بىگلرە . بونلر كىمدر ؟ » دېدى .

كريم آغا كولهرك سوردى :

— دە ميندىنرى كلوب كچىلرى صورمادك دە بونلرى نەدىن صورپورسك ؟

تورك قىزى بوينى زىنجىردە كورمىز .
دوشانڭ آللى بوردىڭ باشنە
بلالر ئورەركن تىننە ئورمىز ؟
بىكزە تىز كىندى مزار طاشنە .
ماضى يە باقسەڭ آ : توركڭ قادىنى
قالماش ارككۇدن بر آدمى كرى .
قاندن قىزىل ارلىش اق بىلگلىرى .
تارىخە قىلىچلە يازمىش آدىنى !
دامارمىدە كى قان اونلرڭ قانى ،
روحىدە اونلرڭ بوپوك ايمانى ،
بندە بوپويورم ، حاضر اول ، دوشان ،
بر كون يىنە بورور اطرافى دومان ...
سلاحم بورد عشقى ، قورشونم مرام ،
بىكلە دېگم يازىن ، قىصمى انتقام ! ...

مېرل ساھر

— نچون اوبله بابا ؟

— نچون اوله جق، بيلمه ديگنندن! عقانجه سانيركه اوكاغدى يازديمي، باباجغني ياپدى. اونك اوست طرفنده كي بويوكي ده كاغدى يازديرمي، ايش اولدى يتدى. داها اوندن اولكي ده كاغدى حواله ايتديمي هر شي يرني بولدى. كاغد كتيير، كاغد كوتور ..

هاشم دوشوندى. باباسنگ سوزلرندن هيچ خوشلانمادي. هله او مأموراني فنا كوروشى كيفى قاچيردى. هاشم بونلرك حالي بگه نمش ايدي. كريم آغا اولكي سوزلريه هپ عقلنده كيلرى سويله مەمش اولمالي كه، براز صوصدقن صوكرا، ينه باشلادى :

— چفته، ا كينه، تجارته باق. صنعته باق! ابي چاليش، انصافمز مادرا بازك ائنه دوشمه؛ حسابكي بيل. ايشكي دوشونلرك گور. اوغلم سكا شيمدى بر حساب ياپيم، باقلم نديرسك؟ حسابي بلدكه ابي آكللا ياميه جقسك، داها كوچوكسك. فقط آكللا ديفك قدر. ايشته اوغلم، دهمين بورادن كچن ايبي افدينك بري بورانك طاو مأموريدر. آيلني سگن يوز غروشدرد. آيده يتمش غروش او كراسته، آلمش غروش بر خدمتجي به ويرر. ايبي يوز غروشلق يلك بير. چولوق چوجوغى وار. ايشته آبلغك نەسى قالدى؟ مملكت بهالى اولدى، آبلق ينه او. بوندن بگرمي سته اول ات ا كك چوق اوجوزدى. شيمدى ايبي قاتنه چيقدى. باق بو آدامك سنده ائنه گچن يوز آلتونك حالته؛ شيمدى بزم حسابمزي ياپلم: بزم اون صابان اورتاخيمز وار، هر بري بشر ليرادن اللى ايدر. كنديمزده بش صابانلق ا كرز، بده اللى ليرا، ايتدى يوز. ده گرمندن سنده بگرمي، قوزى، ياغ، پنيردن اوتوز، بوستاندن اون ليرا آلبورز، هيسي ايتدى يوز آلمش. توتوندن بگرمي، بلدكه اوتوز آبرسه ق يوزسكان، يوزدوقسان ايدر. بوپازدن ايشجي آيلني، چوبان، صيغير تماچ فلان ايچون دوقسانى كيدبور. بزه قالدى سنگ مأمور

— بونلر كوزهل كينميش بگلر، بويوك آداملر!

— اوبله سانيرسك اوغلم اما ايش باشقه در. كوزهل كينمك ايني شيدر؛ فقط بوكا آلدانمه ياوروم. بو افنديلر مأموردرد، حكومت آداميدر. بويله اولانلر اكر يالكز يازى ايله ايش كورهن مأمور ايسه، اوزنه نيله جك برشي اولمسه كرك ..

بوسوز اوزرينه هاشم مراق ايتدى. باباسنه ديدى كه:

— اوبله ايسه نيندن مکتبه ورييورسك؟ نچون اوقومه يازمه اوكرهن دييورسك؟

— اوباشقه در. سن مکتبه اوقونجه هان بويله مأمور اولقمي ايسترسك؟ اوقومق يازمق، ديني، حسابي، ايشني بيلمك ايچوندر. دنياك حالي داها ايني آكللامق ايچوندر. يوقسه بويله اولق ندر كه! اكر بو افنديلر صنعت صاحبي ايسلر اوكا ديه جگم يوق، اوغلم؛ كچنده بزه كلن حكيم كبي، مهندس افندي كبي آلرنده صنعتلري وارسه كوزم لدر. بيم كبي چيغني وارسه، اكر ب يچرسه ايني ايشدر. يوقسه آبلق آلمق ندر؛ هم چوتوزور بر بولدر؛ ايشنده آزا يا كلش ياپسه، بويوكنى نمون ايدمه مهسه، ايشندن چيقاريلسه، ايبي الى بوكرنده قالير؛ يولني شاشيرير. هم مملكت بويله ميدانه چيقماز. مأمورلرك دوشونه جگي بزم ايشلرمزي كورم لدر. بز اونلر سز اولاماز، اما، اونلر كبي اولقده ايستهك ايديله جك بر كار دكلدر. بز چيغتمزه چوبوغمزه باقلم. بيم شوقالين بز دن انوابم اونك بوينده كي ايپكلى صارغيدن، سيرتندكي باقيشقلى ستره دن داها ايدير. سنگ اون كيله بوغدايلئ، اونك اون آتونندن اعلا در. سنگ اون اوزيش طاووغك، اونك قفسده كي قاناره قوشلرندن داها كوزه لدر. برده، مملكتي اونلر زنگين ايدمزلر. هله بزده، كاغد قارالامقن باشقه برايشه يارادقلى يوقدر.

عصرلر آراسینده ...

آقشامک آغاچلق وادیلره آغیر آغیر یاییلوب این سنجاابی ، شفاف دو مانلری آراسنده ، عصرلره متحکم اصل بروقار ایله سسمنجه ایله این یوالهی قانله یی کورمه مک قابل دکلدی . باروت وقان قوقولریله بیومش جنس برسپاهیم بیکیری کبی مغرور آل آتلرینک کردانلرنده ، یوزلرجه ظفرک افسانه یه یک بکزر دستانلری سویله این آلتون قوناسلر ، ایری طونج طولغهلرینک غریب دونوقلنی اوستنده نرهدن عکس ایتدیکی آکلاشیلما یان دین واسرادل ایشقلر واردی . کوزلرمن برآنده چاریشیدی : آکلام که دامارلر مزده دولاشان قان ، عینی یوکسک منبعدن معنوتمه آقشد .

— مرحبا بیکیتم ! آنکدن بو شانان قان سیلرینه باقابه رق نردن نرهبه کیدیورسک ؟

کوک کورولتوسنه بکزه این بوقالین و صاصیلماز سسی ، قاچ سنه اول « لوله بورغاز » ده قورقونج برلعت ییسلدیریمی هیبتله دویمشدم . فقط بو سفر اونده نه رحیم ، نه شفقتکار برادا کیزله نیوردی .

— مرحبا یوجه آتام ! « لوله بورغاز » ده آچ ، بریشان ازدیریلن اوردونک ، بوکون آدالر دکیزینه کندی قانیله یازدینی حماست دستانلری طویلامغه کیدیورم . « ادرخون » ک ، « نیکبولی » نک ، « قوصوه » نک ابدی آهنکلرینی روحنده طویلا یان بودستانلردن ، یارینک کنج شاعرلری ملی شهنامه می یاراته جقلر ! اوچ عصردر بشیک باشنده فلاکت نیلری سویله این کنج آنهلر ، بوندن سوکرا ، آلتون سازلره توران نیسی ترنم ایده جکلر : « اسکی یونان » ک فسونکار داستانیجیلری ، فداکار اوردونک بوکون یاراتدینی خارقلری دویمهلر ، مخیل معبودلرینه اسناد ایتدکلری حرکتله قهرمانلق نامنی ویرمکدن صیقیلیردی ...

افندی کبی یوز لیرا ، غروش حسابیله آیده دو قوز یوز ایدهر . بزم نهو کرامت یوقدر . باشقه مصرفه کلنجه اوکونده اوچ اوقه ا کک آیر ، اوچ غروش ویریر . بزه بشدای هاسنه داها او جویبرز ، ا کگیزی نهوده کندیمز یاپارز ؛ اونیزی اولدن کندیمز اوکوتورز . او هرکون بقالندن ، قصابدن ، زرزه واتجیدن اوتنه بری آلیر . بز هرکون ات بیهیز ، قصابه هرکون اوچ بش غروش ویرمیز ، اما ییدیکمز شیله اوندن اییدر . بیهچک ایچون نهولغله لگی ایله برابر آیده پارا اولارق دیشاری یه بلکه یوزغروش یاکیدهر ، یاکیمز . یازامزی صاقلارز ، ائی سنه نک برکتدن فنا سنه نی دویمایز . اوکوز ، بارکیر ایشه یازاماز ، یاخود نولور ؛ رینه باشقه آلیرز . پارامن آرتدقجه بر قاچ دوئم نارالا ، بر قاچ قویون کچی آلیرز . نهوی تعمیر ایدهرز . بونلری هب یابدقندن سوکرا آلنیزده پارا قلماسه بیله بو قدر سرمایه وار .

بزم نهوده سن ، بن ، آنالک ، باجیک ، فلان سکر کیشی وار . هرکون مسافر ا کسک ده کیل . او مامور بزم کبی اولسه برکون دایاناماز . اوغلم ، دیمک ایسترم که بز شو قالین قوندره من ، قابا انوا بیزله او کوزله کینمش آفندیدن داها جوق ایله ری ز . او آفندی پاشاده اولسه و بخله ده کیشمک ایستسه ، اونک پاشالغنه آتمک نعلنی ویرم . آ گلدلیمی اوغلم ؟

هله سن ، بوراده او قودقندن سوکرا برده صنعت اوکوره نیرسه ک ، اوندن سوکرا دنیا سنکدر . سوکرا وزیرلر ، پاشالر سسکا یا لوا سینلر . سن بو قیاقلره باقوبیده آدانمه ، اوغلم . الله اونلرک یاردیمی اولسون . بز ی کوتوسندن صاقینسین ، آیدینه محتاج ایتمه سین . بونلر اوزنه نیله جک شیله ده کیلدر ، اوغلم .. دیدی ...

علی سعادر

آدالر دكزىنىك بو شاعرانه، بشيل قىيلرنده « اوغوز » ك روحنى
 طاشيدان هر نفر آرتق اساطيره قارشى جق! - من مادامكه يارىنىك شهنامه جيلرىنه
 بوكونك دستانلرى و برمك ايتيورسك ، يارىنىكى نسللره سويله ؛ باشند
 باشه بر ظفر آبدىسى تشكىل ايدن تاريخمى ، چناق قلعه مدافعه سيله ، لايق
 اولدينى لايوت اكابلى قازاندى... بين آنكه بيكيتم، شرف سكاكه روحى
 مى غرور ايله دولدوران او لايوت ظفر اكابلى ياپانلر سنك قارده شلرك،
 آرقاداشلر كدر . اونلر ، تولدیلر . . . فقط اونلر مقدس نايه اوغورنده
 نوله سه يديلر ، بشریت ، شىمدى به قدر قيد ايتديكى اك بوسك حماست
 دستانى قارا بر صحيفه ايله قاپاه جقدى . . . تاكرى به بيك شكر ! ملتزمه
 بخش ايتديكى ازلى فيض، يارن انسانلغك تاريخنده يكي بردور آچاق!
 - عفو ايت خاقانم، آلتن-ن بوشانان قان سيللرله « لوله بورفازه ك
 لكهنى سيلمكه چايشيورم . چناق قلعه نك اساطيره قارشى جق دستانلرى ده
 اوقانه يازمغه عهد ايتدم . بو خدمت بلكه كناهمك كفارتى اولور !
 بو بوك خاقانك ايرى شاهانه كوزلرنده، عمانلرده قوبان قورقونج، غضبناك
 فيرطنلرك علاملرى كوردنم؛ حدت وهيجان ايله قباران كنيش كوكسى
 آلتنده، عصرلرك اغيرلغى، عطالتى پرتاجق نهايتسىز بر قوت واردى:
 - هانكى لكه دن بحث ايدىيورسك، بيكيتم! تاريخكده لكه اولديغه
 سنى قانديرمق ايسستين، روحكك بوزولدينى سويله ين خانلره سن دىمى
 اينانك؟ نيم قائى، نيم معنوجى طاشايان اوخان يابانچيلر ايسته ديلركه بوتون
 اسلام عالمى قوجاقلان، اسير قارده شلره نجات و حریت وعد ايدن سلطتمك
 تمللرى صارصيلين؛ ارلادلمك قوردقلى آبدلر سفيل طور اقلر آلتنه
 كومولوب قالسين! فقط خانلر بيسلمه ديلركه جنك ميداننده شهيد دوشن
 هرچوجو غمك قاننده، بو بوك استقبالى ياراته جق ازلى بر فيض، الهى بر قدرت
 واردر... اينانغه بيكيتم! آچاقلرك ملتغه، اردومه سورمك ايسته دكلرى

آقشام ، افقده قان رنكنده ارساملر كوسترده ك ، اوزاق ده كيزك
 ماوى، دورغون صولرينه قوبوكولكلر يايور؛ سورولرك مطردچينقراقلرى
 سونن طوب سسلرينه قارشى برق ايسسىز واديلرده ياتان شهيدلرك قولاغنه
 بو نولن كونكده - ديكر كچن هر كون كى - بكي بر ظفرله تئوج ايتديكى
 فيصلدا يوردى. تايلرى سپرلر زدن كلن بر روزكاره بر خشوع اذان سسلرله
 برابر بزده بوبشارتى كتيردى... او وقت ، اشين آل آتلى اوستنده ،
 اختيار تاريخك ييقيلماز استنادكاهلرى كى مفرور دوران بو سرت و يانيق
 چهره لرده ، بر قطره اميد وشكران ياشنك تيلرىنى كوردم .

ايچلرندن برى ، بردن بره ، حاقيردى :

- تاكرينك عنايتله ملاز كرده دشمنى بوزديغم زمان ، يانمده كى بيكيتملر
 بو قارشى واديلرده ياتان شهيدلرك دده ليردى . يابانچيلرك بوتون خيانتلرينه
 رغماً ، كچن بيللر ، دامالرده كى اوصاف قانى ده كيشديره ممش !
 براز اوافق كوزلرى، كنيش بوزى ، كور بيقلرله، آل آتى اوستنده
 اساطيرى برهيكل كى دوران بو قهرمانك، آلپ ارسلان، اولدينى آكلادم.
 بوينده ظفر چلنكارى دكل يالكز كنيش قان لكلىرى دوران آتدمن بر
 حمله ده آتلادم . امان يارنى!.. خان يابانچيلر بزه آنالرمزى اونوتدورمق
 صاف روحى بوزمق ايچون نلر يامشله، نلر... قارشيمده كى الهى قاقله نك
 كملردن عسارت اولدينى بيسلمور، يالكز حس ايدىيوردم. بردن بره،
 بعضيلرينه آشنا جيقدم. ايرى قاوونجى، براز اوزونجه سقالى، رحيم كوزلرله
 « عثمان غازى، بكا دوغرو ابلرله دى، وده مير اليه آرقه مى اوقشادى :
 - بين آنكه بيكيتم! بو آقشام بزمه برابر كل؛ سكا بوراده دو كوشن
 چوجوقلرلك تاريخمزه علاوه ايتكلرى جانلى ظفر صحيفه لرىنى كوستريم.
 روحى بيلمه ين يابانچيلر « قوصوه ، نى، « نيكبولى ، نى، « پلونه ، نى افسانه
 ظن ابدلرلر ؛ ايسته رمك اونلرده بورايه كلينلر !

باشقا ملئر ناسل چالبيور

آلمانلارده زراعت

آلمانلار ك حيات فعاليتنه هانكى جهتدن باقلسه (۱۸۴۰) سنه سى مقابله نظرده بر سرحد شكلى آليور : اونه سنده فقر ور كودت ، برينسنده اقباه ورفاه

بك كوچلسكه اينسانه بيله جكمز حقيقتلردنر : اون دو قوزنجي عصر ك ماديسنده آلمان چيقتجيلري هنوز قرون وسطي جاسدن چيقتامشديلر ؛ كويلورده دور زعامت دوام ايديوردى . كوى كويليلركدى ؛ فقط حق ملكيت كويلورده دكل ، كويلده ايدى . هر قريه ه غروندههر ، ديدكلرى بر « دره بكي ، نك مالكانه سى حكمنده ايدى ؛ كويليلر ه غروندههر ، ك عادتا رنجبرلى ايديلر . هر قريه نك اقسام سكنائيه سى ، اراضى زراعيه سى ، اوتلاغى ، اورمانى ، چايى ، كولى ، يولى ، بتون لوازم و لواحقى آيرى ايدى . هر عائله يه اولاد درجه فعاليتي ودرجه احتياجى ايله متناسب بر قسم سكتانى و بريليردى كه ه هوفه ، ديدكلرى بو عرصه عائله نك محل اقامتي اولوردى . تانياً بر ه بوخ ، وسعتنده اراضى زراعيه تخصيص اولونوردى ؛ فقط ايمسادى نه قدر محدود اولورسه اولسون بر عائله يه اداره ايديلن اراضى زراعيه هيچ بر زمان يكلاره دكلدى ؛ قريه نك جواينه طاغيلمش كوچوك پارچهلره منقسمدى . كويلو كيف مايشاء اجراى زراعت ايدهر ، فلان پارچهده فلان شئي اكسه قانونا مجبور طوتولوردى . دره بكنك ه شولتزه ه ديدكلرى كتحدا سى امر زراعتي اداره ايدهردى . ه غروندههر ه اراضى يي ايسته ديكي كي پايلاشديرر ، ودون برينه وريدكنى بوكون كرى آله رق باشقاسنه ويره بيليردى .

كويلو ، مساعى استماريه سى اداره ده بختار اولماديني كي ، ثمرات

لكه يالكز كندى آلنلرنده قالدى . تراكييا اورالرنده ، آرناوودلق داغلرئده خسته لقدن نولن قهرمان شهيدلر ك خائن يابانجيلره او قودقلى لعنت ندرليني ، يارينك شهنامه جيلرى مريجك ، طونجه نك دالغه جقلمدن ديكه سينلر !

بو بوك خاقانك سسنده خائن يابانجيلردن بحث ايدهر كن بو كسه لن مال غضب ، بوتون او قهرمانلر ك طونجه نك چهره لرئده انكاسلر يايور ، آل اتلر آلتوندن قوتاسلر يي صاللا يه رقى اشينيور ، ايرى قيايجلر حدتله شاقيردا يوردى . . .

بردن بزه ، آخالق واديلره ك شيف طبقه لرله ايتن بو آغبر حزران كيجه سنك سكوتى بيرتيلدى ؛ اوزاق واديلردن قورقونج عكسلرله وحشى طوب سسلرى كلدى . او وقت ، طونج طولغه ندين داها سرت بو يانيق چهره لرده سانكه بر شيمشك چاقدى ؛ بو الهى قافله ، عصرلره متحكيم بر وقار ايله آدالر ده كيزى قيلرينه سسزجه ايلرلر كن . بو بوك خاقان شفقلى سسيله باغيردى :

— يورو بپكيم ! بوراده هر كونك حادنه لرى ، يارينك شهنامه جيلرينه ايدى بردستان موضوعى اولور . بزمه برابر كل ، سكا او طولايه جفك دستانلر ك روحنى آكلاتيم !

كيجه نك پارلاق ساهلنى آلتنده اوزانوب كيدن واديلر ك آرقه سنده كي تپه لر دن ، قيرميزي يه ياقين صارى رسكده غريب بر آيدينلق بليردى ؛ و او صارى آيدينلق اورته سنده اينجه ، قيرميزى بر هلال اوزاق طوب سسلرى و مجهول باروت قوقولرى آراسنده بيلديزلى سمايه بو كسه لدى .

او وقت ، بيلمم نهن ، طونج طولغله ر آلتنده كي بو يانيق سيماره باقدم ؛ هپسك آلتنده قيرميزى بر آي بيلديز يايوردى . . .

علاقه لرى قطع ايدىلنجه ياشايە مازلى . « ۱۸۴۰ » بحرانى بويلەرك سبب انقراضى اولدى . ماكنە يە بازوسى وقا بره يە دستكاهى ايله قارشى قويىق ايستە ين محافظه كارلر ، تشكيلات اشترا كيه نك نه بو يوك منبع قوت اولديغى ادراك ايدە ميه رك سىي مجتمعه سىي منفردى ايله مقابلە يە اوضراشان غافلر ، پرر برر كرداب ، اضمحلاله دوشدېلر . سربسقى رقابت اك صادق ميار اياقت در : « ۱۸۸۰ » سنە سنە قدر دوام ايدن قرق سنە آلمان قولى و آلمان دماغى ايجون كوزل بر دور امتحان ماهينى آلدى . كجزة هلاك اوليور ، ذكيز وقويلر حدود رقاعنى توسيع ايدىيوردى .

۱۸۸۰ « سنەسى » سلطنت سرمايه « نك مبدئى حكمنده در . بونار يئندن صوكره ، هر فرد يا سرمايه سيله حاكم ، ويا سعي ايله بر سرمايه نك زير حمايه سنە داخل اولاجقدى ...

بو حادثات اقتصاديه آراسنده ، آلمان زراعتى غريب بر منظره ترقى عرض ايدره : « غروندهر » لرك رهقه اداره سنندن قورتولان چفتجبلر ، بدایت امرده ، شاشالادېلر ؛ اوت ، آرتق بوتارلا كندېلر يئنگدى ، اورايه ايستە دكارنى آكه بيليرلردى ؛ فقط شيمىدى يە قدر اكدكارندن باشقه آكله جك نه واردى ؛ اعتيادك نولو طالبه لرى اوستنده كچيريلن بو ايام ترده ، كويليلره بر طاقم غرايتلر كوسترييوردى : وقتيله تهون احتياجاتى ايجون بوز كيلو محصول صانان بر چفتجى ، شيمىدى ايكي بوز كيلو صامالى ايدى كه محتاج الهى ضاتون آله بيلسين . بو مقدار محصولى يتشديره مبنلر مغلوب وسفيل اولويورلردى ؛ چونكه فضله محصولى ايله اله ايدە مديكى مبلغك آنجاق بر چاره تداركى واردى : استقراض فقط علاج كچي كورونى بوشى يك نادراً تداوى ايدىيور ، بر معتاد تولدورييوردى . بوسنه استقراض ايدەن كويلو ، كله جك سنە ، هر سنە كندن فضله اوله رق ، بورجك تقسيلمى ايله فالضنى دە تداركه مجبور اولويوردى ؛ بو بر چيقماز سواققدى . بو كادوشن تججى ، يئبلای افلاسندن قورتولمق ايجون ، بر طرفدن خارق العاده برسى

مساعيسنك آنجاق بر جزئندن مستفيد ايدى : زيرا كندى تارلاسندن زياده « غروندهر » ك تارلارنده چاليشمق مجبور يئندە ايدى . كوچوك بر سر كشلك كوستره نك التده كى سكتا وتارلا مصادره ايديلر ، وعاصى كويلو موفقندن رنجبر صنفه اسقاط اولوتوردى ؛ آرتق باشقالرينك تارلارنده چاليشه رق ياشامقدن باشقا چاره سىي قالمادى . بوتون بو حيات اسارتى تلخيص ايتك اوزره ، دينه بيليركه كويلولر « غروندهر » ك او كوزلرى ايدى ...

ايسته على التقريب بوز سنە اول آلمان چفتجيسى بو حضيض سفالده سورونييوردى . « يەنا » مغلوبى ايله « واترلو » مظفريتدن صوكره بو عالم غفلت صارصيلدى و تخمور ظلمت كوزلر ايدىنلاندى : بعدازين هر فرد كندى اواجنى باشنده از چوق قصورلى بر صورته هر صنعتى دكل ، فقط عمومى دستكاهلرده يالكز بر صنعتى اوكره نه جك ، آنجاق اونى شرائط مطلوبه اجرا ايدە جكدى . « هزار قنك » دورى كچمش ، عصر اختصاص باشلايوردى .

كويلولر - قادين ، ارلك - ايكي بويوك صنفه آيرلديلر : ارباب زراعت ، ارباب صنايع ... فقط چفتجى اولسون ، صناعتكاز اولسون ، آرتق بر كويلو ايله يتشديردىكى اوينه يرلشدير ميور ، بازاره يوللايوردى ؛ كندى طائلسى حقدە داهام شمرا اولاجنى آكلادىنى ايجون ، مساعيسى يوردينه دكل ، مشربلرينه توزيع ايدىيوردى . ايسته ديكنى يابه ميور ، فقط اوكره ندىكى اى يابه بيلوردى ؛ آرزو ايتديكى ساعتده دكل ، اوقات معينه چاليشيوردى ؛ اك چوق خوشه كيدن آوادانقله دكل ، سعي اك شمرا قيله جق آلات ايله ايش كورويوردى : حریت ظن ايتديكى اسارت قديمى ، حسب الظاهر اسارته بكنزه ين حریت مدنیه ايله مبادله يه باشلامشدى . بومبادله ده بوتون كويلولرك سعادت اقتصاديه يه ارتقا ايتدكلى ادعا اولوناماز . هر مملكتده ، كوكبكرى عنعنیه باغلى زاوالدېلر واردر : بونلر ماضى ايله

او گردید که در یکله ندرمک و هانسه سیله هر ایکی اوج سنه ده بر کره رنارلابی غیر مزروع بر اتر جهل ایش : فاصل که بر آلمانک برایشدن طویدینی یورغونانی بر باشقا ایشله ازاله ایتک ممکن اولیوردی، طبق بونک کبی طوبراغک بر تخمه قارشی کوستردیکی یورغونلق ده بر باشقا تخمه دفع ایدیه بیلیردی . آرتق طوبراق دیکله نسین هدیبه تخمسز بر اقلیم یور، آنجاق باشقا بر تخم اکیلیوردی .

براز سوکرا ، لیسخ ، کبی کیمیای زراحی علماسنک غیرتی ایله بر حقیقت مهمه داها معلوم اولدی : نارلا نیباتک آناسی دکل ، لوقنطسی ایش . . .

نبات اوراده هقدر جوق بولورسه او قدر سومورور، وسومور دیکه سمیرمش؛ بر نارلانک سرمایه تغذیه سی نه قدر تزید ایدیلیرسه ، محصول نباتی سی ده او قدر آرتارمش . . . بر حقیقت اکلا شیلدقدن سوکرا کوبره نک قیمت و اهمیتی بیلنندی؛ و طبیعی ، کیمیوی هر نوع کوبره ایله آلمان طوبراخی بر ثروت فوق العاده یه نائل اولدی .

بونله علاوه اولونه جق بر اوجخی مامل ترقی وار : آلات زراحیه . . . او کوز برینه بخار ، قول برینه ما کنه قائم اولدی : سورمه ، اکه ، بیجه ، خرمن ، بوتون عملیات زراحیه ایچون ما کنه لر ایجاد اولونمشدی .

بو عوامل متنوعه نک نمره سی اولارق، بوکونک بر جیفنجیسی، اسکی زمانک اون چیفته جیسندن زیاده ایش کورییور . اسکی زمانده بش هکتار بردن آلینان محصول، شیمدی بر هکتار طوبراقدن آلینیوردی . آلمان نارلاسی هم وسعت و قوت، هم ده ثروت و وساحت نسب ایشدی . اراضی مزروعه اسکیسنه نسبتله اگرچه آنجاق برنک درجه سنده آرتدی؛ فقط محصولات زراحیه اسکیسنک اوج مثل چو فالدی . آرتق آلمانیه طوبراغک اجل زراحیسنه اینان یوقدر : بوراده اواعتقاد حا کدرکه، اوزرنده کبلر یاشامق ایسته نیجه ، طوبراق تولز !

*
*

و تصرف کوسترمه لی، دیکر طرفدن خازق العاده بر جلوه طالعه مظهر اولمالی ایدی . . . کریوه استقراضدن ، کویولورک چوغی ، النده کی نارلابی غائب ایدیه رک رنجبر حیانه دوشمکه چیقدیلر . رنجبر حیاتی بالخاصه آلمانیه پک آجی در : نارلا صاحباری ثابت جزئی بر اجرته مقابل رنجبر لردن تولدور ییجی برسی ایستلر . بوکا آنجاق موسم زراعتده لهستاندن و جهستاندن کنن یابانچی رنجبر لر تحمل ایدیه بیلیردی . بو جهتله طوبراخی آلمان قاجران آلمانلر نارلابیه وداع ایدیور ، نفقه سی عالم صنایعدن ایسته یوردی . بوله جه آلمان زراعتی میلیونله قول غائب ایدی . کچن عصرک مبادیسنده نفوسک بشده دردی چیفتی ایکن، اوخرنده جهتجیلرک نسبتی اونده اوچه ایسندی . بر جهتدن ده نفوس بر برکت نادیده ایله تنکتر ایدیوردی . عصرک باشنده اجانب صانه جق محصولات زراحیه بولان آلمانیه شیمدی ، هر کون طوغان اوج بیک آلمانی بسیله مک ایچون، چاره لر تخریسنه مجبور اولمشدی ؛ بخصوص که آلمان طوبراخی نه زنکین ، ونه ده سمیح در . . .

انسان هیچ برشی خاق ایدیه مز . حتی آلامزده اولسه ! ذکای بشر آنجاق طوبراق اوزرنده بر وظیفه تلقیحیه احرا ایدیه بیلیر . طوبراغک سفالتی داتما سکنه سنه سرایت ایدیه . آکدی کمزی بسیلیه مین برده آچلغه محکومز . کیسه ثروتی بر ملت آباغی آلتنده آرامالی : دقینه حقیقیه چیکنه دیکمنز عرصه نک استعداد آتباتی در . خزیننه بیتر ، معدن توکنیر ، آنجاق مثبت بر نارلانک سباحتی بیتمز و توکنمز .

فتیر یاشامانغه قرار ویرن آلمانلر، خسیس طوبراقلرینک و بر دیککی قوت لایموت ایله قناعت ایدیه مز لردی . او زمان دوشوندیله ، طوبراغک خست طبیعی سنی ازاله دن باشقا چاره یوقدی . بوکا تشبث ایتدیله و موفق اولدیله .

*
*

بونده ده فته مراجعت و اوامر فته اطاعت ایتدیله . اول شونی

روسیه ، امریکای شمالی ، هندستان ، آرژانتین ، نوروگوای ، رومانیا
کی طور اقلی مدھش بر ثروت طبعیہ نائل مملکتوں کا رقبہ قارشی
آلمانیہ ضعف حس ابتدی . محصولات زراعیہ فیآئندہ یوزدہ اون اوچدن
یوزدہ یکری بشہ قدر تدنی کورولدی . آلمان جیقتجیلری بحق تلاشہ
دوشدیلر ؟ افلاسک تحت تھدیندہ ایدیلر .

ایشہ اوزمان ، متوفی « بیسارک » ک « اصول حمایہ » سی ایلہ باشلایان بر
سلسلہ تدابیر اتخاذا اولوندی : کومروک رسمنک تزییدی ، اجرت نقلہ نیک تنقیصی ،
زراعت باقہ لرنده مقدار فائضک حد اصغرہ تنزیلی ، و باخصوص... تدریسات
زراعیہ نیک تعمیمی . چونکہ اک متین سلاح مدافعہ فن اولدینی آکلا شلمشدی .
بوتدییرلر سایہ سندہ آلمان زراعتی قورتاریلدی ؛ فقط آلمان صنایعہ
نسبتہ ضعف و معجزی غیر قابل انکاردر . آنجیق بر شکل صنایعی و بر ملک
صورتیلہ آلمان زراعتک فیض آتیبی تأمین اولونہ بیہ جکی امید اولونور .
فی الحقیقہ ، بوکونکی حربہ تقدم ایدن سنہ لک استاید تیقلری کمال وضوح
ایلہ کوستریبورکہ علی التدریج زراعت غذائیہ آزالقده و زراعت صنایعی -
مثلا شربتی اونی زرعی کبی ، - جو ظالمقده در . بوجہ تله مواد غذائیہ
ادخالاتی کتدیکہ یوکسہ لیوردی . « ۱۹۱۳ » سنہ سندہ آلمانیا نیک خارجدن
ساتون آلدینی ذخائرک بدلی ، اوج میلار مارقدن دون دکلدی !

خلاصہ : آلمانیا دہ اراضی منبتہ بک محدود اولدینی ایچون علوم
زراعیہ نیک فوق العادہ تعمیم و ترقیبسنہ رغماً محصولات غذائیہ کثافت نفوسیه
ایلہ متناسب اولارق تراید ایدہ مہ شددر . بوجہ تله ایام صلحدہ آلمانیا دیار
اجنبیہ دن زاد و ذخیرہ اشتراسنہ مجبور اولبوردی . ظہور حربہ بندیری
بوجبوریت ، زراعت صنایعی نیک زراعت غذائیہ بہ تحویلی ، و مثلاً بانجبار آکیلن
تارلارک بقداہ تخصیصی صورتیلہ صوک درجده تخفیف ایدیشدر .

صناب شہاب الدین

ختم

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Mesut Bulut

Doğum Yeri ve Tarihi: Karaçoban / 03.04.1977

Eğitim Durumu

Lisans: Atatürk Üniversitesi–2001

Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

Yüksek Lisans: Atatürk Üniversitesi–2008

Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dil: İngilizce

İş Deneyimi

2001-2005: Saltukbey İlköğretim Okulu-Türkçe Öğretmeni

2005-2012: Recep Birsin Özen Eğitim Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezi

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni / Müdür Yardımcısı

Palandöken / ERZURUM

İletişim

Adres: Recep Birsin Özen Eğitim Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezi

Palandöken / ERZURUM

Elektronik Posta: mesutbulut_77@yahoo.com

Tarih: 06.04.2012